TÜRK DİL KURUMU

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar V

ÇENGİ

KAFKAS

SÜLEYMAN MUSLÎ

Hazırlayanlar

Erol Ülgen - Fatih Andı

ANKARA, 2000

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI : 762
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar V

ÇENGİ

– • –

KAFKAS

– • –

SÜLEYMAN MUSLÎ

Hazırlayanlar
Erol Ülgen - Fatih Andı

ANKARA, 2000

5846 sayılı kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları **Türk Dil Kurumuna aittir**.

Ahmet Mithat

Çengi; Kafkas; Süleyman Muslî / Haz. Erol Ülgen, Fatih Andı.— Ankara: Türk Dil Kurumu,2000.

VIII, 601 s. ; 20 cm.-- (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 762. Yeni Türk EdebiyatıKaynak Metinleri Dizisi; 2. Ahmet Mithat Efendi Bütün Eserleri Romanlar; 5)

ISBN 975-16-1330-2

1. Türk Romanı I. Ülgen, Erol (haz.) II. Andı, Fatih (haz.) III. k.a. IV. 2. k. a.: Kafkas V. 3. k.a.: Süleyman Muslî

813.42

İnceleyen: Prof. Dr. İsmail PARLATIR

ISBN : 975-16-1330-2

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ..... V-VIII

ÇENGİ..... 1-152

KAFKAS..... 153-386

SÜLEYMAN MUSLÎ..... 387-603

ÖN SÖZ

Ahmet Midhat Efendi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren batı etkisinde değişmeye başlayan edebiyatımızın önde gelen şahsiyetlerinden birisidir. Şiir hariç, roman, hikâye, tiyatro, anı, seyahat yazısı tenkit, deneme, gazete makalesi gibi hemen her çeşit edebî türde eser kaleme almış, batı edebiyatlarından tercüme yahut uyarlamalar yapmış, geniş bir çaplı eğitici popüler kitaplar ve ders kitapları yayımlamıştır.

Ahmet Midhat Efendinin basın ve yayın hayatındaki çalışmaları, devrinin hemen her ihtiyacına cevap vermiştir. Çıkardığı dergilerin yanı sıra sahibi ve başyazarı olduğu Tercümân-ı Hakîkat gazetesi de XIX. yüzyılın Türk kültür ve siyasî hayatının en önemli yayım organlarından biri olmuştur.

Ahmet Midhat Efendi, yazdıklarıyla bir devri dolduran adamdır. Eserleriyle zamanına ve sonlarına üç beş kitaplık bir külliyat değil, neredeyse hemen her konudaki eserlerinden oluşun bir kütüphane vermiş kültür adamımızdır. Ona, bu yazı faaliyetinin yoğunluğu dolayısıyla devrinde "yazı makinası", bu çalışmalarında halkı bilgilendirmeyi ve eğitmeyi amaç edindiğiden dolayı da bir eserin adından hareketle "Hâce-i Evvel" (ilk öğretmen) isimleri verilmiştir.

Ahmet Midhat Efendinin en fazla eser verdiği edebî tür romandır. Ona göre roman "cihan içinde cihan"dır. Romancı, yaşadığı dünyayı beğenmez. Beğenmediği bu dünyanın önüne, okuyucunun daha çok beğeneceğini ümit etti yeni ve yapay bir dünya koymaya çalışır. Bunu yaparken de kurduğu yeni dünyadaki her şeyi kendi anlayışına göre düzenler. Romanı "Hakîkat-i ahvâl-ı beşeriyyenin tasviri" olarak gören Ahmet Midhat Efendi, bu yeni dünyanın insana uygun olarak kurulmasını da ister. Romancının çevresine bakmasının yeterli

olacağına inanır. Romanlarda hayal ürünü olan olay ve şahıslara da yer virelebileceğine işaret eden yazar, ancak bunların gerçekmiş gibi canlandırılmasını ister. Bu romanlarda okuyucuya hemen kendisini gösteren taraf, gevşek ve rahat bir üslûpla, bir sohbet havası ve yârenlik edasıyla yazılmış olmalarıdır. Bu rahatlık ve yârenlik edasının arkasında ise bir yandan yüzyıllar boyu meddah hikâyeleri dinlemiş bir toplumun önüne, okuması için koyduğu yeni edebî türü yadırgamaması, diğer yandan bütün hayatı boyunca yazma eylemine biçtiği fonksiyon kendisini gösterir. Onun romanları, neredeyse "tıkış tıkış" abartmasına hak verdirecek oranda bilgi yüklüdür. Yazar, romanı bir araç olarak kabul edip okuyucuyu, konunun vardığı her alanda, sözün gittiği her konuda iyi kötü biraz daha bilgilendirmeyi hep birinci plânda tutmaktadır. Ahmet Mithat Efendinin romanı "malûmat-furûş" bir romandır. Cemil Meriç'in, onun bütün eserlerini göz önünde bulundurarak hakkında yaptığı bir niteleme ona son derece uygundur. "Tek kişilik akademi."

Romanlarında Ahmet Mithat Efendinin yapmak istediği bir şey daha vardır ki Ahmet Hamdi Tanpınar XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi isimli eserinde vurucu ve özetleyici bir tespitle dile getirir: "Hakikate Ahmet Midhat Efendinin bütün eseri bir halk okuma odasıdır." Tanpınar'a göre o, zamanının insanına okuma zevkini vermiş, bunu giderek bir alışkanlığa dönüştürmüştür. "Namık Kemal'de ve benzerlerinde mütalâa bir nevi mücadele idi. Onda dinlenme ve hülyadan gelen sıcaklıkta ısınma oldu. Birdenbire onun kitaplarıyla, çalışan insanın hayatına dinlenme saati girdi. Okumaya ayrılan saat. İşte cemiyetimize getirdiği şey. Ve onunla küçük insanların hayatı değişti. Küçük ahşap evlerde lâmba dışındaki saatler, başka bir mana ve hüviyet kazandılar. Bütün aile, okuma bilenin etrafında toplandı ve okunanı münakaşaya başladı."

Tanpınar'ın bu tespitleri Ahmet Mithat Efendinin romanlarındaki sohbet üslûbunu, sıkmama amacına ve bilgilendirme gayretinin sebebini çok iyi anlatmaktadır.

Ahmet Mithad Efendinin romanları konuları bakımından büyük bir açılım ve zenginlik taşır. Tarihî olaylardan, aşk, macera, polisiye, fen, ahlâk konularına, Avrupa şehirlerinden Afrika, Güney Amerika içlerine, uzak diyarların insanlarından yerli hayatın ayrıntılarına, imparatorluk şehirlerinin sakin mahalle yaşayışlarından hareketli çarşı pazar hayatına, zamanını genç kız hülyalarından meceraperest delikanlı taşkınlıklarına kadar dağılan bir yelpazeyi alabildiğine zengin ve renkli tonlarla karşımızda açar. Onların bu canlılığı, konu ve ilgi çeşitliliği, bu romanları bugün bizim için de hâlâ okunabilir, alâkamızı üzerine çekebilir kılacak niteliktedir. Öte yandan ise bu eserler, böylesi geniş bir açılımla, hayatla, geçmişle ve gelecekle kurduğu ilişkileri araya giren bir yüzyıldan fazla zaman tortusunun üzerinden atlayarak bize taşımaları ile bu dönem hakkında yapılacak çok çeşitli disiplinlerdeki çok farklı kaynaklıklar edecek, onlara zengin malzeme sağlayacak, bugünün okuyucusunda da hoş ve meraklı ilgiler uyandıracak bir kültür hazinesidir.

Bu düşüncelerden hareketle, Ahmet Mithat Efendinin romanlarını bir külliyat hâlinde yeni yazıya aktarmış bulunuyoruz.

Bunu yaparken, bu eserlerin edebiyat, dil, sosyoloji, sosyopsikoloji ve sosyal tarih ve dil çalışmaları bakımından

dönemlerinin birer belgesi olmaları gerçeğini göz önünde bulundurarak, romanların dilinde herhangi bir sadeleştirme ve değiştirmeye gitmedik. Okumayı kolaylaştırmak ve imlâ birliğini sağlamak amacıyla Türk Dil Kurumunun 1996'da basılan İmlâ Kılavuzu'nu esas aldık. Romanlardaki yabancı kelime ve terkiplerin İmlâ Kılavuzu'ndaki şekillerine bağlı kaldık. İmlâ Kılavuzu'nda bulunmayan kelime ve terkipleri aslına uygun olarak çevirdik.

Kırkambar İlâvesi

Hikâye Gözü

ÇENGİ

Muharriri: Ahmet Midhat

Sahibi: Mehmet Cevdet

(Maarif Nezâret-i Celîlesinin ruhsatıyla)
İlk defa olarak
Babıâli civarında Ebussuud Caddesi'nde 8 numaralı Kırkambar Matbaası'nda basılmıştır.

İstanbul
1294

Birinci Kitap

İstanbul'da Don Kişot

Birinci Bap

"İstanbul'da Don Kişot" denildiği zaman, İstanbul şehrinde Don Kişot denilir bir şeyin vücudu anlaşılır ise de, bu Don Kişot yenir mi? Yenmez mi? Canlı mı? Cansız mı? Buralara dair bazı mertebe izahat verilmeyince Don Kişot'un mahiyeti nazarlarda taayyün edemez.

Ama erbâb-ı mütâlâa içinde Don Kişot'un ne olduğunu bilenler dahi bulunacakmış. Malûmdur ki, bir hikâye yalnız havas için yazılmaz. Avam için yazılır. Havas indinde pek meşhur ve maruf olan Don Kişot'un avam nezdinde pek meçhul kalması dahi âdetin haricinde bir şey değildir. Her hâlde Don Kişot'un mahiyetini avama tanıttırmak lâzımdır. Tâ ki hikâyemizin işbu birinci cüz'üne serlevha ittihaz eylediğimiz kelimâtın hükmü, cümle indinde taayyün edebile.

Efendim! İspanya'nın meşâhir-i erbâb-ı kaleminden Cervantes "Don Kişot'un Sergüzeşti" namıyla bir hikâye yazmış. "Don" lâfzı İspanya zadegânının alemidir ki, kont ve dük gibi unvanların mukabilidir. Şu hâlde "Kişot" dahi sâhib-i sergüzeştin ismi olacağı anlaşılır.

Milliyetimiz dairesinde bu zatın misili aranır ise Hoca Nasrettin bulunur. Şu fark ile ki, Hoca Nasrettin merhuma isnat olunan tuhaflıklar, alelâde bir zatın tuhaflıklarından ve zarafetinden ibaret olup, Don Kişot ise okuyanları gülmekten kıvrandıracak olan tuhaflıkları, silâhşör olduğu hâlde bir tavr-ı silâhşörâne ile ika eylemiştir.

Aralarında bir de şu fark vardır ki, Hoca Nasrettin merhuma isnat olunan tuhaflıkların en çoğu, sonradan birtakım zurafânın tasvir eyledikleri tuhaflıklar olarak, kendisi ise sâha-i zuhûrda bizzat ve filhakika isbât-ı vücûd etmiş bir zat olduğu hâlde Don Kişot, yalnız şair Cervantes'in hayalhâne-i tasavvurunda vücut bulmuş bir zât-ı muhayyeldir.

Cervantes'in tasvir ve tahririne göre, güya bu Don Kişot, oldukça söz anlar takımından iken şövalye hikâyelerini okuya okuya bunların sıhhatine inanmağa başlamış ve nihayet aklını zıvanasından çıkarıp kendisi dahi bir şövalye olabilmek hulyasıyla meydana atılmışmış.

Tevârih-şinâsâna malûmdur ki şövalye demek, Nasârâdan ömrünü, gününü din yolunda cenge ve bilhassa ehl-i İslâm aleyhinde muharebeye vakf ve hasretmiş süvariler demektir. Erbâb-ı kalem, bunlardan bazı zevât-ı muhayyeleye isnaden öyle birtakım hikâyeler tasvir etmişlerdir ki bunlara nispetle bizim Hamzanameler esahh-ı sahîh mertebesine suud eyler. Bir tek şövalyenin yüz binlerce Araplar içine girerek bir nara ile cümlesini perişan ettiği ve kezalik bir tek şövalyenin, birçok devi, ifriti, şeytanı bir hamlede berbat eylediği gibi fıkralar bu hikâyelerde görülür. Hikâyât-ı mezkûreden aglebinin netice-i gayesi şövalye olan zatın ya Araplar veyahut cinler zaptında bulunan yerlerden bir büyük parçayı zapt ve feth ederek, onun hükümdarlığını kendi uhdesine alması kaziyyesine müncer olur. Hele bunlar, kibarzadegândan bir kadına alâka-i hakîkiyye ile âşık olup Allah'tan sonra o maşukasının ismini takdis eyler. Ve muharebât-ı vâkıasında dahi Allah'tan sonra maşukasına olan aşkı namından istimdat eyler.

İşte Cervantes'in Don Kişot'u bu kabil hikâyeleri okuya okuya kendisinin dahi böyle bir namdar şövalye olabileceğini hükmederek, kibarzâdegândan maşukası olmak yerine köylüsü olan bir kıza aşk-ı hakîkî ile âşık olursa da, bu aşkından kızın haberi olmaz. Şövalyelerin "At suretinde ejder veyahut ejder sîretinde at" diye tavsif ettikleri atlarına bedel yengeç gibi dört kemikten mamul bir ata biner ve şövalyelerin başlarına giydikleri çelikten mamul kask yani miğferlere bedel bir berber leğenini başına giyip, hatta miğferlerin cephe ciheti ön tarafa doğru şimdiki şems-siperler biçiminde ilerlediği ve berber leğeninin ön tarafı ise bilâkis içeri tarafa doğru nakıs bulunduğu hâlde buna şems-siperin iç tarafa bükülmüş olması gibi tevîl bularak sûret-i itmi'nân gösterir. Velhâsıl silâhşörlüğün her malzemesini bu sûret-i garîbe ile tedarik eyledikten ve kendisi gibi diğer bir mecnunu dahi senyör şövalyenin yaveri olmak üzere beraberinde bulundurmaya razı eyledikten sonra, sergüzeşt

aramaya ve bir kıt'a-i fesîhayı fethetmeye çıkar.

Don Kişot'un tuhaflıklarından şu misali irat edelim ki:

Bir gün yolu, bir meyhaneye uğrar. Lâkin Don Kişot bunu meyhane olarak mı telâkki eder? Heyhat! Onun nazarında bu mahal kim bilir hangi prensin şato (müstahkem ikametgâhı)'sudur. Prensler bu makule şövalyelere riayetle mükellef olduklarını bildiğinden öyle bir tavır ile meyhaneye misafir olur. Meyhaneci, buna bir oda gösterir ki bir tarafında şarap tulumları dizilmiştir. Don Kişot işbu tulumlara dokundukta kımıldandıklarını görünce ve şövalyelerin cümleden ziyade husumet göstermeleri mutat olan husemâdan cin tâifesinin bir tulum kandan ibaret bulunması gibi bazı efkârı derhatır edince "Şatosunda misafir olduğum bir prensin ikametgâhını cinler zaptetmiş de haberi yok. Bari kendisine bir hizmetim sebkat etsin. Bir zaman buraya Don Kişot'un geldiğini ve bu cinleri berbat eylediğini yâd ederek azamet ve iclâlim için hayır dua etsin" diye kılıcını çektiği gibi tulumlarla muharebeye başlar. Verir kılıcı! Verir kılıcı! Düşmanı bire kadar yerlere serer. İtikadına göre her tarafı kana boyar. Bir de meyhaneci gürültülerden bîdar olarak Don Kişot'un başına kıyametleri koparınca, "Bu ne kadar nâ-şinâs prens, hem şatoyu cinlerden, şeytanlardan kurtardım, hem de hizmetimi beğendiremeyerek tekdirine duçar oldum" diye taccüpler eyler.

Serlevhamızda, İstanbul'da Don Kişot kaydını görerek bu zât-ı garâbet-simâtı İstanbul'a getireceğimiz itikat edilmesin. Eğer karilerimiz Don Kişot hikâyesinden Avrupa halkının aldığı kadar lezzet alabileceğini itikat etseydik Don Kişot'u İstanbul'a getirmek değil, belki Cervantes'in hikâyesini baştan başa tercüme ederdik. Lâkin bu hikâyenin hakkıyla ve lâyıkıyla zevkini çıkarmak Avrupa'da ezmine-i mutavassıta âdât ve etvârını ve bahusus şövalyeler tarihiyle, bir de bunlara isnat edilen hikâyât-ı garîbeyi bilmeye mütevakkıf olduğundan ve bunlar bilinmedikçe Don Kişot hikâyesinin bir zevki çıkmayacağından tercüme külfetini ihtiyara mecburiyet görülemez.

Bahusus ki hikâyemiz, sırf Don Kişot hikâyesi olmayacağından ve Osmanlılık ahlâk ve etvârı dahilinde teşkil edeceğimiz bir Don Kişot'un garabeti yalnız hikâyemizin mukaddemâtında yer tutacağından Cervantes'in eserini tercümeden istiğna

gösterebiliriz.

İkinci Bap

İstanbul'da tasavvur ve teşkil eylediğimiz Don Kişot'un ismi, Don Kişot olmayıp Dâniş Çelebi'dir.

Bu zat, Saliha Molla isminde bir kadının oğludur. Kendisini size güzelce tanıtabilmek için evvelâ validesi Saliha Molla hakkında biraz malûmat vermeliyiz. Saliha Molla'nın an-asl Anadolu ahalisinden olduğu, lisanında hâlâ baki kalan Anadolu şivesinden anlaşılır. Kendisi pek çok zamandan beri İstanbul'a gelmiştir. İsminin Saliha olduğuna bakıp da mezbureyi züht ve salâh erbabından olmak üzere kabulde istical etmeyiniz. Pek ziyade bilgili bir karıydı. Bilgisi sayesinde vakıa birtakım familyalar miyanında sulh ü salâh ikaına çalışmış idiyse de birçok familyanın dahi ocağına incir dikmişti.

Hikâyemiz, bu zamana mahsus bir hikâye olmayıp bundan on beş yirmi sene mukaddeme atf ve isnat edilen bir vak'a olmasıyla bugünkü günde bile memleketimizde efsuna, tılsıma filâna edilen rağbetin derecesinden, bundan yirmi sene kadar mukaddem ki rağbetin derecesi istidlâl edilebilir.

Hâlbuki Saliha Molla İstanbul'a yirmi sene mukaddeminde daha yirmi, yirmi beş sene kadar mukaddeminde gelmiş ve bilgisi sayesinde pek büyük, ama gerçekten pek büyük familyalara intisap eylemişti.

Bu yolda kazandığı serveti pek mübalâğalı haber verirler. Hatta servetinin vefretinden naşi mezburenin Ayastefanos taraflarında bir define fetheylediğini dahi zann-ı kavî ile rivayet ederler. Bu zannın sahih olup olmadığını bilemeyiz. Şu kadar var ki, ol bapta verilen izahata vaktiyle inanılmış olduğu cihetle bunu tekrara lüzum görürüz.

Derler ki: Kibardan bir zatın kızını cinler teshîr eylemiş. Okutup tedavi etmek üzere Saliha Molla'ya getirmişler. Mezbure, hangi efsunu okuduysa okuyarak kızı teshîr etmiş olan cinnî der-zencîr olduğu hâlde huzuruna getirmiş. Cinnî, kızı her ne kadar tahlîs edeceğini vaat ile kendi halâsını dahi istid'â eylemiş ise de Saliha Molla, buna razı olmayıp mutlaka cinnîyi bir sürahi içine koyduktan ve ağzını lehimledikten sonra denizin dibine atmaya kalkışmış. Cinnî rûy-ı niyâzı zemîn-i istirhâma

sürüp "Aman! Gel bana kıyma sana bir define haber vereyim" demesiyle, Saliha Molla dahi buna razı olarak Ayastefanos'ta vaki bir yerde cinnîden bir define haber almış. Vakıa, cinnî bu definenin mutalsım bekçisi kim olduğunu haber verememiş ise de Saliha Molla bunu efsun kuvvetiyle keşfedebileceğini cezmederek cinnînin sebilini tahliye ve mahall-i mezkûru mübayaa eylemiş. Badehu bir Hızır İlyas gecesi mahall-i mezkûre un eleğiyle kül eleyip o gece bu küllük üzerinde gezen hayvanın izine dikkat etmiş. Köpek izi olduğunu görünce orada bir köpek zebhederek define dahi münkeşif olmuş.

Ne dediniz? Böyle bir fıkraya o zamanlar inanılmış olduğuna taaccüp mü ettiniz? Biz ise sizin taaccübünüze taaccüp ederiz. Bugünkü günde bile bu gibi efsunlara, tılsımlara inananlarımız yüzde seksen nispetinden ziyadedir. Yalnız bizde değil Avrupa'da da öyledir. Yalnız âhâd-ı nâsda değil, bu itikat eâzımda dahi vardır. Rivayet ederler ki, Büyük Napolyon bir falcı çingene karısına fal açtırmış ve kendi eceli kurşundan ve kılıçtan ve toptan olmayıp rahat döşeğinde vefat edeceğine dair karıdan aldığı cevaba cidden inanmış. İnsanlar bu gibi zunûn-ı bâtılaya pek kolay inandıkları hâlde, inandıkları kadar suhuletle itikatlarını bozamazlar.

Dâniş Çelebi, işbu Saliha Hanımın Anadolu'dan kundakta olarak getirdiği dâr-ı dünyada bir tek oğludur. Şu hâlde biz haber vermeksizin siz anlayabilirsiniz ki bu çocuk tılsım ve efsun ve sihir ve cin ve şeytan sözlerini daha beşikte ve ninni arasında validesinden işitmeye başlamıştır.

Ya biraz büyüyüp de hitap ve cevaba iktidar kesp ettiği zaman işittiği cin ve peri hikâyeleri? Bahusus ki Saliha Hanımın hanesi sair hanelere de kıyas kabul etmez. Orası sihir ve efsun pazarı ve cin ve peri karargâhıdır. Hanesinde misafir bulunduğu zaman çocuk taşra çıkmak istedikte, misafirlere bir gösteriş olmak için validesi "Aman oğlum! Destur diye çık. Zira her taraf cinnîlerle, perilerle dolmuştur. Sofanın hangi tarafına iğne atsan yere düşmez. Şayet birisini incitirsen sonra fenalığını çekersin" derdi ki, çocuk bu lâkırdıları hep tamamına dinlerdi.

İşte ilk terbiyeyi bu suretle alan Dâniş Bey, on iki, on üç yaşına vardığı hâlde gündüzleri sokak kapısından ve geceleri dahi oda kapısından harice çıkamayıp, daima validesinin kendi bo-

ğazına taktığı nüshaları ve okuduğu efsunları selâmetin medâr-ı mahzı bilirdi. Bir gün, nasılsa sokak kapısının önünde oynamakta olduğu hâlde bir at sürücüsü geçerken çocuğa lâtife yollu "Gel beyim! Seni ata bindireyim" demesinden Dâniş pek fena hâlde korkarak hanesine ve validesi yanına can atmış ve "Aman anacığım! Kim bilir cinlerden hangi cindir? Veyahut perilerden hangi peridir? Hâsılı, mutlaka benî beşer olmayan birisi beni ata bindirmek istedi. O saatte anladım ki ben, o ata bindiğim gibi at havalanacak ve beni Kaf dağının arkasına atacaktır. Haniya sen hikâyede böyle söylemedin mi idi? O hikâye benim kulağımda küpe olup kalmıştı. İşte o hikâye üzerine herifin sözüne kulak vermeyip kaçtım" demiş ve şu itikâd-ı saf-derûnânesi ile validesinden bir de büyük aferin almıştır.

Saliha Molla, oğlu Dâniş Beyi kendi hanesinde kendi kendisine okutup, bayağı okur yazar ve okuduğunu anlayıp yazdığını anlatır bir dereceye isal eylemiştir. Fakat ne fayda ki çocuğun eline geçen kitaplar *Hamzaname* ve *Elfü'l-Leyl* ve *Muhayyelât-ı Aziz Efendi* ve *Ebu Ali Sina* gibi hep sihir ve ilm-i simya ve cin ve peri hikâyât-ı garîbesini mübeyyin şeylerden ibaret olmasıyla bunlar dahi Dâniş Çelebi'nin evham ve akaidine kuvvet vermekten hâlî kalmamıştır. İhtisâr-ı kelâm yirmi yaşından sonra Dâniş Çelebi, bir hâle geldi ki yanında birisi dişlerini gıcırdatarak bir savt-ı acîb ile homurdanarak "Ben filân cinnîyim" diye haber verecek olsa, derhâl inanır, korkusundan beti benzi kireç kesilirdi.

Bundan daha garip olmak üzere, şunu da haber verelim ki:

Böyle yirmi yaşında olan delikanlıların bazı tahayyülât ve tasavvurât-ı müştehiyânede bulunmaları umumî bir şey olup, fakat her delikanlının kendi hayalâtını, içinde bulduğunu terbiye ve peyda eylediği efkâr ve akîde dahilinde yürütebilmesi tabiî olmasıyla ve Dâniş Çelebi ise zevk-i âlî olmak üzere dahi cin ve peri kızları hikâyelerinden başka bir şey tanımamasıyla bunların zevk âlemini pîş-i nazar-ı tahayyül ve tasavvura aldıkta lezzet-i hayâlâtı içinde istiğrak eder kalır ve bazı kere ve hatta çok zamanlar bu evham ve hayalâtına gerçekten vücut vererek kendisini filhakika cin ve peri kızları içinde bulurdu.

Derecesi âdeta cinnete takarrüp eden şu hâl içinde zaman geçtikçe maraz-ı cinnetin şiddeti dahi arttığından, validesi

Saliha Hanım fikren ve vehmen bir ilâç makamına kaim olacak bir tedbir aramağa mecbur oldu ve o tedbiri şu suretle buldu ki:

Bir gün Yeni Cami avlusuna gidip, otuz paralık bir bakır mühür üzerine bir mühr-i Süleyman resmettirdi ve bunu oğluna getirip "Oğlum Dâniş! Haniya sana Muhayyelât-ı Aziz Efendi'den Şehzade Asil'in hikâyesini okutmadım mı idi? Haniya o hikâyede şehzade bir hazine içinde mühr-i Süleyman'ı bulmuştu da o mührün sayesinde havas ile bütün cinlere, perilere galip gelmişti. Aklına geliyor ya? İşte oğlum, o mühr-i Süleyman budur. Bunu al, daima üzerinden ayırma ve bu senin üzerinde bulundukça cinden, periden asla korkma. Cümlesi sana râm olurlar" diye Dâniş Çelebi'ye vermişti.

Vakıa bu hile Dâniş Çelebi'nin cür'etini arttırmağa medar olabildi ise de, ne fayda ki cinnetinin derece-i kemâlini bulmuş olan bu budala için mührün arttırdığı cür'et yine bir cür'et-i mecnûnâne oldu.

Bakınız bu mühür ne gibi bir mecnunluğa sebebiyet gösterdi. Size haber verelim de anlayınız.

Üçüncü Bap

Bir yaz günü Beykoz'da bir zatın yine kendisi gibi kibarzade bulunan haremi cin ve peri alâmetlerinden bir hastalıkla yatağa düşmüş olduğundan efsunlamak için Saliha Molla'yı davet ve celp eylemişlerdi. Saliha Molla birkaç günler Beykoz'da kalmağa mecbur olacağını anladığından ve oğlu Dâniş Çelebi'yi ise elinden gelse bir dakika yanından ayırmamak sevdasında bulunduğundan bu defa dahi Çelebi'yi birlikte alıp Beykoz'a götürdü.

Mühr-i Süleyman yanında değil mi ya? Artık neden korkusu olur? Çelebi cenapları birkaç vakitten beri peyda eylediği cür'etle bir sabah Beykoz'dan kalkıp, piyade olduğu hâlde çayıra doğru gezinerek gitmeye mütecasir oldu.

Lâkin zihninden geçen vehimleri ve hayalleri nazar-ı ehemmiyyetten uzak tutmamalıdır. Her hangi tarafa baksa, mutlaka cin ve peri hikâyelerinden birisini kendisine ihtar edecek bir hâl görebilirdi.

Hâsılı, çayıra kadar vardıkta, bir de sol tarafına atf-ı nazar-ı tecessüsle Hünkâr Köşkü'nü görmesin mi?

"Görmesin mi?" deyişimizden bir ehemmiyet anladınız, öyle değil mi? Evet! İşin içinde bu ehemmiyet vardı. Zira Dâniş Çelebi o kırmızı köşkü görür görmez bunun, kırmızı zebercedden yapılmış olduğuna şüphe etmedi.

Ya kırmızı zebercedden yapılmış olan bir kasr-ı âlî insan oğluna mahsus ebniyeden olabilir mi? Ne mümkün! Dâniş Çelebi'nin zihni buna imkân mı verebilir? Mutlaka cinler, periler inşası olduğu bedîhîdir.

Şu vehm başladığı gibi Dâniş Çelebi, evham denizinin tâ ka'rına kadar dalarak, bir hâle geldi ki cin ve peri inşaatından bulunan bu kasr-ı âlîyi başka bir zamanda, başka bir mahalde dahi görmüş olduğunu derhâtır etmeye başladı. Nerede ve ne zaman gördüğünü bir hayli düşündü. Nihayet hatırına getirdi. Bildi ki bunu Aziz Efendinin âlem-i hayâlâtında görmüştür. Kendi kendisine dedi ki:

"İşte bu köşk, Şehzade Asil'in beyâbân-ı vahşet içinde gördüğü kasr-ı âlîdir ki, onu, cin padişahlarından Şemhail bina etmiştir. Sırf altından, gümüşten, zebercedden, yakuttan, zümrütten yapılmıştır. Onun pulâttan mamul bir kapısı vardır ki insan oğlundan hiçbir fertte, o kapıyı açmak kuvveti yoktur. Bu kuvvet, yalnız bende vardır. Zira bugünkü günde mâlik-i mühr-i Süleyman, şehinşâh-ı cinnîyân işte benim. Ben, gidip de elimi kapıya sürdüğüm anda, kapı açılır (mühür kimde ise Süleyman odur) demezler mi? Bugün mühür bendedir. Süleyman da, Şehzade Asil de benim. Gidip de kapıya elimi sürerek, açıp içeriye girdikten sonra, karşıma bir avlu gelecek. Onu geçeceğim. Bir dahası gelecek, onu da geçeceğim. Birkaç avluyu geçip bitirdikten sonra asıl kasrın kapısından gireceğim ki her taraf zer ü zîvere müstağrak olmuştur. Kitapta böyle yazılı değil mi ya? Merdivenden yukarıya çıkacağım. Birkaç odalara girip çıktıktan sonra, bir de odanın birisine gireceğim ki ne bakayım? Elmastan mamul bir taht-ı âlî üzerinde dünya güzeli bir kız! Sihir ile tılsım ile uyutulmuştur. Bu kız, Çin-i Mâçin padişahının kızı olup cin padişahı Şemhail, onu pederi sarayından kaparak buraya getirmiştir. Zira kendisine âşık olmuştur. Lâkin kız ona muhabbet etmediğinden râm olmaz. Ben üzerimde bulunan mühr-i Süleyman tesiratıyla kıza elimi sürdüğüm gibi, kız hâb-ı gafletten uyanır. Başlarız söze, muhabbete! Bir de bu aralık

Şemhail gök gibi gürleyerek gelir. Kız havfından şaşırıp ne edeceğini bilemez. Çünkü Şemhail'in beni parça parça edeceğine şüphesi yoktur. Fakat Şemhail gelip de beni gördüğü gibi ayaklarıma kapanarak aman ey şehinşâh-ı cinnîyân ve periyân! Merhamet et! Eğer merhamet etmez isen, üzerinde bulunan mühr-i Süleyman kuvvetiyle beni helâk edebilirsin. Ben, bu kızı buraya getirdim ise aşkımdan getirdim! Kusurumu affeyle de her emir ve fermanına mutî benden olayım!" der. Ben de kusurlarını afla kendisini cinler üzerine yeniden padişah nasp ederim. Artık bundan sonra ne şehrâyinler! Ne zevkler! Ne safalar!

Dâniş Çelebi'nin Aziz Efendi Muhayyelâtı'ndaki hikâye-i malûmeyi, sırf kendi nefsine isnada yâd ve derhâtır etmekte bulunmasına dikkat edilir ise evhamına haricen ne kadar vücut verdiği, yani maraz-ı cinneti ne derecelere vardığı lâyıkıyla anlaşılabilir.

İşte bir yandan bu hulyayı ederek kasr-ı hümâyûn semtine teveccüh eyledi. Kapıya kadar gitti. Demirden mamul o âli kapı âz buçuk aralık olmak üzere kapalı idiyse de meyl üzerinde olmasıyla Dâniş Çelebi eliyle dokunduğu anda açılıp sırtına dayandı. Şu ilk muvaffakiyet, Dâniş Çelebi'nin kâffe-i evham ve hayalâtının haricinde vücut bulmasına bir kat daha yardım etmiş olmasına şüphe etmezsiniz. Kendisi ise müşâhedât ve tasavvurât-ı vâkıasının her bir harfi mahz-ı hakikatten başka bir şey olmadığına asla şüphe etmeyerek sellemehü's-selâm kasrın kapısından içeriye girdi. Mürur eylediği setlerin her birini Aziz Efendi Muhayyelâtı'ndaki hikâyede zikrolunan avlulardan birisi olmak üzere telâkki eylediğinden, bunları birer birer geçtikçe fikrine birer kat daha kuvvet verirdi.

Hâsılı asıl köşk kapısından içeriye girdi. Yaldızlar ve envâi nakışlar ile müzeyyen olan merdivenden çıkıp birkaç odaya girerek, çıkarak her birini tasavvur ve tefekkürüne muvafık bulduysa da, odaların hiçbirisinde elmas taht üzerinde uyumuş olan kıza rast gelememesi bir dereceye kadar canını sıkmıştı.

Bir de bu aralık, aşağıdan ana avrat bir paraya alıp satan bir zatın, şamata ve gürültüsü işitilmesin mi? Bu gelen köşk bekçisi olduğunu Dâniş Çelebi'den başka anlamayacak kimse yoktur. Bîçare adamcağız, bir maslahat için köşkten harice çıkmış ve fakat nazarıdikkat ve ihtimamını yine köşkten

ayıramamakta bulunmuş olduğu hâlde, mechûlü'l-ahvâl bir şahsın Hünkâr Köşkü'ne girdiğini uzaktan görünce, bir şey çalmaya meydan vermeksizin, herifi icabına göre döverek tart etmek için var şiddet ve gazabı ile koşmuş gelmişti.

Bu gelen zatın köşk bekçisi olduğunu Dâniş Çelebi'den başka anlamayacak kimse olmayacağını haber verdik. Dâniş Çelebi'nin bu zatı, kim olmak üzere telâkki eylediği dahi malûmdur a! Onun da hiç şüphesi kalmamıştı ki, bu kadar şamata ve gürültü ile gelen zat, cinler padişahı Şemhail'dir. Kendi kendisine "Tamam! Şimdi hışm ve gazapla gelir ama beni gördüğü gibi ayaklarıma kapanıp, af ve ihsan istida eyler. Ben de Çin-i Mâçin! Padişahının kızını hangi odaya sakladığını sorarım" diye herifin vüruduna kemâl-i metânetle muntazır oldu.

Vakıa herif kemâl-i hışmile geldi ise de Dâniş Çelebi dahi bekçiyi kemâl-i metânetiyle istikbal eyledi. Aralarında şöyle bir müşâfehe başladı. Ama görseydiniz, buna müşâfehe demezdiniz. Âdeta muharebe derdiniz.

Bekçi - Bre nâbekâr, burada işin ne? Ne arıyorsun?

Dâniş - Karşındaki adama iyice bak da ona göre davran! Çin-i Mâçin padişahının kızını hangi odaya hapsedip, sihir ile uyuttun? Söyle bakayım?

Bekçi - Nasıl Çin-i Mâçin padişahının kızı be? Sen, divane mi oldun?

Dâniş - Divane sensin köpek! Sen cinler padişahı Şemhail değil misin? Üzerimde mühr-i Süleyman olduğunu anlayamadın mı yoksa?

Bekçi - O nasıl lâkırdı be? Yoksa işi divaneliğe hamlederek, elimden kurtulmak mı istiyorsun? (Diye sopaya davranır.)

Dâniş - Sakın ha elini kaldırma! Sonra billâh fena ederim. Demek oluyor ki sen cinler padişahı Şemhail değilsin de onun için üzerimdeki mühr-i Süleyman'ı tanımıyorsun. Sen bu sarayın muhafazasına memur âdi bir cinnîsin öyle değil mi?

Bekçi - Ben bekçiyim. Ama cin değilim! Dışarı bakayım!

Dâniş - Haydi haydi! Git padişahına söyle! Padişahın Şemhail buraya gelsin! Üzerimde bulunan mühr-i Süleyman'ın verdiği salâhiyetle böyle emr ü ferman ediyorum!

Bekçi - Seni!... Habîs seni! Benim padişahım Osmanlı padişahı Abdülmecid Handır! Ben o ağızlara gelir miyim zannediyorsun? (Diye sopayı işletmeye başlar.)

Dâniş - Aman! Vay başım! Vurma be! Çabuk söyle, Çin-i Mâçin padişahının kızı hangi oda(da)dır.

Bekçi - (Vurarak) Al sana Çin-i Mâçin padişahının kızını!

Dâniş - Aman başım ! Ne insafsız herifsin be! Defol şuradan! Şemhail gelsin!

Bekçi - (Vurarak.) Al Şemhail'i!

İnsafsız bekçi, insafa gelinceye kadar, bîçare Dâniş Çelebi dahi son nefesine gelmişti. Nihayet güç hâl hile kendisini köşkten dışarıya atıp kurtuldu. Kurtuldu ama, evvelki itikat ve tasavvuruna halel getirdi mi kıyas edersiniz? Ne mümkün! O itikadında sabittir. Kıyamete kadar da sabit kalacaktır. "Bu kasrı muhafazaya memur şu habîs cinnî mâlik-i mühr-i Süleyman olduğumu tanıyamadığı için şu bed muâmeleyi etti. Eğer cinler padişahı Şemhail olsaydı, mutlaka bu muamele-i reddiyyeyi görmezdim" diye Beykoz'a gelinceye kadar hep evvelki fikrine kuvvet vererek geldi. Hatta bir defa daha gider de Şemhail'i rast getirir ise Çin-i Mâçin padişahının kızına fırsat-yâb-ı vusûl olacağını kat'iyyen itikat eylemiş ve gitmeye karar vermiş idiyse de, bereket versin validesinin Beykoz'ca işi biterek İstanbul'a kendi hanelerine avdet eylemişti de, Dâniş Çelebi dahi ikinci bir dayaktan kurtulmuştu.

Dördüncü Bap

Dâniş Çelebi'nin vukuât-ı mecnûnânesi, yalnız bundan ibaret kalmadı. Daha bunun gibi pek çok vak'aları vardır. Ezcümle birisini daha hikâye edelim:

Bir gün, nasılsa Çelebi'nin yolu Tahtakale semtine uğramış ve tamam hamamın önünden geçerken hamamdan bir aşüftenin çıktığını görmüştü. Altmış paralık mahutlar malûm a? Anadolu'dan hemücek gelmiş olan müşterilerine kırmızı elma gibi görünerek ağızlarının suyunu akıtmak için ne kadar düzgünlenirler? İşte, Dâniş Çelebi'nin gördüğü dahi bunlardan olup, iki dirhem bir çekirdek denilecek mertebedeki düzeninden kat'-ı nazar hamamdan henüz ter ü taze çıkmış olmasından dolayı daha

dumanı üzerindeydi.

Çelebi hakkında buraya kadar verdiğimiz malûmata dikkat etmiş ve malûmat-ı mezkûre ile kendisini güzelce tanımış iseniz, anlamışsınızdır ki herhangi fevkalâde bir şey, Çelebi cenaplarının nazarıdikkatlerini celp eder ise onu tatbik etmek için, zihninden bir fıkra, bir hikâye bulmaya çalışır. Hem de mutlaka bulur. Bulduğu anda gördüğü şeyi zihnindeki hikâyeye tatbik ederek, vehmini büyültmeye başladığı anda dahi meseleye hariçte maddeten vücut verir ve derhâl kendisini o hikâyenin içinde bulur.

İşte Çelebi bu hâli iktizasınca Tahtakale hamamından çıkan aşüfteyi dahi zihninde tatbik edecek bir hikâye aramaya başladı. Aradığını yine Muhayyelât-ı Aziz Efendi'de buldu. Kendi kendisine dedi ki:

"Bu karı olsa olsa Şehzade Nesil'in gurbete çıkarak hiç bilmediği bir memlekette, hamamdan çıkar iken gördüğü, yine hiç bilmediği karı olacaktır. Hem de ta kendisi! Şimdi ben bu karıya izhâr-ı rağbet edeceğim! Ettiğim anda karı dahi bana meyl ve rağbet edecektir. Ben ona, beni hanesine kabul etmesini söyleyeceğim. O da bana (Efendim, nerede âdet olmuş ki karı âşıkını kendi hanesine götürsün? Lâyık olan, siz beni kendi hanenize götürmektir)" diyecek. Fakat ben bu diyarın acemisi olduğumdan karıyı götürecek yerim yoktur. Bunun için ne yapacağım? Artık ister istemez karıya muvafakat ederek önüne düşeceğim! Gideceğim, gideceğim! O da arkam sıra gelecek. Nihayet yolumuz bir çıkmaz sokağa uğrayacak. Tâ dipteki kapıya gelince çarnâçar kapının önünde duracağım! Burası benim hanem değildir a! Fakat karı bana sual edince, "Evet hanem burasıdır ama kölemi çarşıya göndermiştim, henüz gelmemiş" diyeceğim. Karı, bunun üzerine kapıyı kurcalarken kapı açılacak. İçeriye gireceğiz ki bir boş hanedir. Biz, orada zevk ü safaya başlayacağız. Bir de gece vakti hanenin sahibi gelecek. Meğer burası, bu memleket padişahının bir gizli safahanesiymiş. Ben taşrada ayak patırtısını duyunca, dışarıya çıkıp işi anladığım zaman özürler dileyerek hâlimi ve sergüzeştimi hikâye edeceğim. Padişah bunu dahi kendisine bir eğlence edinmek üzere, güya benim çarşıya göndermiş olduğum kölem makamına kaim olarak, bize hizmet edecek. Hatta yanındaki karı bizim uydurma köleye gazap edip tek-

dirde bile bulunacak. Nihayet sabah olup da karıyı def eyledikten sonra padişahla dost olacağız.

Malûm a! Bizim mecnûn-ı a'zam bir hikâyeyi böyle kendi nefsine isnat ederek söyledi mi mutlaka icabını icraya dahi kıyam eyler. Bu defa ise Dâniş Çelebi şu hulyayı âdeta bir anda edip bitirerek netice-i kararı olmak üzere, kendi kendisine dediği "yaparım yaparım!" sözü üzerine, aşüfteye bir iltifat ile izhar-ı rağbet eyledi. Aşüfte Dâniş Çelebi'yi kerli ferli bir çelebi görünce, müşterinin yağlısına çattığına memnunen derhâl rağbetine muvafakatla cevap verdi. Hâsılı Dâniş Çelebi tarafından "Arkama düşün! Nereye gider isem beraber gel!" emri verilmesiyle Çelebi önde, karı arkada Kantarcılar'a doğru yürüdüler.

Gide gide Süleymaniye tarafına teveccüh ederek, birçok sokaklara girdikten sonra, nihayet önlerine bir çıkmaz sokak çıktı. Malûm a! İstanbul'da çıkmaz sokak nevâdirden değildir. Hatta çıkar sokaklar bile çıkar, ama ol kadar suûbetle çıkar ki, çıkardıkları adamın canını da çıkarmak derecesine getirir.

Tahtakale'de hamamdan çıkarken karıya tesadüf ve arz-ı rağbet edilir edilmez izhar-ı muvafakat ve nihayet çıkmaz sokağa duhul gibi yekdiğerini takip eden ahvalin muvafakatı, Dâniş Çelebi'nin fikrine, vehmine ol kadar kuvvet vermişti ki hikâyenin bakiyesi dahi matluba muvafık çıkacağında ve bu sergüzeştinin Beykoz Kasr-ı Hümayun'u sergüzeştine asla benzemeyeceğinde Çelebi'nin hiç şüphesi yoktu. Binaenaleyh, karı "Sizin haneniz burası mıdır efendim?" sualini irat edince ve bu sual dahi evvelki tasavvurlara muvafık çıkınca, Dâniş Çelebi "Hay hay! Fakat kölemi çarşıya göndermiştim. Besbelli henüz gelmemiş ki kapısı kapalıdır!" cevabını göğsünü gere gere vermekten asla çekinmemiştir.

Ne tesadüf! Ne tevâfuk! Bu söz üzerine karı kapıyı kurcalamaya başlamasın mı? Kapıyı kurcalarken kapı da açılıvermesin mi? Aziz Efendi hikâyesinin ikinci def'aten vukûu vesselâm!

Bunlar, sellemehü's-selâm içeriye girdiler. Dâniş Çelebi önde, aşüfte arkada olarak merdivenden yukarıya çıkmaya başladılar. Fakat hayfa ki hikâyenin adem-i tevâfuku burada baş göstermeye başladı. Zira hanenin bomboş olması lâzım

gelirken yukarıda birkaç kadın görüldü. Bunlar miyanından: "A! Erkek geliyor! Aman ya Rab! Arkasında bir de orospu var! Kapıyı bilmeyerek açıvermiştik! Aman Mustafa Efendi gel yetiş! Şunlara bir meram anlat! Sadalarının vürudu bîçare Dâniş Çelebi'nin sâmiasına ferah vermemişti. Mustafa Efendi geldiği zaman, vakıa Dâniş Çelebi "Sen bu diyarın padişahısın! Öyle değil mi birader? Burası senin gizlice bir safahanendir. Lâkin bizim gelişimiz fena vakte tesadüf eyledi. Zira siz bizden evvel karıları buraya aşırıp zevkinize başlamışsınız. Eğer ben, hane boş olduğu zaman gelmiş olsaydım da sen dahi beni burada bulsaydın hiç ses çıkarmayıp, hatta bana köle olurdun. Bizim bu karı seni dövseydi bile ses çıkarmaz idin" diye hikâyenin mukteziyât-ı âtiyyesini yâd ü tezkâr eylemiş idiyse de Mustafa Efendiden umduğu gibi cevap alamayıp "Bu ne halt eder! Sen beni kârhaneci mi sandın be! Bir de, tutmuş da bana bu memleketin padişahı diyor! Aklını mı zayi ettin yoksa!" cevabıyla beraber herifin süpürge sopasına dahi sarıldığını görünce ve meselenin sonları Beykoz Kasrı meselesine benzemeye başlayınca, evvelki dayağın acısı bîçarenin aklını başına getirmiş ve binaenaleyh bu belâlı hane içinde bir dakika daha tevakkufu tecvîz etmeyip kararı derhâl firara tebdil eylemiştir.

Kendisi firar eyledikten sonra Tahtakale hamamından çıkan aşüftenin orada kalması ve kendi ismi bulunan "orospu" lâfzıyla kendisine hitap olunmasının güya namusuna dokunması üzerine, Sulukule kavgalarına dahi kıyas kabul edemeyecek surette baş gösteren kavganın mahalle içinde ne büyük bir rezalet çıkarmış olduğu başkaca mülâhazaya muhtaç bir keyfiyettir. Dâniş Çelebi ise bu rezaleti temaşa için bile başını çevirip arkasına bakmayarak tâ kendi semtine kadar geldi.

Zannederiz ki bu vak'a dahi Dâniş Çelebi'yi butlâni-i efkârından haberdar eylemiş olduğuna inanmazsınız. Hiç nasıl inanılabilir ki Dâniş Çelebi'nin bir kere inanmış olduğu şeyden vaz geçmesi mümkün olmadığını artık anlamamış kimse kalmamıştır. Koca mecnun! Bu aks-i ahvali dahi zihninde pek kolay tevîl edebildi. "Hikâye pek doğru ve bizim sergüzeşt dahi pek muvafıktı ama ne fayda ki bu diyarın padişahının gizli safahanesine vakitsiz gittik. Eğer kendi aşıntıları orada olmadığı hâlde gitmiş olsaydık, hiç bu belâya uğramaksızın sabahlara kadar vur

patlasın zevk ederdik" diye mahzâ mezkûr haneye vaktiyle yani tenha bulunduğu bir zamanda girememiş olduğu için mütehassir kaldı.

Beşinci Bap

Dâniş Çelebi hakkında buraya kadar verdiğimiz malûmat ve bahusus garâib-i sergüzeştine dair misal olarak hikâye eylediğimiz şu iki vak'a kendisini size lâyıkıyla tanıtmıştır itikadındayız. Eğer filhakika kendisini güzelce tanımış iseniz itiraf edersiniz ki bu kabil mecnunlar şehrimizde pek ziyade makbul olurlar. Zira şehrimizde pek çok adamlar vardır ki soytarı ve dalkavuk olan adamlar ile ettikleri musâhabetten aldıkları lezzeti a'kal ve a'lem-i nâsla ettikleri sohbetlerde bulamazlar. İşte bu kabil adamların Dâniş Çelebi gibi mecnunlara dahi rağbet ve itibarları pek çok olur.

Dâniş Çelebi'nin semtinde Engürûsîzade Nafiz Efendi denilir mütekaidînden bir zengin adam vardı ki böyle müdâhin ve dalkavuk ve soytarı ve mecnun güruhunun sohbetlerinden pek mütelezziz olurdu. Dâniş Çelebi'nin sît ü şöhreti vâsıl-ı sem'-i ıttılâ'ı oldukta bir takrîb Çelebi cenaplarını kendi konağına alıştırmış ve birçok acîb ve garip sergüzeştlerini söyleterek eğlenmeyi itiyat edinmişti.

Vakıa Dâniş Çelebi'nin validesi Saliha Molla, mâl-i Karûna malik bir karı olmasıyla oğlunun böyle âleme eğlence olmasına razı olamayacağı derkâr ise de Engürûsîzade Dâniş Çelebi ile olan muamelesini pek ihtiramkârâne bir yolda yürütüp, hatta kendisini celp ettireceği geceler uşak ve fener ve hayvan irsaliyle mükerremen celp eylediğinden validesi bu davetlerin zımnında olan emelden bîhaber olup, hatta şayet oğlu böyle kibarın mücâlese ve musahabesiyle açılır, adam olur hulyasıyla oraya devamından memnun dahi kalırdı. Hem artık kırk yaşına gelmiş ve daima efsunculuk ile iştigâl ederek, bu yolda hayli efsuncularla muarefe dahi peyda etmiş olan Saliha Molla'nın artık yirmi beş yaşına takarrüp eylemiş bulunan oğlu Dâniş Çelebi'nin aralıkta bir kere komşulara giderek gece yarısına kadar vakit geçirmesine ihtiyacı dahi artmıştı. Zira şeyh namını alan bazı efsuncular ile birlikte kaynatacakları simya küplerini enzâr-ı ağyardan setretmek lüzumu karıya bu

ihtiyacı da telkin ederdi.

Hazır sözü bu vadiye getirmiş ve hikâye dahi Engürûsîzadenin Dâniş Çelebi ile sûret-i musahabesi noktasında bulunmuşken şu fıkrayı irat edelim ki bizim için iki cihetle dahi izahat verileceğinden bir taş ile iki kuş vurmuş oluruz:

Gecelerden bir geceydi ki Engürûsîzade Nafiz Efendinin konağında hep dalkavuk güruhundan üç beş zat mevcut oldukları hâlde Dâniş Çelebi dahi davet ve celp olundu. Dereden tepeden manalı manasız bir hayli söz söylendikten sonra Nafiz Efendi, şu aralık garip bir hâle tesadüf edip etmediğini Dâniş Çelebi'den sual etmekle o dahi "Efendim! Geçen gece başıma bir hâl geldi. Hikâye edecek olsam hayrette kalırsınız" diye şu âtîü'z-zikr sergüzeşti hikâye eyledi:

"Geçen gece Buharalı Şeyh Gergevânî bizdeydi. Bilirsiniz ya! Sanatta iştiraklerinden dolayı validem cariyenizin pek eski ahbabı ve kafadarıdır. Yine ilm-i simyadan bir sanat icra edeceklermiş. Ekseriya bu gibi ameliyatı yalnız ikisi icra ederler. Zira bunu ikisinden başka ağyar gözü görecek olursa tılsımı bozulur.

O akşam da benim biraz ferahım yerinde olmadığından hanemden taşra çıkmaya iktidarım yoktu. Şeyh Gergevânî tebessümle yanıma gelerek, dedi ki: Dâniş Çelebi! Bizim simya çömleği yoluyla, erkânıyla kaynamak için sizin burada bulunmamanız lâzım gelir. Lâkin bu gece siz bizi tenha bırakacak bir hâlde değilsiniz. Binaenaleyh, size garip bir seyahat verdirmeyi kurdum ki hem yorulmaksızın bu âlemden hariç birtakım avâlim-i ulviyyeyi seyahat edeceksiniz, hem de biz yalnız kalıp işimizi göreceğiz. Benim sanattaki maharetime valideniz hanımın da itimadı vardır. Yani asla tehlikede bulunmayacağınıza siz dahi emin olacaksınız. Sizi bir âleme göndereceğim ki zevkine, safasına doymak mümkün olamaz. Ben bu iyiliği, her zaman herkese yapmam.

Zaten şeyhin derece-i iktidarı indimde müsellem olduğundan ve bazı kitaplarda okuduğum fıkarât ve hikâyât-ı sahîha üzerine böyle bir âlem-i süflînin fevkinde birtakım avâlim-i ulviyye seyahatini pek çok zamandan beri arzu etmekte bulunduğumdan şeyhin teklifine kemâl-i minnetle muvafakat gösterdim.

Şeyh kalktı. Bir bardak şerbet getirdi. Kim bilir içine hangi azimeti okudu! Ben onu içtikten sonra, kendimde bir inkılâp hissetmeye başladım. Öyle bir inkılâp ki âdeta kendimden tecerrüt etmekte olduğumu görmekteydim. Yalnız kendi hâlim değil âlemin hâli dahi değişmeye başladı. Şöyle ki: Oturduğum odanın tavanı yükseldikçe yükselip tâ cevv-i semâya çıktı ve gök yüzünde bir nokta gibi görünür oldu. Dört duvar dahi taallûk eyledikleri istikamete doğru uzaklanmaya başladılar. Ol kadar ki her biri cihât-ı erbaadan binlerce saat mesafelerde birer beyaz nokta gibi kaldı. Nihayet ben, kendimi koca bir beyabanın orta yerinde buldum.

Ne yeşillik! Ne ağaçlık! Ne, ne sahra! Her taraftan dereler çağlar. Her taraftan kuşların bir başka sûret-i lâtifede âvâze-i elhânı gelir.

Aklımı başıma almak için oturdum. Etrafı bir hayli temaşa eyledim. Badehu lâlettayin bir tarafı tutup yürümeye başladım. Gittim gittim. Karşıma bir bahçe ve ortasında bir saray çıktı ki dillerle vasfı kabil değildir. Bir hayli daha yürüdükten sonra dış kapıdan bahçeye ve badehu iç kapıdan saraya girdim. Bağ-ı İrem dünyaya tekrar çıkmış zanneyledim.

Ben saray kapısından girer girmez, seksen yüz kadar perîpeyker kızlar el çırparak, alkışlayarak beni istikbale koştular. Koltuklarıma girerek ve 'Efendimiz! Nice zamanlardan beri sultanımız hazretleri şeref-i kudûmunuza muntazırdırlar' diye taltifler eyleyerek yukarıya çıkardılar. Bir büyük oda, bir âlî sofa, onun üzerinde bir sultan ki doğar ayın on dördü!

Beni görünce lütfen kıyam ve nice mültefitâne diller dökerek tenşît-i hâtırıma sa'y ve ihtimam eyledi. Artık hangi birini söyleyeyim? Bir tarafta esbâb-ı îş ü nûş, bir tarafta çalgılar, çengiler. Bir tarafta et'ime-i gûnagûn. Yedik içtik. Zevkler, safalar eyledik. Dünyada ömrünün en mes'ut dakikaları aranır ise orada geçirdiğim dakikalar bulunur. Ah! Keşke ben o gece vefat ederek ahirete ağız tadıyla gitmiş olsaydım. Lâkin insanın her istediği hâsıl oluyor mu? Bir de sabah olunca gözlerimi açayım ki bizim fakirhanedeyim.

İşte efendim! İlm-i simyanın şöyle bir acîbesine tesadüf eyledim. Ama Şeyh Gergevânî hazretlerinde ne maharet! Herif İbn-i

Sina kesilmiş gitmiş. Aralarında şu fark var ki İbn-i Sina birçok şeyi bir ân-ı gayr-ı münkasımda gösterir. Şeyh Gergevânî ise bir geceyi yine gecenin müddeti içinde gösteriyor".

Dâniş Çelebi, şu sergüzeşti hikâye ederken gerek Engürûsîzade ve gerek dalkavuklar birbirinin yüzüne bakışıp, bıyık altından gülüşüyorlardı. Ama bunu istihzaya hamletmeyiniz. Hikâye edilen sergüzeşt, yalan değildi. Zira Dâniş Çelebi harf-i vâhid yalan söylemezdi. Mücerrebdir ki pek ziyade ahmak olanlarla, mecnunlar yalan söylemezler. Kizb ü dürug cin fikirleri ezkiyâyı tezyin eden birtakım hasâis-i gayr-i makbûledendir. Onlar mücerret, valide hanım efendinin Şeyh Gergevânî ile simya çömleğini kaynatmak!... için Dâniş Çelebi'ye bu âlemin haricinde avâlim-i ulviyyeye kadar seyahat verdirmeye lüzum görmüş olmalarına gülerlerdi.

Yoksa hakikatte Dâniş Çelebi'ye böyle bir seyahat ettirecek kadar ilm-i simyayı tahsil pek kolaydır. Beş on paralık esrar macunundan mürettep bir şerbet Dâniş Çelebi gibi zaten evham ve hayalâtına kendi kendisince dahi vücut veren bir mecnun üzerinde bu tesiratı gösterebilmek müsteb'id değildir.

Altıncı Bap

İşte Dâniş Çelebi'nin Engürûsîzade Nafiz Beyefendi konağında mucip olduğu bu nevi eğlenceler efendi hazretlerini vakıa bir dereceye kadar eğlendirmekte idiyse de işin nihayetinde bu mecnunâne mülâtafaların da seyyiesi görüldü.

Şöyle ki:

Nafiz Efendi, bir akşam ahbap ve ashabıyla Dâniş Çelebi'nin tuhaflıkları hakkında söz söylerken bu mecnun ile bir güzel ve fevkalâde surette eğlenmek lüzumuna sevk-i kelâm edilmiş ve birçok müzâkerattan sonra yapılacak işe, yine Nafiz Efendi kendi kendisine bir suret verip dalkavuklara dahi bu komedyada oynayacakları oyunları tefhîm eylemişti.

Verilen şu karar üzerine bir akşam Dâniş Çelebi'yi bermu'tad davet eylediler. Çubuklar ve kahveler içildikten sonra tamam sohbet esnasındaydı ki oturdukları odanın kapısı açılıp, içeriye bir kız girdi. Ama kız, gerçekten perî-suret! Garabet şunda ki bu kızı yalnız Dâniş Çelebi'nin gözleri görüp gerek Engürûsîzade ve gerek sair huzzar kızı görmek değil odaya bir

kimsenin duhulünü dahi hissedememişlerdi.

Dâniş Çelebi kızı görünce "Aman ne parlak kız!" diye yerinden davranıp bir hareket-i istikbaliyye gösterdiği zaman, Nafiz Efendi vesaire ahbap "Nasıl? Rüya mı görüyorsunuz Çelebi" diye beyân-ı hayret eylediler. Bu zamana kadar kız dahi, Çelebi'nin yanına sokulup "Sus! Sesini çıkarma. Ben peri kızıyım. Beni bu odada senden başka kimse görmez. Hatta söylediğim lâkırdıları da senden başka kimse işitmez. Eğer ister isen ben kendimi onlara dahi gösterebilirim. Ona göre davran".

Dâniş Çelebi, kızdan şu talimatı alınca pek ziyade münbasit olarak huzzara tevcîh-i hitâb ile "Efendiler! Sizin gözünüz vardır, ama görmez. Kulağınız vardır, ama işitmez. Siz âlemin yalnız alâniyetini görürsünüz. Esrarını göremezsiniz. Çünkü gözünüz ve kulağınız havass-ı simyeviyye ile perveriş bulmamıştır. Ben size makis değilim. Ben şimdi şu oda içinde sizin görmediklerinizi görür, işitmediklerinizi işitirim" deyince cümlesi bir hayret gösterdiler.

Huzzarın şu hayreti ve peri kızının "İşte gördün mü bak! Beni göremiyorlar. Ve sana söylediğim sözleri işitemiyorlar. Eğer validen Saliha Molla'nın sana verdiği mühr-i Süleyman sayesinde cinlerin ve perilerin sana ne kadar mutî ve münkad olduklarını bunlara göstermek ister isen, emret kendimi onlara dahi irâe edeyim" demesi üzerine mecnunun büsbütün kulakları kabardı. "Evet hiç mütehayyir kalmayınız. Eğer ister iseniz, gördüğüm şeyi size de irâe edeyim. Bir kız ki ben-i beşerde emsalini hiç görmemişsinizdir. Peri kızıdır" dedi ve huzzar tarafından "Aman Dâniş Çelebi Allah aşkına olsun bize de gösterir isen, lütfetmiş olursun" yollu ricalar edilmesi üzerine cümlesine görünmesi için kıza emir verdi.

Bunun üzerine peri kızı bir hareket-i acîbe gösterip huzzar dahi kendisini görmeleriyle cümleten hayrette kaldılar. Her biri kızın bir gûne senasına terdîfen Dâniş Çelebi'yi tahsin ve tebrik eylediler. Peri kızı ise bunların cümlesine nazikâne iltifatlar ile "Beyler! Bu gece, Dâniş Çelebi hazretlerinin sayesinde bir güzel eğlence ile vakit geçirmek ister iseniz Çelebi hazretlerinden rica ediniz o da bana emir versin. Size derhâl perilerden bir kol çalgı getireyim. Esbâb-ı îş ü nûş tehiyye edeyim. Bizzat kendim raks ederek sizi eğlendireyim" dedi. Ne nimet!

Perîcesine bir eğlenceyi kim cana minnet bilmez? İstihsâl-i müsâade için cümlesi Dâniş Çelebi'nin ayaklarına kapandılar.

Aklı zaten zıvanasından çıkmış olan Dâniş Çelebi değil a! Böyle bir komedyayı benim diyen ukalâya oynamış olsalar çıldırmamak mümkün değildir. Zira oyundan herkes hisse-i musîbesini ol kadar maharetle icra ederdi ki Dâniş Çelebi şöyle dursun, âdeta kendileri bile maceranın sıhhatini itikat etmek derecesini bulurlardı.

Binaenaleyh Dâniş Çelebi dahi hakikat-i keyfiyyette asla şüphe etmeyerek vakar ve azametle peri kızının icrâ-yı âhenk etmesine müsaade gösterir göstermez ve kız dahi elini çırpar çırpmaz oda kapısı açılıp, birkaç tane cariye esbâb-ı işreti getirdi ve derhâl oda haricinde kemanların, lâvtaların, santurların tıngırtısı işitilmeye başladı. Bir sür'at-i âcile ile ki, perilerden başka kimseye mahsus değildir.

Bir yandan kadehler devreder, bir yandan mızraplar icra-yı âhenk eyler. Orta yerde dahi peri kızı, gerçekten insan evlâdında emsali görülmemiş bir çeviklik ile oynayıp huzzar şevk ve şetaretlerinden naralar atmak derecesini bulurdu. Hele şu mecliste Dâniş Çelebi'nin mevkii büsbütün mülâhazaya muhtaç kalır. Bade ile ülfeti olmadığından birkaç kadeh parlatır parlatmaz neşesi dahi birdenbire parlamış ve bu ahenk, bu nümayiş kendi fermanıyla periler tarafından vukua getirildiğini düşündükçe kendisini gerçekten Süleyman-ı zaman zannetmişti.

Ya peri kızının işvebazlığı? Raks arasında süzdüğü gözleri, hep Dâniş Çelebi'ye müteveccihen süzer ve dudağı üzerinde kondurduğu bir tebessüm-i lâtif ukdesini yalnız Dâniş Çelebi'ye gösterir. Binaenaleyh gamzelerin delâlet ettiği bin mana ve müeddayı dahi yalnız Çelebi hazretleri anlar. Çünkü perîce olan bu mûamelede ondan başka kimsenin ihtisası yoktur.

Kafalar germ-a-germ olmak derecesini buldukta kız, bir aralık gelip Dâniş Çelebi'nin kucağına oturmasın mı? Dâniş Çelebi taşkınlığın bu derecesinden ihtiraz etmek istedi ise de kız "Sen telâş etme onlar benim bu muamelemi görmezler. Ben kendimi yine onların gözlerinden setr ettim" demesiyle ve filhakika o aralık "Huzzar canım peri kızı nereye gitti. Acayip şey! Yine görünmez oldu" diye aranmaya başlamasıyla Dâniş Çelebi'ye

dahi istirâhat-ı kalb geldi.

Artık bundan sonra Çelebi'nin peri kızıyla muaşakası görenleri gülmekten kıracak bir derecede idiyse de, herkes evvelden tembihli bulunduğu cihetle gülmek ve hatta muaşakanın sûret-i cereyânına ziyadece dikkat etmek derecesinde dahi Çelebi'ye şüphe verecek edna bir harekette bulunmazlardı.

Evvel emirde kızın verdiği cür'etten sıkılarak ihtiraz etmek isteyen Çelebi hazretlerinin muahharen cür'eti derece-i i'tidâlinden de harice çıkarıp işin daha ilerisine varmak istemesine ne dersiniz? Sizin diyeceğinize hacet yok. Denilecek şeyi, yine peri kızı demişti. Yani zemin ve zaman bu dereceye kadar müsait olmadığını arz ile imtina göstermişti.

Netice-i kelâm saat beşe altıya kadar bu sûret-i fevkalâde ile eğlenildiyse de, işte işin ondan sonrası yaman çıktı. Zira mecnun hanesine avdet ederken peri kızını mutlaka beraber alıp götürmek davasına kıyam eylemiş ve bu davada bürhan olmak üzere bu kızın peri kızı olması ve kendisinin mâlik-i mühr-i Süleyman bulunması kaziyyeleri iddiasına kuvvet vermekte bulunmuştu. Gerek Engürûsîzade ve gerek dalkavuklar ve hatta uşaklar mümanaata kalkıştılar ise de fayda vermedi. "Canım Dâniş Çelebi! Sen çocuk musun? Yoksa çıldırdın mı? Muradımız seninle bir lâtife idi" diye dursunlar, fakat Dâniş Çelebi'yi itikadından çevirmek mümkün mü?

İş mücadele ve münazaa derecesine vardı. Hatta mudârebe ve mukatele demleri dahi yaklaştı. Kızı divanenin elinden kurtarmak mümkün olamadı. Rezalet ayyuka çıkmak derecesini bulunca Engürûsîzade ettiği lâtifeye nedametle beraber "Bırakınız alsın götürsün. Kendisi mecnun ise, validesi mecnun değildir ya? Gayrın malı olan cariyeyi elbette bu mecnunun şerr-i şehvet-perestânesinden muhafaza eyler. Sabah ola hayrola. Yarın işe bir suret veririz" demesiyle uşaklar dest-i mümânaatı geri çektiler. Dâniş Çelebi dahi kedd-i yemînini koluna takıp hanesine kadar getirdi.

İşte böyle mecnunâne lâtifelerin böyle nadimâne neticeleri görülmesi dahi havâdis-i nâdireden değildir.

Yedinci Bap

Engürûsîzade mecnuna mukavemet mümkün olmadığını gör-

düğü zaman "Sabah ola hayrola" demişti. Devr-i arz binlerce şâmı, seher eylediği gibi o geceyi dahi sabaha isal etmişti. Ancak bu sabah Engürûsîzade için bir sabah-ı hayr olabildi mi? Heyhat! Deli pazarı?.... Meğer Dâniş Çelebi hazretleri, o gece peri kızının yine perîcesine ni'met-i muvâsalasıyla kâm-yâb olmuş, gitmiş.

Ertesi sabah Engürûsîzade ile Saliha Molla arasında bir kızılca kıyamettir koptu. Ama faydası ne! Atılan ok geri dönmez. Hem de ne ok? Sehm-i kazadan beter. Gayeti Engürûsîzadenin hükmü parasına geçer. Para ise Saliha Hanımda nadir bulunur madeniyâttan değildi. O vaktin hesabıyla bin beş yüz tane Mahmudiye altınına Engürûsîzade kail oldu. Saliha Molla dahi "Ne yapalım! Ucunda ölüm olmasın da ne olur ise olsun" diye paraları verdi. Ama peri kızı için bu fiyatı istiksar etmeyiniz. Henüz on üç yaşını doldurmuş ve hüsn gibi hüner ve marifetini dahi derece-i gayeye vardırmış gayet zekî, derecesiz fettan bir kız için o zamanda dahi bu fiyat istiksâr edilmemişti.

Saliha Molla, hanesinde bu kıza ne isim tesmiye eylediğini merak ediyor musunuz? Bunu merak etmek icap eylemez. Kızın adı üstünde "Peri" vesselâm.

Peri aşağı, Peri yukarı, bir maişettir başladı ki tarif kabul etmez. Dâniş Çelebi'nin gözü artık Peri'den ve perilerle, cinnîlerden başka bir şey görmez oldu.

Fettan kız! Herife dünyayı gösteriyor mu ki bîçare mecnunun gözü dünyayı görsün? Dâniş Çelebi zaten tanımadığı bir adam olmadığı gibi beş on gün zarfında ahvâl-i husûsiyye ve husûsiyyet-i ahvâlini kemaliyle tetkik eylemiş olduğundan, her hâl ü kârda herifi aldatmak ve kendisinin peri kızı olduğuna inandırmak için bir hile bulur. Ve her hilesinin sûret-i icrâsında muvaffak dahi olurdu.

Nasılsa ilm-i simyanın esrar yüzünden görülen tesiratını dahi kız öğrenerek, aralıkta bir icap ettikçe ya bir simyevî hap veyahut efsunlu bir çubuk veya nargile veya içine azimet okunmuş bir şerbet i'tâsıyla bîçare çılgını bu âlem-i süflîden hariç avâlim-i ulviyyeye gönderir, gezdirir ve nice hususât-ı garîbe temaşa ettirirdi. Hatta mecnunun vehm-hane-i hayalinde yerleşip temelleşmiş olduğundan bazı avâmil-i ulviyye seyahatle-

rinde zevcesi Peri'yi dahi görerek gelip keyfiyeti kıza haber verdikte ol aşüfte-i fettan "Evet! Seni gönderip de yalnız kaldıktan sonra canım sıkıldığından ben dahi kanatlanıp arkan sıra uçmuş gelmiştim" der ve mecnunu buna dahi inandırırdı.

Aradan bir sene mürurunda Peri'den nur topu gibi bir erkek evlât dünyaya geldi. Bunun vefret-i hüsn ü cemâli mutlaka perîzade olduğunu Dâniş Çelebi nazarında ispat eylemişti. Bu kadar güzel bir çocuğa yine Cemal isminden başka isim tesmiyesi yakışır mı?

Karı koca ve Saliha Molla, Cemal Beyi envâ-ı taltifât ve tekrîmât ile büyütmeye başladılar. Fakat Saliha Molla bu mürüvveti çok zaman temaşa ile mütelezziz olamadı. Çocuk bir buçuk yaşına kadem bastıkta o dahi diyâr-ı ademe ayak attı, gitti.

Hane içinde bir mecnun ve bir de mecnunun dadısı bulunan Dilferah ile kendisinden başka kimse kalmaması üzerine Peri'nin meydan-ı cür'eti bir kat daha vüs'at bulmuştur. Mayesi afacanlık ve aşüftelikle yoğrulmuş olan bu âfet-i cihan böyle başlı başına bir hanede ve Dâniş Çelebi gibi bir mecnunun refakatinde bulunmak değil a, pek büyük bir baskı altında bulunsa bile yine bildiğini icradan geri kalmayacağı derkârdır. Bilâkis meydan-ı füshatı kendi afacanlığı için açık görünce ve âlemde lezzet-i safa ile bir türlü dil-sîr olmayan ol aşüfte-i bîbedel delinin musahabet-i mecnûnânesiyle artık eğlenememeye başlayınca bîçare divaneyi âlem-i ulvî seyahatine sıkça sıkça ve hatta her gece göndermeye başlayıp kendisi ise her bir emeli için hâlî kalan âlem-i süflîde bildiği gibi at oynatmaya koyulmuştu.

Bu esnada sebkat eden garaibden olmak üzere şunu hikâye edelim ki:

Dâniş Çelebi cenapları, ilk gece Engürûsîzade Nafiz Efendinin konağında peri kızının perîcesine icra eylediği ahenkten ziyadesiyle mütelezziz olmuş idüğini derhâtırla, bir gece böyle bir âlem daha icrasını rica eylemişti. Peri ellerini çırptı çırpındı. Birtakım zevât-ı muhayyile-i gaibeye lâkırdı söyler ve cevaplarını istimâ eyler gibi yaptı. Bir aralık gazap emareleri dahi gösterdi. Nihayet mecnuna "Hınzır kaltaklar benden izin almaksızın Kaf dağının arkasında ve Gümüş deryasının dahi öte tarafında bir çemenistana gidip kendi kendilerine zevk

ediyorlarmış. Vakıa emrettiğim anda gelirler ise de bugün, gündüzden beri işretle meşgul olduklarından buraya şimdi mest-i lâ-ya'kıl geleceklerdir. Böyle bir alay sarhoştan zevk hâsıl olur mu? Artık çaresiz yarın akşama kalacak" diye i'tizar ile istediği zevk âlemini ertesi akşama kadar tehir ettirmeye muvaffak olabildi. Ya ertesi akşam?

O! Ona şüphe mi ister! Daha gündüzden gönderdiği haber üzerine kendisine sanat-ı raks öğretmiş olan çengiler ile karı çalgıcıları ve birçok hamam ustaları ve zürefayı izhar eylemiş ve divane ile bir güzelce eğlenmek için icap eden harekata dair talimat-ı lâzımeyi cümlesine tefhîm eylemişti.

Bu rezalet takımı yerli yerinde saklı olduğu hâlde akşam Dâniş Çelebi geldikte, Peri, şayet dün geceki emelini feramuş etmiş ise deliye ihtar için Çelebi'yi gayet şen ve şetaretli bir tavır ile istikbal eyledi. Ol kadar işvebazlıklar gösterdi ki karşısında göbek atmak nevinden raks mukaddemâtı icrasıyla keyfiyeti herifin hatırına getirdi. Nihayet emeli vechile deliden "Ha! Haniya sen dün gece bir zevk âlemi tertibini murat eylemiştin. Acaba bu akşam mümkün olacak mı?" sualini alabildi. Lâkin buna muvafakat cevabında kızın acele eylediğine zahib olmamalısınız. Aşüfte idi. Fettan idi. Kurnaz idi. Binaenaleyh tertip eylediği hileyi lâyıkıyla icra için büsbütün tecahülden gelerek dedi ki:

Peri - Nasıl zevk âlemi?

Dâniş - Canım, haniya peri kızlarını çağıracaktın.

Peri - Vallahi periyle hatırımdan çıkmıştı. Dün gece de kendilerine haber vermedim.

Dâniş - "Meyus olarak" canım, niçin böyle edersin? Senden kırk yılda bir inayet istedim...

Peri - Dur bakalım. Yine Kaf dağının arkasına veyahut Dış Deniz'in öte tarafına gitmemişler ve sarhoş olup daire-i edebin haricine çıkmamışlar ise...

Dâniş - Etme Allah'ı seversen Periciğim. Sarhoş olsunlar, ne olurlar ise olsunlar. Sarhoşluğun ne zararı var? Daha âlâ! Daha şetaretli olurlar.

Peri - Dur öyle ise bir kere bakayım, diye yine ber-mu'tad el çırptı. Çırpındı. Zevât-ı gayr-ı mer'iyye ile söyleşti. Nihayet

"gelsinler" emrini verince sanki periler Kaf dağının arkasında veyahut Dış Deniz'in öte tarafında değilmiş içeriki odadaymışlar gibi bir anda geldiler. Hem de ne geliş! Ama ne rezalet! "Ya hey!..." naraları oda kapısından Dâniş Çelebi'nin kulağında güm güm gümledi ve kulağının zarını çın çın çınlattı. Rakılar! Amberiyeler! Mezeler! Çalan çağıran bir tarafında, kadehler toka edenler bir tarafta! Raks eden, hora tepen, zıp zıp sıçrayan bir tarafta! Dâniş Çelebi hayran! Rezaletin ayyuka vusulü üzerine ne edeceğini dahi şaşırmış, alıklanmış, yılışmış, kalmıştı.

Aşüftelerden her biri eline birer kadeh alarak ve meze olarak dahi busesini takdim ederek "Benim aşkıma! Peri Hanımın aşkına!" diye teklif eyledikleri badeleri reddetmek Dâniş Çelebi'ce mümkün olamadığı cihetle cümlesini hoşnut etmek ve zımnında kendi neşesini dahi ber-kemâl eylemek için birbiri arkası sıra cümlesini yuvarlamakla eğerçi bir aralık neşesi barut gibi birdenbire parlamış idiyse de devamı dahi ancak barut parıltısının devamı kadar olup badehu birdenbire sönmüş ve bîçare mecnun oturduğu yerde zıbarmış gitmiştir.

Karılar asıl zevk ve safayı Dâniş Çelebi'nin zıbarmasından sonra kızıştırdılar. Bir dereceye getirdiler ki burada tafsilen izahatını vermeye imkân yoktur. Âlemde ol kadar bahtlı olup da böyle bir âlemi bir manzara-i hafiyyeden temaşa etmiş olanlardan başka bunun derecatı kimseye malûm değildir ve olamaz.

Dâniş Çelebi, ertesi günü öğleden sonra uykudan baş kaldırdıkta akşamki ahvali ancak bir rüya görmüşçesine tahattur edebilirdi. Zevk âlemine dair Peri ile birkaç söz teati eylediler. Garip değil midir ki Peri hazretleri, bu akşamki ahenkten memnuniyet göstermedi. "Ben onların hâlini bilirim. Onlar îş ü nûş âlemine girdiler mi işte böyle insan oğlunun tahammül edemeyeceği dereceye varırlar da seni hasta ederler. Çünkü periler zaten bir ruhtur. Rakı dahi ruhtan ibaret olmakla ruhun ruha tesiri olamaz. Ne ise sen kendin istedin. Kendi düşen ağlamaz. Şimdi de baş ağrısına ve vücut yorgunluğuna tahammül etmelisin!" dedi. Dâniş Çelebi için zaten tahammülden başka ne vardır?

Sekizinci Bap

Saliha Molla'nın vefatından sonra iki sene kadar müddet

Peri Hanımefendi hazretleri bu "vur patlasın çal oynasın" âleminde bilâ-mâni ve lâ-mezâhim ferman-fermâ oldu ise de ondan sonra Dadı Kalfa tarafından edilmek istenilen mümanaatlar bazı mertebe ağzının tadını kaçırmaya başlamıştı. Zira Dadı Kalfa, Dâniş Çelebi'yi kucağında büyütmüş bir emektar olup, sefahat âleminin ibtidalarında Peri Hanımın esrarına kemaliyle vâkıf olamadığından ve vâkıf olduktan sonra dahi bir müddet işi hall-i cereyan-ı tabiîsine terk etmek mecburiyetini gördüğünden ses çıkarmamış idiyse de sonraları iş pek ziyade haddini tecavüz eylediği ve hatta Peri Hanım cenapları haneyi yalnız çengiler, çalgıcılar, hamam ustaları vesaire ile doldurmakla da kalmayıp karı kıyafetinde genç erkekler ve hatta aralıkta bir kere tulumbacı makulesi adamlar dahi gelmeye başladığı münasebetiyle, Dadı dahi sabrı tükenmişti.

Vakıa bir altı ay kadar daha hırladı gürledi. Yalnız Dadı Kalfa ile Peri arasında cereyan edip Dâniş Çelebi'ye asla renk verilmemişti. Peri Hanımın "Bre Arap! Ben peri padişahının kızıyım! Bende senin gibi milyonlarca Arap vardır. Hem ben istersem seni bir anda helâk edebilirim. Sen benim zevkime ne karışabilirsin?" diye vermek istediği göz dağlarına Arap, kahkaha-i istihza ile gülerek "Sen o ağızları" Dâniş Çelebi gibi mecnunlara sat aşüfte! Beni de onun gibi mecnun yerine koyma! Ben senin ne mal olduğunu çoktan bilirim. Beni helâk etmek değil a kılıma bile hata getiremezsin! Yollu cesurâne mukabele edebilir idiyse de; kızın peri olmadığını ve âdeta insan evlâdı ve hem de insan evlâdının en eşirrasından bulunduğunu Dâniş Çelebi'ye anlatamayacağını nazarıdikkat önüne aldıkça, bîçare Arap kederinden kahrolmak derecelerini bulurdu.

Nihayet bir gün, Peri'nin sokağa gitmiş olmasını fırsat ittihazıyla Dâniş Çelebi'ye birkaç lâkırdı söyleyebilmeye cesaret aldı. Şöyle ki:

Arap - Beyim, size bir şey söyleyeceğim. Ama korkarım ki size sadıkâne olarak vereceğim haber, benim hakkımda emniyetsizliğinizi ve gazabınızı mucip olacaktır.

Dâniş - Nedir Dadı? Ne ise söyle bakalım, hiç ben sana emniyetsizlik gösterebilir miyim?

Arap - Öyle ise söyleyim! Şu Peri Hanımı nasıl tanırsınız?

Dâniş - Amma sual ha! Nasıl tanıyacağım? Peri tanırım!

Arap - Yani insan evlâdı değil öyle değil mi?

Dâniş - Evet! İnsan evlâdı böyle mi olur? Yaptığı işleri bilmiyor musun?

Arap - Ya ben bunu insan evlâdıdır, diye dava eder isem ne dersiniz?

Dâniş - İnsan evlâdı diye dava eder isen mi?

Arap - Evet!

Dâniş - Ne mi derim? Ne diyeceğim? Âdeta çıldırmışsın derim! Bunun insana benzer neresi var?

Arap - Hayır beyim! Hiç de bana çıldırmışsın diye hükmedemezsin. Sen, filhakika bu karının peri olduğuna inanır isen, ben sana çıldırmışsın diye hükmederim!

Dâniş - Aman Dadı! Bu nasıl lâkırdı? Ben çıldırmışım ha! Aman aklıma dokunacak! Sen bu lâkırdıdan vazgeç! Hatta hatırından bile çıkar. Zira Peri bu işin farkına varır ise sonra seni de bitirir beni de! Görmüyor musun ki kız tâ Kaf dağı arkasından ve Dış Deniz'in öte tarafından buraya peri kızları getirmek derecesinde muvaffakiyetler gösteriyor! Beni âlem-i ulvîye gönderip envâ'-ı acâyib ve garâib temaşa ettiriyor!

Arap - O acayip garaip dediğiniz şeyler ihtimal ki sihir olabilir. Valideniz Saliha Molla dahi bu sanatta pek mahir değil mi idi? Fakat gelen çengiler vesair kaltaklar Kaf dağının arkasından veyahut Dış Deniz'in öte tarafından gelmiyorlar. Nereden geldiklerini ben de bilirim. İsterseniz bunları size ben de getiririm!

Dâniş - Hayır hayır! Ben başımdan korkarım Dadıcığım. Sen de kendi başından kork. Validem bile bu kızın peri olduğunu anlamış, bilmişti. Hatta bana bile söyledi.

Arap - (Öfkesini yenemeyerek ve ağzından çıkanı kulağı işitmeyerek) Validen seni aldatıyor idi! Senin gibi bir divaneyi başka türlü idare edemeyeceğini bildiği için, böyle söylüyordu. Senin bu çılgınlığına sebep olan da o validen olan sihirbaz değil midir? Onun da yaptıklarını ben bilirim? Şeyh der getirir; hoca der getirir âlemde ne kadar efsuncu var ise getirir, beraber bir odaya kapanarak sihir çömlekleri kaynatır idi!...

Dâniş - Dadı sen aklını mı bozdun Allah'ı seversen! Bana divane demeye ne hakkın var! Ben adamı!...

Diye mecnunânın gözleri dönmüş dili dolaşmış ve hemen Arabın kafasına bir şey vurmaya ramak kalmış iken Arap kaçıp kendisini kurtardığı gibi nasılsa Çelebi dahi bu Arabın valide makamında bir emektar olduğunu derhâtır ederek bi't-tedric öfkesini yenmişti.

Vakıa gerek Dadı ve gerek Dâniş Çelebi bu kavgayı Peri'den mektum tuttukları cihetle Peri bundan hiçbir haber alamamış idiyse de Arabın unf ü şiddeti o aralık derece-i gayeye varmış olduğundan şayet mezburenin mecnunu kendi aleyhine iğfal etmesinden endişeye düşerek, Peri gerek Dâniş Çelebi'nin ve gerek Arabın ednâ-yı hareketlerine varıncaya kadar bir dikkat-i mütemadiye altına almış ve ikisi arasında bir fısıltı geçecek olsa kemal-i ehemmîyyetle kulak misafiri olmaya varıncaya kadar dikkate lüzum görmüştü.

O günkü kavga üzerine Dadı Kalfa birkaç ay kadar Dâniş Çelebi'ye Peri Hanım hakkında hiçbir söz söylemeyip sabretmiş idiyse de, bu sükut, davadan vazgeçtiği cihetle bir sükut-ı sahîh olmayıp belki deliyi ikna edebilmenin bir kolayını arayıp bulmak mecburiyetinden neşet eylemişti.

Arap elhak, aradığını buldu. Şöyle ki:

O mecnûn-ı a'zam kemâl-i cinnetiyle beraber fevkalâde bir hissetle dahi muttasıf olup cebinden bir parasını almak, canından bir parça almakla beraberdi. Arap, Dâniş Çelebi'yi Peri Hanımın israfât-ı sefihânesiyle ikna edebileceğini zihninde kat'iyen kararlaştırıp bir gün tahta-pûşta Çelebi'yi sıkıştırdı ve şu sözlerle bîçareyi doldurmaya başladı:

Arap - Nasıl beyim şu aralık evimizin masrafına dikkat ediyor musunuz?

Dâniş - Hay! Hay! Her zamankinden fazla bir şey yok. Gün aşırı ikişer okka et. Günde bir buçuk okka ekmek hafta...

Arap - Hayır hayır! O mesarifi sormuyorum. Bir evi yıkan masraf bu değildir. Çekmecenizin, sandığınızın, hazinenizin ahvalini soruyorum.

Dâniş - O! Buna merak etme. Validem merhumenin terk ettiği gibidir. Asla el sürmedim.

Arap - İnanırım. Vakıa siz asla el sürmediniz. Lâkin sizden başka sürenler vardır. Hele bir kere çekmecenizden başlayarak bir yoklama ediniz de görürsünüz.

Dâniş - Neyi göreceğim? Sanki evin içinde hırsız mı var diyeceksin?

Arap - Orasını bilmem. Lâkin siz de Kaf dağının arkasından veyahut Dış Deniz'in öte yanından gelen peri çalgıcılarını bedava mı geliyorlar itikadındasınız? Validenizin göz ile bakmaya kıyamadığı zümrütlerden, yakutlardan birtakımı ağyar kulaklarına küpe oldu. Çapkınlar parmağına yüzük yapıldı.

Dâniş - Deme Allah'ı seversen Dadı! Sanki bunlar, peri şerrine mi uğradı diyeceksin.

Arap - Git efendim git! Bir yoklama et sonra erkek değil misin? Kendi işini kendin gör. Malına sahip ol. Sadık Dadın sana bu kadar bir haber verebilir.

Arabın şu sözleri, geçenki ifâdâtı gibi Dâniş Çelebi'yi hiddetlendirmekten maada, hatta tesirsiz kalmamıştı. Mecnun, bir kere başını önüne eğdi. Zümrütlerin, yakutların ağyar kulağına küpe ve çapkın parmağına yüzük yapılması havadisi yüreğini cızlatmıştı. Kendi kendisine "Aman ya Rab! Acaba Dadım davasında sadık çıkacak mı? Ya o hâlde ben ne yaparım? Koca bir peri kızını nasıl muaheze ederim? Evet çekmeceyi açabilir ya! Demir sandıklarımı da açabilir. O peridir. Ruhtur. Cism-i lâtifdir. Onun için kapı, baca, kilit, kürek olamaz. Camın mesamâtından yol bulup geçer. Hem alsa bile bir sû-i sûretle almaz ki, peri bu! Onda elmas mı yok, yakut mu yok, zümrüt mü yok? Dünyanın hazineleri, cihanın defineleri ona açıktır. Mahaza benim elmaslarımı! Benim mücevheratımı! Anamdan kalma hazinelerimi! Yok!.... Buna da tahammül edemem. Bakalım bu işin sonu fenaya varacak amma..." dedi. Ve bu sözleri bir yandan telâffuz ederek ve bir taraftan dahi cebini karıştırıp anahtarlarını arayarak çekmecesinin bulunduğu odaya doğru gitti.

Eğer bu hâlde tahta-pûşta ve oraya nazır olan bir pencerenin altında bulunup da kulak verecek ve pencere tarafına bir nazarı-dikkat fırlatacak olsaydınız, perî-peyker bir dilberin ifrit-âsâ bir çehre-i abûs ile ağzından "Vay kâfir Arap vay! Ben, ben isem bunu senin yanına bırakmam" kelimeleri sadır olduğunu görür ve

işitirdiniz.

Dokuzuncu Bap

Dâniş Çelebi, Dadı'sından aldığı malûmat üzerine doğruca çekmecesinin bulunduğu odaya girip açmış ve muayene eylemişti. Vakıa çekmecenin mevcudu zaten malûmu olmadığından mikdarını tadat ve tahmin ile bir şey anlayamayacağı derkâr idiyse de validesinin her çıkına vurmuş olduğu gayet muntazam ve muhkem kırkar düğümden bazıları çözülmüş ve bazı çıkınlar çözülmeye zaman kalmadığı cihetle kesilmiş olduğunu görünce, çile arasında kalmış olan bakiye-i aklı dahi çileden çıkıp, gitmiştir.

Görüyorsunuz ki Dadı Kalfa verdiği haberde sadık çıktı. Zaten işin inanılmayacak neresi var? Peri Hanım hazretlerinin maîşet-i sefihâne ve safâperverânesine başka türlü mukabele edilebilir mi?

Deli büsbütün çıldırdı ama çılgınlığını Peri Hanımdan gizlemeye mecburiyet-i tâmmesi vardı. Zira aşüfte kız birkaç kızgınlık arasında "Seni pençemle kavradığım gibi Kaf dağının arkasına atarım. Dış Deniz'in öte tarafına fırlatırım. Zaten âlem-i ulvîyi seyahat etmiyor musun? O gezdiğin yerler sanki Kaf dağının arkasından daha yakın mıdırlar? Hem ben, seni zevk ve safa âlemlerine gönderip yine geriye getiriyorum. Murat etmiş olsam ceza ve ukubet âlemlerine gönderip bir daha geriye dahi getirtmeyerek azab-ı ebedî içinde bırakabilirim. Aklını başına al da, ona göre davran!" demiş ve bu sözler mecnunu tir tir titretmişti. O akşam, Peri Hanım, Dâniş Çelebi'yi münbasit etmek için birçok lâtifelerde bulundu. Şetaretler gösterdi ve buna mukabil Dâniş Çelebi dahi zoraki inbisat göstermeye cebr-i nefs ettiyse de tarafeynin yekdiğerine izhar edemedikleri bir hiss-i muzmer var olduğunu, şetaretlerinde ve inbisatlarında görülen yavanlık herkese işrâb ve ima edebilirdi.

Yataklarına yattılar. Aradan birkaç saat zaman geçmiş olduğu hâlde, Dâniş Çelebi'nin henüz gözüne uyku girmediğini Peri Hanım fark edip akıbet-i emre intizar eylerdi. Bir ve belki iki saat daha zaman mürur eyledikten sonra Dâniş Çelebi yavaşça yatağından çıkıp oda kapısını açtı. Dadı Kalfa'nın odasına doğru yürümeye başladı. Anlarsınız ki Peri Hanım dahi adımla-

rını çiğneyerek arkasına düşmüştür.

Dâniş Çelebi, Dadı'sının yatağına kadar yaklaşıp Arab'ı uyandırmaya çalıştığı sırada Peri Hanım dahi kapının içli dışlı iki perdesi arasına girmiş ve dîde-i tedkîk ve ehemmiyetini parlatırcasına açmıştı.

Arap kalktı. Efendi ile Dadı arasında şu sözler teati eyledi:

Arap - Ne istersiniz beyim?

Dâniş - Kalk Dadıcığım kalk! Hâlâ gözlerime uyku girmedi. Kederimden, merakımdan çatlayacağım.

Arap - Ha şu iş için mi?

Dâniş - O iş için zahir! Validemin o tılsımlı elleriyle bağlamış olduğu çıkınlar, hep çözülmüş. Sözlerinde hakkın varmış Dadıcığım.

Arap - Ah beyim iki gözüm evlâdım! Benim daha nelerde hakkım yoktur. Lâkin hınzır aşüfte seni bir inandırmış, bir teshîr etmiş ki... Ben daha neler biliyorum neler!... Ama neyleyim...

Dâniş - Vay daha bildiklerin mi var?

Arap - Geçenki kavganızda anlatmak istedimdi, ama o zaman anlayacak bir hâlde değildiniz.

Dâniş - Şimdi söyle Dadıcığım, şimdi söyle! Şimdi her söyleyeceğin şeye inanırım.

Arap - Söyleyeceğim şudur ki: Peri Hanım hazretleri, çengidir, sever. Ustadır, sever. Genç kâtiptir, sever. Tulumbacıdır, sever.

Dâniş - Aman Dadıcığım ne söylüyorsun!?

Arap - Söylediklerimde bir nokta yalanım yoktur. Erkek ol da dene, farkına var. Sen âlem-i ulvî seyahatine çıkıyorum diye zıbardığın zaman, bu işlerin hepsi olup bitmektedir.

Dâniş - İnandım Dadıcığım sana inandım. Ben bu aşüfte kızı artık hiç sevmiyorum. İstikrah ediyorum. Bu akşam, yüzüne baktıkça hep içimden kanlar gitti. Lâkin ne yapalım Dadıcığım? Peridir. Boşayamam. Sonra bizi perişan eder. Başka türlü bir tedbir de elimden gelmiyor. Sen çaresini bul. Ben icra edeyim.

Arap - "Biraz düşündükten sonra". Ben çaresini buldum. Bu aşüfteyi öldürmekten âlâ yol yoktur.

Dâniş - "Heyecan ile". Aman Dadıcığım! Biz, peri kızını

nasıl öldürebiliriz.

Arap - Bir peri kızını nasıl öldürmek lâzım gelir ise öylece öldürebiliriz.

Dâniş - Peri kızını nasıl öldürürler?

Arap - Pederinizden kalma bir kara saplı kama vardır. Yarından tezi yok ben giderim Şeyh Gergevânî hazretlerinin ellerine sarılırım. Vukû-ı hâli olduğu gibi anlatırım. Kama üzerine bir celâdet azimeti okuturum. Getirir, sana teslim ederim. Sen de yarın akşam bu kamayı o kahbenin göğsüne hem de sol memesi altına vurduğun gibi azîmet-i hassasıyla hınzır kahbe geberir gider.

Dâniş - Sahih mi söylüyorsun Dadıcığım?

Arap - Pek sahih. Belâsı varsa bana gelsin.

Dâniş - Aman Dadıcığım, belâsı varsa sana gelsin ne demek?

Arap - Evet! Belâsı varsa bana gelsin demek, belâsı varsa bana gelsin demektir. Sen benim dediğimden ayrılma. Bende bir erkek yüreği olsaydı bu kamayı kendi elimle sokardım. Zira o kahpeyi öldürmek din yolunda gazadır. Fakat yüreğim elvermez.

Dâniş - "Biraz teemmülden sonra". Pekâlâ! Pekâlâ! Sen kamayı okut! Ötesini ben yaparım. Seni gidi kahbe seni, orospuluk ha! Bahusus ki yakutlarımı, zümrütlerimi çalmak ha! Dur sen ben de sana göstereyim de görürsün. Yarın akşamdan tezi yok. Yarın akşam bu vakit kendini gebermiş bil!

Perde arkasındaki Peri Hanım, sözü sonuna kadar dinledikten sonra Dâniş Çelebi'nin avdet için hazırlandığını görünce, ondan evvel gelip yatağa girdi ve yatağında uzanıp rahatlandığı zaman lisân-ı kalb ile kendi kendisine şu sözleri söyledi: "Ey Peri! Asıl periliği gösterecek zaman geldi. Seni gidi hınzır Arap seni! Ben de sana bir iş yapayım ki cihanın dilinde destan olsun. Bak şu eşek fellâha bir kere hile tuzağı kuracak ha! Ahmak! Madem ki mecnunu, efsunlu kama ile beni öldürmeye kani edeceksin, niçin evvelce okutup hazırlamadın? Yarına kadar niçin mühlet veriyorsun? Düşünmeli değil midir ki ya o divane yarın akşama kadar kararından cayar ise? Ya ben işi sezip bir hile de kendim kurmaya çalışır isem? O hâlde esmâyı üstüne sıçratmış olmaz mısın?"

Onuncu Bap

Mecnun Dâniş Çelebi, yatağa geldiği zaman zevcesi Peri Hanımı buz gibi donmuş uyumuş buldu. Eğer aklı başında, dikkati yerinde bir adam olsaydı şu hâlden karısının yataktan çıkıp tûl müddet soğukta gezmiş ve bunun için üşümüş olduğunu anlayabilirdi. Lâkin Dâniş Çelebi buralarda idrak eder adam olmadığı gibi zaten gazap ve hiddetle olanca zihni dahi perişan olmuş bulunduğundan hiçbir şeyin farkına varamayarak yattı, uyudu.

Kim bilir gece rüyasında neler gördü? Hele şüphe edilemez ki gördüğü şeylerin cümlesi Peri Hanım hakkında hayra delâlet etmeyecek hususâttandır.

Sabah olup yatağından kalktığı zaman hizmet için aşağıya yukarıya inip çıkan Dadısına kaş ile göz ile işaretler ederek aklınca kara saplı kamayı Şeyh Gergevânî hazretlerine bir ayak evvel götürüp okutmasını istical ederdi ki bu işaretleri mecnûn-ı merkûm değil a bayağı bir âkilin etmekte olduğunu görseydiniz âkili dahi çıldırmış kıyas ederdiniz.

Arap dahi mukabeleten işaretlerle efendisine sabır ve sükut tavsiyesinden hâlî kalmayıp, hatta bu gidişle mecnunun foyayı meydana vereceğinden dahi korkarak ve bir aralık bularak "Bugün buralarda bulunma, sokağa çık akşam dahi yemeğe gelme Engürûsîzade Nafiz Efendide taam et. Gece dahi pek geç gel. Geldiğin zaman eğer Peri Hanımı uyumuş bulur isen matlup daha suhuletle hâsıl olur. Beni görmeye lüzum yoktur. Zira, şayet yüreğim elvermez de kendimce bir mani ihdas eylerim. Ben kamayı dönme dolabın içine koyarım. Orada bulursun. Yani beni de arama eğer bugün buralarda bulunur isen mutlaka karıya şüphe verecek bir şey yaparsın" dedi ve şu nasihati kabul ettirmeye muvaffak dahi oldu.

Lâkin ne fayda ki bu kararı da Peri'ye duyurmamaya muvaffak olamadı. Peri ise karar-ı mezkûre unf ile bir diş gıcırdattı ve yalnız bununla iktifa eyledi.

Vay! O gün Peri'nin Dadı Kalfa'ya ettiği iltifat! Önünde, arkasında dolaşır.

Dadı Kalfa'nın en küçük işlerine varıncaya kadar yardım ederek küçük bir vesileyi Dadı Kalfa ile söyleşmek için fırsat it-

tihaz ederek başladığı sözleri dahi baş derdi gibi uzatır götürür.

Artık bu kadar girginlik gösteren Peri'ye Dadı Kalfa dahi bed muamele ile mukabele etmeye lüzum görmez ya! Zaten neden lüzum görsün? Bîçare kızcağız bu akşam ölecek. Ömrünün son gününü dahi kavga ile dargınlık ile geçirmesine sebep olmanın da hiçbir manası yoktur.

Ne garip hâl! Peri Hanım dahi Arap hakkında ayniyle bu tasavvurda bulunurdu. Kendi kendisine der idi ki "Zavallı Arapçık! Bu akşam ölecek. Artık ömrünün son gününü kavga ile dargınlık ile geçirmesine sebep olmanın da manası yoktur".

Vay! Ölecek olan Arap mıdır? Yoksa Peri midir?

Peri'ye sorar iseniz Arap ölecektir. Araba sorar iseniz ölecek olan Peri'dir. Ak mı? Kara mı? Akşam belli olacaktır.

Bu belâlı akşam dahi hulûl eyledi. Efendinin Engürûsîzade Nafiz Efendinin konağında taam edeceği haberi gelmekle oğlu Cemal Bey ve Dadı Kalfa üçü birlikte oturup yemek yediler. Artık Peri'de Dadı Kalfa'ya olan riayetleri görmeli. Yiyeceği eti koparıp Kalfa'nın önüne verir. Kalfa'nın önündeki kaşığı pek temiz bulamadığından bahisle alıp kendi önündeki kaşığı Kalfa'ya takdim eder. Vakıa kendi önündeki beyaz kaşığın üzerinde açık yeşile mâil bir bulaşıklık görülür ise de maksat temizlik olmayıp riayet olması münasebetiyle Arap maatteşekkür kabul etmekten geri durmaz. Bade't-taam kahve içilmek lâzım gelir. Arap kahveyi getirip de arkasını döner dönmez, Hanım parmakları arasında bulundurduğu enfiye gibi bir şeyi kahvenin üstüne ekerek "Aman Dadı Kalfa sen kemâl-i kereminden bana kahvenin köpüklüsünü vermişsin, ama ben köpüklü kahve sevmem. Al bunu sen iç. Bana öteki fincanı ver" diye kahveyi Arabın sakalına dayar. "Sakalı yok" mu? dediniz. Öyle ise çenesine dayar.

O akşam Dadı Kalfa, tütünün dahi bir lezzetini bulamamaya başlar. Çubuğun birini doldurup birini boşaltır ise de tütünde mi fenalık vardır nedir hepsinin taamını pek acayip bulur. Lâkin Dadı Kalfa'nın içinden doğru bir neş'e-i baharî kabarıp beynine suûd ettikçe oturduğu yerde dersini ezberlemekte bulunan henüz hafız olmayan ezberciler gibi sallanmaya başlar.

Derken bir aralık dingala havasını tutturur. Dadı Kalfa'da

bir neşe ama kendisine ne olduğunu kendisi de bilmez. Nihayet bir hamaratlığı tutarak ayağa kalkmak istedikte, bütün bütün beyni döner ve çocuk topacı gibi birkaç defa sağ ayağının topuğu üzerinde fırıl fırıl döndükten sonra tepesi üstü yere düşer serilir.

Görmüş olsaydınız Arabın babası tutmuş derdiniz.

İlâcın tesiriyle Dadı Kalfa, ber-vech-i matlûb kendisinden geçtikten sonra, Peri Hanım, bîçare kadıncağızı yüklenerek getirir kendi yatağına yatırır. Oğlu Cemal Beyi dahi yatak yanındaki döşeğindedir. Ve bunları şu hâlde bıraktıktan sonra kalkar çekmece içindeki bakiye-i mücevherâtı alarak sokak kapısından çıkar, gider.

İşte peri kızının gidişi bu gidiş oldu.

Bîçare Araba gelince, onun hâli neye müncer olduğunu pekâlâ anlarsınız. İş dahi anladığınız gibi oldu. Yani mecnun gece yarısı Nafiz Efendi konağından avdetle, dönme dolaptan kara saplı ve üzerine Şeyh Gergevânî tarafından azimet okunmuş!... kamayı alarak geldi ve oda karanlık olduğu hâlde el yordamıyla Arabın sol memesi hizasını buldurarak kamayı yapıştırdığı gibi bîçareyi döşeme tahtalarına kadar mıhladı ise de Arap zaten cenaze gibi bir hâlde bulunmakla kımıldanmadı bile.

Mecnunda hareket-i mecnunâne mi istersiniz? Peri'nin nasıl öldüğünü Dadı Kalfa'ya göstermek için gidip mezbureyi yatağından kaldırmak istemiş idiyse de ne yatak ve ne de Dadı Kalfa'dan eser göremeyince ve evin içinde bir cenaze bulunmasından hâsıl olan dehşet kendisini istilâ ve istiab edince "Dadı! Dadı!" diye haykırmaya başladı. Ses yok. Tekrar etti. Duvarların aksettirdiği hafifçe bir taninden maada cevap yok. Nihayet "Peri Peri" diye haykırmaya başlamasın mı? Bu nidanın cevabını pek çok zaman beklemedi. Zira Peri'nin idam edilmesi hatırası cevâb-ı şâfî yerine kâim oldu.

Hâsılı her taraftan havf ve dehşet hücum etmesi üzerine bîçare mecnun şaşırarak bir aralık mumu yaktı. Kendi yatağına gelip cenazeye baktı. Yatan cenazenin peri olmasına muntazır iken Dadısı olduğunu görünce havf ve telâşı ne dereceye baliğ olduğu mülâhazaya muhtaç kalır.

Korkusu yalnız mevtadan ibaret değildi. İdamın yanlış olarak icrasından da ibaret değildi. Peri mücerret perilik kuvve-

tiyle kendisine bedel Dadı Kalfa'yı koymuş olduğu hâlde elbette kendisini dahi cezasız bırakmayacağını düşünerek, büsbütün çıldırmak derecesinde zihni perişan oldu. Avazı çıktığı kadar bağırarak sokağa fırladı. "Ümmet-i Muhammed! Dadım sen onu öldür de ne belâsı varsa bana gelsin demişti. İşte ben öldürdüm ama belâsı geldi. Dadımı da buldu!" diye bağrırdı ki lâkırdıya bir mana veremeyenler fevc fevc koşup delinin etrafını alıp her biri, bir başka suretle istizâh-ı keyfiyyet ederdi.

Hâsılı, herkes işin aslına erdiler. Mecnunun hâl-i cinneti zaten cümlenin malûmu olduğu cihetle şayet, bir teselli bulur ümidiyle Peri'nin gerçekten peri kızı olmadığını Dâniş Çelebi'ye inandırmaya çalışırlar ise de inandırabilmek mümkün mü? "Amanın susunuz! Ses çıkarmayınız! Peri'nin belâsı gelir sizi de bulur!" diye kendisi âleme nasihat vermeye çalışırdı.

Bu vak'a üzerine bir ay kadar delinin aklı başına gelemedi. Ondan sonra dahi gelemedi ya! Fakat cinnet evvelki derecesine tenezzül eylediği cihetle biraz müsterih olmaya başladı. Mahallede bir fakir ve ihtiyar karıyı mecnunun yanına terfîk eylediler. Fakat Mecnun hazinelerini kimseye emniyet edemediğinden badema sokak kapısından harice adım atamaz oldu. On bir sene kadar daha muammer olduğu hâlde kimse ile görüşmedi ki, hatta burada zikr ve ihbara şayan bazı vukuat daha ika edebilsin. Encâm-ı kâr marâz-ı cinneti büsbütün müşted olarak bir gün kendisini odaların birisinde maslûben vefat etmiş buldular.

Bereket versin ki şu vak'a-i hâile esnasında konağında on beş yaşında bir oğlu, yani Cemal Bey mevcuttu. Eğer mîr-i mumaileyh de mevcut olmasaydı, sihirbaz Saliha Molla'nın gizli çıkınları kapanın elinde kalırdı.

Mahaza on beş yaşında bir oğlu bulundu da sanki o kirli çıkınlar yine kapanın elinde kalmadı mı?

İntihâ-yı kitâb-ı evvel

İkinci Kitap

Âşık Peder

Birinci Bap

Bundan otuz, otuz beş sene kadar mukaddem bir zamanda, Şehzadebaşı'nda Canbert Bey isminde bir zat vardı. Bilmem bilir misiniz? Lâkin bilmeseniz de müsteb'id değildir. Zira kendi kapı bir komşuları dahi gayeti yanı başlarındaki hanede yalnız bir Canbert Bey var olduğunu semâan bilip, yoksa bu zatın husûsiyet-i ahvâline dair asla malûmatları yok idi?

Taaccüp mü ettiniz? Vakıa kapı bir komşusunun yalnız bir ismini bilip de husûsiyet-i ahvâlini bilmemek İstanbul'da taaccüp edilecek ahvaldendir. Eğer İngiltere'de olsaydınız buna kimse taaccüp etmezdi. Belki komşunuzun ismini bilecek kadar malûmatınız olmasına taaccüp edenler bulunurdu. İstanbul'da ise bir komşunun kendi vâkıf olamadığı bazı ahvaline varıncaya kadar komşuları vâkıf olmazlar ise bir türlü rahat bulamazlar. Hatta bu memlekette bir kimsenin tercüme-i hâlini kendisinden sormamalıdır. Zira o adam kendi tercüme-i ahvâlinden ihtimal ki pek çok şeyleri bilmez. Komşularından ve ahbaplarından sormalıdır. Ol kadar iyi bilirler ki herifin hangi senenin hangi günlerinde ne kadar hasta yattığını ve hekime ve eczacıya bundan dolayı kaç para borcu olduğunu bile size haber verebilirler.

Bizim Canbert Bey ise, koca İstanbul içinde bir şâzz, bir müstesnaydı. Ama zannetmeyiniz ki Canbert Beyin komşuları meraksız olduklarından kendi ahvalini tedkik edemediler! Hayır! Komşuları birkaç seneler meraklarından çatlamışlardı. Lâkin Canbert Beyin husûsiyet-i ahvâlinden haber almak mümkün olamayacağını birkaç senelik tecrübeler üzerine hükmetmekle artık meyus oldukları için tecessüsten vazgeçmişlerdi.

Bu zatın hanesinde kırk beş elli yaşına varmış Hesna isminde gayet çirkin bir Ak Arap bulunur. İsmi Hesna olduğu hâlde kendisi çirkin olduğuna da taaccüp etmeyiniz. Bu öteden beri keşfolunmuş tuhaflıklardandır ki ekseriya isim müsemmânın aksine

olur. Nice kâzibin adı Sadık, nice şakînin adı Emin, nice gazubun ismi Halîm tesmiye edilir.

Hanenin tekmil kalabalığı bir bu Ak Arap ile bir de Canbert Beyin kendisinden ibaret olup hariçten haneye gelecek olan misafirler, beyin evden dışarıya çıkamadığını bir zamana kadar mani addeyledikten sonra artık o mani'a da kulak asmamak istemişler ve bey selâmlık ittihaz eylediği odada oturur ise, biz dahi haremindeki kadını görürüz diye yine gelmeye cesaret almışlar idiyse de bunlardan birçoğuna Canbert Bey kapıyı kendisi açarak "Hanımlar! Bu hanede sizinle görüşebilecek kadın yoktur!" cevabını dikmiş ve işte kadın misafirlerin önünü bu suretle almıştı. Erkeklere gelince, onlardan kapıya gelenlere dahi Arap karısı inip kapıyı açarak "Ağalar, efendiler! Bu hanede sizinle görüşebilecek erkek yoktur!" cevabını vermekteydi.

Canbert Bey hanesine kimseyi kabul etmediği gibi kendisinin ve Ak Arap karısının dahi hiçbir yere gitmediği ihtara hacet gösterilmeksizin anlaşılabilecek umurdandır. Ama hiçbir yere gitmiyor diyor isek, bu sözden filhakika hiçbir yere gitmediğini anlamalıdır. Çarşıya bile gitmezdi. Senede bir iki kere çıkıp yağ, pirinç, un, odun ve kömür vesaireyi toptan mübâyaa eder kasap eti ve ekmekçi ekmeği, sebzeci sebzeyi, bakkal levâzım-ı müteferrikayı getirir ve artık hiçbir şey için harice ihtiyaç kalmazdı.

Bazı kere hanesine girip çıkarken bu zatın şekl-i sîması görüldü . Uzun boylu, iri kemikli, binaenaleyh geniş omuzlu, kızıl benizli, kır düşmüş kara bıyıklı, kara saçlı, kara gözlü, dinç ve çevik bir adamdı. Ak Arap karısının ise kimse tarafından ne şekli görülmüştür ne de sîması!

Mumaileyhin aslı Mısır Kölemenleri'nden olduğu mervî bulunduğu gibi isminin Canbert Bey olmasından dahi anlaşılabilir.

İşte Canbert Bey hakkında hariçten verilebilecek malûmat şundan ibaret olup bu hâlde ve bu derece-i tenekkür içinde bulunan bir zatı tanıyamamakta herkes mazurdur.

Lâkin Canbert Bey bu hikâyenin birinci derecede olamaz ise bile ikinci derecede olan a'zâ-yı vak'asından bulunmasıyla biz kendi hakkındaki malûmatın yalnız bu kadarıyla kalmayaca-

ğız. Hikâyenin muharrirliği cihetiyle ahvalin cihât-ı mestûresini dahi bilmekliğimiz tabiî olduğundan karilerimize bu bapta bazı mertebe izahat vereceğiz.

Bu zât-ı garabet-sıfat, doğrudan doğruya Kölemen değil ise de ilk terbiyeyi Mısır'da Kölemenler dairesinde almış ve Mehmed Ali merhum Kölemenleri bitirdiği zaman kendisi pek genç bulunmak sebebiyle Mısır'da Mehmet Ali terbiyesine geçip gerek silâhşörlük sureti ve gerek suver-i sâire ile bir hayli müddet istihdam edilmiştir.

İstanbul'a üç beş defa gelmiş ama öyle bazı İstanbul'a gelenler gibi şehrin bir kapısından girip diğer kapısından çıkmayarak memleketi güzelce ve âdeta olur olmaz İstanbulludan daha mükemmelce tanımış ve öğrenmiştir.

Dikkat ettiğiniz var mıdır? Bir büyük memleketi cümleden ziyade tanıyanlar gençlik zamanlarında o memleket içinde bir dereceye kadar hovardalık edenlerdir.

Arz-ı ehlilikte ifrat edenler ekseriya işleri olmayan sokaklara ve öyle olur olmaz mahallere girip çıkmazlar. Hovardaca yaşayan takım ise ekseriya öyle mahallere giderler ve öyle sokaklara girerler ki hatırını saydıkları ve kendisinden utandıkları bir adam kendilerine rast gelecek ve orada ne aradıklarını soracak olsa, münasip bir yalan bulup kıvırıncaya kadar bir hayli kıvranırlar.

Bizim Canbert Bey İstanbul'u bazı mertebe değil, hatta haylice denilecek derecede olan hovardalığı sayesinde tanıyabilmişti.

Vaktiyle gezmiş tozmuş olan bir adamın şimdi böyle kendisini bir habs-i ihtiyarî ile hapsetmiş olmasına şaşılabilir. Bahusus ki Canbert Bey bıyıklarına kır serpmiş olmakla beraber pek de ihtiyar değildi. Kırk ile kırk beş arasında ancak vardı. Binaenaleyh biz size haber vermeyince siz kendiliğinizden bu uzletin sebebini anlayamazsınız. Ahîren yani İstanbul'da ihtiyâr-ı ikamet etmezden beş sene mukaddem İstanbul'dan gittikte Mısır valisi Canbert Beyin bazı ahval ve etvârından kim bilir nasıl bir şüpheye düşmüş idi ki mumaileyhi gizlice uyuşturmak için bir silâhşöre emir vermişti.

O zamanlar Mısır'ın ahval-i dahiliyyesi içinde bazı böyle

büyük büyük ehemmiyetler görülürdü. Tesadüf bu ya Canbert Beyin katli emrini alan zat kendisinin öteden beri ehass-ı ahibbâsından bulunan bir adam olmasıyla Canbert Beye keyfiyet-i memuriyyetini gizlice haber vermiş ve derhâl Mısır'dan firarını tavsiye eylemiş olduğundan, mumaileyh dahi İskenderiye'ye gelerek ve Kaşot Rumlarının bir mükemmel gemisini isticar eyleyerek İstanbul'a kapağı atmıştır.

Hâlbuki mumaileyhin Mısır'dan firarı kendi aleyhinde olan gazabı bir kat daha teşdit etmesiyle yine dostu mumaileyhden aldığı bir mektupta kendi hakkında sadır olan emrin icrası için İstanbul'a da adamlar gönderildiği bildirildiğinden oradan dahi firarı tavsiye edilmiş ise de Canbert Bey, bir küçük memlekette kendisini muhafaza etmek daha güç olacağını derpîş ile İstanbul'da ve bir hâl-i tenekkür ve itidalde yaşamaya karar vermiştir.

İşte bizim Canbert Bey böyle acayip bir Canbert Beydir ve İstanbul'da dört beş seneden beri sûret-i ikametinde görülen garabet dahi bundan naşidir.

Bu zatın hanesi halkı bulunan bir kendisiyle bir de mahut Ak Arap arasında bir izdivaç meselesi devam eyler idi ki tuhaflığından naşi burada haber vermeye değer bir şeydir.

Şöyle ki:

Canbert Bey, hovardalıktan el çektikten sonra bir aralık teehhülü hatırına getirmişti. Ancak kendisi gibi biraz ziyadece gezmiş tozmuş, görmüş geçirmiş, iğnenin gözünden Hindistan'ı seyretmiş adamların zihinlerinde teehhüle kolay kolay karar veremeyecekleri malûmdur. Yukarıda çirkinliğini ve ihtiyarlığını haber verdiğimiz Ak Arap karısını henüz farkına varmadığı ve binaenaleyh karılar için ihtiyarlığın bir sûret-i mahsûsa ve müstakilede mucip olduğu çirkinlik yüz göstermeye başladığı bir hengamede iken mübayaa ederek meskenine getirdi.

Görülüyor ki Canbert Beyin niyeti bu karıyı istifrâş etmekti. Lâkin keyfiyet-i arz-ı rağbeti öyle sair cariye istifrâş edenlerin izhâr-ı meyl-i rağbet edişlerine asla benzemedi. Karıya dedi ki: "Sen elbette kendinin çirkin ve kart bir karı olduğunu bilirsin. Ve benim senden genç ve oldukça da yakışıklı bir adam olduğumu gö-

rüyorsun. Şu hâlde seni istifrâş edeceğimi elbette ümit etmezsin. Ben seni istifrâş edeceğim, fakat öyle bir istifrâş edeceğim ki güya hiç istifrâş etmemiş sayılacağım. Yani rütbe ve menziletin cariyelikten başka bir şey olmayacak. Yemeğimi sen pişireceksin. Çamaşırımı sen yıkayacaksın. Haneyi sen silip süpüreceksin. Fakat bir karının kocasına ve bir odalığın efendisine gösterdiği naz ve edayı zinhar sen bana göstermeyeceksin. Kendini bana beğendirmek için süs olarak başına bir yeşil yaprak taktığını gördüğüm gün başını koparırım".

İşte bu talimatı vermiş ve bu talimat üzerine karıyı istifrâş etmiştir ki aradan sekiz on sene mürur eylediği hâlde talimât-ı mezkûrenin bir harfi hükümden düşmemiştir.

Arap zaten kart bir şey olduğu gibi birkaç sene sonra füyûzât-ı nisvâniyyeden dahi büsbütün kesildiği cihetle Canbert Beye çocuk yapmak şöyle dursun, hatta hizmet-i istifrâşdan dahi istifaya başlamıştı. Lâkin bu hizmete bir diğeri memur edilmeyince Arabın affı mümkün olabilir mi?

Ak Arap karısı bu nükteye akıl erdirdiğinden kendini artık indinde kıymeti kalmayan ol muâmele-i tabiîyyeden kurtarmak için efendisini evlendirmeyi kurup Canbert Bey her ne vakit kendisine rûy-ı iltifatı yılıştıracak olsa bin itizarlarla teehhülü tavsiye eder. Ve bu münasebetle şu yolda bir müşâfehe ikisi arasında daima tekerrür eylerdi:

Arap - Canım efendim. Artık ben sizden haya ediyorum. Siz, hâlâ genç muktedir bir erkeksiniz. Ben ise karılığı sebkat etmiş bir müstefreşe mütekaidi oldum. Artık beni kendi hâl-i sebîlime terk ile yerime bir başkasını tayin etseniz.

Canbert - Yine bana evlenmeyi mi tavsiye edeceksin?

Arap - Tavsiye etsem haksız mı görülürüm? Şu yaşa geldiniz, henüz dünya evine girmediniz.

Canbert - Evet! Girmedim, ama kapısından çok defalar baktım. İçerisini pek kalabalık, pek karışık gördüm, ürktüm.

Arap - O da bir saadettir beyim. Her vakit gençliğiniz, zindeliğiniz baki değildir. Âhir vaktinizde...

Canbert - Sen bana bakarsın. Ahirete gittiğim zaman çenelerimi de bağlayıverirsin. Sen olmaz isen başkası....

Arap - A! Niçin böyle soğuk lâkırdılar söylersiniz?

Evlenseniz henüz çoluk çocuk sahibi olmaya müstaidsiniz. Ömrünüz buna müsaade edecek bir hâldesiniz.

Canbert - Uzun söylüyorsun, uzun! Sözü bu kadar uzatmak mukavelemizde yoktu. Evlenmek mi! Bak sana bir fıkra söyleyim: Akıllının birine sormuşlar ki insan için ne zaman evlenmek hayırlıdır? Cevap vermiş ki bulûğdan yirmi beş yaşına kadar evlenir ise pek erken evlenmiş olur. Yirmi beşten otuz beşe kadar evlenip de bir karıya esir olmanın manası yoktur. Otuz beşten kırktan sonra evlenecek olur ise pek geç kalmış olur. Bunun en hayırlısı insan için hiç evlenmemektir.

Arap - Bunu söyleyen akıllı değilmiş beyim. Divaneymiş.

Canbert - Canım! Âlemin delisi divanesi senin nene lâzım? Sen...

Arap - Mutfakta tencere...

Canbert - Yavaş yavaş kaynar...

Arap - Akşama yemek...

Canbert - Ne bulursak yeriz...

İkinci Bap

Yukarıki babın nihayetinde tasvir eylemiş olduğumuz muhaverenin sıkça sıkça tekrar eylediğini zarafetiniz hasebiyle elbette anlarsınız. Bu muhavere tekerrür ettikçe yavaş yavaş Canbert Beyin zihninde teehhül sevdası dahi takarrür etmeye başladı. Çünkü Ak Arap karısı filhakika yüzüne bakılamayacak dereceyi bulmuştu.

Bir gün yine Ak Arap ile bu söz açıldıkta Canbert Bey karıya dahi muvafakat gösterdi. Lâkin o mide bulandıran gibi Ak Arab'a tenezzül buyuran Bey, bir dul karı ile teehhülü tecvîz etmez ise ne buyurursunuz?

Şu kadar var ki on beş yaşında bir nev-civanla dahi teehhülü tasavvur etmezdi. Eski Osmanlı bu! Bin kadar mütalâaları vardır ki şimdi bize pek garip görünür. Bunların itikadınca bir erkek için dul karı almak tehlikeliymiş. Zira karı şayet ilk kocasını sevip de ikinci kocası kendisini ilki kadar sevdiremez ise, dirlik mümkün olamazmış. Şüphe yok ki Canbert Bey dahi bu fikirde bulunan eskilerdendir.

Efkâr-ı cedîde ve selîme erbabı elbette bu fikri batıl görürler.

Hatta hükm-i şer'î bu fikri iptalde kendilerine muvafık bulurlar. Dul karı almak neden tehlikeli olsun? İkinci kocası kendisini karıya ilk kocası kadar sevdiremeyeceği hesap edilir de bu hesaba mukabil ilkinden daha ziyade sevdirebilmesi ihtimali dahi niçin hesap edilmiyor? Bir karı mutlaka ilk kocasını sevmeye mecbur değildir ya? Eğer seviyor ise ikinci kocası dahi kendisini sevdiremediği takdirde eskilerin hakkı teslim olunsun diyelim. Ya ilk kocasından bîzar olup da ikinci kocasını sevmiş ise bu hâlde tevellüt edecek muhabbet-i kadir-şinâsânenin bir bakirle olacak tecrübesizcesine muhabbetinden daha ehemmiyetli olacağı derkâr değil midir?

Bizim kendi fikrimizi sorar iseniz biz deriz ki erkek için kendini karıya sevdirmenin tarîkini bilmek lâzımdır. Sevmek de, sevişmek de kavaid ve erkânı bilip de o yolda hareket eden erkeği seyyib olan karı bakirden ve bakir olan kız seyyibden az sevmez.

Bizim Canbert Beyin fikrine gelince mumaileyh teehhül için bir bakir arar idi ki lâ-akall otuz yaşından aşağı olmasın. Böyle olan karılar vakıa nadir bulunur. Ama her nadir nedretinden dolayı kıymettar dahi olduğu hâlde taaccüp olunur ki nevâdir-i mezkûrenin kıymetleri de yoktur. Yirmi beş yaşında bir bakir kendisiyle tezvîc etmesini bir erkekten müsterhimâne rica eylediği hâlde "Ben öyle evlerde kalmış kızı istemem" diye otuz üç yaşında bir dul karıyı ona tercih eden budalayı bu gözler görmüştür.

Bunların Allah bilir ama medeniyet kuruldu kurulalı birinci râğıbı bizim Canbert Bey olarak eğer böyle bir bakir bulabilir ise teehhül edeceğini ve bulamadığı surette bu belâ-yı istifrâşı çekegideceğini karıya anlatmıştır.

Başka bir karı olsaydı İstanbul kazan kendisi kepçe olarak ve dönerek, dolaşarak, karıştırarak, arayarak elbette matlûba zafer-yâb olurdu. Lâkin İstanbul'a geldi geleli sokak kapısından dışarıya çıkmamış olan bîçare efendisinin matlûbunu nerede bulsun?

Bunun için yine kendisine Canbert Bey akıl öğretti. "Sen hamama gidersin ve yıkanırsın. Çıktığın zaman hamamcılara bir iki altın bahşiş verirsin. Sonra benim şöyle bir efendim vardır.

Böyle bir kız istiyor diye oturduğumuz yeri dahi haber verirsin. Gelsinler ahvalimizi görenlerden sorsunlar. Hem de böyle kart kızların İstanbul'da talibi yoktur. Eğer bir yerde böyle bir kız var ise tarafımızdan vuku bulan talep üzerine onu bize derhâl vermeye müsâraat gösterirler" diye birtakım talimat verip ve hatta karı yolu bilmediği cihetle karıyı hamama kadar da kendisi götürüp bu vasıta ile taharriyata başlattı.

Ne dersiniz? Matlûba daha ilk günü zafer-yâb olmasınlar mı? Hamamda koca karılar "A! Durağı cennet olsun rahmetli Nesibe dudunun kızcağızı Hüveyda elimizin altındadır. Hem de a zavallı! Otuz beş yaşında yoktur belki otuzuna bile varmamıştır. Çocuk elimizde doğdu, elimizde büyüdü. Bari verilecek bir yeri olsa. Nur damlası, inci tanesi gibi yavrucaktır" dediler ve Canbert Beyin evini (kendi tabirlerince) sağlık verdirerek işi hemen hemen kararlaştırdılar, bitirdiler.

Canbert Beyin öyle uzun uzadıya teklif ve tekellüf taraftarı olmadığını anlamışsınızdır. Hele kızın kimsesi olmaması beyin matlûbuna daha ziyade tevafuk eylediğinden bey, mahallenin imamıyla, muhtarını ve bekçisini çağırıp vekaletini vererek mihr-i müeccel ve muâccelini vesair merasimin kâffesini tayin ve icra hususunu bunlara havale eyledi ve kendisi perşembe günü gelinin vüruduna muntazır olmaktan başka bir şeyle mükellef kalmadı.

Düğün dernek mi dediniz? Yağma yok! Sözümüze iyi dikkat ediniz. Canbert Bey vekaletini verdikten sonra perşembe günü gelinin vürudundan başka bir şeye intizar etmeyeceğini haber verdik. Kız zaten öksüz olmakla beraber konu komşusu dahi bîçareyi ol kadar himaye ve iltizam etmedikleri cihetle kız tarafından da düğün olmadı. Âdeta kupkuru bir nikâh ile Hüveyda Hanımı götürüp Canbert Beyin, ins girmez, cin girmez olan hanesine soktular.

İstanbul'a geldi geleli beyin hanesinin birinci defa ve en ziyade kalabalık olduğu gün ve gece o günkü perşembe günüyle o geceki cuma gecesinde görülmüştü ki kalabalık dahi bir Ak Arap karısı, bir Canbert bir de gelinden ibaretti. Yenge yoktu. Malûm a? Yenge denilen memur, bundan yirmi otuz sene mukaddem gencecik evlenen nâ-puhtelerin mürşidi olup lâkin Canbert Bey gibi bıyığına kır düşmüş güveyilerin o zaman bile bu mürşide ihtiyacı

yoktu. Hele bugünkü gün on üç yaşında gelinlerle on altıncı yaşında güveyilerin de yengeye ihtiyaçları yoktur ya! Nasılsa bir görenek olduğundan devam ediyorlar.

Şaka hoş, ama Hüveyda Hanım gerçekten güzel bir kızmış, boy pos, hüsn-i cemâl hep yerinde ve kemalindeydi. Hele bir şahane gözler, bir semmurî kaşlar vardı ki çehrenin hey'et-i umûmiyyesi için en başlıca ziynetlerinden addolunabilirdi.

Canbert Bey talihinin bu suretle yaverîsinden memnun kaldı. Bakılsa, Ak Arap karısı kızcağızı kıskanmalıydı. Lâkin hizmet-i istifrâştan pek çok zamandan beri istiğna göstermiş olduğu gibi bu işi bizzat kendisi tertip ve tervîc eylemiş bulunduğundan ve Hüveyda Hanım ise pek kanı sıcak ve pek halûk bir kız olduğundan Ak Arap karısı kendisine muhabbet eyledi.

Üçüncü Bap

Aradan üç ay kadar zaman mürüruyla Hüveyda Hanımın gebelenmesi Canbert için ol kadar mahzuziyet ve memnuniyeti mucip oldu ki bu hazdan hisseyâb olmayanlar bunun derecâtını bir türlü tayin edemezler. Çocuğun tevellüdü günü istihrac edilmek emeliyle anası karnına düştüğü günü hesap etmeye başladılar. Hangi ayın hangi gününden ve daha doğrusu hangi gecesinden bed ile dokuz ay on günü saymak lâzım geleceği hususunda karı koca ve bir de Ak Arap karısı arasında cereyan eden mübaheseler bazı kere mücadele suretini dahi alırdı. Herkes için cibillî ve zarurî olan mahzuziyetin Canbert Beyde görülen şu derece-i fevkalâdesini istiksar etmemelidir. Karısının gebelenmesinden en az mahzuz olanların genç kocalar olması derkâr olup, babalık zamanı hulûl etmiş olduğu hâlde henüz baba olamamış bulunanların karısı gebelenerek babalığa namzet olmaları hâlindeki memnuniyetleri elbette fevkalâde olur. Bahusus Canbert Bey ki babalık zamanı gelip geçmiş olduktan fazla, bu baptaki ümitlerini dahi bütün bütün kat eylemiş olduğundan şimdi bir nimet-i gayr-ı muntazıra olmak üzere babalık âlemine girmekte bulunmasından dolayı cümleden ziyade onun memnun ve mahzuz olması, bilvücuh haklıdır.

Başka bir hanede olsa idi gebeliği altıncı aya varmakta bulunan Hüveyda Hanımdan doğacak olan çocuk için babasının bir-

çok tedarikâta kıyam etmesi lüzumundan dahi bahsolunmak icap ederdi.

Ancak Canbert Bey teehhül eyledikten sonra dahi hanesinin evvelki nizamını asla ihlâl etmemiş ve Hüveyda'nın mahallesi komşularından bazıları ziyarete geldiği hâlde Canbert Bey, bunlara dahi malûm olan cevabı verip çarşı ile ahz ü i'tânın evvelki mahdudiyeti daha hâlâ devam etmekte bulunmuş olduğundan, hane içinde loğusa tedarikâtını ne ihtar ve ne de teshîl edecek hiçbir medar yoktu. Altıncı aya girildikte bunların sözleri, doğacak olan çocuğun kız veyahut erkek olması cihetlerine inhisar edip Canbert Bey çocuğun kız olmasını arzu eder ve Hüveyda Hanım ise bilâkis erkek olması için Cenab-ı Hakka dua eylerdi. Ak Arap karısına gelince mezbure müddetü'l-ömr çocuk görmemiş olduğundan efendisinin yalnız bir çocuğu dünyaya gelsin de ister erkek olsun, ister kız. Hünsâ bile olsa onun için müsavidir.

Çocuğun validesi karnına düştüğü gün olmak üzere tayin eyledikleri mebde'den itibaren sekiz ay ve yirmi yedi gün mürurunda Hüveyda Hanımın ağrıları baş göstermesiyle Canbert Bey evvelce mahalle imamı vasıtasıyla hazırlatmış olduğu ebeyi hanesine celp ettirdi. Dikkat ediyor musunuz ki İstanbul'a geldi geleli Canbert Beyin hanesine ilk defa olmak üzere dört kişi cem oldu.

Ağrılar sıklaşmaya ve derece-i şiddetlerini dahi arttırmaya başladılar. Nihayet vaz'-ı haml zamanı hulûl etmekle Hüveyda'yı iskemleye oturttular ise de medâhil ve mehâric-i rahm pek zîk olduğundan çocuk bir türlü yürüyemezdi. Ebe Hanım elden geldiği mertebede mualecatta kusur etmedi. Lâkin zaten elinden gelen hüner pek az ve pek hükümsüz bir şeydi. Bîçare kızcağızın iskemle üzerinde nasıl kıvrandığını görseydiniz hâline merhamet ederdiniz. Bununla beraber gayreti elden bırakmayıp dayandı ise de çocuk dahi âlem-i rahm ile âlem-i dünya arasında berzah itibarı lâzım gelen bir noktaya kadar gelerek orada karar kıldı.

Validesini mi feda etmeli, çocuğu mu?

Evet iş bu noktaya gelmişti. Eğer o zamanlar kabilelik sanatı şimdiki derecesinde olsaydı yani Allah kimseye lüzumunu göstermesin ameliyata lüzum görüldüğü zaman icrâ-yı ameliyat

edebilecek erkek tabipler dahi bulunsaydı çocuğu ameliyatla feda ederek validesini kurtarmak imkanı elde olurdu. O zamanlar ise böyle bir hâlde çocuktan ziyade validesi tehlikede bulunurdu. İşte bîçare Hüveyda dahi bu kabil validelerden oldu. Nihayet-i emrde saha-i selâmete yalnız çocuk çıkıp, fakat kendisi çıkarken medhal-i rahmi teşkil eder gışayı yırtmış olduğundan harice hücum eden sel gibi kan evvel emirde ebe hanıma ve onu müteakip cümle hane halkına musibet-i müterakkıbeyi ilân eyledi.

Bîçare kızcağız! Otuz beş sene intizardan sonra bir kocaya vardığı ve karnındaki yavrucağa dahi dokuz ay intizar eylediği hâlde yüzünü dahi görmeksizin daha iskemle üzerinde haiz-i rütbe-i şehadet oldu, gitti!

Sübhanallah! Canbert Beyin hanesi halkı yine dört nefere baliğ olamadı!

Bu müthiş musibet gerek Ak Arap karısı ve gerek Canbert Bey nazarında dünyayı zindan eylemişti. Şu zulmet-i ye's ve nevmîdî içinde kendileri için bir nûr-ı teselli var ise o da çocuğun nur topu tabirine bihakkın seza olacak bir sûret-i tâmmede dünyaya gelmesi ve Canbert Bey için dahi bilhassa kız olması kaziyyesi oldu. Çocuğu insan denilen emvâtın ilk tabutu olan beşiğe ve validesini dahi emvât denilen ahyânın son beşiği olan tabuta koydular. Hane içinde bir yandan ye's ve keder ve bir yandan ferah ve inbisat hüküm sürerdi. Şairin: "Alınca lûtf ile kahrın hayâle dîdelerim/ Biri güler biri ağlar bu hâle dîdelerim" beytinin hükmüne tamamıyla mutabakat hâsıl oldu.

Bugünkü gün Canbert Bey için ol kadar büyük bir gün oldu ki mutadın haricinde olarak bugün bir lüzum üzerine sokağa çıkılmak lâzım geldi. O lüzum ise bir sarı inek mübayaası lüzumudur. Eski Osmanlıların bazı akaid-i garibesi (fakat burada akaid-i muhikkası demek lâzım) içinde bir akide daha vardır ki bir çocuğu ya validesine emzirtmeli veyahut inek sütüyle beslemelidirler.

Bize sorar iseniz inek sütünü kendi validesinin sütüne dahi tercih eyleriz. Zira validesinin emrâz-ı cismaniyye ve nefsaniyyesinden süt vasıtasıyla çocuğun dahi müteessir olması tabiîdir. Allah bize üç çocuk verdi. Birisini geriye alarak ikisi henüz

elimizdedir. Büyüğünü halkımız nezdinde malûm ve meşhur olan suretle validesine emzirttik. Zaten validesi dahi nahif bir şey olduğundan hem kendi sıhhatini hayliden hayliye zayi eyledi hem de çocuk bir za'f-ı küllî içinde büyüdü. İkincisini hıfzıssıhha-i cedîdenin tavsiye eylediği yolda besledik yani doğduktan üç dört gün sonra inek sütüyle beslemeye başlayıp bir aralık dahi "farine lactée" yani sütlü un dedikleri terkibi bulamaç ederek yedirdik. Çocuk yalnız bir kere nezle olmaktan başka hiç hastalık görmediği hâlde büyüdü. Hem de ol kadar gümrah çıktı ki dokuz aylık derecesini görenler bir buçuk yaşında zanneylediler.

Vakıa Canbert Beyin nazarıdikkate aldığı şey, çocuğun yalnız sıhhati kaziyyesinden ibaret değildi. Kendisi ahlâkın dahi süt ile intikal ve tevarüs edeceğini düşünerek ona binaen ahlâkını bilmediği bir süt valideye mahsûl-i ömrünü teslim edemeyip inek sütüyle beslemeye mecburiyet görmüştür. Bu muhakemede bizim re'y-i mahsusumuzu sormayınız. Zira ol baptaki malûmat ve re'yimiz pek mahduttur.

Hâsılı fiyatının çokluğuna azlığına bakmayıp Canbert Bey henüz ikinci buzağısında genç ve dinç bir sarı inek mübâyaasıyla kızına süt valide olmak için hanesine getirdi. Zaten gündüz akşama ve gece sabaha kadar işi ne? Kızını beslemek ve ninnisini çağırmak Canbert Beyin ve bezlerini değiştirmek, yıkamak, temizlemek dahi Ak Arap karısının işi oldu. Bunlar çocuğu bir suretle beslemeye başladılar ki sultanların çocuğu ancak bu kadar beslenebilir. İhtimal ki bu kadar da beslenemez.

Dikkat buyuruluyor ya! Hüveyda Hanım bîçaresinin artık hikâyede ismi anılmamaya başladı. Yalnız hikâyede değil dünyada dahi badema ismi anılmayacak bir dar ü diyara gitti. Ahvâl-i âlem bundan başka ne suret gösterebilmek ihtimali vardır? Dünyaya ha bir Hüveyda Hanım gelmiş, ha bir nergis, ha o nergis üzerine konan kelebek! Bıldır gördüğümüz nergisi, kelebeği ne kadar yadediyorsanız, bıldır gördüğünüz Hüveyda Hanımı dahi o kadar yadedebilirsiniz. Tûba ol mes'utlara ki âlemde isimlerini yad ettirebilecek bir yadigâr bırakmaya muvafakat olurlar. Hayat var ise o da memattan sonra benî nev'inin yadigâr-ı hıfzından ebediyen mahfuz kalmak hayatıdır. Şu kaziyeyi ilk defa olmak üzere biz haber vermiyoruz. Medeniyet, me-

deniyet olalı bu kaziye malûm ve müsellemdir. Ancak insanlar sanki bir nevm-i daimî içinde bulunduklarından bu gibi hakayıkı rüyada görürcesine bir gafletle görürler. Uyandıktan sonra ise!... İşte o zaman gözleri bu dünyada bir daha açılmamak üzere kapanmış ve azası bir daha hareket etmemek üzere ta'tîl-i eşgâl eylemiş olduğundan artık iş işten geçmiş olur.

Dördüncü Bap

Tıp der ki, bir karı en âlâ ve en gürbüz çocukları yirmi beş yaşından sonra tevlit edebilir. Yine tıp nazarında müsellemdir ki karılığın en mükemmel zamanı otuz ile otuz beş yaşlarının arasıdır. Tıp demez, ama şu hâlde tıbbın şu iki esasından biliktibas diyelim ki, Hüveyda gibi otuzdan otuz beş yaşına kadar meziyât-ı nisvâniyyesini muhafaza etmiş olan bir karı en mükemmel çocuk yapmaya muktedir ve müstaid olur. Zira bu karı ol metruk araziye benzer ki nice yıllar tohum saçılmamış olduğu cihetle bir kere aktarma edilerek tohum zer' edilecek olur ise alacağı mahsul arâzi-i sâire mahsulâtından daha mükemmel olur.

Zaten maksad-ı aslî ve tabiî tenasül ve tevârüs-i umûmîden ibaret olduğuna göre bir tarla ile bir rahim arasında münâsebet-i kâmileyi ihlâl edecek hangi hüküm vardır?

Ama bazı mutaassıbîn-i etıbba bu baptaa bize itiraza kıyam edeceklermiş! Biz bu hükmü, mahsulü gördük de onun üzerine verdik. Gördüğümüz mahsul bir değil birkaçtır. O cümleden birisi de Canbert Beyin Hüveyda Hanımdan tevlit eylediği kızdır.

Kızcağız sağlamlıkta sağlamdı. Tenâsüb-i a'zâsı mükemmeldi. Ya ne kadar güzel ya ne kadar şirin ve sevimliydi?..

Vakıa daha süt kuzusu denilecek bir hâlde bulunan çocuğun hüsnünden bahsetmek abestir. Ancak perşembenin gelişi çarşambadan belli olmak vardır. O kadar tenâsüb-i endâm ve öyle muntazam bir burun ve ağız ve çene ve nasiyeden ibaret bir zemin üzerine nakkaş-ı ezelî ve ebedînin kalem-i kudretiyle nakşedilecek resmin pek dilâra olacağını keşfedecek kadar ehl-i dikkat olmayan bir adam "insanım!" diye bu dünyada nafile hiç gezmemelidir.

Efendi ile cariyenin bu çocuğa kul kurban olarak hizmet-i iâşesinde dâmen-dermiyan olduklarını haber vermiştik. Hele Canbert Beyin hizmeti bir ehl-i dikkate hayret verecek derece-

deydi. Bîçare adamcağız! Gece çocuğun her uyandığı zaman ilk defa olarak sesini çıkarıp ağlamasıyla beraber uyanmaktan bed' ile kendisini bu zahmete ol kadar alıştırmış idi ki âdeta çocuğun uyanacağı zamanları daha uykusu içinde hissederek çocuktan evvel uyanır ve emziğini filânı hazırlayıp eğer çocuğun bezleri değiştirilmek gibi sair bazı hizmetler olur ise, zaten yanı başında yatmakta bulunan Ak Arap karısını uyandırırdı.

Elhâsıl ev, bark, mal, mülk, dünya ve ukba Canbert Bey nazarında âlemde varlık denilen şey bu kızdan ibaretti. Garip değil midir ki kız iki buçuk üç aylık olduğu hâlde hâlâ kendisine bir isim takılmayarak kalmıştı. İsim ne lâzım? Zaten hane içinde kızı kimden tefrik edecekler ki bir isim tesmiyesine lüzum görsünler? "Kız!" denildiği gibi bu lâfzın yalnız hane içinde değil âlem içinde dahi müeddâsı yegâne o kızdı. Zira Canbert Bey ile Ak Arap için âlem demek zaten hanenin duvarları içiyle mahdut bir mahalden ibarettir.

Mahaza bir akşam, efendi ile cariye arasında bu isim meselesi bir mes'ele-i mahsûsa olmak üzere meydân-ı müzâkereye alındı. Çocuk için bir isim aranmaya başladı. Ama ne isim bulunacak. Öyle Ayşe, Fatma gibi isimler herkeste bulunduğu cihetle bunlardan hiçbirisinin intihap edileceğini hatır ve hayale getirmemelidir. Herkeste bu kadar güzel, bu kadar mahbup, bu kadar kıymetli kız var mıdır ki, ona da herkeste olan ismi tesmiye etsinler?

İsim taharrîsi işi pek ziyade uzandı. Birkaç günler bu taharrîde geçti. Günler geçtikçe haftalara baliğ oldu. Haftalar taaddüt ede ede aylar oldu. Hâlâ bir münasip isim bulunamadı. Nihayet bir gün cariye ile efendisi yine bu müzakereyi mücadele derecesine vardırmışlardı.

Ak Arap karısı kıza kendi ismi olan Hesna lâfzını tesmiye etmek istemiş ve hatta "Bu isim medlûlüne münafi olmak üzere bana tesmiye edilmiş ise de, bari muvafık olmak üzere kıza tesmiye olunsun" demiş ve Canbert Bey bu ismi kızı için âdeta medâr-ı hakaret addederek kavga bundan çıkmıştı. Nihayet mücadele arasında Canbert Bey "Sen ne diyorsun Allah'ı seversen! Bu kız, evlâd-ı beşer değildir. Melektir! Bunun şân-ı melekânesine muvafık bir isim bulmalıdır!" demiş ve bunun üzerine Ak Arap dahi "Öyle ise işte ismi de Melek olsun!" yollu mukabele eylemiş

olduğundan şu Melek ismi ikisi arasında müttefekun-fih olarak kıza isim ittihaz olunmuştur.

İsmini de tesmiye eyledik ya! Artık Melek Hanımı büyütmekte biraz istical edelim. Malûmunuzdur ki bir hikâye-nüvis murat eder ise bir çocuğu iki üç satırda büyütebilir. Fakat biz Melek Hanımı yalnız bir "büyüdü" demekle büyütmeyi tecvîz edemeyiz.

İtikadımıza göre âlemde bir çocuğun anasından doğduktan sonra beş altı yaşına kadar sûret-i vusûlünü nazar-ı tedkikten geçirmemiş olan adam cihanın mucizât-ı hayret-bahşâsından en büyük bir mucizesine karşı göz yummuş demektir. Binaen-alâ-zâlik bu tedkiki edenlere ihtar, etmeyenlere ihbar olmak üzere çocuğun dokuz on aylık derecesine vusulü hâlinde evvelki ihtiyarsız tebessümlerini bir tebessüm-i ihtiyarîye ve evvelki ıztırarsız bükâlarını bir bükâ-yı ıztırârîye tahvil eylediği demlerin letafetini cümleden mukaddem tavsiye eyleriz. Ne lâtiftir! Ne hayret-bahştır! Ol mini mini kisve-i mümeyyizecik ki nazarıdikkatine karşı bir çehre-i mütebessim gösterildiği zaman bu çehrenin bir dost çehresi olduğunu anlar ve dostluğa bir tavr-ı inbisat ve tebessümle mukabele etmek lüzumuna mini mini akılcılığını erdirerek ve ol ter ü taze çehrenin kıymeti cihan değer gamzelerine tamamıyla izhar ederek tebessüm değil, hatta içini çeke çeke dıhk ile mukabele eyler. Bunu müteakip, masumun o inbisatına mukabil gazubâne bir çehre-i tünd gösterilecek olsa muamelenin şu inkılâbından yavrucağın tavrı dönüp nadimâne bir tavır ve hayreti takiben, evvelki muâmele-i nazikânenin tahavvül ve tebeddülünden bilinfial ve bitteessüf dudaklarını büzerek ve safi ve berrak gözlerinden filhakika elmaspare-âsâ yaşlar tekerleyerek ağlamaya başlar.

İnsan biraz ehl-i dikkat olup da bundan zekânın dahi insan ile beraber rahm-ı mâderden doğduğu ve sahibiyle beraber büyüdüğü ve insanın hâl-i masûmiyetinden zekâsı da masum ve hâl-i nev-civanîsinde nev-civan ve hâl-i pîrîsinde pir olduğu ve daha neleri neleri nazarıdikkat ve teemmül ve ibretten geçirerek cenâb-ı sâni-i mutlakın mucizât-ı sun'-ı âlihânesine hayran kalmamak mümkün müdür?

Yine çocuğun bu derecesinde garabet-i ahvâl-i lâtifedendir ki henüz dört ayak emekleyerek kendisini sürükleyebilmeye muk-

tedirken odanın tâ öbür ucunda gördüğü meselâ bir bez parçasına vusule ve onu iktihama kadar mini mini yüreğine cür'et ve cesaret hissederek olanca kuvvetini devşirip bir tavr-ı mücterâne ve kahramanâne ile çalışa çabalaya oraya kadar varır ve mini mini bir arslan pençesi-âsâ pençeciğini saldırıp mezkur bez parçasını kavradıktan ve yakaladıktan sonra vücudunun sıkletini diğer eli üzerine vererek arkasına dönüp şikârını beşuş bir tavr-ı muzafferâne ile peder ve validesine irae eyler. Dikkat eden anlar ki şan, azamet ve hırsı o zaman dahi insanda vardır. O zamanda nail olduğu tahsîn ve aferin bile insanı mes'ut eyler. Ama hangi zamanda olduğu hatırdan çıkarılmadı ya? Ol zamanda ki insan henüz söz ile kabil-i hitab değildir. Fakat tavır ile, his ile her zaman kabil-i hitâb olduğu gibi o zaman dahi kabil-i hitab olduğu mukarrerdir.

Çocuğun salifü'z-zikr bez parçacığına saldırdığı pençelerin emsali ekseriya sofra başında dahi görülür. Aman ya Rab! Ne garip temaşa! Koca derd-i maîşet o zamân-ı masûmiyyette bile insanın yakasından ayrılmaz. Derd-i cû'un ilâcı ortada bulunan yemek kabını pençelemek olduğunu anasından babasından ve herkeste gördüğü emsalden mini mini kuvve-i müfekkireciğiyle bilistidlâl anlamış olan o küçücük insan sofra ortasında meselâ zeytinyağlı fasulye tabağına ortalığın tenhaca olduğu zamanı kollaştırıp öyle bir pençe salar ki avuç dolusuyla yakalamış ve azık olmak üzere ağzına doğru götürmeye davranmış olduğu bir avuç fasulyeyi, elinden almak mümkün değildir. O hâlde çocuğu kendi hâline bırakınız da bakınız ne hırs, ne tama', ne tehalük, ne ihtimam ile ağzına götürüp, fakat fart-ı gayretinden ağzına sokamayarak ağız, burun, çene, yüz, surat neresine gelir ise tıkıştırır.

Çocuğa küçücük insan dediğimizi çok görmeyiniz. Acizâne mesbuk olan tecrübelerimiz üzerine itiraf ederiz ki biz çocuk denilen şeyde o lâfzın delâlet ettiği ahkâmı bulamadık. Basbayağı bir adamda ne his ve ef'al görmekte isek cümlesini çocukta dahi bulduk. Bu hâlde çocuğun büyükten farkı nazarımızda yalnız mikyasların küçüklüğünden ibaret kaldı.

Çocuğu biraz daha büyütelim.

Bir yaşını doldurdukta ve nihayet on beş on altı aylık oldukta henüz hizmet-i meşy ve hareketten katılanmaya başla-

mamış ve ter ü tazelikçe yanaklarından bir fark göstermemiş pamuk gibi ayaklarında vücudunu kaldıracak kadar kuvvet peyda edince yürümeye başlar. Ama ne hıram! Haricen teşbih edecek bir şey bulamayız ki! Sarhoşun sendelemesi müstekreh bir şeydir. Hele vech-i abûsu?! Tıfl-ı nev-hırâm ise yürümeyi kendisine en büyük muvaffakıyet bilerek ve o muvaffakıyetini en büyük inbisat ve beşaşetlerle ilân ederek adım atar ki bunun temaşası validesiyle pederine medâr-ı fahr olmaktan ziyade her gören kadir-şinâsa mucib-i telezzüz olur.

Sübhanallah! Çocuktaki gayret ne gayrettir! Her hâlinde, her hareketinde görülür ki gayreti daima iktidarından ileri gider. Henüz yürüyemediği zamanlar kendisini sürüklemeye çalışır. Henüz ayak atabildiği hâlde koşmak azmine düşer. Ama düşer. Yine kalkar. Tekrar düşer. İster ise bin defa düşsün cihanda hiçbir şey çocuğu gayretinden, cür'etinden, cesaretinden ayıramaz. Hiç kedi ile fino köpeği ile koşu yarışında şân-ı müsâbakatı kazanmak davasında bulunan o gayretli küçük adam düşmek gibi kalkmak gibi mevâniden ihtiraz eder mi?

Bu zaman, çocuğun ol zamanıdır ki henüz lâkırdı söyleyemez. Söyleyemez ama anası, babası, hısım, akrabası onun bir güzel kuş ötüşü nev'inden olarak çıkardığı her savtı bir mana ile tefsir etmeye çalışırlar. İşte bu sa'ydan biraz sonra bir lisan-ı mahsus tevellüt eyler ki cümlemiz o lisanı akrabamızdan öğrendiğimiz hâlde yine unutmuşuzdur. Sonra çocuğumuz tevellüt eylediği zaman bize yine o lisanı çocuğumuzun delâleti talim eder.

Acaba bu lisan bir âlem-i ulvîden gelme lisan mıdır? Derece-i masûmiyetine nazaran yüreğimiz bunu böyle itikat etmek istiyor. O lisanda dil-hıraş hiçbir kelime yoktur. Sevişler, buseler, gülüşler teati ve tedavülünden ibaret bir lisan olup ekser elfazı hiss-i derûnîden münbais asvât-ı tabiiyyedir. Dikkat edilsin; çocuk güzeli gördüğü zaman "cici" diyor ise mahzâ hiss-i derûnu tabiatıyla lisanından bu lâfzı ısdar eylediği için söylüyor. Fenaya "kaka" diyor ise kezalik tab'ında hâsıl olan teneffür o hisse en muvafık tabir olmak üzere yine tabiatıyla bunu telkin eylediği için irat ediyor. Yoksa güzele cici ve fenaya kaka denileceği hiçbir lehçede münderic değildir.

Şu lisân-ı masûmiyeti takipte lisan-ı aslî dahi teahhur etmez. Aman ya Rab! Zekânın ilk keskinliği ne kadar kılâğılıdır.

Bir çocuk birkaç ay zarfında koca bir lisanı öğrenebilsin! Hem de lisan denilen şey hakkında hiçbir fikri olmadığı hâlde öğrensin! Tetkikinde it'ab-ı zihn edilecek ahvaldendir ki, lisanı öğrenir öğrenmez sanki kavaid-i sarfiyye ve nahviyye vesairesini de mektepte tahsil etmiş gibi, söylediği lâkırdıyı âdeta fasih olarak söylerler. Bir büyük adamın yeni öğrendiği bir lisanı söylemesiyle, bir çocuğun yeni öğrendiği lisanı söylemesi arasındaki fark ne büyük farktır? Büyük adamın o ecnebî lisandaki acemeliğini o lisana mensup en küçük bir çocuk dahi takdir ederek herifi âdeta istihza eyler. Lâkin bir küçük çocuğun kendi lisanındaki fesahatini büyükler dahi teslime mecburdur.

İşte çocuğun en ehemmiyetli en sevimli bir zamanına geldik. O ki mücavebe ve müşâfehe zamanıdır. Aman neler sorar? Aman ne istintaklar eder! Âlemin kâffe-i acâib ve garâibi bir lâhzada nazarıdikkat ve ehemmiyetini celp ettiğinden midir nedir? Hiç hatır ve hayale gelmemesi lâzım gelen şeyleri de sorar. Hele bazı şeyleri sorar ki akrabası kendisine doğrudan doruya cevap vermeye muktedir olamazlar da yalan söylemeye mecbur olurlar!..

Terbiye-i etfale dair galiba Basiret'e olmalı, hâsılı gazetelerden birisine yazdığım bir bend-i mahsûsada mücavebe müşafehe suretiyle etfale birçok fününun delâlet eylediği malûmât-ı âliyye ve mütenevviayı telkin etmek mümkün olduğunu derç etmiştim. Hazır şimdi hikâyenin şu noktasında zihinlerimiz insaniyetimizin evâiline doğru ric'at etmişkken bu davada ne dereceye kadar hakkım olduğu muhakeme edilsin. Sizin sûret-i mahsûsada telkin ve taliminizi beklemeksizin kendi merakı üzerine size münasebetli münasebetsiz (Münasebetsiz demeye benim dilim varmaz ama bu tabir umumî olduğu için irat ettim.) birçok sualler sorduğu hengâmede cidden cevaplar vererek o genç zekâyı bihakkın irşat etseniz çocuk ne derece vukuf peyda eder?

Lâkin buna kimin vakti vardır? Veyahut çocuğu bihakkın irşat edebilecek kadar vukuf ve malûmat her babada bulunur mu bakalım?

İşte Canbert bey'in Melek Hanımı dahi çocukların ahvâl-i garîbe-i ibtidaiyyeleri hakkında ihtisâr-ı kelâma en ziyade dikkat ederek icmal edebilmiş olduğumuz şu devreleri geçerek

beş altı yaşına vardı.

"Vay! İnsan beş altı yaşına ne güç varıyormuş!..." mu dediniz. Güç varıyormuş zahir! Hem o güçlük şu üç dört sahifede icmal ettiğimizden ibaret değildir. Daha neleri vardır neleri ki, ciltler doldurur.

Beşinci Bap

İşin şu cihetini de ihbara müsâraattan geri durmayıp arz edelim ki:

Canbert Bey müşâfehe ve mücâvebe derecesine varan kızının es'ile-i bînihâyesine cevap itasına vakti ve kudreti olmayan pederlerden değildir. Kapıdan dışarıya çıkmayan bir adam o bitmez ve tükenmez vaktini neye sarf edecek? Kendisi epeyce büyük yerler, büyük adamlar, büyük işler görmüş olduğundan ve zaten dahi tab'-ı selim ve hiss-i müstakim sahibi bulunduğundan vukuf ve malûmatı bir çocuğu terbiyeye kifayet edecek derecedeydi. Okumakta okuması, yazmakta yazması dahi nakıs olmayıp âdeta olur olmaz okur yazarlara dahi ders verebilecek bir hâldeydi.

İşte bu iktidar ile sabahtan akşama, akşamdan sabaha kadar kızıyla iştigâle başladı. Zaten kız yirmi dört saatin yirmi dördünü dahi pederinden başka kiminle geçirecek? Hariçten haneye bir yabancı ayağı basmamak kaidesi hâlâ baki. Bahusus Melek Hanım büyümeye başladıktan sonra bu kaideye evvelkinden bir kat ziyade riayet edilmeye başladı. Çünkü Canbert Bey, kızını bir iffet ve ismet-i melekâne içinde büyütmek kararında bulunduğundan haricin bir kelimesi kızın kulağına girmesini tecvîz etmezdi.

Evet tecvîz etmezdi. Zira böyle Canbert Bey gibi gezmiş tozmuş, görmüş geçirmiş olan adamların hariçten gelecek kelimelere merakı pek ziyade olacağı malûmdur.

Burada Canbert Beyin kızına olan suret ve keyfiyet-i muhabbetini tatvîle hacet var mıdır?

İhtimal ki sizce yoktur. Lâkin bizce vardır. Zira bu muhabbet, öyle her pederin evlâdına olan muhabbetine kıyas kabul edemez "Canbert Bey kızını pek ziyade seviyordu" diyemeyiz. Zira o muhabbete nispetle bu tabir pek zayıf kalır. "Kızı için

deli divane oluyordu. Çıldırıyordu" demek dahi azdır. Zira bazı pederler için bu sözü söylerler ise de medlûlü tamamıyla vaki olmadığından bunu Canbert Bey hakkında dahi ol suretle irat edersek gerçekten nakıs kalır. Ancak bu hükmün lügat be-lügat manası düşünülerek irat edilir ise doğru olabilirdi. Öyle ya, gündüz akşama ve gece yatak zamanına kadar gözünün önünden ayırmadığı ve gece dahi yanı başında yatırdığı kızını gece her uykudan uyandıkça kemâl-i iştiyak ve tahassürle göreceği gelen ve bililtizam kalkıp beş on dakika temaşasına müsâraat gösteren pederde, muhabbet çılgınlığından başka ne olabilir?

Kızını bağrına basıp da yüreği üzerinde sıkarak koklamaya başladığı zaman içine çekip ciğerlerine doldurduğu hava alelâde aldığı havanın on beş yirmi misline baliğ olur ve güya bu hava ile beraber aldığı lezzet yine bu hava ile çıkıp gidecekmiş havfiyle redd-i nefese cevaz göstermemek isterdi. Pederin bu derecede olan muhabbetine mukabil, kızın dahi ihtisas ve muhabbetini mülâhaza etmelidir. Zaten pederine ihtisas kesp etmesin de âlemde kime ihtisas peyda etsin? Kız dahi ol âlemde idi ki onun hududunu hanenin dört duvarı tahdit eyler. O âlem içinde ise insan olarak bir pederiyle, bir de Ak Arap karısından başka kimse yoktu.

Kız büyüdü. On iki on üç yaşına girdi. Kızla beraber muhabbet-i pederâne dahi büyüdü.

Vakıa okudu, yazdı ama hiçbir kitap görmedi. Zira Canbert Bey kıza vermek istediği iffet ve ismet-i melekâneyi min-vechin ve hatta bilvücuh ihlâl etmeyecek hiçbir kitap bulamazdı.

Vakıa kız babasından birçok şeyler öğrendi. Lâkin aşk tezevvüc ve buna müteferri' elfaz ve ahkâmın cümlesinin echel-i cahili kaldı.

Aşk mı? Ne mümkün! Hiçbir kıza aşk kelimesi öğretilir mi? Canbert Beyin Melek Hanım için cihanda en büyük nefret ettiği şey aşktı. Hatta korkusundan kızına "Evlâdım ben seni pek severim" demeye bile dili varmazdı. Bu bapta ol kadar ihtimamlı davranmıştı ki, kız insan insanı sevmek mutat olduğu ve "sevmek" lâfzı mahzâ insanın insandan maada eşyadan bir şeye meyl ve inhimakine delâlet eylediği itikadında bulunurdu.

İnsan evlâdının her niyet ve teşebbüsünde mutlaka yalnız

kendi nefsine de ait olacak bir garaz-ı mahsûs bulunmak zarurîdir. Zira hod-endişlik insanın fıtratında, cibilletinde mevcut olan hasâisten olup sonra aldığı terbiye bunu def'e mümkün değil muktedir olamaz. Bir kimse "Şu işte benim kendi zatıma, kendi nefsime ait hiçbir garazım yoktur" der ise asla inanmamalı. Behemehâl bir garazı olduğuna şüphe etmeyerek o garazın su-i garaz mı yoksa hüsn-i garaz mı olduğunu tedkike müsaraat göstermelidir. Binâen-alâ-zâlik Canbert Beyin dahi Melek Hanımı böyle bir ismet-i melekâne içinde büyütmek hususunda bir garaz-ı şahsîsi olup olmadığını düşünmeyerek ve çünkü elbette ve elbette garazı olacağına şüphe etmeyerek bu garazın hüsn veya kubhunu tedkike müsâraat etmeliyiz.

Bir pederin kızını bu kadar bir dikkat-i şedîde altında büyütmesinden kendi şahsı için ne garazı olabilir? Vakıa evlâdın daire-i iffet ve edeb dahilinde bulunması bir nimettir. Ancak derince mülâhaza edilecek olur ise bunda pederin kendi zatına ait bir menfaat olamaz. Evlât fevkalhad afîf ise kendisine eş olacak zatlar memnun olsun. Biz ise aramakta bulunduğumuz garazı sırf garaz-ı şahsî olmak üzere bulmak istiyoruz.

Meselâ mesâil-i fevkalâdeden olduğu cihetle içindeki hakayıkı def'aten ortaya çıkarıvermek ihtimal ki mûcib-i hayret olur. Fakat bunlar ol hakayıktandır ki def'aten meydana çıkmasa bile peyderpey kendiliğiyle meydana çıkar.

Derince mülâhaza edelim: Melek Hanımın aşk ve sevdaya dair hiçbir fikir peyda etmemekte devam etmesi neye müncer olur? Şüphe yok ki ileride tezevvüc ve teehhül hakkında da bir fikir peyda ve kaide-i tezevvücü ifa edememesine müncer olur. O hâlde demek oluyor ki Canbert Bey kızını kocaya vermemek maksadıyla ona bu terbiyeyi vermiştir.

Öyle ama kızını kocaya vermemek dahi şahsî bir garaz makamına kaim olabilir mi? Pederin evlât hakkındaki agrâz-ı mahsûsa-i pederânesi evlâdın teehhülünden sonra dahi baki kalabilir.

Baki kalabilir ama Canbert Beyin Melek Hanım hakkında olan hissiyât-ı mahsûsası öyle her pederin evlâdına olan hiss-i derûnuna makis değildir.

Bir kere mülâhaza ediniz ki kerîmesi on üç yaşını geçtikten

sonra hâlâ kundağını bağrına basıyormuşçasına kucaklayarak ve bir tahassür ve iştiyak ve tehâlük-i tâm ile öperek, koklayarak çocuğunu kucağından ayırmamak isteyen peder her yerde her zaman bulunabilir mi? Bu mülâhazamızın içine Canbert Beyin altmış yaşına takarrüp etmekte bulunduğunu dahi ilâve ediniz. Çocuklukla bilvücuh mütenasip olan garaib-i şeyhûhet bir yandan kendi efkâr ve hareketine kuvvet vermekte olduğunu da cümle-i mülâhazâta katınız.

Canbert Bey için daha beşikte iken kızını çıldırırcasına sevdiğini ve Melek Hanım büyüdükçe bu muhabbetin dahi büyüdüğünü haber vermiştik. Kız on üç yaşını geçtikten sonra muhabbetin vasıl olmuş bulunduğu derece geceleri üç beş defa kalkarak ve kızını uyandırmaktan da korkarak mahaza âteş-i tahassür ve iştiyakını itfa için yavaşça dudaklarını kızın alnına, yanaklarına, çenesine dokundurmaya icbar etmekteydi. Kız daha ziyade büyüdükçe şu aşk-ı pederânesinin dahi büyüyeceği derkâr olan Canbert Beyin kızını kocaya vermemek kararında bulunması mahzâ kızı yüzünden istifa eylediği hazdan nefsini mahrum etmemek garaz-ı şahsîsinden neşet eyleyeceği cümle-i bedîhiyyattan olmak üzere meydana çıkar.

Deseniz a! Canbert Bey kızına âşık bir pederdi.

Bunu deyiversen ne olur? Dünya yüzünde kızından başka bir kimsesi olmayan ve âlemde kızı yüzünden istifa eylediği hazdan maada bir haz ve nasibi kalmayan peder hakkında böyle bir hükmü vermek pek kolaydır.

On üç yaşına varıncaya kadar Melek Hanım pederi için dar-ı dünyada yegâne bir saadet-i mahzâ idi. Âlemde kızından başka kimsesi ve onun hazz-ı muhabbetinden maada nasibi kalmadığını görmek ve teslim etmekle beraber Canbert Bey bu saadetin kendisi için saadet-i kâfiyye olduğuna dahi kanaat eylemiştir. "Dünya benim için lüzumundan fazla geniş bir yerdir. Hatta İstanbul, hatta kendi hanem bile vüs'at-ı zaide ile vâsi' yerlerdir. Bana şu içinde bulunduğum odacık ve onun da şu köşeciği kâfidir. Yalnız şu şart ile ki kızım dizimin dibinde ve hatta kucağımda bulunsun. Âlemin âlemden aldığı lezzetin ez'âf-ı muzâafını ben şu köşecikte kızım ile muhâzaradan alırım" derdi.

Lâkin ondan sonra bu saadetin dahi zımnından siyah çehreli

musibet yavaş yavaş yüz karartmaya başladı. Zira kız on üç yaşını geçip on dördüne takarrüp ettiği zamanlar, artık âguş-ı peder de evvelki gibi yakışık alamamaya yüz tuttukça bîçare peder, işin encamını düşünerek ve bu nûr-ı mücessemin nasıl bir kucakta yakışık alabileceğini hesap eyleyerek yüreğinin içi katmerlerinde inceden inceye bir sızlayış hissedar oldu. "Ah! Acaba bana gelen fikirler kızıma da gelir mi? Acaba kızım dahi bir âguş-ı pederi badema kendisi için yaban yer addecek mi? Eyvah! Ben o zaman ne yaparım? İşte o zaman dünyada kimsesiz, hazsız, nasipsiz kalacak olan benim" mülâhazatı bîçare adamı canından, cihanından bezdirir ve bereket versin ki "Yok yok! Kızım aşka, sevdaya, filâna dair hiçbir fikir peyda etmedi. Hem de etmeyecektir. Pederinin sureti on seneden beri beynine ve kalbine hakkolunmuştur. Mümkün değil bir daha silinmeyecektir. Benim şu hâlet-i pîrîde kendi sevdasıyla aldığım haz devam edecektir" teselliyâtı bîçareyi içine düştüğü çâh-ı ye's ve nevmîdînin ağzına kadar çıkarır idiyse de o mehlekeden büsbütün halâs ve teb'îd edemeyerek ol çâh-ı siyahı yine yanı başında görürdü.

Kız büyüdü. Ol mevsime erdi ki esrar-ı nisvaniyyeyi pederine faş edememek lüzumunu (mutlaka bir hiss-i hayvânîden neşet etmelidir ki) kendi kendisine takdir ederek her hâlde kendi benat nev'inden bulunan Ak Arap karısına tevdi edebilmişti.

Hiç tabiatın vaz ettiği kanûn-ı lâyetegayyer bir pîr-i kûdekmisâlin tebdiliyle tagayyür edebilir mi?

İşte yalnız şu sır pederle kız arasında bir ecnebîlik hattı çekti. Fakat filhakika bîçare kızın sahife-i vicdanında "peder" isminden maada hiçbir şey menkuş olmadığından, aralarını hatt-ı mezkûr fasleyledikten sonra yekdiğerinden bu'd-ı müfâreketleri yine bir hatt-ı hendesînin bu'd-ı arzı kadar olabildi.

Hâlâ kızcağızın uykusunu hiçbir rüya-yı garîbe tahdîş ve teşvîş etmezdi. Hâlet-i nevmde rahat-ı hâba varan ol melek-simâtın yekdiğerini takip eden nefesleri ol kadar muntazam bir surette teakup ederdi ki en mükemmel bir saatin pandülü dahi ancak bu kadar intizam ile hareket edebilir. Gördüğü rüyalarda peder ile Ak Araptan başka kimseyi görmez. Binaenaleyh müddet-i hâbın fasılalarında ve nîm hâlet-i bîdârî esnasında sayıklamak nevinden olarak, ağzından birkaç kelimecik dökülecek olur ise bunların hükmü dahi pederiyle Ak Arap ve kendisi ara-

sında cereyan eden hususattan başka bir şeye taallûk eylemezdi. Zihin bir aynadır. Oraya ne intikal eder ise intikaş eyler.

Altıncı Bap

On altı yaşına vardığı hâlde Melek Hanım, kutru ol kadar teng bir dâire-i ıttılâ dahilinde perveriş bulmuştu ki o zamana kadar bir çocuğun pederden maada sair akrabası olabileceğini düşünmemiştir desek mübalâgaya hamledilmemelidir. Valide ve birader ve hemşire gibi elfazı pek geç öğrendi. Bahusus ki peder ve valide ile bunların çocuğu arasındaki münasebeti henüz lâyıkıyla takdir etmemiş olsa istib'âd edilmemelidir.

Şu hâller pedere malûm olduğu cihetle mukaddemce suretini göstermiş olduğumuz medâr-ı teselli nazarında henüz kuvvetini kaybetmediyse de kızın çocukluktan çıkarak âdeta "karı" lâfzına medlûl olacak bir dereceye varması bîçarenin sık sık içine düştüğü çâh-ı siyah-ı ye's ve nevmîdîyi derinleştirdikçe derinleştirirdi. Hele bir gün, bir vak'a oldu ki bîçareyi kahrından, gazabından hemen hemen helâk olmak derecesine vardırdı. Şöyle ki:

Bir gün diye haber verdiğimiz ol günde öğleden sonraca civar komşulardan birisinin hanesinde def ve keman sesleri işitildi. Melek Hanımın uzaktan uzağa bu çalgıyı kemâl-i rağbetle dinlemesi pederinin fikrini gıcıkladı. Zannetmeyiniz ki kızın kendisinden başka bir kimseyi ve hiçbir şey sevmemesinden ibaret bulunan iddiası cihetle, fikri gıcıklandı. Hayır. Kızın çalgıya çiçeğe vesair bu gibi şeylere muhabbet etmesini kıskanmazdı. Merakını tahrik eden şey başkadır. Hele şu muhavereye kulak veriniz:

Canbert - Kızım! O çalgı sesi nereden geliyor?

Kız - Şu ilerideki konaktan.

Canbert - Acaba niçin geliyor?

Kız - Düğün varmış.

Canbert - Düğün mü varmış? (Hareketlice) Düğün dediğin şey ne oluyormuş?

Kız - Ne bileyim ben? Dadıma sordum, düğün var dedi.

Canbert - Yalnız bu kadar mı söyledi?

Kız - Evet! Komşu Hanım, kızını kocaya veriyormuş dedi.

Canbert - (Gözlerini fal taşı gibi açarak) Kızını kocaya mı veriyormuş dedi?!

Kız - (Kemâl-i hilm-i masûmâne ile) Evet babacığım öyle dedi.

Canbert - Kızını kocaya vermek demek ne demek?

Kız - Ne bileyim ben a babacığım? Dadım öyle söyledi.

Canbert - Hele hele. Sen şu kızını kocaya vermek demekten neler anlıyorsun bakayım?

Kız - Vallahi hiçbir şey anladığım yok!

Canbert - Yok yok! Korkma! Bilmiyorsan öğreteceğim. Şu kızını vermek lâkırdısı üzerine ne düşündün onu söyle. Bunu anlamak isterim.

Kız - Düşündüm ama hiçbir şey anlayamadım. Eğer öğretirsen anlarım.

Canbert - Elbette bir şey düşünmüşsündür. Mutlaka zihnin bir şeye karar vermiştir.

Kız - Düşündüm babacığım. Düşündüm ama! Zihnim hiçbir şeye karar veremedi.

Canbert - Aklından neler geçti? Şu düşündüğün şeyleri düşünürken, zihnin nerelere uğradı?

Kız - Ne bileyim ben? Birçok kadınlar toplanmışlar çalgı çalıyorlar diye düşündüm.

Canbert - Daha daha?

Kız - İşte çalgı çalıyorlar.

Canbert - Ey, kocaya verdikleri kız?

Kız - İşte kocaya vermişler.

Canbert - (İçinin sıkıntısından patlayarak) Of! Canım sorduğumu anlatamıyor muyum? Ne yapıyorum? Şu kızı kocaya veriyorlar da niçin çalgı çalıyorlar?

Kız - A babacığım, ben bilir miyim? İşte çalgı çalıyorlar. Sen söyle de anlayım. Çalgı çalmasınlar da ne yapsınlar!

Canbert - (Kızın düğün hakkındaki fikri kendi itikadına göre henüz vicdanını zehirlememiş olduğunu anlayarak ve binaenaleyh müsterih olarak) Ne mi yapsınlar? Ağlasınlar! Saçlarını yolsunlar! Hiç, kızın kocaya verildiğinden dolayı se-

vinmek, zevk etmek olur mu?

Kız - (Derince bir mülâhazadan sonra) Babacığım!

Canbert - A canım!

Kız - Koca nedir?

Canbert - Koca mı! Adı batsın! Yere geçsin! Koca! Kocayı soruyorsun değil mi? Dur, ben sana kocanın ne olduğunu anlatayım. Koca ha! Kızım koca denilen şey cindir cin! Bazı kızları görür. Yemek ister. Hem de parça parça parçalayıp öyle yemek ister. Gelir kızın babasına der ki "Ya kızını bana verirsin, yahut seni parçalayıp yerim" der. Babası dahi kendisini cine yedirmemek için kızını feda eder. İşte kızını bu suretle cinin pençesine teslim etmesine "kızını kocaya vermek" tabir olunur. O gün ağlamak, matem etmek lâzım geldiği hâlde bizim komşular bayram ediyorlar!

Melek Hanım, pederinin çocuk aldatmak nev'inden olarak işittiği şu lâkırdıya tamamıyla inanmaya mecburdu. Zira böyle bir lâkırdıya inanmamak için kendisinde, o lâkırdıyı tekzib ve iptal edecek malûmat-ı sâbıka bulunmak lâzım gelip kızda ise ol bapta pederinin sözünü iptal edecek hiçbir malûmat sebkat etmediği bizce dahi malûmdur.

Vakıa bu defalık dahi bîçare ihtiyar kendisini bir me'yûsiyet-i kâmileden kurtarmış idiyse de feyyâz-ı mutlakın tab'ı beşerde cilvelendirmiş olduğu tabâyii men'le tebdil ve tağyîr mümkün olamayacağı elbette nezdinizde müsellem olacağından böyle kızı hakkındaki aşk-ı pederânesiyle mecnun olan bir pederin, kendisine felâket addedeceği ahvalin, badema eksik olmayacağını elbette anlarsınız.

Biz şu aralık biraz da Melek Hanımın yüreğini teşrih edelim:

Vakıa kız koca denilen şey hakkında pederinden aldığı habere inanmış ve âlemde koca denilen ve kızları yamyam gibi paralayıp ekl eden cinnînin pek büyük bir musibet olacağına dahi kanmıştı. Hatta bu nevi cinnîler gece rüyasına dahi girerek o sükunetli uykusunu teşvîş eylediler. Ancak bazı geceler, rüyasında kendisini geniş ve zümrüt gibi yeşil bir kırda ve çağlayan suların kenarlarında bitmiş çiçekler arasında görerek, uzaktan yine kendisi gibi genç ve şu kadar var ki başı fesli ve dudağı üstü incecik

bıyıklı bir insan geldiğini görünce "Aman koca denilen cin geliyor!" diye kaçmak istediği zaman ekser rüyalarda olduğu gibi kaçıp kaçıp kaçamadığı ve bulunduğu yerden tebâüd edemediği esnada o genç insan dahi tamam kendisini yakalayınca "Aman beni parçalama! Yeme!" diye ettiği niyaz üzerine cin, kendisini yemekten başka ayaklarına kapandığını ve yalvarıp, yakarıp, ağlayıp, sızlayıp istidâ-yı lûtf eylediğini dahi görünce bu rüyayı hiçbir şeye yoramaz olurdu. Nasıl yorsun? Buna ne mana versin ki hâl-i bîdârîde bu manayı kendisine işrap edecek hiçbir suret görmemiştir. Bu gibi rüyaların kendi vicdanına ilk tesiri, ancak rüyasında kendisini uçar gören adama o rüyanın tesiratı derecesiyle mütenasip olabilir. Yani âlem-i vucutta o gibi şeylerin imkânı olamayıp yalnız âlem-i manada vâhimenin tevlit ve irae eylediği şeyler olacağına kanaat hâsıl olur.

Evet! Bu kanaat hâsıl olur, ama rüyasında kendisini uçar gören adamın hâl-i bîdârîde dahi hatırına "Acaba insan için uçabilmek mümkün olur mu? Ah rüyada olduğu gibi uyanıklıkta dahi uçsam! Çünkü uçmak pek letafetli oluyor!" gibi hatıralar gelir. Tarihte birtakım papazların veyahut sair erbâb-ı merâkın havada uçmak için kendilerine kanat yapmış oldukları görülür. Bu gibi havârık rüyada alınmış olan fikir ve mütalâadan tevellüt eylemiş olsa ihtimalden baid olmayacağı dava edilir ise, ne bürhanla bu dava reddolunabilir?

İşte bunun gibi rüyada gördüğü o genç cinlerin kendisini yemedikten maada kendi tab'ına hoş görünen birtakım evza'ada bulunması Melek Hanımın hâl-i bîdârîsi için dahi birtakım hatıralar tevlidinden hâli kalmazdı. Yüreği içinde sanki o cinlerden birisi varmış da onunla söyleşiyormuş gibi bir şeyler duyardı. Güya o cine "Madem ki beni yemeyeceksin haydi bari seninle şu çağlayan suyun aşağısına doğru gidelim, gezelim, koşalım dermiş, sanki cin dahi ona evet! Bak çiçekler ne güzel! Ya onların üzerine konup kalkan kelebekler ne kadar renkli! Hele şu ağacın üzerine konmuş olan kınalı güvercinlere bak nasıl sevişiyorlar! Onların birisi erkek, birisi dişi! Dudak dudağa öpüşüp sevişiyorlar!" dermiş.

Evet bu hatıralar filvaki geliyordu. Zira hariçte yegân yegân ve bazı kereler müctemi gördüğü çayır, çimen, akar su, çiçek,

kelebek, kuş, güvercin gibi şeyler, zihninde bu manaları teşkil edecek eczadandırlar.

Bu hatıralar yavaş yavaş büyümekten dahi men olunamaz. Sokaktan bu kadar adamlar geçiyor. İçinde karılar ve erkekler, çocuklar var. Elbette bunlar arasında da bir nispet var!...

Kızlar ve genç karılar gayet süsleniyorlar. Ol kadar ki her biri Melek Hanımın levha-i hatırında intikaş eden kelebekler kadar süslü oluyor. Erkekler dahi buna mukabil süslü ve ziynetli bulunuyorlar. Bu kadar süslenmek elbette kendileri için değil. Mutlaka kendilerinden başka kimseler için olacak. Bunların şu gençliği şu süsleri ile beraber bahçede görülen kelebeklere tamamıyla müşabeheti için yalnız yekdiğerini kovalayıp koşuşmaları eksik kalıyor. Acaba bu uçuşmak, koşuşmak, oynaşmak yalnız kelebeklere, kuşlara, kedilere filânlara mı mahsus kalacak?... Hayır hayır! Melek Hanım dahi kendisine bir refik bularak böyle uçuşup koşuşmak istiyor. O refik bazı bazı rüya âleminde bulunuyor da dünyada niçin bulunmuyor?

Ey kariin! İcâbât-ı tabiiyyeyi yokluktan varlığa nakl hususunda pek sürat gösterip de ademden vücuda intikal hususunda kalemimiz zihinlerde ileriye gidiyor ve binaenaleyh orada birçok noktalara basılmadan geçiliyor ise, bizi mazur görünüz! Zira sahife-i tabiatı aynen istinsah kabil değildir. Fakat tayin eylediğimiz bazı nukat-ı mühimmeyi hayalinizde birbirine vasletdiniz bakınız, düşününüz hükm-i tabiat sanki bir vahy-i âsmânî imişçesine nasıl kendi kendini kalb-i insanda yerleştiriyor!

Cenab-ı Hak, bütün âlemi dâr-ı muhabbet bir muâşakahane-i umûmî olmak üzere yarattığı ve bir edna çiçek bile kendi hakkında nazar-ı meyl ve muhabbet celbetmek için cilveler gösterdiği ve hele birbirine şekilce benzemeyen ve aralarındaki şu adem-i müşâbehet erkeklik, karılık gibi iki farklı ve başlıca hale bedaheten delâlet eyleyen iki sineğin avuç içi kadar bir âlemde oynadıkları aşk ve muhabbet oyunları, en kalın kafalıları bile ikaza kifayet eder. Hâsılı cihanın her hâli, her rengi, her sureti ol sırr-ı a'zamı ifşa için sûret-i mahsûsa-i âşıkânede tertip edilmiş bulunduğu hâlde Melek Hanım olsun Şeytan Hanım olsun, kim olur ise olsun yürek sahibi bulunmak şartıyla her zî-hayatta kendi gözleri önünde daima açıkta bulunan o sırr-ı a'zamı görecek istidâd-ı kâmilin fıkdanına hükmedilmek ihti-

malât dahiline girebilir mi?

Cinân-ı masûmiyyette bir çift insan var idi ki kendilerinden evvel gelmiş ve âlemde bir sûret-i maîşet tertip eylemiş hiçbir insan görmemişlerdi. Bunlara bir ağaçtan meyve derip yememeleri emrolundu! Bir hakîm-i müsellemin dediği vechile madem ki o ağaçtan meyve ekli men edilecekti, ağaç niçin yaratıldı? Madem ki men edildi, o bir çift insanı memnuniyetin haricine çıkarmak için iğva edebilecek şeytan niçin yaratıldı? Niçin ona bu iktidar verildi? Âlemde rızâ-yı Rabbanî hilâfında bir şey tahallûk edebilir mi? Hükmedilmek lâzım gelecek ki bu meyve mutlaka ekl edilmek için yaratıldı. O şeytan mutlaka iğva etmek için memur edildi. Bunlar, her birer cilve-i Rabbanîdir. O meyve hâlâ vardır ve ekl ediyoruz. O şeytan, hâlâ vardır ve bizi iğva ediyor. O cilve, hâlâ mevcuttur ve her ne noktada cilveger oluyor. Bu mananın kâffesi ise bir taraftan edilen niyaz ve diğer taraftan gösterilen naz arasını tefrîk eden eb'ad-ı selâseden hâlî nokta-i mevhûmenin altından çıkıp görünür görünmez yine onun altına girip, gizlenir.

Bu tecelliyât kâinat içindir. Kâinat içinde insan dahi dahildir. Bizim Melek Hanım ise nev-i beşerden bir ferttir. Elbette kâinatın haiz olduğu ol tecelliden hissesini alacaktır. Bir hanede değil bir mahzen içinde bulunsa yine tecelliyât-ı mezkûre kendisine vasıl olacaktır. Çünkü tecelliyât-ı mezkûre, semavîdir.

Yedinci Bap

Melek Hanımın yüreğince etmiş olduğumuz şu teşrihatı ihtiyar Canbert Bey, hiçbir vakitte etmemiş olsa caizdir. Zira etmek dahi istemezdi. Kızın kendisi ise vakıa yüreğini yoklar ve içinde pek çok şeyler bulurdu. Ancak bulduğu şeyleri hariçte tatbik edebilecek hiçbir şey bulamadığından kâffe-i hissiyâtı yine kalp kutusunda mahfuz kalmak kendisi için zarurî idi.

Şu aralık cümle-i vukûâttan olarak şunu haber verelim ki: Melek Hanım, bir çocuğun bir pederi olduğu gibi bir de validesi olmak lâzım geleceğini (pederinin istiğrâb-ı fevkalâdesini mucip olacak bir vak'a-i fevkalâde olmak üzere) keşfeylediği ve kendisinin validesi kim ve ne olduğunu pederinden sorduğu zaman, validesi vefat eylediği cevabını almış ve ondan sonra bir-

çok defalar daha bu sual ve yine bu cevap tekerrür eylemiş idiyse de kız artık böyle muhtasar ve gayr-ı müfîd cevaplarla iktifa ve kanaat edemeyecek dereceye vardığından validesinin nasıl ve ne suretle vefat eylemiş olduğunu, birgün pederinden etrafıyla istizaha başladı. Bîçare adamcağız, bu izahatı etrafıyla vermekte kendi efkârınca pek büyük tehlikeler gördüğünden yan yattı, çamura battı, yutkundu, kekeledi idiyse de kız istizahatın arkasını bırakmadığından vukuatı olduğu gibi hikâyeye mecburiyet gördü.

Vay Melek Hanımdaki inkılâp! Aman ya Rab! Bugün Melek Hanım neler öğrendi! Validelik, çocukluk! Haml! Tevlit! Hîn-i tevlîdde vefat!... Bunlar ol noktalardır ki şimdiye kadar kızcağız birçok muhakemâtını çevire çevire nihayet bir noktaya bağlamak lâzım gelmiş olduğu hâlde bulamamış olduğu noktalardandır.

O günden sonra Melek, Ak Arap karısını arîz ü amîk istintaklara başladı. Vakıa karı Canbert Bey tarafından pek büyük tembihler almış idiyse de artık Melek Hanımı koskocaman bir karı olmuş ve karılığa müteallik birçok ahval ve esrarı görmüş ve anlamış bulduktan sonra dahi tembihatın muhâfaza-i hükmüne riayet, âdeta hamakat olduğunu hükme takarrüp eylemişti. Hele kızdan gördüğü icbar ve ilhaha bir türlü mukavemet edemediğinden istediği izahatı kâmilen vermek lâzım geldi.

Verdi! Verdikten sonra iş nerelere müncer olacağını hesap ediyorsunuz ya? Yukarıda irae eylediğimiz noktalar bir kere cihet-i tulânîye doğru uzandı, gitti. Ol kadar uzandı ki bir ucu bu'd-ı nâ-mütenahî içine daldı, kayboldu gitti. Badehu cihet-i arzânîye doğru inbisata başlayıp her biri eb'ad-ı gayr-ı mütenâhiye ile mahdut birer satıh kesildi. Melek Hanım, bu satıh üzerinde neler gördü?... Ondan sonra cihet-i fevkanî ve tahtanîye doğru inbisat edip her biri birer âlem kesildi. Melek Hanım dahi bu avalim içinde kaybolup gitmek derecesini buldu.

Acaba bu avalimin birer köşeciğinde o ak bıyıklı, ak kaşlı ihtiyar pederciğini görüyor muydu? Ne kadar uzak! Ne kadar dumanlı!

Şimdi kıssadan matlûbumuz olan hisseyi alalım. Taht-ı terbiyenizde bir genç kız var mı? Gözüne bir siyah perde çekerek,

cihanı göstermemek suretiyle terbiyesini tecvîz etmeyiniz. Zira o perdeyi birazcık delmeye muktedir olur ise cihanın şa'şa'a-i sevdâsı gözlerini kör etmek derecesinde kamaştırır. Onu gıda-yı ruhânî olan husûsât-ı sevdavîyeden mahrum bırakmayınız. Şu suretle gürisne-dil yaşayan bir kız hân-ı sevdâya fırsat-yâb-ı vusûl olunca birdenbire ol kadar tehalük gösterir ki hazmedemeyerek patlar.

Gözümüzün önünde iki büyük millet vardır. İkisinın de tecâribi terakkiyât-ı mediniyyenin mukaddemâtında bulunan milletler için itibar ve intibaha şayandır. Birisi Fransızlardır ki pek meraklı olan familyalar, kızlarına dünyayı göstermemek için manastırlarda büyütürler. Hele alelumum kızlara aşk ve sevdaya dair kitap okutmamak derecesindeki dikkatleri derece-i ifrattadır. Lâkin bu dikkatin neticesi neye müncer olur? Şair Alfred de Musset'in dediği gibi ekseriya karyolaların altında bir canlı cism-i beşerî saklı bulundurmaya müncer olur.

İkincisi İngilizlerdir ki, kızları erkekler kadar serbest büyütürler. Kızlar istedikleri gibi gezerler, yürürler. Okurlar, yazarlar. Lâkin nikâh zimâmı başlarına geçtiği gibi kocalarının esiri olurlar, kalırlar.

Ama siz bu iki hâlin ikisini de beğenmeyecekmişsiniz. Şu hâlde deseniz deseniz ne diyebilirsiniz? Birisine ifrat diğerine tefrit öyle değil mi? O hâlde âkil olan için açılacak yol evsât-ı emrdir.

Nazar-ı ıttılâ'ı önünde açılan avâlim-i cedîdenin efkârına verdiği inkılâp üzerine Melek Hanımın etvârında dahi görülen nev'amâ tebeddül, bîçare ihtiyar pederi günde bin defa öldürür bin defa diriltirdi.

O zamana gelinceye kadar Melek Hanımın saçları iki gün bir hâl ve surette bulunmayıp her gün bir başka yolda teşekkül eder idiyse de, eşgâl-i sûver-i mezkûrenin cümlesi hep sadelik, perişanlık, masumluk dairelerinde deveran eder oldu. Vakıa bundan sonra yine saçlar her gün bir başka şekil ile teşekkül ederdi. Ancak bu şekiller intizam, zarafet, işvebazlık dairelerinde deveran ederdi.

Bu sanatı kimden öğrendi? Bu lüzumu neden hissetti?

Olsa olsa aynadan olabilir. Aynaya baktıkça kendisinde

beklenilmeyecek şeyleri kendisi görüp beğenmeyecek değil a? Aynaya bakması demek kendi kendisinden harice çıkıp kendisini hariçten görecek bir gözün gördüğü gibi görecek demektir. Öyle ise tashihler, tanzimler dahi kendisini hariçten görecek olan başka bir gözler içindir.

İyi ya o gözler pederinin gözleri olabilir.

Heyhat! İhtiyarlık o gözleri dumanlandırdı. Zaten o gözler kızın yalnız mevcudiyetini görmekle iktifa ediyorlardı.

Hayır hayır! Muammalar çok muğlâk gitmeye başladı. Hayli küçüldü. İşte bîçare pederi kıvrandıran dahi bu muammaların ukdesi oldu.

Bir gün peder ile kız arasında şöyle bir muhavere sebkat eyledi:

Canbert - Maşallah! Maşallah! Bugün ne güzel süslenmişsin kızım!

Kız - Ne yapayım babacığım! Can sıkıntısı bu ya?

Canbert - Vay canın mı sıkılıyor?

Kız - Sıkılıyor da diyemem.

Canbert - Ey ne dersin bakalım? Şu süsün manası?

Kız - Genç kısmı süslenmez mi babacığım?

Canbert - Süslenir ha?! Sana bunları kimler öğretti?

Kız - Kimleri görüyorum ki, kimler öğretecek?

Canbert - Kimseyi görmüyorsan kimden öğrendin?

Kız - Herkesin yaptığı şeyi ben de yaparsam ayıp mı?

Canbert - Tamam! Tamam! İşte sualim daha ziyade açıldı. Sen kimseyi görmediğin hâlde herkesin yaptığı şeyi nasıl keşfedebildin?

Kız - Allah Allah! A babacığım koskoca gelinlik kıza...

Canbert - (Tehevvürle) Nelik kıza? Nelik kıza?

Kız - (Korkarak) Babacığım...

Canbert - Şu lâkırdıyı bir daha söyle bakayım!

Kız - (Dudakları titreyerek) Gelin...

Canbert - Aman ya Rab! Sen o lâkırdının ne olduğunu bilir misin? Kim öğretti sana bunu?

Kız - Canım! Kim olacak işte Dadım...

Canbert - (Hiddetinden çıldırmak derecesine gelerek) Dadın ha? Dadın mı? Dur ben sana Dadını göstereyim.

Diye zaten za'f-ı pîrî ile vücuduna bazı mertebe lerzeler arız olmuş bulunan vesveseli ihtiyar hiddetinden büsbütün titreye titreye yerinden fırladı. Ve kabahatini yad etmeye dahi vakit bulamayarak Ak Arabı dövmek için üzerine hücum etti. Melek Hanım imdada koştu. Karı müdafaa gösterdi. Canbert Beyin hiddeti arttıkça arttı. İş bir dereceyi buldu ki tarife sığmaz.

Bu cenk ü âşûbun mübeddel-i sükûnet olması için aradan bir buçuk iki saat zaman geçmek lâzım geldi. Ondan sonra zavallı ihtiyar kızını dizi dibine alıp, hem kendisi ağlayarak hem de kızını ağlatarak şu muhavereyi açtı:

Canbert - Ah! Kızım! Ciğerparem Meleğim! Bugün seni bîzar ettim değil mi? Ömründe görmediğin bir felâketi bugün gördün. Babacığına darıldın mı kızım?

Kız - Estağfurullah!

Canbert - Hayır hayır! Darılmışsın! Darıldın! İşte bak çehren dargın çehresidir. Fakat şu ihtiyar babacığına merhamet et de kusurumu affeyle. Barış. Durgun durma.

Kız - Estağfurullah babacığım, niçin darılayım? Siz benim kusurumu affediniz.

Canbert - Ne yapayım Meleğim! Bu dünyada benim senden başka nem var? Kimim var? İşte ömrüm îhir oldu. Bir ayağım çukurda. Sen beni terk edip gitmezsin değil mi kızım?

Kız - Nereye gideceğim babacığım? Bizim eşiğin haricinde benim için ayak basacak yer var mı?

Canbert - Yok yok! Öyle değil. Şimdiye kadar senden saklamakta bulunduğum esrarı sana faş etmişler.

Kız - Nasıl esrar a babacığım? Benim bir şeyden haberim yok.

Canbert - Anlıyorum kızım anlıyorum. Lâkin sen bana karşılık verme. Vaat ver. Teselli ver! Babanı kahr ile helâk olmaktan kurtar. Beni bırakıp bir yere gitmezsin değil mi kızım? Bu dünyada benden başka hiçbir kimseyi sevmezsin değil mi? Böyle söyle.

Kız - Sevmem babacığım sevmem! Bu dünyada senden başka bir kimseyi sevmem.

Canbert - Ben senin kucağında öleceğim öyle değil mi Meleğim?

Senin Melek simanı göre göre gözlerim kapanacak.

Kız - Allah sana ömürler versin babacığım!

Canbert - Ben şimdiye kadar ömrümün çok olmasını arzu eder idiysem de bundan sonra bir ayak evvel dünyanın belâsından kurtulmayı istiyorum. Dünyada bir tek arzum kalmış o da ben sağ iken senin kucağında kendimden başka kimseyi görmemektir. Seni de kendi kucağımda görmektir. Ne demek istediğimi anlıyorsun ya! İhtiyar babacığının şu son arzusunu da hâsıl etmeni vaat edersin ya?

Kız - Anlıyorum. Bunu sana vaat ederim babacığım! Sen mustarip olma! Melek seninle beraber yaşayacak.

Sekizinci Bap

Bîçare Canbert Bey, bundan mukaddem odasının bir köşesinde kızıyla muhazarada bulduğu lezzeti bilcümle ehl-i âlemin çâr aktarı doldurmuş olan lezâiz-i gûnâgûndan aldığı lezzetten daha pek çok ziyade bularak şu lezzet içinde hayât-ı ebedî ile yaşamak arzusunda iken, yukarıki babın sonunda görüldüğü vechile artık bir ayak evvel bu dünyanın belâsından kurtulmak istemesi ol kadar büyük bir inkılâptır ki karilerimiz bu inkılâbın derece-i ehemmiyyetini takdir etmeleri bizce matlûp ve mültezemdir.

Hükemâdan bir fıkra vardır ki bunlar cihanda hiçbir şeyi beğenmezler. Bunlara "müşkülpesent" demek kifayet etmez. Zira müşkülpesent olanlar bir şeyi beğenmekte ne kadar müşkülât gösterseler âhirü'l-emr yine o şeyi beğenebilirler. Âlemde fenalıktan başka hiçbir şey görmeyen hükema ise, hatta zâhir-i hâlde mes'udiyetten ibaret görülen şeyleri bile felâketin en büyüğü en kuvvetlisi addederek onlardan birisine tesadüf edecek olurlar ise daha ziyade mütekeddir ve müteessir olurlar.

Biz kendiliğimizce bu fikr-i hikmeti beğenmemeye çalışanlardanız. Lâkin vâ-esefâ ki ne kadar beğenmemeye çalışsak yine birçok ahval bunların hakkını bize teslim ettirir. Meselâ bir çocuğunuz bulunur ki insan suretine girmiş hüsn-i cemâl denilecek

kadar güzeldir. Siz bunu bir saadet olmak üzere telâkki edersiniz. Derken bu saadet sizin için çok görülerek çocuk elinizden alınır. Ol kadar müteessif olursunuz ki kahrınızdan dünya nazarınızda zindan kesilir. Bu hâlde hüküm neye müncer olur? Evlâdınızın pek güzel, pek mahbup olması zahirde saadet gibi göründüğü hâlde sizin teessüfünüzü bir kat daha müzdâd edecek bir felâket çıkmaktan başka bir şeye müncer olmaz.

Filhakika teessüf etmelidir ki dünyada en büyük saadetlerden pek çokları gaybubetiyle insanı daha ziyade felâketzede etmek için tertip edilmiş gibi erbabının makhûriyetini mucip oluyor. Bari insan oğlu bu hakikatten âgâh olsa da feleğin inadına en büyük mes'udiyetleri de nazar-ı hikmeti önünde istihfaf ve istihkâr etse!... Lâkin cibilletimizde meknûz olan hiss-i heveskârî de buna mani oluyor.

Şu kaziyye-i hikmetin sıdkını ispat eylemiş olduğu bir zat dahi bizim bîçare Canbert Bey oldu. İşte şimdiye kadar kendisi için cihan içinde saadet-i mahzâ olmak üzere telâkki eylediği kızı, badema kendisine bir musibet-i mahzâ oldu, kaldı. Vakıa verdiği vaat üzerine kız bir kocaya varıp da babasını yalnız bırakmayı tecvîz etmemekte devam ve her gün bu vaadin kuvvetini arttıracak bin vesileler ile pederini temine cidden ihtimam eder idiyse de ihtiyarın kızına olan aşk ve muhabbeti artık cinnet derecesine yaklaşmış olduğundan kendi sağlığında değil vefatından sonra dahi kızının bir kocaya varmak ihtimalini düşündükçe mezarında bile rahat edemiyeceğini hükmeder ve bu hükümle daha dünyada iken rahatsızlığını arttırırdı.

Melek Hanımın el-hâletü hâzihi ne yaşta ve ne hâlde bulunduğunu düşünecek olur iseniz zavallı ihtiyar pederin ıstırabını arttıracak ahvalin mümkün değil eksik olmayacağını hükmedersiniz. Hele nihâyet-i emrde bir hâl vuku buldu ki...

Şöyle ki:

Bir gün, ihtiyar yarım saatten beri kendi yanında gaybubet eylemiş olan kızının hasretine dayanamayarak yerinden kalkmış ve nerede ise bulmak için yavaş yavaş ve titreye titreye yürüyerek sofanın öte tarafında ve sokak üzerinde bulunan odanın kapısına kadar gelmişti.

Aradığı zatı bu odada buldu. Buldu ama ne hâlde? Eyvah!

Öyle bir hâlde buldu ki kızı bulmuş olduğunu değil âdeta bütün bütün kaybetmiş olduğunu hükmeylemek lâzım geldi. Zira sokakta karşı sıradaki hanenin şahnişini altında on yedi on sekiz yaşında gayet güzel bir beyin yere çömelip kendi gözünden kıskandığı kızı Melek ile hasbihal eylediğini gördü.

Yalnız görmekle de kalmadı. Aralarında teati olunan sözlerden birkaçını da işitmişti. Böyle iki genç arasında teati olunan sözlerin ne olabileceğini cidden bilmediğimizi hükmetseydik sözleri burada tekrar eylerdik. Ancak bu yoldaki sözleri hepinizin söyleyip işitmiş olacağınız derkâr olduğundan size malûmu ilâma hacet göremedik.

Zavallı ihtiyar! İşin hakikatine vâkıf olduğu anda zaten bağları gevşemiş olan dizlerinin bağı çözülüp olduğu yere yığılıvermiş ve kıza orada mevcut olduğunu bu yolda yıkılıp yere serilmesinden hâsıl olan şamata ile ihbar eylemişti. Melek Hanım işten haberdar olur olmaz koştu, babasının imdadına yetişti ise de adamcağızı kurtarmak için sûret-i müşfikânede müsaraat gösterdiği tedbirleri Canbert Bey hep birer muâmele-i adâvetkârâne gibi telâkki eylerdi. Bu kadar büyük bir felâketin sıhhate olan tesiratı Canbert Beyi o anda helâk etmemiş olduğuna siz de şaşınız, âlem de şaşsın. Bir tabip buna şaşmazdan mukaddem esbabını taharri eder ve sebeb-i mahzâ olmak üzere dahi eski kölemenin vücudunda olan eski metaneti bulur.

Bu defalık dahi Canbert Bey, dudağı üzerine kadar gelen canını zabt edebildi ise de ondan sonra artık kızına dost nazarıyla bakmaya muktedir olamadı. Evvelki mesailde olduğu gibi kızına yalvarıp, teminat almak şöyle dursun artık kemâl-i ye's ve füturundan kızını yanına dahi kabul etmeyerek gece bile odasında yatmaya müsaade göstermedi. Şu kadar var ki bu muamele mahzâ bir gazab-ı küllînin muktezası olup derunda olan muhabbet ise zail olur şeylerden olmadığı cihetle geceleri bîçare ihtiyar kızının yattığı odaya kadar kendisini sürükleyerek uykuda iken ciğerparesi kızını görmeyi itiyat eylemiştir.

Bu vâkıa-i hâilenin üzerinden birkaç gün mürur eyledikte, mahut genç adam yine sokakta dolaşmaya başladığını Canbert Bey gördükte birçok senelerden beri paslanmış kalmış olan tabancayı raftan indirip bir tavr-ı garîb-i müntakimâne ile çocuğun üzerine sıktı. Koca ihtiyarın soğuyup buz kesilmiş olması lâzım

gelen yüreğinde hâlâ kendisini bu hareket-i müntakimâneye sevk edebilecek âteş-i hased mevcut olduğu gibi elindeki o paslanmış demirin içinde dahi eski efendisinin arzusuna hizmet edebilecek nâire-i iktidar bulunduğundan tabanca bir gürleyiş gürledi ki bîçare tecrübesiz çocuğun aklı başından gitti.

Bereket versin ki ihtiyarın elleri zaten titrediği gibi, kıskançlık iktizasından olarak bütün vücudunu dahi istilâ eylemiş olan lerze genç beyi nişâne-i dâne-i kaza olmaktan vikaye edebilmişti.

Dokuzuncu Bap

Görüyorsunuz ki ihtiyar Canbert Bey şu vak'a-i fecîa ve azîme üzerine kızından henüz harf-i vâhid istizaha girişmemiştir. Kızın dahi bu bapta pederine harf-i vâhid izahat vermeyeceği derkârdır. Hâlbuki hikâyemizin bu gibi vakayi-i azîme ve esasiyyesini izahatsız geçmek uyamayacağından ol bapta icap eden malûmatı hikâyenin muharrirliği sıfatıyla bizim kendi tarafımızdan i'tâ eylemekliğimiz lâzım geldi.

Efendim! Bu genç beyin Canbert Bey hanesi mukabiline devam etmeye başlaması pek yeni bir şey olmayıp iki üç aylık bir kaziyyedir. Ancak bu iki üç aydan iki evvelkisi yalnız bir tavaftan ibaret olmak üzere mücerret, kıza kendisini beğendirebilmek emeliyle devam eylemişti. Melek Hanımın gördüğü terbiye üzerine yalnız böyle bir tavaf ile kendi nazarıdikkat ve rağbetini celp edebilmek ne kadar güç olacağı hesap edilmelidir. Mahaza ne kadar güç olsa pencerenin karşısında boynunu büküp gözlerini pencereden ayırmayan genç, güzel bir beyin etvâr-ı müştakânesi elbette bir netice-i hasene intac edeceği şüphe götürmez.

Bu neticeyi yine Melek Hanımın istintac etmiş olması cây-i dikkattir. İlk defa olmak üzere çocuğun orada oturması ne maksat üzerine olduğunu kız sual etmiş ve "kimin için oturacağım! Senin için oturuyorum! Pencereden bir kerecik yüzünü görmek benim için en ziyade tehalükle can attığım bir nimettir. Ah seni ne kadar sevdiğimi bilmezsin ki..." tarzında aldığı cevap ol kadar te'sirât-ı kalbiyyeyi mucip olmamış idiyse de ömründe insan yüzü görmeyen o vahşi kız, böyle genç ve güzel bir beyden kendisini sevdiğine dair aldığı cevaba taaccüple es'ile ve ecvibenin aşağılarına dahi bir tavr-ı mütecessisâne ile yol açmaktan geri kal-

mamıştı.

Es'ile-i ecvibenin aşağıları yüreklerde olan esrarı dökmek demek olacağından söz buralara intikal ettikçe vakıa Melek Hanımın yüreği içinde dahi birtakım hisler gıcıklanmaya başlamış idiyse de o zamanlar değil işin üzerinden bir ay kadar daha zaman mürur edip de pederi kendilerini hasbihâlde gördüğü vakit bile, aralarında olan münasebet bir münasebet-i kavliyye ve kelâmiyyeden ibaret olup yoksa kızın yüreğine henüz bir âşık yüreği denilemezdi.

Bu çocuğun adı nedir? Kimin nesidir? Açmış olduğu şu bâb-ı muâşakadan hangi beytü'l-emele giriyor? Buna dair henüz ortada malûmat olmayıp, ancak mahut tabancanın patladığı günden sonra birkaç gün çocuğun o sokaktan ayağı kesilerek badehu yine devama başlamış olması, genç beyin bu emel üzerindeki ısrarına delâlet edebilir. Şu kadar var ki artık sokağın karşı sırada vaki haneleri hizasından geçmeyip Canbert Beyin hanesine sürünerek geçer ve bu suretle kendisini ihtiyar babanın nazar-ı hasudânesinden saklar idiyse de matmah-ı nazarı olan Melek Hanımı göremeyerek ve kendisini ona gösteremeyerek yalnız semt-i yardan geçmiş olmak lezzetini istifa edebilirdi.

Epeyce bir vakit daha bu suretle devam eyledikten sonra bir gün, bittesadüf Melek Hanımı alt katta vaki bir odanın penceresi yanında görerek pencereyi açmasını işaret eyledi. Zaten bu işarete ne hacet? Kızcağız çocuğu görür görmez pencereyi açmaya davranmıştı. Hâsılı pencere açıldı. Genç bey koynundan bir kâğıt çıkarıp kıza uzattı. "Al bunu okumak bilirsen oku. Hakikat-i ahvâli bundan anla! Babamdır diye takdis eylediğin ihtiyarın kim olduğunu öğren. Ben her gün buradan geçeceğim. Her gün dahi seni alıp götürmek için köşe başında bir araba hazırdır. Ne zaman emreder isen seni buradan kurtarabilirim" sözlerini kemâl-i ihtirâz ve istical ile söyleyip bitirerek geçti, gitti.

Babasıdır diye takdis eylediği ihtiyarın kim olduğunu kıza öğretecek olan kâğıt pek mühim bir şey olacağını şimdiden düşünüyorsunuz ya? Vakıa bu kâğıt pek mühim bir kâğıttı. Hele Melek Hanım gibi dünyaca hiçbir tecrübesi olmayan kızcağızı iğfal için gayet ustalıklı bir el ile yazılmış olduğu cihetle, ehemmiyeti bir kat daha ziyade olacağı herkesin hesabına muktedir olduğu bedihîyâttandır. Kız kâğıdın zarfını derhâl

paralayıp içindeki bir sahife yazıyı hemen gözden geçirdi. Şöyle yazılmıştı:

"Gerçekten melek gibi büyümüş olan Melek Hanım!

Seni ne kadar sevdiğimi şimdiye kadar gördüğün ahval ve etvâr-ı sadıkânemle anlamış olacağından ve zaten bu misillü âşıkâne teminatın vakti sırası şu zaman olmadığından, bu yolda tafsilâta ihtiyaç göremem. Asıl emelim sana şu hakikati bildirmektir ki: Senin babamdır diye takdis eylediğin Canbert Bey, hiç baban değildir. Validenin eski düşmanı bir heriftir. O, sana güya validen vefat etmiştir diye haber verdiğini biz biliriz. Lâkin validen vefat etmemiştir. Hayattadır. Senin hasretinle gece gündüz ağlıyor. Bir vakit bu Canbert Bey denilen herif senin validene âşık olmuştu Validen onun aşkına istediği gibi muvafakat etmediği için herif gazabından ne yapacağını bilemediği sırada seni kapıp kendi hanesine götürdü. O zaman sen üç yaşında idin. Seni hiçbir gün sokağa çıkartmadı. Çünkü sokağa çıkar isen validen tarafından tayin olunan adamlar seni kapıp kurtaracaklarını bilirdi. Hâlâ seni bir tarafa çıkarmamasının sebebi budur.

Eğer beni dost bilir isen şu sözlerime tamamıyla emniyet edersin. Ve eğer şefkatli valideni görmek istiyor isen bu herifin evinden çıkıp benimle beraber kaçarak validenin hanesine gelirsin. Hem yakînen ümit ederim ki benim şu teklifime razı olacaksın. Çünkü sen, bu ihtiyarın elinde esirsin. Belki esirler bile senden ziyade hürdürler. Sen kafese kapanmış bir kuşsun. Herif sana dünyayı göstermiyor. Senin gibi gençler gezerler, yürürler, oynarlar, eğlenirler. Dünyanın zevkinden, safasından müstefit olurlar. Gençliklerinin, insaniyetlerinin icabâtından olarak gönülleri kimden hoşlanır ise onunla sevişirler. Yarın o ihtiyar mezara tekerlendiği vakit sen kimlerin elinde kalacaksın? Onunla beraber mezara da gidecek değilsin ya?

Hâsılı efendim seni bir gazab-ı adavetkârâne ile şu genç yaşında dört duvar içine hapsetmiş olan ihtiyarın elinden, kendini kurtarmaya çalış. Bunun için ben sana her muaveneti ederim. Şefkatli validen her gün senin için ağlıyor. Her gün seni bekliyor. Sen valideni görmedin ki valide muhabbeti ne olduğunu bilesin. Lâkin validen evlât muhabbeti ne olduğunu bilerek, senin için ettiği ahlar göklere çıkıyor".

Onuncu Bap

Dünya olarak kendi hanesinden başka bir şey görmemiş ve insan olarak babasıyla dadısından başka kimseyi tanımamış ve insaniyet olmak üzere dahi bu ikisinde gördüğü muameleden başka hiçbir muamele öğrenmemiş olan Melek Hanımın ahvâl-i masûmânesini göz önüne getirir iseniz, bu mektubun kendi üzerinde hâsıl ettiği tesiratı lâyıkıyla muvazene edebilirsiniz. Mahaza biz dahi muvazenede size delâletten geri kalmayacağız.

Kız, mektubu okuduktan sonra başı dönüyor gözleri kararıyor gibi kendisinde birtakım ahvâl-i fevkalâde hissederek olduğu yere büzülüp oturdu. Ve beş on dakika müddet kendisini kaybetmiş gibi bir hâle gelip mektub-ı mezkûrdan aldığı malûmat üzerine hiçbir mana vermeye muktedir olamadı.

Ondan sonra mektubu birkaç defa daha okuyarak hükmünü dahi muvazeneye başladı. Mektupta bahsedilen ahvale değil, onların emsaline dahi vukuf ve malûmât-ı evveliyyesi yok idi ki vaki'i hilâftan ve sıdkı, kizbden tefrike muktedir olabilsin. Binaenaleyh mektupta ne hikâye edilmiş ise cümlesini tamamıyla sahih ve doğru olmak üzere telâkki eyledi.

Şu kadar var ki: Canbert Bey her ne kadar validesinin düşmanı bile olsa ve her ne kadar kendisini validesine düşmanlık için kapıp götürmüş de bulunsa, o yaşına kadar kendini naz ve nimetle bakıp büyütmüş olması Melek Hanım nazarında bir büyük teminat yerine kaim olmasıyla bu teminat bir aralık mektupta tavsiye edilen kararı kabul için mümânaat gösterebilmişti. Ancak bu ihtiyarın hanesinde ebediyen kalır ise filhakika dünyasından hiçbir lezzet alamayacağı ve eğer tavsiye olunduğu vechile validesi hanesine gider ise orada bir kocaya varıp, sair insanların mütena'im oldukları niam-ı dünyadan o dahi müstefit olacağı gibi hatıralar, şimdiye kadar Canbert Beyin kucağında görmüş olduğu naz ve nimetin önüne perde çekebildi.

Melek Hanımı şu tıflâne ve masumâne gafletinden dolayı ta'yîb edebilecek misiniz? Bize sorar iseniz biz asla ta'yîb edemeyiz. Bu yoldaki gafletler insanın cibilleti mukteziyatından olmakla Melek Hanım gibi tecrübesiz bir masumda değil, tecrübe-kâr ve hakayık-şinâs adamlarda bile bunun tesiratı daima görülür. İnsan kısmı niam-ı mesbûkayı aralıkta bir hiç olmaz ise

der-hâtır olsun eder ise bu hâl büyük bir şükrân-ı ni'met pek büyük kadir-şinâslık addolunmalıdır. Yoksa niam-ı sabıkanın eski ümitleri kuvvet-i sabıkasıyla muhafaza etmesi mümkün olamaz ki hatta insanın ol velînimetine irtibatı dahi eski kuvvetinde baki kalabilsin. İnsanın zimâm-ı ihtiyarı ümîd-i âtîdir. Binaenaleyh niam-ı âtiyye değil yalnız buna nailiyet ümidinden ibaret bulunan bir zimâm dahi insanı istenilen tarafa yedip götürmeye kifayet eyler.

Vakıa insanlar içinde bazı ol kadar kâmilleri vardır ki hemen şâzz gibi bir surette olarak şu kaide-i külliyyeden kendilerini müstesna gösterirler. Ancak teslim edilmelidir ki bizim Melek Hanım bu müstesnalardan değildi. Olmağa dahi muktedir olamazdı. Binâberin Canbert Beyin naz ve niam-ı sâbıkası sâlifü'z-zikr mektup ile edilen teklifi kabulden kendisini men etmeye mukabil, validesi hanesinde kendisini bekleyip duran ve mektupta rivayet edildiğine göre gençliğin cümle-i mukteziyyâtından bulunan zevklere, safalara vusul ümidi daha ziyade kuvvetli çıkarak kızcağızı teklifât-ı mezkûreyi kabule icbar eyledi.

Bu hâlden Canbert Beyin asla malûmatı olmadığı derkârdır. Malûmatı olmadığına mebnidir ki kızının bu niyetini de kuvveden fiile çıkarmaya meydan vermemek için hiçbir tedbirde bulunmadı. Pederinin tedbirsizliğine mukabil, kızda bir tedbir aranır ise o da şu sırrı kimseye ifşa etmemek lüzumunu takdirden ibaret kaldı. Bir daha avdet etmeyecek olduğunu ra'nâ bilmesi lâzım gelen haneden çıkmaya kat'iyen karar verdikten sonra kendisine eşedd-i lüzûmu olan eşyasından hiçbir şeyi beraber götürmeyi bile düşünmemişti. Nasıl düşünsün? Kendisine bu mütalâa nereden gelsin? Şimdiye kadar bir yerden firar eyledi mi? Veyahut bir kızın firarına hikâye yollu olsun vâkıf oldu mu?

Pederi gibi kendisini dahi bîçare addetmek lâzım gelen kızcağız, ertesi sabaha muntazıran o gece uyku bile uyuyamadı. Aklını fikrini istilâ eden şey validesi hasretinden ve o mütehassir valideye kavuşmak iştiyakından ibarettir zannetmeyiniz. Mektupta dahi denilmiş olduğu vechile kız valide denilen şeyin de ne olduğunu bilmez idi ki, hatta ol bapta fikrini işgâl edebilsin. Gençliğin mukteziyatından olan zevk ve safa iştiyakı fikrini

istilâ ederek hâb ve rahatını dahi kaybettirdi.

Vakıa diyebilirsiniz ki bu kadar tecrübesiz olan bir kızda gençliğin mukteziyatından olan zevk ve safa hakkında dahi bir tecrübe olmadığından bunların da fikrini istilâ edememesi lâzım gelir.

Bu itiraz pek haklıdır. Şu kadar var ki bundan mukaddem tafsilatı verilmiş olduğu vechile gençliğin mukteziyatı hakkında icap eden dersleri insana verecek hiçbir kimse bulunamamış olsa dahi tabiat, insana bu esrarı ifşa eder ve hatta tecrübesiz olarak bu yolda hâsıl olan hevesin genç kız üzerindeki tesiratı daha çok ve daha hükümlü olur.

Kızcağızın ertesi sabaha muntazıran gözlerine uyku girmediğini haber verdik. Bu uykusuzluğun her hulyaya müsait olan müddet-i medîdesinden bir aralık Melek Hanımın mahut mektubu pederine!... Şey! Pederi dedik. Hata ettik. Kendi mülâhazasına göre pederi olmak üzere itikat eylediği zata i'tâ için, Ak Arap karısına vermeyi de düşünmüştü. Aklınca Canbert Bey mektubu okur ise kızının savuşması nasıl bir adâvetin intikamı olacağını düşünerek bundan mustarip olacak ve bu ıstırabı dahi validesi için ahz-i sâr yerine geçecekti. İşte ihtiyarın şimdiye kadar kendisine ettiği babalığın kız üzerinde bir gûne hakkı var ise o dahi tesiratını bu noktada gösterdi. Zira bu suret hatırına gelir gelmez kız kendi kendisine dedi ki: "Canbert Bey benim babam olmasa dahi beni evlâdı gibi sevdiğini on, on beş senelik muamelesinde beni zerre kadar incitecek hiçbir hâli mesbuk olmaması ispat eder. Zaten benim gaybubetim onun için pek büyük bir ıstırabı mutlaka mucip olacaktır. Artık bir de validemle olan eski adavetini kendisine ihtar ile bîçare adamı bir kat daha mustarip etmenin hiçbir manası yoktur. Bu kadar taş yüreklilik de mürüvvete sığmaz".

Sabah olup da kız yatağından kalktığı zaman ber-mu'tad müsâraat gösterdiği hizmetlere el bile sürmemesi kızın o gün için bir fenalığı olabilmesine delâlet edebilir idiyse de Canbert Bey, bir zamandan beri kızına olan dargınlığında devam etmekte olduğu ve her işini Ak Arap karısına götürdüğü cihetle Melek'in o sabah gösterdiği fütursuzluğa dikkat edemediği gibi Ak Arap karısı dahi yalnız kendi işleriyle meşgul bulunduğundan kızın

tavrına dikkat edebilecek bir hâlde değildi. Melek Hanım alt kattaki mahut odaya beş dakikada bir değil, on kere girerek genç beyin vüruduna intizar eylerdi. Kızdaki merak ayniyle genç beyde dahi bulunduğuna mebni olmalıdır ki mîr-i mumaileyh öyle öğleye, ikindiye kadar kendisini bekletmeyip, erkence geldi. Hatta vüruduyla beraber kızı pencerede bulamadığı hâlde mutlaka kızın oraya geleceğini ümit eylediğinden biraz beklemeye de lüzum gördü.

Vakıa bir lâhza sonra kız oraya geldi. Gelir gelmez arada bir işaret teati olunarak kız sokak kapısını açıp hemen ömründe ilk defa olmak üzere sokağa çıktı. Garip değil midir ki kızın feracesi, yaşmağı olmadığı cihetle öyle açık bulunduğu hâlde sokağa çıkmış olması kendisince hiçbir havf ve haşyeti mucip olmamıştır! Neden mucip olsun? Zavallı çocuk ömründe böyle bir libasa lüzum görmüş mü? Hatta genç bey "Hani ya senin feracen, yaşmağın? Böyle açık saçık nasıl gidersin?" diye sual ettiği ve bu sualiyle beraber biraz istiğrap ve hayret dahi gösterdiği hâlde kız, bu sözün ehemmiyetini bile takdir edemeyerek yalnız bir "yoktur!" cevabıyla iktifa eylemiştir.

Bereket versin ki oraya yirmi otuz adım mesafede bulunan bir köşe başında, araba hazır olarak sokak dahi tenhaca bir sokak olduğu cihetle bir kimseye rast gelmeden, bir kimseye kendilerini göstermeden arabaya kadar vardılar. Bindikten sonra dahi perdeleri indirip gidecekleri yere kadar salimen gidebildiler.

Pederi ne oldu pederi? O bîçare adam! Kızının gaybubetini haber aldığı zaman aramak için hemen arkası sıra sokağa can atmadı mı?

Attı. Can attı! Sokağa da çıktı. Lâkin at ile araba ile veyahut piyade olarak değil. Tabut-süvar olduğu hâlde!...

Çünkü sokak kapısının haricini öğrenmeksizin büyümüş olan Melek Hanım gibi bir kız hâne-i pederi terkle gaybûbet eder ise çend gün mukaddem bir genç bey ile pencereden görüşmekte ve söyleşmekte bulunması hususunun dahi delâlet edeceği vechile bu gaybûbet mutlaka o beyin işaret ve muavenetiyle olacağına divanelerin dahi şüphesi kalmaz. Böyle bir felâkete ise Canbert Bey değil can-pulâd bile olsa tahammül edemez.

Zavallı adamcağız! Bu felâket ve musibet-i gayr-i me'mûlenin tahakkuk eylediğini görür görmez aklını bozup iki saat sonra dahi rahat döşeğine uzanmıştı.

(İntihâ-yı kitâb-ı sâni)

Üçüncü Kitap

Vur Patlasın, Çal Oynasın

Birinci Bap

Bir mayıs ayı içinde idi ki Safa Efendinin Çamlıca'dan biraz daha ötede vaki köşküne iki öküz arabası yüklü olarak gitmekteydi. Bu arabaları uzaktan gören, zikrolunan köşke göç edildiğini hükmedebilir. Zira arabaların üzerine ayakları yukarı olarak bir sûret-i mahsûsada dizilmiş ve yerleştirilmiş olan sandalyeler, sofralar, masalar uzaktan böyle bir şeye delâlet edebilirlerdi. Ancak bu arabalarla beraber köşke girilip de bunlardan indirilen eşyaya dikkat edilecek olsaydı, göç değil bir büyük ziyafetin malzemesi nakledildiği görülürdü.

Sandalyelerden, sofralardan, masalardan maada aman ya Rab! O arabalardan daha neler inmedi! Hasırlı doluları rakılar, şaraplar şişe şişe amberiyeler! Bin türlü yemişler! Billûr sürahiler, kadehler. Meze için envai balıklar ve salatalıklar hâsılı en mükemmel bir dairenin, en mükemmel bir kiler takımı kâffe-i teferruât-ı lâzımesiyle bu arabalara doldurulmuş ve bu köşke nakledilmişti.

Bu tedarikler, bu külfetler kendileri için olması lâzım gelen bahtiyarların vüruduna o akşam intizar etmek abestir. O gün ve o gece, ertesi günü bir zamana kadar uşaklar, kilerciler eşyâ-yı mezkûrenin tertip ve tanzimiyle iştigal eylediler. Eğer buraya gelecek olan mes'utları mutlaka görmek emelinde iseniz, onların nokta-i ictimaı Bağlarbaşı olduğundan gidip kendilerini oradan istikbal etmeli.

El-hâletü hâzihi size Bağlarbaşı'nı yâd ettiğimize göre orasını bir yeni, güzel, mamur mahal olmak üzere telâkki etmemelisiniz. İstanbul'da terakkiyât-ı medeniyyenin göze en evvel ve en ziyade kuvvetle çarpan kısmı Kadıköy'ü, Haydarpaşa, Bağlarbaşı, Şişli, Feriköy'ü, Ayastefanos'a doğru yeniden hâsıl olan ittisâdır. Vakıa yirmi sene mukaddem âdeta kırlardan ibaret olup civarda bulunan bazı meraklıların sayd ü şikâra çıktık-

ları yerleri bugün mamur mahalleler suretinde görmek terakkiyât-ı sahîhadan addolunabilir.

Bizim hikâye eylediğimiz zamanda Bağlarbaşı gerçekten bu ismin medlûl-i sahîhi olabilecek bir Bağlarbaşı olduğundan eğer Çamlıca'daki köşke gelecek olan zevatı buradan istikbal edecek olsaydık maşatlığın içinde bir güzel taşın üzerine oturup beklemekliğimiz lâzım gelirdi.

Farz ediniz ki el-hâletü hâzihi o zamanda biz de zikrolunan maşatlıkta oturup bekliyoruz. Bu hâlde göreceğimiz şey şundan ibaret olurdu:

Evvelâ Üsküdar tarafından iki arabaya binmiş altı kişi tozu dumana katarak gelirler. Tamam Bağlarbaşı'nın Çamlıca cihetine imtidat için ayrılmış olan yolun başına geldiklerinde, arabaları durdurup hepsi aşağıya inerler. Bunların içinde yalnız birisi Uzunçarşılı ve diğeri hafız kıyafetinde bulunup kusûr dördü setrîli pantolonludur.

Aşağıya indikleri gibi kimisi elini alnına götürerek yani siper alarak ve kimisi gözlerini kısarak etrafı muayeneye başlarlar. Bunların şu muayeneleri sayd ü şikâr arayan bir avcıyı andırdığı gibi keşşaflık hizmetiyle gelmiş olan bir kol askerlerin orman içlerine ve ağaç diplerine varıncaya kadar her tarafı gözden geçirmelerine dahi teşbih edilebilir. Etrafta bir şey göremeyince "Henüz gelmemişler" ve "Biz erken davranmışız" gibi birkaç söz teati ederler. Hatta içlerinden en serbestî bulunan Uzunçarşılı bizi görerek yanımıza kadar gelir. "Efendiler! Bir öküz arabasına binmiş, sekiz on kadar kadın buradan geçtiler mi? Gördünüz mü?" diye sual eder. Biz dahi öyle bir şey görmemiş olduğumuzdan o yolda cevap veririz.

Bunlar hangileri daha evvel Bağlarbaşı'na gelir ise diğerlerini orada beklemek için karar vermiş olduklarından her biri birer sigara yaparak hem gezinirler hem de konuşarak daima Üsküdar cihetini gözlerler. Derken aradan bir yarım saat daha zaman mürur eyledikten sonra Üsküdar cihetinden bir öküz arabasının beyaz tentesini ve kırmızılı beyazlı püsküllleri saçakları görünür. Muntazır olan efendilerin cümlesi bunu gördükleri hâlde yine "geliyorlar geliyorlar!" diye keyfiyeti birbirine ilân ettikten başka parmaklarıyla dahi gösterirler. Biraz sonra

arabanın gıcırtısından mukaddem "ya hey!" sadaları ve keman ve def tıngırtıları işitilir.

Bunlar yaklaştıkça vürutlarına muntazır olan efendiler dahi kendilerine doğru adım adım ilerleyip nihayet birleşirler. Bir kahkaha, bir kihkihi ki arada teati olunan sözleri işitip anlamaya mani olurlar.

Öküz arabası içinde çengi oldukları hâllerinden, kıyafetlerinden anlaşılabilen yedi karı ve yine efendi kıyafetli, fakat nihayet derecedeki arsızlıklarından dolayı dalkavuk oldukları anlaşılabilen iki erkek daha vardır.

Araba beş on dakika tevakkuf eyledikten ve "Sünbül ne vakit gelecek o da geliyor. Siz gidiniz ben gelirim. Cemal çapkınından henüz bir haber alamadım dedi" diye geride daha arkadaşları olduğunu işrâb eder. Kaç söz teati edildikten sonra gidilmeye karar verilir. Lâkin evvelce iki araba ile gelen altı efendiden yalnız ikisi birer arabanın içine değil, arabacıların yanına oturup dördü piyade kalırlar. Öküz arabasından dahi beş karı ile bir erkek aşağıya inip yaya yürümeye başlarlar. Araba içinde kalan iki karı def çalarlar. Piyadeler şarkı çağırırlar. Kıvırırlar. Oynarlar. Naralar atarlar. Hayal ve hatıra gelmedik nice rezaletlerle yola düzelirler.

İşte o zaman biz maşatlıkta bulunsaydık evvel emirde şunları görürdük: Sünbül denilen diğer bir karının daha gelmek üzere bulunduğunu haber aldıydık ya? Hazır maşatlıktayken bunu da bekleyelim.

Tesadüfe bakınız ki bu da gecikmez. Aradan bir çeyrek zaman geçer geçmez o vaktin en kibarına mahsus olan faytonlardan birisiyle Sünbül Hanım dahi zuhur eder. Araba ile tâ bizim bulunduğumuz yerin karşısına kadar gelerek pencereyi açar. Karşısında bir kız vardır ki âdeta bedr-i tâm ile revnak ve letafet rekabetine çıkabilir. Bu kadar hüsnünden fazla bir de mücevherat içine gark edilmiş olduğundan parıl parıl parlar. Sünbül, evvelki refiklerinin geçip geçmediklerini bizden sorar. Geçtikleri cevabını veririz. Bu cevap üzerine arabacı her biri ejderhaya benzeyen yağız atlar üzerinde kamçıyı çatlattığı gibi araba uçarcasına harekete başlar.

Bir büyük safa âleminin buraya kadar görmüş olduğumuz mu-

kaddemâtı üzerine netayicini görmeyi merak etmeyecek miyiz? Biz bunu pek merak ediyoruz. Zira hikâyemizin en büyük mecâlis-i ibret-nümâsından birisi bu olacaktır. Binaenaleyh biz semend-i hâmeyi bunlar arkasından sevk ediyoruz. Erbâb-ı mütâlâa dahi merak ederler ise ol semend-i tîz-reftâra fikirlerini peyrev ederler.

İkinci Bap

Sünbül Hanımın binmiş olduğu araba önde giden curcuna alayına üç beş dakikada yetişir. Bunlar faytonu gördükleri gibi tevakkuf ederek envâ'-i kahkahalar, rezaletler, kıyametlerle Sünbül'ü istikbal ederler.

Sünbül hâl ve tavrına nazaran bâdî-i emirde kibir ve hiç olmaz ise vakar sahibi bir karı olduğu zannolunur ise de o kerli ferli hanımefendilere rekabet eden hanım refiklerini gördüğü zaman ol derece şuhâne bir inbisata gelir ki görenler şaşar. Kendisi otuz üç otuz beş yaşında bir karı ise de şuh meşrepliği taravetini dahi muhafaza etmiş olduğundan yirmi beş yaşında ancak görülür.

Refîklerine muvâsalat ettiği anda arabadan fırlayıp da ahvali tefahhus eylediği zaman en evvel söylediği söz şu idi:

"O ne Allah'ı sever iseniz! Bu tozlu topraklı havada kuru kuruya yol mu gidilir? Hani ya rakınız?"

Bu lâkırdı rüfeka miyanında bedîhîyât-ı evveliyyeden gibi bir ehemmiyetle telâkki edilip "Öyle ya, öyle ya! Yalnız yollar değil gönüllerimiz de biraz tozluca topraklıca. Şu gönülleri âb-ı hayât arakla sulayalım" denildi. Derhâl büyücek bir şişe ve ufarak bir kadeh meydana çıkıp elden ele gezmeye başladı.

Bu cemaat içinde yalnız Sünbül Hanımın faytonunda beraber getirdiği kız vardır ki cemiyetin rezâlet-i umûmiyyesine iştirak etmeyip ve hiçbir şey içmeyip, ahvali uzaktan temaşa eder. Bu kızcağız on altı on yedi yaşlarında bir nev-civandır.

Bizim kafile-i rezâlet erbabı, ne yoldan geçenlerden sıkıldıkları ve ne de yorulmak bildikleri hâlde yollarına devam ederler. Fakat az gidip uz gitmeye ve dere tepe dümdüz gitmeye meydan ve zaman kalmaksızın dünkü gün öküz arabalarıyla ziyafet malzemesi gelmiş olduğu malûmunuz bulunan bağa

varırlar.

Bu bağın, Safa Efendi namında bir zatın bağı olduğunu haber vermiştik. Safa Efendinin asıl ismi bu değildir. Bu isim kendisine ahbabı tarafından verilmiş bir isimdir. Erbâb-ı zevk ve safa tarafından tesmiye edilmiş olan şu ismin vech-i tesmiyyesini aramak lâzım gelmez zannederiz. Fakat Safa Efendi hakkında buraca bazı izahata ihtiyacımız vardır.

İşbu Safa Efendi, vaktiyle epeyce servet sahibi bir adamdı. Şimdi eski servetinden bakiye olarak Çamlıca'da bir güzel bağ ile Boğaziçi'nin en lâtif mevkiinde bir yalısı ve İstanbul'da bir konağı ve Ayastefanos ile Florya arasında dahi bir köşkü vardır. Lâkin bunların hiçbirisini kiraya vermez. Ve icar ve isticar ile istifade etmez. Elde başka bir iradı da kalmamıştır. Kendisi her şeyin âlâsını bilir ve hele ziyafet tertibinde gayetle yol erkân tanır bir adam olduğundan İstanbul'un en müsrif erbâb-ı sefahetiyle muârefe peyda ederek ve bunlara masrafları kendileri tarafından hem de maa-ziyâdetin tesviye edilmek şartıyla bağında, yalısında, hanesinde, köşkünde ziyafetler tertip eyleyerek o suretle imrâr-ı eyyâm eyler.

Meğer Safa Efendi bağa daha evvelce gelmişmiş. Gürültüler, patırtılar, rezaletler misafirlerin vürudunu ilâm ve ilân edince bağın sokak kapısına kadar inip cümlesini istikbal eder. Zaten karıların yarısı daha yarı yolda feraceleri çıkarıp omuzlamış bulunduklarından bakiyesi dahi bağ kapısından girer girmez feraceleri, yaşmakları paralayıp yırtarcasına çıkarırlar atarlar. Hepsi birden bağ içine dalarlar. Ol suretle çılgıncasına koşmaya başlarlar ki kendilerini görenler, ya ebeme pilâv pişirdim veyahut esir almaca oynuyorlar zannederler.

Bir hayli müddet bu suretle kudurduktan sonra Safa Efendi bunlardan bir kaçını güç hâl ile bir araya toplayıp sofranın hazır ve amade olduğunu haber verir. Bu haber ağızdan ağıza cümlesine yayılır. Nasılsa toplanıp sofranın kurulmuş olduğu salona gelirler. Sünbül'ün faytonunda beraber getirmiş olduğu genç kızı orada bulurlar. Zira bu kız bahçe çılgınlığına dahi çıkmamış ve ırz ve edebi ve vakar ve haysiyetiyle salonda oturup bahçedekileri seyreylemiştir.

Cemaatin sofraya davet edildiklerine bakarak bu sofranın

taam sofrası olduğunu zannetmediniz ya? Böyle bir cemiyetin sofrası sair ziyafetlerde görülen taam sofralarına benzemeyeceğini herkes gibi siz de bilirsiniz. Bu sofra, huzzarın cümlesini istiâb edecek kadar büyük bir şey olup üzerinde her nev'i işretten birkaçar şişe bulunduktan maada her nevi mezelerden dahi birkaçar büyük tabak dolusu mevcuttur. Tavuk söğüşü, midye dolması gibi âdeta taam ıtlâkına şayan olan şeyler dahi meze müteferriâtından olmak üzere bu sofra üzerine konulur. Mezelerin miktarı o nispettedir ki eğer huzzar oturup akıllı adamlar taam eder gibi bunları yeseler, cümlesini doyurabilir.

Ekseriya bu sofraya saat onda oturulup tâ ondan kalktıkta yatak odasına gidilmek veyahut gitmeye iktidar kalmamış ise götürülmek lâzım gelen bir zamana kadar oturulur.

Fakat oturulur demekle hata ettik. Böyle bir cemiyetin erbabı bu sofra başında mıhlanmış gibi oturmazlar. Herkes bir tarafta veyahut birkaçı bir yerde olarak kendi âlemlerini icra ederler. Sofraya dahi lüzumu oldukça baş vururlar.

Hele bizim çılgınlar cemaati her yerde görülen usulün bir başka suretinde olarak eğlenirlerdi. Çünkü bu cemiyet, bir çengi cemiyeti olduğundan burada îş ü işretten zevk ve sohbetten maada çalgı, şarkı, raks dahi vardır. Evet bunlar bir dereceye kadar her cemiyette bulunurlar. Göstermek istediğimiz fark, bunların bu cemiyette olan derecesinden ibarettir. Sair cemiyette çalgı ve şarkı ve bilhusus raks, îş ü sohbete nispetle ikinci derecede kalırlar. Bu cemiyette ise birinci dereceyi bunlar ihraz ederler.

Bu cemiyeti bir acemisi görse, âdeta kına gecesi zanneder. Çünkü ortada bir kol çengi vardır ki ale'l-usul icrâ-yı ahenk ediyor.

Bir aralık ahibbanın aklına Cemal Bey geldi. Malûmdur ki yolda Cemal Beyin sebeb-i teahhuru Sünbül'den sual edilmişti de o dahi beyden henüz bir cevap alamadığını haber vermişti. Bu defa edilen suale cevaben beyin pek mühim bir iş için Beyoğlu'na gittiğini ve akşam saat bire doğru ancak geleceğini haber verdi. Vakıa bu teahhur ahbabı biraz müteahhir eylediğine nazaran Cemal Beyin şu cemiyet içinde pek büyük bir ehemmiyeti olduğu anlaşılabilir. Ancak bu teessür cemiyeti zevkinden alıkoymuş

diye kıyas edilir ise, işte bunda pek büyük hata edilmiş olur. Yakînen bilmelidir ki bu misillü cemiyetlerde hiçbir kimse için kimse zevkinden kalmaz. Zira oraya herkes yalnız kendi sultan keyfi için gelmiştir.

Üçüncü Bap

Yukarıda bu cemiyetin bir çengi cemiyeti olduğunu ve bu cemiyette çalgı ve raks her türlü eğlencelere takaddüm eylediğini haber vermiştim. Karilerime şu verdiğim haberi tevsî ederek raks temaşasından hâsıl olabilecek lezzeti kalemle dahi izâka etmek için san'at-ı raks hakkında birkaç söz söylemek arzusu gelmekle beraber bundan beş sene mukaddem Dağarcık serlevhalı mecmuamda "raks" serlevhasıyla yazmış olduğum bend dahi hatırıma geldi.

Bu bend, o zaman üdeba tarafından tahsinlerle, alkışlarla telâkki edilmiş bir şey olup, hatta saadetlü Ekrem Beyefendi bunun hükmünü musaddık ve müeyyid olmak üzere yine mecmua-i mezkûreye bir makale gönderip derç ettirmiş ve o zaman Fransızca tab ve neşr edilmekte bulunan "L'Orient Illustration" nam musavver gazete dahi bizim o raks bendini aynen tercüme ve derç eylemişti.

Vaktiyle bu kadar mazhar-ı rağbet olan bir bendden şimdi kendim de şayet istifade ederim diye üşenmeyip, Dağarcık'a müracaat eyledim. Zira karilerimin telezzüzü emrinde hiçbir müracaattan üşenmemek birinci âdetimdir. Lâkin mütehayyirâne müteessifim ki şimdi bend-i mezkûru ol kadar şayan-ı rağbet ve mucib-i zevk ve lezzet bulamadım.

Hem de bilvücuh şayân-ı rağbet bulamadım. Bir kere coğrafya ve tarihin şimdi bana delâlet eylediği hikmete münâfî buldum. Zira bend-i mezkûrda o zaman şöyle demişim:

"Sath-ı kürre-i arzı şöylece bir gözden geçirecek olsak âdeta hiçbir memleket göremeyiz ki, halkı indinde raks meçhul olsun. Hatta medeniyetten bütün bütün mahrum bulunan vahşiler indinde bile raks mevcut olduğunu görürüz".

Şimdi şu fıkradan anlaşılıyor ki raks vahşiler indinde mevcut olmamak lâzım geldiği hâlde onlar nezdinde bile mevcut ve malûm olması her millet-i mütemeddine nezdinde raksın mevcut olması ispatını teyit edeceği mülâhazasıyla bunu yazmışız. Ne

büyük hata etmişiz. Raks, haddizatında bedeviyet içinde mevcut olup, medeniyet bedeviyetin pek çok husûsât-ı makbûle ve tabiiyyesini bozduğu gibi raksı dahi eski mükemmeliyetine nispetle pek dûn bir mertebeye indirmiştir. Eski vahşiler indinde raks ibadet derecesinde bir nazar-ı takdis ile görülürdü. Yeni medenîler bunu rezalet derecesinde bir nazar-ı tahkîr ile görülmek mezelletine indirdiler. Bugünkü günde vahşilerin bazı rakslarında hâlâ ol kadar sanayi-i müşkile görülür ki icrası değil taklidi bile nâ-kabildir. Medenilerin raksı ise buna nispetle gezinti makulesinden addolunur.

Zikrolunan raks bendinde raksın insan için hulkî ve cibillî olduğunu ispat emeliyle küçük çocukların masumâne çırpınmalarını dahi rakstan addetmişim. Vakıa bu hüküm hakikatten pek de baid değildir. Fakat hakikaten kurbiyeti dahi cidden kurb denilecek derecede olamadığını şimdi görüyorum. Raks içinde aşk var, şehvet var. Bu ikisinin mucip olacağı çılgınlık var. Şunlar bir tıfl-ı masûmda henüz peyda veyahut münbasit olmamış havastandır.

O zamanlar raks içinde daha bazı hikmetler aradığım sırada köylü kızlarının erkeklerle mahlûten el ele tutuşarak bir daire teşkiliyle kâh dairenin merkezinde ictima ve kâh münhanîsine doğru tebâüd edişlerini güya bunların lisân-ı hâl ile "Hemşehriler! Analarımızdan hep bir maskat-ı re'se düşmüşüz. Bir vatanın evlâdıyız. Sevda-yı vatan bizi o nokta-i merkeziyyede cem eder. Havâyic-i beşer kâh olur ki teb'id eyler. Ancak her birimiz diğerimizle miyân-ı himmeti bend ederek el birliğiyle çalışmaktayız. Şu dakikada âşık âşıkasına ve âşıka dahi âşıkına nazar-ı hayretle bakmakta ise de analarımız bizi yine birbirimiz için doğurmuş olduğundan hep birbirimizin kısmetiyiz" demeleriyle tercüme etmek istemişim.

Ne baîd münasebet! Şimdi bu münasebetsizlikten dolayı âdeta kendime güleceğim geliyor. Bu raks dairesinde merkeze doğru içtima ve münhanîye doğru tebâüd-i visâl ile hicran hükmünü bir sûret-i bedâhete tasvir ve çehrelerde görülen etvâr-ı âşıkâne dahi bu hükmü teyit eylediğini, nasıl olmuş da o zaman düşünememişim!

Hiç aşk kanının çılgıncasına galeyanıyla erbabını tarab ve

cünbüşe getirdiği bir anda işin içine feylesofluk sığabilir mi?

O koca bend içinde el-yevm beğenebildiğim fıkralar yalnız şunlardan ibarettir.

"Bir ressâm-ı meşhûrun yaptığı levhayı veyahut bir hakkakın hakkettiği statueyi niçin hezar aferinlerle telâkki ederek temaşasından mütelezziz oluruz? Tabiatı güzel taklit edebilmiş olması için değil mi? Hâlbuki raks, bir kere taklit değildir. Tahkiktir. Yani tabiiyyet kendisinden ibarettir.

Bundan başka levha veyahut statue yalnız bir vaz'ı tasvir edip hâlbuki rakkaslar bir dakika nice vaz'lar tasvir ederler ki bunların her biri erbabı vasıtasıyla bir levha olarak tasvir veya statue olarak hakkedilmeye sezadır. Böyle olunce raksa 'bir canlı levha' veyahut 'ber-hayat statue' demiş olsak beca değil midir? Bence becadır. Hatta beca olduğu için rakstan mütelezziz olmaktayım".

Bend-i mezkûrda san'at-ı raksın daha ziyade tevessüünü arzu eylediğime dair şu fıkrayı dahi yazmışım ki şimdi bir dereceye kadar bunu da beğenebilmekteyim.

"Meselâ gönül der ki, oyuncular şimdiki hâlde vücûd-ı insanda olan güzel güzel vaz'lardan yalnız kaimen mümkün olan vaz'ları, tasvir ediyorlar. Hâlbuki kaimen mümkün olan vaz'ları müş'ir levhaları veya statueleri temaşa ettiğim zaman ne kadar mütelezziz olmakta isem kuûd hâlinde veyahut vücudun serpilip yatmış olduğu vakitteki vaz'larını iş'ar eden levha ve statuelerin temaşasından dahi o rütbe mütelezziz olmaktayım. Binaenaleyh bu vaz'lar dahi san'at-ı raksa idhal ve ilâve edilse....."

Ah! Hâl ve zaman müsait olsa, sırası gelse de âsârımdır diye utanmadan erbâb-ı mütâlâanın nazar-ı rağbetlerinden arz etmiş olduğum şeyleri tekrar tab etsem her birini de kendim muaheze eylesem zaman geçtikçe, mütalâanın dairesi tevessü eyledikçe, fikr-i beşerin ne kadar terakki eylediği nümunesini dahi kariin-i kirâm efendilerime göstersem. İşte şimdi şu anda en büyük emelim bundan ibaret kalmıştır.

Tasavvurât ve tahayyülâtımın bugünkü derecesi bundan beş altı sene mukaddem niçin mevcut olmadığını düşünerek müteessir olur isem ihtimal ki mürüvvet-mendân-ı erbâb-ı mütâlâa miya-

nında bu teessürümden dolayı beni mazur görenler bulunur. Lâkin yemin ederim ki şu anda yüreğimde duyduğum şey böyle bir hiss-i teessüf değildir. Pek büyük bir şükran hissidir. O şükran ise evliyâ-yı ni'metim karilerim efendilerime kendimi borçlu gördüğüm bir şükrandır. Zira düşünüyorum ki sekiz on seneden beri nazar-ı rağbetlerine arz etmekle bulunduğum şeyleri bin nevâkıs ve nekayisiyle beraber nazâr-ı rağbetle telâkki buyurmamış olsalardı, rağbetlerine mazhar oldukça hizmetim dairesini tevsî etmeye çalışmak mecburiyetini hissedemeyerek hep bundan sekiz on sene mukaddemki derece-i nâtamamîde kalır giderdim.

Mahaza şimdiki hâlde nefsimi derece-i kemâle varmış görmekle mağrur olmuyorum. Bilâkis hizmet-i tahrirde devam semerâtından olarak üç beş sene evvel yazdığım şeyleri bugün beğenmemek derecesindeki terakkimi derpiş ile terakkiyatımın bundan ötesini dahi arzu ederek nefsimi çalışmakta devama mecbur görüyorum.

Sadedin haricine çıktık ise affınızı rica ederiz. Âlem-i tahrirde bize nice müşkilâtı göze aldırtan şey işte bu gibi semerât-ı terakkiyi rağbet-i kariin sayesinde istihsal muvaffakiyetini ve bu muvaffakiyetin mucip olduğu lezzeti görmektir. Bu muvaffakiyet, bu lezzet karilerim efendilerimi bana sebeb-i feyz ve rif'at olmak üzere tanıttırdığından şu keyfiyeti kendilerine ihbar etmez isem, tahdîs-i ni'mette kusur etmiş olurum diye düşünüyorum.

Dördüncü Bap

Çamlıca'da Safa Efendinin bağında tertip etmiş olduğum çengiler âlemine bundan beş sene mukaddem Dağarcık'ın "Raks" bendini yazdığım zamanki gözlerle bakmadım. Bugünkü gözlerimle baktım. Gördüğüm şeyleri size tasvir ve irae edeyim.

Salonun, büyük bir salon olduğunu ve orta yerde bir de büyük sofra kurulduğunu evvelce haber vermiştim. Şimdi şunu da ihbar etmeliyim ki salonun cephe cihetiyle sofraya kadar olan mesafesi üç çenginin oynamasına ve beş çalgıcı karının çalmasına ve bir de Sünbül'ün fayton ile beraber getirdiği o mahcup ve acemi kızın bir köşede oturmasına ve sekiz ahbabın temaşasına müsait olabilecek bir meydancık teşkil ederdi.

Üç çengiden Sünbül Hanımın vaz ve tavrı esatirü'l-evvelinde hüsn ü cemal ilâhesi Zühre'ye isnat edilebilen ve güya o vaz ve

tavrıyla kanatlanıp insanlık merâtibinin üstüne suûd etmeye çalışır gibi zannolunan bir surette idiyse de bu suretin iç yüzünde ol kadar aşüftelik, o derece işvebazlık katmerleri görülürdü ki yekdiğerine asla imtizac kabul edemeyen ve en mahir ressamların dahi bir çehrede tasvir ve tersîm edebilmeleri mümkün olamayan şu iki hâli, ressâm-ı ezelînin bir çehrede nasıl cemedebilmiş olduğu en evvel hatırlara hutur edecek bir maddeydi.

Arife isminde olan ikinci çengi yalnız güzellik imtihanınca belki Sünbül'e dahi mukaddem edebilir idiyse de hüsnü bir hüsn-i basitten ibaret olup Sünbül kadar işvebazlık, fettanlık, aşüftelik terkibatı o hüsne karışamamaktaydı. Nazlı namında olan üçüncüsü ise, diğer ikisi kadar güzel olmadıktan fazla alelâde temaşa için sathice dikkat eden gözler, hamle-i evvelîde bunu oldukça çirkin bulabilmeleri ihtimal dahilinde idiyse de çehrece edilecek tedkikatta mahareti olanlar bu çehreyi görürler ise her biri ateş gibi parlayan gözlerden ve menfesleri kabarıp koklarken kokladığını yutacak zannolunan cüz'î çekme burundan ve zenahdânî alt dudağıyla muvazi olacak mertebede yumrulmuş çeneden ve harâret-i tab'ından naşi daima galeyan hâlinde bulunan kanı dudaklarından fışkıracağı zannolunacak mertebede kırmızı ve ince olan dudaklardan ve şu başlıca a'zânın içtimaıyla uzunca bir şekl-i beyzîde teşekkül eden sîmâdan bu karının kâffe-i hissiyât-ı müştehiyânesi bir araya toplanarak onların tecessüm ve teşekkülüyle vücuda gelmiş olduğunu hükmedebilirdi. Bu nev kadınların çehrelerinde daima sıklet-i derûna delâlet eden birtakım alâim-i teneffür ve tabiatlarındaki meyil ve iştiyak ve tahassürü ketm için sun'î olarak göstermeye çalıştıkları tavr-ı istiğna görüleceği dahi başkaca dikkat edilecek ahvaldendir.

İşbu üç çengiden Sünbül Hanımın çengilere mahsus olan fistanı pembe atlastan ve Arife açık mâîden ve Nazlı ise hâl ü tavrına pek ziyade yakışık aldığı kendisince dahi mücerrep ve malûm olan siyahtan yaptırıp, Sünbül ile Arife bunlarca fistanları üzerine nakşı mutat olan pulları gûnâgûn eşkâl-i muntazamada işlettirmiş oldukları hâlde Nazlı, pulları gelişi güzel serptirivermiş ve bu suretin gelişi el-hak pek güzel olmuştu.

Ne ol kadar tiz ve seri denilecek ve ne de ahesteliğinden şikâyet edilecek surette olmayarak mutavassıt bir ahenk ile te-

rennüm-sâz olan musikiye tatbik-i hareketle raksa başlandıkta bu üç kızın harekât-ı san'atkârîleri gerçekten bir büyük ehemmiyetle dikkate sezâ-vâr idi. Huzzardan en ziyade kendilerini beğendirmek istedikleri adamlar mukabiline geldikte omuzlar, kollar, bilekler, memeler gibi her bir uzuv yerlerine yay ile merbut imişçesine bir sûret-i lâtifede ihtizaz eden vücutlarını zabt edebilmek için sanki bir pây-ı sebâta eşedd-i ihtiyaç ile muhtaç imişlercesine olanca cür'etleriyle durup icrâ-yı san'at ederler ve bu aralık bellerinden aşağıya sarkan birer kucak saç dahi vücudunun ihtizazından naşi bir türlü zabtolunamayarak ve ihtimal ki cemallerini mütehassir-i didâr olan âşıklardan kıskanarak yüzlerini örtmeye hücum ettikçe, bunlar çâr-parelerini avuçlarına sığdıramadıkları küçük ve zarif elleriyle saç demetlerini yakalayıp omuzları arkasına öyle bir gazâb-ı sun'î ve lâtif ile atarlardı ki müştâkîn-i uşşâkın yüreğini cümleden ziyade bu hareket gıcıklardı.

Çengilerin kendi müntehapları olan zevat mukabilinde irkilip bu suretle icrâ-yı raks etmeleri ancak bir iki dakika devam ederek tamam âşık-ı mütehassir şevkinden bilinbisat kendisini kucaklamaya mütehalikâne müsâraat göstereceğini anladıkları gibi, o pullu fistanlı aşüfteler bi-aynihî felek gibi kendi mihverleri üzerinde devir ile derhâl tebâüd ederler ve uzaklaşacakları kadar uzaklaştıktan sonra gayet lâtif ve hatta bir dereceye kadar da müstehziyâne tebessümlerle bîçaregân-ı uşşâkın mahrumiyetlerini alkışlarlar idi ki, işte bu suretler ne tasvire ne de tersîme sığamayıp çeşm-i dikkatle görmeye muhtaç kalırdı.

Bu vaz'-ı müstağniyânenin ciddî olmayıp cali olacağını anlarsınız ya. Fakat hususât-ı ca'liyyede olsun âşıkı me'yus etmekle ümîd-vâr eylemek arasında yine işve-bâzâne bir hadd-i fâsıl olmak üzere bazı sanatlara daha ihtiyaç vardır. Hiç şüphe edilmemelidir ki bu sanatları icrada dahi şu üç kızın mahareti derece-i gayede idi. Raks sanatının hududu dahilinde icrası mümkün ve mutasavver olan kâffe-i dekayıka varıncaya kadar icra eyledikten sonra, güya evvelki ettiği gaddarlıktan dolayı mahcup oluyormuşçasına sağ elinin tersini yüzüne örterek ve o alnında bulunan çâr-pareleri hareketten tatil eyleyerek gösterdiği tavrı ve elini yüzünden kaldırmayı müteakip gözlerini bayıltırcasına süzerek ve hep o sağ elini arka cihetinden bel ke-

miği hizasına getirip vücuduyla yine kendi beli üzerine yaslanarak ve bir deryâ-yı sîmîn-âsâ meydana çıkardığı gerdeni ve yine bunu müteakip eliyle kendi dudakları üzerinden güldeste-âsâ derip müştakı tarafına nazikâne fırlattığı buseleri gören âşık evvelki naz ve eda cali olmayıp da ciddî bile olsa yine affa ve belki bir vaz'-ı müsterihâne ile hâk-i pâyına yüz sürmeyi müsâraata mecbur olacağı şüphe götürür mevaddan değildir.

Şu suretle icra olunmakla başlayan raks yarım saat kadar sürdükten sonra müştakının sabırsızlığı ve çengilerin şuhluğu işin intizamını bozup ortalık karma karışık oldu. Bu karışıklık yine işret sofrasını ziyaret emeliyle vuku bulmuş idiyse de karışıklığın derecesi ol rütbeyi bulmuştu ki hangisi ne nev işret içti? Ve her biri arzu eylediği mezeyi nereden aldı? Kim kime ne söyledi? Bu gibi birçok hakikatler bu karışıklığın gürültüleri, şamataları, kahkahaları, kihkihileri arasında kayboldu, gitti.

Meclisin bu sûret-i müşevveşesi ve o sûret-i müşevveşe arasında bazı enzâr-ı dikkat önünde açılan esrâr-ı garîbe ve lâtifesi bir çeyrek kadar zaman mürurundan sonra yine bir sükut ve sükûnetle nihayet bulup badehu huzzâr, Sünbül Hanımın yalnız olduğu hâlde raksetmesini ricaya başlamasıyla mumaileyha her ne kadar naz ve istiğnalarla imtina gösterdi ve bahusus Cemal Bey gelmedikçe bunun mümkün olamayacağını anlattı ise de Bağlarbaşı'na araba ile gelerek arabadan indikleri zaman gördüğünüz altı adamdan Uzunçarşılı olmak üzere haber verdiğimiz delikanlının ricasına mukavemet, Sünbül Hanım için mümkün olamadığından "Öyle ise bu bir doluca kadeh rakı ister" diye rûy-ı muvâfakat gösterdi. Doluca kadehi ister? Bu emir üzerine herkes doluca bir kadeh takdimine müsâraat göstermiş olduğundan hanımın dudağı önünde yedi sekiz kadeh cem olmuştu. Ancak Sünbül Hanım cümlesini nazikâne tebessümlerle men ederek yalnız Uzunçarşılının takdim eylediği doluca kadehi kabul eyledi. İçtikten sonra dahi "Bu oyunu senin için oynayacağım. Onun için senin kadehinden başkasını kabul etmedim" demesiyle Uzunçarşılı makam-ı teşekkürde hanımın pamuk gibi ellerine sarılıp kemâl-i iştiyâkla öptü.

Öte taraftan çalgılar Sünbül Hanımın o zaman yalnız rakseylediği havayı çalmaya başladıklarından o dahi evvelki çâr-

pareleri çıkarıp yerine zilleri taktı. Oynamaya başladı. Vakıa evvelce diğer iki refikinin ayaklarına tatbik-i hatve etmeye mecbur olduğundan bu defa yalnız olarak başladığı oyuna nispetle evvelkisi hiçbir şey değildi. Ancak biraz sonra görülen hâle nispetle bu kere başladığı oyun dahi hiçbir şey olmamak derecesinde kaldı.

Biraz sonra dediğimiz hâl yedi sekiz dakika sonra baş göstermiştir. Sûret-i zuhûru ise Sünbül'ün Uzunçarşılıya doğru gayet mütehassirâne bir nazar ederek ve bir de göz süzerek ve onu müteakip şiddetli bir ah ile arkasındaki pullu fistanın ön düğmelerini söküp atarcasına bir hiddetle çıkarmasından ibarettir. Pembe pullu fistanın altından sakız gibi bir fistan daha zuhur eyledi ki onun dahi yakası ve yeni ile eteklerine incecik pul işlenmişti. Karı, kemâl-i şevkinden bu beyaz fistanın kollarını sıvayıp tül gömlek altından bir de sâid-i sîmîn gösterince Uzunçarşılı dediğimiz delikanlı şevkinden çıldırmak derecesini bularak "Ayaklarını öpeyim canım Sünbül! Rakstan evvel pamuklar gibi kolunla bana bir kadeh sun" dedi. Bu rica, nazın, niyazın akçe edeceği bir demde arz olunmamış bulunduğunu Sünbül kemâl-i firâset-i işve-bâzânesiyle derhâl anlayarak istiğna yerine Uzunçarşılının mes'ulünü is'âfa müsâraat gösterdi. Hatta fazla olarak o dahi ondan bir doluca kadeh daha istedi. Bu iki zatın yekdiğerine takdim eyledikleri doluca kedehleri nasıl bir minnet ile içmiş olduklarını huzzârın kâffesi kemâl-i ehemmiyyetle temaşa eylediler ve onlar içeceklerini içip bitirdikten sonra kendileri dahi cümleten sofraya koşup bu iki muhibbi alkışlayarak onların aşk ve muhabbetleri namına badekeş oldular.

İşte şu müdâvele dahi icra edildikten sonra idi ki Sünbül süratli bir hava ile raksa başladı. Ve "Âlemde raks denilen şey buna denilir" demek pek az gelip "İnsan evlâdının tayeranını görmek isteyenler Sünbül'ü görsünler" denilmek zarurî olan bir suretle pervaza başladı.

Bu raksta titremek, göbek oynatmak gibi evza ol kadar kaba, ol kadar sakil görülecekti ki eğer Sünbül sanatın bu kaba cihetlerini icraya tenezzül edecek olsaydı, kendisine aferin diyecek hiçbir kimse bulunamazdı. Dizlerinden aşağıya ancak inebilen beyaz fistanın setr ve ihfa edemediği küçücük ayaklar

yalnız parmakları cihetinden yere dokunabilip, fakat inkılâbât ve evza ve harekatın gayetü'l-gaye sür'atinden naşi ayak uçlarının yere dokunduğu dahi görülemeyerek şüphesiz kız muallâkta olduğu hâlde icrâ-yı san'at ediyor zannolunurdu.

Harekat ve evza'da olan inkılâbâtı bu kadar sür'atli tasvir etmiş olduğumuza bakıp da vücudun kısm-ı a'lâsında mütelâşiyâne bir çırpınış olabileceğini ve bunun dahi nazarlarda pek de lezzetli bir temaşa teşkil edemeyeceğini hesap etmemelisiniz. Sünbül'ün vücudu a'lâ ve esfel olmak üzere ikisi birbirinden ayrı iki kısımdan teşkil edilip bunlar bel cihetinden birbirine iğnelenmiş midir nedir? Ayağın uçları bir nokta üzerine saniyede bin defa basarak şu sür'atle hiç basmıyorcasına bir suret irae eylediği hâlde göbekten yukarı vücudu, bir serv-i bülendin gayet şahane bir suretle letafet-bahş-ı uyûn-ı nazar olan sallanışı gibi sallanır ve bir dakika sonra bu kısm-ı a'lânın her uzvu bir sûret-i lâtife ve seri'ada hareketlerle akılları çilesinden çıkarmakla beraber ayak uçlarından birisi bir dairenin merkezini tayin ve diğeri gayet aheste devr ile o merkezin münhanîsini irae eylerdi.

Hakkıyla tarifi, kalemi dahi aciz bırakan şu san'at-ı âlîyye, huzzârın cümlesini engüşt ber-dehân hayret bir hâlde bırakıp nihayet karının "Of bayıldım" diye bir kanepe üzerine kendisini atıp serilmesi birkaç dakikadan beri meclise tari olan beht ve sükûtu ihlâl eyledi.

İşte bu aralık idi ki Safa Efendi, salonun kapısını açıp Cemal Bey diye mukaddemce ismini işitmiş olduğumuz bir genç beyi cemiyete idhal ve huzzâr dahi mîr-i mumaileyhi istikbal için istical eyledi.

Haniya? Çengi Sünbül'ün faytonda birlikte getirmiş olduğu mahçup ve acemi bir kız yok muydu? Bir iki saatten beri bu kız cemiyetin şevkinden, şetaretinden asla hisseyâb olamadığı hâlde Cemal Beyin vürudu bu yavrucağın çehresinde bir büyük ibtihac peyda eyledi. "Nerde kaldınız? Saat biri geçti. Gözümüz yollarda kaldı" gibi birçok sözler ortalığa bir kargaşalık daha verip yine kimin ne dediği anlaşılmayacak bir suret hâsıl olmuş ve bu hâl on beş yirmi dakika kadar devam eylemişti. Kargaşalık bir tarafta devam ede dursun. Biz şu sırada erbâb-ı mütâlâaya Sünbül hakkında vermeye mecbur olduğumuz bazı

malûmatı i'tâ etmekle iştigal eyleyelim.

Beşinci Bap

Sünbül'ün evsâf-ı zatiyyesine dair buraya kadar vermiş olduğumuz haber kifayet eder. Bu bapta vereceğimiz malûmat ise husûsiyet-i ahvâline müteallik olacaktır.

Bu kadın, vaktiyle şanatdaşları miyanında ol dereceye teferrüt eylemişti ki gerek o zamana ve gerek o zamandan bu vakte kadar hiçbir çengi mumaileyhanın kâ'bına vasıl olamadığı gibi bundan sonra diğer birisinin o rütbeyi ihraz edemeyeceği hükmolunur ise, bu da beca görülür. Zaten asrımız, çengilik asrının son demi olup eski sanayiden pek çoğuna devr-i cedîdimizde rağbetsizlikle inkırâz târî olduğu gibi bu sanat dahi dereke-i inkırâzına yaklaşmıştır.

Sünbül'ün zekâ ve ferâsetinden dahi bir nebzecik malûmat vermiştik. Fakat zekâ ve ferâseti bir nebzecik değildi ki, hatta o nispette verdiğimiz malûmat kâfi olabilsin. Mezbure pek az okuyup, pek de az yazabildiği hâlde zekâsında olan kuvvet iktizasınca olur olmaz adamların anlayamayacakları muğlak şeylerden mana içinden manalar çıkarır ve yazdığı şeylerde dahi kezâlik olur olmaz erbâb-ı fehm ve iz'ânın anlayamayacakları vechile mana içinde manalar işrabına muktedir olurdu. Hele i'mâl-i letâifü'l-hiyelde bu karının maharetine gayet olmayıp, pençe-i teshîrine almak istediği adamı kıskıvrak bağlayıp zapt etmek ve yirmi otuz âşıkı birden idare eylediği hâlde hiçbirisine diğerleri hakkında renk bile vermemek, benât nev'i içinde kendisine mahsus marifetlerdendi.

Bu sayede ricalden, kibardan, askerden, esnaftan velhasıl her sınıf adamlardan peyda eylediği muârefeler, kendi kudretini bir kat daha arttırmış olmasıyla ipten adam kurtarmak, ipe adam vermek derecesinde mühim şeylere kadar iktidârı yetiştiği rivayet olunur.

Sünbül'ün kazandığı para birkaç Karun hazinesini doldurup yine artacak bir mikdara varır ise de karının cenabı âlî olduğundan cem'-i mala heves etmeyip akçeyi nasıl sefihâne ve müsrifâne bir yolda kazanır ise yine öyle sefihâne ve müsrifâne bir yolda sarf ve telef eyler.

Gayet bezm-ârâ olduğundan hazır olduğu mecliste zevk ve

safa ve şevk ve şetâretin manbaı kendisi olur. Lâkin kendisi bu gibi meclislerin zevkinden hisse-yâb olamayıp o kendisi lezzetin en büyüğünü yorgancı kalfaları, tulumbacılar, sırık hamalları gibi sefele-i nâsın gerçekten hovardacasına îş ü işretle sabaha vardıkları meclislerde bulur.

Buna şimdi bizim taaccüp etmekliğimiz lâzım gelmez. Vaktiyle taaccüp edenler pek çok bulunmuş ve ol bapta kendisine pek çok nasihatler verilmişti. Ancak aşüfte bu bapta verilen nasihatleri pek kolay bir suretle ret ve cerh edebilir ve "Ben, sizin keyfinizi yerine getirmek için elimden geleni diriğ etmiyorum. Siz de benim zevkime mani olmayınız. Benim için sekiz on hovardayı mı çok görüyorsunuz?" derdi ki, filhakika ahbabı neşelendirmek için kendisinin ihtiyar eylediği fedakârlık üzerine bu kadarcık bir sefasına mani olmayı da kimse tecvîz eylemezdi.

Tulumbacılar ve sırık hamalı makulesi adamların bu karı huzurunda gayet mutî ve münkad ve her emr ü nehyini kabule hazır bir sûret-i edibânede vakit geçirdiklerini haber verir isek taaccüp eder misiniz? Bunda taaccübe şayan hiçbir cihet yoktur. Heriflerin her biri eâzımın hasretkeş-i muvâneseti olduğu bir karıya kendisini yarandırmaya mecbur bildikten vesair envâ-ı lutf ve atıfeti bunların her birini inkıyad altında bulundurmaya mecbur eyledikten maada, bir de karının kahr-ı gaddarânesi vardı ki en gözü kanlı babayiğitleri edep dairesinin haricine ayak atmaktan men'e kifayet edebilirdi. Zira Sünbül'ün emriyle Kâğıthane'de veyahut Maslak'ta veya sair tenhaca bir mahalde usturpeler altında kıçı paralanmış birkaç mecruhun isimleri hiçbirisinin hatırından, hiçbir zaman çıkamazdı.

Sünbül'ün husûsiyet-i ahvâli miyanında şunu da hikâye edelim ki kendisini tanıyanların kâffesi, bu karının meta-ı visâlini nakdîne-i can ile satın almayı cana minnet bildikleri hâlde mezbure yalnız bu lütfundan cümleyi mahrum bırakır ve o nimeti aşinaları miyanında en ziyade takdir eylediği yalnız bir zata bahşederek ta ondan soğuyuncaya kadar muâmelâtında sadakatten ayrılmazdı. Hele bir âşıktan senelerce usanmaması âşıklarını her şeyden ziyade bahtiyar eden mevaddan addolunabilir.

Son defa olmak üzere gönül vermiş olduğu zatın, buraya kadar birkaç defa ismi sebkat eylemiş olan Uzunçarşılı olduğunu görülen bazı muamelelerinden anlamışsınızdır. Sünbül'ün her

sevdiği adamda mutlaka sevilmeye şayan bir meziyet olmak zarurî bulunduğu gibi işbu Uzunçarşılının Sünbül nazarında mergup olan birtakım ahvali vardır ki onlara dair bir nebze malûmat vermek yine karının husûsiyet-i ahvâlini ikmal demek olacaktır.

Bu zat, otuz iki yaşında bir babayiğittir. Sünbül erkek olanda hüsn ü cemal aranmayıp, vücutça bir kusuru olmamak erkek için en ziyade güzellik olacağını itikad eden merdâne-tavr karılardan bulunmasıyla, bu zatta güzellik aramamıştır. Uzunçarşılının ismi Koç Ali olup sanatı bulunan imamecilikteki mahareti çarşı içinde kendisinden başka kimseye mahsus olmadığından, akran ve emsali miyanında en ziyade para kazanan bu adamdır. Kazandığı akçenin bir miktarını bir üvey validesiyle iki nefer dul üvey hemşiresini bayağı refah ile beslemeye karşılık ittihaz ederek kusûrunu, zevk ile safa ile yer. Lâkin zevk ve safa âleminde ettiği israfın derecesi kazancının miktarıyla mütenasip olup o derecenin haricine bir hatve bile atamazdı.

Gayet cesur, fakat gayetle de halîm bir adam olduğundan gözünü budaktan esirgemediği hâlde, içinde bulunduğu cemiyette canını sıkacak ne kadar fenalıklar görse müteessir olduğuna dair hiçbir renk vermez.

Ömründe iki karıyı beraber sevmemiş. Ömründe sevmediği bir karıyı sever gibi görünmemiş. Ömründe sevdiği bir karıyı kendi muhabbetinin tahdit eylediği esaret dairesi içinde hapsetmeyi düşünmemiş. Ne sevdiği karıyı kendi ayakları altına almış, ne kendisini sevdiği karı nezdinde pâmâl-i hakaret ettirmiştir.

Kimseye bir para borcu yok. Ve etmemiş. Kimsede bir para alacağı da yok. Ve olmamış. Haftanın altı gününü makine gibi geceli gündüzlü işlemekle geçirir. Altı günde kazandığı akçeden hanesi halkı için ayırdığı miktardan maadasını kâmilen yedinci günü yer. Elhâsıl bu Koç Ali her hâliyle, her şanıyla koç yiğitliğini ispat edebilecek bir babayiğittir.

Sünbül, hiçbir erkeğin hakayık-ı ahvâlini öğrenmeksizin kendisini sevmediği gibi Koç Ali'ye olan muhabbetini dahi ahvâl-i husûsiyyesini öğrendikten sonra izhar eylemişti. Bu aralık bir vak'a-i garîbe daha vuku buldu ki şâyân-ı dikkattir. Sünbül,

Koç Ali ile muhabbeti kaynaştırdıktan sonra kendi masârif-i sefihânesine Koç Ali'nin her hâlde miktarı az görülemeyecek olan kazancı kifayet edemeyeceğini hesap ederek, Ali'ye masraf hususuna karışmamasını ve kendisinin çengilikle kazancı kendilerini her hâlde mes'uden idare edebileceği gibi kibar meclisine davet olunduğu zamanlar dahi elbette âşıkıyla beraber davet olunmayınca gitmeyeceğini söylemişti. Ali buna "Ben kibar meclisi, sefahat ve paranın kifayetsizliği falan tanımam. Haftada bir günden maada da seninle görüşemem. O günde ise elimde bulunan parayı mutlaka sarf etmeliyim. Ben öyle bedava cünbüşten hoşlanmam" demiş ve Sünbül'ün "Canım iyi ya? Kazandığın para senin olsun. Onları biriktir. Sermaye sahibi ol" demesine mukabil dahi bileklerini göstererek "Benim sermaye bunlardır. Bu bilekler bende oldukça bu parayı kazanırım. Biriktirmeyi hatırıma bile getirmem. Zira para biriktirmeye çalışmak sanatımdaki maharetime kail olmamak demektir. Ben bir imameciyim. Ama sanatına mağrur bir imameciyim" demiş ve şu kavl ve fiiliyle Sünbül nazarındaki kadr ü meziyyetini bir kat daha arttırmıştı.

İşte bizim Sünbül'ün husûsiyet-i ahvâlini velev ki muhtasaran olsun şuraya kadar verdiğimiz malûmat ile gördünüz. Bu hanımın Safa Efendi bağında imameci Koç Ali'yi dahi birlikte getirmiş olduğu ziyafet öyle bir ziyafetti ki, hazır bulunan zevat, Koç Ali ile refakat değil, âdeta onu uşak olarak istihdama kadr ü haysiyet-i resmiyye ve zatiyyelerince tenezzül edemezler idiyse de Sünbül'ün hatırı imameci Ali'yi cemiyette kendi nefislerine bile takdim etmeye bunları mecbur eylemekteydi.

Altıncı Bap

Cemal Beyin vüruduyla beraber mecliste bir karışıklığın peyda olduğunu ve bunun on beş yirmi dakika devam eylediğini haber vermiştik. Bu misillü cemiyetlerin sıkça sıkça karışıp yine durulduklarını, erbabına malûmdur. Binaenaleyh bu kere dahi meclise nev'amâ sükûnet gelerek Cemal Bey ile sâlifü'z-zikr mahcup ve acemi kızın oldukça muhterizâne bir surette hasbihâl edişleri ve Sünbül ile Uzunçarşılı Koç Ali'nin şakalaşmaları ve çengilerden üç beş karı ile erkeklerden üç beşinin yekdiğerine yılışmaları esnasında, sofra başında bulunan iki erkek arasında

dahi şu müşâfehe cereyan etmekteydi.

- Cemal Bey dedikleri bu zat imiş ha?

- Tanımaz mıydınız efendim?

- İsmini çoktan işitirdim, ama henüz müşerref olamamıştım. Dün gece sabaha kadar vur patlasın çal oynasın âleminde bulunarak yorgunluğu hâlâ üzerimde iken bu gece dahi buraya gelişim, mahzâ bu zatı görmek içindi.

- Vakıa görülecek bir zattır. Meşhur Dâniş Çelebizade Cemal Bey.

- Hani ya şu mecnun Dâniş Çelebizade mi?

- Evet! Geçenlerde kendi kendisini salb eylemişti. Ey şu yanındaki güzel kızla olan muaşakasını biliyor musunuz?

- Hayır! Ne o kızı tanıyorum ne de muhabbetlerinden haberim vardır. Hatta akşamdan beri herkes gülüp oynadığı hâlde o kızın mağmum mağmum bir köşede oturup seyirden başka bir şey ile meşgul olmadığını dahi şaşıyordum.

- O! Bu muaşakanın suret ve keyfiyetini mutlaka bilmeniz lâzımdır. Bu âdeta başlı başına bir hikâyedir.

- Eğer lütfeder iseniz, biz de bu hikâyenin vâkıflarından oluruz.

- Baş üstüne beyim. Bu Cemal Bey nasıl bir mecnunun oğlu olduğunu biliyorsunuz ya? Bu zavallı kızcağız dahi başka türlü bir mecnunun kızıdır. Babasına Canbert Bey derlermiş. Eski Kölemenlerden kalma imiş. Daha çocukluğundan beri kızına olan aşk-ı pederânesi cinnet derecesine vardığı için, aklınca kızını kocaya vermemek üzere karılığa kocalığa dair hiçbir şey öğretmeksizin ve hatta kapıdan dışarıya çıkartmaksızın büyütmüş.

- Acayip şey! Ya sonra Cemal Bey nasıl olup da bu kızı sevmiş? Nasıl kolayını bulup da bu kızı öyle bir pederin elinden kurtarıp dışarıya çıkarmış?

- İşte asıl garabet bunda ya! Fakat bu garabeti size analatabilmek için evvelâ hikâyeye Cemal Beyin Sünbül Hanıma olan alâkasından başlamalı.

- Demek oluyor ki Cemal Bey bu kızdan evvel Sünbül Hanımı sevmiş?

- O Sünbül'ü sevmiş, ama Sünbül ona kendisini sevdirmek is-

tememiş.

- Neden? Cemal Bey gibi genç güzel elf eliyle hazinelerine malik bir beye kendisini sevdirmeyip de öte tarafta bir imameci.....

- Siz Sünbül'ün hâlini bilmez misiniz? İşte o Cemal Bey gibi genç, güzel, zengin, terbiyeli bir beyi sevmez de öte tarafta bir imameciye ömrünü, gününü vakfeder. Zavallı Cemal Beyin vaktiyle bu karıya nasıl yalvardığını ve ayakları üzerine ne kadar göz yaşları döktüğünü görmüş olsaydınız merhametinizden yüreğiniz paralanırdı. Mümkün olmadı. Sünbül o nev-civana merhamet edemedi. Nihayet bir gün çocuk yine rûy-i niyâzı zemîn-i tazarru'a sürmeye başlayıp da birkaç saat yalvardıktan sonra Sünbül, kendisine der ki: Bak beyim, sen, henüz on altı on yedi yaşında körpecik bir çocuksun. Ben otuzunu geçmiş ve hatta otuz beşi kolaylamış bir karıyım. Ben seni kucağıma alır isem zannederim ki evlâdımı der-âguş etmişim. Kendimi senin kucağında görmekten büsbütün haya ederim. İşte sana en kat'i olarak şu cevabı veriyorum. Benden kendi arzu ettiğin yolda muhabbet bekleme. Yok, yalnız dostâne görüşmek ister isen başımla berabersin. Haneme geldiğin vakitler en muazzez, en mükerrem ahbabım sen olursun.

- Vay gidi hovarda karı vay?

- Evet bilirsiniz ya? Bu en kestirme cevabı Cemal Beye verdi, ama bîçare Cemal'in beş on bin kesesini naz ile, kundakçılıkla yedikten sonra verdi.

- Acayip! Beş on bin kese az para değildir yahu!

- Cemal Beye göre pek de çok para değildir.

- Hayır onu demek istemiyorum. Beş on bin kese dediğiniz para ile Sünbül Hanım gibi beş on cariye satın alınabilir.

- Bir lâkırdı söylüyorsunuz ki Sünbül'ü hiç tanımadığınızı hükmedeceğim geliyor. Hiç Sünbül gibi bir aşüfte-kâr bir adamı soymak emeline düşer de o adamın beş on bin kesesini tereyağından kıl çeker gibi çekemez olur mu?

- Orası da öyledir.

- Öyledir zahir! Bahusus Cemal Bey gibi tecrübesiz, körpecik bir çocuk olur ise Sünbül'ün elinde oyuncak bile olmak için az gelir. Şu kadar var ki Sünbül yine nev'amâ insaniyetsizlik etmemiş

sayılabilir. Zira kendi visalini Cemal Beyden diriğ eylediyse mîr-i muhtereme kendisine bedel bir Melek Hanım buldu ki elbette Cemal Bey için Sünbül'den daha değerlidir.

- O Melek Hanım bu kız mıdır? Öyle ise, vakıa diyecek yok.

- Evet o kızdır. Lâkin o kızın sokak kapısından dışarıya ömründe ilk çıkışı Cemal Bey için olduğunu derhâtır ediyorsunuz ya?

- Ha! Sahih! Hikâyenin garabeti az kalmıştı ki bu garîbeyi bana dahi unuttursun.

- Bunda en ziyade istiğrâb olunacak şey Canbert Bey hanesinde böyle bir güzel kız bulunduğunu Sünbül'ün nereden haber almış olduğu kaziyesidir. Bunu kendisinden sorduk: "Hiç İstanbul'da şaşacak, eğlenecek, zevki çıkarılacak böyle bir şey olur da ben haber almaz mıyım? Benim gibi her tarafta eli, her tarafta bezi olan bir karıdan gizli ne olabilir? İçinizde kendisini en ziyade sır saklar sanarak karda gezip de izini belli etmemek davasında bulunan adamların bile tâ yürekleri içinde olanı bilirim" dedi.

- Evet Sünbül böyledir. Fakat İstanbul'da kızını sokak kapısından dışarı çıkartmayan bir baba elinden ne suretle kurtarmış?

- Bu da pek kolay! Cemal Beye son cevâb-ı savâbını verdikten sonra der ki: Beyim sen gençsin. Sevmek, sevilmek istersin. Bahusus babanın sana bıraktığı hazineler seni mutlaka kendi hâline terk edemez. Behemehâl sen bunları mirasyedilik yolunda yiyeceksin. Bari sana bir dostluğum geçsin. Filân yerde şöyle bir kız vardır. Eğer onu ele geçirebilir isen çektiğin zahmete de değer.

- Tamam tamam! Anladım sonra?

- Sünbül'ün sevk ve tarifi ile Cemal, bir hayli zaman Melek Hanımın sokağından gelip geçmeye devam eder. Akıbet kızı pencerede görür. Bittabi beğenir. Hep Sünbül'ün tertibatından olmak üzere bir yolu bulunarak sır küpü denilmeye şayan olan Canbert Bey hanesinin esrâr-ı dahiliyyesi öğrenilir. Meğer kızın validesi kendisini doğurduğu esnada vefat etmişmiş. Bu hakikat bir hile suretinde çevrilip Canbert Bey bu kızı henüz ber-hayât bulunan validesi kucağından kapıp gasp eylediği gayet musanna bir mektup ile kıza bildirilir ve validesini ister ise kendisinin

validesi yanına kaçırılmasına yardım olunacağı dahi vaat edilerek ve bu sanîa ile zaten tecrübesiz ve vahşi bir hâlde bulunan kız iğfal olunarak kaçırılır.

- Lâkin sahiden garip! Ey ber-hayât olduğu hikâye edilen validesi kim imiş?

- Kim olacak? Sünbül Hanım! Bunu da başkaca bir sır olmak üzere sonradan meydana çıkarır. Bir zamana kadar Cemal Beyi kendi fındıkçılığıyla soyduğu gibi ondan sonra dahi kız valideliği sıfatıyla soymaya başlar.

- Ha bak bu budalalık Cemal Beydedir. Madem ki kızı elde etti; artık Sünbül'ü tanımayabilir.

- Ne mümkün! Sünbül o musanna mektuplar ile kızı iğfal eylediği gibi Cemal Beyi de iğfal etmiştir. Muahharen kız kendi kızı olduğuna Cemal'i de inandırmıştır.

- Sakın bu suret gerçek olmasın?

- Orasını bilemem. Bu hakikat birçok rivayât-ı muhtelife içinde kaybolup gitmektedir. Bir rivayete göre Canbert Bey, Melek Hanımın babası olup validesi kendisini tevlit ederken vefat etmiş. Diğer bir rivayete göre Melek Hanım, Sünbül'ün kızı olup Canbert Bey karı ile aralarında geçen bir husûmet-i âşıkâne üzerine kızı kapıp saklamış?

- Lâkin hikâyenin garabetine diyecek olmamakla beraber Melek Hanımla Cemal Beyin birbirine olan muhabbetlerine de hiç diyeceğim yoktur. Siz hikâyeyi naklederken gözlerimi kendilerinden ayırmadım. Her hâl ve hareketlerini tedkik eyledim. Sanki birbirini yiyecekler. Ne kadar muhabbet!!...

Yedinci Bap

Bu iki zatın yekdiğeriyle olan müşâfeheleri Melek Hanımın sûret-i iğfali hakkında bizim için birtakım izahat vermiş olacağı derkâr olup hikâyeyi eden zatın birtakım rivayât arasında zayi olup gittiğini haber verdiği hakikat dahi bizde mevcut olmakla Melek Hanım meselesinde en doğru malûmatın bizde olmasına kanaat etmeliyiz.

Filhakika bu iki genç arasındaki sıkı fıkı muamelât muhabbetlerinin dahi sıkılığına fıkılığına delâlet edebilir. Şu kadar var ki kızın gerçekten anası olduğuna bizce bile bir şüphe bırak-

mayacak derecede sıyânet-i maderânesini muhafaza eden çengi Sünbül bîçare Melek'i, ber-nezaret daima elinde bulundurduğu cihetle o mecliste kızı edna mertebe neşelendirmekten dahi men eder.

Söze sohbete karıştırmaz. Güldürmez. Göz açtırmazdı.

Böyle sûret-i umûmiyyede eğlenilen cemiyetlerde erkek kadın herkesin yekdiğeriyle mülâtefe etmesi mücâz olacağı derkâr ise de Sünbül'ün Melek Hanım üzerine daima kanat germekte bulunması ol semte kimseyi yanaştırmayacağı buraya kadar verdiğimiz malûmat üzerine, biz söylememiş olsak dahi herkesin sevk-i kelâm iktizasınca anlayabilecekleri ahvaldendir. Hatta bizzat Cemal Beyin bile bir saat kadar Melek ile hasbihâl etmiş olmasını müsaadesiz Sünbül kâfi gördüğünden bir aralık "O beyim! Biz buraya burun buruna fısıldaşmaya gelmedik. Zevk etmeye geldik. Haydi bakalım. Biraz da sair ahbap ile yüz yüze bakışalım. Böyle burnunun dibinden ayrılmaz isen Melek'in de canını sıkarsın" diye pişip kaynamakta bulunan aşk ve muhabbet aşına soğuk su katmış ve Melek "Hayır nineciğim canımı sıkmıyor" diye ibrâz-ı hoşnûdîye müsâraat göstermiş idiyse de Sünbül kulak vermeyip Cemal Beyi masa başına çekmiş götürmüştü.

Mezburenin şu hareketi meclisçe bir temevvücü daha mucip olarak "Masa başına! Masa başına!" sözleri her ağızda tekerrür eyledi. Kadehler müdavele olundu. Nihayet bir daha fasıl için huzzâr tarafından izhâr-ı rağbet edilmekle çalgılar yine başlayarak çengiler dahi zilleri taktılar.

Artık kafaların gereği gibi germa germ olması üzerine başlanan şu faslın ne kadar çılgıncasına harekat-ı işvebazâne ile icra olunduğu ve huzzâr-ı mevcûdenin, bu işvebazlığa ne derece mütenezzilâne taşkınlıklarla mukabele gösterdiği kalemle vasfolunur halâttan olmayıp ya görmeye veyahut şimdiye kadar görülmüş bulunan emsali nazarıdikkate alınarak mülâhaza edilmeye muhtaç kalır.

Vakit nısfü'l-leyle takarrüp eyledikte mevcut olan efendilerden bir ikisi âdeta sızıp zıbarmış ve birkaçı yıkılıp zıbarmak derecelerini bulmuş oldukları esnadaydı ki Safa Efendi ahbabına taamın hazır olduğunu ihbar eyledi. Güzel ama taama rağ-

bet şöyle dursun, onu düşünebilmeye kudret nerede? Sünbül Hanım "Ben çokça içer isem yemek yiyemem" diye i'tizâr eyledi. İmameci Koç Ali, çar-naçar ona tebaiyyet etti. Yalnız bîçare Melek Hanım da taam için rağbet olmakla "Nineciğim! Ben yemek yiyeceğim müsaade eder isen, Cemal Bey de benimle beraber yiyecek" dedi ve bin imtinân ile verilen müsaade üzerine Melek Hanım, Cemal Beyin elini eline alarak öteki odada hazırlanan sofraya teveccüh eyledi. Çengilerden diğer ikisi bunlara peyrev olabilmişlerdi. İşrethanede sekrin son derecesine varmış ve sızmalarına ramak kalmış olan karı, erkek üç dört kişi deryâ-yı mestînin tâ ka'rına kadar dalmak için bir düziye çakmakla beraber sazsız yalnız sözleri ve sarhoşluktan çatal çatal çıkan ihtizazlı avazeleriyle yine köşkü esasından sarsmakta bulunmuşlardı.

Lâkin bunların son şetareti taamda bulunanların sofradan kalkabilmeleri zamanına kadar da mümted olamadı. Seslerindeki kuvvet azala azala nihayet her biri oldukları yerlerde sızmış ve bu gibi cemiyetlerde âdet olduğu vechile hane sahibi bulunan Safa Efendinin bunları birer birer sırtlayarak yerlerine götürmüş olacağı derkâr bulunmuştur.

Taam sofrasında hazır bulunanlardan maada meclis halkının kâffesi, kendilerinden geçip zıbarmış olmalarından naşi orada hazır bulunan bir ehl-i dikkatin nazar-ı tecessüsü taam sofrasındakilere münhasır kalacağı bedîhîdir. Bahusus ki bu sofra başında Cemal Bey ile Melek Hanımın hâlleri her cihetle tedkik ve tecessüse şayandı. Dünya denilen saha-i ibret-nümâya yeni çıkan Melek Hanımın henüz nice âlâm-ı gûnâgûn ile vicdanı zehirlenmemiş olduğu cihetle her tesadüf ettiği şey kendisi için bir memnuniyeti mucip olmakta bulunduğu sırada tesadüfâtın en mühimi olmak üzere Cemal Bey tarafından gördüğü heva ve heves kendisini bütün bütün teshir eylemiş olduğundan zavallı kızcağız nazar-ı tahassür ve iştiyakını Cemal'in yüzünden bir vechile ayıramaz ve Cemal'in yüzünde gördüğü gerek mütebessimâne ve gerek müteessirâne her bir tebeddül ve tagayyür üzerine kendi çehresini dahi mukabele-i bi'l-misldeن mümkün değil geri alamazdı.

Cemal Beyin dâm-ı aşka ne kadar dolaşmış, sarılmış kalmış olduğu babında tatvîl-i makala hiç hacet yoktur. Pederden ka-

lan hazinelerin bir yandan akıp gitmesi divanelerin bile nazarıdikkatini davet ve celp edecek ahvalden bulunduğu hâlde bîçare çocuğun gözünde müstakilen Melek Hanım yer tutmuş olduğu cihetle hazineler değil, gözüne dünya bile görünmezdi.

Esnâ-yı taamda bir iki genç miyanında teati edilen şu birkaç söze dikkat edilir ise bâzâr-ı aşkın sûret-i revâcı hakkında bir fikr-i mücmel hâsıl olabilir:

Cemal - Yapılan gerdanlığı beğendin mi Melek'im?

Melek - Vallahi ben pek beğendim. Ama ninem beğenmedi.

Cemal - Ninen beğenmedi mi? Demek oluyor ki sen de beğenmemeye mecbursun. O hâlde çaresi?

Melek - Çaresini bilmem. Fakat orta yerdeki gülün beş büyük taşı ortasında bulunan altıncısı leblebi kadar olduğundan ufarak düşmüş de onun için beğenmemiş.

Cemal - Fındık kadar mı olmalı imiş?

Melek - Öyle söylüyor. Hatta bu akşam yine ne kadar müsaadesiz bulunduğuna dikkat etmedin mi? Bu dargınlık hep gerdanlık meselesindendir. Bana tembih bile etti.

Cemal - Ne dedi Allahı seversen Melek'im! Yine bu merhametsiz karı ne tembih etti?

Melek - "Bu gece odana gelmek ister ise mutlaka kabul etmeyeceksin. Sonra senin kemiklerini kırarım" dedi.

Cemal - Etme Allah aşkına merhamet et iki gözüm!

Melek - Benim elimde ne var? Sen bir kere düşünmeli değil misin ki kapıma gelip yalvarmaya başladığın zaman "Bu gece sizi kabul edemem" deyişim benim için ne kadar acı, ne kadar zahmetlidir.

Cemal - Bilirim Melek'im ah! Bilirim. Senin beni ne kadar sevdiğini bilirim. Ey şimdi valide hanımın beğenebileceği gibi bir gerdanlık yaptırmayı vaat edersem?

Melek - Evet onu da söyledi. Bu vaadi verir ise bu gece kabul edersin dedi.

Cemal - Bir gerdanlık değil, ikisi için bile vaat ederim. Tek sen memnun ol.

Melek - Ben, gerdanlıkla memnun olmam. Senin muhabbetin beni memnun etmeye kâfidir. Zati kaç gerdanlık yaptırmış olsan

takacağım bir gerdanlıktır. Ondan sonra validem çekmeceye koydu mu, bir daha çıkmaz. Ta ki sen yenisini yaptırmalısın.

Cemal - Vay! Gerdanlık dediniz, yaptırdım. Alınlık dediniz yaptırdım. Bilezik, küpe, yüzük, iğne dediniz yaptırdım. Bir çamaşır sepeti dolusu elmas eder. Bunlar senin elinde değil midir?

Melek - Yok!.. Aman sus beyim Allah'ı seversen. Belki ninem işitir de darılır. (Kulağına) Belki bu karılar nineme söylerler.

Cemal - Zararı yoktur Melek'im. Ben bu hâlden daha ziyade memnunum. Demek oluyor ki, senin sevdiğin şey elmaslar, inciler, paralar değildir. Sen yalnız beni seviyorsun yavrum, beni!

Melek - Bunu daha anlayamadın ise kıyamete kadar da anlayamazsın.

Sekizinci Bap

Ber-vech-i matlup, gerdanlığın imal edileceği hakkında verilen vaat üzerine bîçare Melek Hanımın dahi validesinden aldığı talimat mucibince muvafıkâne hareket edeceğini elbette hesap edersiniz. Lâkin Cemal'in ağzından "bir değil iki" diye dökülüvermiş olan sözün hükmü dahi icra olunacağını kim hesap eder? Hâlbuki beş yüz kese akçelik bir gerdanlığın daha fazla olarak imali için böyle ağızdan bir lâkırdının düşüvermesinden başka senede ihtiyaç yoktu.

Bu gibi masarife kim bakar? Matlup olan şey o gece bağda sabaha karşı doğup Çamlıca'yı tenvir eden mehtap esnasında Melek ile Boğaziçi ve Marmara'ya doğru nezâret-i kâmilesi bulunan bir pencere önünde başbaşa kalmaktı. Bu maksat hâsıl olduktan sonra daha Dâniş Çelebi'nin validesi tarafından sahharâne bir maharetle düğümlenmiş olan gizli çıkınların çözülmesi değil, hatta çıkınlarıyla beraber feda olması dahi göze aldırılabilir.

O gece sabah açılırken yalnız Melek ile Cemal'in gözlerinden başka uyanık ve açık göz bulunmadığına inanırsınız. Cemiyetin diğer efradı ise suyunu çekmiş ve mideyi ve ciğerleri ve ağzı yakıp kavurmakta bulunmuş olan rakının tesirât-ı mûcibesiyle su şişelerini aramak için yalnız birer gözlerini açtıkları sırada güneşin ilk eşia-i lâtifesini görür görmez buna bir nazar-ı

nefretle bakıp rakı ıstırabının indifaına gecenin imtidadı medar olurmuş ve gecenin imtidadı dahi gözünü kapamakla husule gelirmiş gibi derhâl yine gözünü kapayarak teşbihinde teeddüp edeceğimiz bir sûret-i harîsâne ve mütehalikâne ile sularını içtikten sonra hemen yorganlarını başlarına çekerlerdi. Yalnız iki dalkavuktan birisi sanatının mucip olduğu istidat hasebiyle bu aralık gözünü açtıkta olanca kuvvetini toplayarak, güya yarı uyur, yarı uyanık hâlinde bulunan beyleri hanımları eğlendirmek için "Şu karşıki dağda bir kuzu meler" diye kulaklar tırmalar surette bir haykırış haykırmıştı ki işitmiş olsaydınız en kerîh asvât cümlesinde bu savtın dahi dahil olduğunu itikat eylerdiniz.

Fakat bu savt-ı humarânenin yalnız Cemal ile Melek'ten başkasını muazzeb etmemiş olduğu teslim edilmelidir. Zira sair sarhoşlar öyle bir mest-i lâ-ya'kıl idiler ki ekser yerlerde soyulmak suretinin ehven-i mehâlik addolunabileceği kazalar işte hep böyle lâ-ya'kıl diye tabir olunabilen halet-i mestîde vukua gelir ki insanı öldürseler bile haberi olamaz.

Gündüz saat beş buçuğa, altıya doğru idi ki sarhoşlar birer ikişer baş kaldırmaya başladılar. Lâkin bunlar başlarını burada bizim haber verdiğimiz suret kadar sühuletle kaldırabileceklerini düşünebilir misiniz? Akşamdan beri vücutta olan kanın kısmı a'zamı kafada içtima etmiş olmasından dolayı arûk ve şerâyini hurde-bîniyesine varıncaya kadar çatlayacak mertebede gerilmiş kalmış olan beynin helâk derecesindeki yorgunluğu beş on saat uyku ile mündefi olabilir mi?

Uyku dedik. Ne büyük hata ettik. Sarhoşun şu ilk uykusuna uyku diye hüküm vermekten büyük hata olamaz. Vücut için o bir azâb-ı elîmdir ki, insan dost olan vücutları bu azâb-ı elîme duçar olmaktan muhafaza etmesi için Cenab-ı Hakka dua etmelidir. Dost olan vücutları değil, hatta düşman olan vücutları için dahi lütfen ve mürüvveten bu duada bulunmalıdır. Zira mestliğin ölümden hemen farkı bir nefesten ibaret kalan hissizliği olmayıp da insan o hastalığa hissiyatı yerinde olarak duçar olmuş bulunsa, âdeta helâkine müsâraat eylemiş olacağı şüphesizdir.

Sarhoşlar, daha yataklarındayken gözlerini açıp da, yatakları içinde kamıldanmaya kuvvetleri kifayet edip etmeyeceğini bir hayli zaman düşndükten sonra nasılsa olanca kuvvetlerini

cem ederek kalkıp yatakları içinde oturmuşlar ve bir odadan diğer odaya nidalarla yekdiğerinin ismini çağırmaya ve ahvalini sormaya başlamışlardı. Bu aralık Safa Efendi elinde bir şişe ve bir de kadeh olduğu hâlde her odaya girerek "Beyim bunun ilâcı budur" diye mahmurlara birer ve icabına göre ikişer üçer kadeh sunardı. Erbâb-ı tecrübeden iseniz, bu şişe içindeki ilâcın limon ile rakıdan mürekkep bir deva olduğunu keşfedebilirsiniz.

Bilcümle erbâb-ı işret mahmurluk için bu terkibi devâ-yı âcil olduğunu itikat ederler. İster iseniz suret ve keyfiyet-i şifâsı hakkında size biraz izahat da verelim:

Akşamdan beri yanıp kavrularak damaklarındaki tükürüğü kurutmuş, ağızlarını çiriş çanağına benzetmiş olan ispirto harareti üzerine limon veya sair humûzât ağzı pek muvakkat bir surette tashih eder. Rakı dahi sarhoşluğun son nedâmetiyle dilhaste olan erbâb-ı işrete tecdîden biraz cesaret vereceği cihetle yine muvakkaten hüsn-i tesir gösterir gibi zannolunur.

Hakikati ister iseniz bunun ikisi dahi sarhoş itikadından ibarettir. Âkıl için ehemm ve elzem olan şey işrette bu suistimali etmemektir. Kazaen edilmiş olur ise ilâcı o gün bir sıcak çorbadan başka hiçbir şey yememek ve yataktan çıkmayıp esbâb-ı rahatı istikmal eylemektir. Bu suretle yine şifâ-bahş olan şey aradan zaman mürurıyla beynin metâib-i işreti def etmesinden ibarettir. Başka çare arayan beyhude yorulmuş olur.

Biz yine sarhoşlarımızın hâllerine bakalım:

Safa Efendinin taksim eylediği devadan sonra erbâb-ı işret yataktan inmeye mütecâsir oldular. Uşakların evvelce mümkün mertebe temizlemiş oldukları işret salonuna girdiler. Hiçbirisinin çehresinde kan olmayıp çehreler ölü çehresine benzediği cihetle herkes birbirinden ve hele aynaya bakanlar kendi çehrelerinden dahi korkarlardı. Hangisine "Beyim nasılsın" diyen olsa alacağı cevap "Vallahi pek fena kafam çatlıyor"dan ibaret kalırdı. Vakıa bunlardan her biri pişmanlığını diğerinden ketm etmek ve bunu dahi akşamki safaları yâd ile tervîc eylemek için "Ama ne de eğlendik! Ne idi o neşe! Doğrusu şimdi yorgunluk çekiyoruz, ama zevkimiz de dört üstüne idi" derler idiyse de bu sözün hükmü pek zayıf olduğu cümlesi indinde muhakkak bulunduğundan nedâmet-i vâkıayı pek üstü açık bir

suretle setr edebilirlerdi.

Sigara geldi. Can istemez. Kahveler geldi. Can istemez. Bazı pek cesaretlileri limonlu rakının limonunu da hazf ederek işret maksadıyla değil tedavi maksadıyla çakıştırmakta devam ederlerdi. Nihayet Safa Efendinin hazırlatmış olduğu azîm bir işkembe çorbası buharını etrafa münbasit ederek gelince bilittifak karîn-i hüsn-i kabul oldu.

Hekimin birisine sormuşlar ki, işretle mübtelâ olanları bundan caydırmak için ne yapmalıdır? Cevap vermiş ki: O adam ayık olduğu zaman kendisine bir mest-i lâ-ya'kıl göstermelidir.

Vakıa bu kelâm-ı hikmet ilk hamle-i nazarda kuvvetsiz görüleceği cihetle ol kadar şöhret bulamamış ise de biz deriz ki bir bezm-i işret yeni kurulduğu zaman erbâb-ı meclis, diğer bir bezmi işretin son bozgunluğunu görecek olsalar eğlence namıyla rağbet edilen bu azabı canları isteyerek kabul edemeyeceklerine yakînimiz vardır. Hele hiçbir işret meclisi görmedik ki ferdasında erbabı bu gibi sefahatlardan usanç göstermeyerek yakın vakit için bir diğerini daha tertibe müsâraat eylesinler. Eğer insan oğlu her şeyde nedâmet-i ferdayı daha akşamdan tahattur edecek olsa tezkiye-i nefs ile melekler gibi bir daire-i masumiyet içinde memnunen, müsterihen ömür geçirebilirlerdi.

Dokuzuncu Bap

Melek Hanımla Cemal Beyi (tabir-i avamca) kayınvalideleri sevmediği cihetle, işkembe çorbasına yetişememişlerdi. Bunlar saat altıda uykudan uyanarak ve bir hayli müddet yine yatakları içinde yuvarlanarak, bir hayli hasbihâllerden sonra!... kalkmışlar, giyinip kuşanarak, süslerini ikmal ettikten sonra ahbabın müctemi olduğu salona gelmişlerdi. Mücerrebdir ki meyli bir karıya olup da âmâl ve makasıdı dahi onun yüzünden hâsıl olacak olan âşıklar, eğer maşukaları tarafından mûcib-i ye's olur bir muamele görmeyip de bekâm olmak mes'udiyeti içinde bulunurlar ise îş ü nûşa ol kadar rağbet göstermezler. İşte Cemal Bey zamanını bir işret sofrasında geçirmekten ziyade bir halvet-hanede geçirmekten mütelezziz olan erbâb-ı istifadeden bulunup akşam dahi biraz geç gelmiş olması münasebetiyle sıhhatini işretle berbat eylemişti. Binaenaleyh sair erbâb-ı işretin tebessümden üşenmek derecesinde neşesiz ve keyifsiz bulunma-

larına mukabil bu iki genç, güya o gece sebkat eden mes'ut demlerin şükranını ibtisam ve inbisat ile ifa veyahut ahbap beyninde mes'udiyetlerini bu suretle ilân edeceklermiş itikadıyla her kimin yüzüne baksalar, gayet lâtif şeker handeler ile onları dahi ferahlandırırlardı. Diğerlerinde görülen nedametten bunlarda bir eser olmadıktan maada aralıkta bir yekdiğerine dahi hâlâ mütehassirâne, hâlâ müştakâne nazarlar fırlatmalarından anlaşıldığı üzere bu iki nevcivan o gece dahi birbirine doyamamış ve istifa-yı haz için en yakın bir zamanda yine bir bezm-i ictima tertibini arzu etmekte bulunmuşlardır.

Herkesin esnediği, inlediği ve yorgunluk ve hastalıklarını itiraf eylediği bir yerde artık eğlence aramak lâzım gelmeyeceğinden ahbap birer ikişer avdet re'yini vermeye başladılar. Mahmurluk bozmak suretiyle biraz kuvvet peyda eylemiş olan bir iki zat, o gece dahi orada kalınmayı re'y etmişler ise de cemiyetin ruhu mesabesinde bulunan Sünbül Hanım, o akşam için başka bir tertibi olduğundan bahisle kalamayacağını kat'iyen dermiyan eyledikte avdete ittifak-ı ârâ ile karar verildi.

Bir yandan arabaların hazırlanması emri verilerek, diğer taraftan dahi Sünbül ve Cemal arasında kulak kulağa şu sözler teati olunur idi:

- Bu akşam için olan tertibinizde ben de dahil miyim?

- Artık her bir tertipte senin dahi dahil olmaklığın boynumuza borç değil a?

- Ah Sünbül Hanım! Söylediğiniz lâkırdıları o kadar sert söylüyorsunuz ki her noktası kurşun gibi ciğergâhıma işliyor.

- Ya nasıl söylemeli imiş efendim? Bu gece sen yoksun vesselâm.

- Melek var mı?

- Melek'imin hiç benden ayrıldığını gördün mü?

- Demek oluyor ki Melek'i de bu gece beraber götüreceksin.

- Evet efendim, öyle demek oluyor.

- Eller meclisinde ha? Ah ben bîçare ben ah....

- Yine mi başladın? Canım benim senden ne korkum olabilir? Ben Melek'i eller kucağına verecek olsam senin yanında, senin gözlerin önünde veremez miyim zannediyorsun?

- Yaparsın Sünbül, yaparsın? Senin taş yüreğin sana bunu da yaptırır.

- Hayır işte benim taş yüreğim bana bunu yaptıramaz. Melek için ayaklarıma kapanan, ayaklarımı göz yaşıyla yıkayan senin gibi bin tane Cemal Bey vardır. Lâkin benim taş yüreğim bunlardan hiçbirisinin istirhamından teessür etmez. Ben bir kere sana vaat ettim. Sana sözüm verdim. Verdiğim sözden geri dönmem.

Cemal - İnanayım mı Sünbül? Bel bağlayayım mı?

Sünbül - İnan! Bel bağla!

Cemal - Öyle ise bu akşam da beni niçin kabul etmiyorsun?

Sünbül - Her akşam, her akşam; temcit pilâvı değil ya?

Cemal - Temcit pilâvı olsun, bana usanç vermez. Canım Sünbül kölen olayım. Hem senin kendin için on gün evvel ısmarladığın bilezikler bu akşam bitecek. Onları da takdim etmiş olurum.

Sünbül - Oh! Sen benim sözümü bir çift bilezikler ile mi geriye aldıracaksın? Bir kere olmaz dedim, olmaz.

Cemal - Allah aşkına diyorum be!

Sünbül - Hem o bilezikler eski vaat. Bin yıllık vaat.

Cemal - Bir de yenisi olur, diyecek yok a?

Sünbül - Ben bin çift bileziği ne yapayım?

Cemal - Başka her ne istersen emret Sünbülcüğüm.

Sünbül - Pek iyi emredeyim. Lâkin yapmalı ha!

Cemal - Canım sen ne emrettin de ben yapmadım?

Sünbül- Bak çocuğum; ben koca karı oldum. Bir çift zümrüt küpe isterim. Lâkin zümrütler avize billûru gibi sarkmalı. Donanması da pırlanta olmalı.

Cemal - Vallahi pek güzel olur. Yaptırdım gitti. Öteki gün çekmecenin gözünde istediğin gibi bir çift zümrüt gördüm. Şimdi gider onları Usta Serkiz'e götürürüm. Bilezikleri alır, sana getiririm. Bu akşam sizin konağa geleceğim. Öyle değil mi efendim?

Sünbül - Evet. Bizim eve geleceksiniz!

Bileziklerden maada bir çift dahi zümrüt küpe mukabilinde o akşam için de istihsâl-i müsâadeye muvaffak olmuş bulunması Cemal Beyi ol kadar memnun eylemişti ki tarif kabul etmez.

Zira bundan mukaddem de haber vermiş olduğumuz vechile mumaileyhin gözünde elmasın, incinin çakıl taşı ve boncuk kadar bile ehemmiyeti olmayıp âlemde en büyük nimet olmak üzere telâkki eylediği şey ancak Melek Hanımın ni'met-i visâli idi. Binaenaleyh Melek Hanıma teveccühle "Bu akşam ha? Melek'im! Bu akşam!" dedi ve kuyumcu dükkanında görülecek işlerde asla teehhür etmemek için hemen hazır bulunan arabasına koşarak binip Üsküdar'a doğru çektirdi, gitti.

Cemal'in şu hâli, sair ahbap için ol kadar mûcib-i istiğrâb olmayıp gayeti bir dakika kadar bunların birbiri yüzüne bakakalmalarını icap eylemişti. Zira sair rüfeka dahi sefahatta Cemal Bey ile hem-fikir olarak bunların Cemal Bey derecesinde muvaffakiyet gösterememeleri onun kadar servete malik olamamalarından naşi idi. Yalnız imameci Koç Ali, çocuğun bu kadar israfı üzerine tahammül edemeyerek "Allah'tan korkmaz! Bu kadar da insafsızlık olur mu?" diye çengi Sünbül'e serzenişe başlamıştı. Ancak karı öyle serzenişten müteessir olur takımdan bulunmadığı cihetle imamecinin sözlerine kulak bile vermeyerek "Ne zannettin ya? Sen herkesi kendin gibi bedavaya konar mı kıyas ediyorsun? Dur bari senden de bir ağır kemer isteyeyim de öğrenesin!" dedi.

Cemal Beyden sonra arabaya binenler çengi Sünbül ile Melek Hanım olmuşlardı. Fakat onlardan sonra sair cemaat dahi teehhür etmediler. Yine geldikleri sûret-i rezilâne ile Üsküdar yolunu çın çın çınlatarak gittiklerini görseydiniz bir meclis-i işretten avdetlerinden ziyade bir meclis-i işrete gittiklerini zanneylerdiniz.

(İntihâ-yı kitâb-ı sâlis)

Dördüncü Kitap

(Vur Patlasın Çal Oynasın Âleminin Ferdâ-yı Nedâmeti)

Birinci Bap

Erbâb-ı mütâlâa miyanında ömrün zevki "vur patlasın, çal oynasın" âleminde çıkarılabileceği itikadıyla bu sûret-i maîşete heveskâr olanların Çamlıca'da Safa Efendi bağında geçirilmiş olan gecenin sûret-i mürûruna dair bundan evvelki kitapta mücmelen vermiş olduğumuz malûmatın delâletiyle ol bezm-i nûşa-nûşu hatıra getirerek müştakâne göğüs geçirecekleri derkârdır. Ancak ümit ederiz ki erbâb-ı mütâlâa miyanında bazı ehl-i dikkat dahi o misillü gecelerin neşesi ertesi sabah görülen ıztırâb-ı humâra değmeyeceğine dair serriştesini vermiş olduğumuz fikri bast ederek kendi hatt-ı hareketleri olmak üzere bu âlemde, bu ömürden edecekleri istifadenin tarîkini dahi ona göre tevsî ve tanzim ederler.

Ancak bu yoldaki maişetten görülecek netayic yalnız bir gecenin neşesi, yalnız bir sabahın ıztırâb-ı humârına değmeyeceğini görmekten ibaret kalmasına yüreğimiz razı olmaz. Biz şöyle tasavvur etmek istiyoruz ki safahat yolunda geçen ömrün kaç gecesi ve gündüzü var ise bunların cümlesi bir şeb-i pür-safadan ibaret olup asıl humarına dayanılamayacak olan sabah ise, ol ferdâ-yı nedâmettir ki oraya varıldıkta mâ-sabaka edilen nazar yalnız bir gecenin sûret-i sebkatine edilen nazardan hâsıl olan tesir gibi bir tesir hâsıl etmez. Öyle bir tesir hâsıl eder ki!..... Bunu karilerimden hiçbirisinin tecrübe etmesi arzusunu men etmeye çalışmamak mümkün değildir.

Bu misillü tesiratın dostlar üzerine değil, hatta düşmanlar üzerinde dahi tecrübesine mürüvvet-i insaniyye kail olamaz. Zaten biz âlemde düşman sıfatıyla mevsuf adam görmemek isteriz.

Bizim nazarımızda bu sıfatla mevsuf olan adam pek çokların da dostu olamaz mı? İhtimal ki dostlarımızın bile dostu olabilir. Bu hâlde o adamın felâketi bâdi-i nazarda bizi müntakimâne münbasit edecek bile olsa kendi felâketine ağlayan

dostlarının gözyaşlarını görürsek hasbe'l-insaniyye müteessir olmaklığımız lâzım gelir. Bu gibi tesiratın tecrübelerini hikâye ve tiyatro âlemlerinde görmek ve göstermek a'lâ ve evlâ olan bir surettir. Zira bunlar bizim içinde bulunduğumuz âlem-i maddî ve hakikînin bir kitaba veyahut tiyatro temaşasına in'ikas eylemiş olan sûret-i ayniyyesinden ibaret olup erbâb-ı fehm ve iz'an için bu iki âlemde gördüğü şeyleri şu âlem-i maddî ve hakikîye tatbik edebilmek pek mümkün ve hatta pek kolay bir şeydir.

Âlem-i hakikî ve maddîden şimdiye kadar hikâyemiz sahasına in'ikas ve intikaş eden ahval içinde en neşeli bir hâl var ise, o da Cemal Bey Efendi hazretlerinin hâli olduğu görüldü. Kendisi genç, binaenaleyh vücudu yerinde, büyük validesi hanımın biriktirdiği ve pederi beyefendi hazretlerinin muhafazasına muvaffak olduğu hazineler lebaleb dolu. Melek Hanım pek şeker. Çengi Sünbül'ün şetaretlendirdiği mecâlis-i îş ü nûşa baha değmez. Ömr-i beşer içinde bundan neşeli bir hâl olabilir mi?

Ömr-i beşerde değil, hatta bir gecenin sûret-i îş ü nûşunda bile görülür ki neşe denilen şey hiç yoktan başlayıp, fakat gittikçe artması bir nisbet-i murabbaada vuku bularak en nihayeti, en sür'atli ve şiddetli demidir. Nenin gibi bilir misiniz? Yukarıdan aşağıya düşen cism-i sakîl gibi ki sukutta devam eylediği müddet bir nisbet-i murabbaada sür'atini arttırarak yere yaklaştığı anda sür'ati ve şiddeti en ziyade olur. Ancak yine ol cism-i sakîl ve sâkıt gibi neşe dahi birdenbire sür'atini kaybedince nasıl bir sadmenin tesîrat-ı mühlikesine uğrayacağı mülâhazaya muhtaç kalır. Bir ömrün neşesi de nispeti de bunun aynıdır. Neşeli ömrün validesi olan sefahat, hiçbir vakitte ilk başladığı sür'atle devam edemeyip gittikçe artarak en ziyade sür'atini en sonunda göstermekle beraber kuvvetten büsbütün inkıta'ı ve bu inkıta'ın mucip olacağı sademâtı ile erbabını helâki dahi onu takip eyler.

Bast etmekte bulunduğumuz mukaddemâttan hangi neticeyi istintac etmeye çalıştığımız anlaşılıyor ya? Cemal Beyefendi hazretlerinin gençliği için açtığı maîşet-i sefihâne gittikçe ittisa ederek kendisini helâke takrîb etmekte bulunduğunu anlatmak istiyoruz. Haftada birkaçar tanesi imal edilen alınlıklar, bilezikler, küpeler, yüzükler, kemer tokaları, elmas iğneler, çiçekler hazinede mevcut mücevheratı tükettiği gibi nakd-i mevcudu

dahi Çamlıca'da, Ayastefanos'da, Boğaziçi'nde geçirilen geceler tüketmiş olduğundan elde epeyce emlâkten başka servet addolunabilecek hiçbir şey kalmamıştı.

Mest-i müdâmın aralıkta bir gözlerini açarak hezeyan nev'inden, fakat akla yakın birkaç lâkırdı tefevvüh eylediği gibi sefihlerin dahi sekr-i sefahatle sermest oldukları müddet içinde bazı kere çeşm-i hakikat-i beyyinâneyi açar gibi bir vaz ve tavır göstererek kendi nefslerine hitaben akla yakın birkaç söz söyledikleri görülür. Hatta erbâb-ı sekr gibi bunlar dahi o kelimât-ı hakayıkı neşelerinin sonlarına doğru söylerler. Bu misillü sözleri bizim Cemal Bey dahi söylemişti. "Paralar, su gibi akıp gidiyor. Hazıra dağlar dayanmaz derler. Aklımızı başımıza almalıyız. Zaten nukud ile mücevherâtın kısm-ı a'zamı gitti. Ancak elde han, hamam, haneler, bostanlar gibi bu kadar da emlâk var. Onlardan gerdanlık, bilezik imal olunmaz ya? Hiçbirisini satmam. Nakit gibi mücevher gibi şeyler tükeninceye kadar zevk ederim. Gençlik hakkını icra ederim. Ondan sonra da yan gelip, emlâk ve akarının iradıyla yaşar bir adam olurum" demişti.

Ancak, evdeki pazar, her zaman çarşıya uymadığı gibi ekseriya insanın içinden ettiği tasavvurât ve mütalâat dahi haricindeki ef'aline uyamamakta olduğu herkesin tecrübe eylediği bir hakikattir. Bakınız Cemal Bey Efendinin evde ettiği pazarlık ne suret ve keyfiyetle çarşıya uymadı.

İkinci Bap

Çengi köçek Sünbül Hanımefendi, birçok hesaplarla, birçok alâmetlerle Cemal Beydeki nakd ve mücevheratın tükenmeye yüz tuttuğunu ve çocuktan meselâ bir gerdanlık daha istediği hâlde evvelki gibi o gerdanlık on beşinci günü gelmedikten maada Cemal Bey tarafından işin önü belli edilmemek için birtakım yalanlar dolanlar dahi söylendiğini görünce ve anlayınca, öteden beri yolmakta bulunduğu kazın şu suretle cascavlak kaldığını görerek bir aralık teessüf eylemişti. Ancak Cemal Beyde nukud ve mücevherattan maada birçok emlâk dahi bulunduğunu evvelce kendisinden aldığı haberler üzerine bildiğinden bîçare çocuğun derisini yüzmek kabilinden olarak bunları dahi elinden almayı kurdu.

Karı bu karar üzerindeyken bir akşam Cemal Bey, fakat evvelki gibi şen, şetaretli olarak ve göğsünü gererek değil her hâlde süngüsü düşük ve boynu bükük bir tavr-ı garîb ile Sünbül'ün hanesine gelir. Sünbül ise çehreyi asar, çocuk, Melek Hanımı arar. Sünbül, Melek'in evde bulunmadığını haber verip bu münasebetle aralarında şu sözler teati edilir:

Cemal - Melek burada yok mu dedin? Melek nereye gidebilir? Sen Melek'i yalnız bir yere gönderebilir misin?

Sünbül - Evet! Cemal Beyefendi hazretleri, bir kalay parçasından ibaret olmak üzere bir gerdanlığı diriğ etmeye başlar ise, Sünbül dahi ondan daha âlâ bir gerdanlığı diriğ etmeyecek olan başka bir zat bulabilir ve Melek'i de onun yanına göndermekte mazur olur.

Cemal - Aman Sünbül! Bu nasıl lâkırdı? Senden böyle yürek paralayacak olan lâkırdıları ilk defa olarak işitiyorum.

Sünbül - Evet beyim! Hakkınız var. İlk defa olarak işitiyorsunuz. Fakat sizden, beni bu lâkırdıyı söyletmeye mecbur edecek muamelâtı ilk defa olarak gerdanlık meselesinde görmedim. Epeyce bir zaman vardır ki sizden ne kadar küçük bir şey istesek icrasını göremiyoruz.

Cemal - Canım! Şimdiye kadar yaptırdığım gerdanlıklar elliye vardı....

Sünbül - Vay! Şimdi de başımıza kakmak ha? Teşekkür ederiz beyim. Fakat şunu da bilmiş olunuz ki köçek Sünbül ile düşüp kalkmak ve Melek Hanım gibi bir kızı sevmek için yaptırılan gerdanlıkları saymak lâzım gelmez. Bu kibarlıkta yoktur.

Cemal - Canım yaptırmayacağız dediğimiz yok a? İşte o hınzır kuyumcu...

Sünbül - Bu yalanların çoğunu dinledik beyim.

Cemal - Yalan mı?

Sünbül - Yüzünüze karşı pek serbestâne söylüyor isem affediniz. Fakat her hâlde yalan zahir!

Cemal - Aman Sünbül şimdi çıldırırım. Ben yalan...

Sünbül - Affedersiniz beyim. Bu akşam biraz rahatsızlığım var. Bizi rahat bırakmış olsanız gerdanlığı yaptırmaktan büyük bir inayet etmiş olursunuz.

Cemal - Demek oluyor ki beni evinizden kovuyorsunuz ha?

Sünbül - Hayır! Estağfurullah! Melek burada yok. Ben keyifsizim. Eğlenemezsiniz de onun için söylüyorum.

Cemal - Canım Melek nereye gitti?

Sünbül - Osman Beyin konağına.

Cemal - Nasıl Osman Bey? Osman Bey kim oluyor?

Sünbül - Üç aydan beri Melek Hanım için ayaklarımı öptüğü hâlde size vermiş olduğum vaat üzerine daima reddeylediğim Osman Bey ki dünyalara malik, zengin, kibar bir babayiğittir.

Karıdan aldığı şu malûmat Cemal gibi Melek Hanımı cidden seven bir genci ne kadar me'yus edeceğini düşünmelisiniz. Hiss-i hasûdânenin icbarıyla çocuk Osman Bey hakkında karıyı daha ziyade istintak etmek istediyse de Sünbül temâruzu arttırarak sözü kısa kesip bîçare Cemal Bey dahi beyhude yalvarmanın faydası olmadığını anladığından me'yusen ve mahzunen avdete karar verdi.

Konağın kapısından.... Evet konağın kapısından ya? Sünbül Hanımefendi hazretlerinin oturduğu yere hane denemez. Şimdiye kadar bu tabiri kullandık ise affedersiniz. Orası konaktır. Çünkü "Konak" denildiği zaman her ne anlaşılmakta ise Sünbül Hanımın oturduğu yer hakkında bu hükümlerin cümlesi vakidir.

Konağın kapısından çıkarken Cemal Bey, Melek Hanımefendinin ne vakit dışarıya çıktığını kapıcıdan sordu. Kapıcı, mezburenin dışarıya çıkmadığı ve konakta bulunduğu cevabını verdi.

Hatta mutlaka çıkmış olduğu hakkında Cemal Beyin ısrarı üzerine mutlaka çıkmamış olduğu hakkında kapıcı dahi inat edince Cemal Bey, geriye dönerek Sünbül'e musallat olmak cihetini kurduysa da karının müdafaa-i vâkıası gerdanlık meselesini neşet eylediği cihetle tasallutun faydası olmayacağını ve mutlaka gerdanlığı yaptırmak lâzım geleceğini düşündü ve mahzunâne bir göğüs geçirerek kapıdan çıktı, gitti.

Melek'in evden çıkmamış olduğuna dair hâsıl olan emniyet Cemal Beyi epeyce müsterih eylemiştir. Lâkin emlâki satmamaya karar verdiği hâlde gerdanlığı yaptırarak Osman Bey gibi bir rakipten Melek'i kurtarmak için mutlaka emlâkten bir parça

şey satmak mecburiyeti kendisini mustarip etmiştir diye hesap eyler misiniz? Heyhat!

Emlâkten bir şey satmamak kararı bundan evvelki bir karardı. Bundan evvelki şeylere mazi derler. Mazi ise bilittifak lâ-yüzker imiş. Konaktan çıkar çıkmaz zihninde rakibe rekabetten başka hiçbir şey olmayarak doğruca kendi sarrafına gider. Herifin tanıdığı ve beyin gidişine nazaran hiç şüphe yok ki çoktan beri satılacağını bilerek her birine ayrı ayrı paha biçmekte olduğu emlâkten bir hamamı satmak fikrinde bulunduğunu söyler. Daima dostluk yüzünden görünmek ve o suretle lisan kullanmak sarraflığın birinci şiarıdır. Sarraf dahi böyle bir güzel mülkün satılmasına razı olmayıp şu kadar var ki muâmele-i sarrafiyyenin temini için mülkü bitterhîn beş yüz kese akçe vereceğini arz eder. Çocuğun canına minnet olduğu cihetle kabul eyler. Gerdanlık dahi yapılır.

Burada dikkat edilecek iki hâl vardır ki onun birisine biz dikkat edeceğiz. Diğerine ise Cemal Bey dikkat etmiştir bile.

Bizim dikkat edeceğimiz şey rehin ile para kaldırmak ne suretle mücaz ve ne cihetle memnu olacağı kaziyesidir. Edilen istikraz bir iş için sermaye ittihaz olunarak istifadeye çalışmaya medar olacak ise, emlâk gibi mücevherat gibi şeyleri elden çıkarmamak için bey'-i muvakkat demek olmak üzere terhîn etmek caizdir. Bu hâlde intizar edilen fayda hâsıl olunca akdolunan istikraz te'diye edilerek hem iş görülmüş, hem dahi rehin elden çıkarılmamış olur. Fakat istikraz edilen akçe telef edilecek ve borç dahi sair suretle te'diye edilemeyecek olduktan sonra terhîn usulünün ne faydası vardır?

Cemal Beyin dikkat ettiği şey ise mücevherat denilerek suret ve cihet-i kıymetine pek çok akılların ermekten aciz kaldığı taşcağızların ne kadar kıymetli oldukları kaziyesidir. Şimdiye kadar itlâf ve israf eylediği taşlar için hiçbir kere yüreği sızlamamış olduğu hâlde bu kere bir gerdanlığa iki yüz kese verince evvelden malik olduğu mücevheratı hesap ederek öyle bir derin soluk aldı ki görseydiniz yüreğiniz sızlardı. Ama çare yok! Ortada Osman Beyin rekabeti var. Gayret-i cahiliyye bir taraftan tesirât-ı külliyesini göstermekte bulunurken, öyle bir rakibe mağlup olmaktan ise emlâktan birkaçını dahi elden çıkarmak

evlâ olacağı fetvası çoktan verilmiş!....

Üçüncü Bap

Bunca hazinelerin kifayet edemediği sefahate beş on parça emlâk mi kifayet edebilecek?

Beyefendinin birçok nimetini yemiş olan ve yüreği içinde zerre kadar mürüvveti bulunan dosta benzer bazı adamlar, bir taraftan lisan-ı nush ü pendi bir karış uzatmaya başlayarak "Velinimetimiz! Kursağımızda bulunan nimetiniz hakkının icbarıyla söylediğimiz sözlerin açıklığından dolayı affımızı rica ederiz. Şimdiye kadar sefahat yolunda bunca hazineler telef ettiniz. Şimdi de emlâkinizi itlâfa başladınız. Fakat merhamet buyurunuz bir de şunu mülâhaza ediniz ki telef ettiğiniz malın birisini kazanıp yerine koymaya muktedir değilsiniz. Bir yandan akıp gelmedikten sonra diğer taraftan akıp gitmek şartıyla denizler bile tükenir. Yarın sıfrü'l-yed kaldığınız zaman ne yapacaksınız? Elde mevcut emlâkinizin iradı sizi hâlâ bir Cemal Bey olarak besleyebilir. Vaz geçiniz şu Melek'ten! O, sizin için Melek değil hakikatte şeytandır" gibi en acı sözlere varıncaya kadar söylediler.

Tesiri oldu mu?

Oldu ama hüsn-i tesir değil suitesiri görüldü. Bu nasihat-i sadıkâneyi edenler beyefendi nazarında mel'un görünerek "Adam a beyim! Bu dünyanın neye tahammülü var? Gençsiniz, genç! Gençlik ele girmez. On dokuz, yirmi yaşındayken görülüp giden ne kadar nevcivanlar istersiniz? Şu kadar var ki biraz idarelice davranır iseniz servet-i mevcudeniz sizi ile'l-âhiri'l-ömr idare edebilir. Babanız bu kadar servete malikken dünyasından ne istifade edebildi? Hazinelerine bekçi olmaktan başka ne zevkini sürdü? Bunun nihayeti ölümdür, ölüm! Yiyelim, içelim, zevk edelim" diyenler hikmet-i mahzâ söylemiş addolundular.

Öte tarafta çengi Sünbül bulunmamış olsaydı, ihtimalden baid değildir ki Cemal Bey, bakiye-i aklını başına toplayarak bakıye-i servetini dahi muhafaza edebilirdi. Fakat hınzır karı Cemal Beye mukabil Osman Beyin sâlifü'z-zikr rekabetinden pek büyük istifadeye muvaffak oldu. Hatta bir akşam Cemal Bey mezburenin konağına gittikte, kerli ferli gayet müzeyyen giyinmiş otuz beşlik bir babayiğidin divanhanede Sünbül ile Melek

Hanımı veda ederek gittiğini görmüş ve bu zatın Osman Beyden başka kimse olamayacağını yüreğinin hissi delâletiyle anlamıştı. Bunu anladığı zaman zavallı çocuk ne kadar mahzun, ne derece me'yus oldu bilir misiniz? Bilmek istersiniz ama hakkıyla ve lâyıkıyla bildiğinize emniyet edemeyiz.

Bîçare çocuk! Göz pınarlarında biriken gayet sıcak ve acı sirişk-i ıztırâbı yüzünden fırlayıp çıkan alevlerle kurutabilmekten aciz kalarak âdeta hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ömründe bu kadar bir bükâsı vaki olmadığını iddia etsek mübalâğa etmemiş oluruz.

Ya buna mukabil Sünbül'ün gösterdiği taş yürekliliğe ne dersiniz? Sebeb-i bükâsını sorup "Ah Sünbül! Bunda soracak ne var? Bunun anlaşılmayacak yeri neresidir? Gördüğüm herif Osman Bey dediğiniz mel'un değil midir? Ben onu Melek'imin yanından çıkıp gidiyorken görür isem ağlamaz da ne yaparım?" cevabını aldığı zaman cali bile olsun hiçbir teessür göstermeyerek "Ne yapalım beyim? Siz sevdiğinizi idareden aciz kalır iseniz elbette işin olacağı budur. Bana kalır ise ağlamamalısınız. Bilâkis memnun olmalısınız. Zira şu anda sizin Melek Hanım üzerindeki hakkınız ol kadar azdır ki böyle ayda birkaç defa görmenize de o hakkın müsaadesi yoktur. Fakat ben sizden gördüğüm iyiliklerin hakkını inkâr edemeyeceğimden size bu müsaadeyi kendi tarafımdan veriyorum" yollu her bir kelimesi yıldırım gibi çocuğun yüreğine nüzul eden cevabı bilâ-fütur i'tâ eylemiştir.

Ah! O gece çocuğun Melek Hanımla geçirdiği âlem eski âlemler gibi paha değmez bir nimet addolunamazdı. Bu bir azâbı elîm idi. Hele şu muhaverelerine kulak veriniz de bakınız. Bu muhavere, kendi halvethanelerine dahil oldukları zaman, Melek Hanımın bir köşede ve Cemal Beyin diğer köşede bir hayli ağlaşmalarından sonra vukua gelmiştir.

Melek Hanımın da ağlamasından sonra mı?

Evet! Ne zannettiniz ya? Melek Hanımın kim olduğunu unuttunuz mu? Dünyada hiçbir şey bilmediği halde ilk şey olmak üzere gördüğü ve tanıdığı Cemal için âşiyâne-i pederi feda eden bir kız ortada dönen ahval üzerine ağlamaz da ne yapar? Bu ahvâl-i fecîa üzerine öyle bir bîçarenin ağlamaktan başka elinden ne gelir? Hele şu muhaverelerine kulak verelim:

Cemal - Sen ne ağlıyorsun Melek? Sana ne oldu ki? Neye ağlıyorsun?

Melek - Seni ağlar görüyorum da onun için ağlıyorum.

Cemal - Yüreğim senin bu lâkırdına inanmaktan lezzet bulacak. Fakat eyvah ki inanabilmesi müşkül bir lâkırdı söylüyorsun. Benim ağlamaklığım seni neden dolayı müteessir ediyor?

Melek - Ah bak karnımda çocuk dört aylık oldu. Gümbür gümbür oynuyor!..

Cemal - Benim mahsûl-i aşkım mı? Aman Melek! Sen beni büsbütün zehirledin. (Diye daha ziyade ağlamaya başlar)

Melek - Evet beyim! Senin ve benim aşkımızın mahsulü. Ah o kâfir anam.

Cemal - Evet! O kâfir anan! Şu Osman Bey meselesi değil mi Melek'im!

Melek - ...

Cemal - Neden sustun? Niçin söylemiyorsun? Neye etrafına bakınıyorsun? Kimden korkuyorsun? Allah'ı seversen söyle, emret şimdi şu konağı alt üst edeyim. Cayır cayır ateşlere yakayım.

Melek - Aman Allah aşkına olsun beyim! Bana hiçbir şey sorma.

Cemal - Nasıl sorma? Sen benim başımdaki felâketi bilmiyor musun Melek?

Melek - Senin başındaki felâketi, senden ziyade ben bilirim. Lâkin sorma dedim sorma. Nafile kendini üzme. Beyhude yoruluyorsun.

Cemal - Canım niçin beyhude yorulayım?

Melek - Söylemem de onun için.

Cemal - Demek oluyor ki bana söyleyecek bir şey var da söylemiyorsun?

Melek - Bu lâkırdıyı siz söylüyorsunuz. Fakat doğru söylüyorsunuz.

Cemal - Söylememeye yemin mi ettin?

Melek - Evet yemin ettim. Hem de öyle bir yemin ettim ki bozmak benim için muhâldir. Çünkü dünyada benim için en mukaddes olan bir yemini ettim.

Cemal - Hangi yemin Melek'im? Allah aşkına doğru söyle, hangi yemin?

Melek - Senin başına! Senin namına ettiğim yemin.

Cemal - Ah demek oluyor ki ben yine mes'ut imişim. Senin bu muhabbetin benim için bir büyük bir tesliyet medarıdır. Melek! Sen beni sev de başka bir şey istemem. Ben senden me'yusiyet belâsıyla helâk olur gider isem benim için ağlayacağını artık yakînen bildim. Başka bir şeye ihtiyacım kalmadı. Sünbül Hanımefendiye ben kendimi yarandıramadıktan sonra o, Osman Bey dediğiniz mel'un hiç yarandıramayacağına şüphem yoktur.

Melek - Senden bir ricam var beyim. O ricamı kabul etmeni pek ziyade rica ederim. Eğer benim seni sevdiğimin binde birisi kadar olsun sen de beni sever isen, bu ricamı kabul edersin.

Cemal - Emret iki gözüm.

Melek - Peki emredeyim. Emrim şudur ki benim yanıma geldikçe o Osman Bey namını kale bile almayacaksın.

Cemal - Neden?

Melek - Neden olduğunu hiç sorma. Kale almayacaksın vesselâm.

Çamlıca'da Safa Efendinin bağında vur patlasın çal oynasın suretiyle geçen âlem hatırınızda mıdır? Hatırınızda ise o gece herkesin şevk ve şetaret-i hissiyyatı ciğerlerine sığmıyorcasına bir surette geçen ahval ile bir de bu gece ağlayarak geçen zamanı mukayese etmenizi rica ederiz. Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer derler. Bu sözün doğru olduğu şimdi sabit oldu ya? Fakat şunu da biliniz ki bu söz ezmine-i mütetâbia vukûât-ı mütenevviasının cümlesi hakkında sevap olmak üzere söylenmiş bulunduğundan Cemal Bey gibi kendiliğinden hiçbir şey icat ve o icadının semeratını iktitaf etmeye muktedir olamayacağı hâlde ilk gördüğünü sonra dahi görmek için hatt-ı hareketini tebdile razı olmayanlar nazarında bundan sonra dahi doğruluğunu ispat edeceğine şimdiden müteessifâne muntazır olsak hata etmemiş olacağımızı ihbâr-ı kable'l-vuku' kabilinden olmak üzere arz ederiz.

Dördüncü Bap

Şahrâh-ı muhabbette kendisine rakip olan Osman Beye re-

kabet saikası ve bahusus yukarıki babın nihayetinde beyan olunduğu vechile bir gece Melek Hanımın Cemal Beye gösterdiği hulûs ve ihtisâs-ı muhibbânenin tesiratı ile birkaç ay zarfında elde bulunan emlâkin kâffesi rehin suretiyle sarrafa füruht edilip elde yalnız beyin oturduğu konaktan başka bir şey kalmayınca ahval daha fena bir suret peyda eyledi.

Bu aralık akıl ve hikmet, yine nush ü pendini dinlettirerek, Cemal Beyi mâ-sabaka nazarla âtiyi keşfe davet eylemişti. Âti münkeşif oldu. Şu kadar var ki bu inkişaftan meydana çıkan hakikat ile istifade edilecek yollar çoktan kapanmıştı. Mestî-i sefahatten bu ikinci intibahın bir tesiri olabildi ise o da Sünbül Hanım nezdinde bir zamandan beri söylenmeye başlayan yalanların daha ziyade tekessür ve sanatça daha ziyade terakki etmiş olması suretinde münhasır kaldı.

Bir yandan ufak tefek mesarifin tesviyesi için edilen borçlarla elde baki kalan konak, karşılık olmak üzere meydanda bulunurdu. İşler bu dereceyi bulduktan ve bahusus bu derece çengi köçek Sünbül Hanımefendi nezdinde malûm olduktan sonra zavallı çocuk epeyce bir vakitten beri soğuk bir suretle kabul edilmekte bulunan konakta daha soğuk bir tavır ile kabul edilmeye başlandı.

Lâkin bu soğukluğun bi't-tezâyüd, el-hâletü hâzihi vasıl olmuş bulunduğu dereceyi tayin etmek lâzımdır. Sünbül Hanımefendi hazretleri, birtakım kelimât-ı ahmak-firibâne ile çocuğun gayret-i cahiliyyesini tahrik etmekte hiçbir fayda olamayacağını anlamış bulunmasına mebni, ol suretle idare-i lisandan da vaz geçmişti. El-hâletü hâzihi söylediği sözler çocuğu Melek'le mülâkattan bilkülliye me'yus etmek için ol suretle tertip olunmuştu ki, mukaddemki sözler misillü her kelimesinde değil, her huruf ve noktasındaki tesirat Cemal bîçaresinin yüreğini delik delik delebilirdi. "Yalvarmanın faydası yoktur beyim. Elime ayağıma sarılmakla merhametimi tahrik etmek sevdasında isen boştur. Vakıa biz burada insanın zatına da riayet ederiz. Fakat bizi esir eden şey, ancak variyettir. Herkes burada vergisine göre hüküm sürebilir. Sende paralar kalmadı. O hâlde burada hükmün dahi kalmadığına razı olmalısın. Hem ne hacet! Melek gibi, aylı günlü gibi olan bir kız öyle artık gülüp oynamak yorgunluklarına tahammül edemez. Bundan sonra ise doğuracak.

Loğusa olacak. Emzikli olacak. Tâ birçok zamanlara kadar Osman Beye bile yaramayacak. Vazgeç diyorum, vazgeç.. Unut. Buna sür git dememişler! Gör geç demişler! Şimdiye kadar gördün. Bundan sonra da vazgeçmeli" gibi sözler sair söylediklerine nispetle en hafif, en tesirsiz sözlerden addolunabilir.

O konak kendi sâye-i servetinde teşekkül etmemiş ise bile hiç olmaz ise o sayede kemalini bulmuş olduğu hâlde şimdi oradan tart olunmakla beraber addolunabilmek üzere gördüğü muamele, Cemal Beye saadet-i sabıkayı hemen unutturup kendisini her şeyden vazgeçirtebilir mi itikat edersiniz? Bir hakîm demiş ki cinayetlerin en çoğu aşk yüzünden vuku bulur. Şüphe yok ki bu hakîmin aşk lâfzından murat eylediği mana ye's-i âşıkâneden ibaret olacaktır. Bu sözün sıhhati Cemal Bey hakkında dahi meydana çıkmaya başladı. Sünbül'ün müdafaa-i vâkıası üzerine yalnız kendi saadet-i evveliyyesini kaybettiği için değil, belki yarin âguş-ı ağyara düşeceği için hâsıl olan me'yusiyeti üzerine aklınca karıya biraz diş gösterir ise galebe edeceğini hesap eyleyerek bir akşam ol suretle davranmış ve şimdiye kadar verdiklerini yâd ve tezkâr eyledikten sonra kuşağı arasındaki kamanın kabzasına el sunup "Beni buradan tart etmek isteyen evvel emirde canından bıkmış olmalıdır. Şimdiye kadar param, mücevheratım bu konakta hüküm sürdü. Bundan sonra onların hükmü kalmayacak ise şu demir parçası hüküm sürebilecektir" diye kamayı kınından sıyırıp çıkarmıştı.

Heyhat! Sünbül öyle her olur olmaz patırtıya pabuç bırakacak karı mıdır? Genç adamın elinde parıl parıl parlayan ve aksettirdiği ziyanın her şuâi korkaklar gözüne ok gibi saplanan silâh karşısında karı kılını bile kıpırdatmayıp o zamana kadar ilk defa olmak üzere el çırptı. Her zaman ağzıyla ettiği nidaya cariyeler koşup icabet gösterirlerken, bu defa el çırpmak suretiyle ettiği nidaya birkaç dakika sonra ızbandut gibi altı nefer herif icabete müsaraat eyledi. Karı bir polis zabitinin neferâta emri kabilinden olarak tünd bir çehre ile "Alınız. Şu çapkını kapıdan dışarı atınız. Elinde bir maşa kadar da iş göremeyecek olan kamasıyla kurum satmak istiyor" dedi ve bu emir verilir verilmez çocuk, karga tulumba edilerek sokak kapısından dışarıya atıldı.

Sünbül Hanım bu emri bir salonda vermişti. Öyle bir salonda

ki onun üzerine dört odanın kapısı açılırdı. O anda bu dört kapıdan birisinin perdeleri arasından uzanmış olan bir baş, bîçare Cemal'in çal yaka edilmesi üzerine "Ah benim zavallı Cemal'im! Seni bu hâlde de mi gördüm" sözlerini ağlamaktan boğulurcasına bir teessürle ancak itmâm edebilerek kendisini atlastan mefruş sadr üzerine fırlatmak için oda içine çekildi ki bu başı görmüş olsaydınız Melek Hanım olduğunu tanıyamazdınız. Zira, Melek Hanımı şimdiye kadar bir defadan maada ağlar görmemiş olduğunuzdan ve o çehre-i masumu daima ibtisam ve inbisat hâlinde görmüş bulunduğunuzdan şu vak'a üzerine burnunun kulakları yırtılırcasına kabararak ve gözleri çeşmhanesini patlatırcasına fırlayarak renginin dahi ölü benzine müşâbehet peyda etmesinden ibaret olan hâli gerçekten tanınamayacak bir şeydir.

Kapıdan dışarıya atılmış olan Cemal Bey artık Melek'i de onun aşk ve muhabbetini de düşünmeye vakit bulamayarak canını kurtarmış olduğuna müteşekkiren kalktı, kendi hanesine kadar geldi ise de birkaç gün mürurundan sonra bunca senelik zevk ve safadan, maldan, yardan mahrumiyet tesiratı bilittifak muhacemâta başlamasıyla zavallı çocuk, öyle bir ye's-i küllî içine düştü ki tarif kabul etmez. Konakta köçek Sünbül, altı nefer ızbanduda o muhakkarâne emirleri verdiği zaman elindeki kama ile altısını dahi yere serdikten sonra Sünbül'e de bir darbe-i müntakimâne yetiştirememiş olduğuna bin kere teessüfler eyledi. Ancak ye'sin tesiratı bundan ibaret de kalmadı. "O benim malımı elimden aldı. Yarimi elimden aldı. Ben de onun canını almaz isem yüreğim rahat edemeyecek. Ama onun adamları var imiş. Varsın olsun. Onlar gayeti beşer onar kuruşa tutulmuş çapkınlardır. Fedâ-yı can derecesinde sadakat onlara mı kalmış? Gider yapacağımı yaparım" dedi. Bu azm-i me'yusâne ile mahut kamayı beline takıp Sünbül'ün konağına kadar gitti.

Hınzır karının kapıda gözcüleri mi var idi? Cemal Bey kapının önüne kadar varır varmaz içeriden sekiz on kişi birden fırlayıp kamasına davranmaya meydan bırakmaksızın çocuğu yakaladılar. Kapıdan içeriye alıp ellerini arkasına bağladılar. Badehu en yakın bulunan karakola bilmürâcaa getirdikleri dört nefer zabtiyeye teslimen gönderdiler.

Nereye gittiği malûm a? Sünbül Hanımefendi'nin bundan

mukaddem haber vermiş olduğumuz derece-i nüfuzu istintak ve muhakemeye hacet bırakmadı. Naz ve nimetle büyümüş olan o bedbaht beyceğizi kuru tahta üzerinde yatmak üzere mahbesin bir odasına attılar.

Çocuğun o hâlde akıttığı göz yaşlarını görenler tahammül edemeyeceği gibi bunun etrafıyla şerh ve tafsiline kalem dahi tahammül edemez. Sünbül, Melek ve mal ve mülk değil cihan dahi gözünden çıktı. Köpek önüne doğrar gibi bîçarenin önüne attıkları bir çift tayın ekmeği gönlü huzurda ve başı selâmette olanlar için belki mes'udiyeti itmam edebilirlerdi. Lâkin bunlar mahbesde Cemal Bey için makhuriyet ve menkubiyetin mütemmimi oldular.

Affı için ettiği istirhamlar yürekler paralayacak derecenin de fevkine çıktı. Badehu Sünbül namını kale almayacağı ve Melek ismini hatırdan bile geçirmeyeceği hakkında o kadar büyük yeminler, o kadar teminat verirdi ki, işitip de inanmamak ve bîçarenin salâh-ı hâli hakkında emniyet hâsıl etmemek muhâldir.

Çi fayda ki bunca sûzişler bu kadar feryat ve figanlar zabıtanın kulağına bile girmedi.

Tamam iki buçuk ay müddet bu tengnâ-yı ıztırâbda kaldıktan sonra bir gün zabıtanın büyücek bir memuru ol mahbus-ı me'yusu huzuruna çağırarak kendisinin taarruz daiyesinde bulunduğu Sünbül Hanımefendi hazretlerinin ne kadar hatırlı ve ne derecede nüfuzlu bir kadın olduğunu uzun uzadıya anlatarak, eğer iki defa sebkat eden taarruzatının üçüncü defa dahi tekerrürü görülür ise dünyanın öte ucuna kadar nefy ve tağrîb edileceğini ve hatta bu kere dahi mahzâ hanım-ı mumaileyha tarafından edilen merhamet üzerine sebîli tahliye kılındığını anlatmış ve zavallı beyceğiz nice yeminler ve kasemler ile bir kat daha teminat verdikten sonra güç hâl ile yakayı kurtarabilmiştir.

Beşinci Bap

Bundan sonra Cemal Beyin duçar olduğu ahval, bilkülliye perişanlıktan ibaret kaldı. Kendi hanesinin masarifini tesviye için ettiği borçlara karşılık yine kendi oturduğu haneden başka elde hiçbir şey kalmadığından ve hâlbuki yedi sekiz ay zarfında ettiği borçlar hane esmânını tecavüz bile ettiğinden alacaklıla-

rın müştereken açtıkları dava üzerine o dahi satıldı.

Acımalıdır o tecrübesiz, hünersiz, akılsız, terbiyesiz gence ki, sokaklar ortasında kalıp kendisini üç beş akşam için bazı en aziz ahibbasına misafir kabul ettirebildikten sonra âhir-i kâr karargâhı camilerin son cemaat mahalli oldu. Kifâf-ı nefs için cebinde beş parası bulunmadığından sabahları, akşamları imarethanelere müracaat için mecburiyet el verdi. Olanca eşyası arkasındaki elbiseye münhasır bulunduğundan, birkaç zaman zarfında bunlar dahi eskidikten sonra yama yama üzerine binmeye başladı.

Şu serserilik zamanında bîçarenin başına gelmedik felâketler mi kaldı? Sefele-i nâs ile edilen ihtilâtların semerâtından olmak üzere birkaç defa dayaklar yedi. Kendi kendisini müdafaaya kendi pazusunda kuvvet olmadığından sairlerinin şefkat ve merhametinden himaye istida ederek ol suretle yakasını kurtarabilirdi.

Hele bir gün uykudan geç kalktığı cihetle imaret çorbasına yetişememiş olduğundan açlığa, öğleden sonraya kadar tahammül eylediği hâlde nihayet tahammülü dahi kalmaması üzerine, bir ekmekçiye bil-müracaa rızaen-lillâh ekmek dilenip de heriften "Hele şuna bak! Şuna! Aygır gibi herif! Taşı sıksa suyunu çıkaracak! Utanmadan dilencilik ediyor. Elinden hiçbir şey gelmez ise kahveci tâbiî de mi olamazsın be herif?" cevabını aldığı zaman halka göstermekten utanarak ve elini gözlerine tutarak sel gibi akıttığı göz yaşlarını görseydiniz, bîçare çocuğun israfat ve sefahat-ı sabıkasını unutarak behemehâl kendisine merhamet eylerdiniz.

Hatta orada çocuğun hâlini görerek kendisine merhamet eden de bulundu. Sandalcı kıyafetli bir herif, yanına yaklaşıp "Birader teessüf etme! Senin şoy zade bir adam olduğun zahir hâlinden görülüyor. Düşmez kalkmaz bir Allah derler. Fakat şu düşkünlük hâlinde ekmekçinin sözünden ibret al. Bir kahveci tâbiîliği dilenmekten âlâdır" dedi ve çocuktan "Ben kimseyi bilmem. Bilsem bile benim bildiğim adamlar şimdi beni bilmek istemezler. Nereye baş vurayım? Ne yapayım?" cevabını alınca herif kendisine delâlet edeceğini vaadeyleyerek elinden tuttu. Evvelâ bir poğaçacı dükkânına götürüp karnını doyurduktan sonra yine kendisi gibi sandalcılar, balıkçılar, sırık hamalları

ve tulumbacılarla dolu olan bir kahvehaneye götürüp kahveciye takdim eyledi.

Bir adam arz-ı hizmet eylediği anda hüsnü kabul görebileceğini hesap etmek pek büyük bir hatadır. Hizmet arz eden Cemal Beye kahvecinin gösterdiği naz bu hatayı sûret-i bedâhete çıkarabilir. Kahveci naz etti. Cemal Bey yalvardı. Sandalcı kefalet gösterdi. Nihayet boğazı tokluğuna olmak üzere kabul olunabildi.

Cemal Bey ..... Yok artık Cemal Bey değil. Sadece Cemal! Kahvede müşterinin bir emrini iki etmeyerek hizmete başladı. Gündüz akşama kadar, gece dahi yatsıdan sonraya değin hizmet eyledikten sonra gece kahvede yatan üç beş nefer bekâr tulumbacı ve hamalların hizmetini de bilifa sabahları ateş yakmak için ale's-seher uyanmak Cemal'in vazife-i rûz-merresi oldu.

Bu arada Sebkat eden vukuattan olmak üzere şunu dahi haber vermeye mecburuz ki:

Bir akşam, kahvede yatan tulumbacılar arasında çengi köçek Sünbül'e dair söz açılır. Cemal'in bu müşâfeheye derhâl kulak kabarttığını hükm edersiniz ya? Vakıa kulak kabartır ise de kabarttığı kulağın ucunu bile göstermeye cesaret bulamaz.

Herifler o gece Sünbül'ün Eyüp taraflarında bir fulya bahçesinde bulunduğunu söyleşerek oraya gitmek arzusuna düşerler. Sûret-i muhaverelerinden anlaşıldığına göre, o akşam, Sünbül zikrolunan bahçede bazı hovarda takımıyla cümbüşe gitmiş. İçlerinden birisi gidip de kabul olunmazlar ise ne yapacaklarını sorar. Diğer birisi "Kabul etmemek hadlerine mi düşmüş. Usturpe sağ olsun" der. Nihayet kendilerini ya güzellikle veyahut zorla kabul ettirmeye karar vererek kalkarlar. Tamam gidecekleri esnada içlerinden birisi Cemal'e hitap ile "Haydi be Cemal! İstersen sen de gel. Sabahtan evvel yine döneriz. Ustanın haberi bile olmaz" diye ona dahi teklif-i refakat eder.

Kim bilir zavallı çocuk bu teklifi nasıl tehalükle kabul eylemiştir.

Heyhat! Pek yanlış düşünüyorsunuz.

Öyle ya! Öyle ya! Vakıa öyle. Zavallı çocuk evvelleri cemiyetin sahibi gibi bir mevkide bulunurken, bugün ya güzellikle veyahut zorla kendilerini kabul ettirmek kararında bulunan ho-

vardalara nasıl refakat edebilsin? Eğer Melek Hanım orada âguş-ı ağyarda bulunur ise ona uzaktan seyirci olmaya nasıl tahammül etsin?

O da değil. O da değil. Cemal daha köçek Sünbül ismi telâffuz edildiği anda yüreğinden kaynar sular akıyor gibi bir şeyler hissetmişti. Ancak, zabıtada çektiği belâ-yı mahbusiyyet acısı hâlâ yüreğini sızlatmakta bulunduğundan oraya verdiği teminat hilâfında hareketle nefsini tekrar belâya ilka etmemek mütalâası çocuğu men eyledi. "Ben Sünbül filân tanımam birader! O taraklarda da bezim kalmadı. Siz buyurunuz gidiniz. Benim zati bütün gün ayakta canım çıktığından yatıp rahat edeceğim" cevabını vermekle beraber bir yandan dahi ustasının kendisine ihsan etmiş olduğu aba yağmurlukla meşterilerin dayanmasına mahsus olan saman yastıkların birisinden ibaret bulunan yatağını hazırlamaya başladı.

Tulumbacılar gittiler. Ertesi sabah Cemal henüz kahve ocağının ateşini yakarken geldiler. O gece geçirdikleri âlemleri, sürdükleri safaları birbirine yâd ve ihtara başladılar. Bunlar Cemal'in yüreğine tesirden hâli kalmadılar ise de Melek Hanımın kucağında bulunan bir çocuğa dair söyledikleri söz, çocuğun ciğerlerini ağzına getirmişti. Yakmak için bir taraftan üflediği ateşi gözünden akan yaşlarla diğer taraftan söndürmekte bulunduğu asla mübalâğaya hamledemeyecek olan hakayıktandır.

Herifler çocuğun şu göz yaşlarına dikkatten hâli kalmadılar. Hatta içinden birisi sebeb-i bükâsını sordu. Vah bîçare Cemal! Hâlini kime açabilir? "Sabahleyin soğan ekmek yedim. Gözlerim onun için yaşardı" diye redd-i cevab eyledi ve bu cevap ile tulumbacılar dahi kanmış oldular.

Altıncı Bap

Cemal'in bu kahvede tâbiîliği altı ay kadar devam eyledi. Boğazı tokluğundan ibaret olmak üzere edilen pazarlığa, ustası bulunan ağa hazretleri, günde kırk para dahi gündelik ilâve eylemişti. Mahaza çocuk biraz vakitten beri parasız kalmamaya başladı. Böyle tulumbacı ve sırık hamalı takımının uluvv-i cenâbları kendi bulundukları mevkie nispetle pek büyük olduğu nazarıdikkatten uzak tutulmaması lâzım gelen mevaddandır.

Bunların aralıkta bir kere "Al Cemal! Şununla da katık alırsın" diye verdikleri onar, yirmişer para çocuğun hâlini epeyce terfîh edebilirdi.

Terfîh edebilir miydi?

Ne zannettiniz ya? Boğazı tokluğuna arz-ı hizmet eden bir zata onar, yirmişer para bahşişin ne büyük yardımı olacağını hesap etmiyor musunuz?

Yine burada vukua gelen ahvalden olmak üzere şunu da haber verelim:

Bir akşam, kahvede beytutet eden adamlar, halk dağıldıktan sonra kumar oynamaya kalkıştılar. İçlerinden bazıları naz ettikleri hâlde diğerlerinin ibramı bir ittifak-ı ârâ hâsıl eylemişti. Altı kişi iskambil oynamaya başladılar. Cemal bîçaresi dahi oyunu seyretmek için yanlarına oturdu. Üç kişi birkaç parti çevirdikten sonra yirmişer, otuzar kuruş kazandıklarını müteakip içlerinden birisi "Kısa gecenin temettu'u bu kadar olur" diye oyundan kalktı. Refikleri ondan kalan yeri Cemal'e teklif eylediler. Cemal kabul etmedi. "Ne korkuyorsun be? İşte kazanıyoruz" dedikleri hâlde Cemal, "Hayır! Arkadaşlar, ben fukara bir çocuğum, dişimden tırnağımdan arttırdığım beş on parayı kaptırmak istemem. Kazancında da vaz geçtim" dedi ve Cemal'i bu sözden döndürmek mümkün olmadı. Filvaki bîçare çocuk dişinden tırnağından arttırdığı beş on parayı biriktirmekte olup yekûnu otuz kuruşa henüz varmamış bulunan servet-i mevcûdesinin kendi nazarında ol kadar büyük kadr ü kıymeti vardı ki pederinden mevrus hazinelerin o zamanki kıymeti bundan pek aşağı kalacağına inanmalıdır. Şu noktaya kendisi dahi dikkat ederek elden çıkardığı servetin şimdi taktir eylediği kıymeti üzerine mütehassirâne göğüsler geçirdikçe ağzından alevler çıkıyor zannolunurdu.

Şu kahvecilik âleminin altı ay devam eylediğini haber vermiştik. Bundan altı ay sonra kahveciliğin hitam bulduğu kendiliğiyle anlaşılabilir. Biz yalnız sûret-i hitamını hikâye edelim.

Haniya! Cemal'i bu kahvede kapılandırmış olan sandalcı kıyafetli herif yok mu? Bir akşam bu zat yine kahveye gelir. Bir aralık Cemal'i yanına çekerek hâlini hatırını sorup ölmeyecek kadar geçindiğinden dolayı müteşekkir kaldığına dair cevap al-

dıktan sonra der ki:

Sandalcı - Ömrünün son gününe kadar kahveci kalmak kararında mısın?

Cemal - Ah! Bu çektiğim meşakk ü mihene bir dakika bile katlanacak adam değilim ama ne yapayım? Bir lokma ekmeği âb-ı rûya batırıp yemekten ise, alın terine batırıp yemeyi evlâ görüyorum.

Sandalcı - Geçmişleri unutmalı kuzum. Şimdiki hâle de bakmamalı. İşin daima ilerisini düşünmeli. Eğer ömrünün sonuna kadar kahveci tâbiî kalmak istemez isen senin için bir ticaret yolu bulabileceğimi aklım kesiyor.

Cemal - Nedir o yol?

Sandalcı - Malûm a ben sandalcıyım. Sandalımda senden başka bir refikim daha var. Sen de gelir isen üç olacağız. Edeceğimiz ticaret yük taşımaktan ibaret değildir. Üsküdar'dan Anadolu Kavağı'na ve Ortaköy'den Rumeli Kavağı'na kadar yalıların ekserisinin pencerelerinde parmaklık olmadığına dikkat ettin mi?

Cemal - Etmedim, ama, bu sözden muradını da anlayamadım.

Sandalcı - Bak kuzum, sana fikrimi açıkça söyleyeyim. İnsan ne kahveci tâbiîliğiyle zengin olabilir, ne de sandalcılıkla. Ben akşama kadar çalışsam elli kuruş kazanamam. Fakat bir gece yalılardan birisinin penceresinden girip de iki çift şamdan aşırır isek, üç kişinin hissesine hiç olmaz ise beşer yüz kuruş düşer.

Cemal - (Fena hâlde bozularak) Ne? Hırsızlık mı?

Sandalcı - Vakıa ismi biraz fenadır ama ticareti .....

Cemal - Teşekkür ederim dostum. Ben .....

Sandalcı - Vallahi senin menfaatin için söylüyorum Ettiğim teklif şimdilik pek ağır görünür ise de faydasını görmeye başladığımız zaman ağırlığı kaybolur.

Cemal - (Herifin lâkırdısına kulak vermeyerek sözünde devam ile) Ben hırsızlıkta sana refakat edersem nihayet nihayet ne kazanabilirim?

Sandalcı - Ne kazanabileceksin? Bir kaç bin kese akçelik adam olmak bile mümkündür.

Cemal - Pek güzel! Ben birkaç kere, birkaç bin kese akçelik

adamdım. Onun tadını tattım. Şimdiki hâlde boğazı tokluğuna gibi bir suretle şunun şurasında hizmet ediyorum. Elden çıkardığım servete acımamak elde değildir. Bugün, eski servetimin zekâtı nispetinde bir servete nail olsam, ne yapacağımı ben bilirim. Lâkin buna hırsızlık yoluyla nail olmayı aklımdan bile geçirmek istemem. Malım, mülküm elden gitti ise ırzım, namusum baki kaldığını görerek müteselli oluyorum.

Sandalcı - Ya! Böyle ha?

Cemal - Evet! Böyle. Bu teklifi bana dostluk olarak ettiğin hâlde dostluğuna teşekkürler ederim. Siz de refakatinizle müşerref olamayacağım için beni mazur görünüz.

Şu müşâfehe sandalcıyı biraz düşündürdü. Cemal dahi boynunu bükerek biraz mülâhazattan sonra herifi terk ve iş başına avdet etmeyi azmeylemişti. Sandalcı bir tavr-ı itminân ile elinden tutarak dedi ki:

Sandalcı - Âferin Cemal! Muradım seni bir tecrübe etmekti. Namuslu çocuk imişsin. Fakat sana başka bir teklifim var. İlk teklifim gibi değil. Hatta tecrübe yolunda dahi sana öyle bir söz söylediğim için affını rica ederim. Bu ikinci teklifim gayet namuskârânedir.

Cemal - Ne imiş bakalım. Bir de ikinci teklifinizi görelim.

Sandalcı - Konağın birisinden uslu, akıllı, İstanbullu, terbiyeli, nazik bir uşak istiyorlar. Düşündüm, taşındım. Seni buldum. Eğer razı olursan götürüp kapılandırayım. Yarım kese akçeye kadar maaş verecekler. Üst baş, yemek içmek hep onlardan.

Cemal - Bu fena değil ama!

Sandalcı - Aması ne oluyor?

Cemal - Evvelki teklifin üzerine sana emniyet edemeyeceğim geliyor. Bak, ben sözümü doğru söyler bir çocuğum.

Sandalcı - Yok birader, yok. Öyle değil. Bu işte bana emniyet et. Çocuk değilsin a? Gösterdiğim yol işine gelmez ise rücu edebilirsin. Cidden söylüyorum, muradım seni tecrübe idi. Ne diyeceksin bakalım? Pek düşünüyorsun da, cevap vermiyorsun.

Cemal - Öyle olunca siz bilirsiniz.

Sandalcı - Ben bilirsem, kalk bakayım, düş önüme.

Yedinci Bap

Sandalcı kıyafetli herif, Cemal'i önüne kattığı zaman doğruca Mahmutpaşa'ya gidip bir hazırcı dükkânına girdi ve istediği gibi bir kat elbise intihabını Cemal'e havale eyledi. Epeyce bir vakit sefalet içinde yuvarlanmış olan bîçare çocuğa bu muamele hayret verir ise ayıplamamalısınız. Kemâl-i veleh ve hayret içinde iken kendisini toplayarak sandalcının kulağına "İyi ama benim cebimde otuz kuruştan maada para yok" sözünü titreye titreye söyleyebilmişti. "Zararı yok. Parasını ben veririm. Sen de aylığından yavaş yavaş ödersin" cevabını alması üzerine bir kat daha hayrete duçar oldu. Kendi kendisine "Bu adamın bana bu dereceye kadar dostluk göstermesi tehî olamamalıdır. Sakın hınzırın bir suiniyeti olmasın" diye bir aralık edilen iyiliği kabul etmemek istemişti. Lâkin gösterdiği yol işine gelmeyecek olur ise rücuda muhtar olacağına dair herifin söylemiş olduğu söz hatırına gelerek teennîyi vacip gördü.

Elbise intihabında zaten aciz olmayan Cemal, öyle bir kat elbise ayırdı ki o zamanın modasına kemaliyle muvafık olmasından başka bu yoldaki tanıyıcılığı, kendisini gerçekten kahveci çırağı olmak üzere telâkki eyleyen esvapçıyı müteaccip eyledi. Aldığı rubalar o zamanın fiyatınca bin iki yüz kuruş paha kestiğinden sandalcı paraları bittamam tediyeden sonra yokuştan yukarıya doğru yürüdüler.

Şu hâlde gittikleri yer, Mahmutpaşa Hamamıydı. Bunun lüzumu Sandalcı tarafından ispat edilmeye hacet kalmadı. Cemal bu lüzumu daha evvelce kestirmişti. Hamama berber getirilerek tıraş ve saç kestirmek suretiyle dahi esbâb-ı nezafet itmam edildi. Cemal yeni elbisesini giydikten sonra eskileri hamam hademesi miyanında ancak külhancıya lâyık görülebilmiş olması cây-ı dikkattir.

Hamamdan çıkan iki arkadaş birçok mesafe kat eyledikten ve bir hayli sokakları dönüp dolaştıktan sonra nihayet bir konak kapısından içeriye girmek lâzım geldikte sanki konağın içinden bir ejder gözlerini kızartıp dişlerini gıcırdatıyormuş da Cemal Bey de bundan ürkmüş gibi çocuğa birdenbire bir dehşet geldi. Zira girdikleri konak çengi köçek Sünbül'ün konağı idi!... Sandalcı kıyafetli herif, dönüp Cemal'in yüzüne baktıkta en

dikkatsiz bir adamın bile gözlerine çarpacak olan alâim-i tevahhuş ve dehşeti görerek esbabını suale müsaraat eyledi. Cemal bu suale ne cevap verebilir? Bizim hülâsa-i netâyicini şöyle bir cilde ancak sığdırabildiğimiz vukûât-ı sabıkayı herife anlatmaya nasıl muktedir olur?

Kapının eşiği üstünde birkaç defa tereddüt gösterdi. Şüphe yok ki her tereddütü şu mel'un konağa girmemek için hatırına hücum eden bin mütâlâatın netice-i tesirâtıdır. Tereddütlerini men ederek içeriye adımını atmak için gösterdiği her azm ü cür'et dahi evvelki mütalâatını boşa çıkarmak üzere yine zihnine hücum eden bin mülâhazatın netice-i icbârıdır. Şu kadarını haber verelim ki en sonra konağa girmek azmini kat'iyen lâzım gösteren mütalâat içinde sırtındaki elbiseden dolayı sandalcı kıyafetli herife peyda eylediği borcun dahi bir tesiri vardı.

Şu anda Cemal'in gözlerinden sirişk-i ızdırâb takattur eylediğini düşünür iseniz, düşüncenizden dolayı mazur görülebilirseniz de isabet etmiş olmazsınız. Yalnız mazur görülebilirsiniz. Zira âdeta sahibi demek olduğu konağa bu kere uşak olmak üzere intisap için gelen bir felâketzede yakasını çak çak etse de becadır. Mütalâanızda isabet etmemiş olursunuz. Zira o hâlde Cemal'in gözleri ıslanmayıp fakat yüreğinden ve ciğerlerinden doğru kabarıp gelen bir ukde boğazına tıkanmış ve bîçareyi soluk almaktan men edecek bir hâle getirmişti.

Elhâsıl, nasıl girdiğini dahi muhakemeden aciz kalacağı bir cür'et-i mecnûnâne ile Cemal Bey, sandalcının arkası sıra konaktan içeriye girdi. Selâmlık tarafı ittihaz olunan bir daireye çıkıp mabeyn odasının kapısı önünde sandalcı ile beraber durdular. Sünbül bu odanın içindeydi. Ancak kapıyı açmayıp gelenlerle kapı arkasından konuştu ki bu suret Cemal Beyi sokak kapısı önündeki hâlden bin beter bir hâle girmekten mani olabildi.

Sandalcı kıyafetli herif, Cemal'in birtakım mahasinini zikr ve kendisinin iffet ve istikametine kefalet edeceğini arz ile Sünbül'e kabul ettirdikten sonra Sünbül, o dairede kendinden büyük amir olmayacağını ve ayvaz ve aşçı ve arabacı ve çöpçü vesaire hep kendi kumandasına tabi olacağı ve her gün icap eden o evâmiri işbu mabeyn kapısı önünden alacağı hakkında talimât-ı lâzımeyi verdi.

İyi ama bu talimatın acaba bir kelimesi Cemal'in zihninde kaldı mı?

Karı talimatını bitirdikten sonra, sandalcı kıyafetli herif o dairede mevcut olan eşyayı Cemal'e irae ederek "İşte birader, buranın sahibi sensin. Adam ol, sadakatle çalış. Kahveci tâbiî olmaktan böyle bir dairede bulunmak elbet evlâdır" dedi ve muvaffakiyeti için hayır dua ederek çıktı, gitti.

İşte kıyametin kızılcası da herif oradan gittikten sonra koptu. Kendisini kaldırıp minder üzerine fırlatan felâketzede Cemal'in iki gözlerinden çağlayan seyl-i sirişk içinde boğulmadığına taaccüpler ederiz. Demetiyle kavrayıp kopardığı saçların çatırtısı yürekler tırmalar ve kopardığı yerlerden sızan kanlar görülecek olsa enzara nefret verirdi. Göğsüne yumruğuyla o kadar şiddetli vururdu ki en hiddetli bir gazab-nâk, hayatına kastedeceği adama ancak bu kadar şiddetli yumruk vurabilir.

Bir aralık mabeyn kapısına bir tekme vurarak harem tarafına dalıp eline her ne geçer ise Melek ve Sünbül'ü onunla vurduktan, öldürdükten sonra kendisini dahi üst katın penceresinden sokağa atıp telef eylemek gibi bir fâci' hatıranın mağlûbu olmasına ramak kalmıştı. Bereket versin ki kendi canına kıyabilecek kadar cesur olmaması bu hatırayı birdenbire def edemedi ise de hele tahfîf ve tehire medar olabildi. Artık bundan sonra yekdiğerini teakup eden hatıraların hangi birini tadât edelim. Fakat hiçbirisini mevki-i icrâya çıkarmak karar-ı kat'isini veremeyip netice-i karar olarak "Ben buraya bir kere girdim mi girmedim mi? Bir daha çıkmam. Elbette işe bir suret veririm. Lâkin çılgınlıkla, acele ile olmaz. Tesadüf beni buraya kadar getirdi. Yolumun ilerisini de teennî açmalıdır" dedi. Ve bu suretle hareketi kat'iyen azmeyledi.

Cemal, nefsiyle olan şu mücadelesinde tamam iki buçuk saat uğraşmıştır. Bereket versin ki bu müddet zarfında mabeyn kapısının arkasından hiçbir emir verilmedi. Hademe-i mevcûde her biri kronometre saat gibi işlerini vakit ve zamanıyla ve sırasıyla icra ederlerdi. Akşam oldukta kendi yemeği dahi önüne getirilip ayvaz kâhya, ağa hazretlerinin yatağını da akşamdan serdi, hazırladı.

Her köşe ve bucağını avâtıf-ı bî-nihâyesi semerâtıyla doldu-

rulmuş bulunan işbu konakta uşaklık suretiyle ikametin henüz acemisi olan Cemal Bey taamdan sonra yatak zamanına zihnince hiçbir karar veremeyerek minder üzerinde oturmuş, boynunu bükmüş, vukûât-ı cariyyeyi muhakemeye başlamıştı. Bir de mabeyn kapısı vurularak kendisi çağrılmasın mı?

Sekizinci Bap

Hizmetkârlık bu! Çağrıldığı zaman bir dakika evvel yetişmek mecburiyeti derkârdır. Kahveci tâbiliğinde, hizmetkârlığın bu misillü vezâifini pek etraflı öğrenmiş olan Cemal, kapının vurulduğunu işitir işitmez, zihnindeki meşguliyetleri derhâl bertaraf edip kapıya koştu. Bu kere Sünbül Hanımefendi, kapı arkasından lâkırdı söylemekten maada kapıyı sırtına kadar açmış ve fazla olarak Cemal'in içeriye girmesi için bir de emir vermişti.

Hikâyemizin en fâci' yeri Cemal'in bu odaya duhulü addedilse becadır. Zira içeriye girip de Melek Hanımı kendi mahsuli aşkı olan çocuk dahi kucağında olduğu hâlde orada hazır görünce bîçare Cemal, olanca metanet ve rezânetini toplamakla beraber yine kendisini zabtedemeyerek devrildi. Bir kalıb-ı bî-rûh gibi yere serildi.

Kim bilir bîçare Melek bunu görünce ne olmuştur!....

Artık onu hiç sormayınız. Kucağındaki ciğerparesini bir tarafa bırakarak "Cemal'im, Cemal'im! Ah benim bîçare Cemal'im!" diye o dahi Cemal'in üzerine atıldıysa da Cemal gibi kendisini kaybetmeyip Sünbül'ün ve diğer iki cariyenin ayva gibi sapsarı olan çehre-i bîruh üzerine su serptikleri sırada Melek dahi sirişk-i teessürüyle Cemal'in yüzünü irvâ ederdi.

Sünbül, kızın kolundan tutup, kaldırdı. "Bu kadar zaman sabrettikten sonra beş dakika daha sabredememekliğin hiçbir manası yoktur. Şimdi her şeyi bırakalım da bir de seninle mi uğraşalım?" yollu kızcağızı bittekdir iskât eyledi.

Serpilen suların ve koklatılan ruhların tesiriyle baygın Cemal gözlerini açtıktan sonra Sünbül, çocuğu kolu üzerine alarak kaldırıp "Kalk beyim kalk! kendine gel. Bu kadar zayıf yürekli olma" diye bir köşeye oturttu. Cariyelere sipariş ederek derhâl getirtip halecan-ı kalbinin sademâtı zahir hâlinde dahi müşahede olunan Cemal'e içirdiği limonata, çocuğa biraz daha ferahlık vermiştir. Aradan epeyce bir vakit daha mürur ile felâketzede çocuk aklını lâyıkıyla başına aldıktan sonra karı söze

başladı.

Sünbül - Kama ile hâsıl olmayan ümitlerin, itaat ve inkıyat ile hâsıl olabildiğine ne dersiniz beyim?

Cemal - Ah! Sünbül ....

Sünbül - Yok! Sakın ha! Mâ-sabakı başınıza kakmak niyetinde bulunduğuma zahir olarak sıkılmayınız. Muradım size bir terbiye vermekti. Çok çektiniz ama .....

Cemal - Ah zalim! Ah merhametsiz! Beni hapislere kadar attırdın ha?

Sünbül - Hapislere kadar mı? Galata'da filânda duçar olduğunuz belâlardan al da, tâ kahveci tâbiîliğine ve nihayet buraya kapılanıncaya kadar geçirdiğiniz vukuat kimin tertibiyle geçti zannediyorsunuz?

Cemal - Vay bunların hepsini sen mi ....

Sünbül - Evet beyim! Hepsini ben tertip ettim. Canınızdan başka hiçbir şey muhafaza etmeyerek sizin için her belâyı, her felâketi tecvîz eyledim. Sizi ölümden kurtaran muavinler benim tarafımdan konulmuş adamlardı.

Sizinle kavga çıkaran çapkınların harekat-ı şekavetkârânelerinde dahi reyim ve malûmatım olduğunu haber verir isem darılmayınız.

Cemal - İyi ya, bana kasdın neydi a merhametsiz?

Sünbül - Kasdım mı? Sonra anlarsınız. Sizin kahvede yatan tulumbacıların sizi Eyüp'teki fulya bahçesine davet ettikleri zaman muvafakat göstermemeniz ve onlarla kumar oynamaya razı olmamanız ve cebinizdeki otuz kuruşun kadrini bilmeniz ve nihayet sandalcının teklif ettiği şekavete razı olmayıp namus ve iffetinizi ispat etmeniz, artık ıslah-ı ahvâl eylediğinizi nazarımda ispat eyledi. Dünya ne olduğunu gördünüz. Görmediğiniz bir şey kaldıysa o da şu ciğerparesi evlâdınızdır. Alınız, öpünüz, koklayınız. Sulb-i sahîh evlâdınızdır. Öz oğlunuz olduğuna hiç şüphe etmeyiniz. Sözümüzün bakıyesini yarın söyleşiriz. Pek yorgun olduğunuzu bilirim. Haydi Melek'in odasına gidiniz de rahatınıza bakınız.

Karının şu son lâkırdısı üzerine Cemal Bey put gibi lâl oldu, kaldı. Hatta "Acaba taş yürekli karı benimle eğleniyor mu" diye verdiği müsaadeye inanmayacak bile oldu. Zira uşaklık suretiyle hizmetine razı olduğu bir karıdan bu inayet-i fevkalâdeyi

hiç beklemezdi. Melek kendisini kolundan tutarak içeriye doğru çekmekteyken bile hâlâ baki olan tereddüdü bîçarenin cür'etini men eylerdi. Sünbül bu tereddüdünü lâtife ile men için şöyle bir söz daha açtı:

Sünbül - Ne korkuyorsun? İçeride Osman Beyi görürüm diye mi düşünüyorsun?

Cemal - Ah Sünbül! Çektiğim felâketlerin hiçbirisi, hiçbir şey demek değildir. Fakat bu Osman Bey rekabetinin yüreğimde açtığı yara mezarıma kadar işleyecektir.

Sünbül - Vay sen ona gerçekten inandın mı?

Cemal - Neye?

Sünbül - Şu Osman Bey namında birisi çıkıp da Melek Hanıma muvaffak oluşuna?

Cemal - Gözümle gördüğüm bir şeye nasıl inanmam?

Sünbül - Senin gibi çılgınların gözüne pek çok şeyler gösterirler ve gösterildiği zaman inandırabilecek bir surette gösterilmek dahi lâzımdır. Eğer inanmamış olsaydın, hanları, hamamları, dükkânları, bostanları satar mıydın? Onları satmamış olsaydın, ekmekçiden bir lokma ekmeği dilenmek derecesine tenezzül eder miydin? Bu dereceye tenezzül etmemiş olsaydın, hiç aklını başına toplar mıydın? Haydi beyim, haydi! Git zevkine bak. Melek'e senden başka erkek eli değmemiştir.

Cemal - Aman Sünbül efsun mu okuyorsun?

Sünbül - Hakikat söylüyorum beyim. İşte Melek yanındadır. Doğrusunu ondan sor.

Melek - Yemin müddetinin hükmü geçti mi anacığım?

Sünbül - Geçti kızım! Şimdiki hâlde hakikat-i ahvâlden bildiğin kadarını Cemal Beye söyleyebilirsin.

Melek - Öyle ise gel benim bîçare Cemalciğim. Şu ana kadar sadık Melek'e ağyar eli değmediğine emin olmaklığın lâzım geleceği gibi, bundan sonra değmeyeceğini dahi temin edebilirim.

Bu teminat üzerine Cemal ile Melek, kol kola vererek doğruca kendi odalarına gittiler. Lâkin bir gidiş gittiler ki mes'udiyet-i müteceddidelerinin yüreklerinde uyandırmış olduğu hiss-i şükrân ikisinin dahi gözlerini ıslatmaktaydı.

O gece bunların tâ-be-sabah gözlerine uyku girmemiş olması istib'âd edilecek ahvalden değildir. Cemal Bey, kucağından düşürmediği çocuğunu sevdi diyemeyiz. Çocuğuna karşı gösterdiği

etvar ve evza'a nazaran çocuğa arz-ı perestiş etti, taptı tabiriyle muhabbetinin derecâtını tayin edebiliriz.

Melek ile ettiği hasbihâller Osman Beyin rekabeti meselesi sırf uydurma şeyler olduğunu sûret-i sübûta çıkardı. Meğer o gün Osman Bey namına görmüş olduğu mükellef zat, muahharen sandalcı kıyafetiyle gördüğü adamdan başka bir kimse değilmiş. Bu adam ise Sünbül'ün müntesibinden olup kendi hakkında oynanan oyunların cümlesinde bu zatın malûmatı varmış. Melek dahi bu oyunlarda malûmatsız değilmiş ise de, Cemal Beyin tecrübe ve ıslah-ı ahvâli için cali bir surette tertip olunan şeyleri kendisine haber vermeyeceği hakkında yemin eylediği için ketm-i esrâra mecbur olmuş.

Kızdan şu hakikatleri öğrendikten sonra Cemal, işin daha etrafını anlamaya çalıştı. Kıza sordu:

Cemal - Pekâlâ! Sünbül Hanımefendi bizim ıslah-ı ahvâlimizi neden dolayı iltizam edinmiştir?

Melek - Orasını bilmem.

Cemal - Bunu da haber vermemek için yemin mi ettin yoksa?

Melek - Hayır! Bu bapta cidden malûmatım yoktur. Şunu bilirim ki Sünbül Hanım seni pek ziyade sever. Âdeta benden ziyade seviyor desem, hata etmemiş olurum.

Cemal - Debbağ, sevdiği deriyi yerden yere çarpar derler ise de insanların sevdiği adamları sürüm sürüm sürüdürünceye kadar merhametsizlik göstermelerine hiçbir mana veremem.

Melek - Ben de veremem. Şu kadar var ki o Osman Bey kıyafetinde gördüğün herif senin uğradığın felâketler haberini getirip de benim yüreğim tahammül edemeyerek ağladığım zamanlar, Sünbül Hanım dahi kendisini tutamayıp senin için hüngün hüngür ağlardı.

Cemal - Çok şey! Bir lâkırdı söylüyorsun ki senden başka her kim söylemiş olsa inanmazdım.

Kızın daha ziyade malûmatı olmaması ve sabahın dahi takarrüp etmesi Cemal Beye hâb ve rahat lüzumunu göstermesiyle refikasıyla beraber bu lüzuma tâbiyet eylediler.

Dokuzuncu Bap

Ertesi günü öğleden sonra uykudan uyandığı zaman etrafına nazarla kendisini, bir mükellef odada ve muhabbeti uğrunda can veren bir karının yanında ve mahsûl-i muhabbetleri olan çocuğun

yanı başında görünce tûl müddet çektiği sefaletle şu nimetin mukayesesi meşguliyetine düşen bîçare Cemal, refikasını uyandırmaksızın bir saat kadar daha gözü açık olarak yatmış ve zihninden geçirmediği şey bırakmamış idiyse de çengi Sünbül'ün kendi hakkında olan muamelesini bir türlü hüsn-i tevcîhe muktedir olamayıp binaenaleyh zihninee hiçbir şeye de karar verememişti. Çocuğun uyanıp ağlaması refikasını da uyandırdı. Binaenaleyh, masumun sabah hizmetini edadan sonra Melek Hanım, Cemal Beyi diğer odaya davet eyledi.

Diğer oda dediğimiz yer, mahut mabeyn odası idi ki Sünbül Hanımı da orada buldular. Sabah kahveleri içildi. Çubuklar yandı. Keyifler tamam oldu. Sünbül, çocuğun hâl ve tavrından zamîrinde muzmer olanları keşf etmişçesine bir maharetle söze başladı:

Sünbül - Şimdi ben senin yüreğinden geçenleri bilirim Cemal! Sana olan muamelâtımdaki hikmeti sormak istersin öyle değil mi?

Cemal - Evet öyle. Sanki yüreğimin içindeymişsin gibi yüreğimde olanları biliyorsun.

Sünbül - Öyle ise senin bana soracağın suallerden evvel ben sana bazı sualler sorayım. Senin baban Dâniş Çelebi isminde bir adammış öyle mi?

Cemal - Evet! Dâniş Çelebi'dir.

Sünbül - O bir mecnun adammış.

Cemal - Orası da öyle.

Sünbül - Bunları haber aldık. Lâkin validen kimmiş?

Cemal - Vallahi Sünbül, validem kim olduğunu ben de bilmem.

Sünbül - Acayip! Validenden pek mi küçük kaldın?

Cemal - Hayır! Validemden pek de küçük kalmadım, ama o zaman validemin validem olduğundan başka bir şeye akıl erdirmezdim.

Sünbül - Validenin şekil ve siması hiç hatırında kalmadı mı?

Cemal - (Düşünerek) Hayır! Aradan zaman geçtiği cihetle tahattur edemiyorum.

Sünbül - Vücudunda hiçbir nişanesi hatırına gelmiyor mu?

Cemal - (Düşünerek) Hayır! Hayır! Hatırıma gelmiyor.

Sünbül - Hele hele! Elinde, ayağında?....

Cemal - Ha! Hatırıma geldi. Galiba sağ ayağı olmalıdır. Sağ ayağının parmakları ayrı olmayıp, birbirine bitişikti. Ekseriya anamın ayağını okşar, oynardım.

Cemal bu lâkırdıyı söylediği zaman Sünbül'ün çehresi kireç gibi bembeyaz kesilip onu müteakip memelerine kadar vücudunu bir mor renk istilâ eyledi. Gözleri döndü. Dudakları titreyerek nefesi kesildi. Lâkırdı söylemeye bir zamana kadar iktidar bulamayıp, şu kadar var ki sanki yerinden fırlayıp da bir büyük ve müthiş iş görecekmiş gibi o zamana kadar entarisine sararak saklamakta olduğu sağ ayağını uzatarak Cemal'e gösterdikten ve güya ol baptaki efkârını istifsar ediyormuş gibi gayet müthiş ve mahûf bir tavır ve vaz ile beş altı dakika kadar çocuğun yüzüne bakıp kaldıktan sonra nihayet söylediği söz, ciğerlerini paralayarak çıkıyormuş gibi bir ıztırâb-ı elîm ile "Okşayıp sevdiğin ayak bu ayak mıdır?" diyebildi ki bu hâl üzerine yalnız Cemal değil, Melek Hanım dahi hayretinden buz gibi dondu, kaldı.

Bunların şu hayreti beş on dakika imtidat eyledikten sonra Cemal'in bir yandan tereddütünü yenemiye yenemiye "Anacığım! İşte bu ayak anamın ayağıdır" diye karının ayağına sarılmasını teakupla Melek dahi "Sen bize ne sırlar keşfediyorsun anacığım!" diye Cemal'e peyrev olmaya müsâraat eylediyse de Sünbül kızı men ederek "Hayır Melek! Ben senin anan değilim. Senin anan Canbert Beyin karısı olan hanımdır. Bunun hilâfına gerek benden, gerek sairlerinden işittiğin sözler hep yalandır. Hesapta sen benim gelinimden başka bir şeyim değilsin. Dünyada oğlum Cemal'den başka benim kimsem yoktur" dedi.

O zamana kadar Sünbül'e bakmakta olduğu nazarla, şu anda hâsıl olan nazar arasındaki fark muvazene ve mukayese edilir ise Cemal Beyin husûsiyet-i ahvâlinde görülen inkılâba yakîn hâsıl edilebilir. Analık, oğulluk takarrür eyledikten ve bu bapta geçmişi ihtar yollu yarım saat kadar söz söylendikten sonra Sünbül'ün ve eski ismi yâd edilmek lâzım gelir ise Peri Hanımın gözlerinden akıtmaya başladığı yaşlar Cemal'in ilk gördüğü bir şey olmakla hayretini arttırdıkça arttırmaya pek ziyade yardım eylemiştir. Nihayet kara çocuğa şu hakayıkı dahi serd ve ityân eyledi. Dedi ki:

Sünbül - Oğlum, evlâdım, çocuğuna külliyetli mal bırakan babalar, ekseriya çocuğuna insaniyet âleminde ömrünü şan ile geçirebilmesine medar olacak terbiyeyi vermeyenlerdir. Ben vakıa, pederinin mecnunluğu üzerine hanemi kendi elimle yıkarak başımı alıp çıktıktan sonra senin ahvalini daima tahkik eylerdim. Fakat terbiyesiz büyüdüğünden dolayı teessüften başka elimden hiçbir şey gelmezdi. Nihayet, pederin kendi kendisini salb ederek sen on yedi, on sekiz yaşında bir mirasyedi olmak üzere meydana çıktın. Elindeki servet ü sâmânı mutlaka telef edecektin. O zaman seni evlendirmiş barklandırmış olsalardı bile hiç bir faydası olamazdı. Vur patlasın, çal oynasın âlemine girmek ve olanca varını orada telef ettikten sonra sürünmek, mirasyedilerden ağlebinin alnına yazılmış bir yazıdır. Bundan müstesna olanları ol nevâdirdendir ki ma'dûm hükmündedirler. Analığımın icbarıyla senin malını kendi vasıtamla telef ettirmeyi senin hakkında dostluk addeyledim. Melek'i sana nasıl sevdirdiğimi ve seni ne suretle soyup söndürdüğümü tekrara hacet yoktur. Hele senin bana gösterdiğin aşk ve muhabbetten şimdi asla bahsedemem. Sözü uzatmayalım. Senden her ne almış isem, bir habbesi zayi olmaksızın mevcuttur. Mal yine senindir. Bundan sonra aklını başına alacağın hakkında emniyet-i kâmile hâsıl eylediğim için işte bu esrar ve hakayıkı sana ifşa ediyorum.

Şu lâkırdıyı işiten Cemal'i validesinin ayaklarına kapanarak, ağlayarak arz-ı şükrandan kim men edebilir? Fakat bunca zamandan beri kendi yanında çengilikten başka bir mevki ihraz etmemiş olan Sünbül, Cemal Beyin şu sûret-i teşekkürünü kabul edemeyerek mümânaat gösterdi ve vesâyâsının bakiyesini şu suretle itmam eyledi.

Cemal - Şimdi sana bir tavsiyem vardır. (Çıkarıp önüne bir torba altın koyarak) Şu parayı alırsın. En sonra satmış olduğun konağa gidersin. Ne yapar isen yaparsın. Kaç kuruş isterler ise verirsin. Konağı mutlaka mübayaa edersin. Baban vefat ettiği günden beri içimde bir merak vardır. O merakta pek haklı olduğumu yakînen biliyorum. Eğer iş dediğim gibi çıkar ise senin için pek büyük bir fayda daha hâsıl olacaktır.

Onuncu Bap

Cemal Bey, torbayı alarak daha o akşam sattığı konağa

gitti ve bir senelik bey' ü şirâyı feshetmek kararında bulunduğunu konağın şimdiki sahibine ifade eyledi. Böyle bir pazarlıkta satanın alana ziyadece naz göstereceği malûmdur. Fakat validesi bu keyfiyeti evvelce anlayıp icap eden mezuniyeti dahi vermiş olduğundan mal sahibi naz gösterdiği kadar Cemal Bey dahi para göstererek ve her meselede olduğu gibi bu meselede dahi galibiyet, para tarafında kalarak satmış olduğu fiyatın iki misline müsavi fiyatla konağı tekrar mübayaa eyledi. Üç güne kadar mal sahibinin çıkacağı vaadini alarak muvaffakan, muzafferen validesi yanına geldi.

Artık bu üç günü vukûât-ı sâbıkanın ne gibi yâd ü tezkârlar ile geçirmiş olacaklarını müfredât vechile hikâyeye lüzum yoktur. Tâ sihirbaz büyük valide hanımdan bed' ile Dâniş Çelebi'nin mecnunlukları ve Arabın Peri Hanım aleyhine çevirmek istediği hud'aları kaziyelerine varıncaya kadar çengi Sünbül hikâye eylediği gibi, ondan sonra Dâniş Çelebi'nin kendisini salb ettiği zamana kadar olan vukuatı da Cemal Bey nakl ve rivayet etti.

Konakta bulunanların çıkması için tayin edilen üç gün müddet münkazî olarak çıkacaklar çıktıktan ve iki gün zarfında konak yeniden tefriş ve Cemal Beyden her ne alınmış ise cümlesi iade edildikten sonra, Sünbül ve Melek ve Cemal Bey konağa giderek müteveffa Dâniş Çelebi'nin kendisini salb eylediği odaya girdiler. "O mel'un halka şu halka mıydı Cemal?" diye ettiği suale tasdik cevabını aldıktan sonra Sünbül, entarisi altından kuvvetlice bir ip çıkarıp halkaya geçirdi. Şu hâl Cemal'in nazarıdikkatini celp eylediğinden "Ne yapacaksın? Meramın ne? Bu ipi, bu halkaya geçirmekten maksat nedir?" gibi sualleri bir kaçık benizle pek telâşlıca sorması Sünbül'de zarurî bir tebessümü mucip olmuştu. "Merak etme. Şimdi görürsün. Üçümüz birden şu ipi tutup çekeceğiz. Haydi bakalım yapışınız" diye çocuğun merakını def eyledi. Üçü birden ipe sarılarak çektikleri zaman, tavanın zikrolunan halka cihetinden bir büyük kısmı kırılıp ve kopup yere düşmesin mi?

Asıl garabet bunda değil! Düşen parça ile beraber her biri leblebiden büyük yedi sekiz yüz parça nur kataratı gibi elmaslar yere serpili vermesin mi?

Bu hâl Cemal ile Melek'e hayret verdi. Sünbül ise intizarkerdesine vasıl olmuşçasına bir tavr-ı itminândan başka hiçbir

teessür göstermeyip "İşte merakım buydu. Ettiğim merak değerliymiş" dedi. Ve Cemal "Bu sırdan evvelce malûmatın var mıydı? Yok idiyse bunu nasıl sezebildin" diye istizaha kıyam etmesi üzerine karı, bu hakikati dahi ber-vech-i âtî izah eyledi:

Sünbül - Hayır! Bundan haberim yoktu. Lâkin babanın mecnunluğu malûm a? Sen daha mini mini bir cici bebek iken seni kucağına alıp sevdiği zamanlar "Ah! Oğlum, benden sonra sen şu hazinelerin kadrini bilemezsin. Tıpkı cevher-füruşa benzersin. Malını tüketip bitirdikten sonra dalkavuklar senin yüzüne bakamaz olurlar. Sen bu felâkete tahammül edemezsin. Kendini salbe kadar göze aldırırsın. Fakat bakalım cevher-füruşa vaki olduğu gibi kendini salb ettiğin halka, tavanı yıkarak ortalığı mücevherata gark edecek mi?" derdi. Malûm a baban, bu makule hikâyelere derhâl hakikat rengi vererek icabını da icraya kalkışırdı. Sûret-i in'idâmını haber aldığım zaman hiç şüphe etmedim ki seni *Hatem-i Tay* hikâyesinde nakledilen cevher-füruşa kıyas ederek tavanı bu suretle tehiyye eylemiştir. Lâkin cinnet bu ya! Evvelâ tecrübeyi nefsinde icraya kalkışmış ve ol musibeti kendi başına, yine kendisi davet eylemiştir. İşte hakikat bugün fiilen dahi meydana çıktı.

Bu fiilen meydana çıkan hakikat her ne kadar cümlesini mütehayyir eylemiş idiyse de bu hayretin zımnında bir de büyük memnuniyet olduğunu inkâra mahal yoktur.

Sünbül, üç dört gün daha konakta ikamet ederek kâffe-i levâzımı itmam ettikten sonra bir sabah çocuğunu ve gelinini yanına çağırıp "İşte çocuklarım! Ben, sizin için şu analıktan başka bir şey yapamazdım. Yapabileceğimi yaptım, bitirdim. Çekilen çileler, felâketler akılları başlara getirmiştir. Bundan sonra âkilâne hareket edileceğinden eminim. Mes'uden muammer olacaksınız. Fakat saadet-i hâlinizden ben yanınızda bulunarak hisse-mend olamayacağım. Malını sefahatla telef etmek acınacak bir hâl addolunabilir ise de namussuzluk addolunamaz. Lâkin şu bir iki seneden beri gördüğümüz hâl ile yaşamaklığım kadınlık iffetine yakışır bir sûret-i maîşet değildir. Ben yanınızda bulunacak olurum ise tövbekâr bile olsam yine sizin için bir yüz karası olurum. Bunu yüreğim tecvîz etmeyeceği gibi ben kendimce sûret-i maîşetimden pek memnun, pek mütelezziz olduğum cihetle tövbekârlığı dahi istemem. Siz mes'ut olunuz. Ben de

kendi âlemimde bulunayım. Yalnız iki üç ayda bir kere gelip sizi görmekliğime müsaade veriniz" dedi. Ve buna mukabeleten gerek Cemal ve gerek Melek Hanım birçok sözler söyleyerek karıyı kandırmaya çalıştılar ise de ömründe kimsenin reyiyle hareket etmemiş olan Sünbül, bu kere dahi rey ve kararından dönmeyerek çocuklara veda ile çıktı. Kendi hanesine gitti.

İşte hikâyemiz tamam oldu. Şimdi karilerimize ihtar edilecek yalnız şu cihet kaldı ki:

Âlemde Dâniş Çelebi ve Canbert Bey gibi mecnunlar nadir bulunur. Fakat Cemal Bey gibi mirasyediler ve Melek Hanım gibi muğfeller nadir bulunur şeylerden değildir. Kendisi dört parayı sa'y-i destiyle kazanıp bir tarafa koyabilmekten aciz bulunan ve pederden mevrus servetle vur patlasın, çal oynasın âlemine can atan genç beylerimiz şu noktayı hatırdan çıkarmamalıdırlar ki bulundukları mecâliste bezm-i îş ü nûşu neşelendirenler hemen hiçbir zamanda Sünbül ve Melek olamazlar. Binaenaleyh elden çıkan saadeti yine bunlar hatta ibtidasından daha mükemmel ve daha ciddî olmak üzere iade edemezler. Hikâyemiz gibi hikâyelerin netâyicinde açılan ümit kapıları muharrirlerin sanatlarından mütevellit bir eser olup kendi sergüzeşt-i ahvâlini hikâyâta tatbik edenler bu misillü ümitlere ehemmiyet verirler ise Dâniş Çelebi'yi aynı aynına taklit etmiş olmaktan başka bir şey yapmış sayılmazlar.

Kezalik genç hanımlarımız dahi şu noktayı nazar-ı itinâya almalıdırlar ki nice şirin sözler ile kendilerini iğfale çalışan zatlar, oğlunun temin-i selâmetini evvelce düşünüp yine oğluna taslît eden bir çengi Sünbül tarafından gönderilmezler.

Öyle bir taraftan gönderilirler ki bunların temellükât-ı mâsûm-firibânelerine itibar edenlerin helâki onların kazançlarını itmam edecektir. Bu misillü muğfiller içinde çengi Sünbül kadar maharet erbabı olanlar ender bulunur. Hatta çengi Sünbül hakkında tasvir eylediğimiz sûret-i maîşet bile hiçbir âkil kadının nazar-ı tahsînine mazhar olacak bir maişet değildir. Evlâdının mürüvvetiyle mes'uden yaşayabilmesine mani olacak bir hâl-i saadetten mi addolunabilir? Bu gibi bir maişet erbabının âkıbet hâlini görmek isterseniz, size yine Sünbül'ün âkıbetini arz edelim:

Karının şu hâlde kırk yaşına takarrüp etmiş ve belki de va-

sıl olmuş bulunduğu inde'l-hesap anlaşılır. İşin üzerinden birkaç sene daha mürur ile artık bâğ-ı hüsnüne gereği gibi hazan geldikten sonra mecâlis-i ayş ü nûşda raks sanatınca olan maharetinden başka hiçbir medâr-ı makbûliyyet kalmayıp Sünbül ise geçmiş olan hüsnüne hâlâ mağrur olduğundan, erbâb-ı iştihânın nazar-ı rağbetinden şu suretle sukutu kendisini ölüm derecesinde makhur etmeye başladı. Bu azaptan kurtulmanın çaresi artık o makule büyükler meclisine devamı terkten başka bir şey olamayacağı derkârdır. Sünbül dahi suret ve keyfiyeti malûmumuz olduğu vechile esafil ve edânî-i nâsdan bulunan sair ahbabıyla ettiği sohbete kanaat göstermeye mecbur oldu. Ancak bu hâlde dahi kendi sohbetine devam edenler karının zatına rağbetle devam etmezlerdi. Belki, ibzalât ve israfâtına tama'an devam ederlerdi. Demek oluyor ki bir kart mirasyedi dahi kendi kesildi. Hazıra dağlar dayanmaz hükmü kendi hakkında dahi vaki oldu.

Şu kadar var ki Sünbül, efkâr-ı mahdûda erbabından olup da ömrün zilletlerine dünyada yalnız bir nefes almak tama'ıyla katlanabilecek makuleden değildi. Hüsnü elden çıktığı gibi serveti dahi sonlarına varınca "Dünyada ağız tadıyla geçirdiğim ömür bana kâfidir. Bundan sonra sürünmekten ise temizlenmek evlâdır" dedi. Ve mucibince hareketten dahi geri kalmadı.

Şâyân-ı dikkat değil midir ki şu sû-i hâtimesi dahi evlâdı miyanında musibet-efzâ-yı vuku olamamıştır. Oğlu bu habere altı ay kadar validesinin kendi konağına uğramamasıyla hâsıl olan merakı üzerine bittaharri zafer-yâb olabilmiştir.

Böyle bir sû-i âkıbetten cümlenin masuniyeti için edilecek duaya amin demek, herkese insaniyetçe borçtur.

(İntihâ)

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar V

KAFKAS

Hazırlayan

Erol Ülgen

ANKARA, 2000

Kırkambar İlâvesi

Hikâye Gözü

KAFKAS

Sahibi : Mehmet Cevdet
Muharriri: Ahmet Midhat

Maarif Nezâret-i Celîlesinin ruhsatıyla
İlk defa olarak

Babıâli civarında Ebussuud Caddesi'nde 8 numaralı Kırkambar Matbaası'nda basılmıştır.

İstanbul
1294

KAFKAS

Mukaddime

Bu defa şu serlevha altında yazmaya başladığım hikâyeyi Kafkas hürriyetperestânının ahiren Rusya aleyhine vuku bulan kıyamları ihtar eylemiş olduğunu en evvel itiraf etmeliyim. Hatta bu hikâye muhteviyatını gayet mücmel olarak tiyatro oyunu suretinde de başkaca kaleme aldım ki inşallah yakında o dahi tiyatro saha-i temâşâsı üzerinde görülecektir. Ancak üç perdeden ibaret bulunan bir tiyatro oyununda Kafkas kıyamının bu defa yüreğimde uyandırmış olduğu hissiyattan ne kadarını tasvir edebilmek mümkün olur? Ol yürekteki hissiyattan ki oraya ilk defa olarak kebed-i mâderden vürut etmiş olan kan, bir Çerkez kanı olduğu gibi onu teksir ve vücudumu teşkile medâr-ı evvel olan süt dahi yine bir Çerkez sütüdür.

Coğrafya ile iştigal etmemiş olanlar miyanında pek çok adamlar bulunabilir ki şu Kafkas namını bu aralık zuhur eden vukuat üzerine işitebilmişlerdir. Fakat ben daha coğrafya ismini dahi işitmemiş olduğum zamanda Kafkas namını işitmiştim. Hem biliyor musunuz kimden işittim? Anamdan! Ol anacığımdan ki, evvelki muharebede Moskof gelip de Anapa'yı falanı zapt eylediği zaman dört yaşında bir çocuğu elinde ve diğer bir ciğerparesi rahminde olarak ağlaya ağlaya envâ'-ı mihen ü meşâkkla çıkmış ve Sinop'a can atmıştır.

Yemin ederim ki daha içinde büyümüş olduğum İstanbul şehrinin kendi mahallemizden maada hiçbir yerini bilmezken validemin takrir ve tefhimi üzerine Kafkas'ın Adige kısmından validemin mensup olduğu mahallerin ahvâl-i coğrafyasına dair pek çok malûmatı validem bana vatanından bir yadigâr olmak üzere hediye eylemişti. Harita anlamaya başladığım zaman en evvel nazarıdikkatimi celp eden yer bu kıt'a-i mübâreke olduğunu temine bile hacet görmem. Zira bir adam harita anlamaya muktedir olur da kıt'a-i Kafkas'a bir nazar eder ise vücudunda bir

damla Çerkez kanı bulunmadığı hâlde dahi isti'dâd-ı coğrafîsi hasebiyle gözlerini oradan ayırmamaya mecbur olur. Göz önüne alınız ol mübarek memleketi ki, Bahr-ı Siyah ve Azak ile Bahr-ı Hazar arasında tabiatın tezyîn-i bilâd ve memâlik için en güzel ziynet olmak üzere meydan-ı vücûda getirdiği cibâl-i lâtifenin en yüksek ve en lâtifleri ve enhâr-ı letâfet-disârın binlercesi ile ziynet-yâb olmuş ve gayet lâtif ormanlıklar ve çemenzârlar, evdiye ve sahârîsi için en mebzul esbâb-ı tezyiniyyeden ma'dud bulunmuştur. Silsile-i cibâlini teşkil eden şahikalar miyanında bazıları vardır ki üzerinden yaz-kış eksik olmayan karların nazarlarda bahşeylediği halâvet aksâdeler giymiş levendâne dilberleri andırır binlerce metre irtifâ ile küngüresini bulutlara isal eden yalçın kayaların kulûbe verdikleri dehşet, bir dehşet-i mukassîye olmayıp belki yed-i kudrette olan kuvvet-i kadirâneye her biri bir başka suretle delâlet eylediğinden erbâb-ı takdir ve temyize bu da başkaca bir halâvet verir. Nesîm-i lâtif kendi yaprakları arasından hîn-i mürûrunda sâyesinde yatanları rahat-hâbla müsterih ve mes'ut etmek için gayet tatlı bir ninni makamına kaim olabilecek güzel bir hışıltı peyda eden çamlıkları birkaç günlük mesafelere kadar imtidat ederek bunlar ol kadar güzel ve makbul hayvanâta mesken ü me'vâ olurlar ki onlardan birisine bir sayyadın kasteylediğini görseniz sayyada mutlaka husumet peyda edersiniz.

Kıt'a-i celîle-i mezkûrenin letâfet-i tabiiyyesini tasvir babında sözü uzatmaya ne hacet? Efkârı en vâsi olan bir şair bu mevkiin letâfet-i tabiiyyesi olmak üzere her ne ki tasavvur ve tahayyül edebilmeye muktedir ise Kafkas bunların kâffesini elbette sair her mahalden ziyade mükemmel olarak câmiidir. Binaenaleyh kıt'a-i mezkûrenin coğrafya-yı tabiîsine dair tatvil beyhude yollu söyleyeceğimiz sözden bir miktarcığını da coğrafya-yı siyâsîsi hakkında sarfedelim:

Gözünüzün önüne getiriniz ol mübarek memleketi ki, ne müstebit, ne meşrut, ne âdil, ne zalim, ne müterakki, ne mütedennî hiçbir devlet ve hükûmetin zîr-i idâresinde bulunmamakla beraber herkes için vücûh-ı emniyyet daima hâsıl olup birbiriyle kanlı bıçaklı olan iki hasmı, öz kardeş gibi barıştırmak için yalnız bir ihtiyarın veyahut bir kadının rica ve tavassutu kifayet eder. Ne cellâdı vardır, ne mahbesi, ne prangası! Bununla

beraber milletin hey'et-i umûmiyyesini harp gibi, sulh gibi eâzım-ı mehâmda cihet-i matlûbeye sevk için yalnız birkaç beylerin delâlet ve sevkleri kafidir. Evet! Beyleri vardır. Bunlar inde'n-nisbe Arabistan'ın aşâir-i meşâyihine kıyas edilmek lâzım gelirse de, ona da tamamıyla kıyas kabul edemez. Zira bunların ahali-i aşîret üzerine değil, hatta üserası üzerine dahi hiçbir hareket-i müstebidâneleri görülemez. Halk ve üsera kendisinden korkmazlar. Belki muhabbet ederler. Üsera dedik! Of ne acı söz! Fakat Kafkas'ta bulunan üsera nispet edilecek olsa pek çok mahallerin ahrarından daha hürdür. Esir denilen zat ol mes'uttur ki karısına koca ve çocuklarına baba ve işine gücüne sahip olup yalnız ziraat hususunda efendisi ile bir nevi şirketi vardır. İşte bu münasebet-i müşterekâneye "esaret" ismi verilmiş. Keşke verilmeseydi.

Erbâb-ı takdir ve temyizin nazarıdikkatini bu memlekette celp etmez ise hangi memleket celp eder? Hele hikâyenüvisin nazarını her yerden ziyade burası celp etse bilvücuh seza vü ahrâdır. Zira bir şair, bir muharrir, bir hikâyenüvis cihan içinde en mütenasip endamı, en güzel çehreyi her yerden ziyade burada bulur. Civanlardan kat'-ı nazar edelim. Gözünüz önüne getiriniz ol pîr-i şerîfi ki saçı, sakalı pamuk gibi bembeyaz olmuştur. Ancak sair bilâdın ihtiyarları gibi beli bükülüp, kamburu çıkarak ucûbe-i zaman olmamıştır. Hâlâ fidan gibidir. Ağzındaki dişleri dökülüp çenesi burnuna değmemiştir. Hâlâ dişleri mermer gibi beyaz ve kavidir. Çehresi ölü çehresine benzememiştir. Hâlâ yanağına fiske vurulmuş olsa kan fırlayacak zannolunur. Tab'ı bile hâlâ gençtir. Çünkü gençlerden bile şendir, şuhtur. Garibi şunda ki, şenliğine, şuhluğuna elbette değeri, hakkı da vardır. Zira hâlâ mükemmelen erkektir. İhtiyarı böyle olan bir memleketin gençleri ahvalini tasvir için tafsile ihtiyaç mı kalır? Hâlbuki nev-civanân-ı Kafkas bütün âlemin zaten lisanlarında destan olmak mertebesinde iştihar eylemiştir.

Vakıa bir hikâyenüvisin eseri için pek bâlâ-ter, pek mükemmel bir zemin teşkil etmek üzere yalnız bir memleket ahalisinin bu kadar mükemmeliyeti de kifayet etmez. Bu mükemmeliyet maddî bir şeydir. Husûsât-ı ma'neviyyeye de ihtiyaç vardır. Fakat Kafkas bundan da mahrum değildir. Şu sureti tahattur ediniz ki bir komşu çocuğu bir komşu kızını maiyyetine aldığı gibi

sekiz saatlik bir köye, düğüne götürür. Haftalarca orada kız ile güler, oynar. Onun muhafazası yalnız kendi himmet-i merdânesine havale edilmiştir. Ancak ol merd-i cemîl bu himmet-i merdâneyi asla suistimal etmez. Korkusundan değil. Hayasından! Hem de hayası yine kızdandır. İkisinin dahi yüreklerini birtakım hissiyat gıcıklayacak olsa bile tavırlarında bunun alâimi pek güçlükle görülebilir. Zira humret-i hicâb alâim-i mezkûreyi setredecek bir perde makamına kaim olur. Böyle bir istidat herhangi bir hikâyenüvisin eline geçer ise onun içine ne kadar şairâne ahval sığdırır. Daha doğrusu ondan ne kadar şairâne ahval çıkarır? Hâlbuki bu kızın fevkalhad serbest bulunması dahi başkaca nazarıdikkate alınacak mevaddandır. Pederi, kızından istihsâl-i ruhsat etmedikçe onu görmek için odasına gelemez. Neden gelsin? Belki kızı o gün odasında kendisi gibi birkaç kızlar ile birkaç delikanlılardan mürekkep bir cemiyyet teşkil etmiş de eğleniyor!

Hangi birisini tadat edelim? Dün gece zifaf olmuş bir yeni gelinin memesine sarılarak ve emerek "Ben seni valideliğe kabul ettim. Sen de, beni evlâtlığa kabul et!" diyen delikanlı mezburenin öz vâhid evlâdı olması gibi hiçbir millette emsali müşahede olunamayacak olan safvetlere kadar dermiyan eder isek söz çok uzanır. Bahusus ki her şeyi şu mukaddimemizde söyleyip bitirir isek eserimiz için de maksud-ı aslî olarak söyleyecek bir şey kalmaz. Emelimiz herkesin ve herkes miyanında bir hikâye-nüvisin celb-i nazar-ı ehemmiyeti için iktiza eden istidatların cümlesini Kafkas'ın havi olduğunu ispat etmek olduğuna göre şu kadarcık bir izah bu emeli hâsıl eder ve etmiştir itikadındayım.

Hele biz ki Osmanlıyız şu aralık Kafkas bütün âlemin nazarıdikkatini celp eylemiş olmaktan ziyade bizim nazarıdikkatimizi celp etse yeri vardır. Sizin miyanınızda ben ki hikâye-nüvisim şu aralık hikâyenüvislik nazarını başka hiçbir tarafa atfetmeyip Kafkas'a hasretsem sezâ-vârdır. Zira bugün Kafkas istirdâd-ı hürriyyete kıyam ederek kahramanlığın derece-i âlülâline dair bir nümune gösteriyor. Zira bu millet-i kerîme her haslet-i hamîdenin derece-i âlülâline vasıl olduğu gibi kahramanlığın da son mertebesine vasıl olmuştur. Bunun nümunesini yalnız şimdi göstermiyor. Elli sene kadar şimal müstevlîsine göğüs ver-

miş olduğu müddet içinde hatta mağlup olduğu hâlde bile en büyük kahramanlık nümunelerini göstermiştir ki derecesi muhayyirü'l-ukuldür.

Demincek dedim ki Kafkas ismini şimdi değil, hatta coğrafya ismini bile işitmemiş olduğum bir zamanda öğrenmiştim. Şunu da haber vereyim ki hikâyenüvislik fikrini dahi yalnız şimdi Kafkasya'ya sevk etmiyorum. Bundan beş altı sene mukaddem dahi fikrim ol tarafa baş vurmuş ve "Firkat" serlevhasıyla "Letâif-i Rivâyât" miyanında neşreylediğim bir hikâyeyi Çerkezlik içinde yazıp o zaman okuyanlara beğendirmiştim. Fakat bu defa Kafkas'a atf ve isnatla yazmasını heves eylediğim şu hikâye, "Firkat" serlevhalı hikâyeye makis olmayacaktır.

Esas maksadım hikâyemi o kıt'a-i celîlede bu defa hiss-i akdes-i hürriyyetperestînin ne suretle uyanmış olması kaziyyesi üzerine bina ederek bu eser-i âcizâneyi şu vak'a-i fevkalâdeden bir yadigâr bırakmaktır. Bu emeli sûret-i vücûd ve husule nasıl getirebileceğimi hiç sormayınız? Zira işte bu sayfadan bed' ile husule getirmeye başlayacağım. Okur da görürsünüz.

Ahmet Midhat

KAFKAS

Birinci Kitap

Birinci Bap

Kafkas kıt'a-i vesi'asından şu hikâyemizde nazarıdikkatimizi celp eden şey kıt'a-i mezkûrenin kısm-ı garbîsinden meşhur Kuban nehriyle Karadeniz'in arasında bulunan eyaletler olmasıyla hikâyemizi bütün bütün bir coğrafya kitabına benzetmemek için kıt'anın hey'et-i umûmiyyesi hakkında malûmat-ı coğrafiyyeden kat'-ı nazarla yalnız şu kısm-ı garbîye hasr-ı iştigâl etmekliğimiz lâzım geliyor.

İşbu kısm-ı garbî dahi Abaza ve Adige namıyla başlıca iki parçaya ayrılmakta olup bunlardan nazar-ı ehemmiyetimizin inhisar eylediği cihet hasren Abaza kısmı bulunmasıyla Adige cihetini dahi bahsimizden hariç tutmaya mecburuz.

Abaza memâliki coğrafya-yı tabiî iktizasınca Müngrelli hududunun müntehâ-yı şimalîsinde vaki Engüri nehrinden bed' ile şimal-i garbîye doğru Karadeniz sahiliyle Vardak civarına takarrüp edinceye kadar uzanır gider. Yine cenûb-ı şarkîden şimal-i garbîye doğru teselsül eyleyen cibal-i mürtefia bu vilâyeti ikiye taksim eyler ki bir kısmı Karadeniz sahilinde olan memâlik ve diğer kısmı dahi silsile-i mezkûrenin semt-i şimâl-i şarkîsinde bulunan kuradır. İşbu ikinci kısmın hudud-ı şarkîsini Kabartay ve hudud-ı şimalîsini Nogay ve hudud-ı şimâl-i garbîsini dahi Çerkez memâliki tahdit ve tayin eyler.

Kafkas memâlikinin her cihetini tezyin eden zümrüt gibi yeşil dağlar, irili ufaklı gayet berrak dereler ormanlar, çayırlar, meralar cümleden ziyade işbu Abaza memleketi içinde bulunup bâhusus ki memâlik-i mezkûre daha içerilerde vaki bazı yerler gibi ziyadece tenha olmadığından ve ekser yerlerine benî beşerin dest-i himmeti girip letâfet-i tabiiyyesini san'at-ı medeniyetle bir kat daha mütezayid ve münbasit eylemiş bulunduğundan Abaza memâliki Kafkas'ın en güzel bir parçası olmak üzere kabul edilse yeri vardır.

Abaza denilen halkın Şabsıh ve Abzıh ve Ubıh gibi adîa kısmını teşkil eden akvam ile mezci caiz değildir. Şekil ve siması Abazalarla bunlar arasında pek büyük bir müşabehet gösterdiği cihetle hepsinin bir asıldan gelmiş olmaları ihtimalden ba'id değilse de lisan cihetiyle Abazalar Kafkas içinde başlı başlarına bir millet olmak üzere taayyün ederler.

Ahlâk ve âdat cihetine gelince Kafkas dağları içinde bulunan kabail-i mütenevviadan her birinin âdat ve ahlâkı birbirine benzer ise de Abaza memâliki Osmanlı ve Rus medeniyetlerine Kafkas'ın cihât-ı sairesinden evvel karargâh olmuş bulunduğundan Abazalar sair ahali-i Kafkas kadar milliyet-i kadîmelerinin mukteziyât-ı mahsûsasını muhafaza edemeyip medeniyet-i cedîde cihetine meyletmişler ve o yolda dahi bir hayli mesafe almışlardır.

Memâlik-i mezkûrenin en büyük şehirleri Karadeniz cihetindeki büldan olup bunlardan Sohum Kal'a denilen şehir sair cümle kasabâta faik görülür. Ve Abaza memâlikinin merkezi addolunur.

Şehr-i mezkûr Çelesor denilen bir küçük nehrin Karadeniz'e karıştığı mahalde teşekkül eyleyen gayet açık ve ekser rüzgârlardan barınmaya gayr-i sâlih bir koy üzerinde vakidir. Osmanlı binası olan kal'ası metaneti nispetinde zarif ve güzel bir bina olup şehrin ebniye ve esvakı tarz-ı kadîm-i şarkî üzre tarh edilmiş bulunduğu hâlde Ruslar eline geçtikten sonra orasının Avrupa tarz-ı cedîdi mucibince tamir ve tanzimine ziyadece himmet edilmiş olduğundan âdeta içine girenlerin çıkmak istemeyecekleri mertebede güzel bir şehir olmuştur.

Sohum Kal'a'nın mevkiinde ehemmiyet-i ticariyyeden ziyade ehemmiyet-i askeriyye aramak becadır. Zira salifü'z-zikr silsile-i cibalin dahil-i Kafkas'a doğru yol verebilecek olan Cematan Boğazı'nın mukabilinde bulunmakla Sohum Kal'a elde oldukça mâverâ-yı silsile-i cibalde bulunan Abazalarla Karaçay ve Abzıh vesair akvamın sahil-i bahre doğru hareketleri tamamıyla men olunmuş olur. Çünkü Karadeniz sevahili boyunca imtidat eden silsile-i cebel sanki yekpare bir dağ olup küngüreleri ise berf-i daimî irtifalarına kadar vardığından âdeta hiçbir cihetten mürur ü ubur için benî beşere yol veremez.

Moskof ordusu herhangi mahale girerse arkası sıra bir

fırka Rus muhacirlerinin dahi oraya girip yerleşmeleri mutat olduğundan Sohum Kal'a'ya dahi Kırım'dan, Hocabey'den, Azak'tan ve daha içerilerde vaki Novogorod ve Moskova şehirlerinden ve hatta Petersburg'tan bile bir hayli familyalar hicret eylemişler ve zemini karış karış feyizli, bereketli olan o güzel memleketin vücûh-ı füyûzâtından istifâza suretinden ziyade kendi hükûmet-i müstebidelerinin ehl-i İslâmı batırıp İslâvları ihya etmek politikasından bilistifade zengin olmuşlardır. Zira daha dünkü gün demek olmak üzere bundan on üç on dört sene kadar evvel bütün Çerkezlere bin yıllık vatanlarını terk ettirerek Memâlik-i Devlet-i Aliyyeye ilticalarını icap eylemiş olan hâl dahi yine Moskofların bu politikası olduğu hatırımızdan çıkmamıştır. Büyük beylerin tasarrufunda olan veya birtakım cevâmi'-i şerîfeye mevkuf bulunan araziyi doğrudan doğruya hükûmet namına zapt ederek bunları içerilerden gelip oralarda yerleşen Kazaklara ve Kara Ruslara bahş ve inayet eylediği gibi en sonra umum ehl-i İslâmın elindeki araziyi nez'a medâr olmak için evvelki tapu ve tasarruf usulünü lâğvederek yeniden araziyi bittaksim tapu vermeye kalkışmış ve işte bu suretle İslâmın mâ-melekini bütün bütün elinden almak istemesi üzerine zuhur eden kıyam ve harekette zavallı Kafkaslılar hiçbir taraftan muavenet göremeyerek altı ay kadar Moskof muhacemâtına mukavemetten sonra hicrete mecburiyet görmüşlerdir. Hükûmet nazarında Moskofların terfîh-i hâli bu kadar mültezim olduktan sonra hiç taaccüp edilmemelidir ki Batum mukabiline kadar Karadeniz sevahiline Moskoflar müstevlî oldukları zamandan beri Sohum'da dahi en güzel haneleri bunlar bina eyledikleri gibi en lâtif bahçeler dahi yine Rus muhacirleri istimlâkine geçip tarh ve tesviye ve tanzimlerine ziyade ihtimam eylediklerinden memleketin intizam ve nezafet ve letafetinden en ziyade müstefit olanlar bunlar olmuşlardır.

Muhacirîn-i merkumenin muamele-i ahz ve itası içerilerden ehl-i İslâm ile cereyan eylediğine ve ol taraf ticaretinin kısm-ı küllîsi ise beyler ve reislere münhasır bulunduğuna mebni Rus muhacirleri daima bunlarla ihtilât ederek yerli lisanına vukuf peyda eyledikleri gibi yerliler dahi Rus lisanını gereği gibi öğrenmişlerdir. Hatta mekteplerine giren bazı zadegânın İslav lisanını Moskoflar derecesinde tahsil eyledikleri ekseriya mü-

şahede olunur.

Sohum Kal'aya hicretle ber-minval-i muharrer nâil-i refah ve saadet olan Moskof muhacirleri içinde Dö Brano familyası namıyla bir familya vardır ki hikâyemizde bu familyanın ehemmiyeti ziyadece olmakla âile-i mezkûrenin hususiyet-i ahvâline dair bazı mertebe izahat vermeye lüzum görmekteyiz:

Familyanın babalığı makamında bulunan Gospodin dö Brano henüz pek genç iken bir tacir maiyetiyle Hocabey'den Sohum'a gelmişti. Kendisi gayet gözü açık ve cesur bir şey olduğundan efendisi bulunan tacir kendisini kabilelere ve köylere gönderip işini gördürmek hususunda istihdam eylerdi. Bu münasebetle Dö Brano pek çok Abaza rüesasıyla münasebet-i kaviyye peyda eylediğinden efendisi vefat edip de başlı başına iş tutmaya başladıkta rüesa ile olan münasebeti sayesinde umûr-ı ticariyyesine pek çabuk ve pek ziyade vüs'at vermiş ve az vakit zarfında oranın en benam tüccarı adedine dahil olmuştur.

Böyle sür'at ve sühuletle nail-i servet ve yesar olanlar âlemin magbût ve mahsûdu olmamak kabil değildir. Lâkin Gospodin dö Brano âlemin hasedine duçar olmaya lâyık görülen erbâb-ı servetten addolunamayıp çünkü kendisi herkesle olan her nev muamelesini gayet doğrulukla yürüttüğü cihetle kazandığı servet ü sâmân sadakatinin mükâfat-ı lâzime ve lâyıkası addolunabilirdi. Ol taraflar ahalisinin ahlâk ve etvâr-ı civanmerdânesini anlayıp öğrendiği cihetle misafirperverlik bu ahali indinde en ziyade câlib-i nazar-ı rağbet ve itibar olduğunu hükmederek hanesine ehl-i İslâmdan her kim misafir gelir ise ta'zîmât ve tekrîmât-ı fâika ile ağırlamayı itiyat eylemiştir. Hatta işbu misafirperverlik hususunda menfaat-i zâtiyyeyi dahi asla kaydetmediğinden bilâ-istisna herkese bu yolda me'ser-i memdûha-i insaniyyet göstermesi sît ü şöhretini en ziyade arttıran binaenaleyh teshîl-i umûruna en çok yardım eden mevad sırasına girmiştir.

Servet ve yesârı gıbta-fermâ-yı akran ve emsal olacak bir dereceye vardığı zaman Gospodin dö Brano henüz yirmi beş ile otuz yaşı arasında genç ve henüz bekârdı. Teehhül için yüreğinde bir heves hissetmeye başladıkta evvel emirde kendisine bir âşiyâne-i mes'ut tedarikine lüzum görerek Çelesor nehrinin sahil-i yesârında mübâyaa eylediği gayet cesim bir bahçeyi fevkalhad

tanzim ve tesviyeden maada derununa tahtânî ve fevkanî on iki odadan mürettep bir de güzel hane inşa ettirdi ki Sohum içinde en güzel binalar tadat edilirken bu haneyi birincilerden addetmek lâzım gelirdi. İşte me'vâsını bu suretle tehiyye eyledikten sonra Mösyö dö Brano bililtizam Gürcistan'a kadar gitmiş ve güzellikle şöhret şiar olan Gürcülerin kendi indlerinde dahi şöhret-i hüsn-i cemâli herkes için medâr-ı medh ve sitayiş olan bir kız ile bilizdivaç gelip sâlifü'z-zikr hanesinde safâ-yı hâtırla yaşamakta bulunmuştu.

Hikâyemiz bu zamana atf ve isnat edildiği cihetle eğer ahiren Mösyö dö Brano'nun hanesini ziyaret etmiş olsaydınız Dö Brano familyasını yalnız kendisiyle bir de zevcesinden ibaret yani iki nefisten mürettep bulmazdınız. Hane içinde bir genç kıza tesadüf ederdiniz ki Dö Brano'nun gayet güzel bir Gürcü kızıyla izdivaç eylediğini pek yakında haber almış olduğunuzdan evvel emirde bu kızı mumaileyhin zevcesi zanneder idiyseniz de bizim pek yakında haber vermiş olduğumuz izdivaç bu zamana nispetle epeyce eski bir zamanda vuku bularak o müddet zarfında Madam dö Brano'nun teninde olan gençlik taraveti kartlığa mahsus olan halâvetsizliği kesp eylemiştir. Bu kadını orada hâlâ mevcut göreceksiniz. Fazla olarak vücudunu haber verdiğimiz genç kız ise Katerina dö Branoviç namı ve Gospodin dö Brano'nun kızı olmak sıfatıyla âlem-i vücutta sonradan isbat-ı mevcudiyyet eylemiştir.

Katerina dö Branoviç peder ve maderinin ilk evlâdı olup kendisinden sonra tevellüt eden sair birkaç hemşire ve biraderleri muammer olamadığından familyanın merdümek-i çeşm-i iftiharı kıymetli ve nazlısıydı. Kendisi uzun boylu, iri yapılı ve Gürcü neslinden bir sûret-i fevkalâdede tevellüt eylemiş gayet açık lepiska saçlı ve maî gözlü, halâvet-i siması yerinde ve cemaline mütenasip olmak üzere zekâ ve rüyeti dahi değerinde bir kız olup talim ve terbiyesine de ziyade ihtimam edildiğinden memlekette kendisi güzel, ahlâkı güzel, zekâ ve irfanı güzel bir kız sorulduğu zaman en evvel Katerina dö Branoviç namını vermek lâzım gelirdi.

Hane içinde ferman-ferma bu kız olduğu cihetle bir emri iki defa tekerrür etmediğinden ve kızın zeki ve zarif nevcivanlarda ekseriyetle müşahede olunmakta bulunan tûl-ı emel ve enva'-ı

hevesine dahi nihayet olmadığından her ne istemiş ise yapılmış ve tedarik edilmiş olmak suretiyle hane içinde kendisine mahsus olan dairesi ol kadar ziynet bulmuştu ki en muhtasar tarifi için sahifeler doldurmak iktiza eder. Şu kadarcığını haber verelim ki İslav lisanıyla tab' ve temsil edilmiş olan kitapların her nevinden birer nüshası bu kızın kitaphanesinde bulunur. Ve en meşhur ressamların asarından birer nümunesi dairesinin duvarlarını tezyin eder. Ve görüşüp tanıştığı kadın erkek birçok ahibbasının tasvirleri birkaç cilt albümünü zenginletir. Velhasıl Sohum civarında tesadüf edilen her nev renkli böceklere varıncaya kadar tam takımı nümunehanesinde celb-i nazar-ı istigrâb eylerdi. Dairesine ilk defa olmak üzere giren bir adamın tuhaf ve tefârik-i mevcûdeyi birer birer ziyaret ve temaşa etmeye kalkışması başına üç günlük bir iş açacağını hükmeylemek mübalâğaya hamlolunamaz.

Katerina dö Branoviç'in Özden namında bir dayesi vardır ki mezburenin elinde doğmamış ise de elinde büyümüş olduğundan validesinden sonra kendisine en yakın dostu budur. Hane içinde Özden'in Katerina ile iştigâlden başka hiçbir işi olmayıp kızın mâbihü'l-iştigâli ise kitapları, resimleri türlü türlü hayvanâtın kabukları ve nev nev haşerât-ı beriyyenin kuruları ve birçok ahbabın fotoğrafya tasvirleri ve Avrupa payitahtlarının sûret-i mahsûsada yapılmış manzaralarla temaşa olunur resimleri vesair bu makule şeyler olmasıyla ve Katerina bir kere bunları karıştırmaya başladığı zaman ortalığı birbirine katmakta bulunmasıyla Özden dahi bizzarure bunları yerli yerine yerleştirmek ile iştigâl eylerdi.

Bu kızın meşâgil-i sâire-i zihniyye ile meşgul olmasından ziyade bu misillü şeylerle iştigâl etmesi hayırlı mıdır dediniz?

Hâlbuki Katerina dö Branoviç'in işbu meşâgil-i maddiyyesinden fazla bir de meşguliyet-i zihniyyesi vardı ki kızın bu meşguliyetine kendi mahrem-i râzlarından başka kimse agâh olmadığı gibi Katerina dö Branoviç'in meşguliyet-i zihniyye ve kalbiyyesine dahi yalnız dadısı Özden agâh idi. Fakat böyle hiçbir kimsenin agâh olamadığı esrara hikâyenin muharrirliği sıfatıyla bizim vukufumuz olduğundan ol bapta size bazı izahat ve tafsilât verebiliriz.

Kızın vücûh-ı meşguliyyet-i zihniyyesi hariçte tecessüm

eylediği zaman ismine Kaplan Bey denilir bir vücut teşekkül eyler. Ama bu vücudu vücûh-ı meşguliyyet-i zihniyyesinin hariçte tecessümüyle teşkil etmiş olmaklığımıza bakarak Kaplan Beyi bir vücûd-ı mevhum addetmeyiz. Bu zat hakikatte mevcuttur. Hem de mevcudiyeti herkes indinde müştehirdir. Zira kendisi Abazalar miyanında altı yedi bin haneye hükm-i nâfiz bir hanedana mensup ve bâhusus el-hâletü hazihi o hanedanın makâmı riyâsetinde kaim bulunduğundan nevâhi-i mezkûrede bunu tanımayan adam yok gibidir.

Kaplan Bey şu son vakitte henüz yirmi iki yaşında, kalıplı kıyafetli, yani geniş omuzlu, ince belli bir zat olup, beyaz ve gayet lâtif çehresinin nazarlarda tasvir eylediği sûret-i dil-pesendi sırma gibi sarı ve nazik ve taze ve ter-bıyıklar ve renkçe biraz daha koyu kaşlar ve kirpikler ve irice ve fakat büyüklüğü yüz için ziynetten addolunabilecek burun ve yekdiğeriyle tenâsüb-i tâmmı olan ağız ve dudaklar ve çene ile bir kat daha ziynetlenmektedir.

Bu zat en genç zamanını Rusya memâlikinde tahsil ile geçirmiş ve memleketine avdet eylediği vakit dahi mütâlâat-ı mahsûsasını terk etmeyip vukuf ve malûmât-ı ilmiyye ve hikemiyyesini tevsî' eylemiş mükemmel bir adamdır. Vakıa Sohum Kal'a'ya on altı saat mesafede vaki ikametgâhında kendi başına ve prenslere dahi gıbta-bahş olacak surette ettiği maişetin derece-i letâfetini takdir edememek böyle mükemmel adamlara mahsus ahvalden olmadığı derkâr ise de Kaplan Bey bedeviyetin letâfet-i uzletkârânesinden yorulmaya başladıkça Sohum Kal'a'ya gelerek orada medeniyetin terakkiyât-ı dilrübâsıyla dahi ağzının tadını tecdit eylemeyi itiyat eylemişti.

Gospodin dö Brano'nun zenginliği malûm ya? Kaplan Bey gibi en büyük bir beyzade Sohum'a geldikçe onu başka mahalde misafir ettirmeyeceği dahi anlaşılamayacak mevâddan değildir. Hâlbuki Katerina misillü genç, zeki, mütecessis ve mütehassis bir kızın istediği kadar naz ile ferman-ferma olduğu hanede Kaplan Bey gibi Rusya medeniyetinin gayet zarafetini dahi iktisap eylemiş olan kezalik genç ve heveskâr bir bey sıkça sıkça gelerek günler ve hatta bazı kere haftalarca misafir kalır ise bu müsaferette nazarıdikkati celp edecek ahval görülmemek mümkün olamaz.

Bu mesele bizim nazarıdikkatimizi celp etmeden evvel iki

gencin ahvâl-i mahsûsaları yekdiğerinin nazarıdikkatlerini celp etmiş olur ise istib'âd edilir mi? Hususiyle bunlar birbirinin yanında bulundukça medâr-ı iştigâlleri miyanında şiir ve inşa gibi edebiyat dahi dahil olduğundan ve edebiyat ile edilen iştigâlin ise yüreklerde ne gibi hisler uyandıracağı muhtâc-ı tafsil bulunmadığından bu iki genç daha ilk mülâkatlarından biri yekdiğerinin nazarıdikkatlerini celp eylemişlerdi.

Öyle ise bunlar arasında bir muhabbet küpü kaynıyordu demek.

Hem nasıl da kaynayış ya? Fıkır fıkır! Bunlar heves-i derûnlarını birbirine açmış ve Katerina dö Branoviç her ne kadar nev'iyyet-i mahsûsasına lâzım gelen hicap iktizasınca çocuğa teminât-ı lâzıme vermemiş ise de Kaplan Bey kezalik nev'iyyet-i mahsûsasına ait olan mecburiyetin sevkiyle işi ol kadar ileriye götürmüştü ki bir Müslüman için nasara kızını izdivaç etmek mübah ve helâl olduğunu anlatarak Katerina'nın visaline bir sûret-i meşrûa ile talepkâr dahi olmuştu. Ancak Rusların hemen cümlesini istilâ etmekte bulunan taassup Katerina'da dahi hükmünü ziyadesiyle icra etmekte bulunmasıyla çocuğun bu istidâsı is'âf olunamayıp ve şu kadar var ki daima takviyesinden hâli kalmadığı muhabbet dahi bilkülliye reddedilmeyip idareli bir yolda icrâ-yı muâmele sureti tercih kılınmıştı.

Kızın meşguliyet-i zihniyyesinden yalnız Özden'in haberdar olduğunu haber vermiştik. Şu hâlden anlaşılıyor ki validesiyle pederi, hatta bu mâcerâ-yı âşıkânenin vücudundan dahi haberdar olmadıkları cihetle teklif edilen izdivaca gösterilen mümânaat onlar tarafından ika edilmemiştir. Eğer bu meselede bir dereceye kadar Özden'i itham eylerseniz hakkınızı reddemeyiz. Zira Özden'in taassup pençesinde en ziyade zebun olan dindarlardan bulunduğu ve hatta efendisinin konağına her ne zaman bir Müslüman misafir gelse avdet eyledikten sonra oturduğu odayı buhûr-ı meryemle tütsüleyerek güya Müslümanlık kokusu odaya sinmiş ise ol suretle izale ettiği cihetle Katerina'nın Kaplan Bey ile olan macerasını pek büyük bir nazar-ı teessüfle görür ve kızı bu hevesten caydırmaya bezl-i mechûd eylerdi.

İşte Katerina dö Branoviç'in meşgûliyet-i zihniyyesi dahi bundan ibarettir. Bir gün Katerina kitaplarını, resimlerini vesair tuhaf ü tefârîkini karıştırarak, dağıtarak onlarla birçok vakit geçirdikten sonra biraz da meşgûliyet-i zihniyyesiyle iştigâl et-

mek için uzanıp yatmaya mahsus olan uzun kanepelerden birisinin üzerine serilmiş ve zihninden kim bilir neler geçirerek kalben mütelezziz olmakta bulunmuştu. Bu hâlde gözünü bilâ-ihtiyar şuraya buraya gezdirdiği esnada oda kapısı aralanarak içeriye doğru giren ve gözleri önünde birdenbire sivrilip teşekkül eyleyen bir Çerkez kalpağı dalgın bir hâldeki kızı ürkütmekle yattığı yerden fırladı, kalktı. Bereket versin ki kalpağın altında istitar eden çehreyi derhâl tanımakla ürken yüreğine sükûnet geldi.

Bu zat Saatgiray denilir bir adamdır ki Kaplan Beyin uşağı ve mahrem-i râzıdır. Rusça'yı dahi oldukça fesahatla tekellüm eder. Saatgiray'ın vürudu behemehâl Kaplan Beyden bir haber getirmek için olacağı Katerina'ya malûm bulunduğundan hemen istizahına müsaraat gösterdi.

Katerina - Sen misin Saatgiray? Hoş geldin. Hayır haber?

Saatgiray - Benim efendim. Şu mektubu getirdim. Kendisi de bir saate kadar buradadır.

Katerina mektubu açıp okudu ki Rusça olan ibarelerin Türkçeye tercümesi şundan ibarettir:

"Hayâl-i hüsn-i cemâli gece gündüz mâbihü'l-iştigâlim olan Katerina dö Branoviç hazretleri!

Müddet-i iştiyâk yirmi güne takarrüp eylediğinden ve bundan ziyadeye tahammül-i vüs' ü iktidarımın haricine çıktığından zülâl-i muvânesetinizle teskin-i hararet-i tahassür için hemen binip yola çıktım. Saatgiray'ı kendimden bir saat evvel şu mektup ile size gönderdim ise de hâk-i pâyınıza bir an akdem vüsul için birkaç kıymetli atı çatlatmak mertebesinde mecburiyetim olduğundan eğer Saatgiray'dan evvel kendim gelir isem mûcib-i istigrâb olmamalıdır. Pederiniz Gospodin dö Brano'ya dahi başkaca bir mektubum vardır. Kendisinden her vakit gördüğüm misafirperverlik beni mahcup eylediği gibi bu kere dahi o mahcubiyete duçar olacağımı bilirim. Fakat benim en ziyade matmah-ı nazarım sizin iltifatınız olduğundan elbette benim bu intizarıma muvafık hareket ve muamelede bulunacağınızı şîme'-i kerîme ve memduhanızdan beklerim. Eğer benden evvel şeref-i dest-bûsîye bu mektup nail olur ise gerçekten haset edeceğimi ketm edemem. Baki.....

İmza
Timurtaşzade
Kaplan"

Kız bu mektubu okuduktan sonra Saatgiray'dan husûsat-ı atiyyeyi dahi istizaha müsâraat eyledi.

Katerina - Sen Kaplan Beyden bir saat evvel mi çıktın?

Saatgiray - Evet efendim! Bana dedi ki: "Gayet sür'atli gitmelisin. Ben de hemen geliyorum. Arkadan yetişirsem sonra fena ederim". Ben de hayvanı çatlatırcasına sürdüm geldim. Fakat zannedersem şimdi kendisi de nerede ise gelir.

Katerina - Bu günlerde bu tarafa gezmeye veyahut sayd ü şikâra gitti mi?

Saatgiray - Hayır! Bir haftadır konakta.

Katerina - Hastalığı falanı, bir şeyi yoktur ya?

Saatgiray - Maşallah turp gibidir.

Katerina ne ile vakit geçiriyordu.

Saatgiray - Onu bilmez misiniz? Daima kitaplarla, silâhlarla vakit geçirir.

Katerina - Dostlarından kimse misafir gelmiş miydi?

Saatgiray - Misafir eksik değildir ama asıl kendi dostlarından bu yakında kimsenin geldiği yoktur.

Katerina - Buraya gelmeye birdenbire mi karar verdi yoksa birkaç gün evvelinden söyler miydi?

Saatgiray - O zihnindeki şeyleri bize haber verir mi hiç? Beni çağırdı. Bin git dedi. Bindim geldim. Başka bir şey bilmem.

Katerina - Pekiyi Saatgiray teşekkür ederim. Haydi git rahatına bak kuzum.

Saatgiray - Vakıa rahata da ihtiyacım vardır. Bu kadar yolu kuş gibi uçtum geldim.

Katerina - Babama olan mektubu verdin mi?

Saatgiray - Kendisi burada olmadığından bir uşağa verdim gönderdim.

Katerina - Haydi öyle ise rahatına bak.

Uşak kızın huzurundan çıktıktan sonra Katerina mektubu bir daha okudu. Hatta icabına göre böyle mektuplar dört beş defa bile okunur. Badehu validesinin yanına koşarak Kaplan Beyin vürut etmek üzere bulunduğunu haber verdi. Mîr-i mumaileyhe validesinin dahi hürmet ve riayeti ziyade olmasıyla kadıncağız derhâl kalktı bir büyük ve muhterem misafiri ağırlamak esba-

bını tedarike müsaraat eyledi.

Eğer Katerina kendi hissiyat-ı kalbiyyesinin sevkine tebaiyyet etmiş olsa idi kim bilir ne kadar telâş ile Kaplan Beyi kabul tedârikâtına şitap eylerdi. Ancak bey ile olan macerâ-yı heveskârânesinden validesine ve pederine renk vermek istemediği gibi Özden ve hatta Kaplan Bey huzurunda bile derununun sevincini izhar etmeyerek daima ağır davranmayı itiyat eylemiş bulunduğundan mîr-i mumaileyhin bu defaki vürudu üzerine dahi çıldırasıya sevinç gibi bir sureti icbar eyleyen sevk-i derûnuna mukavemetle tuvaletini tecdit eylemek ve odasını dürüp devşirmek misillü harekatını gayet ehemmiyetsiz bir tavr-ı bîkaydî ile ikmâle başladı.

Aradan yarım saat kadar zaman mürur eyledikten sonra bahçenin öte başından pederi Mösyö dö Brano'nun sesi işitilmeye başladı. Lâkin gelen sesler karısına veyahut kızına veya uşaklarına hitap tarzında şeyler değildi. "Canım! Artık yüzünüzü altı ayda bir görmeye başladık. Dostluk böyle mi olur? Biz bu kadar işi gücü bırakalım da üç günlük yollara kadar sizi aramaya mı gidelim? Ne ise? Yine hoş geldiniz safa geldiniz diyelim de zevkimize bakalım" tarzındaki hitabın muhatabı olsa olsa Kaplan Bey olacağı anlaşılarak ana ile kız misafiri istikbal için bahçeye kadar indiler. Filhakika Kaplan Beyin dahi "Ah! A dostum siz bizi bütün bütün işsiz güçsüz mü zannediyorsunuz? Zannınız gibi olsak gelip mütemadiyen Sohum Kal'a'da oturur ve sizin gibi ciddî dostların ülfet-i daimesiyle mütelezzizen vakit geçirirdik" tarzındaki mukabelesiyle ana ile kızın istikbale olan müsâraatları beyhude olmadığını ispat eylemiştir.

İkinci Bap

Kaplan Bey dediğimiz zatın şekil ve siması ve terbiye ve zekâsı hakkında yukarıki bapta verdiğimiz malûmat üzerine burada şunu dahi ilâve edelim ki bu zat medeniyyet-i cedîdenin her mukteziyatını kendisine pek güzel tatbik ederek yakışık aldırdığı gibi alafranga giyinmek ve tuvalet yapmak hususunda dahi hâlâ Parislilere bile tekaddüm edebilirdi. Ancak heveskârı olduğu Katerina'nın huzuruna alafranga kıyafetle geldiği zaman-

lar mezburenin nazar-ı rağbet ve memnuniyetini ol kadar celp edememekte bulunması badema oraya hep Abaza kıyafetiyle gitmek için kendisine lüzum ve mecburiyet göstermiştir.

Mahaza Kaplan Beyin milliyetine mahsus olan kıyafeti dahi sair hemşehrilere nispetle pek farklı ve pek başka bir suretteydi. Başındaki kalpağı sair ehl-i Kafkas'ın kalpakları gibi ne sipsivri ve ne de yamyassı bir şey olmayıp tepesine nispetle ağzı biraz daha darca bulunmasıyla bâdi-i nazarda Kafkas kalpaklarından ziyade Macar kalpaklarını andırabilirdi. Alafranga gömlek ile gayet süslü boyunbağı üzerine giydiği Kafkaskârî setri büsbütün ma'mûlât-ı dahiliyyeden olmayıp kısm-ı a'lâsı aynıyla alafranga setriler içinde ve etekleri ise uzun ve kırımlı bulunmaktan naşi Kafkas tarzındaydı. Göğsünde fişeklik bulunmak bunlarca zaruriyattan madut olmasıyla eğerçi Kaplan Bey dahi bu âdete riayet eylemiş idiyse de taktığı göğüslükler cidden cephane makamında istimal etmek için takılmayıp bunlar fazlaca bir süs olmak üzere tertip edilmiş bulunmasıyla gayetle zarif ve süslü idiler. Ayağındaki pantolona gelince bunu görenler Kafkas çakşırı olmaktan ziyade İngiliz biçimi dar pantolonlara teşbih ederler ise yeri vardır. Ayağında da sahtiyandan mamul Çerkez çarığı yerine keçi derisinden mamul bir alafranga potin vardı.

Kalpağa ve setrinin önlerine, yenlerine, eteklerine ve pantolonun yanlarına ve paçalarına ve fişekliklerin etrafına sırma şeritler gezdirmek Kafkas erbâb-ı servetin âdetleri ise de alafranganın sadeliğini bu misillü ziynetlere tercih eylemiş bulunan Kaplan Beyin üstünde bir tel sırma görünmeyip, hatta incecik kayış ile ince belini sıkan kaması bile gümüş ve altın tezyinatından âri ve kını keçi derisi kaplı ve kabzası fil dişinden mamul pek sade bir şeydi.

Mösyö dö Brano ile bahçe cihetinden kolkola vererek gelip konağa takarrüp eylediği ve orada Madam dö Brano ile Matmazel Katerina'yı gördüğü zaman Dö Brano'dan ayrılıp bir hıram-ı sanevberâne ile ilerleyerek ve sağ eliyle Madam dö Brano'nun ve sol eliyle dahi Matmazel Katerina'nın ellerini bir hamlede tutarak kemâl-i letâfet ve nezaketle kendilerini selâmladı. Kadınların dahi redd-i selâmda pek büyük nezaketler göstermiş olacakları bedîhîdir. Hele Katerina'nın gözlerinden dışarıya fırlayacak zannolunan memnuniyet ve sürur Kaplan

Beye gösterdiği hürmet-i nazikânenin pek ciddî ve derunî olduğunu herkese teslim ettirebilirdi.

Gerek misafir ve gerek ashâb-ı hâne yekdiğerinin hâlini sorarak ve sorulan suallere gayet muvafık cevaplar vererek salona girdiler. Ve istifsâr-ı hâtır mesailinin bakıyyesini dahi orada ikmal eyledikten sonra bir aralık sohbetlerini şu cihete tahvil eylediler.

Mösyö dö Brano - Ey ahvâl-i âleme ne dersiniz bakalım Kaplan Bey?

Kaplan - Ahvâl-i âlemden bir haberim yok ki hatta bir şey diyebileyim. Dağda oturan bir adamın neden haberi olur? Sizde ne haber var bakalım?

Mösyö dö Brano - Vallahi gazetelerin gidişi fena? Muharebeyi muhakkak gibi gösteriyorlar.

Kaplan - Ne diyorlar? İşin müfredatını anlamayız.

Mösyö dö Brano - Ne dediklerini müfredatıyla anlamak ister isen bana sorma kızım Katerina'ya sor. Benim işim gazetelerin dediklerini ezberlemek değil ki müfredatı hatırımda kalsın.

Katerina - Ya benim işim gazetelerin her satırını ezberlemek midir?

Kaplan - Hayır efendim! Öylesi değil! Sizin zekânız hem genç ve hem de kuvvetli bir zekâ olduğu için bir kere okuduğunuz şeyi unutmazsınız da ....

Madam dö Brano - Evvelki gün gelen gazetelerin hülâsa-i münderecâtını dün gece bana hikâye ediyordun ya?

Katerina - Evet! Avrupa'nın ümidi Londra protokolları üzerindeydi. Osmanlı devleti bu protokolları kabul edeceğine hiç şüphe olunmuyordu. Lâkin İstanbul'dan çekilen telgraflar Babıali'nin işbu protokolları da reddedeceğini haber veriyorlar.

Kaplan - Acayip! Babıali kendi kuvvetine bu kadar itimat ediyor ha?

Madam dö Brano - Hayır! Tekâlifin kabul edilmemesi hususunda Babıali'yi bu kadar inat ve taassup ve ısrar ile davranmaya mecbur eden şey Şark Hristiyanlarının mazlûmiyet-i ahvâlini mutlaka bir hâl-i mes'udiyyete tahvil ettirmemek istemesidir.

Kaplan - İyi ya? İşte Kanûn-ı Esasî ilân olunmuş diyorlar.

Dö Brano - Darılmazsınız ya Kaplan Bey? Çünkü siz serbest bir adamsınız. Babıali'nin ilân eylediği Kanûn-ı Esasî bu defa da Avrupa'yı aldatmaktan başka bir şey için değildir.

Kaplan - Ben böyle demek istemiyorum. Eğer maksat filhakika Devlet-i Aliyyeyi ıslâhata sevk etmek ise o hâlde muharebe vuku bulmaz derim.

Katerina - Maksat Balkan şibh-i cezîresinde bulunan İslavları Osmanlı hükmünden kurtarmaktır.

Kaplan - Öyle ise silâhları doldurmalı. Cenge hazır olmalı.

Mösyö dö Brano - Siz bu fikirdesiniz öyle mi?

Madam dö Brano - Yani muharebe vuku bulacak itikadındasınız ha?

Kaplan - Evet! Çünkü Balkan şibh-i cezîresi dediğiniz yeri sırf İslav memâlikinden addetmeye iktidarınız yoktur. İstatistiklerin haber verdiğine göre nüfûs-ı mevcûdenin beşte üçü Müslümandır.

Dö Brano - Ne zararı var? Varsın olsun. Rusya devletinin taht-ı tâbiyyetinde bu kadar milyon Müslüman yok mu?

Madam dö Brano - Hem gazetelerin yazdıklarına bakılır ise Müslümanlar bile Rusya devletinin adaletini memnunen ve müteşekkiren istikbal ve hüsn-i telâkki edeceklermiş.

Kaplan - Bak ben size fikrimin doğrusunu söyleyeyim. Ben gazetelerin yazdığı şeylere asla ehemmiyet veremem. Şimdi Osmanlı gazetelerini okuyacak olsanız onlar dahi Rus gazeteleri münderecâtının tamamıyla hilâfını haber verirler. Dünyada hiçbir fikri terviç eden bulunamaz ki muhakemât-ı vâkıasını kemaliyle bîtarafâne yürütsün. Ben itikat etmem ki Balkan şibh-i cezîresinde bulunan Müslümanlar Rusya'nın adaletini maalmemnuniyye istikbal etsinler. Kılıç ile tüfek ile istikbal ederler diye korkarım.

Dö Brano - Neye korkarsın? O hâlde kendi kendilerini Kazak atlarının tırnakları altına atmış olurlar.

Şu söz üzerine bir saniye için Kaplan Beyin rengi yemyeşil olmuş idiyse de bir saniye sonra bu hâl kayıp olarak yine eski rengini almış ve fakat o aralık yüreği içinden cereyan ediyor zan-

neylediği bir kaynar suyun tesiratı henüz zail edilmemişti. Olanca kuvvetini toplayarak ve bu olanca kuvvetle hiss-i derûnunu men etmeye çalışarak yine sözünde devam eyledi:

Kaplan - Ona ne şüphe? İmparator hazretlerinin kuvvetine kim karşı koyabilir? Bunu düşünmek bile hatadır. Âlemde rahat ve huzuru ve mes'udiyeti-i sahîhayı cidden arzu edenler Rusya himayesi altına girmelidirler.

Mösyö dö Brano - Pek doğru söylüyorsunuz Kaplan Bey. Kafkaslılar mukavemet için bu kadar uğraştılar da ne yapabildiler?

Madam dö Brano - Bîçareler encâm-ı kâr, terk-i dâr ü diyar etmeye kadar mecbur oldular.

Kaplan - Evet! Vakıa pek akılsızlık ettiler. Anapa ve Sohum Rusyalı eline geçtikten sonra tekmil Kafkas tamamıyla Çar hazretlerine itaat etmeliydi. Ondan sonra vuku bulan muharebelerin neticesi Kafkas için felâket-i azîmeden başka bir şeyi mucip olmadı.

Mösyö dö Brano - Hayır! Kafkas için demeyiniz. Bazı Kafkaslılar için deyiniz. Zira gerek Kafkas ve gerek memleketlerinde kalıp da Çar hazretlerinin adalet ve re'fetinden hissemend olan Kafkaslılar felâket görmediler. Asıl felâketi Rusya'yı tanıyamadıkları için beyhude yere korkup telâşla vatanlarını terk eden kabileler görmüştür.

Kaplan Bey şu surette açılan müşafehenin nicesi meclisi bihakkın neşelendiremeyeceğini hükmederek yavaş yavaş lâkırdının mecrasını tahvîl eyledi ve çoktan beri kulağı güzel çalgı ve güzel sesten mahrum kaldığından ve hâlbuki âlemde en ziyade mütelezziz olduğu şey güzel çalgı ile güzel seslere münhasır bulunduğundan başlayarak birçok nazikâne mukaddemelerle şu arzusunun husulüne himmet buyurmasını Matmazel Katerina'dan ricaya başladı. Böyle bir ricanın reddi kızlardan her hâl ü kârda muntazır bulunan nezakete muvafık düşmeyeceği gibi Kaplan'ın bu misillü ricalarını is'âf etmek zaten Katerina'nın meyl-i derûnuna pek muvafık olduğundan pek cüzî bir naz ile kalktı piyanonun başına geçerek Rus bestekârlarının Kafkas havalarını takliden tanzim eyledikleri gayet güzel birkaç parçayı gayetle de ustalıkla icra eyledi.

O akşam Dö Brano familyasının işbu muhterem misafiri ne suretle ağırlamış bulunduklarına dair müfredât-ı vechile izahata ihtiyacımız yoktur. Bizim intizar eylediğimiz şey Kaplan Beyin Katerina ile tenhaca kalması sureti olup fakat o akşam herkes mîr-i mumaileyhe hizmet ve hürmet için bir cehd-i husûsî ile yanından ayrılmadıkları cihetle iki gencin tenhaca kalabilecekleri bir vakt-i müsâide aslâ tesadüf olunamamıştır.

Nısfü'l-leyle varıncaya kadar bunlar hep birlikte otururak kâh politikadan, kâh ticaret ve ziraatten ve aralıkta bir edebiyat ve feylesofîden sözlerle vakit geçirdiler. Ondan sonra herkes birbirini veda ederek yerlerine çekildiği gibi Kaplan Bey dahi Özden'in delâletiyle kendisi için tehiyye edilen yatak odasına çekilip yatağına girdi.

Birbiriyle tenhaca kalmaya cidden müştak oldukları sahih ise Kaplan Bey ile Katerina'nın o gece bir zamana kadar gözlerine uyku girmemiş olmak lâzım gelir.

Evet! Bunların yekdiğerine olan iştiyakları pek ciddî, pek sahih idi. Ve filhakika o gece bir zamana kadar ikisinin dahi gözlerine uyku girmedi. Katerina Özden ile hasbihâle başlayıp Kaplan Beyin hasenât ve meziyyâtını saymak ve bunlardan her birine Özden tarafından edilen itirazâtı ret ile müddeâsını ispat eylemek meşguliyetle hemen sabaha yaklaşmıştı. Kaplan Beye gelince Katerina hakkında olan heveslerinden ziyade Dö Brano familyasıyla politikaya dair ettiği bahislerin tesiratıyla uykusunu kaybeylediyse de yanında bir kimse bulunmadığından ve binaenaleyh derunundan geçen şeyleri kaale getirmediğinden iştigâli ne suret ve keyfiyette olduğu bizzarure bilinemedi.

Ertesi sabah herkes uykudan kalkarak çay sofrası başında içtima edildikte Mösyö dö Brano o günkü günü ne gibi eğlencelerle geçireceğini Kaplan Beyden sual eyledi.

Kaylan - Vallahi henüz hiçbir şeye karar vermedim. Gidip görecek birkaç dostum var ise de doğrusunu isterseniz ben buraya yalnız sizi görmek için geldiğimden onların ziyareti bence ol kadar ehemmiyetli değildir.

Dö Brano - Yok! Yok! Her ne kadar birkaç mühimce işlerim var ise de artık işlerimi sizin için feda edeceğim. Şu aralık Kal'a ciheti pek şenliklidir. Hasbe'z-zaman yeni asker geldi. Kazakların kıyafeti pek güzel. Hele piyade musikası ne âlâ ha-

valar çalıyor işitseniz. Biraz sonra gider, gezer eğleniriz.

Kaplan - Size bu zahmeti vermeyi asla tecviz eylemem. Benim için umûr-ı mühimmenizden geri kalır iseniz gayet teessüf ederim. Ben zaten size bir gün misafir olmak için geldim. Niyetim bu akşam binip kabileye dönmektir.

Madam dö Brano - Ne dediniz? Ne dediniz? Ne dediğinizi anlayamadım.

Katerina - Bu akşam avdet eyleyeceklermiş.

Madam dö Brano - Buraya mektup mu getirdiniz a beyim? Bunca yoldan geldiniz. Yorgunluk çıkartmadan geriye dönmek olurmu?

Kaplan - İyi ama benim gibi ayda, yirmi günde bir kere gelen misafir her gelişinde bir hafta oturur ise sonra hane sahiplerini taciz eder.

Mösyö dö Brano - Acayip! Bu kinayeler neden neşet ediyor? Beni hangi misafirim taciz etmiş ki, hatta siz de taciz edebilesiniz? Siz ise en ziyade hürmet ve riayetle sevdiğim bir dostum bulunduğunuzdan eminsiniz zannederim.

Kaplan - Teşekkür ederim Gospodin dö Brano! Filhakika o itikat ve itimattayım. Lâkin tekrar edeyim ki ben buraya Sohum'u ve Sohumluları görmeye gelmedim. Sizi görmeye geldim. İstediğim kadar oturup, görüşüp sonra istediğim vakit avdet etmekte hürüm öyle değil mi?

Monsieur ve Madam dö Brano - Her hâl ve hareketinizde hürsünüz.

Kaplan - Öyle ise beni kendi hâlime bırakınız. Ben vaktimden en ziyade lezzetle edeceğim istifadeyi bilirim.

Madam dö Brano - Yine geçen günkü istifade gibi değil mi? Katerina'nın midye ve istiridye kabuklarını ve böceklerini asker gibi dizerek çocuklar gibi istifade etmek öyle değil mi?

Kaplan - O istifade, çocuklar gibi istifade değildir Madam. Pek akıllılar gibi istifadedir. Siz o kabuklara hiç ehemmiyet vermiyorsunuz ya? Fakat târih-i tabiî bilenler için o hayvanların kendi sırtlarına yükletilip, kendi vücutlarına yapıştırılmış olan o kudretten yapılmış haneleri içindeki sûret-i maişetlerini derhâtır ederek kabukları karıştırmak kadar âlemde zevk ve lezzet mi olabilir?

Katerina - Hem bizim eğlencemiz yalnız kabukları karıştırmaya da münhasır değildir. O gün az mı piyano çaldık? Az mı şarkı çağırdık? Hatta siz bile memnun olmuştunuz.

Madam dö Brano - Bak ona diyeceğim yok. Hem siz eğlendiniz, hem beni eğlendirdiniz. Yoksa daha sonra bahçeye çıkıp da her yabani ota, her vahşi çiçeğe bir isim takmaya çalışmanızı da ben eğlenceden addedemem. Bu da mı târih-i tabiî tedkikatı?

Katerina - Öyle ya!

Mösyö dö Brano - Anlaşıldı efendim anlaşıldı. Kaplan Beyin ömründen aldığı en büyük lezzet anlaşıldı. Bizi iç sıkıntısından çatlatacak olan şeyler onların eğlencesiymiş! Serbesttirler. Serbestsiniz efendim. Vaktinizi istediğiniz gibi geçirmekte hürsünüz.

Çay sofrası başında cereyan eden şu sözler Kaplan Bey ile Katerina'nın birlikte geçirdikleri evkatı nasıl geçirmekte bulunduklarına dair bizim için dahi bazı mertebe izahat vermiş olacağı müsellem ise de bunların hayatlarından ve hayatları icrasından birlikte geçirdikleri evkattan ettikleri istifadeler yalnız kabuklarla, böcekler oyununa münhasır kalacağını teslim etmez isek pek büyük hakkımız vardır. Hele bir kere bunların bugün birlikte geçirdikleri vakte dikkat edelim. Zira çaylar içildikten sonra Mösyö dö Brano kuşluk taamını beklemeyip misafiri veda ile işine gitmiş ve Madam dö Brano dahi hanesi umuruyla iştigale başlayarak arada Özden'den başka engel kalmamış bulunduğundan onun mümânaatından hâlî vakit buldukça bunlar arzu eyledikleri istifadeleri etmeye başlamışlardı.

Vakıa istifadenin mukaddimesi yine resimler temaşası, kitaplar karıştırılması, böcekleri dizmek, kabukları sınıf sınıf ayırmak gibi oyuncaklardan başlayıp yekdiğerine teati eyledikleri malûmatla birbirini cidden müstefit ederlerdi. Ancak bunları elden geldiği mertebe yalnız bırakmamaya çalışan Özden'i Madam dö Brano bir iş için yanına çağırarak birtakım uzun uzun emirler vermeye başlamasıyla şu hâl kendilerince asıl en büyük istifadeye meydânı hâlî bıraktı.

Kaplan - Of! Ben güya içimin sıkıntısını ve iştiyakı def için buraya geldim. Hâlbuki ne zaman buraya gelir isem bin kadar engeller, manialar içinde içimin sıkıntısı artar. İştiyakım

ise daha ziyade şiddet bulur.

Katerina - Vakıa bu defa bizi biraz daha ziyadece sıkıştırdılar.

Kaplan - Ey ne yapıyorsunuz bakalım? Beni görmeyeli ne âlemdesiniz? Zira ben sizinle ilk mülâkatımı şimdi icra ediyorum demektir.

Katerina - Sizi görmediğim zamanlar ben ne yaparım? Bir günde sizi bîzar eden iç sıkıntıları içinde yuvarlanır giderim.

Kaplan - Demek ki ben de gelir size birçok iç sıkıntıları daha getiririm. Öyle değil mi Matmazel?

Katerina - Estağfurullah! Niçin öyle olsun?

Kaplan - Hayır öyle olduğunu pekâlâ bilirim. Fakat çaresi yoktur Katerina. Ben size bu sıkletleri vermeye mecburum. Mecburiyetim tabiî bir mecburiyettir. Cenâb-ı Hakkın kadınlar ile erkekler arasına koyduğu bir mecburiyet-i tabiiyye yok mu? İşte ben o mecburiyetle mecburum.

Katerina - Bu lâkırdıyı da ilk defa olarak işitiyorum?

Kaplan - Kadınlar ile erkekler arasındaki mecburiyet-i tabiiyye bahsini mi? İlk defa olarak işitmekle beraber sıdkını ve isabetini inkâr edemezsiniz ya! Erkek ile kadının yekdiğerine mecburiyeti inkâr götürür mevaddan değildir. Meselâ benim size olan mecburiyetim gibi ki âlemde hiçbir mecburiyet ona galebe edemez. Ama siz bunu inkâr ederseniz mazursunuz. Zira benim size olan mecburiyetime mukabil sizin bana hiçbir mecburiyetiniz yoktur.

Katerina - Evet! Çünkü ben hissiyât-ı nisvâniyyeden bütün bütün mahrum bir odunum da onun için.

Kaplan - Estağfurullah! Bana mecburiyetiniz yoktur demek istiyorum. Hatta siz geçen defa bunun vechini de söylemiştiniz. Arada hangi meselenin mani ve hâil olduğunu...

Katerina - Ha! Aklıma geldi. Öyle ya! Hakkım yok mudur? Yine tekrar edeyim. Hatta bu günkü mecburiyet bahsine tatbik ederek söyleyim. Eğer sizin karılara bir mecburiyetiniz olacak ise o mecburiyet benden başka birisine olmalıdır. Zira aramızdaki diyanet meselesi bu bapta manidir. Ama siz her zaman dediğiniz gibi yine tekrar etmek istersiniz ki İslâmiyet sizin için bir Hristiyan kızı almayı men etmezmiş. Hâlbuki Nasraniyet bir

Müslümana varmayı benim için men eder.

Kaplan - Ah diyanetin bu mümânaatına ne diyeyim!...

Katerina - Hem efendim Kafkas'ın bu kadar güzelleri var. Ezcümle geçenlerde hikâye eylediğiniz Hüsn-i Can Hanım mı idi ne idi?

Kaplan - Galiba yine serzenişlere başlamak istiyorsunuz. Allah aşkına beni tekdirden, ta'zîrden ne lezzet bulursunuz? Ben size Esma Can hikâyesini arz eyledim ise mahza doğru özlü bir adamın asla sır saklamaya ihtiyacı olmadığı kaidesine binaen arz eylemiştim. Ben Esma Can'dan soğumamış olsam hâlâ sevmez miydim?

Katerina - Fakat soğumuş olmanızın da hiçbir vech-i sahîhini göremiyorum.

Kaplan - Vechini değil vücuhunu arz edeyim. Ben bir kere dünyada hissiyât tercümanı olmak üzere yalnız Rus lisanını tanırım. Şu dünyadaki mevcudiyetim bende nasıl bir his uyandıracak ise onu mutlaka Rus lisanı ile tercüme edebilirim. Ol bapta tasavvurâtım bile hep Rusçadır. Ne yapayım? Tahsilim bu lisan üzerinedir. Efkârıma inbisat veren Rus lisanıdır. Şimdi benim yanımda Rus lisanı bilmeyen bir kadın dilsizden farklı bir şey olabilir mi?

Katerina - Vakıa pek güzel idare-i efkâr ediyorsunuz. Bu kadar cerbezenize hayran olmamak mümkün değildir.

Kaplan - Hayır efendim. Cerbeze göstermeye çalışmıyorum. Billâhi hakikati arz ediyorum. Rus lisanı bilmeyen bir kadına ben hiçbir söz söylemem. Hiss-i derûnumu vallahi tercüme edemem. Ondan sonra bilirsiniz ki Kafkas kızlarının nazı, istignası da tahammül olunur derecede değildir. Bu kıt'anın âdât ve ahlâkı iktizasındandır ki, bir kızın yüzüne bakıldığı zaman manalıca bir tebessüm etmek bile ayıp sayılır. Artık karşısında el pençe divan durarak yeni gelin gibi gözlerini tırnakları üzerinden ayırmamak ve ta zaruret hissetmeyince lâkırdı söylememek suretiyle muaşaka da mümkün olur mu ya?

Katerina - Bunda biraz mübalâğanız olduğunu arz etmekliğime müsaade buyurur musunuz? Vakıa dediğiniz hâl bir dereceye kadar vaki ise de biraz yüz göz olup açıldıktan sonra Kafkas kızlarının da mücâmelesine söz yoktur. Biz de Kafkaslıyız demektir.

Bahusus bunca romanlarını okuduk. Onların da sûret-i muâşakalarını romanlarda gördük.

Kaplan - Biraz yüz göz olarak alışmak alıştırmak muvaffakiyetine mazhar olanlar için vakıa öyledir. Lâkin ben buna muvaffak olamayacağımı ve olamadığımı bilfiil tecrübe ettim. Bu tecrübemde o kadar bedbaht çıktım ki tarif edemem. Binaenaleyh Kafkas kızlarının suretlerini levha-i kalbimden bütün bütün sildim. Şimdiki hâlde gönül tahtgâhında bir Rus imparatoriçesi vardır ki ismi Katerina'dır.

Katerina - Teşekkür ederim. Pek büyük iltifat buyuruyorsunuz ama bu muamelede yalnız siz değil ikimiz de bedbaht olacağız. Hiçbir ümîd-i selâmet, hiçbir tarîk-i necat yoktur.

Kaplan - (Meyusiyetle) O yolları hep bütün sen kapamaktasın Katerina. Eğer sen istemiş olsan önümüzde bin yol açılırdı. Ah sana kendimi sevdirebilmek için ne yapmalıyım bilmem ki. Ayaklarına kapanmamı istiyor isen ayaklarını öpüp yüzüme gözüme sürmek zaten benim için pek büyük bir nimet, zaten canıma minnettir.

Diye Kaplan Bey Katerina'nın dizlerine kapanmaya davranmış ve kız dahi buna müsait görünmüştü. Ama bir tavırla ki Kaplan bir iştiyâk-ı tâmla kendisine teveccüh eylediği zaman kızın rengi atarak, gözleri dönerek, dudakları titremeye ve nefesi darlaşmaya başlamış olduğundan eğer bu hâlini görmüş olsaydınız kızın Kaplan Beye gösterdiği istignalar, suubetler hep ca'lî şeyler olduğuna şüpheniz kalmayarak o da Kaplan'ın bu kadar mecburî olduğu hâlde niçin bu suubetleri gösterdiğine şaşardınız.

Kaplan gerçekten isti'tâf ve istirham hâlinde bulunan bir âşık-ı ciddî gibi koşup kendisini Katerina'nın dizleri dibine attı. Ve tahmin edebileceğiniz vechile kız dahi asla müdafaa göstermeyerek hüsn-i telâkkide bulundu. Hatta bir elini Kaplan'ın arkasına atıp onu sanki göğsü üzerine alıp bastırmak ve sıkmak hevesinde imişse de ne çare ki bir mani'-i kavi men eylediği için muvaffak olamıyormuş gibi bir şeyler gösterdi. Kaplan ise isti'tâfın yalnız bu derecesiyle de kalmayıp "Ah Katerina! Kedi gibi gelip eteğine yüzünü gözünü süren bir bîçareye merhametsizlik göstermek sana yakışır mı? Vallahi yakışmaz. Behemehâl beni lütfunla ümitvar edeceksin. İhya edeceksin" diye dizleri üzerine kalkarak göğsüne doğru mütehâlikâne bir hücuma da başlamış ve

Katerina ise sırma gibi sarı bıyıkları altında derece-i hırs ve hevesini saklamakta bulunan dudakların kendi gerdenine doğru takarrübüne mukabil elleriyle gösterdiği mukabeleyi (bu defa elbette tahmininizin haricine olarak) var kuvvetiyle göstermemeye başlamıştı.

Ne çare ki tamam galebe Kaplan'ın dudaklarında kalacağı esnada Özden enekli kapıyı açmaya başlamasıyla Kaplan derhâl kendisini toplayıp Katerina'dan ayrıldı. Fakat hiç şüphe etmeyiniz ki Özden temaşagâh üzerinde icra olunan bu oyunun en güzel, en âşıkâne olan son perdesini tamamıyla görüp temaşa eyledi.

İşte efendim Kaplan'ın hayatından ettiği istifadeler içinde bunlar dahi var idi ki bir genç adamın şu yoldaki istifadeleri dünyanın ve hayatın ve vakit ve zamanın insan evlâdına arz edebileceği en büyük nimetlerden olması münkir değildir.

Kaplan Bey bu kere Mösyö dö Brano hanesinde üç gün kadar imrâr-ı evkat ederek badehu oradan ayrılmak istemeye istemeye müfareketle yine kendi ikametgâhına avdet eyledi. Bu üç gün müddet zarfında Katerina ile birkaç defa daha hâlî ve tenha kalabilmişti. Ancak sûret-i güzerânını şimdi görmüş olduğumuz kadar müsaadeli bir zaman geçmek nasip olamayıp gayeti vuku bulan fırsatlarda Kaplan Bey ancak kıza olan muhabbetinin şiddetini ispat edebilmek üzere tehiyye eylemiş bulunduğu iki çift lâkırdıyı arz etmeye muktedir olabilirlerdi. Kâfir Özden'den rahat var mı ki, iki genç istedikleri gibi hâlleşebilsinler?

Özden Katerina ile Kaplan arasında gördüğü salifü'z-zikr muamele üzerine acaba hiç ses çıkarmayarak sükut edebildi mi?

Ne mümkün? Kaplan Bey avdet eyledikten sonra lisan-ı ta'n ü teşnî'i bir karış uzatarak bula bula bir Abaza vahşisi bulup sevdiğinden ve hâlbuki Müslümanlarda muhabbet denilen şey ne demek olduğu malûm olmadığından ve Müslümanların kârı sekiz on karıyı cem ederek muhabbetini bunların cümlesine taksim etmekten ibaret bulunduğundan bahisle o kadar sözler söyledi ki tarife sığmaz. Katerina ise bunların cümlesine mukabele ve mukavemetten hâlî kalmazdı. Özden'in her itirazına karşı bir cevab-ı mukni' bulup vererek daima karıyı susturabilirdi.

Öyle ise demek olur ki Katerina Kaplan Beyi cidden se-

verdi.

Cidden sevmemiş olsa Özden ile bu mücadeleye çıkışır mı? Hatta mücadelenin nihayetinde Özden "Anan baban senin bu Abaza'ya olan hevesini haber alsalar ne yaparsın?" dediği zaman Katerina "Benim evlâtlığıma lâyık olan vazife gönlümün şu mecburiyetini mümkün olduğu kadar anamdan babamdan ketm ederek onlarla bu bapta yüz göz olmamaktır. Ama orta yerde bir casus olup da ondan haber alacak ve şu kabahatimi yüzüme vuracak olurlar ise o hâlde kendileri analık babalık vazifesini bihakkın ifa etmemiş olurlar" dedi.

Kızın şu son lâkırdısında casustan muradı Özden olacağı derkâr ise de Özden'e yalnız bu şeyini atf ve isnat etmeye hakkı yoktur. Zira Özden kızı Kaplan'ın muhabbetinden men için elden geleni diriğ etmemekle beraber ol bapta peder ve validesine harf-i vâhid söylememeyi sırdaşlığın akdem-i levâzımından addeylemekteydi.

Üçüncü Bap

Yukarıki bapta Kaplan Beyin Dö Brano familyası nezdine sûret-i vuku'unu haber verdiğimiz ziyaret bu defaki ilân-ı harb-den dört gün mukaddem vuku bulmuştu. Bu dört gün Katerina'nın eyyâm-ı ömrü miyanında en ziyade ehemmiyetle muayyen olan günlerden addedilse şayandır. Zira kız zaten Kaplan Bey için de-rununda bir büyük heves hissetmekteyken şu son mülâkatta Kaplan'ın muhabbete dair vermiş olduğu te'minât-ı fevkalâde heveslerine bütün bütün kuvvet vermiş olduğundan, bu meseleye bir hüsn-i netice verdirmek yani kendi destini Kaplan'ın cidden dâmen-i sahâbetine erdirmek suretlerini dahi düşünmeye başla-mıştı.

Bu mütâlâatta bîçare kızcağızın neler düşünmüş olduğunu bilseniz güleceğiniz gelir. Maksadın tarîk-i husûlü gerçekten im-kânsızlığına hükmolunmak lâzım gelecek kadar güç olduğundan, peri padişahının oğlu veyahut kızı hikâyelerinde vüs'-i beşerin fevkinde olan bu gibi hâlleri dahi hayalinden geçirerek "Ah! Bir büyük balon yapsak da Kaplan ile beraber binip ber-hava olsak ve ta bir beyâbân-ı vahşete kadar uçsak gitsek. Bari orada bir kimse engel olamazdı" tarzında fikirlerde dahi bulunurdu.

İşte kızın hayâlâtına bu surette vüs'at vermiş olduğu günlerin dördüncüsünü hitama isal eden bir akşam babası Mösyö dö Brano gayet abus bir çehre ile familyası nezdine gelip Rusya devletinin Devlet-i Aliyyeye ilân-ı harb eylemiş olduğunu tebliğ eyledi.

Şu haber Madam dö Brano üzerinde hemen hiçbir tesir hâsıl etmemişti. Zira mezbure bu makule ahvâl-i düveliyye ve siyasiyye hakkında hiçbir fikir sahibi olmadığından onun zihni hiçbir vakitte familyası hududunun haricine çıkamazdı. Katerina'ya gelince babası "Ey efendim top tüfek zamanına girdik. Diplomatlar avaze-i sulh pervanesini işittiremediler. Şimdi topların velvele-i cihân ber-endâzânesini dinleyeceğiz" dediği zaman Katerina "ilân-ı harb edildi deseniz a!" diye tavrında fena hâlde bir bozgunluk gösterip hatta pederi dahi bunun farkında olmasıyla sebebini istizaha mecbur oldu.

Mösyö dö Brano - İlân-ı harb edildiyse sana ne oldu?

Katerina - Nasıl bana ne oldu? Hiç iki büyük devlet cenge başlar da insan olan bundan müteessir olmaz mı?

Mösyö dö Brano - Neden dolayı müteessir olduğunu bilsem izahât-ı lâzımeyi vererek seni irşat eylerdim.

Madam dö Brano - Yani Türkler buraya hücum ederler ise ne yaparız diye mi korkuyorsun?

Katerina - Ondan da korkmuş olsam yeri yok mudur?

Mösyö dö Brano - Türkler buraya gelemezler. Gelecek olsalar denizden gelecek değiller mi?

Katerina - Evet. Denizden gelirler. Osmanlı donanmasını bütün gazeteler methediyorlardı.

Mösyö dö Brano - Şimdi donanmaların hiç ehemmiyeti kalmadı. Şimdi hüküm torpillerindir. O cihetle deniz tarafından hiçbir korkumuz yoktur. Hem zaten neden korkumuz olacak? Muharebeyi bizim devletimiz ilân eyledi. O hâlde elbette tecavüzî hareket edecektir. Muharebe Osmanlı memleketlerinde olacak. Biz burada top, tüfek sesi bile işitmeyiz?

Katerina - Vakıa orası öyle. Bunda pek büyük hakkınız vardır.

Mösyö dö Brano - Bizim için yalnız bir düşünecek şey vardır. O da Kafkasya'nın ayaklanması bahsidir.

Katerina - Vay böyle bir muharebede Kafkasya ayaklanır mı dersiniz?

Mösyö dö Brano - Ona ne şüphe? Sen Kaplan Bey gibi beylerin bize olan temellûkları mahza Rusya devletine ve Ruslara muhabbet-i sahîhaları olduğundan mıdır zannediyorsun? Hele biraz ümit peyda etsinler de bak.

Madam dö Brano - Ayaklanırlar ha?

Mösyö dö Brano - Ayaklanmaz iseler ahmaklık etmiş olacakları gibi, biz de kendilerini ayaklanmaz farzeder isek ahmaklık etmiş oluruz.

Katerina - Şimdi siz Kaplan Bey ayaklanır da gelir bizi keser diye mi itikat ediyorsunuz?

Mösyö dö Brano - Bizi kimse kesmez kızım. Kendi nefsimizden korkuyor isek hiç korkma. Ben işin devletçesini düşünüyorum. Hatta devlet her ne zaman Kafkas'ı emniyet altında zapt etmek ister ise yine bizim gibi Kafkas beyleriyle hüsn-i muamelesi olanlar himmetine müracaat eyler. Biz araya hatır ve dostluk gibi vasıtaları koyar isek, Kafkas'ın ayaklanmamasına bile bir dereceye kadar hizmet edebiliriz.

Katerina - Ben de bu fikirdeydim de şayet efkârım yanlış çıkacak diye korkuyordum.

Hâlbuki hakikatte Katerina'nın fikri yalnız bundan da ibaret değildi.

Muharebe ve Kafkas'ın ayaklanması bahislerini işittiği zaman bazı efkâr ve âmâlinin delâleti üzerine kâh Kafkaslıların isyan ederek galebe dahi eylemelerini ve kâh aslâ isyan hevesinde bulunmamalarını ve onları müteakip dahi isyan zuhuruyla ortalığın bir zaman için karışmasını arzu etmeye ve fakat hiçbir arzuda bir saniye kadar devam edememeye kadar zihni karışmıştı.

O akşam familya içinde cenk lâkırdılarından başka hiçbir lâkırdı edilmemiş olduğunu hesap edebilirsiniz. Mösyö dö Brano Kafkas'ın her hâlde hesap ve tahminden hariç tutulmamak lâzım gelen isyanı hakkında birçok fikirler, mütâlâalar, muhakemeler arz eyledi. Zevcesi muhakemât-ı mezkûreyi hüsn-i telâkkide her ne kadar âciz idiyse de, Katerina'nın dahi ol bapta pederine iştirak ile ortaya dökülen hakikatler Madam dö

Brano'yu bile bayağı uyandırmış ve dekayık-ı umûra akıl sevk edebilecek bir hâle getirmişti.

Söylenilen sözlerin nihayeti şuna müncer oldu ve Mösyö dö Brano ol netice ve nihayeti şu suretle hülâsa eyledi ki eğer Rusya devleti bu defa Kafkas içinde bir kızılca kıyamet kopmasını istemeyerek men etmek arzusunda bulunur ise daha şimdiden her fedakârlığı göze aldırarak birkaç büyük beyi ele almalıdır. Hatta bu işte devletimize en büyük iş görebileceklerin birisi de biz olabiliriz. Zira sair beylerden kat'-ı nazar fakat hemen evlâdımız gibi elimizde büyümüş olan Kaplan Beyi behemehâl devlet tarafına celp edebiliriz.

"Evlâdımız gibi elimizde büyümüş olan Kaplan" sözüne dikkat edilir mi? Buna en büyük dikkati Katerina etmişti. Hatta pederi bu sözü söylerken hemen ağzını öpeceği gelmişti. Binaenaleyh kız bu sözün arkasını kestirmeyip biraz daha uzatmak meramıyla şu suali irada müsâraat eyledi:

Katerina - Kaplan Beyi devlet tarafına nasıl celp edebilirsiniz babacığım?

Mösyö dö Brano - Orasını ben bilirim kızım.

Katerina - Ben de öğrenmek istiyorum.

Mösyö dö Brano - İş Kaplan Beye taallûk ettiği için mi öğrenmek istiyorsun?

Katerina - (Pederinin şu manalıca sözünden biraz kızararak) Kaplan Bey sizin evlâdınız gibi elinizde büyümüş olursa benim de kardeşim gibi yanımda büyümüş olmak lâzım gelmez mi?

Mösyö dö Brano - Evet. İşte onun için söylüyorum ya.

Katerina - Öyle ise onu devlet tarafına nasıl celp edebileceğinizi öğrenmekte benim de mazuriyetimi ....

Mösyö dö Brano - (Daha açık bir manayı işrap edebilecek olan tebessüm ile) Evet. Mazursunuz. Madem ki öğrenmek istiyorsunuz size söyleyivereyim. Buradan seni Kaplan Beyin yanına gönderip edeceğim nasihatları senin vasıtanla ettiririm.

Katerina - (Şaşırarak) Ben ona ne nasihat edebilirim? Hiç o benim sözümle hareket eder mi?

Mösyö dö Brano - İyi ama sen hem iş anlamak istiyorsun, hem de kendince olan bir işi anlatmamak istiyorsun. Böyle olursa

birbirimizi asla anlayamayız.

Madam dö Brano - Ne olmuş Allah'ı severseniz lâkırdılarınızı anlayamadım.

Mösyö dö Brano - Onlar yalnız kızımla benim aramda anlaşılabilecek şifreli lâkırdılardır. Öyle değil mi Katerina?

Katerina - (Morarıp) Ben de anlayamıyorum babacığım.

Mösyö dö Brano - Öyle ise ben sana anlatayım. Şimdi sen Kaplan Beyin konağına gitsen, onu Rusya devleti tarafına sadakate davet eylemiş olsan Kaplan senin bu tavassutunu reddeder diye mi itikat eylersin?

Katerina - Ne bileyim ben?

Mösyö dö Brano - Yok ama beni Kaplan Bey ile olan kardeş, kız kardeşçesine muamelenizden bîhaber diye belleyerek cevap verme. Seni ruhu gibi seven bir peder elbette senin her hâline vâkıftır.

Söz buraya gelince Katerina kaşlarını çatarak bir kere Özden'in yüzüne baktı ki karıyı gözleriyle yiyecek zannolundu.

Mösyö dö Brano - Yok yok. Günahına girme. Özden'den hiçbir işittiğim yoktur. Hep kendi keşfimdir.

Katerina - İstihrâcınızda hatanız var babacığım.

Mösyö dö Brano - İstihrâcımda hatam yoktur kızım. Sen beni reddetmeye çalışma da söyleyeceğim sözleri belle. Sen genç, zeki, mütehassis ve yürek sahibi bir kızsın. Gönlün seni her cihetlere sevk edebilir. Nasıl ki sevk ediyor da. Lâkin şunu düşün ki Cenâb-ı Hak o senin yüreğin içinde şulelendirmiş olduğu aşk ve muhabbet nurunu bütün ömrünün zulemâtını tenvir için o fanus içine koymuştur. Sen bu nûr-ı celîli aslâ iktizası olmayan cihetleri izâe ile izâa eyler isen sonra bütün ömrünü zulemât içinde bırakmış olursun. Ne demek istediğimi anlıyorsun ya? Sen zekisin dedim. Kaplan Beye gelince bu bapta ona hiç diyeceğim yoktur. Onların gönüllerinde zaten ne nur vardır, ne de ömürlerini ziyalandırabileceklerdir. Kafkaslıların hâli malûm ya. Şekil ve kıyafetçe insana benzer birtakım behâyimden ibarettirler.

Katerina - En terbiyelileri Kaplan Beydir.

Mösyö dö Brano - Ne kadar terbiyeli olsa Kafkaslıdır, Müslümandır. Vakıa kendisiyle ahbap olmalı, dost olmalı. Bak demincek ne dedim? Evlâdım gibi elimde büyümüştür dedim. Ber

kendisini cidden evlâdım gibi severim. Ancak senin gibi bir kızın yüreği başka hislerle meşhun olmalıdır. Efkârımı pek açık söylemeye babalık hâli mani oluyor. Ben senin sırdaşın addolunacak bir arkadaşın olsaydım daha başka söylerdim. Fakat senin zekâ ve ferasetin oralara hacet bırakmaz. Bununla beraber sana Kaplan Beyden yüz çevir demem. Varsın o da ne hulyalarda bulunur ise bulunsun. Erkeğin kadın nezdindeki hulyalarına tayine kadın vücut vermeyinceye kadar onların derece-i ehemmiyyeti hep hulya olmaktan harice çıkmaz. Hep kendisine iltifat etmeli, nezaket göstermelisin. Yalnız şunu düşünmelisin ki Abazadır. Sen Rus. O Müslümandır. Sen Hristiyan. Onun ömrü için başka bir yol açılmıştır. Senin ömrün için başka. Dediklerimi anlıyorsun ya?

Kızın validesi bu yoldaki lâkırdıları ilk defa olarak işitmekte bulunduğu cihetle bir türlü hayretini men edemedi. Katerina ise başını önüne eğerek bir mahcubiyet-i lâtife ile baştan başa pederini dinledi. Hatta pederi sözü bitirdikten sonra bile daha bir zaman sanki sesinin kulaklarındaki taninlerini dinliyormuş gibi başını önünden kaldırmadı. Nihayet sükûtu yine Mösyö dö Brano ihlâl eyledi.

Dö Brano - Şimdi bir daha sual edeyim bakayım. Eğer sen murat etmiş olsan da Kaplan Beyin kabilesine giderek kendisinden Rusya devleti için bir sadakat vaadi istesen alamaz mısın? Ama artık mahcubiyet lâzım değil. Doğrusunu söyle.

Katerina - Alabilirim babacığım.

Dö Brano - Hah! İşte şu aralık hükûmete benim gibi birkaç Dö Brano ile senin gibi birkaç Katerina lâzımdır. Koca Kafkas'ı top ile tüfek ile zapt etmek mümkün olamadığı hâl, topsuz tüfeksiz itaat altında hıfz etmek mümkün olabilir. Ne ise meram lâf değil mi? İşte biraz da bu lâkırdı ile eğlendik.

Vakıa sözün bu akşamki şu derecesi eğlenceden başka hiçbir şey değildi. Ancak Madam dö Brano bu eğlenceden hiçbir şey anlayamadı. Zira kızı hakkında kocasının nasılsa istihrâc ve keşf suretiyle iktisap eylemiş olduğu malûmat kendisinde mefkûd idi. Binaenalayh o akşam kocasıyla halvethanelerinde hâli kaldıkları zaman kadın tarafından vuku bulan istizahlar üzerine Mösyö dö Brano Katerina hakkındaki malûmâtını karısına nakleyledi ki, malûmât-ı mezkûre hemen tamamıyla hikâyeden buraya kadar bizim almış olduğumuz malûmâta muvafıktır. Fazla

olarak şunu da ilâve eyledi ki.

"Şimdi anladın ya. Kızın kendi elinde olsa bugün zimam-ı ihtiyarını Kaplan Beye teslim eder. Bereket versin ki arada ihtilâf-ı diyanet vardır. Kaplan Beyin de kıza olan muhabbeti pek büyük görürüm. Zira böyle iki günlük yolu bir günde alarak her ayda, yirmi günde bir kere buraya gelişi benim kır bıyıklarıma âşık olduğundan değildir. Uzaktan uzağa haber aldığıma göre Kaplan Bey ta Katerina ile izdivaç arzularına varıncaya kadar hulyalarını büyütmekte imiş. Ama ben bir Abaza beyine kızımı verip de hem inde'n-nas hem de ind-Allah rezil olamam. Yok eğer hidayet-i Rabbanî onun yüreğinde Katerina'nın aşkıyla beraber Hristiyanlık nurunu dahi uyandırmış ise ona diyeceğim yoktur. Ne kadar olsa bir prenstir".

Bu defa edilen sözlerin eğlenceden ibaret olduğunu Mösyö dö Brano beyan eylemişti. Tekrar edelim ki sözün bu derecesi filhakika eğlenceden ibaret kaldı. Lâkin aradan beş on gün mürur eyledikten sonra bir hâl vuku buldu ki bu eğlenceye hakikat rengi vermeye başladı. Şöyle ki:

Harbin ilânı ve hareket-i hasmânenin ibtidası üzerine vakıa telgraflar her gün bir muzafferiyet haberiyle ahaliyi müteselli etmeye başlamışlar idiyse de, el altından gelen ve kulaktan kulağa teati edilen havadis-i sahîha-i saire Dö Brano gibi akıbet-endîş olanları düşündürebilecek şeylerdi. Ezcümle Sohum ahalisi Sohum Kal'a'nın Osmanlı donanması taarruzundan masuniyeti için denize ilka edilen deniz lağımlarına ziyadesiyle itimat ve igtirâr eyledikleri hâlde, denize dalıp yüzmekte yunus balıklarıyla rekabete çıkan Lazların torpil atıldığı tahmin olunan yerlere dalarak ve derununda cehennem felâketleri memlu olan o tehlikeli aletin telini keserek çıkardıkları veyahut hiçbir işe yaramamak üzere terk eyledikleri havadis-i sahîhası ukalâyı memleketin deniz cihetinden emniyetini selb eylemişti. Bundan başka kabail-i müslime tarafından her gün Sohum'a atlılar gönderilerek vukuât-ı harbiyyeye dair havadis aranılması ve bu cüst ü cûda ziyade tehalük gösterilmekte bulunması dahi Kafkas ahvalini dekayıkına kadar bilenler için pek büyük endişeleri mucip olmaktaydı. Hele Çürüksulu Hasan Beyin mahdumu Ali Paşanın başına topladığı birkaç bin cengâver ile Batum cihetine tecavüz ve taarruz etmek isteyen Rusya kol ordusunun önüne

geçerek birbirini takiben üç dört galebeye nail olması artık Mösyö dö Brano'nun çend gün evvel eğlence tarzında söylediği sözlere bir ciddiyet sureti vermiş olduğundan Katerina kendi hayalâtına bambaşka bir suret vermeye başlamış ve validesi ise korkusundan ne düşüneceğini ve zihninde neye karar verebileceğini dahi bilememekte bulunmuştu.

Bir sabah baba ile kız yalnız ikisi çay sofrasının başında otururlar iken diğer cihette hane umuruyla meşgul bulunan zevcesi oldukça büyücek bir telâşla yanlarına gelip çavuş kıyafetli bir asker geldiğini ve Mösyö dö Brano'yu görmek istediğini haber verdi. Rusya içinde bir haneye böyle asker gelmesi epeyce mühim vukuattan addolunur. Zira bu makule adamların bir yere vürudu mutlaka tehî olmayacağı derkâr olup Rusya taraflarında ise ekseriya insanın hatır ve hayaline bile gelmeyen kabahatlerden dolayı yine hatır ve hayalinde bile bulunmadığı hâlde Sibirya'ya kadar edeceği seyahatte kendisine karakoldan karakola refakat etmek için böyle bir çavuş ve onbaşılar gelir.

Vakıa Mösyö dö Brano hükûmet-i metbûasının memduhu bir adam olduğundan böyle tehlikenin en ilerisini en evvel tahmin edemez idiyse de, bununla beraber çavuşun vürudu üzerine yine bir dereceye kadar telâş ederek kalktı, dışarıya çıkıp herifi gördü.

Meğer Sohum Kal'ası kumandanı ve hükûmet-i mülkiyyesinin dahi reisi bulunan miralay tarafından mektup getirmiş imiş. Hemen açtı okudu ki sûret-i mütercimesi şudur:

"Hürmetli Gospodin dö Brano Hazretleri.

Petersburg'dan alınan telgraf emirlerinde Kafkasya'nın ahvâl-i hâzırası Sohum hükûmetinin nazar-ı ehemmiyyetine tavsiye ediliyor. Bunun için bugün hükûmet konağında bazı havastan mürekkep bir komisyon-ı mahsus akdolunacak. Hem vaktimizi hoşça geçirmek için eğlenilecek hem de Kafkas hakkında bazı mertebe idare-i efkâr edilecek. Sizin dahi Kafkas hakkında mücerreb ve müsellem olan malûmât-ı vefîreniz icabınca eğer teşrif buyurulur ise cümlece müşerref olur ve malûmât-ı mevcudenizden istifade dahi ederdik.

İmza
....."

Vakıa bu mektup Dö Brano'nun zihnine gelen şüpheleri kâmilen izale eylediyse de böyle hem ülfet cemiyeti, hem de Kafkas meselesi gibi bir mes'ele-i mühimme üzerine bahsedilecek hususî komisyonun ikisi bir yerde nasıl imtizaç edebileceğine bir mana veremeyerek çavuşu bir "pekiyi, baş üstüne" cevabıyla gönderip kendisi, karısıyla kızı yanına geldi.

Madam dö Brano - O asker ne istiyor imiş?

Mösyö dö Brano - Hiçbir istediği yok. Şu mektubu getirdi.

Madam dö Brano - Mektupta ne diyor?

Katerina - Merak edilecek bir şey değildir ya?

Mösyö dö Brano - Hayır merak edilecek bir şey değil. (Mektubu okuyarak) İşte hem sohbet, hem müzakere için sûret-i gayr-i resmiyye-yi câmi bir cemiyete veyahut komisyona davet olunuyoruz.

Katerina - Yalnız bunun için olsaydı biz de gitmeliydik.

Madam dö Brano - Bizim bir işimiz olabilir mi ki gidelim?

Mösyö dö Brano - Ya başka med'uvlar familyalarını dahi götürüyorlar ise?

Katerina - Orası da düşünülecek bir şeydir.

Mösyö dö Brano - Bana kalır ise hep beraber gitmek evlâdır. Eğer kadınlar var ise o hâlde doğru hareket etmiş oluruz. Yok ise siz kumandanın karısına bir vizite verirsiniz, biz de öte tarafta işimize bakarız. Bu fena mı?

Katerina ve validesi - Fena olmaz.

Dö Brano şu sözü söyledikten sonra oda içinde bir aşağıya beş yukarıya birkaç defa gezindi ve verdiği kararın şâyân-ı itiraz olacak cihetlerini aradı ise de bulamadıktan maada bilâkis oraya karısıyla, kızıyla beraber gitmenin bir de sebeb-i mucibini buldu:

Mösyö dö Brano - Evet. Evet. Birlikte gidelim. Hem gidelim hem de eğer hükûmet Kafkas'tan emniyetsizlik gösteriyor da temin cihetini düşünüyor ise biz birtakım beylerden teminat alabileceğimizi ve ezcümle Kaplan Beye behemehâl söz geçireceğimizi anlatalım.

Madam dö Brano - Fena olmaz. Memduh olurduk.

Mösyö dö Brano - İcap eder ise Katerina'yı Kaplan Beyin

ikametgâhına kadar gönderir, görülecek işi ona gördürürdük. Gidersin ya kızım.

Katerina - (Mahcubiyet hâliyle beraber bir cür'et-i mahsusa ile) Niçin gitmem? Memleketim için büyücek bir iş görmeye muktedir olur isem elbette giderim.

Mösyö dö Brano - Sen ne dersin zevcem? Kendisine gördürülecek olan işi Katerina görebilir ya?

Madam dö Brano - Ne bileyim ben?

Mösyö dö Brano - Yok ama geçen gece sana verdiğim tafsilat üzerine bilmen lâzımdır.

Madam dö Brano - Ha! Aklıma geldi. Görebilir ama bu işin tehlikesini de göze aldırmalı.

Mösyö dö Brano - Vakıa şu aralık böyle bir iş ile bir Abaza beyinin yanına gitmek tehlikeden hâli değildir ama, Kaplan Beyin zararı kime dokunmuş olsa bize dokunamaz.

Şu son sözleri söylerken Madam ve Mösyö dö Brano'nun tavırlarına güzelce dikkat edilmiş olsa idi, bu sözlerle teati etmek istedikleri efkârı söyledikleri sözlerden ziyade tavırlarıyla tefhim etmeye çalıştıkları anlaşılırdı. Zira Madam dö Brano'nun telâffuz eylediği "tehlike" lâfzından murat ettiği mana öyle cana kıymak nevinden bir tehlike olmayıp belki Katerina uğrunda can fedasını göze aldırtacak tehlikelerden olduğunu mezbure bir tebessüm-i manidâr ile kocasına anlatmış ve kocası dahi bu fikri güya kızda hâsıl etmemek için tehlike lafzına cana kıymaktan ibaret bir mana vererek, böyle bir muameleyi dahi Kaplan Beyin kendileri hakkında reva göremeyeceğini kıza te'mîn-i efkârında bulunduğunu kezâlik gayet manidâr bir tebessüm ile işrap eylemişti. Kız validesinin meramını ya cidden anlamadı veyahut anlamak tavrında görünmemek istedi. Zira dedi ki:

Katerina - Babacığım. Eğer beni vatanıma, devletime, dinime bir büyük hizmet görmekten men edecek şey Kaplan Beyin vahşet hâlinden münbais olacak tehlike ise ben bu tehlikeden korkmam. Zira Abaza olmak Müslüman bulunmak vakıa böyle bir beyin vahşetini hükme medar olur ise de Kaplan Beyin bütün Kafkas içinde bir şazz olarak gayet terbiyeli bir adam olduğunu zannederim ki siz dahi teslim edersiniz. Böyle bir adamdan be-

nim gibi aciz ve müdafaasız bir kıza hiçbir tehlike gelmez. Gayeti ümit eylediğimiz işi göremeksizin avdet edersek bu meyusiyetimiz ile baki kalırız.

Mösyö dö Brano - Öyledir kızım. Hatta seni muhafaza bile eder. Her hâlde şakadan başlayarak cidden böyle bir iş görebilir isek elbette pek ziyade memduh oluruz.

Dö Brano familyası indinde filhakika şaka tarîkiyle başlanmış olan bu iş, ol bapta teati olunan efkâr ve mütalâatın nihayetinde bir karar-ı ciddîye müncer olarak eğer Sohum kumandanının dahi tasvibine mazhar olur ise Katerina'yı ta Kaplan Bey ikametgâhına kadar sefaretle göndermek kararıyla bunlar kalktılar üçü dahi hazırlanarak hükûmet konağına gittiler.

Eğer kızını böyle sefaretle göndermek suretine Mösyö dö Brano mahza devleti için bir hizmet görmek emeliyle karar vermiş ise, kendisinin pek hamiyetli bir Moskof olduğuna cidden inanmak lâzım gelir. Ancak hatırımıza uzaktan uzağa hutur eylediği vechile mumaileyhin bu kararı içinde bazı incecik emeller dahi bulunabilir. Ezcümle bir Abaza beyine kızını verip de gerek inde'n-nas ve gerek ind-Allah rezil olmak istemediğini beyan eylediği zaman meğer ki Katerina'nın aşkıyla beraber Hristiyanlık nurunun dahi Kaplan Bey kalbine tulu etmiş olması ihtimalini yâd edişi mumaileyhin âmâl-i baîdesinden birisine vüsul için fikrimiz delâlet eyler ve bu işte kız şayet muvaffak olur ise Rusya devleti tarafından kazanılacak mükâfat-ı resmiyye dahi başkaca bir emel-i baîd olmak üzere gözümüz önüne çıkan hususattan addolunur.

Katerina'ya gelince pederinin kendisine tavsiye etmek istediği memuriyetten ol kadar memnun oldu ki derecesi tayin olunamaz. Ama bu memnuniyet kendisinin da'vâ-yı zâhirîsi vechile yalnız devlet ve millet ve diyaneti için bir hüsn-i hizmet görmeye muvaffakıyyet memnuniyeti değildi. Kaplan Beye vüsul için yerden, gökten tasavvur ve tahayyülünden hâli olmadığı nice dolaşık yollar içinde en emini ve en kestirmesi bu yol olabileceğini düşündükçe işte bu hulya üzerine sevincinden havalanacağı gelirdi.

Validesinin bu karar üzerine sevince, kedere dair bir gûne hissini taharrî etmeye hacet yoktur. Mumaileyha her hâl ü kârda kocasının re'yinden ayrılmayan kadınlardan olup böyle

tebaiyyet için kendisinde bir fikir ve re'y olmayan kadınlarda ise sevince, kedere dair his dahi gayet kuvvetsiz olur.

İmdi Dö Brano familyasını Sohum hükûmet konağında görmek için biz zihnimizi daha evvel oraya sevk ederek kendi vüsullarından evvel görülmesi lâzım gelen birtakım hususât-ı mütekaddimeyi dahi görmekliğimiz lâzım gelir.

Dördüncü Bap

Kumandan tarafından Mösyö dö Brano'ya yazılan tezkerede "Petersburg'dan alınan telgraf ..." diye yâd olunan emr-i telgrafî mumaileyhe o sabah vasıl olup telgrafname-i mezkurda tavsiye edilen hususata bilmüzakere suret verilmesini kararlaştırdıktan sonra kumandan bir suretini Dö Brano'nun kıraatıyla görmüş olduğumuz tezkereler gibi lüzumu kadarının yazılmasını kendisinin ser-kâtibi bulunan Pesimanof'a ve bunların dahi falanca ve filânca zevata irsalini yaver-i harbî bulunan Selim Kamaro isminde bir Abaza zabitine sipariş eylemiş ve kendisi ise yine Petersburg ile bâ-telgraf konuşmak için telgrafhaneye gitmişti.

Şu fıkra içinde Selim Kamaro isminde bir Abazanın Moskof zabiti ve Sohum Kal'a hükûmet-i mülkiyye ve askeriyyesi kumandanının yaver-i harbî sıfatında görülmesi erbâb-ı mütâlâaca nazarıdikkat ve ehemmiyeti celp eylemiş olsa becadır. Zira Rusya devletinin Kafkaslıları elde etmek için müracaat eylediği tedbirler içinde böyle yerliden hizmet-i askeriyyeye adam almak dahi dahil bulunduğunu henüz ihbar ve ihtar etmemişizdir. Şimdi haber verelim ki Rusya devletinin Kafkas ahalisini hizmet-i askeriyyeye idhal edişi iki surette olup bunun birincisi ümera ve rüesâdan sadakatine en ziyade emniyet edilen zevata büyük küçük birer rütbe-i askeriyye tevcih ederek onu yine kendi ikâmetgâhında ibka eylemektir. Vakt-i hâzır için bu suretle tevcih edilen rütbenin âdeta gönül avlamak nevinden bir cemile olmaktan başka ehemmiyeti görülemez ise de vakt-i sefer için Moskofların yerliden "milisya" namıyla tedarik eyleyecekleri süvari ve piyade asâkir-i gayr-i muntazamayı işbu rüteb-i askeriyye erbabına toplatıp onlar vasıtasıyla idare ettirmek kararı vardır. İkincisi ise henüz genç olan yerliler Moskof mekâtib-i as-

keriyyesine alarak orada Moskof lisanıyla fünûn-ı askeriyyeyi talim eyledikten sonra doğrudan doğruya hidemât-ı askeriyyede istihdam eylediği adamlardır ki Rusya devleti bunların sadakatinden tamamıyla emin olup, hatta Kazan taraflarına doğru memâlik-i dahiliyyede bazı İsmail bin İbrahimleri, İbrahimof namıyla yâd edebilmek suretine ifrağı dahi bu makule asdikasının yardımıyla vücuda gelmiştir. Böyle mektepten yetişen zabitanın sadakati bazı tecrübeler ile bir kat daha kuvvet bulur ise ona zadegândan bir kız vermek yahut onun familyasından bir kız almak gibi rabıta-i ittihadı tamamıyla takviye edecek suretlere dahi müracaat olunur.

Bu babın ilk fıkrasında Selim Kamaro diye zikreylediğimiz Abaza zabiti işte bu ikinci kısım zabitandan olup an-asl köle bulunduğu hâlde on beş, on altı yaşında iken Rusya mekâtib-i askeriyyesine girip beş sene sonra bâ-şehadetname çekmiş ve sekiz seneden beri dahi oldukça sıtk ü istikamla hizmet ederek sağ kol ağalığı payesine varmış ise de, sadakatine dair edilen tecrübeler henüz ikmal edilmemiş bulunduğu cihetle, daha tamamı tamamına bir Moskof zabiti addolunamamakta bulunmuştu.

Selim'in tercüme-i hâline dair burada söylediğimiz üç dört lâkırdı kendisinin otuzunu mütecaviz bir babayiğit olduğunu bize tanıtmıştır. Şekil ve siması hakkında dahi şu kadarcık malûmatımız olmak kifayet eder:

Bu zat biraz tüysüzce olduğu gibi vücudu dahi gayet iri ve endamı pek mütenasip ve hele teni pek ter ü teravetli bulunduğundan kendisini görenler ancak yirmi iki, yirmi üç yaşında bir genç irisi zannederler. Vücudunda olan sıhhat-i tâmmenin alâyim-i lâtife-i hariciyyesinden olmak üzere aslı gayet beyaz olan tenini pek lâtif bir pembelik bir kat daha tezyin eyler. Böyle gül renkli bir çehre üzerinde incecik kumral bıyıklar ile yine bu renkteki kaşlar ve kirpikler çehreye pek yaraşık alır. Zira ağız, burun ve çene gibi a'zâ-yı sâiresi dahi vechin aheng-i umumîsine tamıyla mutabık ve mütenasip olduğundan, bir tenâsüb-i umûmîyi a'zadan yalnız birisinde noksan bile olsa yine ihlâl edemeyeceği derkârdır. Selim'in sadasında olan halâvet öyle her ihtizazlı ve gevrek olan sadalara mahsus olmayıp hele sûret-i tekellüm ve şive-i ifadesinde o kadar lezzet duyulurdu ki lâkırdısını dinleyenler sabahtan akşama kadar kendisini dinleyip de mukabele-

ten harf-i vahid söylemiş olsalar, akşamdan sabaha kadar dahi yine harf-i vahid mukabele etmeksizin kendisini dinlemeye can atacak mertebedeki zevklerini muhafaza eylerler ve asla usanmazlar.

Bu letafet ve halâvet-i tekellüm o kadar büyük nimetlerdendir ki buna mazhar olanlar ifa-yı hakk-ı teşekküründe aciz kalsalar yeri vardır. Bazı adamlar olur ki her telâffuz eylediği kelime pür-mani ve pür-hükm olduğu hâlde sözünde olan tatsızlık münasebetiyle onu dinleyenler can sıkıntısından esneye esneye ağızları ayrılır. Halâvet-i tekellüm nimetine nail ve mazhar olanlar ise hezeyan bile söylemiş olsalar ağızlarından cevahir saçıyorlar zannolunur.

İşte hâl ü şanı hakkında şimdilik bu kadarcık malûmatla iktifa edeceğimiz Selim Kamaro kumandan tarafından verilen emr-i mucibince baş kâtip Pesimanof'un yazdığı tezkireleri çavuşlar vasıtasıyla yerli yerine gönderdikten sonra kumandandan mukaddem davetliler gelir ise karşılayıp hürmet-i lâzımeyi ifa etmek için meclis odası ittihaz olunan büyük salon içinde beklerdi.

Bu salonun cesameti sahihan büyük diye vasf edilmeye şayandır. Zira arzı on metreden ziyade ve tulu on sekiz metreye karib olup tavanın irtifaı dahi altı metreyi tecavüz eylerdi. Bir divan-ı askerî olması sureti bir hükûmeti mülkiye meclisi odası olmak sıfatına galebe eylemiş bulunduğundan koltuk, kanepe, perde ve orta masası gibi mefruşattan sonra bu masanın üzerine konulan kitapların kavanin ve ulûm-ı askeriyyeye dair olması ve birtakım nev-icad toplar ile torpillerin küçük mikyasta yapılmış olan modelleri dahi bir sûret-i hasenede olarak gerek bu masa üzerinde ve gerek konsollara tertip edilmiş bulunması ve duvarlara muharebe resimleri ile gayet muntazam haritalar ve plânlar ta'lik olunması, odanın şan-ı askerîsine pek mütenasip düşmekteydi.

Selim Kamaro bir saat kadar müddet bir koltuk üzerinde ve başı koltuğu altında yani gayet durgun ve dalgın ve meşgul ve yorgun bir hâlde geçirdikten sonra uykudan uyanır gibi bir suretle başını kaldırdı. Etrafına baktı. Badehu ayağa kalkarak resimlere, modellere, kitaplara filânlara göz gezdirdi ise de hiçbirisi nazarıdikkat ve ehemmiyetini kendi üzerinde tevkif edemeyip

nihayet Kafkas dağlarının mücessem olarak yapılmış bulunan gayet güzel haritası önünde irkildi, durdu. Sekiz on dakika kadar bu haritayı hayran hayran muayene eyledikten sonra gayet derin bir nefes alarak kendi kendisine dedi ki:

Ey babam! Top patladı. Bakalım aks-i sadası nereden işitilecek? Hesabıma kalırsa Hazar denizinden Vidin'e kadar sekiz, dokuz yüz saatlik bir cenk hattı teşkil olunacak. Toplar ağzından çıkan alevler, şimşeklere ve gürültüler dahi gök gürültülerine üstün çıkacak krup gülleleri, kuyruktan dolar tüfek kurşunları yıldırım yağmuru gibi yağacak. Bir cenk olacak ki eden kahraman da hayran kalacak. Bir adım ileride bulunmak en mühim bir vak'a addolunacak. Hey koca Kafkas hey! Zirvelerini kemâl-i azametle bulutlara kadar kaldırmışsın ha! Barut dumanı senin bir âlî şahikaların üzerinde bir korkunç bulut teşkil edecek. O bulutun yağdıracağı yağmur kan yağmurudur ki senin coşkun derelerinin berrak sularını gülgûn edecek. Zira bu vak'ada Kafkaslıların bâr-ı esarete tahammül ile kuvve-i garîzesi bitmiş meyyit-i gayr-i müteharrik gibi kalacağını ümit edenlerden değilim. (Gezinir) Evet. Soğumuş, donmuş kuvve-i garîziyyesi bitmiş meyyit gibi kalamaz. Kafkas ölmedi. İhtiyar bile ölmedi. Kafkas gençtir. Henüz bekâm olmak saadetini görmemiş nev civanlara benzer. Dünya kurulalıdan beri ne bir istiklâl gördü, ne bir müstakilin hükmü altına girdi. İstiklâl görmedi. Zira müstakil zannolunduğu zamanlarda birtakım beyler elinde münkasim ve perakende idi. Bir müstakilin idaresi altına da girmedi. Çünkü gördüğü idare bir müstebit zalimin esaretinden ibarettir. Buna tâbiiyyet denemez. Ah! Bir tâbiiyyet görmedi. Esareti altına girdiği zalim bizim mes'udiyetimize çalışmak şöyle dursun eski müteferrik hâlde kalmamıza da müsaade etmiyor. Kafkas ve Kafkaslı olmayı mahvetmek ve unutturmak istiyor heyhat! Kanları içinde çırpınarak can veren baba, beşiği içinde kıvranarak ağlayan oğluna son nefesinde intikam vasiyet etmiş. Bu vasiyeti oğullara, sevgili anaları tebliğ edecek. O oğul bir küçük fırsat bulur da baba vasiyetini yerine getirmekten çekinir mi? Ben diyemem. Nefsime kıyasla diyemem. Moskof bizi memnun etmek için ne yapabilir ise işte bana yapmış. Ben bir aciz köle idim. Beni kolağası etti. Fakat efendimin konağında köle olmaktan daha memnunum.

Koskocaman bir salonda yalnız başına bulunan bir adamın şu sözleri tiyatro sahasında icrâ-yı san'at ve ibrâz-ı ma'rifet eyleyen aktörler gibi coşarak, kudurarak ağzından ateşler saçarcasına söylemeyeceği derkârdır. Zira o hâlde bu adamın cinnetine hükmedilmek lâzım gelir.

Selim bu manayı kendi hatırından geçirmekle iktifa ederdi. Nefsine hitap edenler bu misillü büyük büyük manaları yalnız yüreğine söyleyip alacağı cevapları dahi yüreğinden aldığı gibi Selim dahi ayniyle bu hâldeydi. Lâkin bu hâl kendisini o kadar meşgul etmekteydi ve o meşguliyetle Selim o kadar dalgındı ki inde'l-hesab şu sözlerin daha yarısına gelmeksizin salonun zaten açık bulunan kapısından içeriye giren gayet süslü bir karının fistanı hışıltısı dahi Selim'i bîdar edemedi. Bu karı süste süslü olduğu gibi, boyda da boylu, güzellikte de güzel, letafette letafetli hâsılı karı olmak üzere her ciheti mükemmel bir şey olup hele hâl ü şanında ve tavr ü vaz'ında işvebazlığa, cilvekârlığa, aşüfteliğe delâlet eyleyen o kadar emârât-ı alâyim vardı ki kendisini görüp de bunlardan hâlini istidlâl edememek en gabî, en ebleh olanlar için dahi teslim edemeyecek bir izansızlık demek olur.

Kapıdan içeriye girerek üç dört de adım attığı hâlde Selim'in vürudundan haberdar olmadığını görünce karı olduğu yerde bittevakkuf biraz düşünmeye vardı. Ancak bu tevakkuf iki dakika kadar da devam etmedi. Zihninden "Yapar mıyım? Yaparım" suretine karar verenlerin çehrelerinde görülen cür'et-i mütebessime tavrıyla iki güzel ellerini fistanın hışıltısını men etmek işinde istihdam eyleyerek ve adımlarını yavaş yavaş atarak Selim'e doğru takarrübe başladı. Tamam gereği gibi takarrüp ederek iki ellerini kaldırıp Selim'in omuzları üzerine indireceği ve "poh!3 diye korkutacağı her görenlerce anlaşılabilecek bir vaz peyda eylemiş olduğu zamandı ki Selim dalgınlıktan bîdar olarak karıyı gördü:

Selim - Vay siz misiniz efendim?

Madam - Kah kah kah! Ürkütecektim Selim!

Selim - Ürktüğümü görmek zevkiniz ise kendi kendime ürkeyim.

Madam - Zevkimdir ama kendi kendine ürkmekten ne an-

larım? Ben ürkütmeliydim. Ey ne yapıyorsun bakayım?

Selim - Harita mütalâa ediyorum.

Madam - Öyle ya. Beni hiç düşünmezsin ki. Beni düşünmüş olsaydın zihninde harita mütalâa edecek kuvvet kalmazdı.

Selim - Bu tekdir mukaddemeleriyle beni yine isti'fâ-yı cürm için ayaklarınıza kapandırmak mı istiyorsunuz?

Madam - Evet. Çünkü geçen gün sen ağladıkça ben pek ziyade mütelezziz oldum.

Selim - Vallahi inanırım. Hakikat bundan ibaret olduğunu ve mücerret bir lâtife-i cemîle olarak bu sözü söylediğinizi bilirim ya. Fakat bu lâtifede o kadar sebat ediyorsunuz, kaşlarınızı o kadar kahharâne çatıyorsunuz, gözlerinizi o kadar cellâtâne fırlatıyorsunuz ki, âdeta meramınız beni kahretmek olduğuna inanacağım geliyor.

Madam - Demek oluyor ki inanmıyorsun.

Selim - Nasıl inanayım ya? Hiç siz sevgili Selim'inizi kahretmek ister misiniz? Hiç buna yüreğiniz razı olur mu?

Madam - Elbette olur. Seni kendi âguş-ı tahassürümde sana doyamaya doyamaya ezip kahr ve idam eder isem gözüm doyacak zannediyorum.

Selim - Ah! Ne büyük iltifat! Kedi kendi yavrusunu sevmekle doyamadığı ve yiyerek doyduğu gibi. Öyle değil mi?

Madam - Orası da öyle ise de bende başka bir fikir de var! Haniya bir vakit hüner-verin birisi padişahın birisine kimsenin aklı sırrı ermeyecek surette bir saat yapmış. Padişah saatten pek ziyade hoşlanıp küllî ihsan etmiş ise de bu saati şayet başka bir padişaha da yapmasın diye tutmuş herifin boynunu da vurmuş. Ben de bu fikirde bulunuyorum. Senin beni sevmiş olmaklığın o saat kadar büyük saadettir. Lâkin benden başkasını da sevebileceğin ihtimali hatırıma geldikçe seni ....

Selim - Ah! Bu da...

Madam - Ey? Lâkırdını bitirsen a.

Selim - Korkarım darılırsınız.

Madam - Hiç darılmam. Mutlaka söyleyeceksin.

Selim - Bu da Moskofluktan gelir diyeceğim.

Madam - Evet efendim Moskofluktan gelir. Ne yapacaksın

bakayım? Moskoflar barbar mı diyeceksin? Barbarız işte. Senin gibi seve seve doyamadığımız âşıkları öldürüp kanını içerek onunla hararet-i müştehiyânemizi teskin ederiz. Evet, Moskof olduğumuz için sizi bu kadar severiz. Moskoftan başka bir karı bul da kendini bu kadar sevdir bakayım.

Selim - Gördünüz mü bir kere nasıl darıldınız?

Madam - Vallahi hiç darılmadım. Çünkü sen bana Moskof dediğin zaman içinde aşkta ziyade ifrat, muhabbette şehvetperestlikte ifrat gibi manalar anlarım. Bunların ise lâkırdısı bile bana keyif verir. Zevk verir. Ey artık bırak şu haritayı da. Hazır kumandan telgrafhaneye gitti. Biz bizeyiz, haydi seninle bilârdo salonuna gidelim de birkaç kolpo bilârdo çekelim.

Selim - Aman efendim mazur tutunuz. Buradan ayrılamam. Bugün mühim bir meclisimiz vardır.

Madam - Bilirim. Cenk meselesi, Kafkas ihtilâli meselesi değil mi? Şaşarım aklınıza. Keşke Kafkas isyanı çıksa Çerkezler Sohum'u alsalar da beni de bir Çerkez kapıp kaçırsa. Çerkezin esiri olsam.

Selim - İstiyor musunuz?

Madam - İsterim zahir. Karılara perestiş eden, tapan bir Çerkezin âguş-ı tehâlükünde bulunmak az zevk midir?

Selim - Öyle ise sizi ben kapıp kaçırayım.

Madam - Haydi kap da kaçır.

Selim - Nasıl olur ya? Ben askerim.

Madam - Hah işte gördün mü? Asıl Moskof sensin. Çünkü askersin. Sen var git imparatoruna sadakatla hizmet et. Beni bir Çerkez beyi kaçırsın da kabilesine götürsün. Karşısında sabaha kadar el pençe divan durayım.

Gelen madamın kim olduğunu tanımadığımız hâlde sebkat eden müşafeheden bu karı ile Selim arasındaki münasebetin yalnız neden ibaret olduğunu değil, hatta ne kadar kuvvetli olduğunu dahi öğrendik. Eğer Rusya'nın târih-i hususîsini güzelce ve dikkatlice mütâlâa etmiş ve bahusus Anna ve Elizabeth ve Katerina namıyla yalnız Rusya iklimine hâkimelik değil iklim-i safa ve sefahat-ı aşüftekârâneye dahi ferman-ferma olmuş bulunan bir çok imparatoriçelerin ve bunlara rekabeten imparatorları yed-i teshîrlerine almaya çalışan birtakım karıların terâ-

cim-i ahvalini öğrenmiş iseniz, gelen madamın Selim Kamaro'ya söylediği sözler lâtifeden ibaret olmayıp pek ciddî olduğuna ve hatta derununda hisseylediği şevkin icabât-ı hariciyye ve zahiresine tamamıyla mütenasip düşecek derecede olmayıp hissiyât-ı müştehiyânesinden pek azını söylemiş bulunduğuna dahi kail olursunuz.

Kırkambar serlevhasıyla her şeyden bahsetmek üzere çıkarmakta olduğumuz mecmualara "Fransa'nın devr-i şehvanîsi" diye bir uzun makale-i târihiyye derc eylemiştik ki, Fransa'nın zevk ve safa âlemine en ziyade vüs'at verdiği devirdeki ahvalini mübeyyin idi. Vakıa o bentte hikâye eylediğimiz ahval muhayyirü'l-ukuldür. Ancak ne kadar muhayyirü'l-ukul olsa yine Rusların bu yoldaki ahvali derecesine varamaz. Aralarında şu fark vardır ki Fransızların sefahati bütün bütün ciddî ve hulkî ve cibillî olmayıp, bu yoldaki tehalüklerinin yüzde yetmişi zevzekçesine bir mübalâğadan ibarettir. Ruslar ise o yolda hangi dereceye varmışlar ise hilkat ve cibilletlerinin müstait olduğu dereceye nispetle derece-i mezkure yine pek aşağıda kalmış ve kendi istidatları daima derece-i mezkurenin ma-fevkini hırs ve tahassürle kendilerine özletmiştir.

Ressamların ahval-i dahiliyyeleri üzerine yazılan tiyatrolardan, romanlardan, seyahatnamelerden anlaşıldığı üzere bunlar hâlâ o yoldadırlar. Burada bizim için bir nümuneleri ise Selim Kamaro'yu korkutmak isteyen salifü'z-zikr madam olacaktır.

Bu kadın Sohum Kal'ası kumandanının madamesi olup fakat kendisi Novogorod zadegânından olduğu ve kocası ise kendisine nispetle pek pespaye bir adam olup, hatta miralaylık rütbesine dahi karısının asaleti sayesinde nail olmuş bulunduğu cihetle, işvebazlık yolunda irtikap eylediği rezaletlerin hiçbirisini irtikapta kocasından çekinmez ve ondan maada hiçbir kimseden tevakkiye dahi zaten mecburiyet görmezdi. Hatta bugün Selim ile salifü'z-zikr müşafeheyi ederken kocası bağteten vürut eyledikte karı asla bozulmayıp ve bir gûne telâş dahi göstermeyip kocasını güler yüzle istikbal eylemiştir. Zira karının Selim ile ve Selim'den mukaddem daha birçok genç zabitler, kâtipler, bahriyelilerle böyle yalnız lâtifeler, şakalar etmesini görmek kumandan için ilk defa olmak üzere vaki olmuyordu ki, hatta ge-

rek karı ve gerek herif az çok mahcup olmaya lüzum görsünler. Kumandan karısının daha başı açık mücamelâtını bile gördüğü zamanlar hep ibtisam ve inbisat ile telâkki etmeye gerek Moskofluk ve gerek medeniyet iktizası ve bilhassa karısına minnettar bulunmak sureti ile mecburdu. Hatta zevcesi hanım hazretlerinin mücamelesi daha ziyade başı açık olacak olur ise kumandanın vazifesi geldiğini asla hissettirmeksizin geriye dönmek olduğunu da hatırdan çıkarmamalıdır.

Velhasıl kumandan içeriye girdiği zaman karısı için "Vay! Sen de burada mısın?" sözlerini kâfi görüp tezkireleri yerli yerine gönderip göndermediği Selim Kamaro'ya sual ve o dahi hepsini yerli yerine gönderip şimdi ise med'uvların vürudlarına muntazır bulunduğunu cevaben irat eyledi. Bundan sonra kumandan der-dest-i müzakere bulunan Kafkas meselesi hakkında Selim Kamaro ile sözleşmeye başlamasıyla ve bu misillü ciddî mesail ise madam cenaplarını sıkmasıyla mezbure kalktı, "Bunların politika lâkırdılarından cenk ü cidal meselelerinden illallah! Bıktık, usandık! İnsan ahbabıyla dört lâkırdı etmeye meydan bulamıyor ki. Novogorod gibi, Moskova gibi, Petersburg gibi cennet misal şehirleri bırak, kalk kocamız hazretlerinin arkası sıra buralara kadar gel de vaktini nasıl geçireceğini bilemeyerek çatla" diye hiddetle mırıldanarak kendi dairesine çekildi, gitti.

O gittikten sonra kumandan bir tavr-ı mağrurâne ile zatına mahsus olan kanepe kadar büyük bir koltuk üzerine oturup "Ey Gospodin Selim! Sen Kafkaslıların bu defa isyana olan heveslerine ne dersin?" diye bir söz ser-riştesini ortaya bırakmakla Selim tarafından mukabeleten verilen cevaplar, ta vürudlarına intizar edilen misafirler gelinceye kadar uzanıp gitmişti.

Bu müşafeheyi buraya aynen kaydetmeye ihtiyacımız yoktur. Zira hikâyemizin tertib-i mahsusunca o kadar ehemmiyet götürecek müşafehelerden değildir. Yalnız hülâsasını şu vechile haber verelim ki: Selim vatanı hakkında yüreği içinde ne türlü hisler, emeller saklamakta ise onu hiçbir kimseye ibraz ve irae edemeyecek surette hıfz etmekte olup, kumandan huzurunda ise en gayretli, en sadakatli bir Moskof zabiti gibi davranmış ve eğer Kafkas kıyam eder ise asileri top ve tüfek taneleriyle mahvetmek değil, belki efvâh-ı nâriyyeden çıkan

barut ateşiyle kebap eyleyeceğini kumandanına temin eylemişti; hatta kumandan bilmünasebe "senin Kafkaslılar" diye isyandan havf edilen ahaliyi Selim'e nispet etmiş olması üzerine "Estağfurullah! Benim Kafkaslılar neden olsunlar? Benim diyanetim İslâm diyaneti olduğundan Kafkaslılar ile yalnız bu cihetten münasebetim olabilir ise de imparator hazretlerinin asdika-yı bendegânından bir zabitim. Saye-i imparatorîde kolağalık rütbesine nail olmuşum. Bunun daha ilerisini de sadakatimin mükâfatı olarak hüsn-i şahadetinizle yine imparatorumun lütfundan beklerim" demiş olduğundan, kumandan bu sözden pek ziyade münbasit olarak "Aferin Gospodin Selim! İşte böyle imparator hazretlerine sadık olmalısınız. Hele bu meselede bir yararlık gösterir iseniz, binbaşı olacağınıza şüpheniz olmasın. Bunu size kaviyyen vaat edebilirim" demiştir.

Vürudlarına intizar olunan med'uvlardan en evvel Sohum despotu Gospodin Syentiyanos vürut etmekle ol bapta emir çavuşları tarafından verilen haber üzerine kumandan Selim Kamaro ile olan müşafehesini terk ederek derhâl Syentiyanos'un istikbaline müsaraat göstermiş ve Rusya'da bazı yortu günlerinde papazın bindiği merkebi bizzat imparator cenaplarının yularından yedip götürmesi gibi âdât ve usulden anlaşılacağı vechile memâlik-i mezkurenin her tarafında papazlara edilen hürmet ve riayeti Sohum kumandanı dahi yerine getirmekte kusur eylememiştir. Zira despot efendiyi salonun ta dışarısından istikbal ederek ve koltuğuna girerek muazzezen içeriye getirmişti.

Beşinci Bap

Gospodin Syentiyanos papaz ve despot bulunmak haysiyetiyle ne kadar şâyân-ı hürmet ve tazim bir zat idiyse, kendisinin bazı hususiyet-i ahvali dahi hakkındaki hürmet ve tazimi o nispette arttırabilecek mevaddan idi. Bir kere bu zat altmış yaşını tecavüz eylemiş bir pîr olup şu hâlet-i şeyhûheti lâzımü't-ta'zim olacağı derkârdır. Ondan sonra ulumda fevkalhad rüsuh peyda eylemiş olup meziyet-i ilmiyyesini dahi ahlâk-ı hasenesiyle bir kat daha tezyin eylemişti. Papaz olmakla beraber taassup cihetince sair emsaline makis olmayıp fikr-i diyaneti, fikr-i hikmetle mezc ederek Moskoflar miyanında emsali pek nadir

olmak üzere âdeta insan-ı kâmiller mertebesine varmıştı. Çarın oğulları bulunan grandüklerin fevkalgaye teveccühlerine mazhar olduğundan şu hâl Moskova ve Petersburg eazımından pek çoğunun tav'an ve kerhen teveccühlerini celbe medar olmakla Gospodin Syentiyanos tarafından bu iki payitahta her ne iltimas edilecek olsa derhâl icra edilmek zarurî idiyse de, mumaileyh asıllı asılsız birçok iltimaslar ile eazımı taciz ve tasdî' edecek adamlardan addolunamaz. Şu hâlde kendisinin büyükler dalkavuğu olduğunu dahi hükmetmemelidir. Zira devlet ve milletini pek ziyade sevmek ve hükûmete son dereceye kadar sadakatte bulunmakla beraber, gösterdiği sadakatin bir sadakat-i ca'liyye olmayıp sadakat-i hakikiyye olduğunu kendi vekarını, izzetini muhafaza ederek hiçbir hâlde, hiçbir kimseye temellük göstermemesiyle ispat eyler ve bundan başka suretle kendisini beğendirmeye lüzum bile görmez. Hatta Rusya devletinin bazı kendi efkârına muvafık görülmeyen ahvalini muahezeye kadar bile varır ki bu cür'etin Rusyaca pek az kimselere mahsus olabileceği derkârdır.

Mumaileyh salondan içeriye girdiği zaman meclis-i hususî a'zasından kimseyi görmeyince "meclis henüz içtima etmemiş?" diye sual ederek kumandan dahi meclisin binbaşı Petriç ve Kazak reisi Hartaba ve kâtip Pesimanof ile bir de kolağası Selim Kamaro'dan ibaret olacağını haber verdikte, "Asıl mecliste bulunması lâzım gelen bir zat vardı ki onu davet etmemişsiniz. O da Gospodin dö Brano'dur. Yirmi otuz yıldan beri Kafkas'ın en içerideki mahalleriyle büyük büyük muameleler peyda eylemiş hepimizden ziyade yerliler ile ihtilât etmiş ve malûmat almıştır. Hatta bir meclis akdinden ise yalnız onunla istişare etmek dahi kifayet eyler" demiş ve Mösyö dö Brano'nun ahvali kumandanın dahi malûmu bulunmuş olduğundan işte Dö Brano familyasını çay sofrası başında epeyce telâşa düşüren tezkere despot efendinin şu tavsiyesi üzerine yazılmıştır.

Selim, kumandan tarafından aldığı emir üzerine bu tezkereyi yazdırıp göndermek için dışarıya çıkıp da kumandan ile Syentiyanos yalnız kaldıkları zaman Syentiyanos Selim hakkında kumandanla şöyle bir söz açtı:

Syentiyanos - Böyle nazik meselelerde Selim Kamaro'yu da esrarınıza vâkıf ediyor musunuz?

Kumandan - Pek emin bir adamdır.

Syentiyanos - Emindir ama Müslümandır. Hiçbir Müslüman Rusya'ya dost olur mu?

Kumandan - Bazıları olur.

Syentiyanos - Hayır. Hiçbirisi olamaz. Hepsi bize düşmandır.

Kumandan - (Lâtife yollu) Bu fikir papazlıktan neşet eder bir fikirdir. Türkiye'de bunca Hristiyanlara nasıl emniyet ediliyor?

Syentiyanos - Madem ki bizbize bulunuyoruz, bari açıkça ve doğruca konuşalım. Bu fikir bana papazlıktan gelmiyor dostum. Papazlar da sizden ziyade hürriyet-i efkâra malik adamlar vardır. Hem zannetme ki Hristiyanlığım hasebiyle Müslümanlığa husumetim vardır da onun için Selim'in Müslümanlığını Rusya devletine sadakat için mani görüyorum. Estağfurullah! Ben Müslümanlığı da Hristiyanlık kadar öğrenmişim, tanırım. Aslâ husumet edilecek bir din değildir. Hatta Müslümanlığın dahi Hristiyanlığa öyle ehemmiyet verilecek kadar husumeti yoktur. Ben politika cihetini düşünürüm, politika. Müslümanları Rusya'ya sadakatten men eden şey politikadır ki bu suret onların akaid-i diniyyesi içine girmiş imtizac eylemiş olduğundan ayrılmanın ihtimali yoktur. Türkiye'de Hristiyanlara edilen emniyet sizin zihninizi şaşırtmasın. Hele bugün Devlet-i Aliyyenin Hristiyan teb'asına emniyeti hiçbir zamana mahsus değildir. Devlet-i Aliyye ülkesinde Hristiyanlar âdeta Osmanlılar kadar hürdür, serbesttir. Herkesten ziyade rahattır. Eğer bunların mazlûmiyetine dair yine kendi uydurduğumuz yalanlara kendimiz inanacak isek o başka. Lâkin biz de Müslümanlar değil kendi milletimiz bizzat Moskoflar, İslavlar, Ortodokslar bile Türkiye Hristiyanları kadar hür olmadıklarını itiraf etmeyecek misiniz?

Kumandan - Şu Osmanlı devletinin bu kere ahalisine verdiği Kanûn-ı Esasî yok mu? İşte dünyayı bizim başımıza dar edecek bir şey var ise o da budur. Ben bu defaki muharebeyi hesaba bile koymam. Galebe etmiş olsak bile vallahi memnun olmam. Bunun asıl belâsı ileride çıkacaktır. Hürriyet bir kere Osmanlı akvamının zihnine güzelce yerleşsin de bakınız Rusya'da sen bile, ben bile imparatorun aleyhine kıyam ederek Osmanlılar gibi hür

olmaklığımızı isteyeceğiz. Zira yanı başımızda Osmanlıyı mes-'ut görüp de kendimizi mazlum ve esir görmeye razı olamayacağız.

Syentiyanos - Hah şöyle! Doğru lâkardıyı serbest söyleyiniz. Burada sizden, benden başka kimse yoktur. İkimiz de birbirimizi iyi tanırız. Vakıa çok papazlar, çok kumandanlar vardır ki, birbirinin casusudur. Birbirini Sibire nefy ettirmeye çalışıyorlar. Lâkin biz bunlardan değiliz. Şu hâlde güzelce düşünelim ki Osmanlı devleti İslâm, Hristiyan demeyip her sınıf ahalisine hürriyet, adalet verdiği hâlde biz burada İslâvlardan başka halkın dinine, lisanına, milliyetine hâsılı varlığına müsaade vermeyip hepsini bitirmeye çalışıyoruz. Hatta İslâvlarımız bile bir alay esirden başka bir şey değildir. Şu hâlde yalnız Müslümanlar değil İslâvlar da bizim aleyhimize kalkışmış olsalar haklı sayılmazlar mı? Ama vicdanınıza sorarım.

Kumandan - Haklısınız. Hatta daha ziyadesini söyleyeyim. Geçende Sırbiyye ile Osmanlı arasında bir muharebe oldu. Zahirde vakıa küçük bir şeydi. Bencesi pek büyüktür. Zira biz bu muharebeyi Hristiyanlığın Müslümanlık aleyhinde bir muharebesi gibi göstermeye pek çok çalışmış isek de nihayet Türkiye'de Hristiyanları da bu davamıza mukabil karşımızda süngü davranmış gördük. Düşününüz Gospodin, düşününüz. Ay yıldız ile haç, kan renkli bir bayrak üstünde cem oldular. Buna Müslümanlar müsaade etti. Bunu Hristiyanlar kabul ettiler. Bu ne büyük bir ittihattır. Bu ittihat bizim başımıza dünyanın kıyametini koparacağı şimdiden görünüp duruyor.

Syentiyanos - Öyle ise yılanı koynunuzda bulundurur gibi bu Selim Kamaro'yu niçin kucağınızdan ayırmazsınız?

Kumandan - Ha! Bak Selim'e emniyet ve itimadım vardır. Onun için ben kefilim.

Syentiyanos - Ben bu kefaletinizi kabul edemem.

Kumandan - Ediniz efendim, kabul ediniz. Selim'i pek çok defalar tecrübe etmişimdir. Hatta şimdi siz gelmezden evvel yine imtihan ediyordum. Bu çocuk imparator hazretlerinin en sadık zabitlerdendir. Eğer Kafkas'ta bir arbede çıkar ise biz kendisinden pek büyük hizmetler müşahede edeceğiz. "Asileri yakarım, kebap ederim" diyor. Hem de bunu yalnız bir lâf olmak üzere söylemiyor. Zira görmeye hazırlandığı hizmetin mükâfatını dahi

şimdiden ihtar ediyor. Her kim mükâfat arzusunda ve tarîkince terakki gayretinde bulunur ise onun sadakatine emniyet etmelidir. Zira arzu eylediği terakki ve mükâfatı, sadakati sayesinde kazanacağını elbette o adam dahi bilir.

Syentiyanos - Burası böyle ise de .... Aman susunuz ayak patırtısı var. Birkaç kişi geliyorlar.

Vakıa bunlar sözü bu dereceye getirdikleri zaman salonun dışında kal'a binbaşısı Petriç serkâtibi Pesimanof ve Kazak reisi Hartaba ve Mösyö dö Brano gibi meclis-i hususînin vürut eden sair a'zasından ayak patırtıları işitilmekle bunlar şu patırtıdan ürkerek derhâl bahislerine hitam vermişlerdir. Zira papazın dediği gibi Rusya'da böyle pek çok papazlar ile kumandanların bile yekdiğeri aleyhine bir de casusluk memuriyetleri olduğundan, orada insan kendi gömleğine bile emniyet edemez. Binaenaleyh böyle yekdiğerine tecârib-i mütetâbia üzerine emniyet gösteren iki adamın bir üçüncüye daha emniyet gösterebilmeleri muhâl derecesinde müşküldür.

Meclis-i hususî a'zâ-yı sâiresinin vürutları Syentiyanos ile kumandan arasında sebkat eden sözlere hatime çektikten başka hele Madam dö Brano ile Matmazel Katerina dö Branoviç'in dahi beraber olmaları Madam Kumandan'ı da tekrar meclis salonuna celp etmiş olması bu meclise bir mühim divan-ı harb renginden ziyade bir dostâne müsamere rengini yakıştırmıştı.

A'zâ-yı meclisten Kazak reisi Hartaba ve topçu binbaşısı Petriç ve serkâtib Pesimanof gibi zevat hikâyemizde birinci, ikinci derecede değil üçüncü, dördüncü derecede ehemmiyeti olan zevattan bulunmakla bunların ahvâl-i zatiyyelerine dair az çok malûmata aslâ ihtiyacımız yoktur. Binaenaleyh ol vadide tatvîl-i makaldan ise meclisin sûret-i güzarânı ile iştigâl eylemiş olsak elbette evlâ görülür.

Moskof zabitlerinin ekserisi nezaket-i cibilliyelerine bir de nezaket-i ca'liyyelerini ilâve ederek biraz hürmet ve riayet gösterecekleri adamlar yanında ve bilhassa karılar huzurunda o kadar yılışırlar kalırlar ki, Paris'in şık takımı dahi bunlara nispetle pek geride kalır ve hele Almanlar gibi vakar-ı askerîlerini muhafazaya himmet eden askerler bunları görecek olsalar, o hâli askerliğe aslâ muvafık bulamazlar. İşte Sohum Kal'asının kumandanı bulunan miralay dahi yılışıklıkta akran ve emsaline

faik bir zabit olmakla Mösyö dö Brano'nun yanında zevcesiyle kızını dahi görünce bütün bütün yılışarak yerinden fırladı.

Kumandan - Maşallah, maşallah! Artık Gospodin dö Brano'ya nasıl teşekkürler edeceğimizi bilemeyeceğiz. Zira hususî meclisimizi bir kat daha revnaklandırmak için Madam ile Matmazel'i dahi beraber getirmişler.

Mösyö dö Brano - (Familyasını bîlüzum olarak getirmiş olduğunu anladığı cihetle biraz bozularak) İltifatınıza teşekkür ederim efendim. Tezkerenizin reviş-i ifadesi familyayı getirip getirmemekte beni muhtar bırakmaktaydı. Getirmemekten ise getirmeyi tercih eyledim.

Kumandan - Pek isabet buyurdunuz.

Syentiyanos - Hırmân ve fıkdândan ise vüsul ve mevcudiyet müreccahtır.

Mösyö dö Brano - Bahusus ki der-dest-i müzakere bulunan işimizi evvelce dahi kendimizce konuşarak kızım Katerina'yı bu mecliste iş görecek a'zâ gibi bulundurmaya lüzum-ı sahîh dahi görmüştüm.

Madam Kumandan - Pek isabet oldu efendim. Müşerref olduk.

Madam dö Brano - Evimizde verdiğimiz karar iktizasınca meclis-i hususîde bize dair bir iş olmaz ise zatınıza çoktan beri arz edememekte bulunduğumuz ubudiyeti .....

Madam Kumandan - Estağfurullah! Birlikte vakit geçirirdik.

Şu mukaddime ile kelâm açılarak hâl ve hatır sormak tarzındaki nezaketler ifa edildikten sonra herkes yerli yerine oturdular. Aradan iki dakika kadar zaman geçti ki hiçbir kimse şakk-ı şefe etmeyip herkes kelâma kim ibtida edeceğine intizar ederdi. Bu sükutu Gospodin Syentiyanos bozdu. Dedi ki:

Syentiyanos - Meclisimiz tamam oldu demek. Artık işimize başlasak.

Kumandan - Yalnız tamam olmak şöyle dursun hatta Madam dö Brano ve Matmazel dö Branoviç cenaplarının teşrifleri ve zevcemin de inzimâmıyla meclisimiz tertib-i aslîsinden daha mükemmel bile oldu.

Syentiyanos - Evet. Kadınların dahi re'yinden istifade ey-

leriz.

Selim - Ona şüphe yok. Kadınların zekâsı her vakit erkeklere galiptir.

Bu sözü söylerken Selim'in göz ucuyla Madam Kumandan'a bir lâhza-i manidâr fırlatmış olmasını ol işvebaz görüp anlamasıyla yine bir tavr-ı işvebazâne ile mukabelede kusur etmedi. Aşüftece bir tebessüm ile dedi ki:

- Gerçekten bu itikatta mısınız Gospodin Selim?

Selim - Cidden bu itikattayım efendim. (Yine manalı bir tebessüm ile.) Hem de tecrübe üzerine söz söylüyorum.

Madam Kumandan - Tecrübe üzerine söz söylüyorsanız, bir erkek için bu tecrübenin şanlı bir tecrübe olamayacağını bilmeniz de lâzımdır. Zira bu tecrübe erkeğin tecrübesi sebkat eden kadına mağlup olmuş bulunduğuna delâlet eder.

Madam'ın bu sözündeki manalara serkâtip Pesimanof dahi vukufunu bildirmek için söze karışarak "Zarar yok efendim. Kadınlara ihtiram için varsınlar erkekler mağlup olsunlar" demesiyle, Selim gerek Madam'a ve gerek Pesimanof'a cevap olmak üzere şu sözü söyledi:

Selim - Öylesi değil. Erkeklerin kadınlar nezdindeki mağlubiyeti yine bir şanlı mağlubiyettir. Zira erkeğin her mes'udiyeti kadınlar nezdindeki mağlubiyetiyle hâsıl olacaktır.

Mösyö dö Brano ile Pesimanof ve hatta Gospodin Syentiyaṇos bile bu lâtif sözlerin dekayıkı üzerine kahkahalarla gülmekten kendilerini men edemediler. Vakıa kumandan karısının böyle iş zamanındaki mücamelelerinden hoşlanamamış ise de ağzını açıp da harf-i vahid söylemeye muktedir olamadı. Bu cür'et ancak Kazaklar reisi Hartaba'da görülebildi.

Hartaba - Vallahi efendim bu sohbetler pek güzel, pek tatlı şeylerdir ama zannıma kalırsa bu günkü müzakeremiz bizi bu lezzetten men etse daha âlâ olur.

Kumandan - Ona şüphe yok. İşimize bakalım efendim işimize. Bir kere Türklere galebe edelim de ondan sonra böyle şakalar için de vakit bulabiliriz.

Madam Kumandan - Hayır efendim. Hakkınız yoktur. Petersburg'da en mühim umuru müzakere ederlerken mecliste yine

herkes edeceği lâtifeyi eder. Hatta "quadrille" oynandığı dahi olur.

Pesimanof - Emrederseniz gelen telgrafı okuyayım.

Syentiyanos - Hay hay.

Serkâtib Pesimanof şifreli olmak üzere gelen telgrafın sûret-i hâllini okur ki tercümesi şundan ibarettir: "Sohum Kal'a hükûmet-i askeriyye ve mülkiyyesine.

Osmanlı ile açtığımız muharebede galebemize şüphe yok ise de Kafkasya'nın bazı taraflarından gelen haberlere göre, orası Rusya hükûmeti için endişeyi mucip olacak bir hâlde imiş. Bunun için gayet mütebassırâne hareket ederek tedkikata girişmeli. Her nerede zerre kadar isyan emaresi görünür ise erbabını derhâl tutup en eziyetli ölümlerle öldürmeli. Hatta hâl ü şânından şüphe edilenleri dahi izale için ruhsat verilmiştir. Bu hususta İslâma casusluk ve muavenet edecek olanlara zerre kadar aman vermek caiz değildir. Cümleden ziyade çalışılacak şey Müslüman beylerini ele almak olup bunun için ne kadar para lâzımsa vaat etmeli. Hangi rütbe iktiza ederse, vermelidir. Beyler elde oldukça Kafkasya yerinden kımıldanamaz. Netice-i kelâm gerek mücazâtta ve gerek mükâfatta hiçbir şey dirîg edilmemeli. Ve Kafkasya'nın emniyet-i dahiliyyesini muhafaza hususunda her şeyi göze aldırmalıdır".

Zikrolunan telgrafname okunup bittikten sonra Kafkasya'nın cidden karışık olup olmadığına dair sözler söylendi. Selim Kamaro Kafkaslıların asla yerlerinden kımıldanamayacakları hakkında birçok teminat vererek Kazaklar reisi Hartaba dahi kendisini tasdik eyledi ise de Syentiyanos ile Mösyö dö Brano ahali-i merkumenin isyan sevdasında olmamalarına asla ihtimal veremeyerek, harekat-ı ihtiyatkârânede bulunmaları lüzumunu dermiyan eylediler.

Dö Brano - Telgrafın sûret-i iş'arı efkârıma tamamıyla mutabıktır. Bu Kafkas'ta maznun olan isyanı kuvve-i cebriyye ile men edemeyiz. Vakıa elde bir kuvvetimiz de bulunmalıdır. Ancak telgrafta denildiği vechile beylerden birkaçını ele almak matlubu daha ziyade sühuletle hâsıl eder. Ol kadar sühuletle ki bu meselede en büyük hizmeti bir âciz kız görebilip o dahi işte kı-

zım Katerina'dır.

Bu işin derece-i sühuleti ve hatta en büyük işi Katerina gibi âciz bir kızın görebileceği hakkında Mösyö dö Brano'nun bast eylediği mukaddemât mecliste herkesin çeşm-i dikkatini faltaşı gibi açtı. Kocası tarafından almış olduğu efkâr ve malûmat üzerine kızının muvaffakiyeti hususunda asla şüphesi olmayan Madam dö Brano meclisin bu hayretini men için ortaya atıldı.

Madam dö Brano - Ne taaccüp ediyorsunuz? Hizmeti yalnız erkekler mi görür? Bazı kere kadınların gördüğü işi kimse göremez.

Pesimanof - Bazı kere değil ekseriya.

Selim - Ekseriya değil daima.

Hartaba - Muharebe işlerinde de ha?

Madam Kumandan - (İşvebazlık tavrını takınarak ve kaşlarıyla, gözleriyle ve hafif hafif tebessümleriyle sözlerinin ma'âni-i mestûresini dahi tefhime çalışarak) Evet muharebe işlerinde de zahir. Tarihte okumadınız mı ki imparatoriçe İkinci Katerina'nın kocasını sandali-i imparatorîden indirerek yerine kendisi kaim olmak gibi en büyük ve en tehlikeli işi gören Daşkov isminde bir kızdır.

Erbab-ı târihe malûmdur ki Madam Kumandan'ın Daşkov diye tesmiye eylediği kız, şeytana külâh-ı mel'aneti başına ters giydirmek şöyle dursun, belki pantolon almak üzere ayağa giydirecek mertebede fettan ve gayetle haris-i şân bir aşüfte-i cihan olup süvari ve topçu ve piyade asâkir-i ser-âmedanî miyânında birçok zevatı zincir-bend-i sevda ve hevesi ederek her birine bir vaad-i aşüfte-kârâne ile zimâm-ı ihtiyarlarına yed-i istiklâl ve idaresine almış ve uzmâ-yı mülkiyyeyi dahi böyle birer suretle kendisine esir etmiş olduğundan filhakika Katerina'nın iclâsı için hey'et-i askeriyye ve mülkiyyeyi ayaklandırmak emrinde pek büyük hizmeti sebkat eylemiştir.

Şu kadar var ki Madam Kumandan bu işte Katerina'yı Daşkov'a teşbih ile hizmet-i millîyede kendisinden memul olan muvaffakiyeti murat etmeyip belki açıktan açığa yad ü tezkârı henüz genç ve mahcup olan kızın yüzünü kızartacak diğer entrikaları murat etmiş olduğu derkârdır. Mezburenin bu muradı o kadar

bedihî idi ki mecliste Katerina'dan başka bunu fark ve temyiz etmedik kimse kalmadı. İhtimal ki Katerina dahi anlamıştır. Fakat Madam Kumandan'ın cevaben söylediği şu söz mezburenin emelini anlamış bile olsa anlamak istemediğine delâlet eder. Dedi ki:

Katerina - Ben de vatanım ve milletim için her fedakârlığı göze aldırdım. Daşkov gibi namımı tarihin en şanlı sahifelerine altın suyuyla kaydettiririm.

Kızın şu lâkırdısı üzerine Madam Kumandan gayet işvebazâne bir kahkaha ile güya fedakârlıktan murat ne demek olduğu mahcup ve acemi kızcağız nazarında anlaşılamadığını ilân ile yine kaş göz oynatarak ve dudak büzerek hey'et-i meclisin dikkatini davete başladı. Ancak serbestliğin ve şakanın bu derecesi Madam dö Brano'yu dahi ikaz etmekle dedi ki:

Madam dö Brano - Hayır kızım. Madam cenapları lâtife ediyorlar. Senden bir hizmet bekleniyorsa da o hizmet meşhure Daşkov'un gösterdiği fedakârlığa kıyas edilemez. Hiçbir kimse fedarârlığın o suretini istemez. Zira o misillü fedakârlık erbabı hizmet ve muvaffakiyet-i vakıalarından dolayı yüz ağartmış sayılmazlar. Bilâkis yüzleri kızarmış olur.

Mösyö dö Brano - Sen zihninde karar vermiş olduğun hizmeti öyle bir fedakârlığa hacet göstermeksizin yine ifa edebilirsin.

Kumandan - (Karısının zemin ve zamana muvafık olmayan şakalarından sıkılarak) Zannıma kalır ise hududun haricine çıkıyoruz. İşimizi düşünelim efendim, işimizi. İşin gidişinden anlaşıldığına göre, Kafkas'ta bir isyan çıkmamasına çalışacağız öyle değil mi idi?

Selim - Evet efendim. Hatta bunun için birtakım beyleri de ele alacağız.

Syentiyanos - Tamam. Fakat bu neticeye nasıl vasıl olacağız? Beyleri ne suretle ele alacağız?

Selim - Ben bu fikrimi söyleyeyim. Kabâili birer birer dolaşmak için bana mezuniyet verirseniz giderim. Evvelâ Rusya'ya muhabbeti bence muhakkak olan bir iki bey ile konuşurum. İsyana filâna niyeti olup olmadığını anlarım. Başından korkarak ır-

zıyla, edebiyle oturacağını anladıktan sonra imparator hazretlerinin nihayetsiz mükâfatlarından bahisle kendisini celbe başlarım. Bir iki tanesini ele aldım mı? Onlar da diğerlerini teşvik eder. İş biter gider.

Syentiyanos - Bu sözü o kadar ehemmiyetsizlikle söylüyorsunuz ki şaşıyorum. İş bence pek mühimdir, pek.

Mösyö dö Brano - Hâlbuki yanlış görüyorsunuz efendim. Bu iş o kadar kolaydır ki tarife hacet yoktur. Zihninizde bir Abaza beyi bulunuz ki gençtir, heveskârdır. Bir kıza da muhabbeti vardır. Onun hevesiyle çıldırır. Bundan başka bugün kendisine bir yüzbaşılık üniforması getirip de o rütbeyi tevcih edecek olsalar sevincinden sıçrar. Hele sevdiği kız yanına gidip de biraz önüne dökülecek olsa her sözünü kabul ettirebilir. Zira muhabbeti yolunda dünyasını da, ahiretini de fedaya hazırdır. Böyle bir beyi ele almakta ne güçlük görürsünüz?

Syentiyanos - Siz kendi hulyanıza muvafık bir Abaza beyi tasavvur ederseniz, vakıa onu ele almakta o kadar güçlük görülemez.

Madam dö Brano - Hâlbuki biz bu beyi hulya etmiyoruz. Hakikatte bu bey mevcuttur.

Madam Kumandan - Korkarım Matmazel Katerina hazretleri vatan ve milleti için edeceği fedakârlığı bu bey nezdinde edecektir.

Bir kahkaha-i aşüftekârâne dahi bu sözü takip eylediği cihetle kumandan bütün bütün küplere binerek ve artık sabır ve tahammülü de tükenerek "Sevgili zevcem, müsaade ederseniz sizi bu hoppalıktan men etmek isterim. Zira işimiz pek mühimdir. Gospodin dö Brano'nun arz eylediği suret dahi maksadımızın sühuletle husulünü temin edecek bir maddedir. Böyle mühim şeylerle eğlenmek olamaz" deyince karı bu sözden ziyade Mösyö dö Brano ile zevcesinin çehrelerinde peyda olan alâim-i ubûsetten utanarak "Eğer Gospodin dö Brano cenapları şu lâtifeme darıldılar ise aflarını rica ederim" diye hâlâ tavr-ı iztihzayı terk etmediği hâlde alafranga bir boyun kesti ve Mösyö dö Brano "Estağfurullah efendim şu kadar var ki arz eylediğim iş sahihan mühimdir" sözüyle iktifa edip, Madam dö Brano ise "Evet, çünkü ciğerparem kızımı bir vahşi Abaza beyinin yanına kadar

göndereceğim elbette mühimdir. Elbette lâtifeye mahal yoktur" diye teessürünü ketme lüzum görmedi.

Şu suretle hâsıl olan mahcubiyet Madam Kumandan'ın epeyce sesini kesmiş fakat güya Matmazel Katerina'yı dahi taltif için bir kenara çekip Kaplan Bey ile aralarındaki maceraya söyletmek üzere istintaka başlamıştı. Kızcağız evvel emirde Madam Kumandan'ın irat eylediği suallerden gayet mahcup olarak def-i hicâb için sûret-i inkâr ve ketmde bulunmuş ise de karı öyle olur olmaz ret ile kanaat hâsıl eder takımdan bulunmadığı gibi "Ne utanıyorsun? Ayıp mıdır sanki? Allah erkeklerle kadınları birbirini sevmek için yaratmıştır. Bu kaide-i tabiiyyeden yalnız erkekler mi istifade edecekler? Biz de istifade etmeliyiz. Sanki sen o pederinin beyan eylediği Abaza beyini seviyorsan ayıp mı sayılır? Sen ki henüz kendi gönlüne sahip bir kızsın. Ben kocalı bir karı olduğum hâlde yine Selim Kamaro dedikleri şu yaveri severim. Hatta sevdiğimi bütün âlem dahi bilir. Bahusus ki Müslümanlar bir karının en ziyade seveceği adamlardır" yollu mukaddemâta başlayarak o kadar sözler söyledi ki, Katerina dö Branoviç karının ibliskârâne istintakları ve dilfirîbâne teşvikleri üzerine bir türlü ketm-i esrâra muktedir olamayarak sırrını açtı ve Kaplan Beyi ne suret ve derecede sevdiğine dair bir hayli malûmat verdi.

Madam Kumandan'ın diğer cihette Katerina ile meşgul olmasından bilistifade meclis dahi der-dest-i müzakere olan maşlahata karar verebilmişti. Mösyö dö Brano "Ayıp değil ya Timurtaşzade Kaplan Bey bizim Katerina'yı sevmiş, hevesiyle çıldırıyormuş" diye Kaplan ile Katerina arasındaki münasebeti meclise açarak, şu hâlde Katerina'dan bir hizmet ümit edebileceği dermiyan eyledikte Despot Syentiyanos "İşin içinde aşk ve muhabbet olduktan sonra bir diyeceğim kalmaz. Çünkü aşk insana her şeyi yaptırır" mukaddemâtıyla bu işin pek muvafık olduğunu teslim eyledi. Ve a'za-yı sâirenin dahi inzimam ve tasvibiyle Katerina dö Branoviç'in Kaplan nezdine bili'zâm kendi hakkında olan muhabbeti kuvvetiyle mîr-i mumaileyhi Rusya hükûmeti taraftarlığına meylettirmeye karar verildi.

Bu kararın içinde Selim Kamaro'nun dahi Katerina ile birlikte Kaplan Beyin nezdine gitmesi mukarrer olduğundan o akşam Selim Kamaro, Dö Brano familyası nezdinde taama davet oluna-

rak sofrada umur-ı müteşebbiseye dair uzun uzadıya sözlerle Kaplan Beyi iknâ'ın en eslem yolu tayin edildi ve Özden'in dahi birlikte gitmesi zaruriyattan olmasıyla o sabah erkenden bir arabaya binilerek yola çıkıldı.

Şimdi nazarıdikkatimizi kabile tarafına tahvil edelim.

İntihâ-yı kitâb-ı evvel

İkinci Kitap

Birinci Bap

İşbu bin iki yüz doksan dört senesi Rebiülahir'inin evâhirinde idi ki, bir sabah henüz âfitâb-ı âlem-âra ilk hutût-ı zerrîn-i enveriyle saha-i âlemi tenvir etmemiş olduğu bir zamanda Sohum Kal'a'sının altmış kilometre kadar şimal-i şarkî cihetinde vaki olan ve oralarca Zogar ormanı diye yad olunan ormanın ta kenarında bir Abaza kaimen durmuş ve neyyir-i a'zamdan evvelce kubbe-i asmânı tezyin etmekte bulunan hilâl-i sani-i rebiülahiri dalgın dalgın temaşa ederek vakit geçirmekte bulunmuştu.

Bu Abaza'nın hâl ü şanı bir lâhzacık nazarıdikkatimizi kendi üzerinde tevkif eylese sezadır.

Bu senenin Rebiülahiri bin iki yüz doksan üç sene-i rûmîsi Nisan'ının da evahirine tesadüf edip şu mevsim Kafkasya için İstanbul'un şubat mevsiminden daha ziyade kışa karib olmasıyla salifü'z-zikr Abaza gerek mevsimin ve gerek vakt-i seherin ziyadece serinliğinden kendisini muhafaza için Kafkaslılara mahsus olan tüylü abasını şinel-vârî omuzuna, omuzları üzerine alarak göğsündeki fişekliklerden, belindeki kama ve kılıç ve arkasındaki tabancadan maada elindeki tüfeği dahi bayağı yağmur gibi serpeleyen sabah çiğinden bu aba altında muhafaza etmekte bulunmuştu. Adamcağızın çehresinde kan kalmayıp sapsarı kesilmiş olması ve gözleri dahi kan çanağına benzemiş bulunması bu geceyi uykusuz geçirdiğine delâlet edebilir idiyse de, siz kendisini görmüş olsa idiniz onun şu hâlinden evvel başındaki külâh börkü ile sırtındaki tüylü abanın her kılı birer pırlanta ta'lîk olunarak tezyin edilmiş bulunmasını hayretle temaşa eylerdiniz. Zira bu kılların her biri üzerinde çiyden toplanan birer katrecik mâ'-i sâfî sabahın ziyâ-yı lâtifî mukabilinde gerçekten birer pırlanta gibi parıl parıl parlardı.

Böyle sabah vakti orman kenarında yapyalnız duran insan yolcu olamaz ki, hatta arkadaşını bekliyor denilebilsin. Oralarda ormanların koruculari ve koruyucuları da yoktur. Bu

zatta sayd ü şikâra intizar hükmünü verdirecek bir hâl de görülemez. Mah-ı rebiülahirin hilâl-i ahîrini temaşa ederken etrafta bir yaprak kımıldanacak olsa, sanki kendisinin can damarına basmışlar veyahut vücudundan bir yere ateş ile dokunmuşlar gibi bir hareket-i seri'a ile ol tarafa dönmesi ve o cihetin ağaçlarını, çalılarını hutût-ı enzâr-ı dikkati ile tararcasına muayene eylediği hâlde, ta bir zamana kadar emniyet hâsıl edip de mâbihü'l-iştigâli olan hilâli tekrar temaşaya başlayamaması bu adamı görenlerde bir fikr-i diğer ve âdeta suizanlar hâsıl eylese istib'ad ve istiğrab olunamaz.

Bu zat öyle bir yaprak pıtırtısı üzerine o kadar kuşku ile davranır ve o derece ehemmiyetli bir tavır gösterirdi ki, bunu her kim görse oralarda kendi zatından dahi emniyeti olmadığını derhâl hükmederdi. Hatta dişleri arasından mırıldandığı bir şarkının müeddâsı dahi kendisinin nasıl emniyetsiz bir hâlde bulunduğuna delâlet edebilir. Zira şarkının mahiyeti "kahr-ı kahramanânemden dağlar titrediği hâlde, dağların bir çalısından da benim yüreğim titreyecek kadar ehemmiyetli bir mevkide bulunuyorum" mezâyâsında bir şey idi. Kendisini en ziyade emniyet içinde gördüğü zamanlarda dahi bu şarkının hükmü yine kendi yüreğine tesir ederek uykusuzluk hâlinin icabât-ı tabiiyyesinden olmak üzere gerine gerine davranıp ve esneye esneye bir ah çekip belindeki kamasını çıkarır ve sağ elinin salâvat parmağı ucunu kamanın ucuna dokundurarak ne kadar sivri olduğunu yokladıktan sonra, alâmet-i itminân olmak üzere dahi başını sallar ve kaşlarını kaldırırdı.

Bu zat şu hâlde iken arka tarafından tahminen beş yüz hatve kadar mesafeden dört nala gelen bir süvarinin atı hızıyla peyda olan gürültü kendisini tekrar ikaz eyledi. Hemen o cihete tevcih-i nazar etti. Bir de gelen süvarinin bir Moskof süvari kolağası olduğunu görmesin mi?

Evvelce kendisinde görülen alâim-i heyecana nazaran Abaza'nın bu müşahede üzerine bütün bütün teheyyüc etmesi lâzım gelirdi. Hâlbuki şu tahmin olunan teheyyüc bilâkis bir metânet-i fevkalâde olmak üzere görüldü. Tamam ses işitilebilecek kadar yaklaştıkta abası altından çıkardığı hafif ve zarif Çerkez tüfeğini davranıp kolağasına "Dur! Kımıldanma! Nereye gidiyorsun?" dedi.

Kolağası - Ormana gidiyorum.

Abaza - Ne yapacaksın?

Kolağası - Beyleri göreceğim!

Abaza - Adın ne?

Kolağası - Selim Kamaro.

Abaza - Dost musun? Parolayı biliyor musun?

Selim - Helâl süt.

Abaza - Pekâlâ! Fakat bu parola ile ormana girmek olamaz.

Selim - Ben girerim.

Abaza - İnat etme. Giremezsin. Sonra beyhude yere harcanırsın. Kimi göreceksin? Söyle de haber vereyim.

Selim - Timurtaşzade Kaplan Beyi.

Bu sual ve cevap üzerine Abaza'nın (zo!) lâfzını dört elif miktarı değil, kırk dört elif miktarı uzatarak haykırmasını müteakip orman içinden kendisi gibi bir Abaza daha çıktı. Ona "Kaplan Beyi Selim Kamaro isminde bir Moskof kolağası görecekmiş3 dedi. Ormandan çıkan Selim'i yukarıdan aşağıya süzerek yine ormana dalıp gitti.

Selim - Bu dereceye kadar dikkat ha?

Abaza - Evet.

Selim - Kaç günden beri buradadırlar?

Abaza - Bilmem.

Selim - Beylerden daha kimler var?

Abaza - Bilmem.

Selim - Beylerden başka da kalabalık var mı?

Abaza - Bilmem.

Selim - Acayip! Sen hiçbir şey bilmez misin?

Abaza - Bana verdikleri tembihten başka hiçbir şey bilmem.

Selim - Sana verdikleri tembih nedir?

Abaza - Senin kadar hâl ü şânından şüphe edilen bir adamı sormadan, söyletmeden vurup öldürmek.

Şu lâkırdı Selim Kamaro'ya artık sükûtun lüzum ü vücubunu tefhim eylemişti. Aradan on beş dakika kadar daha zaman mürûr

eyledikten sonra Timurtaş Beyzade Kaplan Bey ormandan çıktı.

Kaplan'ın bu günkü hâlini, kıyafetini görmüş olsaydınız kendisi, bir iki hafta mukaddem Sohum'da Dö Brano familyası nezdinde görülen Kaplan Bey olduğunu vehleten teslim edemezdiniz. Orada saçları taranmasından bed' ile ayağındaki potinlere varıncaya kadar her hâlinde, her tavrında ve kıyafetinde hep fevkalhad alafrangalık, süslülük görülmüş olduğu hâlde burada arkasında açık kahverengi abadan âdeta bir abaza setrîsi ve başında upuzun, koskocaman bir Abaza külâhı, göğsünde âdeta cephane olmak üzere istihdam olunacak fişeklikler ve belinde kocaman bir kama ve bu kama kayışının arkasında koca bir Kafkas tabancası ve ayağında Kafkaskârî çarıklar görür idiniz ki, şu kıyafet üzerine bir de nöbetçi bulunan Abaza neferi gibi kendisinin dahi uykusuzluktan sapsarı kesilmiş olan yüzü ile kan çanağına dönmüş olan gözlerinin şekil ve simasına vermiş oldukları tagayyür kendisini gerçekten tanınmayacak bir hâle koymuştu. O zamana kadar attan inmemiş bulunan Selim Kamaro Kaplan Beyin ormandan çıktığını görünce, hemen kendisini attan aşağıya fırlattı ve Kaplan Beyin boynuna sarılıp elinden ve gözlerinden öptü.

Selim - Vay kardeşim! Seni arayan buralarda mı bulur?

Kaplan - Evet. Sayd ü şikâra çıkmıştık.

Selim - Nasıl bari sayd ü şikâr işi yolunda gidiyor mu?

Kaplan - Ümidin bile fevkinde.

Selim - Maşallah maşallah! Fakat koyduğunuz nöbetçi pek sert şey.

Kaplan - Seni de o tembihatla buraya nöbetçi koysunlar, sen de böyle sert olurdun.

Selim - Hakkın var. Belki de daha ziyade.

Kaplan - Ey! Hayır haber. Asker adamın işi başından böyle on sekiz saatlik mesafeye kadar ayrılması tehî değildir.

Selim - Katerina dö Branoviç sizin ikâmetgâhınıza geldiler de, ben de kendilerine refakat eyledim.

Kaplan - Sahih mi söylüyorsun Allah'ı seversen?

Matmazel Katerina dö Branoviç'in kendi ikâmetgâhına gelmesi Kaplan Bey nazarında ne kadar mühim bir madde olduğunu erbâb-ı mütâlâanın daha şimdiden tahmin edebilmesi

lâzım gelir. Bunu tahmin edemeyecek olanlar için dahi biraz sonra görüleceği vechile şayet Katerina dö Branoviç burayı teşrif eder ise kendisini hüsn-i kabul için ona mahsus bir daire inşa edilmiş bulunması derecesinde tekellüfler ihtiyar edilmesi medâr-ı muvazene olabilir. Hele Selim Kamaro bu ehemmiyeti evvelden takdir eylemekte olduğu gibi Kaplan'ın "Sahih mi söylüyorsun Allah'ı seversen?" sualini bir büyük heyecanın icbar ve tazyiki ile ta yürekten söyleyip irat etmiş olması üzerine, nazarıdikkati bir kat daha açıldı ve beyin bu kıza olan alâkasındaki şu derece-i şiddete şaştı. Binaenaleyh kendisini derhâl temin ve tesliyete lüzum gördü. Dedi ki:

Selim - Lâtife etmediğime inanınız. Gerçekten geldi.

Kaplan - Katerina dö Branoviç ha? Benim ikâmetgâhıma, buraya, öyle mi?

Selim - Evet. Dayesi Özden de beraberdir.

Kaplan - Ey! Onun da bu gelişine tehî midir diyeyim?

Selim - Hiç tehî olur mu? Çoktan beri kendisini görmeye gidememiş olduğunuzdan ve onun da size olan iştiyakı derece-i kemâle vardığından def'-i tahassür ve iştiyak için gelmiş olacağı besbelli bir şeydir.

Kaplan - (Biraz teemmülden sonra) Etme Selim! Etme Allah'ı seversen! Hiç Katerina beni özlediği anda kalkıp on sekiz yirmi saatlik yere gelebilecek bir hâlde midir? Farz edelim ki beni bir dereceye kadar özlemiş olsun. Ancak onun buraya kadar gelmesi o kadar büyük bir fedakârlık sayılır ki, Katerina'nın şimdiye kadar bana gösterdiği muhabbetin derecesi bu fedakârlığı göze aldıramaz. Bu gelişte mutlaka bir hikmet vardır. Üzme Allah'ı seversen. Hem ziyadece merak ettim. Yalnız muhabbet meselesi için değil. Başladığımız iş için merak ettim.

Selim - Gelişi o işe müteallik bir madde içindir, ama merak edilecek gibi değil. Haydi gidelim. Yolda söylerim.

Kaplan - Haydi!

Şu müşafehe üzerine Kaplan Bey orada nöbetçi bulunan Abaza'ya hayvanlarını getirmeleri için bir emir vererek Abaza orman içine daldı. O tekrar gelinceye kadar Selim ile Kaplan arasında şu müşafehe dahi cereyan eyledi:

Kaplan - İşte burada kimse yok. Kimse kalmadı. Şu mera-

kımı def et Allah'ı seversen.

Selim - Merak edilecek bir şey yok demedim mi? Şu aralık sizin Katerina'ya olan muhabbetinizi politikaca sizden bir büyük hizmet istemeye medar olmak üzere istimal edecekler.

Kaplan - Acayip!

Selim - İşte bu kadar. Eğer muvafakat ederseniz merak edilecek bir şey kalmadıktan maada, hatta mükâfat bile ümit edebilirsiniz.

Kaplan - Anladım. Ey bunun için sen neye geldin?

Selim - Ben zaten şu aralık sizi görebilmek için can atıyordum.

Kaplan - Pekâlâ! (Biraz teemmülden sonra) Benim Katerina'ya olan muhabbetimden politikaca istifade ha? Demek oluyor ki benim Katerina'ya olan muhabbetim bu kadar şöhret bulmuş öyle mi?

Selim - Öyle olmak lâzım geliyor.

Kaplan - Ya onun da bana muhabbeti olup olmadığı?

Selim - Buna dair bir bahis yoktur.

Kaplan - Sen bir şey anlayamadın mı?

Selim - Kimden? Kızdan mı?

Kaplan - Evet. Yolda gelirken kızın hâl ü tavrından beni cidden sevip sevmediğine dair pek çok şeyler anlayabilirdin.

Selim - Katerina'nın sana olan muhabbetine emniyetin yok mu ki bu suali soruyorsun.

Kaplan - Efendim bir karı benim huzurumda kendisini benim muhabbetimle çıldırıyor gibi gösterebilir. Bunun en çoğu ise nezaketten, riyadan müdaheneden gelir. Lâkin senin gibi bîtaraf bulunan bir adam yanında...

Selim - Anladım. Bu mütâlâada hakkın var ise de hakikat-i mes'ele mütâlâan gibi değildir. Benim anladığıma kalır ise Katerina sizin için sizden beter yanıp, tutuşuyor.

Kaplan - Deme Allah'ı seversen. Nasıl anladın bakalım? Bana şunu izah et.

Selim - İşte hayvanlar geliyorlar. Yolda arîz ü âmîk anlatırım. Fakat yanınıza uşak filân bir şey almayacaksınız.

Kaplan - Yalnız ikimiz gideriz.

Orman içinden dört beş Abaza üç re's hayvan getirmiş ve bunlar içinde en müzeyyen olanı bey için olacağı derkâr bulunduğu gibi, diğer ikisi dahi uşaklar için olduğu anlaşılmış ise de, Kaplan Bey, Selim Kamaro'nun ifadesi üzerine yanına kimseyi almak istemediğini beyan etmesiyle diğer iki at ile uşaklar tekrar orman içine avdet ederek kendisi hayvanına binip yalnız Selim ile yola düzülmüştür.

Şimdi fikrimizi şu iki yolcu arkasından göndererek bunların esnâ-yı râhda söyleşeceği sözleri işitmek sırasında bulunduğumuz derkâr ise de, geriye bir nazar-ı tecessüs fırlatmak kabilinden olmak üzere Zogar ormanı içinde sebkat eden ahvale bir nazar-ı teftiş atf etmekliğimiz dahi zarurîdir. Zira Kaplan ve Selim Kamaro ile birlikte bu noktadan tebaüde başlayan fikrimiz ihtimal ki, bir daha zikrolunan ormana avdet etmeyecektir. Buraya ağyarın duhulünü men için Selim Kamaro'nun tesadüf eylediği nöbetçide görülen dikkat derecesinde bir ehemmiyet verilmesi, orman içinde fikr-i tecessüsü gıcıklayacak bir hâl olduğunu işrap ve ifham edebilir. Vakıa Kaplan Bey oraya sayd ü şikâr maksadıyla toplanmış olduklarını Selim Kamaro'ya söylemiş ise de, sayd ü şikâra çıkan beylerin böyle mahall-i ikâmetlerine ağyarı duhulden men için hâl ü şânından şüphe edilen kimseleri sormadan söyletmeden hemen vurup öldürmeleri tembihatıyla nöbetçiler bırakmak ve parolalar vaz etmek derecesinde ehemmiyetli davranmaya lüzum ve mecburiyet görmeyecekleri aşikârdır.

Eğer nöbetçilerin yekdiğeriyle tekatu' eden hutût-ı enzâr-ı dikkatleri arasında bir ferce bulup da şu orman içine girmiş olsa idiniz, Kaplan Beyden maada ikisi ihtiyar ve birisi babayiğit olmak üzere üç zatın daha bir büyük seccade üzerinde ve her biri seccadenin bir zaviyesinde oturup başbaşa vererek sıkı fıkı konuşmakta ve bunlardan otuz adım kadar uzakta ihtiyar, genç kırk elli kadar adamların ayak üzeri durmakta bulunduklarını ve onların dahi elli hatve kadar bu'dunda birçok adamların seksen yüz kadar atları yularlarından tutup zabt eylediklerini görür idiyseniz de, bunların hiçbirisinde sayd ü şikâra dair bir hareket, bir hazırlık, bir alâmet bulamazdınız.

Seccade üzerinde oturan dört kişiden en evvel nazarıdikka-

tinizi celp edecek olanı hâl ü şânından yetmişini geçip seksenine takarrüp eylediği def'aten hesap edilebilen bir ihtiyardır ki, başına giydiği külâhın üzerine sardığı beyaz sarıktan ziyade sakalının, bıyığının, kaşlarının aklığı, pâklığı lekesizdi. Bununla beraber ihtiyarın tavrına olan necâbet-i gazanferâne kendisini görenlerin yüreğinde pek büyük bir tesir hâsıl edecek kadar fevkalâde olup, hele şekil ve simasında görülen letafet, görenleri temaşasıyla doyuramayacak kadar ziyade idi.

Bu zatın ismi Semmûrkaş Beydir ki vaktiyle gerçekten Semmûrî diye yad edilmeye şayan bulunan iki parmak arzında ve kulakları hizasına doğru bir tûl-ı fevkalâdede olan kaşlar şimdiki hâlde Semmûr rengini kaybederek kar gibi bembeyaz bir renk peyda eylemişler ise de, bu renk çehresinde hâlet-i pîrîye mahsus olan ahval-i sâireye tamamiyle mütenasip düştüğünden, şu hâldeki halâveti eski letafetine belki de faik olduğunu mutlaka teslim eylersiniz.

Kendisi o kadar muteber bir familyaya mensup uzmâdan değil ise de, ta Moskoflar Anapa Kal'asına hücum eyledikleri zaman yüz kişiye kumanda etmek suretiyle cenge başlayarak, ondan sonra, bundan üç sene mukaddem vuku bulan ve neticesi Çerkezlerin ve Abazaların vatanlarından hicret etmelerine müncer olan muharebeye kadar bilcümle muharebatta bulunmuş ve iki bin beş yüz kişiye kadar kumanda ederek, her girdiği cenkte dahi yararlığını göstermiş belli başlı namdar bir bahadır olduğundan, şu aralık en büyük beyler dahi kendisinin hatırına riayetle muazzamât ve mehâm-ı umûra dair verdiği re'yleri ez-cân ü dil istima ederlerdi.

Bu zatın şecaat-ı fevkalâdesinden bir nümunecik irae edelim ki, Kafkaslılar beyninde dahi emsali nâ-mesbuk olan böyle bir nümûne-i şecaat her yerde ve her millet nezdinde görülür nümunelerden değildir.

Şeyh Şamil merhum Kafkas'ı Ruslardan kurtarıp istiklâl ve hürriyet-i tabiiyyesine nail etmek için seyf-i celâdete el sunarak ve Kafkas dağları içinde kükremiş bir kaplan gibi her cihete saldırarak Moskofları taraf taraf mağlup eylediği esnada, Semmûrkaş Bey dahi bin nefer dilâver ile bu gaza-yı ekberde mücahede eylerdi.

Çeçen memâliki ile Dağıstan arasında tahaşşüd eyleyen on

beş bin kadar Moskof askeri üzerine hücum eylemek lâzım gelip de asâkir-i merkumeyi cepheden vurmak suretine karar verildiği zaman, düşmana daha ziyade şaşkınlık vermek için bir miktar şecaatin dahi arkadan dolaşarak saldırmasını Semmûrkaş Bey re'y etmesiyle Şeyh Şamil merhum "Vakıa böyle bir hareketin pek büyük tesiri olacağını inkâr edemez isem de, bu bir re'ydir ki icrası hemen hemen nâkabildir" demesi üzerine, Semmûrkaş Bey "Hayır efendim ben icrası nâkabil olan bir şeyi asla re'y etmem. Her yerdiğim re'yi icrası için kendi cesaretime danışarak veririm. Emreder isen bu hareketi bizzat kendim icra edeyim" demiş ve hâsıl olan muvafakat ve verilen karar üzerine bin nefer asâkir-i mevcûdesi miyânından elli nefer güzidesini bilintihab yedi sekiz saat mesafeden dolaşarak düşmanın arka tarafını ele aldıktan sonra, Şeyh Şamil ile beyinlerde mahut ve merhun olan saat hulûl eyledikte tertibi vechile düşmanın zahrından hücum göstermiştir.

Bu hücumda yalnız düşman ateşine değil cephe cihetinden muharebeyi kızıştıran asâkir-i müslimîn ateşine dahi hedef olacağı ve hele bir kere düşman ordusu ortasına girdikten sonra bir daha sağ çıkmak mümkün olamayacağı derkâr iken, Semmûrkaş Bey bu hesapları hayal ve hatırdan bile geçirmeyip ve intihap ettiği dilâverler ise kendisinden bir hatve ayrılmayıp öyle bir hücum göstermiştir ki, düşmanın derece-i me'mûleden ziyade şaşkınlık ile tarümar olmasını mucip olmuş ve fakat maiyyetindeki elli nefer cengâverden yalnız üç neferi kendisiyle beraber ordugâha avdet edebilmiştir.

Ordugâha avdet eylediği zaman Şamil merhum kıyam ederek boynuna sarılıp kendisini kucaklamak ve öpmek istemiş idiyse de, vücudunun dokuz yerinden yaralanarak hemen her ciheti lime lime olmuş bulunan ol eroğlu erin tutacak, sarılacak, öpecek bir sağlam yerini bulamayınca, iki gözlerinden çeşme gibi yaş isale eyleyerek gazasını bittebrik "Kardeşim sen uhde-i şecaatine isabet eden hizmeti ma'-ziyâdetin ifa eyledin. Şimdi rahat edecek ve kendine baktıracak bir hâldesin" diye Semmûrkaş Beyi civarda vaki bir karyeye i'zâm eylemişti.

Mîr-i mumaileyh bu karyede tedavi edilmekteyken bir gün altmış yetmiş kişiden ibaret bir Kazak fırkası haydutluk suretinde katl-i nüfus ve gasb-ı emvâl için karye-i mezkûreye hücum

etmesin mi? "Vücudumun her tarafından akan cerahatlere bakıp da düşman-ı din karşısında akıtacak kanım kalmamış mı zannolunuyor? Bu köyde namus-ı merdânesini muhafaza yolunda benimle beraber olacak yiğit yok mudur?" diye yerinden fırlayıp kalkmış ve kendi cür'et-i gazanferânesine tebaiyyet eyleyen ve hatta altısı karı bulunan otuz üç nefer bahadır ile bir fırka üzerine saldırıp vücudunu yara üstüne yara açmak suretiyle üç yerinden daha deldirmiş ise de, Kazaklardan yirmi kadarının lâşesini yere serip bakıyyesini dahi birkaç saat kovalamış ve işte evvelki şecaatinin derecesini ayyuka kadar çıkaran şey, işbu cür'et-i saniyesi olmuştur.

Semmûrkaş Beyin yanında oturan diğer ihtiyar ise Arslan Koç Bey namıyla şöhret bulmuş başka bir şîr-i jiyân-ı meydan-ı vegâdır ki, sinn ü sâl cihetiyle Semmûrkaş Beyin varmış olduğu derece-i kemâlde olmayıp kır sakallı, nahif endamlı bir zat idiyse de, şöhret-i cengâverânesi emsalinden aşağı kalmayıp her girdiği cenkte arslanlığı en bahadır cengâverlere teslim ettirmiş ve bahusus Semmûrkaş Bey elli nefer atlı ile Moskof ordusunu zahrından vurduğu zaman, bu dahi beraber bulunarak işin hitamında hayyen kurtulup mücahidîn-i müslimîn ordusuna vasıl olan üç neferin birisi olmak üzere hayatta baki kalmıştır.

Kaplan Beyden maada babayiğit diye haber verdiğimiz zat Canberd Bey namıyla bayağı büyücek bir familyaya mensup bir bey olup şu kadar vardır ki meziyyet-i kahramanânesini henüz kumandanlık suretiyle ibraz etmemiş ve otuzuna varan sinn ü salinin tesadüf eylediği vukuatta mahza silâhşörlük suretiyle ibraz-ı ehliyet eylemiştir. Kaplan Beye gelince, eğerçi bu zat müddet-i şebâbını Rusya cihetlerinde tahsilde geçirip bahusus henüz bir vak'a-i harbiyyeye tesadüf etmediği cihetle, cenkçilikte olan yararlığı hâlâ tecrübe edilememiş idiyse de, Timurtaş Beyin o yoldaki şöhret-i şayiasını kendisine kazandırmış olan şecaat ve cesaret-i fevkalâdesine oğlunun dahi varis olacağı itikat edilir ve hele bu familyanın Kafkaslılar miyânındaki nüfuzundan her zaman için pek büyük tesir ümit olunurdu.

İşbu çehâr yâr-ı şecâat-şiâr müzakere yollu söyleştikleri sözleri yanı başlarında bulunan kendi sadık adamlarına dahi işittirmeyecek surette yavaş söylerler idiyse de, aralıkta bir kere bunlardan birisini çağırıp "Bin git filân beye söyle, bundan bir

hafta sonraya kadar altmış kişi ile hazırlansın, daima hazır ve amade bulunsun, her ne zaman her neresi için kendisine haber gönderilir ise orada bulunacaktır. Zira bekle dediğimiz gün geldi" tarzında verdikleri emirler nasıl bir mes'ele-i mühimme üzerine müzakere eylediklerini o adamlara dahi ifham edebilirdi.

Orman kenarında Selim Kamaro'nun tesadüf eylemiş olduğu nöbetçi Kaplan Beyin istenildiğini ormandan çıkan diğer bir adama haber verip de o adam dahi keyfiyeti Kaplan Beye ihbar eylediği zaman, bu meclis-i meşveret akşamdan sabaha kadar iştigal eylediği müzakerata hitam vermiş ve işini bitirmiş bulunduğundan, beyler "Biraz sabır ediniz de hep birlikte gidelim. Zira işimizi bitirdik" diye Kaplan'ı alıkoymak istemişlerdi. Ancak kendisini isteyen zatın Selim Kamaro idüği haber verilmesi üzerine Kaplan Bey zihnince mutasavver olan bazı hususattan dolayı Selim Kamaro ile yalnız bulunmak isteyerek, diğer beylere arz-ı ma'zeret eylemiş ve Semmûrkaş Beyden "Aman oğlum! Sakın ha ismi Selim olduğuna bakarak kimseye emniyet etme. Vakıa Selim'i hep tanırız. Bir yiğit çocuktur ama iğfal edilebilmesi de ihtimalden baid değildir. Anana, babana, kardeşine bile emniyet edip de esrarımızdan bir harf tevdî etmeyeceksin" tembihatını alarak çıkıp orman kenarına gelmiştir.

İşte Selim'e Kaplan Beyin sayd ü şikâr cemiyeti olmak üzere haber verdiği cemiyet, böyle bir cemiyet-i mühimme idi ki bu vukufunuz üzerine Sohum Kal'a'da Kafkasya ahvaline verilen ehemmiyeti şimdi beca göreceğiniz derkârdır.

Şimdiki hâlde biz yalnız iki adam oldukları hâlde ormandan hareket eden Kaplan ile Selim Kamaro'nun arkalarından semend-i fikrimizi sevk edip kendilerine mülâki olarak adım adım bittakib müşâfehelerini istimâ eyleyeceğiz.

İkinci Bap

Bilemeyiz karadan atlar ile bir mahalle seyahatiniz var mıdır? Eğer var ise böyle sabah vakti gayet âlâ atlara binerek lâtif bir mevkide at eşdirmenin ne büyük bir safa olduğunu tecrübe etmişsinizdir. İnsanın kendisi böyle bir seyahatte bulunsa değil,

hatta bu seyahati uzaktan temaşa etse bile, seyyahların safasına iştirak ediyormuşçasına mütelezziz olacağı derkârdır.

Bahusus şunu derhâtır etmelidir ki bu sabah seyahat edenlerin ikisi de genç olup bunlardan daha genci bulunan Kaplan'ın zihni bir Katerina dö Branoviç ile meşgul ve ol bapta daha yaşlıcası bulunan Selim Kamaro'dan izahat ve tafsilât ahzine muhtaç olduğu gibi, diğeri dahi Sohum kumandanının zevcesi misillü bir işvebaz âfetin meşguliyet-i hevaperestânesiyle elbette iştigal ederek onunla geçirdiği demleri hikâye etmek üzere ağaçtan bile bir adam arayacağı derkârdır. Zira adam evlâdının garip garip cibilletlerinden birisi dahi nail olmuş bulunduğu mes'udiyetini kimseye hikâye etmeyip de mahfaza-i derununda muhafaza eyler ise, bahtiyarlığın tamamlığı lezzetinden mahrum kalacakmış gibi bir his ve itikatta bulunmasıdır. Cümlenizin başından geçmiş olduğu üzere insanın kendisini gerek âşıkâne olsun ve gerek başka bir surette bulunsun hasılı her hangi bir saadet-hâl içinde gördüğü müddet ol kadar mütelezziz olamayıp belki bu bahtiyarlığını mahrem-i râz ittihaz eylediği adamlara nakl ve hikâye eylediği zaman en ziyade mütelezziz olur. Artık ikisi dahi bu hâlde bulunan yolcuların yolu bazı yolcularda görüldüğü vechile can sıkıntısından naşi bu'd-ı tabiiyyesinden ziyade uzamayarak bilâkis daha ziyade kısalır. O kadar kısalır ki menzil-i maksuda vasıl oldukları hâlde o kadar mesafeyi nasıl kat etmiş olduklarından haberdar olmak şöyle dursun, hatta lâkırdılarını bitirmemiş olmalarına teessüf bile ederler. Yollarının biraz daha uzanmasını arzu eylerler. Bu hâlde bulunan yolculara yol kısa ve zaman serü'l-cereyan göründüğü gibi, bunlara refakat etmiş olsanız kendilerini temaşa etmek ve sözlerini dinlemek ile biliştigâl o hâl ayniyle size de vaki olur. İnanmaz iseniz bunların nümûne-i müşâfehâti olarak yazacağımız şu birkaç satır yazıyı okuyunuz da bakınız bu müşafeheyi dinleyerek gidenler yolun uzaklığından haberdar olurlar mı? Ona dikkat ettikten sonra bir de o müşafeheyi edenlerin derece-i meşguliyetlerini bulursunuz.

Kaplan - Ey Selim! Katerina beni seviyor, benim için çıldırıyor ha? Bunu gerçek mi söyledin? Ol bapta bildiğin, gördüğün bir şey mi vardır?

Selim - Evet! Gerçek söyledim. Ol bapta bildiğim de vardır, gördüğüm de.

Kaplan - Canım Selim bildiğin, gördüğün ne ise bana birer birer ta'dâd et. Zira Katerina benim de yüzüme karşı pek çok muhabbet alâmetleri gösteriyor ise de kendisine ettiğim teklifatı kat'iyyen kabul ettirememişim. Bu alâmetler üzerine itimat ve itmînândan beni men ediyor.

Selim - Tekliflerine karışmam. Zira onları kabul edip edememekte kız kendi ihtiyarına tâbi değildir. Geçenlerde sen kendin diyordun ki kız aranızda olan macerayı anasının, babasının haber almasından ihtiraz eyliyor. Benim bildiğim gördüğüm şu ki sen kızın gönlünde pek büyük bir yer tutmuşsun.

Kaplan - Bunu nasıl oldu da öğrendin? Onu söyle.

Selim - İşin evveliyatını bizim kumandanın karısından öğrendim. Nasıl şeytan olduğunu bilirsin ya? Geçen gün Katerina'yı bir tarafa çekmiş bir güzel istintak etmiş. Yüreğinde ne var ise hepisini meydana döktürmüş. Kız sana olan muhabbetini yalnız ikrar değil arîz ü amîk hikâye de etmiş. Hele şu son günlerde sevdası bir derece şiddetlenmiş ki kendisi ortadaki ihtilâf-ı mezhebe de bakmayarak hemen buraya kaçıp, senin yed-i mürüvvetine zimâm-ı ihtiyarını teslim etmeyi bile göze aldıracak dereceyi bulmuş. Fakat babasının nüfuz ve iktidarından korkuyormuş. "Eğer o hâlde babam beni hükûmet kuvvetiyle Kaplan Beyin elinden kurtarıp alır ise ben de, familyam da, Kaplan Bey de cihet cihet perişan oluruz diye korkuyorum" demiş.

Kaplan - Bunların cümlesini kumandanın karısına söylemiş ha?

Selim - Evet.

Kaplan - İyi ya? O aşüfte karı herkesle eğlenip istihza etmek için herkesin esrarını tecessüs eyler bir fettan olduğunu bilmiyor mu imiş? Böyle bir karıya niçin esrarımızı tevdi etmiş?

Selim - Dedim a? Madam Kumandan'ın önünde değme bir fatin erkek bile perende atamadığı hâlde, bir acemi kızcağız ne kadar mukavemet gösterebilir? Mahaza sen buna teessüf etme. Bu iş senin mazarratına değil menfaatine hizmet eder. Zira Katerina dö Branoviç'in sana olan şiddet-i alâkası şöhret bulur ise izdivacı için heveskâr olanlara soğukluk gelerek rakiplerin kendi kendilerini mağlup ederler.

Kaplan - Orası da vakıa öyledir. Ey! Dahası? Yalnız

Madam Kumandan'dan aldığın malûmat üzerine mi Katerina'nın bana olan muhabbeti pek fevkalâde olduğunu hükmediyorsun?

Selim - Madam Kumandan'ın verdiği haberlere pek de ve tamamıyla emniyet edemezdim. Zira bu haberleri bir tavr-ı dostâne ile vermedi. Dediğin gibi seni ve Katerina'yı istihza etmek suretiyle keyfiyeti hikâye eyledi. Fakat ben yolda Katerina'yı öyle gördüm ki işin yalnız Madam Kumandan tarafından haber verilen derecede de olmayıp daha ziyade bir derecede ve âdeta bir sûret-i fevkalâde de olduğunu ispat eylerdi.

Kaplan - (Bir büyük intizar tavrıyla) Ne gördün bakayım?Katerina'yı ne hâlde buldun? Söyle.

Selim - Kendisinin buraya gönderilişi Kafkasya'ya pek ziyade ehemmiyet verilmekte olan şu zamanda senin kendisine olan muhabbetinden politikaca istifade için değil mi idi ya. Bunu bir vesile-i istintak ittihaz eyleyerek kızı deşmeye başladım. Bu hizmete muvaffak olur ise nail olacağı mükâfattan bahsettim. Dünya gözünde değil. Onun için cihanda bir mükâfat var ise sen imişsin. Hatta bir lâtife olmak üzere senin o kadar muhabbete şayan bir adam olmadığını söyleyecek oldum. Çehresini bir surette astı, ekşitti ki hemen cidden bana darılmasına hiçbir şey kalmadı. Dünyada sevilmeye şayan adamlar ancak Müslümanlar olduğunu uzun uzadıya mukaddimelerle bast eyledikten sonra "Müslümanlar içinde de Kaplan Bey cümlesine faiktir. Gençtir, güzeldir, beyzadedir, zengindir, fatindir, gayet terbiyelidir, âlimdir. Böyle bir adam da sevilmez ise dünyada sevilmeye şayan başka kim bulunabilir?" dedi.

Kaplan - (İnbisatla) Allah aşkına Selim bu lâkırdıyı Katerina mı söyledi?

Selim - Hem de kendi ağzıyla. Bahusus öyle bir tavr-ı itmînan ve itimat ile söyledi ki lisanıyla takrir eylediği şu sözleri kalbiyle dahi tasdik eylediğine hiçbir kimsenin şüphesi kalmaz. Dahası da var. "Böyle bir mümtaz adamı herkes sevebilir. İhtimal ki kadınların, kızların kâffesi seviyor da. Ben dikkatimi buna hasretmem. Benim hasr-ı ehemmiyet ettiğim şey Kaplan Beyin dahi beni sevmesidir. Kaplan Bey gibi bir adamın sevgilisi olmak ne büyük şereftir. Kendisine olan muhabbet-i mahsusam beni bir dereceye kadar onun meftunu, mecburu eder ise de her kadından beklenilmekte haklı olduğu ta'zîm ve ihtiram

dahi beni başka bir cihetten Kaplan Beye hürmet etmeye borçlu eyler" dedi.

Kaplan - Ne güzel muhakeme. Ne güzel söz. Ah! Bu sözü bana söylemiş olsaydı cevap ve mukabele olarak neler söylerdim, neler söylerdim ki!...

Selim - Ben de dilimin döndüğü kadar hüsn-i mukabelede kusur etmedim. İkinizin arasında olan muhabbet kendisini bu kadar bahtiyar etmekte ise bu bahtiyarlıktan dolayı şâyân-ı tebrik olduğunu arz eyledim.

Müşafehenin bu noktasında Kaplan Beye bir sükûnet ârız olarak sık sık göğüs geçirmeye başlaması üzerine Selim Kamaro çocuğu şu mustarip hâlden kurtarmak için işi biraz da lâtifeye dökmeye mecbur oldu. Dedi ki:

Selim - Ne o? Çehren değişti. Benzin attı. Korkarım senin işitemediğin sözleri benim işitmiş olduğuma kıskandın ha?

Kaplan - Neden bildin?

Selim - Vay! Demek oluyor ki sahihen kıskandın. Zati her biri bir gizli ah! Her biri bir derunî vah! Demek olan göğüs geçirişler işi bana bir dereceye kadar işrap eylemişti.

Kaplan - Vallahi kıskandım. Doğrusunu ister isen gerçekten kıskandım. Siz bu tatlı lâkırdıları arabada ikiniz yalnız olduğunuz hâlde ettiniz öyle değil mi?

Selim - Madem ki kıskanıyorsun bari şunu da söyleyim de daha ziyade kıskan. Evet bu lâkırdıları arabada yalnız olduğumuz hâlde ettik. Hayvan üzerinde yorulmuştum da hayvanı arabanın arkasına bağlayarak ben de arabaya binmiştim. Hem işin letafeti yalnız bunda değildir. Sağ kolumu arkasına doğru uzatarak kendisini kolum üzerine yaslandırdım. Bu suretle kendisini arabanın sarsıntısından ve sadmesinden bilmuhafaza rahatı esbabını ikmal etmiş olduktan sonra ağız ağıza dönerek şu tatlı lâkırdıları ağzından çıkar çıkmaz yakından telâkki ederdim. Ah ne güzel ağız! Ne güzel dişler! Aman ne kadar da yakın idim. Dişleri o kadar beyaz ve parlak idi ve ben o kadar yakındım ki, âdeta kendi aksimi dişleri üzerinde görüyorum zannederdim. Hele o güzel ve baygın gözlere akseden suretime gözlerin letafetiyle bir letâfet-i fevkalâde ârız olmuş olduğundan kendi kendime de alâka edeceğim geliyordu. Nasıl kıskanacak mısın?

Dahasını da söyleyim mi?

Kaplan - Ah Selim! Şu sözleri söyleyen senden başka birisi olsaydı, billahi şu anda göğsünü kama ile delerdim. Fakat senden kıskanmam. Sen benim kardeşim gibisin.

Selim - (Kahkahalarla gülerek) Aşk insanı mecnun ve hiç olmaz ise mülâhazasız eder dedikleri zaman inanmalıdır. Hiç dayesi Özden yanımızda olduğu hâlde Katerina ile böyle burun buruna gelmek mümkün olabilir mi?

Kaplan - Vakıa öyle. Affedersin kardeşim! Bir araba içinde kolumu arkasından dolaştırıp onu kolum üzerine yaslandırmak bana müyesser olan saadetlerden olmadığı gibi böyle bir saadetin insana ne kadar safabahş olacağını hulya edince ihtiyarım elimden gitti de hiçbir şeyi mülâhaza edemez oldum. Fakat Özden orada iken siz bu lâkırdıları nasıl ettiniz? O gaddar Özden! O hıyanet karı! Katerina ile olan muamelemizde zerre kadar müsaade göstermez.

Selim - Evet. Bunu öteden beri söylersin. Lâkin şimdi iş o dereceleri geçmiş. Katerina da çocuk değil a? Aranızda olan muhabbet devletçe bir mesele-i mühimmede medâr-ı istifade ittihaz olunur ise artık Özden gibi bir daye kadından ihtiraza mahal mi kalır?

Kaplan - Tamam tamam! İşte en ziyade buna memnun oldum. Zira çok defa vaki olmuştur ki üç gün Katerina'nın hanesinde misafir kalırım da bu müsaadesiz engelin mümanaatından dolayı üç dakikacık olsun sevdiğimi yalnız göremem bundan sonra benim de kendisinden hiçbir ihtirazım kalmadı. Ona rağmen yanında mülâtafalar ederek içinin yağlarını eriteceğim.

İşte yolculara yolu kısa gösteren tatlı müşafehenin Kaplan ile Katerina'ya ait olan ciheti bu surette olup Selim ile Madam Kumandan'ın arasında olan münasebete dair edilen sözlere gelince onu burada izaha ihtimal görememekteyiz. Zira Katerina ile Kaplan'ın arasındaki münasebetin henüz masumâne bir münasebet olması işin en ince perdelerine kadar teşrihine müsait bulunur ise de, Selim Kamaro ile Madam Kumandan arasındaki münasebet ince perdeleri maverasındaki hafayasını keşf vü izhara müsait olmayacağını siz de teslim eylersiniz. Şu hâle göre müşafehenin bu ciheti yalnız iki delikanlı arasında teati edilen ol sözlerden ibaret olduğu anlaşılmalıdır ki, hariçten bir üçüncü ağ-

yar kulağı o sözleri işitmeye hak ve salâhiyet bulamaz.

Macera-yı aşk ve havaya dair söylenen sözler miyanında Katerina'nın Kaplan Bey ikâmetgâhına sebeb-i vürûdunu izah ve tafsil edecek surette olarak birtakım da politikaya dair sözler söylendi. Ancak bu keyfiyet bizim zaten malûmumuz olduğundan, burada o sözlerin tafsiline hacet yoktur. Yalnız şu kadarcığını haber verelim ki Sohum Kal'a'daki mecliste gerek Kaplan Beyi ve gerek sair rüesayı kandırmak memuriyetiyle kabail nezdine gitmesi kararlaştırılmış bulunan Selim Kamaro'nun vazifesi hakikaten Rusya hükûmetine sadakatten münbais olan bir vazife olmayıp, bilâkis kendi milletine sadakatten mütevellit diğer bir vazife olduğu, yani Kafkas rüesa ve efrad-ı ahalisini pek büyük bir tehlike içinde bırakan evâmir-i vârideyi bittebliğ gayet basiret üzere davranmalarını etrafıyla ihtar ve ihbar için gelmiş bulunduğu politikaya dair söylenen sözlerin hülâsa-i netayicinden meydana çıkmıştır.

İmdi yol daha ziyade uzanmış olsa idi işbu iki arkadaşın silsile-i muhavereleri dahi yolun imtidadı nispetiyle uzanıp gideceği derkâr idi. Lâkin Kaplan Bey ikâmetgâhının birdenbire karşılarında isbat-ı mevcudiyyet etmesi bunların dahi sözlerine hitam verdi.

Timurtaş Bey gibi o taraflarca pek ziyade nüfuz ve hüküm sahibi olmuş bir adamın oğlu bulunması nazarıdikkate alınır ise, böyle mühim bir zatın ikâmetgâhı âdeta büyücek bir saray suretinde olması vehleten insanın hayali önünde tecessüm edebilir. Ancak bu hayalin önüne perde çekmek için derhâl haber verelim ki, Kafkasya'da böyle büyük beylerin ikâmetgâhları bir büyük sarayı, bir büyük konağı andırmaktan ziyade bir büyük köyü andırabilir.

Bu ülkede en ziyade geri kalmış bir şey var ise o da mimarlıktır. Sanayi-i mimariyye sair taraflarda olduğu gibi kendi mamulâtının anasır-ı müterekkibesi olmak üzere mermer ve demir ve pirinç misillü şeyleri yine sair mahallerdeki mamulât ve masnuatına ecza ittihaz eylemiş olup buralarda ise ağaç ve toprak ile iktifa derecesinde kalmıştır. Binaenaleyh ekser ebniyesi çit ve çubuk ve sıvadan ibaret olup bunlarla dahi on beş yirmi oda bir yerde cem ile yekpare bir şey vücuda getiremez.

Bir dam altında iki üç oda pek nadir olarak görülür. Bir

hanenin veya konak ve hatta saray itibar edilmek lâzım gelen bir mahallin kaç odası olacak ise, bunlar her biri ayrı ayrı kulübeler gibi bir şey olmak üzere müteferriken inşa edilir.

Fakat bizim Kaplan Beyin ikâmetgâhı bütün bütün Kafkas modasında dahi değildir. Validesine mahsus olan dairesi birisi validesi ve diğeri hizmetine müdavim olan cariyeleri için olmak üzere yan yana iki odadan mürekkep olduğu gibi, kendi dairesi dahi birisi yatak odası olmak ve diğeri misafir kabul edecek salon makamına geçmek üzere iki oda ile bir de kütüphane ve yazıhane gibi istimal olunur küçürek bir mahalden ve bunların önü dahi divanhane gibi büyücek bir sofadan ibarettir.

Kafkas'ta kitap denilen şey hemen münhasıran medreselerle, müftülerde bulunarak, sair hanelerde Kur'an-ı azimü'şşandan başka kitap bulunmadığı ve beylerin ikâmetgâhlarında kütüphaneye ve kitaba bedel silâhhâne ve silâhlar mevcut idüği malûmunuz ise burada Kaplan Bey ikâmetgâhında bir de kütüphane bulunduğuna dair verdiğimiz malûmat nazar-ı istiğrabınızı davet edebilir. Vakıa Kafkas'ta her sınıf halk kendi sınıfının vazife-i muayyenesi olan hususat ile iştigal ederek, meselâ güleryüz ve bazı fıkra-yı ahrarın kârı çiftçilik ve çobanlığa münhasır olmasıyla onlar yalnız bu işle iştigal eyledikleri ve ilmen ve zadegânın bu işlere asla karışmayarak medrese-nişîn olan erbâb-ı ilm yalnız talim ve taallüm ile biliştigâl beylerin ise işi gücü ancak esliha ve umûr-ı harbiyye müzakeratından ibaret bulunduğu cihetle, Kaplan Bey ikâmetgâhında kütüphane ve yazıhane bulunmak istib'âd olunur ise de mîr-i mumaileyhin Rusya tarafında tahsil-i fünun etmesi üzerine ahval-i hususiyyesine ârız olan teceddüdât pek çok şeylere kendisini Kafkaslılığın fevkinde gösterdiği gibi hanesinde ulûm ve fünun edevatı bulunmak suretiyle dahi emsalinden tefrik ve temyîz etmekteydi.

Validesiyle kendisinin olduğunu haber verdiğimiz iki daireden sonra Kaplan Beyin ikâmetgâhında bir daire daha vardır ki büsbütün tarz-ı cedîd-i mimarî üzere yapılmış olduğu cihetle oralarca câlib-i nazarıdikkat olacak yegâne bir binadır. Mîr-i mumaileyh bunu Sohum'dan sûret-i mahsusada celp eylediği ameleye yaptırmıştı. Daire-i mezkûre bir katlı kârgir olmak üzere bina edilmiş olup kapısından bir medhale girilir. Bu medhalin sağ ve sol taraflarıyla cephe cihetinde üç kapı daha var-

dır. Sağ taraftaki kapıdan bakılır ise bir hizmetçi odası ve onun daha öte tarafında helâ olduğu görülür. Sol tarafa bakıldığı zaman orası da alelâde bir oda olduğu müşahede olunur. Cephedeki kapıdan içeriye girilince bir büyük salona girilmiş olur ki, tamamıyla Avrupa usulünde tezyin edilmiş ve eşya-yı mevcûdeye yek nazarda görülür ki kanepeleri, koltukları, masaları, konsolları, aynaları, perdeleri, kornişleri hep Petersburg'tan, Viyana'dan ve İstanbul'dan celp olunmuştur.

Salonun kapısından girildiği zaman tamam-ı cepheye isabet eden büyük endam aynasının sağ yanında Katerina'nın fotoğrafya ile alınmış ve fakat cesâmet-i tabiiyye mikyasında büyültülmüş bir resmi olduğu gibi aynanın sol tarafında dahi Kaplan Beyin kezâlik o büyüklükte fotoğrafya ile böyle bir resmi muallak görülür.

Ayna ile işbu iki resmin üst tarafında duvar üzerine gayet güzel ve iri huruf ile (Katerinaski Salon) yazılmıştır. Bu terkip Rusça (Katerina Salonu) demek olup, vech-i tesmiyyesi ise yakında anlaşılacaktır.

Salonun sağ ve sol cihetlerinde de birer kapı görülür. Sağ taraftaki kapı bir yatak odasına açılır ki alafranga bir karyola ve tuvalet takımları vesaire ile mücehhez olup, fakat daha içinde hiçbir kimsenin yatmamış olduğu eşya ve mefruşat-ı mevcûdenin asla kullanılmamış olmalarıyla besbellidir. Sol taraftaki kapı dahi yine bunun gibi bir odanın kapısı olup, orası gayet mükellef döşenmiş ve bir tarafına ufarak bir kütüphane konularak bu kütüphanenin camları üzerine dahi küçük küçük birçok fotoğrafya resimleri sıkıştırılmıştır.

Kaplan Beyin ikâmetgâhınca en ziyade calib-i nazarıdikkat olan şu daireden de maada orada daha birçok odalar, kulübeler, ahırlar filânlar görülür ki, hey'et-i umûmiyyesi aynıyle bir büyücek köyü andırır. İmdi Sohum'dan Selim Kamaro ile beraber gelerek Kaplan Bey ikâmetgâhında kendisine muntazır bulunduğu malûmumuz olan Katerina dö Branoviç'i arar isek evvel emirde hatıra hutur edeceği vechile mezbureyi kendi namına mensup olan işbu salonda bulamayız. Zira oraya kimsenin girmesi mücâz olmayıp aralıkta bir kere Kaplan Bey birkaç dakikacık temaşa için girdiği zaman dairenin kapısı açılır, vesair vakitlerde daima kapı kapalı durur. Mumaileyha Katerina'yı

bulmak için Kaplan Beyin kendi dairesi içindeki salon kılıklı büyücek odaya baş vurmalıyız. Bu odanın kapısı ekser ebniyede olduğu gibi bir dıl'ın tamam orta yerinden açılmaz. Bir köşesinden açılır. Ekser ebniyede olduğu gibi bu mahallin harice penceresi yoktur. Pencere demekten ziyade delik demeye salih olan iki ufak penceresi salonun önünde bulunan divanhaneye açılır. Binaenaleyh burası oldukça karanlık bir mahaldir. Minder makamına kaim olan şey duvar hizasına dizilmiş olan sandıklar ile onların üzerine serilen gayet güzel seccadeler olup duvarlara dahi gayet nazik Çerkez tüfekleri, tabancaları kamaları, kılıçları ta'lîk edildikten maada birkaç nevi revolver ve kuyruktan dolar nev-icat tüfekler ve kâr-ı kadim teberler, süngüler, baltalar dahi duvarları doldurmuş, tezyin eylemiştir.

İşte Kaplan Bey Selim Kamaro ile beraber hanesine geldiği zaman müştak-ı mülâkatı olduğu Katerina dö Branoviç'i bu salonda bulmuştur. Ancak Selim Kamaro Zogar ormanına giderek Kaplan'ı alıp getirinceye kadar aradan birçok saatler mürur ederek bu müddet-i medîde-i intizarı kolayca geçirmek için Katerina duvarda muallak bulunan edevât-ı harbiyyeyi birer birer muayeneye başladı ve bir iki saat zamanı bu muayenede ve Kaplan'ın asdika-yi bendegânından olan Saatgiray tarafından takdim edilen çay ve kahvaltıyı tenavülde geçirip nihayet Özden ile şöyle bir muhavere kapısı açtı ki tarafeynden teati edilen sözler hikâyemizce ehemmiyetten hali olmadıkları cihetle ber-vech-i âtî aynen derc edildi.

Katerina - Demek oluyor sayd ü şikâr mahalli epeyce uzaktır.

Özden - Öyle anlaşılıyor. Zira Selim Kamaro sabaha karşı gittiği hâlde hâlâ gelmedi.

Katerina - Ya bu akşam da gelmezler ise? Çünkü bey gideli üç gün olmuş. Beyler böyledir. Onların sayd ü şikârdan başka bir işleri yoktur.

Özden - Saatgiray'ın dediğine bakılır ise ava da yalnız gitmemiş, birkaç bey beraber imişler.

Katerina - Bizim Selim Kamaro'nun hakkı vardır. Sohum'da bizimkiler nafile korkuyorlar. Hiç kabail içinde onların hesap ettikleri gibi bir büyük isyan hazırlığı olsa böyle büyük

beyler avda, kuşta mı gezerlerdi?

Özden - Evet. Bunda hakkınız vardır.

Katerina - Velev ki böyle bir isyan fikrinde bulunsunlar. Kaplan'ı mutlaka men ederim. Ah Kaplan'ım onların içinde bulunmasın da ne olursa olsun.

Özden - Demek oluyor ki devletinizden ziyade Kaplan'ınıza hizmet etmek istiyorsunuz. Bu da Kaplan'a olan muhabbetinizden neşet ediyor.

Katerina - Evet. Kaplan'a olan muhabbetimden neşet ediyor ise ne olur? Ah dünyada benim gözüm Kaplan'dan başkasını görür mü? Kılına hata geldiğini istemem. Devletimize de hizmet ederim. Fakat hizmetimin bir cihetinden Kaplan'ın da selâmeti temin edilince daha ziyade memnun olurum.

Özden - Kaplan Beyi pek çok sevdiğinizi bilirdim. Lâkin muhabbetinizin bu derecede olduğunu hükmedemezdim. Galiba en sonra geldiği zaman ayaklarınıza yüz sürerek döktüğü göz yaşları muhabbetinizi birdenbire parlatmış olmalıdır.

Katerina - Ne diyorsun a Özden ne diyorsun. Resmini gözüm önünden ayırdığım var mıdır? Mutlaka men ederim. Böyle tehlikeli bir iş içinde Kaplan'ımın da bulunmasına nasıl tahammül edebilirim? Bahusus ki Kaplan bu defa ayaklanır ise birleşmemiz için bütün ümitleri silmeli.

Özden - İşi bu kadar etraflı düşündünüz ha?

Katerina - Ah sorar mısın Özden'ciğim sorar mısın? Hakkım da yok mudur?

Özden - Eğer bu muhabbet aynıyla Kaplan Beyde de var ise hakkınız yoktur diyemem.

Katerina - Kaplan Bey de var ise mi? Olmamak olur mu? Bize geldiği vakit ne hâlde bulunduğunu görmez misin? Hatta o gün habersizce gelmiştin. Dizlerime kapanmış görmedin mi?

Özden - Gördüm efendim gördüm! Fakat her erkek kadının niyaz ve istirham makamında dizlerine kapanabilir. Ama yalnız bu hâl muhabbete delâlet edemez. İhtimal ki erkek yalnız kendi çıkarı için bu hareket-i muğfilânede bulunur. Bir erkeğin iğfalâtına aldanmak bir kız için ne büyük tehlike addolunacağını da hesap edersiniz ya.

Katerina - Acayip! Bu da muhabbet için senet olamaz ise

başka ne olabilir?

Özden - Zanneder isem Kaplan Bey sizi ayda, iki ayda bir kere ancak görebilir. Eğer muhabbeti sizinki derecesinde olsaydı Sohum'dan ayrılamaması lâzım gelirdi. Nasıl ki sizin elinizden gelse buradan ayrılmamak istersiniz.

Katerina - (Hiddetlenerek) Amma tuhaf söylüyorsun Özden. Kaplan beni niçin sevmesin? Yoksa bir bildiğin şey var da bana söylemiyor musun?

Özden - Kaplan('ın) sizi niçin sevmeyeceğini bilemem. Bana kalsa sevmelidir, ölmelidir, bayılmalıdır, çıldırmalıdır. Sizden ziyade sevmeye lâyık kim vardır? Fakat böyle şeylerde biraz da insan başını eğmeli de düşünmeli. Size söylemeyecek hiçbir bildiğim yok. Yalnız şunu tahmin ediyorum ki siz Kaplan'ı pek ziyade seviyorsunuz. Çılgıncasına seviyorsunuz da Kaplan'ın da sizi o kadar sevmesi lâzım geleceğini yahut sevdiğini yine siz kendiniz hulya ediyorsunuz.

Katerina - Estağfurullah! Kaplan'ıma iftira ediyorsun. Kaplan senin tanıdığın Moskoflara benzemez. Bir haftalık, bir aylık muhabbet için bir kızı aldatmak bizim Ruslarda görülür denaetlerdendir. Karısı da öyledir erkeği de. Bir erkek bir haftalık, on beş günlük muhabbet için bir karıyı aldatır ise, o karı kendisini aldanmış saymayıp belki o da on beş günlük bir muhabbet için erkeği aldatmış olmakla iftihar eyler. Bir Çerkez bir kızı sever ise ölünceye kadar sevmek için sever.

Özden - Evet. Sizden başka daha beş cariye ile beraber sevmek için sever.

Katerina - (Gazubâne) Sen bu lâkırdıyı bana bir kere daha söylemiştin Özden. Galiba sen de bir Müslümansın, sevdiğime razı olmayanlardansın. Evet. Sanki ne demek istersin? Ben de biliyorum ki bir Çerkez, bir kızı sever ise sair dört beş cariye ile beraber sevmek için sever. Fakat şunu da bil ki o Çerkez beyi beş karının beşini de ayrı ayrı sevmeye muktedirdir. Sen onları vücudunu, zihnini, insanlığını işretle berbat etmiş, harap eylemiş olan Moskoflara, Avrupalılara mı kıyas ediyorsun? Dikkat etmedin mi ki böyle harap bir Moskofa bir karı bile çoktur. Çok olduğunu her yerde her zaman görüyorsun? Fakat şu lâtif dağlarda, lâtif hava, lâtif sularla serbest büyümüş ahu gibi bir Çerkeze elbette

bir karı az gelir.

Kız dayesine mukabeleten şu sözleri söylerken bir aralık fikrinde olan isabete ol kadar emniyet eylemişti ki bir Çerkezin müteaddit kızları sevmesi hükm-i tabiata tamamıyla muvafık olduğuna kendisi inanıp iman getirdikten maada, buna Özden'in dahi tamamiyle teslimiyet göstereceğine şüphesi kalmayarak, işbu galibiyet ve muzafferiyeti üzerine sevincinden çıldıracağı gelmişti. Ancak bu aralık Özden'in yüzüne dikkat eyledikte mezburenin çehresinde terahhum-ı müstehziyâneye delâlet eder bir tebessüm-i garîb görmesi ve o anda zihninden geçen bir mülâhaza-i fecîayı derhâl yenmeye muktedir olamaması üzerine birdenbire bir ye's-i tamme düşüp içinden yine kendi nefsine hitaben:

"Ah bir dereceye kadar Özden'in hakkı da vardır. Kaplan'a müstakilen sahip olmak başka bir safadır. Şimdiye kadar kendimi Kaplan'ın âguşuna arz etmekten beni men eden bir şey var ise, o da Kaplan'ın benden başka bir veya birkaç karıya dahi yar olabileceği mütalâasıdır. Kuzu gibi meleyerek dizlerime yüzünü sürdüğü zaman omuzlarına koyduğum ellerimle bîçareyi korka korka, acıya acıya itip ret ettiğime sebep olan bir şey var ise o da budur. Bir buse için hevesini yenemeyip de güya cebren almak kasdıyla boynuma sarıldığı zaman, o kadar şiddetli müdafaa göstermeyişim muhabbetimden ileri geliyor idiyse de benim de onun boynuna sarılamayışım hep bu fikirden neşet ediyordu" diye ye'sinin mağlûbu ve kendi aşkının mahcubu oldu, kaldı. Fakat bu hâl dahi çok vakit devam etmedi. Şiddet-i aşkı kâinatın hey'et-i umûmiyyesini gözü önünde bir habbe kadar tecessüm ettiremeyen kızcağız şu hayalât-ı me'yûsâneyi de derhâl kaybederek gözü önünde yine Kaplan'dan başka bir şey göremeye başladı.

Kızın son hâlinde görülen şu inkılâp Özden'in dahi nazarı dikkatini celp etmiş olmasıyla biraz vakit için bîçareyi kendi hâline terk eylemişti. Katerina aklını başına devşirdikten ve daha doğrusu istenir ise yine aklını başından dağıtacak kadar yeniden bir cür'et-i mecnûnâne peyda eyledikten sonra, Özden'in sükûnete dikkat eyleyerek sebebini sormaya müsâraat eyledi:

Katerina - Ne sustun Özden? Ne düşünüyorsun? Neye daldın, gittin?

Özden - Dalıp giden ben değilim, sizsiniz. Siz neye daldı-

nız? Galiba başınızdaki sevdanın pek tehlikeli bir şey olduğunu takdire başladınız da, nedâmeti, tesiratı sizi mağlûp eyledi.

Katerina - Hayır. Hiç nadim olduğum yoktur. Bu işteki isabetime tamamıyla kaniim. Bana dalgınlık, durgunluk geldiği de yoktur. Sana bir düşünmek geldi. Elbette bir sebebi olacaktır. Sebebi de elbette Kaplan'a olan muhabbetimi haklı görmeye başlamaklığındır. Aklına geleni saklamayacaksın, elbette doğrusunu söyleyeceksin.

Özden - Doğrusunu mu istiyorsunuz? Doğrusunu istiyor iseniz inanınız ki yüreğim size acıyor?

Katerina - Acayip! Beni can ve yürekten tebrike seza görmek lâzım iken yüreğin bana niçin acıyor?

Özden - Şunun için ki zaten Kaplan'a olan muhabbetiniz hiçbir semere vermeyecek olan akîm muhabbetlerden olup bundan ümit edebildiğiniz semere ise kendisinden Rusya devleti menfaati için hizmet vaadi alabilmek gibi henüz sırf hulyadan ibaret bir esastan muntazırdır.

Katerina - Amma yaptın ha? Hulya mı?

Özden - Hulyadır zahir! Ya Kaplan Bey ricanızı kabul etmez ise?...

Katerina - Etmez ise mi? Buna asla ihtimal veremem.

Özden - Ben pek ziyade ihtimal verebilirim. Bir Abaza beyzadesi vatanının istiklâli aleyhine öyle kolay kolay kıyam edemez.

Katerina - Sen ne diyorsun Özden? Hiç!...

Bu lâkırdıyı şu dereceye getirdikleri zaman Saatgiray kapıdan içeriye başını sokarak beyin geldiğini haber vermesiyle Katerina'nın yarı lâkırdısı ağzında kalmıştı. Bunlar derhâl Özden ile beraber beyi istikbale koştular.

Üçüncü Bap

Kapının haricine kadar ancak ayak atmış bulunan Katerina ile Özden orada pek çok zaman beyi beklemeyip bir dakika sonra bey dahi vürut etmesiyle cümlesi birden içeriye girdiler. Kafkas adamları birer cenk arslanı olmakla beraber tabiatlarında sibâ'-ı vahşî gibi ruûnet ve tündlük olmayıp, cümlesi kuzu

gibi halîm ve bahusus güvercin gibi lâtif adamlardır. Hele kadınlara mukabil bunların muamelesi ol kadar hoştur, ol kadar lâtiftir ki âdeta Avrupa'da kadınlara yaranmak hususunda en ziyade maharetle şöhret bulmuş olan zurafâ dahi bunlara kıyas kabul edemez.

Kaplan Bey iki eliyle Katerina'nın bir elini yakalamış olduğu hâlde kemâl-i inbisatla odadan içeriye girdiler. Daha girerlerken şu müşâfeheye başlamışlardı:

Kaplan - Ah benim efendim! Sultanım! İmparatoriçem! Dünyada en büyük, en aziz, en muhterem tanıdığım bir kadın. Katerina dö Branoviç dediğim zaman ağzımdan bir Katerina dö Branoviç daha çıkar. Siz de bizim Abaza vahşilerinin kulubesine, kümesine teşrif edersiniz ha?

Kaplan'ın bu suretle başlamış olduğu söz Özden'i bir hayli dilgîr ederek kendi kendisine "İşte Katerina'yı deli divane eden şey bu insan aldatıcı sözlerdir. Zavallı kız! Bunların topuna birden sahih nazarıyla bakar da yüreğini de ona göre aldatır" diye başlanan sözü bayağı bir teferrütle dinlemeye hazırlanmıştı.

Katerina - Estağfurullah efendim. Niçin kümes olsun? Sizin gibi bir beyin hanesi....

Kaplan - Kabul etmem. Vallahi kabul etmem. Bey kim? Biz sizin gibi hüsn ü cemal melekelerinin kuluyuz, kurbanıyız, kölesiyiz.

Selim - Aman Gospodina Katerina! Ormana gidip de buraya teşrifinizi beye haber verdiğim zaman ne kadar memnun olduğunu görmüş olsaydınız çıldırmış zannederdiniz.

Kaplan - Çıldırsam da ayıp değil ya. Bunca senelerden beri yalnız husulü ihtimaliyle kendimi bahtiyar etmeye çalıştığım bir nimet böyle beni ormandan istikbal eder ise çıldırmadığıma taaccüp etmelisiniz. Avı filânı derhâl terk ettim efendim. Uşakları bile beklemedim. Arkadaşlarım, canım biraz bekle de hep beraber gidelim dediler. Kim dinler. Katerina dö Branoviç hazretleri bende-haneyi teşrif etmişler diye hemen bindim geldim. Bu saadet bana ömrüm içinde ilk defa olarak vaki oluyor.

Katerina - Bu derece teveccühünüze teşekkürler ederim efendim.

Kaplan - Estağfurullah efendim. Teveccüh ne demek?

Benimkisi âdeta bir ubudiyettir. Rahatınız esbabına baktılar mı efendim?

Diye Kaplan Bey uşakları çağırarak birçok emirler vermeye başladı. Vakıa Katerina "Bize lüzumundan ziyade bile ikram ettiler. Çay içtik. Kahvaltı ettik. Her şeyi bitirdik. Teşekkürler ederim" der idiyse de, Kaplan kulak bile vermeyip emirlerini i'tâda devam eylerdi. Nihayet son emri olarak "Katerinaski Salonu da aç. Sil süpür. Her şey mükemmel olsun anladın mı? Her şey mükemmel olsun" deyince kendi ismine mensup olan şu salon keyfiyeti Katerina'nın nazarıdikkatini açtı. Ve hemen istîzâh-ı mes'eleye müsâraat gösterdi:

Katerina - Katerinaski Salon dediğiniz şey ne oluyor?

Kaplan - Rusça bilmez değilsiniz ya? Katerina'ya mahsus salon demek. Eğer hangi Katerina'ya mahsus olduğunu da sorar iseniz, sonra kendi kendinizi de bilmiyorsunuz derim.

Selim - Orası anlaşılıyor ya. Fakat Katerina dö Branoviç cenapları bu salonun ol suretle tesmiyesinin vechini soruyor zannederim.

Katerina - Evet. Vech-i tesmiyyesini anlamak isterim.

Kaplan - Ah Selim. Kardeşim Selim. Vech-i tesmiyyesini anlamak istemiyor. Beni söyletmek istiyor. Ama zararı yok. Bilâkis faydası var. Ben zaten söylemek istiyorum. Sen bizimsin Selim. Senden sıkılmam. (Katerina'ya) Efendim. Ben Katerina dö Branoviç hazretlerinin buralara malik ve hâkim olarak beni ihya buyuracağını hulya eylediğim zaman, öyle her türlü esbâb-ı rahata alışmış olan bir nazik vücudu şimdiye kadar perveriş bulduğu ve büyüdüğü yolda muhafaza ettirmek için tamam Rus modası üzere bir salon, bir daire tanzim etmeye lüzum gördüm ve tanzim ettirdim. Adını da Katerinaski Salon koydum. Gidip görseniz hiç şüphe etmem ki beğenirsiniz. Validenizin, pederinizin Sohum'da tanıdığınız kadınların, erkeklerin kızların resimleri hep oradadır. Bunlar tıpkı sizin kendi odanızda tanzim eylediğiniz surette tanzim olunmuştur.

Katerina - Acayip!

Kaplan - Kütüphanenizde mütalâasına alışmış olduğunuz kitaplar ile daha başka kitapları havi olarak bir de kütüphanesi vardır. Hâsılı burada bulunduğumuz hâlde kendinizi âdeta

Sohum'da kıyas edeceksiniz.

Şu haber cidden Katerina'nın nazarıdikkatini celp ederek bir yandan Kaplan'a "demek oluyor ki Sohum'daki esbâb-ı iştigâlimden hiçbirisini kaybetmemiş olduktan fazla bir de burada dağların ve lâtif âb-ı havanın halâvetinden edeceğim istifade başka olacaktır" diye beyân-ı teşekkür etmeye başlamış ve diğer taraftan dahi Özden'in yüzüne manalı bir tebessüm ile bakarak "gördün mü beni ne kadar seviyormuş?!" müeddâsını işrâb etmekte bulunmuştu.

Katerina ile olan münasebetine Özden'in nasıl bir nazar-ı nefretle baktığı Kaplan'ın malûmu olmasıyla bu defa Katerina'nın Özden'e irae eylediği tebessüm-i manidârın en dakik medlûllerini dahi Kaplan derhâl anlayarak işin bu cihetini de tabire başladı, dedi ki:

Kaplan - Galiba haber verdiğim salonun hakikaten vücuduna Özden inanmamak istiyor.

Özden - Niçin inanmamak isteyim? Sizin gibi birine öyle bir salon yaptırmak pek de o kadar büyük bir iş değildir.

Kaplan - (Sözünde devam ile) Hâlbuki dediğim salon hülyada mevcut olmayıp hakikatte mevcuttur. Hatta senin için bile mahsusan ve müstakilen bir oda ilâve olunmuştur.

Özden - Katerina cenaplarıyla beraber bizi de düşündünüz ha?

Selim - Hiç bir adam Katerina dö Branoviç'i düşünmeyi müteakip sizi de düşünmemek mümkün olur mu?

Kaplan - İnanmaz iseniz gidiniz de bakınız. Hem mutlaka gidip bakmalısınız. Selim, Özden inanmıyormuş. Haydi şunu götür de Katerinaski Salonu'nu gezdir. Hem ne eksiği var ise hizmetçilere tarif etsin. Katerina'nın âdetini, tabiatını elbette o benden iyi bilir. Haydi Selim! Haydi götür!

Dikkat buyurulur ise anlaşılır ki şu teati olunan birkaç sözün nihayetinde Kaplan'ın ilk emeli değişmiştir. Özden'i de temin için söze başladığı hâlde sözün kendi tabiatıyla peyda eylediği bir inkılâb-ı âhir üzerine orada bir lâhzacık Katerina ile yalnız kalmak emelini de istihsal için Selim'e, Özden'i alıp götürüp Katerinaski Salonu gezdirmesini tavsiyeye başlamıştır. Bu emeli Selim anlayabildi. Binaenaleyh Özden'in kolundan

tutarak "Gel gidelim gör de o zaman iman et. Bazıları kalple iman edermiş, bazıları da göz ile derler. Hristiyanca bir lâkırdıdır. Anlıyorsun ya?" diye karıyı almış götürmüştür.

Karîn-i kirâmın şu hikâyede asıl ehemmiyet vermek isteyecekleri zevat Kaplan ile Katerina olacağı ve onlar hakkında verilen ve verilecek olan malûmatın en ehemmiyetlisi dahi şimdi şu aralık Selim ile Özden'in çekilip giderek bunların yalnız kaldıkları zaman sebkat edecek hususâttan ibaret görüleceği malûm olduğundan kendi intizarlarına muvafık-ı hizmet etmeyi biz dahi emel edinmiş isek de, silsile-i suhanın bu halkasından teferru' eden bir bahsi daha evvel haber vermeyince bunu dermiyan eylemek hikâyenüvislik usulüne mugayir düşeceğinden evvel emirde o bahsi ileriye sürmeye bizim için cidden mecburiyet görülmekte bulunmuştur.

Takdimen zikr edeceğimiz şey Özden ile Selim'in Katerinaski Salonu sûret-i ziyaretleri ve ol esnada vuku bulan müşâfeheleridir. Şöyle ki:

Kaplan Bey ikâmetgâhında vürut eden her seyyahın nazarıdikkatini celp eden şey ebniye-i mevcûde içinde tarz-ı nevînde olarak temeyyüz etmekte bulunan Katerinaski Salon olduğu cihetle, bu bina hîn-i vürûdlarında Katerina ile Özden'in dahi nazarıdikkatlerini celp eylemiş idiyse de bunlar daire-i mezkûreye hiçbir mana veremedikleri ve bir tevcîh bulamadıkları gibi, Selim Kamaro dahi bu bapta malik olduğu cüz'î malûmatı nasılsa bunlara i'tâ edememişti. Binaenaleyh daha dairenin haricinde bulundukları zaman Katerinaski Salon dedikleri mahallin burası olduğu Özden'e malûm olunca, çehresinde birtakım alâim-i istiğrâb belirmeye başladı.

Saatgiray nam uşağın açmış olduğu kapıdan içeriye girdikleri zaman bunlar doğruca büyük salona girdiler. Orada cepheye gelen duvar üzerinde Rus yazısıyla yazılmış bulunan (Katerinaski Salon) kelimâtı Özden'in nazar-ı istiğrabını bir kat daha açtı. Hele Kafkas kabaili içinde değil a âdeta Sohum'da bile emsali nadir bulunan bu müzeyyen salonun esbâb-ı tezyinini birer birer muayene eyledikçe ve bunların cümlesi Katerina için celp ve tedarik olduğu Saatgiray tarafından haber verildikçe, Özden'in çehresinde görülen alâim yavaş yavaş isti'dâd-ı zahirîni değiştirerek yüzüne dikkatlice bakan adamın âdeta bu

hâlden Özden'in pek müteessif olduğuna hükmedeceği bir sureti buldu.

Salonun sağ tarafındaki yatak odasına girdikleri zaman Özden eliyle yatağı ve çarşafları yoklayarak (henüz hiç kullanılmamış) sözlerini ağzından bilâ-ihtiyar dökmüştü. Şunu da ihtar edelim ki bu sözleri söyleyinceye kadar Özden beyan-ı efkâr yollu hiçbir söz söylememişti. Bu iki lâkırdı Selim Kamaro ile şöyle bir söz açılmasına mukaddime oldu.

Selim - Neden bildin?

Özden - Baksanız a. Keten çarşafların ilk sertliği hâlâ üzerinde.

Selim - Ey! Nasıl bari daireyi beğendin mi?

Özden - Beğenilmeyecek şey değil.

Selim - İşte bu daire yalnız Katerina'nın kendisi için yapılmıştır. Şu kadar var ki yatağın iki adamlık olması câlib-i nazarıdikkat olabilir. Hele şu karşıki odayı da seyredelim.

Özden'in içini yiyip bitiren şey Selim Kamaro indinde dahi malûm olmuş bulunduğu cihetle yatağın iki adamlık yatak olduğunu karıya ihtar etmesi nasıl bir emele mübteni bulunduğunu anlarsınız. Selim bu sözü yalnız ağzıyla söylemedi. Eliyle, kaşlarıyla, gözleriyle ve tavrı ıdaki tebessümleriyle dahi söyleyip anlattığı cihetle bu sözden in'izar eylediği tesir ma'a-ziyadetin hâsıl oldu. Zira o anda Özden'i ı yüzü sanki ciğerine şiş sokulmuş gibi bir sûret-i ızdırâb ile tagayyür eylemiş ve ciğerine sokulan şişten feverân eden kan yüzüne hücum etmiş gibi bütün vechini bir humret-i müdhişe istilâ eylemişti. Bereket versin ki Selim karşıdaki odayı dahi seyretmek ihtarıyla hemen karının önüne düştü, yürüdü ve Özden dahi tebeddül ve tagyîrini Selim Kamaro'ya gösterip anlatmamış olduğu tesellisiyle müteselli olarak herifin arkasına düştü, gitti.

Salonun sol tarafındaki odaya dahi girdiler. Bu odada Katerina'yı işgal edecek ve eğlendirebilecek esbabın kâffesi hatta ma'a-ziyadetin mükemmel olması Özden'in bütün bütün hayretine çarpmıştı.

Özden - İşte burası elhak hepsinden güzel.

Selim - İşte bunların hepsi kimin için tedarik olduğunu bilirsin ya? Salonun duvarı üzerinde ismi yazılıdır.

Özden - Evet anlaşılıyor.

Selim - Herif seviyor. Ne yapsın? Ayıplanmaz ya.

Özden - Sevdiğini bundan mı anlıyorsun?

Selim - Yalnız bundan da değil. Ben kendim de bilirim. Ancak bu da sevdiğine delâlet edebilir ya.

Özden - Sevdiğine delâlet eden yalnız bu dairenin şu suretle tanzimi ise, o muhabbet pek de muhabbet-i ciddîye ve kaviyye olmak üzere hükmolunamaz.

Selim - Neden hükmolunamasın? İnsan sevmediği bir karı için bu kadar külfet ihtiyar eder mi?

Özden - Rica ederim Gospodin Selim. Söyletmeyiniz beni. Hakkınızı teslim ettim. Seviyor diyelim. Katerina'yı pek ziyade hem de cidden, hakikaten seviyor diyelim de dava kısa kesilsin.

Selim - İyi ama sen bana merak verdin. Ben şimdi işi kısa kesemem. Hem senin çehrene baktıkça ben seni âdeta mustarip görüyorum. Eğer sen ümidim vechile Katerina'yı ez-can ü dil sever bir dost isen, şu ziyaretten fevkalhad memnun ve münbasit olmalısın. Zira bana kalır ise bunlar Kaplan'ın Katerina'yı cidden sevdiğine delâlet eder. Hiç senin hanımın, kızın, dostun olan bir kızı Kaplan Bey gibi bir adam sever ve onun için bu kadar külfetler eder ise, memnun olmamak sana yakışır mı?

Özden - Canım. Fedakârlık dediğiniz ne oluyor? Kaplan gibi bir Bey faraza yirmi bin karbon sarfedip de böyle bir daire vücuda getirir ise bu fedakârlık mı addolunur? Öte tarafta bir fakir adam hâline göre bir fedakârlık eder ki binnisbe bundan daha büyüktür. Ben para ile gösterilecek fedakârlıklara o kadar ehemmiyet vermem. Bahusus bugün yüz bin karbon sarf etse yıkılmayacak olan bir Kaplan Beyin on beş, yirmi bin karbon sarf etmiş olmasına asla fedakârlık manası veremem. Muhabbeti para kesesinde aramamalıdır. Yürekte aramalıdır.

Selim - Bunda hakkın yoktur diyemem. Fakat ben Kaplan Beyin yüreğinde de eser-i muhabbet görüyorum.

Özden - Sizin Sohum Kumandanının karısına olan muhabbetiniz gibi öyle değil mi?

Selim - (İstiğrabla) Vay sen bunu neden biliyorsun?

Özden - Bunu bilmeyen yalnız ben idim. Ben de öğrendim.

Ben öğreninceye kadar emin olunuz bütün âlemde öğrenmişti. Ne o? Ne bozuldunuz öyle?

Selim - Hiç bozulduğum yoktur. Niçin bozulayım? Sevmek ayıp mıdır sanki?

Özden - Hayır efendim. Sevmek ayıp değildir. Bilâkis pek memduh, pek makbul bir şeydir. Lâkin öyle memduh ve makbul ve mukaddes olacak bir sevgiyi nerede bulalım? Sizin Madam Kumandan'ı sevmenize sevgi mi derim ki onu ziyade sever bir muhabbet olsanız evvelâ kocasını kıskanmanız lâzım gelirdi.

Selim - Kocasının hakkını....

Özden - (Sert bir çehre ile hemen tekdir yollu) Sus! Hiç aşk denilen şey haklılık, haksızlık tanır mı?

Özden'in şu tekdirâne muamelesi Selim'in âdeta bir müddetcik sukûtunu mucip olmuştu. Ve hemen aradı taradı Özden'in bu sözüne cevab-ı sevap olabilecek bir söz bulamadı. Binaenaleyh meseleyi yine eski suretine irca eyledi:

Selim - Biz sadedden çıkıyoruz. Ben Madam Kumandan'ı sevmişim sevmemişim sizin nenize lâzım? Farz ediniz ki benim Madam Kumandan'a olan muhabbetim onun semere-i visâlinden istifade hevesiyle bir meylden ibarettir. Lâkin Kaplan Beyin Katerina'ya olan muhabbeti buna makis değildir.

Özden - Bunu da ban.: söylemeyiniz Gospodin Selim. Bu lafa ehemmiyet verenlerden değilim. Fiiliyata, maddiyata bakarım. Hem teessüf ederim ki Katerina Kaplan'ın tatlı diline bakıp itimat ederek aldandığı gibi salonu da görünce bütün bütün rabt-ı kalble aldanacaktır. Zira Kaplan Beyin zekâsı bu daireyi ilhak ve kadını aldatabilecek zarafet dahilinde tezyin eylemiştir.

Özden'in bu sözleri Selim'in nazar-ı ehemmiyetini açarak karıyı bir kat daha deşmek ve meseleyi güzelce istizah eylemek için birçok sualler daha irat eylediyse de Özden sanki bahsin hîn-i cereyanında daralmış bir bahhâs imiş gibi dargın bir çehre ile yalnız "kazın ayağı senin anladığın gibi değildir" manasını işrap yolunda baş sallamakla iktifa eyler ve salonu tezyin eden eşyayı birer birer muayene ile tavr-ı iştigal gösterirdi.

Selim ile Özden Katerinaski Salonu ziyaret etmek ve buraya kadar sûret-i cereyanını görmüş olduğumuz muhavereyi

yürütmek için dışarıya çıkıp da Kaplan ile Katerina'nın yalnız kaldıkları zaman bu müddetin birkaç saniyesi ve belki birkaç dakikası sükûtla geçmişti.

Vakıa bunların şimdiye kadar malûmumuz olan hâline ve yekdiğeri hakkındaki şiddet-i iştiyakına nazaran böyle sükût ile geçiştirecek vakitleri olmamak lüzumunu kendileri dahi teslim ederler. Ancak bu makule heveskârların gayet şiddet-i iştiyak ile intizar eyledikleri zaman fırsatın vukuu akîbinde aradan her ağyar ve engelin indifâıyla hâl-i hicrandan hâl-i visâle inkılâbı için müddet-i imtidâdı tayin olunamayacak kadar bir sükût zamanı geçmek böyle her muvâsalada görülen ahval-i zaruriyyedendir. Kaplan Bey ise bugün ibtidâ-yı kelâmı bililtizam Katerina'ya terk ederek güya ol taraftan ne emir zuhur edeceğine intizar eyliyormuş gibi bir hâlde boynunu bükmüş durmuştu. Nihayet emeli vechile sözü kıza başlatıncaya kadar bu vaz'ını muhafaza eyledi.

Katerina - Selim nereye gitti?

Kaplan - Burada iki dakikacık benimle kalmaktan havf mı ediyorsunuz efendim?

Katerina - Hayır. Korkmuyorum. Neden korkayım? Fakat Özden de yok, Selim de.

Kaplan - Bilirsiniz ki Katerinaski Salonu gezmeye gittiler. Ah Katerina! Onlar gitmeyecek olsalardı bile ya ben mutlaka onları gönderecektim, veyahut yine onlar yanımızda oldukları hâlde Katerinaski Salonu gezmeye biz ikimiz yalnızca gidecektik. Ah! Sizinle iki dakikacık yalnız kalmak benim için her zaman aranılır, arzu edilir nimetlerden olduğunu bilmez misiniz? Vakıa Selim benim sırdaşım olup ondan gizli hiçbir işim yok ise de ....

Katerina - Vakıa sır tevdi edilecek bir çocuktur.

Kaplan - (Sözünde devamla) Sizinle yalnız kalmaya muvaffak olacağım zamanlar için bana gölgem bile ağyar sayılır.

Katerina - Teşekkür ederim Kaplan Bey. Bu teveccühleri gösterdiğiniz için yüreğimin itminânı bir kat daha artar. Zati ben de sizinle iki dakikacık yalnız kalmaya muhtaçtım.

Kaplan - Ah benim mültefit efendim. Beni hususi iltifatınız ile ihya etmek için öyle değil mi? Öyledir deyiniz Allah'ı

severseniz öyledir deyiniz. Beni yalnız bu söz ihyaya kifayet eder.

Katerina - Ormandan gelirken yolda size Selim bir şey söyledi mi?

Kaplan - Buraya teşrifinizi haber verdi ki bu beşaret benim için kâfidir?

Katerina - Niçin gelişimden bir şey açtı mı?

Kaplan - Hayır! Kendisi bazı işler için gelecek olması üzerine sizin dahi mahza beni ihya etmek için onunla beraber geldiğinizi söyledi.

Katerina - Kendisi hangi iş için gelmiş?

Kaplan - Canım o size ait olacak bir iş değildir. Kadın işi değil. Sormayınız Allah'ı severseniz şimdi onları. Yürek işinden bahs edelim.

Katerina - Yok. Benim asıl işim onları sormaktır. Birbirimizi yeniden şimdi sevecek değiliz ya. Muhabbet hazır.

Kaplan - Demek oluyor ki beni seveceksiniz. Yahut seviyorsunuz Katerinacığım ha?

Katerina - Yeni baştan te'min-i muhabbete mi başlayacağız?

Kaplan - Ah! Hayır! Hiç yeni baştan değil. Siz bana günde kaç bin kere "ah Kaplanım! Ben seni severim" diyecek olsanız bu sözü daima ilk defa olarak söylemiş kadar beni mütelezziz etmiş olursunuz.

Katerina - Bu sözün tekrarı sizi mes'ut etmeye kâfi midir?

Kaplan - Ona şüphe mi edersin a gözüm! İnkâr etmem. Maatteşekkür itiraf ederim ki siz beni seversiniz diye iman etmişim. Zira aksini itikat eylemiş olsam kendime kıymaklığım lâzım gelir.

Katerina - Sizin mes'udiyetiniz bu kadar kolay ise ben sizi saatte kırk defa mes'ut edebileceğim demektir. İşte memnun olunuz. Sizi seviyorum. Hem bu lâkırdım hükümsüz bir şey değildir. Yürekten seviyorum. Sizi sevmeyen, sizin muhabbetinize de itimadı olmayan bir kızın buralarda ne işi var?

Kaplan - Yemin ederim ki beni cidden mes'ut eylediniz.

Katerina - Hatta bu defa gelişim de ancak size olan

muhabbetimin sevki üzerinedir. Sizi hem pek büyük bir tehlikeden muhafaza etmek, hem de size pek büyük bir mes'udiyet kazandırmak için geldim. Bence saadet olan bir şeyin sizce de saadetten madut olacağını bilemez isem de ....

Kaplan - Etmeyiniz Allah'ı severseniz. İşte yine serzeniş suretinde lâtifeye başlıyorsunuz ki ben bunları ciddiyete haml ile üzülüyorum. Bana sorar iseniz hakkımdaki teveccühünüzü kaybetmekten ziyade kendim için tehlike ve felâket olamaz. Sizinle bekâm olmaktan büyük de kendim için hiçbir mes'udiyet düşünememekteyim.

Kaplan'ın nev'amâ tarz-ı me'yûsânede söz söylemekte olmasına bakıp da kendisini hakikaten meyus addetmeyiniz. Söylediği sözlerin ye'sinden naşi istirham fikriyle söylenmemekte olduğunu size biz haber verelim. Hicran ve hıramândan söyleyip söylemediğinden bahsetmek, hatta yâri âguşunda olan âşıklarda bile görülür. Âşıkası kendisine saatte kırk defa kendisini sevdiğine dair teminat verse âşık seksen defa daha adem-i itminân göstererek te'minât-ı cedîde ister. Çünkü her defasında yeniden aldığı teminat âşık için bir başka lezzeti mucip olur ki buraları cümleden ziyade erbâb-ı heva ve hevese malûmdur.

Söz söylerken Kaplan Beyin tavrına dikkat etmiş olsaydınız, kendisinde nevmîdî ve ye'sin fıkdânına dair burada bizim malûmat vermekliğimize ihtiyacınız bile kalmayarak meseleyi kendi kendinize istihraç eylerdiniz. Haniya bazı muhibler vardır ki karşısındaki mahbube kendi malı olduğuna kanaat-ı kâmilesi olur da, ona ettiği niyaza ve onun tarafından gördüğü muamele-i istiğnâ ve naza mahza kendi zevk-i maddî ve manevî ve telezzüz-i cismanî ve ruhaniyyesi için revaç verir. Böyle olan muhibler, mahbubelerine ettikleri niyazı güya o bir gonce-i nevşüküfte imiş de onu bir koklayışta hırs ve tahassüründen eritip pejmürde edecekmiş gibi bir sûret-i tahassür ve iştiyakla eder. Ve onun tarafından gördüğü naz ve istiğnâları dahi meyusâne değil bilâkis pek münbasitâne ve pek müştehiyâne telâkki eyler.

İşte Kaplan Beyin Katerina nezdindeki hâl ve vaz' ve tavrı dahi böyleydi. Ama Katerina'nın Kaplan Bey huzurundaki hâl ve vaz' ve tavrını da buna kıyas etmeyiniz. O bambaşka bir hâldeydi. Özden ile sebkat eden müşafehesi hatırınızdan çıkmamış ise Katerina'nın Kaplan Bey karşısında ne hâl ve

vaz'da bulunduğunu nazarıdikkatiniz önünde tayin edebilirsiniz. Mahaza sizi yormamak için keyfiyeti biz muhtasaran haber verelim:

Katerina'nın Kaplan Beyi ez-can ü dil sevmekte olduğuna emniyet ediniz. Hatta mezburenin bilvücuh mahrem-i esrârı ve vâkıf-ı râz-ı nihânî olması lâzım gelen dayesi Özden'in bu bapta emniyet kelimesi bulunduğuna mebnidir ki, teessüf ve telehhüfünde mertebe-i tehâlüke varırdı. Bîçare kızcağız Kaplan'ı hem bu kadar sever ve hem de şu muhabbetinde mes'ut olamayacağını daima gözü önüne getirerek ve kendisini daima bedbaht bularak meyus olurdu. Ama bunda bir değil birkaç dereceye kadar hakkı da vardı. Zira Kaplan'ın dahi kendi hakkındaki muhabbetine inanacak olsa dahi aradaki muhalefet-i diniyye kendisini Kaplan'a varmaktan men etmekte bulunduğu gibi Kaplan'ı dahi kendisini almakta men eder görürdü. Çünkü Katerina her ne kadar olsa kendisinin Kaplan'a varmasını behemehâl Müslüman olmasına mütevakkıf gördüğü gibi, Kaplan'ın kendisini alabilmesini dahi Hristiyan olmasına menût görüp bunun ikisi dahi kendi nazar-ı muhakemesinde muhâlâttan addolunurdu.

Evet! Biz Katerina'nın yüreği içinde en gizli katmerlerin havi olduğu esrarı dahi bildiğimizden hükmederiz ki Katerina şu gördüğü müşkülâtın tedbir-i ahsenle iktihâmı mümkün olamadığını yakinen anladığı zamanlar bunu fedakârlıkla iktihâm etmeyi göze aldırır ve "Ne olursa olsun kendimi Kaplan'ın mürüvvet-i merdânesine teslim ederim" der idiyse de dadısı Özden'in kızı soğutmak için daima ihtardan hâli kalmadığı taaddüd-i zevcât meselesi derhâl gözleri önünde simsiyah kararıp "Ah! göze aldırdığım şu büyük fedakârlığın kadrini takdirde Kaplan aciz değildir. Ama buna mukabil kendisince hemen hiçbir ehemmiyeti olmayan taaddüd-i zevcât benim için ne büyük bir felâket olacağını takdire muktedir değildir. Takdir edebilse onu da asla tecvîz etmeyeceğinden eminim. Ancak bu suret onlarca suver-i âdiyyedendir. Ben teklif edecek olsam hiffetime haml ile beni ta'yîb eder" diye yüreği içinde cevelân eden haset kanı yürek damarlarını sızlatırdı.

İşte şu hâlde bulunan kızcağız bugün Kaplan'ın kendisine göstermekte bulunduğu çehre-i inbisatı memnuniyetinden çıldıra-

cak gibi bir suretle telâkki eder idiyse de, yüreği içindeki meyusiyet kanlarının boyasını her hâlde yüzüne vurmaktan dahi hâli kaldığından zavallı Moskof kızcağızı daima havfla reca arasında gibi bir tavırda idi. Şu kadar var ki, Kaplan'dan gördüğü muvafakat mukaddimeleri asıl arz ve tavsiye edeceği hususatı dermiyan için cür'etini kıramadıktan fazla bilâkis zamm bile etti. Dedi ki:

Katerina - Sizin kendinizce hesap ettiğiniz felâket ve saadet bu mudur? Öyle ise arz edeceğim işin içinde bunlar da vardır. Ama fikrinizde olan galeyanı yatıştırınız, biraz müsterih olunuz da öyle konuşalım.

Kaplan - Bilâkis fikrimde hiçbir şey yoktur. Kemaliyle müsterihim. Ne söyleyecek iseniz can kulağıyla dinlemeye hazır ve amadeyim.

Katerina - Şu aralık Türkler ile olan muharebeye Kafkasya ne nazarla bakıyor?

Kızın bu suali Kaplan'a bir dakika evvelki hâl-i inbisâtını bütün bütün kaybettirir ise ne dersiniz? Haniya başka bir mesele üzerine tatlı tatlı konuşup dururken karşınızda bulunan adamın pek büyük bir felâketini veyahut ifşası asla caiz olmayacak bir kabahatini yüzüne karşı dermiyan edince o adama nasıl bir beht ve hayret gelir? İşte Kaplan dahi böyle bir hayrete duçar olmuştu. Elini derhâl eline götürerek ve elinin derisini dilin ve kemiklerini parmakları arasında tazyik eyleyerek bir iki dakika kadar zaman geçtiği hâlde bir türlü Katerina'ya verecek cevap bulamadı. Neden sonra tıkana tıkana şu cevabı verdi:

Kaplan - Ne bileyim ben? Ben Kafkasya nazırı değilim ya?

Hâlbuki Kaplan'ın bu suretle bozulması Katerina'nın da levnini tagyîr eylemişti. Hem Katerina'nın tagayyür-i hatırı içinde pek büyük bir havf ve hirâsa delâlet eder alâmetler de vardı. Zira karşısında bulunan Kaplan müfterisin bir gazabıyla pençeleri ve tırnakları arasında vücudu tiftik gibi tel tel olmak bile Katerina nezdinde ihtimalden baîd görülmemişti. Binaenaleyh o da titreye titreye Kaplan'a cevap verdi:

Katerina - Sualim galiba size pek ziyade ıstırap verdi. Bu kadar ıstırap vereceğini bilseydim Kaplan'ım billâhi sormaz-

dım.

Kaplan - (Biraz kendisine gelerek) Estağfurullah Katerina! Hiç sen bir sual sorarsın da ben ondan mustarip olur muyum? Bilâkis daima senin suallerine muhatap olmak isterim. Sorduğun şey hakkında cidden malûmatım yoktu da şayet sana cevaben arz etmek üzere hatırıma bir şey gelir mi diye arandım.

Katerina - (Cesaretini toplayarak) Müsaade edersen sana ben haber vereyim ki Kafkas ahvaline dair sende malûmat vardır. Hayır Kaplan'ım! Bu sırrı benden ketm etmeyeceksin. Beni bu sırra nâ-mahrem addetmeyeceksin. Vakıa her Kafkaslı bu sırrı her Moskoftan ketm eder. Ancak sen Kafkaslı bunu ben Rustan ketm etmeyecektir. Nasıl ki bende olan bir sırrı dahi hiçbir Rus, hiçbir Kafkaslıya tevdî edemez. Lâkin ben seni Kafkaslı değil, Rus değil hatta kendi canım gibi bildiğimden işte onu sana tevdî ediyorum.

Kaplan - (Dikkatle) Ne var bakalım?

Katerina - Ben Petersburg'dan gelen emirleri okudum. Kendi gözümle görüp okudum. Bugünkü günde Rusya devleti Kafkas'tan emin değildir. Binaenaleyh emirler ol kadar şiddetlidir ki insan titrer. Her kimden zerre kadar şüphe edilecek olsa derhâl mahv edilecek. Ah Kaplan! Kaplan'ım! Canım! Emin ol ki dünyada senden başka hiçbir şey gözümde yoktur. Ne vatan tanırım, ne devlet, ne de familya. Encâm-ı kâr-ı dinimi de senin yolunda feda ederim. Benim için vatan senin âguşun olacak. Devlet sana sahâbetten ibaret kalacak. Familyam sensin Kaplan, sen.

Kaplan - Bu kadar büyük teminata nasıl teşekkür edeceğimi bilemem. Fakat asıl meseleye gelelim.

Katerina - Şimdi ben bu hâlde, bu fikirde, bu histe bulunurken senin olmayacak, sonu çıkmayacak bir dava üzerine beş paralık bir ip ile asılmaklığına razı olur muyum?

Kaplan - Neden asılayım?

Katerina - Elbette. Hükûmet sizden edna mertebe şüphe edecek olursa senin de olacağın odur.

Kaplan - Şüphe etmez ise yine olacağım o mudur?

Katerina - Hayır! O zaman bir şey olmadıktan fazla mükâfatını da görürsün. Fakat hükûmete bu şüpheyi vermemek için ne yapmak lâzım olduğunu bilir misin?

Kaplan - Muharebenin hatta vukuundan bile haberdar değilmişim gibi kendi hanemde oturup kendi işimle yani Katerina'mın hayaliyle meşgul olmak.

Katerina - Hayır! Yalnız bu kifayet etmez. O hâlde Kafkas'ın senden başka beyleri kıyam ederler ise senin hiçbir dahlin olmadığı hâlde bile yine ukûbet görürsün. Ah Kaplan! Seni ne kadar sevdiğimi bilsen! Mutlaka bilmiyorsun. Bilmek istemiyorsun diyemem. Zira sen beni sevdiğin için benim de seni sevdiğimden emin olmayı saadet addedersin. Cidden muhabbetimin derecesini bilmiyorsun. Validen olsun, hemşiren olsun âlemde hiçbir karı seni benim kadar sevemez.

Kaplan - Hemşirem yoktur.

Katerina - (Devamla) İhtimal ki onlar Kafkas'ın selâmeti filân diye seni feda etmeye de razı olurlar. Ah! Ben ise seni cihanın selâmetine feda etmem. Sana bir hata gelmesin de ister ise cihan paldır küldür yıkılıp enkazı göklere kadar yığılsın, gitsin.

Kaplan - Ya nasıl hareket etmekliğimi emr edersin?

Katerina - Emir mi? Hayır estağfurullah sen beni sair Rus kızları yerine koyma. Ben âşıkına emr eder Rus kızlarından değilim. Sevdiğim Kafkaslı olduğundan ona kendisini cidden sevdirmek için Kafkas'ın her âdetine kendimi tatbik etmekteyim. Bir Kafkas kız sevdiğine emr etmez. Rica eder, yalvarır. Erkeğin mürüvvet ve merhametine, mazhariyetini temin için karşısında mahzun mahzun boynunu büker durur.

Kaplan - Hayır! Pek iyi öğrenmemişsin. Ne yalvarır, ne mahzun durur, ne de emr eder. Âdeta doğrudan doğruya ihtar eyler.

Katerina - Öyle ise ben de ihtar edeyim. Yalnız kendi hanende, kendi hâlinle oturmak kifayet etmez. Hükûmeti kendi sadakatinden temin etmelisin. Eğer bu temine de muvaffak olur isen, hiçbir tehlikeye ihtimal kalmadıktan başka mükâfat kapısı dahi açılır. İstediğin rütbe senin için hazırdır. Hatta sana kat'iyyen addederim ki o hâlde Katerina dahi ebediyen senindir.

Söz bu dereceye geldikte Kaplan'ın tavrı pek ziyade ciddileşip bir dakika kadar pek dalgın bir hâlde bulundu. Badehu aradığı şeyi zihninde bulmuş olanlarda görülen itminanla başını

kaldırıp dedi ki:

Kaplan - Katerina benim midir?

Katerina - (Memnuniyetle) Evet senindir. Ona hiç şüphe etme. Hatta gerek sence, gerek bence hiçbir fedakârlığa ihtiyaç kalmaksızın senindir. Sen imparator hazretlerinin hükûmeti için sadakatle hizmet ederek bir kaymakamlık, bir miralaylık ve ihtimal ki bir generallik rütbesi alır isen artık anam, babam "Biz kızımızı bir Abaza beyine vermeyiz" diye ısrar edebilir mi? O hâlde sen bir Abaza beyi olmaktan çıkarsın, imparator hazretlerinin en sadık bendegânı sırasına geçersin.

Kaplan - (Yine teemmülden sonra) Söylediğin sözlerin hep doğrudur Katerinam. Bu sözleri bana olan muhabbetinden dolayı söylediğini de bilirim. Senin gayet emelin beni tehlikeden muhafaza eyledikten fazla içtimaımız için de bir yol, bir vesile bulmaktır.

Katerina - Evet. İnkâr etmem ki öyledir. Neye inkâr edeyim? Ayıp değil a! Kendimi sana, seni kendime mal etmek istiyorum. Sen bir Abaza beyi kaldıkça ben de bir Rus kızı bulundukça içtimaımıza hemen hiç ihtimal yoktur. Meğer ki başımızı alıp bir tarafa kaçalım.

Kaplan - Ah! Benimle kaçmaya da razı oluyorsun ha?

Katerina - Ah zalim! Ne kadar olsa Kafkaslısın! Ne kadar olsa taş yüreklisin! Barbar demeye dilim varmıyor. Yüreğim razı olmuyor. Sen barbar değilsin, meleksin ama!... Benim gibi muhabbetinin sadematına bir türlü dayanamayan bir kızın hâlini anlayacak kadar senin yüreğin rakik değildir. Heveslerinin husulü, yollarının hep kapandığını gördüğü zaman ta nerelere kadar düşünüp, neleri göze aldırdığını, ne uzak yollar tasavvur eylediğini bir türlü hesap edemezsin.

Kaplan - Şimdi bu serzenişlere hacet var mıdır ya? Verdiğin nasihatteki meramın ne olduğunu anladım dedim. Fakat ben Rusya hükûmetine sadakatimi temin etmiş olsam bile ne iş görebilirim? Elimden ne gelir?

Kız Kaplan'dan aldığı şu son lâkırdıyı ilk mukaddime-i muvaffakiyyet addetmekle sevincinden hemen Kaplan'ın boynuna sarılacağı geldi ise de yine kemal-i hazm ve ihtiyatı vacip gördü. Binaenaleyh sözün arkasını kesmeden şunu da dermiyan

eyledi:

Katerina - Ne iş göremezsin? Elinden ne iş gelmez? Bir kere kendi sözüne tâbi kaç bin adam vardır?

Kaplan - Sekiz dokuz yüz familya vardır ki elli altmış bin nüfusu havidir?

Katerina - Gördün mü bir kere. Demek oluyor ki Rusya devleti evvelâ bu kadar bin nüfusun itaatinden emin olacak. Saniyen altmış bin nüfustan elbette beş bin cengâver çıkar. Bunları da sair asileri terbiye işinde kullanacaktır. Bu az hizmet midir? Bunlardan başka sen kendinden küçük birtakım beyler üzerine de sözünü geçiremez misin? Murat etmiş olsan üç beş büyük beylere şu sana arz eylediğim hakikatleri arz ederek onların da başını belâdan kurtaramaz mısın?

Kaplan İyi ama onlar da öyle isyan gibi filân gibi şeylere istidat yoktur. Beyhude .....

Katerina - Varsın olsun. Biz var itibar edelim. Yok ise bizim için daha büyük kâr yerine geçer. Derler ki Kafkas'ın kâffesi ayaklanacak idi de Kaplan Beyin himmetiyle filân filân kabileler yerinden bile kımıldanmadıktan fazla Kaplan Bey asileri de terbiye eyledi. Eğer böyle devletçe büyük görülecek bir işe muvaffak olur isen bil ki generalsin! (Kaplan düşünür) Ne düşünüyorsun? Bu hizmet elinden gelmeyecek mi yoksa?

Kaplan - Yapamayacağım bir iş değildir ama. Buna hacet yok a canım, hacet yok. Emin olunuz ki Kafkas'ta asayiş ber-kemal kalacaktır.

Katerina - Size meramımı anlatamıyor muyum, neyim? Kafkas'ta asayiş bozulacak bozulmayacak meselesinde değiliz a beyim. Hükûmet bozulacak itikat ediyor. Eğer filhakika bozulmayacak ise biz kazanmak emelinde bulunduğumuz şeyi daha kolay kazanmış olacağız. Kafkas'ta bir fenalık çıkmaz ise bittabi çıkmamış olmayacak. Senin himmetinle çıkmamış sayılacak. Sen işin daha ilerisini bana havale et. Şimdiki hâlde yalnız senden bir vaat isterim. Ben işin ilerisini bilirim.

Kaplan - Ne vaadi istersin?

Katerina - Kafkas içinde kim kıyam eder ise etsin sen kıyam etmeyeceksin.

Kaplan - (Kemâl-i cür'etle) Bunu vaat etmekte tereddüt

bile göstermem.

Katerina - Daha sözüm bitmedi. Bir kere sen kıyam etmeyeceksin. Bir de sair kabileler isyan edecek olurlar ise onları da men'e çalışacaksın.

Kaplan - (Cebr-i nefs ve cür'etle) Bu da bir şey değil bunu da vaat ederim. Hem de silâhla men etmeyi ve o yolda fedâ-yı canı bile vaat ederim.

Katerina - Hayır fedâ-yı can istemem. Ağzımı mı arıyorsun yoksa? Sana şimdi ne dedim? Ben seni cihana değişmem. Ben yalnız kendimizi mes'ut etmenin en emin yolunu bulmakla iktifa ederim. Şimdi sen bana bu vaadi verdin mi?

Kaplan - Ez-can ü dil!

Katerina - Yemin isterim.

Kaplan - Kimin başına yemin edeyim? Ben yemin edecek olsam kimin başına ederim?

Katerina - (İnbisat-ı tâmla) Benim başıma!

Kaplan - Evet! İşte senin başına yemin ederim ki sana bu vaadi verdim.

Katerina - Öyle ise ben de sana vaat ederim ki yakın vakitte kaymakamlıktan generalliğe kadar bir askerî rütbesiyle beraber Katerina'ya da sahip ve malik olacaksın.

Kaplan - (Ziyade inbisat gösterip) Deme Allah'ı seversen?

Katerina - Vaat ediyorum.

Kaplan - O hâlde ben seni istediğim gibi saracak mıyım?

Katerina - Zevcen olacak değil miyim?

Kaplan - (Daha ziyade inbisatla) Ah! Ne saadet! Fakat öyle ise şimdilik ale'l-hesab olarak birkaç buse!.....

Diye Kaplan münşerihan, münbasitan kızı der-âguş etmeye davrandıkta bu defa Katerina döfaât-i sairede gösterdiği gönülsüz.... Müdafaayı da göstermeyip kendisini Kaplan'ın kolları arasına attı.

Vay alçak vay! Kafkas'ın koskocaman bir beyi olsun altmış seksen bin nüfusa hükmü geçsin de bir Moskof kızının aşkı onu vatanperverliğin mukteziyatından çevirebilsin ha? Muharrir efendi! Sen alçaklıktan bir nümune olmak için mi bu Kaplan dediğin maymunu tasvir ettin?

Efendim! Bu suali etmek ve ihtiyar eylediği hareketten dolayı Kaplan'a lânet okumak hak ve vazifesi size ait olsa idi, şu sualinize cevap vermek külfetini ihtiyar eylerdim. Burada size tavsiye edeceğim şey sükût ve sabırdır.

Eğerçi Katerina bu defa âşık-ı mütehassirîne hiçbir müdafaada bulunmamış idiyse de bîçare Kaplan'ın talihi şu kadarcık bir mes'udiyetin müddet-i devamını dahi pek kısa kesmişti. Zira tamam sarmaş dolaş oldukları anda Özden ile Selim Kamaro dahi Katerinaski Salon temaşasını bitirip bunların olduğu mahalle gelmekle onların ayakları patırtısı iki âşıkı birbirinden derhâl ayrılmaya mecbur eyledi.

Dördüncü Bap

Özden ile Selim Kamaro Katerina ile Kaplan'ın oldukları mahalle girdikleri zaman Özden Katerina'nın ahvaline dikkatle çehresinde hem bahiste galebe sevincine ve hem de mübareze-i âşıkânede za'f ve mağlubiyete delâlet eder ahval ve alâim görünce bir lâhza için çehresi kireç kesilerek donmuş kalmış idiyse de, Kaplan orada hazır bulunmak mülâbesesiyle yüreği içindeki şeylerden zahiren asla renk vermek caiz olmadığını yakînen görünce yine derhâl kendisini toplayıp kalben hiç istemediği surette ibraz-ı şetârete kendisini mecbur bildi. "Aman Katerina! Salonu görmelisiniz, salonu! Vakıa isminize nispet edilmeye pek şayeste ve şayan bir şeydir. İçinde neler yok? Sohum'da sizin kendi dairenizde neler var ise burada cümlesi mevcut olduktan maada fazla olarak can sevecek ve insanı eğlendirecek bin türlü şeyler daha var" diye Katerinaski Salonu medh ü sitayişe müsâraat eyledi.

Selim Kamaro dahi içeriye girerken Kaplan'ın tavrına dikkat ederek mîr-i mumaileyhi pek mutmain ve memnun bir hâlde bulunca kendisi dahi müsterih olarak ve Kaplan ile söyleşeceği sözleri ileride bir vakt-i münâsebe ta'vîk eyleyerek Katerinaski Salonun senâsında Özden'e peyrev olmaya başladı.

Salonun senâsı epeyce uzandı, gitti. Hatta bazı şeyler tekrar tekrar söylendi. Zira bir dakika ol Kaplan ile yalnız bulunduğu zaman sebkat eden ahval-i siyasiyye ve bilhassa husûsat-ı âşıkâneyi bir dakika sonra Özden ile Selim'in vürudu üzerine def'aten sûret-i uhrâya tebdil etmek artık kâffe-i hissiyâtı gale-

yana gelen Katerina'nın iktidarı haricine çıkıp kendisine söylenen sözleri alık alık bir suretle telâkki etmekte bulunmuştu.

Nihayet bu hâl ile o mahfil-i muhavereyi hüsn-i idareye muktedir olamayacağını kendisi dahi anlayınca hem rahat etmek ve hem de bilhassa fikrini müsterih eylemek için Katerinaski Salonu kendisi dahi ziyaret ve muayene eylemeye rağbet göstermekle Kaplan'dan bilistizân Özden'i yanına alarak çıktı, Katerinaski Salona gitti.

Bunlar gittikten sonra Selim ile Kaplan arasında teati olunacak sözler her ne kadar gizli olacaksalar da, biz onları işitmeksizin hükümlerini istihrâc edebiliriz. Bedihîdir ki Selim Katerina'nın teklif edeceği şeyi ne surette teklif eylemiş olduğunu ve ona Kaplan tarafından ne cevap verildiğini soracak ve kezalik aşikârdır ki Kaplan dahi sûret-i sebkatını görmüş olduğumuz hususatı haber verecektir. Hâlbuki Özden'in etvâr-ı mahsusasına nazaran Katerina ile salonda yalnız bulunacakları zaman dahi aralarında bazı ehemmiyetli sözler teati olunacağından şu aralık zihnimizi oraya sevk etmek her hâlde müreccah görülür.

Katerina kendi namına mensup olan salona girdiği zaman vakıa bu mahallin ziynetine Özden kadar hayran kalmamış ve kibarlığı hasebiyle hayretinin bir büyük kısmını saklamaya dahi lüzum görmüş ise de cepheye gelen duvar üzerinde gayet müzeyyen Moskof hurufuyla kendi namına mensup salonun ismi muharrer olması fevkalgaye inbisatını müstelzim olarak işte mahza bu inbisatının sevkine mukavemet gösterememişti. Demişti ki:

Katerina - Zannederim ki dünyada hiçbir erkek sevdiği kızın namını takdisen böyle bir şey yapmak lüzumunu tahattur bile etmemiştir. Sen ne dersin Özden?

Özden - Şaşarım!

Katerina - Neye şaşarsın? Kaplan Beyde olan zarafetin bu derece-i fevkalâdesine mi?

Özden - Hayır! Kendisine olan muhabbetiniz sizi ne inceden inceye tevillere, teveccühlere kadar sevk eylediğine şaşarım.

Katerina - Ha! Aklıma geldi. Gerçek sen Kaplan Beyin muhabbetinde olan ciddîliğe inanmazsın. Fakat işte salonu gördün. Zannederim ki benden ziyade beğendin. Şimdi beni sevmeyen

bir adam bu kadar külfeti ihtiyar eder mi? Buna ne dersin?

Özden - Demincek Selim Kamaro'da aynîyle bu mülâhazayı beyan eylemişti.

Katerina - Ona ne cevap verdin bakalım?

Özden - Sizin gibi bir dünya güzelini aldatıp ele almak için Kaplan Bey gibi bir adama bu kadarcık bir külfet çok mudur? Bence bunun hiçbir ehemmiyeti olamaz.

Katerina - Benim nerem dünya güzeli olduğunu bilemem. Vakıa Kaplan için böylé bir daire vücuda getirmek de bir külfet değildir. Murat etse bir saray bile yaptırır. Lâkin sana Kaplan Beyin beni gerçekten sevdiğini ispat etmek ister isem başka delillerim de vardır ki onlara diyecek hiçbir şey bulamazsın.

Özden - Galiba Kaplan Beye kabul ettirmek istediğiniz şeyleri kabul ettirdiniz de ona mağruren .....

Katerina - Evet! Kabul ettirdim. Benim için her fedakârlığı göze aldıracak. Kendisi isyan etmedikten başka sair beyleri de isyandan men edecek. Üç dört bin adamı ile bu işte fedâ-yı cana kadar hazır olduğunu vaat eyledi. Buna da şaşmaz mısın?

Özden - (Biraz teemmül ile) Şaşmam! Zati onlar da isyana niyet yok imiş de onun için size bu vaadi verdi. Hiç isyanı gözlerine kestirmiş olsalardı yalnız sizin muhabbetiniz için ondan vazgeçerler miydi? Bir kere şunu düşünmelisiniz ki Kaplan Bey hamiyetsiz bir adam değildir. Hem de onu hamiyetsiz görür iseniz siz de sevmemelisiniz. Hamiyetli bir Kafkas beyi öyle bir kıza olan aşkından dolayı vatanına hıyanet eder mi?

Katerina - (Bayağı tehevvürle) Eğer Kaplan benim dizlerim dibinde canını feda edecek olsa yine inanmamakta ısrar edecek olduktan sonra bunlara hiç inanamamakta mazursun. Ben de divane gibi seni iknaa çalışıyorum. Var inanmayı ver. Ben inandım kuzum. Kaplan beni, benim onu sevdiğimden ziyade seviyor. Ben onun için âlemde her şeyi feda edeceğim gibi o da benim için memleketini de hatta hamiyetini de her şeyini feda edecek.

Özden - (Hiddetinden kireç kesilerek) Vay! Kaplan Bey için her şeyi feda edeceksiniz öyle mi?

Katerina - Her şeyi. Canımı da feda edeceğim. Canımdan aziz daha nem var ise hep feda edeceğim.

Özden - Familyanızı! Dininizi!

Katerina - Benim familyam Kaplan Beyin familyasıdır. Dinime gelince Kaplan Bey beni bu kadar sevdiği hâlde elbette dinime taarruz etmez.

Özden - Siz hâlâ etmez itikadında bulununuz. Şimdi kendisini size beğendirmek için gösterdiği güler yüzleri, söylediği tatlı sözleri ilâ nihaye gösterecek ve söyleyecek diye mi itikat ediyorsunuz? Hele bir kere sizinle birkaç zaman öteki türlü yaşasın hevesini alsın da bakınız o zaman nasıl çehresini ve lisanını değiştirir. Hristiyanlığınızın bekası değil a şimdi Müslüman olsanız bile an-asl Hristiyan ve Moskof kızı olmanız onun nazarında sizin için en büyük bir kayıp olur.

Katerina - (Cür'et-i mütehevvirâne ile) Ne olursa olsun. Âlemde bana hatır ve hayale gelmedik felâketleri hep Kaplan etsin. Razıyım. Başımı kırsa, canıma kıysa razıyım. Anladın mı kuzum? Hem ben zaten vücutça da yorgunum, zihince de. Rica ederim beni daha ziyade yorma.

Diye soyunup, dökünüp esbâb-ı istirahatını ikmal etmesi zımnında Özden'e birtakım emirler vermiş ve Özden zarurî bu emirleri icraya dalmış olduğundan müşafeheye bu suretle tabiî hitam verilmiştir.

Acayip! Bu Özden dediğiniz karı da ne Allah'ın belâsı imiş. Bu ne kadar engellik?

Âlemde hangi şey vardır ki bir değil birkaç engelin ika eyledikleri müşkilâttan masun olsun?

Özden ile Katerina şu merkezde olunan muhaverelerini henüz bitirmedikleri gibi öte tarafta Kaplan ile Selim dahi henüz sözlerinde devam etmekte idiler ki, bir de oda kapısı açılıp Saatgiray dedikleri uşak gayet telâşla içeriye girdi. Böyle bilâistizân uşağın duhulü Kaplan'ı gazablanmaya takrîb eylemiş idiyse de Saatgiray'ın tavrında olan telâş ve perişanlık eserleri beyin nazarıdikkatini açarak "Ne o Saatgiray? Ne var?" sualini zarurî irat eylemişti.

Saatgiray - Efendim. Valideniz sizi görmek istiyor.

Kaplan - Selim ile biraz lâkırdımız var. Şimdi gelir, görürüm!

Saatgiray - Hayır efendim. O kendisi buraya gelecek. Gelmek istiyor.

Kaplan - Canım buraya selâmlığa nasıl gelir? Bahusus misafir de var. Hem ne zahmete girecek? Ben şimdi gelirim.

Saatgiray - Buralarını ben de anlattım ama "Selâmlık da benim evim değil mi? Hiç gelmediğim yer de değildir. Mutlaka şu anda oğlumu göreceğim" diyor. Hâlini görseniz korkarsınız. Hiddeti pek ziyade. Hatta kapıya kadar çıkmış.

Kaplan - Neye hiddet etmiş? Kendisini kim gücendirmiş?

Saatgiray - Bilmem efendim.

Uşağın getirdiği haber Kaplan'a da bir telâş vermiş olmasıyla ve fakat validesini kendi ayağına getirmek terbiyeye yakışık almayacağını da düşünmesiyle kendisi kalkıp validesi yanına gitmeye davranmış idiyse de, dışarıda zuhur eden bir gürültü ve şamata ahvali bütün bütün dîğer-gûn eylemişti. Bu gürültüyü eden Kaplan Beyin kendi validesi Şirinşah olup oğlundan cevap vürudunun gecikmesi üzerine zaten de hiddetli bulunduğundan gazabı bir kat daha artıp "Acayip! Selâmlıkta olanlardan ben mi utanacağım? Onlar benden utanmaya mecburdurlar" diye paldır küldür gelmişti.

Fakat Şirinşah'ın sûret-i vürûdunu yalnız bir "gelmişti" ile ifham edebilmek müstebittir. Bu geliş öyle sadece bir geliş değildi. Kendisi ellisine takarrüp etmiş bir kadın idiyse de, Kafkas'ta elli yaşındaki kadınların taraveti İstanbul'ca otuz beş yaşındakiler ile rekabet edebileceği gibi hiddetle galeyan eden kanı başına sıçrayıp yüzünde humretin artması ve an-asl kara ve kudretten sürmeli olan gözlerin vaz'-ı gazubânesi ve bir parmak kalınlığında siyah ve sık kaşların çatınması ve başındaki uzun ve gümrah saçların karışıp lâtif bir perişanlık suretini alması Şirinşah'ı en mahir bir ressama (Zühre-i gazabnak) levhasını resim için model ittihazına salih olacak bir hâle getirmişti.

Selim Kamaro ve hanımın vürudu üzerine teeddüben dışarıya çıkmıştı. Şirinşah ise hiçbir kimseden pervası olmayacak bir hışımla girip oğlunu yiyecek gibi bir suretle tevcîh-i hitâb-ı pür-itâba müsâraat eyledi.

Şirinşah - Kaplan.

Kaplan - Buyurunuz efendim.

Şirinşah - Kaplan sen benim oğlum değil misin? Sen şu memeden süt emmedin mi?

Kaplan - Emdim anacığım. Fakat bu telâş ne? Ben buna bir mana veremiyorum.

Şirinşah - Hayır. Sen bu memeden süt emmemişsin. Kan, irin emmişsin. Hem emdiğin süt ise bile kan, irin olsun.

Kaplan - (Şaşırıp) Canım ne var anacığım? Ne oldu?

Şirinşah - Bana anacığım deme. Ben senin anan değilim. Senin gibi bir alçağa ana olmak bana şeref değildir. Ah! Kaplan Bey isminde bir oğlum vardı ama ....

Kaplan - Ne oldun canım Allah'ı seversen, ne oldun. Kaplan hâlâ niçin senin oğlun olmasın?

Şirinşah - Benim oğlum Kaplan anasından emdiği bir katre sütün hakkını inkâr etmezdi.

Kaplan - Ben inkâr mı ettim?

Şirinşah - Keşke inkâr etmiş olsaydın. Keşke şu anda geberip gitseydin. Yahut ben geberseydim de oğlum namıyla koynumda bir Moskof besleyip büyütmüş olduğumu görmemiş olsaydım.

Kaplan - Bu ne acayip lâkırdı? Ben Moskof mu imişim?

Şirinşah - Moskof değildin. Timurtaş Beyin öz vahit oğlu idin. Ben seni Timurtaş Beyin öz vahit oğlu diye kucağımda büyüttüm. Sana verdiğim süt şecâat-i hamiyyet kanı olarak damarlarında cevelân edecek diye verdim. Şimdiye kadar Kafkas'ın intikamını Ruslardan almaya müheyya bir arslana malikim diye iftihar ediyordum. Sen karşımda salınıp gezdikçe o iftiharımla yüreğim kabarıp tatlı tatlı ağlayacağım gelirdi. Ah bugün (ağlamaya başlar), bugün acı acı ağlıyorum. Zira oğlum dediğim herif benim oğlum değilmiş. Çünkü Kafkas'ın Müntakimi addeylediğim beyzade Kafkas'ın bütün bütün felâketi için bugün söz veriyor. Ah verdiği sözde bir Moskof aşüftesinin başına yemin ediyor.

Söz bu dereceyi bulduğu zaman Kaplan'ın aklı başından giderek "anacığım..." diye Şirinşah'a meram anlatmaya müsâraat eylemiş idiyse de kadının ağzı köpürmüş, gözleri dönmüş, kulağı lâf işitemeyecek bir hâle gelmiş olduğundan oğlunu tahkir suretiyle iskât ederek:

Şirinşah - Yıkıl karşımdan alçak! Yıkıl diyorum! Seni burada bir daha gözüm görmesin! Burası Moskof hanesi değildir.

Burası Gazi Timurtaş Beyin hanesidir. Burada vatan namına, namus üzerine yemin edilir. Bir Moskof kızının başına yemin edilmez. Yıkıl git diyorum, git! Kendi milletinin aleyhine cellâtlık et de miralay olasın, kaymakam olasın. Biz burada kalırız. Moskofa karşı istiklâl ve hürriyet davasıyla kıyam ederiz.

Kaplan - Canım ben dururken sana mı?....

Şirinşah - Sen burada yoksun. Ben kıyam ederim ben. Timurtaş Beyin ayağını bastığı şu yerlerden Moskof ayağının levsini kanımla yıkarım. Ben bir âciz karıyım ama senin gibi kuvvetini, kudretini hıyanetle telvîs edenlerden daha mukaddes bir kahramanım. Öldüremez isem ölürüm. Canımı kurban eder isem vatanım yoluna kurban ederim bir Moskof kızı uğruna değil.

Kaplan - Aman Allah aşkına olsun, şu hakaretler artık elverir. İşin aslını faslını bilmediğin hâlde ....

Şirinşah - Ben işin aslını da bilirim faslını da. Kendi emin cariyem Takü evvelinden sonuna kadar lâkırdılarınızın kâffesini dinledi. Birer birer tercüme eyledi. Şu hâlde inkâra da mı kalkışacaksın? Öyle ise Moskofsun ama Moskofun da bir namuslusu değilsin! Yalancı, alçak bir Moskofsun!

Kaplan - Ama nineciğim gözlerim kararmaya başladı. Beynim dönüyor. Ben bu lâkırdıları ömrümde kimseden işitmemişim. Merhamet et. Anam olduğun hâlde ....

Şirinşah - Evet! Anan olduğum hâlde benden işit. Hakikat budur. Git diyorum git! Bu ev mukaddestir. Bu ev baban gibi büyük kardeşin gibi şühedâ-yı hürriyetin ziyaretgâhıdır. Onların ruhu "Biz bu ocağı muhafaza, müdafaa için kanımızı feda ettik" diye burasını ziyarete gelirler. Senin gibi bir alçak, namussuz kendi oğulları, kendi kardeşleri değil a, bayağı yabancı bile olsa onu burada görmekten istikrâh ederler. Şimdi git! O Moskof aşüftesini de beraber al götür.

Kaplan - Allah aşkına olsun! Babamın mukaddes kanı hürmeti için!

Şirinşah - Pek büyük bir yemin etmiş olmuyorsun. Senin indinde Moskof kızının başı babanın, kardeşinin mukaddes kanından daha mukaddestir.

Kaplan - Anacığım! Dünyada senin benim için en mukaddes her ne var ise onun hürmeti için sabret diyorum. İş içindeki işi

bilmiyorsun. Vatanımız için böyle cinnet derecesine varan gayretin vatana fayda değil mazarrat hâsıl edecek. Avazeni içerideki Moskof kızı duyacak.

Şirinşah - Vay ben Moskofların umumundan korkmadığım hâlde bir aşüftesinden mi korkacağım?

Kaplan - Sana korkarsın yahut kork diyen yoktur. Birazcık müsterih ol canım. Biraz sükûnet göster de sana işi anlatayım.

Bu söz Şirinşah'a bir dakikacık kadar mülâhaza verip badehu mumaileyha başını kaldırdıkta yüzünde bir dereceye kadar itminan alâmetleri görülmüş ve Kaplan Bey bu alâmetlerden validesinin epeyce yumuşamış olduğunu anlamış olduğundan mumaileyhayı hemen temine müsâraat eylemişti.

Kaplan - İşi anlayacak olsanız sevgili oğlunuzu beyhude tekdir etmekte bulunduğunuzu görür vallahi yüreğiniz acırdı.

Şirinşah - Tâ bana istediğim vaadi vermeyince müsterih olamam.

Kaplan - Ne vaat istersin? Söyle de vereyim.

Şirinşah - Elimde bir bardak şehadet şerbeti var. İçer misin?

Kaplan - Billah canıma minnet!

Şirinşah - Ama bu bana verdiğin vaat Moskof kızına verdiğin vaade uymuyor. İkimizden birisine yalancı çıkacaksın. Çünkü ben kendi oğlumun bir Moskof kızına da yalancı çıktığını istemem.

Kaplan - Ben yapacağım işi bilirim. Sen müsterih ol.

Şirinşah - Ben de bilmeyince müsterih olamam.

Artık validesini bu dereceye kadar teskin etmiş olması üzerine Kaplan Bey işi tamamıyla bitirmek azminden bir türlü geri kalmayıp hemen uşağı Saatgiray'ı çağırdı ve Zogar ormanında kendisi ile beraber bulunmuş olan Semmûrkaş ve Arslan Koç ve Canberd Beylerin derhâl gelmeleri için emir gönderdi.

Şirinşah - Sanki o adamları neye çağırıyorsun?

Kaplan - Üç gündür Zogar ormanında ne yaptığımızı sana anlatmak için.

Şirinşah - Ne yaptınız bakayım?

Kaplan - Hayır! Benim gibi bir Moskofun hem de yalancı

ve alçak Moskofun ağzından çıkan lâkırdıya itimat etmezsiniz. Beyler gelsinler de onlar söylesinler.

Şirinşah - Şimdilik sen de söyle. Sanki üç gündür Zogar ormanında Moskoflar üzerine cenk tertibi ile mi uğraşıyordunuz?

Kaplan - Ya sen bizi gerçekten vatanını, vatanının istiklâlini düşünür vatan ve istiklâl aşkını bütün bütün zayi etmiş adamlar diye mi kıyas ediyorsun?

Şirinşah - Ne bileyim ben? Öte tarafta Çürüksu'lu Ali Paşa yanına topladığı üç dört bin kişi ile kendisinin üç dört misli düşmana, üç dört defa göğüs vererek galebe ediyor. Kama ile kal'a fetheden babası Hasan Beyin şanlı oğlu olduğunu âleme tasdik ettiririyor. Sen ise bunun aksine olarak bir Moskof kızına Rusya için sadakat vaat ediyorsun. Bugün bütün Kafkas esaretten kurtulup hürriyet-i asliyyesine yeniden malik olmak için sizin gibi beyzadelerin delâletine bakıyor. Sen ise o delâletin aksi için yemin veriyorsun. Geçen akşam söyleyen sen değil miydin ki İstanbul'da herkes Kafkas imdadı için kesenin ağzını açmış. Para ile yardım edemeyenler, kılıç ile yardım için kılıçlarını kılâğıyla yürürler demiyor mu idin?

Kaplan - Yine derim. Hem de öyledir. Moskof esaretinden kaçıp Osmanlı hürriyetine iltica etmiş olan bütün Çerkezler, Abazalar, Çeçenler bizi de şu esaretten kurtarmaya yardım için takım takım hazırlanmışlar, geliyorlar. Yalnız Kafkaslılar değil fedakârlığın en büyüğünü Osmanlılar ediyorlar. Bugün İstanbul'da bir padişah var ki adına Gazi Sultan Hamid derler. Kendi milletini hür ettikten, mes'ut eyledikten maada bizi de esaretten kurtarmak için lütfunu dirîg etmediği harekatıyla görülüyor. Yalnız Kafkas değil kendisi o kadar büyük bir padişah, o kadar gayretli bir hürriyetperver ki bütün kâinat hür olsa, mes'ut olsa kendisini bahtiyar bilecek. O padişah-ı âlî-câhın bir delâleti, bir işareti üzerine yüz binlerce Türkün bizi kurtarmaya koşacaklarına şüphe bile etme. Yalnız Türkün değil, şimdi Osmanlı toprağında Türk, Çerkez, Ermeni, Rum lâkırdısı kalktı. O azîmü'ş-şan padişah hepsine evlâdım, hepsine Osmanlı dedi. Bütün Osmanlılar padişahlarının kendilerine ihsan ettiği hürriyeti öyle bir minnetle telâkki ettiler ki esir-i âtıfet ve ihsanı oldular. Müdafaa-i vatan için açılan bayraklar altına İslâm, Hristiyan denilmeyip herkes Osmanlı namıyla koştu. Emin ol ki Osmanlı

toprağının bugün her köşesini dolduran gayret bizi de bu hâl-i esârette bırakmayacaktır. Bugün, yarın zuhurata muntazırız.

Şirinşah - Öyle ise onlar buraya geldikleri zaman kendilerini kılıç ile kurşun ile mi karşılayacaksın? Moskof kızına verdiğin vaat bundan ibarettir.

Kaplan - Ne ile karşılayacağımı şimdi beyler gelsinler de anlarsın.

Şirinşah - Bir Moskof kızının arzû-yı visâli seni böyle emdiğin sütün hakkını inkâr ettirecek kadar zayıf düşüreceğini ümit etmezdim Kaplan.

Kaplan - Yine etmeyeceksin.

Şirinşah - İstediğin o Moskof kızı ise onu namusun bahasına satın almamalısın. Eğer Timurtaş Beyin oğlu Kaplan Bey isen onu kahramanlık semeresi olarak almalısın. Özdemir Bey nasıl yaptı? Saçlarını pençesine doladığı gibi çekti aldı, götürdü. O Moskof kızında zerre kadar karılık gayreti, karılık hissi var da seni de filhakika seviyor ise sevdiği adamın vatanına, milletine, ecdadına hıyanet ettiğini görmeye mütelezziz olmamalıdır. Vatanına hıyanet eden alçak onun aşkında da sadık kalmaz. Sebat edemez.

Kaplan - Beyhude yorulursun anacığım. Şimdi beyler gelirler.

Şirinşah - Vah bîçare Esma Can vah! O da başkaca bir yürekler acısı!

Validesi işbu Esma Can ismini kale aldığı zaman Kaplan'ın hâlinde birdenbire bir durgunluk emareleri görüldü. Birkaç dakika kendisini kaybetmişçesine bir tavırla validesinin yüzüne bakakalıp şakk-ı şefeye muktedir olamadı. Rengi soldu, kül kesildi. Alnından tereşşuh eden buz gibi soğuk terler yanakları üzerinde elmas pareleri gibi tekerlendi. Neden sonra kendisini toplayarak dedi ki:

Kaplan - Esma Can'a ne olmuş?

Şirinşah - Moskof kızını haber alacak olsa helâk olduğu gündür.

Kaplan - Moskof kızından ona ne?

Şirinşah - O bîçare ise gerek milletinin ve gerek bizzat kendisinin Moskoflarda olan intikamını almak için senin de sair

beylerle gazaya niyet ettiğin günü beyler ve o azametli gün geldikte kılıcını kendi eliyle kuşatmaya hazırlanırdı. Hâlbuki onun ibraz-ı hamiyyet etmesine intizar ile vakit geçirdiği Kaplan Bey Moskoflar lehine yine bir Moskof kızına sadakat vaat ediyor. Onun başına yemin eyliyor.

Kaplan - (Deryâ-yı hayretten çıkar gibi bir tavırla) Anacığım. Bugün senin ağzından ne ateşler çıkıyor Allah'ı seversen? Ben kendimi kaybedeceğim geliyor.

Şirinşah - Neden kaybediyormuşsun? Ağzımdan çıkan sözler bir kahraman milletin, bir kahraman validesi ağzından çıkan sözlerden başka bir şey değildir. Lâkin sen Moskof kızı ile görüşeliden beri milletine mahsus olan kahramanlığı ulüvv-i cenabı filân kaybettiğin için bu sözlere istiğrab ediyorsun.

Kaplan - Bugün şu bahsimiz arasında Esma Can'ın hiçbir münasebetini bulamaz isem ayıp mı? Bilirsiniz ki Esma Can ile şu anda aramızda hiçbir münasebet yoktur. Böyle bir fıkdânî-i münasebet üzerine kendisinden kılıcımı kuşatmak gibi bir mühim hizmeti asla bekleyemem. Bu hizmeti istemem demiyorum. İstemem demiş olsam hem pek büyük bir edepsizlik etmiş olurum, hem de yüreğimin hiss-i hilâfını söylemiş sayılırım.

Şirinşah - Anladım anladım. Bu sözdeki muradını da anladım. Fakat bunda da hakkın yoktur. Sen beyzade bir Abaza kızının "Bundan sonra seninim Kaplanım" diye kendisini senin âguşuna teslim edivermesini mi istiyordun? Bir Abaza'nın ar ve namusu bir Moskofun arsızlığı ile namussuzluğu ile kıyas mı kabul eder? Fakat böyle bir büyük günde, böyle bir cenk, gayret, kahramanlık, fedakârlık eyyamında Esma Can'ı çağır "Kılıcımı sen kuşat" de de bakalım kuşatır mı kuşatmaz mı? Naz bile etmez. Zerre kadar tereddüt göstermeyeceğinden eminim.

Validesinin şu son lâkırdısı Kaplan'ı daha ziyade hayrette bırakmıştır. Bir aralık validesine arkasını dönerek ve validesinin hâlâ mırıldanmakta olduğu sözlere kulak bile vermeyerek oda içinde bir aşağı beş yukarı dolaşmaya başladı. Başındaki kalpağı çıkarıp bıraktı. Eliyle alnını o kadar şiddetli ovuştururdu ki parmağının gezdiği yerler kıpkırmızı olurdu. Parmaklarıyla saçlarını o kadar şiddetle tarardı ki, elini her gezdirdikçe parmakları arasında demet demet yolunmuş saçlar görülürdü.

Çocuğun şu tagayyür-i ahvali validesinin dehşete karîb bir nazarıdikkati mucip oldu. Hatta bir aralık emrini oğluna behemehal kabul ettirmek için hakaret-âmiz sözlerinde o derece şiddet göstermiş olduğuna pişman dahi oldu. Ancak kendisinin de kan başına sıçramış gözleri dönmüş ve hiddeti derece-i kemâle varmış bulunduğu için oğlunu teskin etmek üzere gösterdiği dereceden tenezzül etmeyerek âkıbet-i emre intizar ile bir kenara çekilerek oğlunun hâline dikkat etmeyi tercih eylemişti.

Kaplan kim bilir ne gibi efkâr ve hayalât ile bir hayli zamanlar pençe pençeye uğraştıktan ve kül renginden patlıcanîye ve ondan ayva rengine tahavvül gibi her biri bir inkılâb-ı derûna delâlet eyleyen renkleri birbirini müteakiben değiştirdikten sonra, odanın oporta yerinde dimdik durarak şu hâlde dahi bir iki dakika kadar ihtiraz ve tereddütten sonra "Kuşatır mı dersin anacığım? Esma Can bana kılıç kuşatır mı dersin?" sözlerini güya bütün dünyayı bu sualin cevab-ı tasdiki uğrunda feda edecekmiş gibi bir cür'et-i fedakârâne ile irat eyledi.

Validesinin oğluna galebe-i tâmmesi için şu sözden başka hiçbir şeye ihtiyacı yoktu. Binaenaleyh Şirinşah'a memnuniyeti, iftiharı, şükranı vesair bu misillü nice bin havas-ı derûni toplayıp onlardan hülâsa eylediği bir hiss-i garîb-i fevkalâde ile oğluna "Evet, maaliftihar kuşatır" cevabını verdiyse de bu suretle mukaddimesi görülmeye başlayan galibiyeti bir kat daha teyit için evvelki serzenişlerinin dahi arkasını bırakmayarak "Maaliftihar kuşatır. Fakat Esma Can'ın sizin nazarınızda hiçbir kadir ve kıymeti yoktur ki, hatta böyle bir arzu en evvel sizin tarafınızdan gösterilebilmek mümkün olsun. Zatıâliniz kendi vatandaşlarınızı kesmek için bir Moskof kızı elinden kılıç kuşanmak hevesindesiniz" sözlerini de ilâve eyledi.

Kaplan - Of nine çok üstüme varıyorsun. Şimdi gider Katerina'nın kafasını keser getirir önüne atıveririm ha! Bırak artık şu kızın lâkırdısını! Bir Moskof kızı için de!....

Şirinşah - Haklıyım oğlum, davamda haklıyım. Moskof lisanı ile beraber âdetleri, ahlâkı da sana ziyadece tesir etmiş. Sağlıkla selâmetle sen o lisanı öğrenmemiş olsaydın, hiçbir Abaza beyi kendisine misafir gelmiş olan insanı kesmek gibi bir tasavvurda bulunur mu? Misafir değil mi? Velev ki Moskof olsun böyle melûnâne bir fikir Abazalara değil Ruslara yakışır. Sana

bir Rus kızını çok gören yoktur. Bin tanesi sana cariye olsun. Bu ayıp değildir. Bilâkis kedd-i yemînini önüne katıp götürmek kahramanlar için şandır. Lâzım olan şey vatanperverlik hissini kaybetmemektir yoksa.

Kaplan - Bir yiğide kılıç kuşatmak demek ne demek olduğunu biliyorsun ya? Cenkten geldikten sonra?....

Şirinşah - Evet oğlum. Senin zevcen olur. Hâlbuki Esma Can zevcen de değil, cariyen olur, kulun olur, esirin, memlûkun olur.

Kaplan - İnanamayacağım geliyor anacığım of! İnanamayacağım geliyor. Ah bu dediğin muhalâttandır. O kibirli kız bana kılıç kuşatsın.

Şirinşah - Hiç kibri, azameti yoktur. Mahcubiyeti azamete hamlettiğin için haksızsın. Sana yaranmak için Moskof kızı kadar yüzsüz olmak lâzım ise o yüzsüzlüğü Abazalarda bulamazsın. Ama mutlaka yüreğin Moskofta olup da Esma Can'ı sevmiyor isen ona ....

Kaplan - Hâlbuki her ne üzerine istersen yemin edeyim ki anacığım ben Katerina'yı yüreğime zor ile sevdirmeye çalışıyorum. Dahasını mı söyleyim? Belki de inadıma sevdirmeye çalışıyorum. Katerina'da bir meziyet var ise o da biraz Esma Can'a benzemesidir. O merhametsiz Esma Can'dan yüreğimi soğuttuktan maada ona bir de rağm olmak için bu suretle iştigal ediyorum. Zaten beni Esma Can'dan caydıran sen değil misin? Ben hep senin emrinle tavsiye-i külle hareket ederek kendimi ondan soğutmaya çalıştım. Ne ise. Sakın serzeniş ediyorum zannetme anacığım. Hiç anasına benim kadar mutî olan bir çocuk öyle bir hadsizlikte bulunabilir mi? Vatanperverliğe gelince yüreğimdeki sevda ile aşkı vatanın hiçbir münasebeti yoktur. Sen var yine beni istediğin kadar tekdir et. Ben kendimi vatanıma hain görmedikten sonra yalnız haksız tekdirlerin için teessüfle kalırım. İşte Selim Kamaro şuradadır. Her sırrımı kendisi bilir. İstersen çağır da sor!

Şirinşah - Demek oluyor ki hâlâ yüreğin Esma Can'da olduğuna inanayım?

Kaplan - Hiç şüphe bile etme anacığım.

Şirinşah - Oh! Allahım ismin mukaddes ve mübarek olsun! Sana yüz bin kere şükür! Hem familyamı kurtardım, hem de kendi oğlumu yine kendi oğlum olarak vatanımın istiklâli yo-

lunda kurban edebilmek saadetini de hazırladım. Ey Kaplan? Esma Can'a haber göndereyim mi?

Kaplan - Kılıç kuşatmak için mi?

Şirinşah - Evet.

Kaplan - Emir senindir anacığım.

Validesi Kaplan'dan bu cevabı alınca bir cür'et-i muzafferâne ile salonun kapısına doğru giderek orada beklemekte olduğu kendisine malûm olan cariyesi Takü'ye seslendi. Takü derhâl içeriye girdi. Şirinşah kızı "Takü! Git Esma Can'a benden selâm söyle! Kaplan Bey de mahsus ellerini öpüyor. Vatanı uğrunda gazaya niyet etmiş. Kılıcımı Esma Can kuşatsın diyor. Mürüvvet etsin de gelsin kuşatsın" emriyle gönderdi.

Kaplan - Ey hâlâ oğlun değil miyim? Kusurumu hâlâ affetmeyecek misin? Ver artık elini öpeyim. Ol mukaddes, mübarek elini ki şimdiye kadar öpüp yüzüme gözüme sürdükçe gözlerim nurlanırdı. Beni mahrum etme anacığım.

Bu ricayı etmekle beraber karşısındaki dağ gibi kahramanın kuzu gibi bir hilm-i melekâne ile boynunu büküp durduğunu görünce Şirinşah'ın burnu sızlayıp gözlerinden tereşşuh eden yaşları men edemeyerek "Gel öp oğlum. Ben oğlumu böyle görmek isterim" kelimelerini hıçkıra hıçkıra güç hâl ile telâffuz edebildi. Bunun üzerine ana oğul sarmaşıp, öpüştüler. Ama bu vaz'larını görmek lâzımdı. Bir çift âşık ve âşıkanın sarmaşıp, öpüşmeleri böyle bir ana ile oğulun sarmaşıp, öpüşmelerine asla kıyas kabul edemez. Bunların o vaz'larıyla teşkil eyledikleri levha şimdiye kadar hiçbir ressamın hatırına sünuh ederek onu kalem-i maharetle tasvir etmemiştir. Zira bunları yekdiğerleriyle sarmaşıp öpüşmeye sevk eden hiss-i celîl her ana oğulda, her zaman vaki olur hissiyattan değildir. İkisinin dahi yüreğinde o kadar halecan vardı. İkisi de birbirini sadrları üzerine öyle bir kuvvet ile bastırıp sıkıştırmışlardı ki, her biri diğerinin yüreğinde olan halecanı da kendi derununda zanneylediklerinden kendilerini muhabbet-i maderâne ve ferzendâne ve hiss-i vatanperverâne ile memlu ikişer yüreğe malik zanneylediler. Hoş hissiyât-ı mezkûrenin şu anda bunlarda görülen derecesini birkaç yüreğe doldurmuş olsalar yine taşacağı şüpheden varestedir ya....

Kaplan - Ah anacığım! Ben her zaman Gazi Timurtaş

Beyin oğluyum. Katerina'nın heveskârı olduğum için beni ayıplama anacığım. Emin ol ki nazarımda Katerina'nın muhabbeti Esma Can'ın kudsiyetine nispet bile kabul etmez. Hele vatan muhabbetine gelince onun kudsiyetine nispetle Esma Can bile hiç kalır. Anacığım. Doğru özden çıkan doğru söze darılmazsın ya. Sen benim anamsın. Başımın tacısın. Veliü'n-nimetim, sebeb-i hayatımsın. Ama vatan benim için senden daha pek çok büyük bir şeydir. Sen bana süt verdin. Her katresi için bin teşekküre borçluyum. Fakat o süt (ayağını bastığı yere vurarak) hakikatte şu hak-i pâkin mahsulüdür. Senin yüreğin ne diyor? Senin için vatan benden kıymetli bir şey değil midir? Dokuz ay karnında üç sene âguşı şefkatinde beslediğin oğlunu bu vatan için kurban etmek sevdasında değil misin?

Şirinşah - Hay hay! Ağzını öpeyim evlâdım.

Kaplan - Bir ana için vatan kendi oğlundan kıymetli olursa bir oğul için de vatan kendi anasından daha kıymetli niçin olmasın? Hakikatte ana için en büyük bir tazim, en büyük bir muhabbet, en büyük bir fedakârlık lâzım ise onu sen de, ben de vatanımız hakkında edelim. Zira vatan senin de, benim de anamızdır. Bu hislere mukabil Esma Can'ın kudsiyeti pek küçük kalır anacığım. Moskof kızının ise esamisi bile okunmaz.

Şirinşah - Öyledir oğ.....

Kaplan - Sözümü bitirmedim. Allah aşkına olsun şu sözümü dikkatli dinle! Mülâhaza et ki ben senin göğsüne bir, bir düşmanı elde hançer-i gadr yüklenmiş görüyorum. Mülâhaza et ki ben Esma Can'ı düşmanın ayakları altında telvîs ediliyor görüyorum. Bunları görür isem ne olurum? Bir kere bunu iyice düşün. Sonra da şunu derhatır et ki nazenin vatan Esma Can'dan, senden daha mukaddes idi. İşte ben bugünkü günde kudsiyetini cihanda hiçbir şeye kıyas edemeyeceğim vatanı Kazakların murdar ayakları altında telvîs edilir görüyorum. Düşmanı mader-i vatanın göğsünü paralıyor görüyorum. Timurtaş Bey oğlu Kaplan hakikaten bunu görür de bir Moskof kızına olan hevesi onu bu histen men eder mi, kıyas edersin?

Şirinşah - Ben de öyle...

Kaplan - (Artık gereği gibi coşmuş bulunduğundan validesinin söz söylemesine asla meydan bırakmayarak) Bitirmedim. Beni dinle diyorum. Biz Zogar ormanına gidiyor isek zevkimiz

için gitmiyoruz anacığım. Şuraları, şu yerleri kendimize mahrem bilmediğimiz için gidiyoruz. Bir Moskof kızına sadakat ve hizmet vaat ediyor isem onu sekiz bin cengaverle yüz elli bin nüfus çoluğu çocuğu tedbirsizlik ile kebap ettirmekten muhafaza için veriyorum. Ama bir Abaza beyinden bir Moskof kızına yalancı çıkmaması sence matlûp imiş. Sende gördüğüm mertliğin, kahramanlığın hüsn-i ahlâkın bu derecesini de billâhi takdis ederim. Bir Moskof kızına bile yalancı çıkmayı ben de istemem. Moskofların hilekârca, alçakça, kancıkça olan hareketleri bize de o yolda mukabele için hak veriyor ya. Ben bunu da kabul etmem. Nazar-ı ehemmiyetim önünde bulunan nokta şudur ki vatanın kudsiyeti mukabilinde benim ulüvv-i cenâbım da hiçbir şey değildir. O yolda canım feda olduğu gibi varsın ulüvv-i cenabım da feda olsun.

Şirinşah - Aferin oğlum.

Kaplan - Bitmedi. Şimdi oğlunu anladın ya? Öyle ise merhamet et anacığım, itiraf et velinimetim ki demincek ki tekdirlerin haksız .... Haşa haksız değil. Anamsın. Her şeyde hakkın vardır. Dövsen bile ses çıkarmakta benim hakkım yoktur. O tekdirleri, o tahkirleri lüzumsuz ettin diyecektim. Senin kahraman oğluna bu tahkirlerin edilmesini sen de lâyık görmezsin. Kendi tarafından edilmeye de yüreğin razı olmaz. Öyle değil mi anacığım? Onları geriye aldın mı? Beni cidden helâl süt emmiş oğlun nazarıyla görüyor musun?

Şirinşah - Gel evlâdım.

Diye bu defa bir sarmaşış sarmaşmışlardı ki evvelki hâl buna nispetle âdeta gülünç bir komedya kalırdı.

İkisinin de gözlerinden çağlayan yaşlar birbirini boğacak dereceye vardı. Birbirini göğüsleri üzerinde sıktıkça iki vücut yekdiğerine tedahül edecek sureti kesbetmeye başladığından sanki derunlarında olan emeller, manalar birbirine kendi kendisine intikal etmiş olmasıyla artık ara yerde lâfz ve kavl denilen şey pek bayağı kalmıştı.

Beşinci Bap

Hamiyetli ana ile oğul her görenlere tesirden hâli kalma-

yacak olan şu vaz'-ı müessirde iken Takü nam cariye kapıdan girip Esma Can dedikleri kızın vürudunu haber verdi. Şirinşah derhâl oğlunu kolları arasından çıkarıp Esma Can'ı istikbal için kapıya doğru yürüdü. Kaplan Bey ise sanki validesinin kıza gönderdiği haber üzerine de kızın geleceğini ümit etmiyormuş da asla intizar etmediği bir büyük vak'a-i nâgehani olarak zuhura gelmiş gibi âdeta şaşkınlığından kendisini kaybederek odanın içinde serseri serseri bir aşağıya beş yukarıya birkaç volta eyledikten sonra tamam Esma Can kapıdan girerken o dahi gerisine geri üç beş adım daha atarak duvarı buldu ve ona ittikâ ile kendisini ayakları üzerinde tutabildi. Bu kızın vürudu çocuğa ol kadar tesir eyledi ki, eğer duvara dayanıp ondan kuvvet almamış olsaydı, âdeta ayaklarında vücudunu kaldırabilecek kuvvet kalmayıp hemen olduğu yere yıkılıverecekti.

Esma Can dediğimiz kız ende, boyda, simada filhakika Kaplan Beyin dediği gibi Katerina dö Branoviç'e benzeyerek arasında bir fark var ise o da Esma Can'ın biraz daha kara yağız olmasıdır. Fakat ibtida Esma Can'ı Katerina'ya benzer demekle hata ettik. Sözün doğrusu Kaplan Beyin validesi Şirinşah'a söylemiş olduğu sözdür ki "Katerina'nın bir meziyeti var ise o da Esma Can'a benzemesidir" demişti.

Evet, Esma Can Katerina'ya değil, Katerina Esma Can'a benzerdi. Zira güzellikte Esma Can mukaddem olup binaenaleyh müşebbehün biha olmak meziyeti dahi kendisine ait olmak zarurîdir.

Kapıdan içeriye girdiği zaman bu kızın hırâm-ı serbestânesinde görülen çevikliğe ve nâsiye-i hâlinde müşahede olunan alâim-i vakara bâdi-i emirde aldananlar elbette kendisini Kaplan Beyin dahi itham eylemiş olduğu üzere pek mütekebbir, pek müteazzim bir şey zannederlerdi. Zira odaya girdiği zaman güya odada hiçbir kimse olmayıp, bir tarafta muallak bulunan endam aynasının yine kendi nazar-ı imtihanına arz eylediği vaz ve tavrını yalnız kendisi beğeniyormuş kadar fütursuz ve daha doğrusu kendi evzâ' ve etvarına yine kendisi hayrandı.

Herhangi bir kızı kendi odasında ve aynası karşısında ve fakat odada kimse olmayarak yalnız bir hâlde görmemiş iseniz, yukarıki fıkrada arz eylediğim teşbihi bir türlü takdir edemezsiniz. Âlemde kendi hüsnüne kendisi de hayran olmayan insan bu-

lunamadığı gibi hele kendi vechinde, hırâmında, tebessümünde hâsılı kelâm her hâlinde pek büyük ziynet ve letafet bulmayan hiçbir karı olamaz. Kendisinde bulduğu letafetlerin mevki-i imtihanı ise derununda hiçbir kimse bulunmayan odada büyücek bir aynanın karşısıdır. Ben birkaç defa tesadüf eyledim ki aynanın karşısında bulunan bir kız, evzâ ve etvar talimi ediyordu. Aldığı vaz'ları yine kendisi fevkalhad beğendiği cihetle ol kadar gururlanırdı ki tarife sığmaz . İşte bizim Esma Can dahi odaya girdiği zaman güya orada hiçbir kimse yok imiş de peyda eylediği vaz'ları, tavırları yalnız kendi kendisine beğendiriyormuş gibi serbest ve mağrur bir hâldeydi.

Lâkin hakikatte buna kibir ve gurur denilebilip denilemeyeceği bundan sonra görülüp hükmedilecek bir şeydir.

Şirinşah - Buyurunuz benim asilzade kızım. Güzel kızım. Size zahmet verdik ise de artık affınızı dilerim.

Esma Can - Estağfurullah validem. Emrinizi aldığım anda itaatle gelmek boynunum borcudur.

Şirinşah - Oğlum Kaplan gazaya niyet etmiş. Aba ve ecdadının gazalarda şanla kullandığı kılıcı sizin elinizle kuşanmak arzusundadır. Ne dersiniz?

Validesi bu teklifi ettiği zaman Kaplan Bey "İşte şimdi yeniden ret edecek de validem değil fakat ben rüsvay olacağım" diye olduğu yer yarılarak o yere geçmeyi ez-can ü dil arzu edecek mertebede bir ye'se duçar olmuştu. Fakat Esma Can daha Şirinşah'ın söylediği sözü kâmilen söyleyip bitirmesine hacet bile bırakmayarak:

Esma Can - Maaliftihar kuşatırım efendim. Düşmandan cümlemizin intikamını almak için fedâ-yı cana hazırlanan kahramanların da kılıcını kuşatmaz isek kimlerin kılıcını kuşatacağız?

Bu lâkırdı üzerine eğer validesi Şirinşah oğluna teveccüh ederek "Sen de bir lâkırdı söylemeyecek misin?" manasını hâliyle, tavrıyla işrâb ve ifham etmemiş olsaydı, Kaplan hâlâ ağzını açıp da bir lâkırdı söyleyebilmek iktidarını bulamayacaktı. Validesinden maada Esma Can dahi söylediği söze Kaplan Beyin ne cevap vereceğine muntazıran yüzüne bakmaya başladığını görünce artık olanca kuvvetini derip,

toplayarak:

Kaplan - Esma Can. Gideceğim cenkte validemin hayır duası bana kuvvetü'z-zahr olacaktır. Bir de önümde tarîk-i zaferi tenvir edecek bir şevke muhtaç idim. Onu da siz dirîg etmediğiniz için minnettarınızım. Teşekkürler ederim.

Esma Can - Gidiniz beyim. Vatanımızın, hürriyetimizin düşmanıyla cenk ediniz. Şunu da hiçbir dakika hatırınızdan çıkarmayınız ki burada sizin muzafferiyetiniz için daima dua edecek bir valideniz var ise, o duaya daima amin diyecek bir de Esma Can vardır.

Kaplan - Ah! Necip Esma Can, bilmiş olunuz ki bizi cidden ihya buyurdunuz.

Şirinşah - Teşükkür ederim kızım. Gerçekten bizi ihya buyurdunuz. Bu sözler dahi teati edildikten sonra Şirinşah tarafından edilen işaret üzerine Esma Can duvarda asılı olan ve kabzasından çamurluğuna kadar altın ve gümüş ile murassa bulunan bir âlâ Çenyan kılıcı indirip kayışını Kaplan'ın boynundan aşırdı ama öyle bir tavr-ı necibâne ve vaz'-ı kahramanâne ile aşırdı ki görmüş olsaydınız rûh-ı şecâat ve bahadırı Esma Can suretinde temessül eylemiş de gelmiş Kaplan Beye kılıç kuşatır zanneylerdiniz. Kaplan ise kızın buna muâmele-i âlicenabânesi mukabilinde bütün vücudunu zangır zangır titremekten men edemedi. Yekpare bir aşk-ı mücessem demek olan kızın kendisine takarrübü sademâtını ol kadar bedihî olarak çekti ki, âdeta alâimini Esma Can dahi gördü. Esma Can'dan başka bir kız olsaydı ihtimal ki Kaplan Beyin bu hâli üzerine bir tebessüm-i istihfafı ve hatta bir dıhk-ı istihzâyı da men edemezdi. Ve mazallah ortada böyle bir eser-i hiffet görülseydi bu meclisin kudsiyeti berbat olup iş adi bir oyuncağa benzerdi. Ancak Esma Can sanki çocuğun teessürât-ı vakıasından kendisi dahi müteessir olmuş gibi bir hâl ve tavra asla halel vermedi.

Ne bilirsiniz? Belki o da Kaplan Beyi bu kadar sarsan sadmenin aks-i te'sirâtıyla müteessir olmuştur?....

Kaplan - (Kılıcı kuşattıktan sonra) Anacığım!. Senin hayır duan bana kuvvetü'z-zahr olup da bu kılıcı kuşatan zatın şevki dahi yolumun ilerisini açtıkça şunu öyle bir kuvvet-i bazu ile istimal edeceğim ki aba ve ecdadımdan hiçbirisinin bu kılıcı öyle bir şevk ve kuvvet ve şecaat ve gayretle istimal etmemiş oldukla-

rına yine aba ve ecdadımın ervahı şehadet edecektir.

Esma Can - Gazanızı daha şimdiden peşin olarak tebrik ederim beyim.

Şirinşah - Aferin oğlum! İşte babanın öz vahid oğlu olduğunu bu sözünle ispat eyledin. Yemin ederim ki babana bu kılıcı bundan otuz üç sene evvel ben kuşatmış olduğum zaman o da bana ve validesine ayniyle bu sözü söylemişti. Ah! Şimdi sen bu sözü harfi harfine tekrar eylediğin zaman zannettim ki yine merhum baban karşımdadır, yine ben ona bu kılıcı kuşatıyorum da o da bana otuz üç sene evvel söylemiş olduğu sözü tekrar ediyor.

Ana ile oğul ve bir de Esma Can arasında taklid-i seyf-i gaza resmi bu suretle icra olunup bitmeyi müteakip uşak Saatgiray kapıya gelerek Semmûrkaş ve Arslan Koç ve Canberd beylerin vürudunu haber verdi?

Canberd Bey, Esma Can'ın biraderi olup hâlbuki hemşiresinin bir beye kılıç kuşattığını orada bulunup da görmek Kafkas'ta âdet olmadıktan fazla, bu muamele âdeta o beyin dest-i izdivacını kabul etmek demek olduğuna ve bir kıza koca olacak adam ta o kız ile nikâh ve zifaf olup da peder ve birader gibi akrabasıyla badehu musalaha edinceye kadar âdeta düşman gibi bir nazarla görüleceğine mebni Esma Can biraderinin vürudu üzerine bir hayli telâşa duçar olmuş idiyse de, Şirinşah "Korkma kızım korkma! İşin içinde ben olduğum hâlde sizin için korkacak hiçbir şey kalmaz. Böyle mukaddes bir vazifeyi ifa ettiğin için Canberd Bey darılacak ise bana darılsın" diye kızı teskine muktedir olabilmişti.

Vakıa beyler içeriye girdikleri zaman Semmûrkaş Bey pamuk gibi saçları ve sakalı ve kaşları kadar gül gibi pembe olan yüzünün dahi letafetiyle mütenasip güftar ile "Maşallah! Maşallah! Asilzade kızımız Esma Can dahi burada. Artık bu gazada kılıcımı ona kuşattıracağım. Cenkten muzafferen avdet eylediğim zaman dahi beni yol başında çiçekler ile istikbal etmesini isterim. Zira ben şu ak sakalı kaç defalar kırmızı çiçekler ile tezyin eyledim ise de kızım Esma Can kadar soyzade ve güzel bir hanım tarafından olmadığı için hiçbirisini saymam" yollu şakaya başlamakla beraber Canberd Bey dahi hemşiresini orada gördüğü ve bu suretle içtimaı âdet-i beldeye muvafık bulamadığı için kaşlarını çatarak suretini ekşitti ise de Şirinşah güya

Semmûrkaş Beye cevap olmak ve hâlbuki hakikatte Canberd Beyi ilzâm eylemek üzere "Hayır beyim, siz kendinize kılıç kuşatacak başka bir kız bulunuz. Yalvardım yakardım güç hâl ile ricamı kabul ettirerek Esma Can'ı bu hizmete razı eyledim. Hatta Canberd Bey tarafından bir itiraz vuku bulur ise ona da kendim muhatap olacağımı vaat ederek muvaffak olabildim" demesiyle Canberd dahi lâ-ilâc "Sizin münasip gördüğünüz bir şeye kimin itiraza hakkı olabilir efendim? Pek isabet buyurmuşsunuz" dedi.

Bu beylerin oraya davet edilişi Kaplan'ın validesi huzurunda tebriye-i zimmet eylemesine medar olmak üzere birkaç günden beri Zogar ormanında ne ile meşgul bulunduklarını söyletmek için olduğu malûmdur. Vakıa Şirinşah'ın oğluna galebesi ve çocuğu istediği tarîke sevk edebilmiş olması üzerine artık bu ispata hacet kalmamış idiyse de dört muazzam beyin oraya avdet edilişi bütün bütün abes olmamak dahi lâzım geldiğinden Şirinşah her birine bir başka sûret-i nezaketle hâllerini sorarak iltifat eyledikten ve herkes kendi hâl ü şânına muvafık olacak bir yere oturduktan sonra şu suretle beyan-ı hâle başladı.

Şirinşah - Beyler. Sizi bugün buraya kadar gelmek zahmetine sokuşumun sebebi gerek oğlum Kaplan aleyhinde ve gerek birer birer cümlenizin hakkında fakat bi-gayr-i hakkın hâsıl eylediğim bir şüpheye mebnidir. Devlet-i Aliyye ile Rusya'nın muharebeye başlaması üzerine Batum tarafından eli silâh tutan cengâverler düşmana mukavemete kıyam eylemiş oldukları ve buradan bizim dahi düşman-ı hürriyetimiz aleyhine kıyamımız lâzım geldiği hâlde, hiçbirinizden öyle bir hazırlık göremeyince bittabi şüphelenmiştim. Bunun için oğlumu ziyadece muâheze eyledim. Birkaç günden beri Zogar ormanında bu tedarikâtta bulunduğunu haber alarak müsterih olduğum gibi, nihayet gözümün önünde Esma Can vasıtasıyla kılıç kuşanarak bütün bütün emniyet hâsıl eyledim. Umarım ki hâlden haberdar olmamak cihetiyle oğlum aleyhine bence hâsıl olan suizan sizce hâsıl olmamıştır. Siz teşebbüsât-ı harbiyyeniz içinde oğlumu dahi kendinizle beraber gördüğünüz için, kendisini Timurtaş Bey merhumun öz oğlu ve vâris-i sahîhi olmak üzere telâkki eylemişsinizdir.

Semmûrkaş - Evet efendim. Bunların cümlesi doğrudur. Şu kadar var ki Kaplan Bey Zogar ormanında olan teşebbüsâtı size

haber vermekle eğerçi sizi temin eylemiş ise de, bizim orada verdiğimiz kararı bozduğu için bizce kusur eylemiştir. Zira biz teşebbüsâtımızdan hiçbir kimseyi ve hatta analarımızı, kardeşlerimizi, karılarımızı bile haberdar etmemeye karar vermiştik.

Kaplan - Hayır efendim. Teşebbüsâtımızdan hiçbir şeyi yine haber vermedim. Validem beni hiss-i vatanperverîden ve gayret-i milliyye ve diniyyeden büsbütün beri bir adam olmak üzere itham eylediği ve şu hâlde şiddet ve hararetini yenebilmek bir türlü kabil olmadığı cihetle yalnız Zogar ormanında üç günden beri ne işle meşgul olduğumuzu haber alacak olur ise, bu şiddetinin beyhude olduğuna kendisince kanaat hâsıl olacağını arz eylemiştim.

Semmûrkaş - Muradım lâtifedir beyim. Zaten böyle büyük işlerde kendi re'ylerine müracaat etmediğimiz için hatayı biz ettik. Kendileri Timurtaş Beyin kâffe-i harekat-ı askeriyyesini bildikleri ve pek çok tecrübelerine dahi varis oldukları için, böyle bir işte mutlaka mütalâalarına müracaat etmeliydik.

Şirinşah - Estağfurullah beyim! Bizim elimizden duadan başka hiçbir şey gelmez. Hele şu işte oğlum Kaplan'ı dahi pederi makamına ikame ederek beraberinizde bulundurmuş olduğunuz için sûret-i mahsusada teşekkür ederim. Teşebbüsâtınızdan bundan başka hiçbir şeyi öğrenmek de istemem. Böyle işleri iltizam eylediğiniz dereceden ziyade nektum tutmakta haklısınız.

Kaplan - İşte anacığım. Uhde-i himmetime terettüp eden vazifede kusurum olmadığını bizzat temin eyledikten sonra dört nefer makbulü'ş-şehade muteber beyleri dahi işhâd edebildim. Artık ....

Şirinşah - Evvelce hâsıl olan suizannım üzerine seni evlâtlık rütbesinden pek aşağıya indirmiştim, Kaplan sen, hamiyetini derece derece ispat eyledikçe, ben de nazarımı derece derece tahvil eyleyerek şimdi seni öyle bir göz ile görmekteyim ki, bu görüş dünkü görüşüme dahi kıyas kabul edemez. Dün sen benim ciğerparem evlâdım idin. Bugün o hâl ile beraber vatanımın kurtarıcılarından ma'dûdsun ki yüreğim hem muhabbet-i maderânemle ve hem de vatan namına sana olan minnettarlığım hissiyle meşhundur.

Söz yine bu surette olarak biraz daha uzandı, gitti. Zira

malûmdur ki bu vadide başlanan söz derhâl kısa kesilivermek mümkün olamayıp, tabiatıyla ne kadar uzanacak ise uzanır, gider.

Ondan sonra Semmûrkaş Beyle, Arslan Bey, Şirinşah ile Kaplan'ı veda ederek gittikleri gibi Canberd Bey dahi hemşiresi Esma Can'ın oraca daha başka bir işi olup olmadığını sual ile Şirinşah tarafından sûret-i teşekkürde söylenen sözleri dinledikten ve bâhusus Şirinşah, Canberd Beyin yanına sokularak kulağına söylediği bir hayli sözlere kemal-i dikkat ve ehemmiyetle kulak verdikten sonra hemşiresini alıp o da çıktı, gitti.

Acaba Şirinşah'ın Canberd Beye gizlice söylediği sözler ne idi?

Bunu Canberd Beyden başka kimse işitemedi. Fakat tahminimize kalır ise bu sözler Esma Can'ı kardeşinin muahezesinden kurtaracak sözler olmalıdır. Zira tertibât-ı vakıanın buraya kadar sûret-i cereyanında hiçbir terslik ve uygunsuzluk vukua gelmediği hâlde, Kaplan Bey gibi bir gence ve bahusus vaktiyle Esma Can'a ibraz-ı heves etmiş olan bir gence Esma Can kılıç kuşatırken kardeşinin bu iş üzerine gelmesi uygunsuzluktan ma'dûd bulunmuş ve binaenaleyh Şirinşah tarafından te'minât-ı lâzıme ile tamire ihtiyaç gösterilmiştir.

Beyler orada iken Şirinşah'ın Katerina dö Branoviç'e dair söz açmamış olması cây-ı dikkattir. Bu sözü herkes gittikten sonra açtı. Dedi ki:

Şirinşah - Oğlum Kaplan. Evvelce de söylediğim vechile bir Rus kızına heveskâr olmaklığını ta'yîb edemem. Erkeksin, gençsin fakat o muhabbeti, muhabbet-i diniyye ve milliyyene karıştırmaklık suretini ben de lâyık göremem. Sen de lâyık görememelisin. Bununla beraber o zavallı Moskof kızcağızına hıyanet etmeyi de tecvîz edemem. Bunun için ne çare bulmaktasın?

Kaplan - Nineciğim. Sen bunu hiç merak etme. Katerina ile söylediğimiz sözlerin hepsini işitmişsin ya. O bana teklif edeceği şeyleri teklif edip de ben dahi muvafakat gösterdiğim zaman fiiliyat ve icraat emrinde ne yapacak idiysem, hepsini düşünüp kararlarını dahi vererek öyle muvafakat gösterdim. Muvafakat ettiğim şeye Rusya devletinden bir rütbe almak için muvafakat et-

memiş olduğuma emin olmalısın.

Şirinşah - Ona ne şüphe. Bedel-i mukabili hıyânet-i vatan olduktan sonra Moskof İmparatoru sana kendi tahtını verecek olsa kabul etmezsin diye itikat eylerim.

Kaplan - Katerina'ya vüsul hevesiyle dahi bu muvafakatı etmemiş olduğuma inan. Benim için ona vüsul yolları her zaman açıktır. Muvafakatım mahza Zogar ormanı müzakeratından renk vermemek için idi. Akîb-i muvâfakatta dahi ondan akdem sûret-i hareketime dahi karar verdim diyorum. Ne yapacağımı şimdi sorma. Yaptığım zaman beğenmez isen o hâlde muâheze hakkını muhafaza et.

Şirinşah - Bu yürekte olan bir adamın hiçbir vakitte harekat ve sekenâtından dolayı yüzü kızarmayacağından eminim.

Kaplan - Öyle ise haydi anacığım dairene git. Kemal-i emniyetle müsterih ol. Bana da izin ver ki gideyim, misafire misafirperverlik vazifesini ifa edeyim.

Validesi çocuğunun bu istizânına o kadar safvet-i kalb ile mukabele-i muvafıkada bulunmuştu ki, görmüş olsaydınız bir kız ve bahusus kendi ni'met-i visâline müştak olan sevgili bir kız hakkında misafirperverliğin mukteziyatı ne olabileceğini düşündüğünüz hâlde, hatırınıza huturu hemen zarurî gibi bir şey olan suizanlara Şirinşah'ın takarrüp bile etmemiş olduğuna inanırdınız. Unutmamalısınız ki hikâyemiz Kafkas kıt'asında geçiyor. Ol kıt'ada ki orada bir genç kendi konağına misafir gelen bir genç kıza misafirperverliğin her suretini ifa eyler de, bu suretlerin içinde ne kızın ve ne de erkeğin yüzlerini kızartacak hiçbir renk bulunamaz.

İşte o günkü ahvale bu suretle nihayet verilip vakit ise akşama takarrüp eylemiş bulunduğundan Şirinşah kendi dairesine ve Kaplan Bey dahi Katerinaski Salon'da Katerina dö Branoviç'in nezdine gittiler.

İntihâ-yı kitâb-ı sânî

Üçüncü Kitap

Birinci Bap

Kitâb-ı sâbıkın nihayetinde Kaplan Beye kılıç kuşattığı manzurumuz olan Esma Can hakkında şimdiye kadar sebkat eden sözler nazarıdikkate alınır ise, bu kızın hikâyemizce pek büyük ehemmiyeti olan zevattan olduğu anlaşılır.

Esma Can hikâyemizce haiz olacağı ehemmiyet Kaplan Beyin bu kız hakkındaki nazarından münbais olacağı derkâr olup, bu nazarın derecesini tayin lâzım gelir ise mîr-i mumaileyhin evvelce Rusya hükûmetine sadakat edeceğine dair Katerina'ya vermiş olduğu vaadi muahharen, ortaya Esma Can'ın kılıç kuşatması mesele(si) çıkması üzerine hükümden düşürmüş olduğunu medâr-ı muvâzene ittihaz eylemek lâzım gelmez. Zira henüz Katerina'ya böyle bir vaat vermiş olduğu hâlde Zogar ormanında Semmûrkaş ve Arslan Koç ve Çanberd Beyler ile vuku bulan müşaverelerini görmüş ve eğerçi bu müşaverenin tafsilâtına dair pek çok malûmat alamamış isek de, müşavereden maksat elbette Rusya aleyhine bir hareket tertibinden ibaret bulunduğunu anlamıştık. Şu hâlde Kaplan Beyin yüreğinde esasen yer tutmuş bulunan şey, hamiyet-i milliyye ve gayret-i vataniyyesinin icabı olacağı derhâl hükmedilebilir. Bundan maada kendisi Rus mekteplerinde tahsil etmiş ve Moskof medeniyetini pek etraflı öğrenmiş olmasından kat'-ı nazar her hâlde Kafkas evlâdı bulunduğu ve validesi Şirinşah tarafından hiss-i vatanperverânesini tahrik babında söylenen sözler bir Kafkas çocuğunu gözü dünyada kandan ve sevdâ-yı intikamdan başka hiçbir şey görmemek derecesinde teşvike ma'-ziyadetin kifayet edeceği der-hâtır edilir ise, Katerina'ya verdiği vaadin zaten ketm-i esrara medar olmak ve neticesi mutlaka hükümsüz ve eczasız kalmak üzere verilmiş olduğu teslim olunur. Binaenaleyh Katerina'ya verdiği vaadin geriye alınışı Kaplan Beyin Esma Can'a olan nazarının derecesini ta'yîbe medar olamaz.

Birinci kitabımızın baş taraflarında sebkat eylediği ci-

hetle hatırdan çıkmamış olmak lâzım gelir ki, Esma Can ismi Kaplan ile Katerina tenhaca hasbihal ettikleri zaman dahi yad olunmuştu. Bahusus bu ismi Katerina nev'amâ hasudâne bir yolda yâd ederek Kaplan dahi Kafkas kızlarının ve bunlar miyanında zımnen Esma Can'ın çekilmez derecede kibr ü taazzumdan ve takat getirilemeyecek mertebede istiğnasından bahsederek, Katerina'nın ol baptaki hasedini men ve ber-taraf edecek surette lisan kullanmıştı. Şu hâl Kaplan'ın Esma Can hakkında nefretine delâlet edemez ise bile hiç olmaz ise mezbure aleyhinde dargınlığına delâlet eyleyeceği ve validesi ile konuştukları zaman Kaplan'ın Esma Can hakkında söylediği sözler dahi bu delâleti teyit eyleyip, mîr-i mumaileyhin Katerina hakkındaki muhabbeti pek çok alâim ve ahval ile malûmumuz bulunduğu hâlde, yine böyle iken Esma Can'ın ismi validesi tarafından yâd ve ihtar edilmekle beraber yüreğinde birdenbire uyanan hissiyatın o zamana kadar vücut verdiği her nevi hayalâtı derhâl tagyîr etmesi ve Esma Can hakkındaki muhabbet-i sâbıkasının teceddüdüyle Katerina hakkındaki emellerinin mahvı demek olmak üzere, Esma Can elinden kılıç kuşanmaya rıza göstermesi kaziyyeleridir ki, çocuğun Esma Can hakkındaki nazarının derecesini tayinine medar olabilir. Bu suretle tayin olunacak nazarın ise pek büyük bir nazar olduğunu ihtara hacet kalmaz.

Vakıa validesiyle teati eylediği sözlerden anlaşıldığına göre, Kaplan Bey vaktiyle Esma Can'a arz-ı mâfi'z-zamîr eylediği hâlde meyus olmuştur. Eğerçi bu meyusiyet Esma Can tarafından gösterilen ve bir kibr ü azamet-i tâkat-güdâzdan münbais olan istiğnadan neşet eylediği dahi Beyin validesiyle olan hasbihali revişinden anlaşılmış ise de, Kafkas kızlarında görülen naz ve istiğna gerçekten daire-i tahammülün haricine çıkacak bir tekebbür ve taazzmdan tevellüt eylediği bizce müsellem değildir ki, hatta bu bapta mîr-i mumaileyhe hak verebilelim.

Bize kalır ise validesi Şirinşah'ın dediği gibi Kafkas kızları arsız ve yüzsüz ve utanmaz olmayıp, karılık ve kızlık şanını bihakkın muhafaza eyledikleri için bunlar miyanında vakar-ı nisvâniyyesini sair emsalinden daha başka bir surette muhafaza eyleyen Esma Can dahi Kaplan Beye müteazzım ve mütekebbir görünmüştür.

Eğer sevmek sevilmek babında yaşça dahi bir münasebet

bulunmak zaruriyattan olsaydı, Kaplan Bey ile Esma Can'ın muhabbetinde görülen meyusiyeti buna hamletmek mümkün olurdu. Zira şu son zamanlarda Kaplan Bey yirmi iki yaşlarında bir adam olduğuna göre bu sinn ü salde bulunan adamın seveceği kız dahi nihayet on yedi, on sekiz yaşlarında bulunmak lâzım gibi tasavvur edilip, hâlbuki Esma Can dahi Kaplan Bey ile akran sayılabilmek üzere yirmi, yirmi bir yaşlarına varmaktadır. Ancak bu hâl sebeb-i me'yûsiyyet olamaz. Zira kanun-ı tabiatın sevmek ve sevilmek babında böyle bir kayıt olmadığı gibi, Kaplan Beyin dahi Esma Can'ı ifrat derecede sevmiş bulunması da ol bapta tesâvi-i esnânın hükümsüzlüğünü ispat edebilir. Bir de aradaki meyusiyet behemehal Esma Can tarafından edilen inat ve mukavemetten neşet etmiş olacağı derkâr olup, fakat bu mukavemetin sebebi tesâvi-i sinn ü sâl kaziyyesi olsa idi, Esma Can'ın humkunu hükmetmek lâzım gelirdi. Zira bu tesâvî Esma Can'ın mazarratını icap etmeyip, olsa olsa menfaatini müstelzem olabilirdi. Haber verelim ki Esma Can dediğimiz kız menfaat ve mazarratı birbirinden tefrik edemeyecek olan ahmaklardan da değildir.

Meselenin bu ciheti başlı başına bir roman teşkil edecek kadar zengin ve sermayelidir. O roman ise hep bu meyusiyet kaziyyesinin tahtında müstetir olup, fakat burada öyle dört kelimecikle izahına mahal yoktur. Lâ-akal bundan dört sene evvelinden beri bir zamanın vukuatını gözden geçirmek lâzım gelir. O hâlde dahi gözden geçireceğimiz vukuat için mebde'-i nazarımız yine işbu Kaplan Bey ikâmetgâhına pek de uzak olmayan bir ormanın kenarıdır ki orada ilk nazarda Esma Can'ı müşahede eyleyeceğiz. Nasıl? Hesap ediyorsunuz ya! Bundan beş sene evvel yani henüz on altı, on yedi yaşlarındayken Esma Can gibi bir nevcivanı tenhaca bir orman kenarında rast getirmek her zaman tesadüf eden nimetlerden değildir. Öyle değil mi? Fakat Esma Can'ı ormanda yalnız rast getirdik diye hemen çılgıncasına bir sevinç ve mütehalikâne bir heves ile yanına koşmak icap etmez. Zira kendisi Kafkas kızıdır. Kafkas kızı benât-ı nev'ine mahsus olan imtiyazâtı bir orman kenarında tek ü tenha bulunduğu zaman dahi muhafaza edebilir. Hâlbuki Esma Can orada tek de değildir. Yanında bir de delikanlı vardır. Malûm a! Ormanı kendilerine mahrem ittihaz eylemiş olan böyle bir genç kız ile bir de de-

likanlının birden yanlarına gidip kendilerini ürkütmek nezakete sığmayacağından maada, bunun bir dereceye kadar tehlikesi de vardır.

Acayip! Bu delikanlı Esma Can'ı tenhaca bir orman kenarına celp edebilecek kadar muvaffakiyete mazhar olmuş ha? Çok taaccüp edilecek şey.

Vakıa çok taaccüp edilecek şeydir. Zira bu muvaffakiyete mazhar olmak için pek büyük müşkilâta göğüs vermek lâzım gelir. Hem de nasıl müşkilât? Birtakım sühuletler içinde münderic müşkilât ki asıl istiğrab olunacak cihet dahi budur.

Kafkas'ta bir kızı kendi hanesinde görebilmek o kadar kolaydır ki İstanbul'da akranınız, ahbabınız olan bir adamı kendi hanesinde görebilmek için belki bir dereceye kadar suubet vardır. Kafkas'ta ise bir kızı kendi odasında görebilmek için bu suubet dahi yoktur. Hiçbir vesileniz olmadığı hâlde doğrudan doğruya gidip ziyaret edebilirsiniz. Mutlaka bir vesileye ihtiyaç görmekte iseniz, göğsünüzdeki fişekliklerin bir tarafını azıcık sökerseniz bunu diktirmek vesilesiyle gidersiniz. Zira böyle bir hizmet için kızlara vuku bulacak müracaatı reddetmek yine kızlar için pek büyük ayıptır. Alafranga salonlarda kendisine dans teklif eylediğiniz bir kız, sizi ret için başkasına söz vermiş olduğunu bahane ederek bir erkeği reddetmek ayıbını üzerinden atabilir ise de, Kafkas kızlarına müracaatla ellerinden gelebilecek olan hizmeti rica eylediğiniz zaman bulacak, arz edecek hiçbir bahanesi yoktur.

Kızlar kendi dairelerinde gayet serbest bulundukları için sizinle bilâ-tekellüf söyleşirler. Gülüşürler bile. Ancak macerâ-yı hevâperestîye nakl-i kelâm edildi mi, o saat tavır değişir. Çehre asılıverir. Öyle bir vakar peyda ederler ki, karşılarındaki arsıza sükût-ı emr ile emirlerini dahi kabul ettirmeye yalnız bu vakar kifayet eyler. İşte sair memâlik kızlarıyla Kafkas kızlarının arasında bir fark vardır. Yani memâlik-i sâire kızlarının biraz yüzlerine gülünecek olsa, bu tebessümle kendilerine ifham edilmek istenilen manadan ziyadesini kız anlayıp yılışıverdiği hâlde Kafkas kızları bilâkis o zaman kendilerini toplayıp kendisinin öyle yılışmak değil, bilâkis vakar ve ismetle muamele eylemek şanından olan bir vücut olduğunu ispat eyler.

Hanesinde bir delikanlı ile bu kadar serbest görüşen kızın,

bir orman kenarında da serbest serbest görüşebilmelerini kim men eder diye mi sordunuz?

Maddeten hiçbir kimse men edemez. Bir kere mülâhaza buyurulsun. Hiçbir kız ile bir delikanlı, bir ormanda içtima etmeye karar verirler de onları men'e bir kimse muktedir olabilir mi? Âlemde âşık ve âşıkanın cür'etlerine mümanaat edebilecek bir kuvvet tasavvur edilebilir mi? Bir Kafkas kızı ile bir Kafkas delikanlısını böyle bir içtimaadan men edebilecek olan şey, kendilerinin kemal-i serbestîleri içinde mündemiç bulunan yine kemal-i hicâblarıdır.

Bir kız ile mahfice halleşmek teklifi ne demek olacağına dikkat edilir ya. O teklifi her benim diyen delikanlı, her rast geldiği kıza etmek Paris'te bile bir dereceye kadar güç ve müşkil iştir. Ya ret olunur ise? Paris kadar serbestînin derecesini ifrata vardırmış olan yerlerin delikanlıları bile böyle bir teklifi ettikleri kızdan ret muamelesini görürler ise müteessir olurlar. Ya Kafkaslı olan delikanlı ne kadar müteessir olur? Derecesini birdenbire takdir edemiyor iseniz, biz haber verelim ki o hâlde bir daha kızın yüzüne bakamamak ile iktifa edemez. Bir kere kendisine alenen hakaret eden kızın, başka birisine rağmen iltifat edebilmesi muhal derecesinde müşkil olur. Teessürün derecesine göre ya kızın iltifat edeceği diğer delikanlı ile belâya girer, veyahut ihtimal ki nazarında gülden nazik olan kızın kendisini de incitmeye kadar cesaret alır. Eğer böyle bir ayıptan daha ziyade teessür etmiş ise kendisine kıyması dahi ihtimalât dahilindedir. Şimdi şu hesapların içine bir de fevkalgaye bir mahcubiyet-i âşıkâneyi ilâve ederseniz Kafkas'ta o serbest kızların bir ormanda güzidesi olan delikanlı ile birleşmesi ne kadar müşkil olacağına yakîn hâsıl etmiş olursunuz.

Bir kız ile ormanda tenhaca hâlleşebilmek muvaffakiyetinin sûret-i husûlüne dair şu malûmatı da verelim ki:

Kendi makbuliyetine itimadı olan delikanlı hangi kıza nazar-ı hevesinin ucunu iliştirmiş ise, daima bir vesile bularak kızın önünde arkasında dolaşmaya başlar. Kız kaynak başına çıkacak olsa gözü o delikanlıyı görür. Tarlaya, çayıra doğru gezmeye gidecek olsa, delikanlı kendisini atlı olduğu hâlde ona arz eder. Odasında hiçbir misafiri olmasa o delikanlının devamı kendisini yalnız bırakmaz. Kızın elinde hiçbir işi olmasa, o deli-

kanlı mutlaka ona bir iş bulup meşgul eder. Zira Kafkas'ta kızların tembel tembel oturması pek ayıp olup evvelce dahi denildiği vechile her kim sırmalı şeridini dokutmak vesair böyle bir hizmeti gördürmek için bir kıza müracaat eyler ise ret edilmez. Elhâsıl o delikanlı o kızı behemehal hep kendisi ve kendi işiyle meşgul etmeye çalışır.

Tabiîdir ki bu esnada dilinden ne kadar güzel sözler çıkabilir ise söyler. Aralıkta bir yiğitliğinden de bahseder. Zira Kafkas kızları içinde en büyük medâr-ı makbuliyet erkeğin yiğitliği olup kızların delikanlılar hakkındaki şarkılarında kara kaşlarından, kara gözlerinden ziyade şecaatlerinden bahsolunur. Kezalik tabiîdir ki kendisini bu suretle bir kıza yarandırmaya çalışan delikanlı, kız için ika eylediği meşguliyetlerin nasıl telâkki edildiğine ve söylediği güzel sözlerin kızda ne derecelere kadar inbisatı mucip olduğuna ziyadesiyle dikkat eder. Zira kendisi o kızı ne kadar işgal etmiş olsa, tâ ondan bir söz almayınca başkalarının dahi işgal edebilmesini men'e hiçbir hakkı yoktur. Kızın gönlü onun olmadıktan veyahut açıktan açığa hakaret görmedikten sonra kıskançlık pek ayıptır.

Edeceği dikkatler üzerine istihrac eyleyeceği hükümler kız nezdindeki derece-i makbuliyetini kendisine ifham etmekte teehhür eylemez. Meselâ bir kıza yaranmak istiyorsunuz. Sizden başka birisi de bu hevestedir. Sizin dokutmak istediğiniz şerit, diğerinin şeridine takdimen daha evvel ve daha güzel dokunur ise, rüchan sizin hakkınız da olduğuna şüphe kalır mı? Veyahut kız sizin söylediğiniz güzel sözler ve gösterdiğiniz zarafetler üzerine diğerinin sözlerinden ve zarafetlerinden ziyade inbisat gösterir ise, bunun anlaşılmayacak neresi kalır?

O hâlde sizinle rekabet mukaddimesini açmış olan zat işten elini çeker. Meydan size kalır. Bir kere de delikanlılar sizin münasebetiniz bu dereceye vardığını görünce artık herkes o kızı sizin yavuklunuz olmak üzere itikat ve itibar ederek bittabi çeşm-i tama'larını yummaya mecbur olurlar. İşte iş bu dereceye vardıktan sonra şakayı, lâtifeyi yavaş yavaş ciddiyâta bozarak mahfice görmek heveslerine düşersiniz. O zamana kadar kızı daima vakitli görmeye mecbur bulunduğunuz hâlde bademe vakitsiz görmeye dahi cesaret almaya başlarsınız. Eğer kız böyle vakitli vakitsiz arz eylediğiniz ziyaretleri hep bir savt-ı memnuniyyet-

ten kabul eder ise, artık ormanda mahfice hâlleşmek cür'eti de size kendi kendisine gelir. İşin ondan sonraki derecesi ise kızı kaçırmak mertebesidir ki bunu başkaca haber vermeye lüzum yoktur. Zira yakında sûret-i icrasını göreceğiz.

İşte bir kızı mahfice orman kenarına kadar celp edebilmek bu derece güç ve müşkül olduğu hâlde, Esma Can'ı oraya celbe muvaffak olmuş bulunan delikanlıyı pek bahtiyar addetmek dahi çok olamaz.

İkisini birbirine lâyık göreceğinize hiç şüphemiz olmayan bu âşık ve âşıka çiftinin ormanda yanlarına gidip de kendilerini tacize veyahut kızı kendi gözlerinden kıskanacağı derkâr bulunan delikanlıyı agzebe ne hâcet? Öyle ya! Böyle tenhaca içtima derecesine kadar varmış olan bir delikanlının kızı gözünden kıskanması pek haklı olacağı gibi, ağyarın vüruduyla gazablanmasında dahi pek büyük bir mazûriyeti teslim edilmek lâzım gelir. Bu yolsuzluğu ihtiyar etmekten ise böyle bir sûret-i lâtifeyi uzaktan temaşa etmek evlâdır.

Hem siz orada bunları gördüğünüz zaman kendinizi de onlara gösterecek olsanız uzaktan görülen suretlerindeki letafet dahi kalmaz ki. Kendilerini tenha ve enzâr-ı ağyardan berî ve masun addettikleri için, delikanlı sağ eliyle kızın sol elini tutmuş ve kendi sol elini kızın belinden doğru arkasına kadar dolandırmış ve kız dahi kendi sağ kolunu delikanlının göğsü hizasıyla omuzu üzerine koymuş, yekdiğerinin gözleri içine bakar ve ağızlarından çıkan kelimatı harf-be-harf ezberlercesine dinler ve bununla beraber sanki ikisi dahi birbirinin yürek çarpıntılarını saymakta imişçesine bir dikkat-i mahsûsada bulunurdu. Böyle bir vaz'-ı fevkalâde ağyar huzurunda mümkün olur mu?

"Birbirine söyledikleri lâkırdıları da işitmek isteriz" mi dediniz? Vakıa bu heveste hakkınız pek büyüktür. Tercüme-i hissiyatları demek olan sözlerini de işitmek lâzımdır. Öyle ise bunları dahi size biz haber verelim. Tek kendilerini tevhîş ve taciz etmeyiniz de ne söylemişler ise min evvelihi ilâ âhirihi size hikâye edelim:

Delikanlı - Geçen gün İbrahim Cano ile olan edepsizliğimi artık affettin ya Esma Can?

Esma Can - Estağfurullah! Hiç sen edepsizlik eder misin?

Delikanlı - Seni dilgîr etmemek için zerre kadar kusur eylememeye çalışırım ama Esma Can ne yapayım? Affet! Seni esen yellerden kıskandığım hâlde İbrahim'in ağzından ateş gibi alevlenip çıkmakta olan ahlardan kıskanmamak benim için mümkün olamaz. Hem sen buna darılmamalısın. Seni sevmesem kimseden kıskanmazdım.

Esma Can - Benim özlediğim cihet yalnız şudur ki beni hiçbir kimseden kıskanmaya lüzum olmadığı hâlde, hâlâ bana emniyet edemeyerek yine kıskançlık ediyorsun.

Delikanlı - Ah! Sen beni yine sevincimden çıldırtmak istiyorsun. Bana bu teminatı kaç yerde, kaç kere vermiş isen hepsi birer birer hatırımdadır. Zira hepsi de beni başka başka ihya etmiştir. Evet Esma Can'ım. Sen beni sevdikçe benim seni kıskanmaklığım icap etmez. Hatta âlem senin için bayılsa, çıldırsa bu hâlin benim mes'udiyetimi arttırmaktan başka bir şeye tesiri olmamalıdır. Zira güzelsin de Esma Can'ım seni onun için severler. Sevdiğim zatın sevmeye lâyık olduğunu bin rakibin tahassürü ile nazarımda ispat eder isem mes'ut olmalıyım. Buralarını bilmez değilim. Lâkin şu yüreğe ne yapayım? Bir türlü sükûnet bulamıyor. İbrahim gibi rakiplerin hevesini gördükçe yüreğimde bin şüphe peyda oluyor. Acaba bana gösterdiğin muhabbet cali midir diye ...

Esma Can - Aman ya Rab! Ne büyük iftira ediyorsun. Yemin mi edeyim ne yapayım?

Delikanlı - Hayır sevgilim. Beni yemin de temin edemez. Tâ Allah'ın emriyle sen benim olmadıktan sonra beni hiçbir şey temin edemez.

Esma Can - Of! Yüreğimden geçen şeyleri söyleyemeyeceğim. Emin ol Allah'ı seversen emin ol. Beni söyletme. Zira yüreğimden geçen şeyler zahire çıkmadığı hâlde de hicabımdan yüzümün kıpkırmızı olduğunu senin yüzüne akseden rengimden anlıyorum.

Delikanlı - Gördün mü? Bir kere işte bu da beni ziyadesiyle mahzun eder. Demek oluyor ki aramızda olan münasebet o kadar safi olmayıp senin gibi bir meleğin yüzünü kızartacak olan ahvaldendir öyle mi?

Esma Can - Hayır. Onu demek istemiyorum.

Delikanlı - Ya ne demek istiyorsun? Senin yüreğinden geçen şeyler niçin yüzünü kızartsın? Öyle ise demek olur ki ben sana o kadar mahrem değilim. Mahremin olmadığım ve hâlâ senin için yabancı bir adam olduğum için, yüreğinden geçen şeyleri bana söylemiyorsun.

Esma Can - Aman ya Rab! Çatlayacağım! Of! Bırak elimi. Üzerime fenalıklar gelecek.

Delikanlı - Mutlaka söylemeyeceksin demek.

Esma Can - (Bir müddet ıstıraptan sonra) Söyleyeceğim efendim, söyleyeceğim. Artık senin yanında gizli hiçbir düşüncem kalmadı. Fakat bu kadar serbestlik gösterdiğimi, edepsizliğe hamletmeyeceksin ya?

Delikanlı - Estağfurullah! Zihnime öyle bir şey gelir ise kahrolayım. Hakkımda olan lütuflarını mürüvvet ve merhametinden başka hiçbir şeye hamletmem.

Esma Can - Ben seni ne vakit ve nasıl temin edebilirim dedin? Haniya şu artık yüreğinde hiçbir şüphe kalmayacak surette cidden temin?

Delikanlı - Allah'ın emri ile ....

Esma Can - Allah'ın emriyle olacak bir işi yine Allah'ın emrine havale ederim. Benim yüreğimle olacak cihete gelince, işte ben yürekten ....

Delikanlı - (Çıldırmış gibi bir sevinç ile) Allah aşkına Esmacığım! Sahih mi? Söyle! Utanma Allah'ı seversen utanma! Biz seninle beraber büyümüş gibi bir şeyiz. Hele bir sene oldu ki yüreklerimizi birbirimize açabilmeye başladık. Şimdiye kadar devam ettiğimiz yolun müntehasında olsun bari ...

Esma Can - Sorma dedim ya artık. Her nereye emredersen gitmeye hazırım.

Delikanlı - Hemen şimdi buradan mı?

Esma Can - Evet. Emredersen hemen şimdi buradan.

Yukarıda demiştik ki ormanda mahfice buluşabilmek mertebesinin üst tarafı artık kızı kaçırmak derecesi olup bu ise yakında manzurumuz olacaktır. İşte görülüyor ki Kafkas'ın bu hâlini dahi bu delikanlının icraatı bize irae edecektir. Zira kızdan o cevabı aldığı anda bir dakika daha orada tevakkuf etmeyip

doğruca köye doğru koşmaya başladı.

Nereye gidecek? Hayvan getirmeye zira bu orman ikâmetgâhlarına uzak olmadığından gerek kız ve gerek delikanlı oraya (fakat her hâlde başka başka yollardan) piyade olarak gelmişlerdi. Bu kere firarları için hayvan tedarikine ihtiyaç görüldü. Delikanlı var kuvveti bacağa vererek on dakikada köye vardı ise de topu bir hayvan getirebildi. Zira iki hayvan alıp da birisini yedekte çekecek olur ise, görenlere şüphe vermekten korkmuştu.

Bindiği hayvan gayet kuvvetli ve genç bir beygir olduğundan, ormana gelip de Esma Can'ı dahi terkisine aldığı zaman hayvanda bu iki vücudu istediği yere kadar ferih ve fahur götürebilecek istidat ve kuvvet göründü. Oradan yola revan oldular. Aman hangi yola? Hiçbir kimsenin kendilerini göremeyecekleri bir yola revan oldular. Vakıa zaten Kafkas yolları öyle bizim Rumeli yolları kadar işlek değil iseler de, bunların kendilerini bir kimseye göstermemeleri mecburî olduğundan, hep orman kenarlarını kollayarak ve hatta icabına göre orman içine dalarak gidecekleri yere kadar ol surette gitmeleri lâzım gelirdi.

Ormanda içtima ve müşafehelerini buraya kadar hikâye eylediğimiz surette görüp işitmiş olduğumuz âşık ve âşıkanın netice-i hâllerini görmeyi merak etmeyerek, gözümüz önünden kaybolup gitmelerine razı olmayacak mıyız? Olmayacak isek biz de tîr-i eşi'a-i nazarı arkalarından yetiştirelim. Kendilerini gözümüzden kaybetmeyelim.

İkinci Bap

Sevdiği kızı ejder misal bir atın terkisine alıp da kaçıran mertin yüreğinde duyduğu hissiyât-ı lâtifeye nihayet mi olur? Vakıa böyle bir lezzeti biz tatmamış olduğumuz gibi karilerimizden pek çoğunun da tecrübe etmemiş olduklarını hükmedebiliriz. Ancak lezzet-i mezkûrenin derecesini tahayyül ve tasavvura olsun muktedir olabiliriz. Hulya ediniz ki cihan içinde ümidi sizden ibaret bulunan ve sizin nazarınızda dahi kıymeti cihan değen bir kız, her ne ciheti murat ederseniz oraya getirmenize razı olarak ve her hâlde, her umurda re'y ve rızasını sizin yed-i istiklâlinize teslim ederek at terkisinde iki eliyle belinize

sımsıkı sarılmış gidiyor.

Fazail-i merdânenin en ziyade inbisat eylemiş olduğu an bu an olacağı ve hele bu anda cür'et ve cesaretinizin derece-i kemaline kadar artmış bulunacağı münasebetiyle vukuu melhûz olan mevâni ve mehâlikten hiçbirisi sizin cesaretinizi izale etmeye muktedir değildir. Zira siz her mani ve mühlikeyi göze aldırarak bu yola çıkmış bulunduğunuzdan, herhangi bir mani ve mezâhim yolunuzu kesmek isteyecek olur ise sizi evvelce iktihama hazır ve amede bulacaktır. Âlemde hiçbir kuvvet gözünüzü yıldırmaya muktedir olamadığından siz yalnız terkinizde bulunan ve şikârınız addolunan kızı temin ile iştigal edersiniz. Zira bir tarafta yaprak kımıldanacak olsa kızın yüreği dahi beraber kımıldandığı cihetle sizin tarafınızdan her hâlde, her dakikada bin teminata ihtiyacı vardır ki, melce' ve penahı sizin âguş-ı merdâneniz olan bir kıza ol suretle teminat vermek dahi her hâlde başka safadır.

Bizim burada yalnız tasavvur ve tahayyülü ile lezzet bulmaya çalıştığımız hâl, Esma Can'ı terkisine alıp götürmekte bulunan mes'utta maddeten ve fiilen vardı. Hatta öyle bir hiss-i teslimiyyetle beline sarılmış olan kızı yalnız arkasına karpuz küfesini yüklenmiş gibi bir surette dahi götürmeyip, her lâhzada bir kere başını arkasına çevirerek sevdiğinin yüzünü görmeye çalışır ve bittabi tamamıyla çeviremediğini ve binaenaleyh kendi cemalini rahat rahat temaşa edeceğini gören Esma Can dahi, yüzünü çocuğun arandığı tarafa götürerek husûl-i emelini teshil ederdi.

Ya bu aralık neler konuşurlardı?

Birbirinin muhabbetine emniyet ve adem-i emniyet bahislerine artık hacet kalmamış ve o hâlde mes'udiyet-i atiyyeyi hulya ederek sevinmekten başka bir meşguliyet bulunamamış olduğundan, sözleri hep bunlardan ibaretti. Derlerdi ki:

Delikanlı - Ah Esma Can'ım! Öteden beri bana göstermekte bulunduğun rüchandan ben encâm-ı kâr bu nimete nail olacağımı hükmeylerdim. Ancak bu aralık şu nailiyeti der-hâtır edemezdim. Zira muhabbetimizin buraya kadar güzaran eden mukaddimesi pek ağır geçmiş olduğundan netice dahi o nispette ağır olarak husule gelmek icap etseydi, ben daha ihtimal ki bir iki seneyi tahassürle, iştiyakla geçirirdim.

Esma Can - Eğer size gösterdiğim muamelelerde bir gûne kusurum olmuş ise affınızı dilerim.

Delikanlı - Estağfurullah! Bahusus bugünkü muamelenden dolayı ben sana nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum. Bir iki sene daha devam edecek olan intizarımın müddetini bu kadar kısa kesmekten büyük kerem ve inayet mi olabilir?

Esma Can - Daha evvel emretseydin belki daha evvel de hâsıl olurdu. Lâkin zararı yok. Kısmet bugün imiş. Fakat şimdi bu haber karındaşım Canberd Beye vasıl olunca acaba ne der?

Delikanlı - Ne diyecek? Kız kardeşi kocasıyla firar eden sair kardeşlerine ne derler ise Canberd Bey de onu der.

Esma Can - Canı sıkılır mı dersin?

Delikanlı - Elbette bizim sevindiğimiz gibi sevinmez. Fakat Allah'ın emri mucibince olan şeye de itiraz edemez ya?

Esma Can - Ya maazallah şimdi bize rast gelecek olsa?

Delikanlı - İşte yalnız onu söyleme.

Esma Can - Neden?

Delikanlı - Söyleme dedim a. Çünkü o zaman ya kardeşini kaybederdin ya beni, ya ikimizi birden.

Esma Can - (Belini heyecan ve halecanla sıkarak) Aman ya Rab! Ben ikinizden de vazgeçemem.

Delikanlı - Şimdi öyle tehlikeli, müthiş, mahûf şeyleri hatırına getirme. Nasıl bir beytü's-sürûra gitmekte olduğumuzu düşün.

Esma Can - Ah efendim seninle beraber olduktan sonra bana beytü'l-hazanlar dârü's-sürûr olur.

Delikanlı - Buradan doğruca Guşamov'un hanesine gideceğiz.

Esma Can - Haniya küçük kardeşin Said'in validesi olan Guşamov mu?

Delikanlı - Evet. Şimdi bizim ikimizin de validemiz olacak.

Esma Can - Biz çok vakit Guşamov'da kalacak mıyız?

Delikanlı - Düğünümüz olduktan on beş gün sonra kardeşin Canberd ile musalâha edebilir isek, daha ziyade oturmayız.

Esma Can - Ah keşke daha evvel mümkün olsa da musa-

lâha etsek. O zaman ne kadar mes'ut olurduk.

Delikanlı - En ziyade ben mes'ut olurdum. Zira senin gibi bir zevce ile Canberd gibi bir biradere malik olmak insan için sahihen pek büyük bir saadettir.

Esma Can - Allah'a çok şükür. Benim mes'udiyetim de seninki kadar olacaktır.

Delikanlı - Ah Esma Can! Düşünüyor musun? Hatırına getiriyor musun? O zaman ki, çocuklarımız dünyaya gelecek, karşımızda koşuşup gezinecekler. Ah bunların temaşası bizi ne kadar memnun edecek. O ne ya? Sen buna bir cevap vermiyorsun. Dur bakayım. Ay yüzünü niçin benden saklıyorsun? Bu sözümden mahcup mu oldun? Öyle ise sözümü geriye alayım. Fakat bunda utanacak, mahcup olacak bir şey yoktur kuzum. Allah'ın emri tabiatın iktizası budur. İnsanın gayet-i mes'udiyeti bundan ibarettir.

Esma Can - Bak şu koruluğun içinde yatan koyunlara. Ne kadar güzel.

Delikanlı - Evet. Lâkin dikkat ediyor musun kuzuları da yanlarında.... İşte tabiat şimdi senin mahcup olduğun hükmü burada da gösteriyor. Ah Esma Can'ım! Mahcup olacak hâl bu değildir. Muvafık-ı şer' olan ve insaniyetin iktizası ve tabiatın haricinde bulunmayan ahvalden dolayı hicap lâzım gelmez. Yüreğimiz safi birbirimize muhabbetimiz hâlis olmak lâzımdır. Kalbimizde Allah'ın rızasına insaniyetin iktizasına mugayir bin şeytanet olur ise, o zaman ve bunlardan mahcup kalalım. Birbirimize olan muhabbetimizin bürhan-ı a'zamı demek olacak ahval bizi neden mahcup eylesin?

Delikanlının ale'd-devam bu sözler ile vakit geçirmek istemesine mukabil Esma Can'ın derece-i itidali aşan bu şakaları kısa kesmek mecburiyet-i mahcubânesi aralıkta bir kere müşafehelerine fasıla vererek ve yine tekrar edilerek nihayet Guşamov dedikleri süt validenin ikâmetgâhına geldiler ki, orası sekiz haneden ibaret bir karyecik olup, fakat hanelerin en mamuru yine bu Guşamov'un hanesiydi. Zira Esma Can'a kendisini kabul ettirmiş bulunan bu zat elbette bayağı bir adam olamayıp, Kafkaslılar indinde süt validenin ehemmiyeti ise bayağı valide mertebesinde olduğundan, bu delikanlı kardeşinin süt validesini kendi köyünün zengini addolunacak mertebede terfîh eylemişti.

Guşamov tesmiye olunan kadın ellisine takarrüp etmiş ve eski bir cemalin bakiyye-i harabesini hâlâ vechinde muhafaza etmekte bulunmuştu.

Delikanlı şikârı terkisinde olarak Guşamov'un avlusuna girip de ismiyle nida eylediği zaman kadıncağız o kadar telâş ve tehâlükle kendisini dışarıya fırlattı ve gelenleri istikbal eyledi ki görmüş olsaydınız mutlaka bu delikanlının kız kaçıracağından mezburenin evvelce haberi vardı da, vürudlarına muntazır bulunurdu zannederdiniz. Hâlbuki haberi olmadığından emin bulunmalısınız. Zira kızı o gün kaçırabileceğinden delikanlının kendisi dahi haberdar olmayıp, bu keyfiyet Esma Can tarafından gösterilen teslimiyet ve vuku bulan ihtar üzerine âdeta nagehânî olarak vukua gelmişti. Hakikat şundan ibarettir ki delikanlı her zaman bu haneye gelip de nida edecek olsa, Guşamov kendisini daima bu sûret-i tehâlükle istikbal eder.

Bu defa terkisinde bir de güzel kız ve hatta Esma Can bulunduğunu (Guşamov dahi Esma Can'ı tanırdı) görünce kadının telâşı bütün bütün başkalaşıp "Aman ya Rab! Ne şerefli misafirlere nail oldum. Vay Esma Can! Dünyada en büyük selâmetin için en emniyetli yer benim hanemi buldun ha? Teşekkür ederim kızım" diye derhâl Esma Can'ı kucağına alarak attan indirmeye davrandı. Esma Can dahi "Seni bana bir sevgili valide etmek için buraya getirdiler. Dünyada valide denilen şeyin lezzetini henüz tatmamış bulunan bir öksüz kız, senin kendisine valide olduğunu gördüğü zaman ne kadar memnun olacağını takdir etmelisin" diye kendisini Guşamov'un kucağına teslim eyledi.

Ama Guşamov'un en emniyetli biri olduğunu haber verdiği bir yere gelmiş olduğu hâlde dahi henüz yüreğine emniyet-i kâmile gelmemiş ve binaenaleyh şiddet-i halecanından nâşi Guşamov'un kolları arasında balık gibi çırpınmakta veyahut kendisini avcının pençe-i kahrında gören keklik gibi titremekte bulunmuştu. Hatta Guşamov delikanlıya göstermeksizin bir tarîk-i lâtife ile kızı temin için yüzüne bir manalı nazarla bakarak "Ne titriyorsun? Hevesten ise haklısın? Fakat korkudan ise hiç böyle bir arslanın himayesi altında bulunan kız korkar mı? Sen şimdi sevinmelisin. Âlemde en mes'ut günün bugünkü gündür" dediği zaman Guşamov'un ihtar eylediği mes'udiyet bile Esma

Can'ı müsterih edemeyip, o da kadıncağızı bozmamak için vakıa memnunâne bir tebessüm eylediyse de, bu tebessümün pek zoraki bir şey olduğunu Guşamov dahi anlamıştı.

Delikanlı dahi atından indi. Üçü birden zaten bir tek odadan ibaret bulunan hane içine girip oturdular. Hoş gelindiği, safa bulunduğu gibi merasimin icrasına hacet yoktu. Hele "Nasılsınız? İyi misiniz?" suallerine hiç ihtiyaç görülemezdi. Zira bunların oraya pek hoş geldikleri ve pek safa buldukları bedihiyât-ı umûrdan olup, hâl ü şânları neden ibaret bulunduğu dahi yine hâl ü şânlarıyla malûm olurdu. Bundan başka merâsim-i beyhude ile zayi edilecek vakitleri dahi olmadığından derhâl kendi işlerini konuşmaya başladılar.

Delikanlı - Ey Guşamov valide. Biz geldik. İşimizin neden ibaret bulunduğunu tarife hacet kalmaksızın anlarsın.

Guşamov - (İnbisat ile) Terkisinde bir kız olduğu hâlde gelen bir erkek ve bir erkek terkisinde olarak gelen bir kızın işleri neden ibaret olduğunu kim anlamaz ki, ben de anlayamayayım? Vaktiyle biz de böyle bir terkiye binmiş veyahut bindirilmiş ve böyle bir Guşamov ananın evine gelmiş veyahut getirilmiştik. Bu hâller hangi kadının başından geçmemiş ki, bir kızı at terkisinde ve bir delikanlının beline sarılmış bir hâlde görenler onun ne emel üzerine götürüldüğünü anlayamasınlar. Yollar, dağlar, taşlar bile böyle bir yolcunun hâl ü şânını dünya kurulalıdan beri gördükleri nice emsal ile öğrenmiş olduklarından, bugün her geçtiğiniz yerlerde dağlar, taşlar, ağaçlar dahi "İşte bir çift mes'ut saadet-i muntazıralarına nail olmaya gidiyorlar" diye sizi alkışlamışlardır.

Delikanlı - Evet hakkın var. Şimdi biz bu işin en kestirme yolunu nereden bulup işi bitireceğiz?

Guşamov - Bu kadar acele ha? Ayıplamam. Gençsiniz oğlum ayıplanmazsınız.

Esma Can - Hayır Guşamov valide. Lâtifenize darılmak olmaz ama acele edişimiz kardeşim Canberd Bey ile bir an evvel barış, görüş olup evimize çekilmek içindir.

Guşamov - Sen benim lâtifeme darılmakta haklı olamazsın. Fakat ben senin bu ciddî lâkırdıya darılır isem haklıyım. Burası sizin kendi hanenizden başka bir yer midir ki buradan he-

men kurtulup diğer kendi hanenize çekilmekte bu kadar acele ediyorsunuz?

Delikanlı - Evet. Bunda hak Guşamov'undur. Guşamov valide sen yine evvelki bulduğun özüre itibar et. Gençliğimize ver. Haydi bakalım bize şu işi derhâl bitirmek için bir yol bulur isen ....

Guşamov - Derhâl bitirmek için dediğin gibi sana da darılırım oğlum. Allah ne zaman kısmet etmiş ise o zaman olur. Hele biraz nefes alınız. Hoh deyiniz.

Delikanlı - Ben Esma Can gibi kız değilim ki mahcup olayım. İşte sana serbestçe söylüyorum. Zira sen benim anamdan daha ileridesin. Anam olsan ihtimal ki bu kadar serbest söyleyemezdim. Tâ Esma Can Allah'ın emriyle benim olmadıktan sonra ben rahat nefes alıp hoh diyemem.

Guşamov - Esma Can yürekten kendisini sana bahşetmiş ise Allah'ın da emri yerini bulur. Allah herkesin yüreğinde olanı verir ama, yüreklerde olan şey daima Allah'ın razı olacağı şeyler olmalıdır.

Esma Can - Biz yüreğimizde olan şeyden dolayı ne ind-Allah, ne de inde'n-nas asla mahcup olmayız, valideciğim.

Guşamov - Ona kim şüphe eder kızım? (Delikanlıya) Ey şimdi bu işin tesviyesi bize kaldı öyle mi?

Delikanlı - Evet.

Guşamov - Ben bu işi sizin umduğunuzdan daha çabuk bitirir isem bana ne var? Hatta Canberd Bey ile Esma Can'ı da umduğunuzdan daha evvel barıştırır isem?

Esma Can - Ah Guşamov .....

Delikanlı - Sana henüz ikinci yavrularında olmak üzere yüz tane keçi var.

Guşamov - Lâtife ediyorum oğlum. Allah ziyade etsin. Senin sayende benim hiçbir şeye ihtiyacım yoktur. Yüz değil, beş yüz tane keçim var.

Delikanlı - Beş yüz mü? Nereden buldun?

Guşamov - Nereden bulacağım? Hiç ben evlât gibi elimle büyüttüğüm hayvancıkları kesebilir miyim? Satabilir miyim? Kaç tane doğar ise hepsi büyür. İşte yüz elli keçiden üç sene içinde

bu kadar oldu.

Delikanlı - Allah daha ziyade arttırsın. Fakat zamanımızı keçi hesabıyla geçirmeyip de işimizi konuşsak.

Guşamov - Yok ama sizin gibi sabırsız yavukluları biraz da üzmek âdettir. Hem keçi hesabını ben meydana çıkarmadım ya. Sen çıkardın.

Delikanlı - Çıkardığıma pişman oldum. Halt ettim. Sen şu işi umduğumuzdan daha çabuk nasıl tesviye edeceksin bakalım? Onu söyle.

Guşamov - Durunuz evvelâ akşama size bir âlâ ziyafet çekmek için genç, körpe, semiz bir keçi kestireyim de ....

Delikanlı - Biz yemekten vazgeçtik Allah aşkına olsun bırak.

Guşamov - Hayır. Bırakamam. Benim yabancım bile gelmiş olsa riayet boynunum borcudur. Nerede kaldı ki sen! Oğlum! Velinimetim!

Delikanlı - (Canı sıkılarak) Aman Guşamov! Canımı sıkıyorsun. Söyle keçiyi kölelerin, halayıkların kessinler, hazırlasınlar. Sen bize şu anda bir akıl öğret, bir yol göster. Bizim için yemekten içmekten daha hayırlısı budur.

Guşamov - Öyle ise gideyim tembih edeyim.

Guşamov tertibat-ı lâzımeyi tembih etmek üzere dışarıya üserasının yanına çıkıp birçok emirler vermeye başladı. Mezbure dışarıda bulunduğu zaman Esma Can ile sabırsız çocuk arasında şu sözler dahi teati edildi:

Esma Can - Guşamov'un sözü uzatması canını sıktı.

Delikanlı - Ama ne kadar.

Esma Can - Lâkin böyle zevzeklikler âdet imiş. Darılmak olmaz.

Delikanlı - Evet darılmak olmaz ama can sıkıntısı olur ya. Bu âdetleri başkalarına etsinler. Ben işimizin bugün bitmesini ezcan ü dil isterim.

Esma Can - Hiç bugün mümkün olur mu?

Delikanlı - Neden olsun? Bir imam çağırıp dört de şahit getirildiği gibi oldu, bitti.

Esma Can - Bu kadar kolay ha?

Delikanlı - Hayır Esma Can. Bu kadar kolay değil. Yalnız burası kolay. Evvelâ sana kendimi beğendirmek lâzım idi ki işin en gücü o idi. O hâsıl olduktan yani seni razı eyledikten sonra, işin bu ciheti pek kolaydır.

Esma Can - Bu işlere benim aklım ermez ki. Sen her ne der isen ben ona razıyım. Senin emrinden zerre kadar dışarıya çıkmam.

Guşamov cariyelerine ve kölelerine vereceği talimatı verdikten sonra tekrar bunların yanlarına gelip söz dahi şu vadide tekerrür eyledi:

Guşamov - Şimdi siz beni dinlediniz çocuklarım. Bu işte iki suret vardır. Birisi hemen şuradan imamı çağırıp nikâhı kıyarak sizi bu akşam zifaf eylemek. Bakınız ne kadar kolay? Lâkin sonra Canberd Bey ile uzlaşmak hem güç olur, hem de uzun! "Bir kere bana danışmak yok mu idi" diye ne kadar naz etse haklı olur. İkinci suret ise nikâhı acele etmeyip buradan Canberd Beye bir adam göndererek re'yini, rızasını sormak. Sizin nikâhınızın henüz kıyılmadığını bilir ise şayet çok naz edecek olsa bile sizi men edemeyeceğini anlayarak nazında inat eylemez. O hâlde hem nikâh, hem de uzlaşmak bir defada müyesser olur.

Delikanlı - Öyle ama bunun için de daha ne kadar beklemek lâzım gelir?

Guşamov - On gün bekleyebilir misiniz?

Esma Can - On günde hepsi olup bitecek ise ben razıyım.

Delikanlı - On gün de iyi ama on gün daha beklemek pek uzun olmaz mı?

Guşamov - Senelerce beklediğin zaman uzun gelmedi de şimdi on gün mü?....

Delikanlı - Ah! Guşamov! O senelerce mürur eden zamanın ne kadar çabuk mürur eylediğini bilsen. Hele şimdi düşündükçe bir gün kadar bile gelmiyor.

Guşamov - Bu da o kadar çabuk geçer.

Esma Can - On gün dediğin pek uzun bir zaman değildir efendim. İş hepimizin rızasıyla olursa daha âlâ olur. Kardeşim de memnun olarak hiçbir gûne müşkülât göstermez.

Delikanlı - Vallahi benim yüreğim bu anda nikâhımızın kıyılmasını ister. Fakat madem ki Guşamov da, sen de böyle mü-

nasip görüyorsunuz artık benim tarafımdan istical biraz manasız kalır. Her hâlde Guşamov'un re'yinden çıkmayalım.

Bunlar Guşamov'un re'yinden çıkmamaya karar verdiler. Fakat bu kararı verirlerken delikanlı ile Esma Can'ın arasında bir lâhza-i manidâr teati edilmişti. Bu lâhza Guşamov'un da nazarıdikkatinden kurtulamadı. Gördü. Hatta manasını da anladı. Zira mananın derkâr olan bedahetine mebni bunu anlayamayacak kimse olamazdı. Guşamov bu manayı anladıktan maada anladığını çocuklara dahi anlattı. Şerh ve tefsir eyledi. Dedi ki "Evet yavrularım. Siz zaten yekdiğerinizinsiniz. Sizi birbirinizden kim tefrik edebilir? Siz her hâlde rahat olunuz. Emin olunuz. Şu kadar var ki iş usulünden çıkmamak için nikâhınızın ilânını daha on gün sonraya tehir ediniz".

Karının bu lâkırdısı çocukları memnun etmiştir zannına düştünüz ise hatanız vardır. Bilâkis Guşamov'un bunlar arasında sırren teati olunan göz işaretine vâkıf ve muttali olması ikisini de fena hâlde mahcup eylemişti. Ol kadar ki Guşamov'a verecek hiçbir cevap bulamadılar. Guşamov dahi bunun farkında olduğundan çocukları daha ziyade mahcup etmemek için lâtifeyi daha ziyade uzatmadı ise de, kemâl-i şetâretle başlamış olduğu bir sözü birdenbire kesip de kendisini de mahcup etmemek için yukarıda arz olunduğu kadarını ikmal edebilmiş ve ondan sonra ise dışarıda akşam levazımı için bazı işleri olduğunu bahane ederek çıkıp Yunus ile Esma Can'ı kendi rahatlarında bırakmıştır.

Kadın çıktıktan sonra bunlar yekdiğerinin hicabını def için elbette bazı kelimeler teati eylemişlerdir.

Hayır! Buna dahi muktedir olamadılar. Netâyic-i âmâl-i âşıkânenin birdenbire ortaya atılışı bunları ziyadece mahcup ve şermsâr eylemişti. O gün akşama kadar birbirini işgal için dereden tepeden bulup söyleyecekleri sözleri bile pek güçlükle bulabildiler. Nihayet akşam olarak ortaya taam meşguliyetinin çıkışı bunları mahcubiyet hâllerinden bütün bütün kurtardı. Guşamov'un mûcib-i hicâb olmayacak ve bilâkis gençlerin cür'etini arttıracak olan birçok tuhaflıkları ikisini dahi neşelendirdi.

Akşamdan sonra gece hulûl edip de yatak vaktinin vürudunu mu intizar ediyorsunuz? Buna yekdiğerinin müştak-ı visâli olan çocuklar dahi intizar etmekteydiler. Ama muhakeme babında zihniniz dolaşmasın. Yol yorgunluğunun gösterdiği lüzum

üzerine intizar ederlerdi. Guşamov delikanlı için ayrıca bir hane demek olan başka bir odada yatak hazırlayarak Esma Can'ı ise kendi odasına aldı. İşte geceyi bu tertip üzere geçirdiler.

İyi ama muharrir efendi, beynehümâda teati olunan lihâza-i ma'nidârın neticesi bu olmamalıydı.

Evet olmamalıydı. Lâkin Çerkezistan ahvalinin icabât-ı asliyyesince böyle bir kız kaçırılıp da bir haneye indirildiği zaman onu doğruca harem tarafına indirerek delikanlının dahi selâmlıkta misafir edilmesi lâzım gelirken bizim delikanlı ile Esma Can haklarında bu icaba bihakkın tatbik-i hareket edilememiş olması bu hanenin tıpkı kendi haneleri olmasından neşet eylemiştir. Henüz resm-i nikâh şer'ân icra olunmaksızın ikisinin bir odada yatması suretine hiçbir tarafta müsaade olunamayacağı derkârdır. Ama bunlar her müsaade ve mücbirin dairesi haricine çıkabileceklermiş. Şazz ve müstesna kabilinden olan şeylere kim ne diyebilir? Ahvalin siyâk ve sibâkına nazaran Esma Can'a bu dereceye kadar muvaffak olmuş bulunan zatın bizim Kaplan Bey olacağı anlaşılır. İş bu dereceye gelmişken acaba hangi mani zuhur eyledi de Kaplan Beyi meyus etti?

Hayır efendim. Eğer daha orman kenarında ve ilk hasbihallerinde iken bu bir çift âşık ve âşıkanın hâllerine güzelce dikkat etmiş olsaydık, bu delikanlının Kaplan Bey olmadığını anlardık. Zira bundan dört beş sene evvel Esma Can henüz on altı, on yedi yaşlarındayken Kaplan Beyin dahi o yaşlarda bulunması lâzım gelip, hâlbuki orman kenarından kızı terkisine alarak Guşamov'un hanesine kaçıran delikanlının o zaman yirmi yaşını tecavüz etmiş olduğu güç hâl ile burabildiği gaytan gibi bıyıklarından anlaşılırdı.

Bu zat Yunus Kesahur isminde ve Kaplan'dan başka bir adamdır ki eğerçi zadelik cihetiyle Kaplan Bey derecesine varmak şöyle dursun, hatta Esma Can'la bile küfüvv olamaz ise de koyun ve keçi ve kara sığır ve at gibi hayvanât ve köle ve cariye ve altın ve gümüşle müzeyyen esliha misillü emvâlden ibaret bulunan ve Kafkasya'da medâr-ı servet ü sâmân addolunan şeylerin pek çoğuna malik olduğundan ve dünyanın her yerinde olduğu gibi Kafkas'ta dahi zenginlik insanı pek çok kimselere küfüvv edip kibarlıkta ve beylik, efendilik, ağalık gibi unvanda tesavî şöyle dursun, hatta cahil olanı bile erbâb-ı ilm ve irfan ile

beraber ve belki onlardan daha bâlâ-ter bir mertebeye bilisal zengin cahilin sehviyât ve hatiyyatını, fakir âlemin arz eylediği hakayıktan ziyade tervîc edebildikten sonra Yunus, Esma Can'ın soyzadeliğine mal ile tekabül eylediği gibi meziyyât-ı zatiyye ve zarafet-i cibilliyesini dahi Esma Can'a beğendirerek muhabbetini kabul ettirebilmişti.

Vakıa Yunus'un meziyyât-ı zatiyye ve zarafet-i cibilliyesiyle beraber tabiatın Kafkaslılara ta'mimen ihsan etmiş olduğu tenâsüb-i endam ve halâvet-i siması dahi kendisini Esma Can gibi müşkil-pesend olan kızlara varıncaya kadar cümleye beğendirebilirdi. Hele Esma Can indinde dahi nice tecârib ile mücerreb ve müsellem olan hüsn-i ahlâkı herkesin muhabbetini celbe medar olacak bir derecedeydi. Binâen-alâ-zâlik Esma Can indindeki muvaffakiyetlerine nazaran bu zatı Kaplan Bey olmak üzere telâkki eylemek lâzım gelmeyip, belki Kaplan Beyin meyusiyetini icap eyleyen şey işte bu Yunus Kesahur olduğunu tasavvur eylemek daha doğru olur.

Üçüncü Bap

Acele her hususta fena olsa bile umûr-ı hayriyyede pek müstahsen olmak zarurîdir. Hele efkârımıza kalır ise nikâh ve iki mütehassirin muvâsalası umûrun en hayırlılarından bulunduğu cihetle, bunlarda her şeyden ziyade istical elbette ahsendir. Teenninin ekser hususatta menâfi-i kesîresi görüldüğü hâlde bu makûle umûr-ı hayriyyede mazarratı görüldüğü çok olmuştur.

Ah bîçare Yunus! Sanki ahval-i âtiyye vukuundan evvel kendi yüreğine aksetmiş de onun için işin o gün olup bitmesini arzu eylemiş. Zira o gün olup bitmemiş olan işin bir daha olup bitmemek üzere teehhürü pek de uzakta değilmiş.

Bir vakit yazdığım hikâyelerde erbâb-ı mütâlâanın yüreklerini acı acı sızlatarak üzebilirsem kendimi muvaffak addederdim. Şimdi ise yüreğime rikkat-i müstevlî olduğundan mıdır, nedir? Öyle yürekler paralayacak olan facialarn tasavvuruna bile muktedir olamamaktayım. Binaenaleyh yeni hikâyelerde en ziyade çalıştığım şey karilerime inbisat vermektir. Yüreklerini sızlatacak bile olsam tatlı tatlı sızlatmaya gayret ederim. Ama bıdâanın kılleti münasebetiyle muvaffak olamayacakmışım. Muvaffak olamadığım vakit dahi bâb-ı i'tizâr her

zaman için açıktır. Bu hikâyenin şurasında ise erbâb-ı mütâlâaya inşirah ve inbisat veremeyecek olan bir keyfiyeti arz ve hikâye etmeye mecbur oluşum, bana şimdiden esef vermeye başladı. Binaberîn ben de şimdiden i'tizâra müsaraat eylerim.

Efendim Guşamov tarafından verilen karar üzerine uykuya yattıklarını haber verdiğimiz gecenin sabahısı derhâl bir atlı bindirip Esma Can'ın biraderi Canberd Beyin nezdine göndermişlerdi. Aradaki mesafe çend saatten ibaret bulunduğu cihetle, eğer Canberd Bey hemşiresinin Yunus ile izdivacına hemen rıza ve müsaade göstermiş olsaydı, giden adam akşama kadar avdet edebilirdi.

Hatta kendi teşebbüsât-ı meşrûası hususunda hiçbir mani ve mezâhim tasavvur edememekte ve her hâli Esma Can ile arzu eylediği muvâsalayı teshil edecek esbabdan olmak üzere telâkki etmekte bulunan Yunus, Canberd Beyin mutlaka bu işe muvafakat göstererek giden adamın akşama kadar geleceğine şüphe bile etmezdi. Akşam geldi. Fakat giden adam gelemedi. Şu hâlde nikâhın ertesi güne kadar teehhür etmesi Yunus'u (şüphe yok ki Esma Can'ı da) ziyade mahzun eyledi. Daha ertesi sabah oldukta artık giden adamın o gün geleceği söz götürmeyeceğinden, herif gelir gelmez nikâh dahi akd edilmek üzere imamı daha sabahtan çağırdılar.

Bu hâlde herkesin gözleri yolda olacağı ihtara muhtaç bir keyfiyet değildir. Uzaktan bir keçi görünse "Hah! İşte bir atlı geliyor" diye enzâr-ı intizar hep o tarafta cem olurdu. Çok keçiler göründü. Çok atlılar geldiler, geçtiler. Fakat evvelki gün giden adamdan o gün dahi hiçbir eser zuhur etmedi.

O akşam esnâ-yı taamda Yunus ve Esma Can ve Guşamov arasında şöyle bir muhavere güzeran eyledi.

Yunus - Bugün dahi haber gelmemesi fena alâmettir.

Esma Can - Vakıa pek hoşa gidecek ahvalden değil.

Guşamov - Hayır. Hiç de fena alâmet değildir. Hatta üçüncü günü haber gönderilmek bir dereceye kadar âdettir de. Birdenbire razı olursa hemşiresinden usanmış da başından def olmasını istiyor gibi bir şeyler anlaşılır.

Yunus - Ben o âdetleri filânları bilemem. Şunu bilirim ki eğer yarın öğle vaktine kadar bir haber gelmez ise ben buradan

bindiğim gibi gideceğim.

Esma Can - Nereye?

Yunus - Kardeşinin yanına.

Esma Can - (Heyecanla) Aman ya Rab! O nasıl olur? Sonra kardeşim sana ne yapar?

Yunus - Ne yapacak? Hiçbir şey yapmaz. Kendisine Allah'ın emri haricinde bir şey teklif edecek değilim a?

Guşamov - Sana birisi gelse de hemşireni istemiş olsa ne yapardın?

Yunus - Eğer o adam hemşireme lâyık bir koca ise "mübarek olsun kardeşim" diye muvafakat ederdim.

Guşamov - Galiba senin hemşiren yok da onun için böyle söylüyorsun.

Yunus - Vallahi hemşirem olsa böyle yapardım.

Guşamov - Bunu İstanbul'da bile yapamazlar. Nerede kaldı ki hemşiresini almak canını almak kadar mühim olan Kafkas'ta. Hiç sen bir kızı kaçırırken kardeşi yetişip de kaçıranı öldürerek hemşiresini kurtaranların hikâyelerini işitmedin mi?

Yunus - Çok işittim ama Canberd Bey onlardan değildir.

Guşamov - Her kız kardeşi kaçırılan erkek hep böyledir.

Esma Can - Aman Yunus'um! Sen bu fikirden vazgeç. Guşamov validenin pek büyük hakkı vardır.

Yunus - Biz Canberd Bey ile bu kadar dost olduğumuz hâlde nasıl olur ki mahza kendisine kardeş olmak istemekliğim üzerine beni öldürmeye kadar kalkışsın?

Guşamov - Ah! Hiçbir şeyden haberin yok gibi davranıyorsun. Canım bir erkeğin kız kardeşini babasından bile doğrudan doğruya istemek olur mu?

Yunus - (Bir hayli teemmülden sonra) İnşallah yarın bir haber gelir de benim gitmekliğime hacet kalmaz. Fakat şunu da biliniz ki eğer yarın da haber gelmez ise, beni Canberd Beye gidip zaten işte elimde bulunan Esma Can'ı Allah'ın emriyle istemekten hiçbir şey men edemez.

Yunus'un azm ve niyeti Guşamov ile Esma Can'ı gerçekten meyus eylediği cihetle bunların yedikleri yemek göğüslerinde dizilmiş kalmıştı. Yemekten sonra bu bahse dair hiçbir söz olmadı.

Zira Yunus başını eğerek derunî bin pazarlık ile meşgul olduğu cihetle kadınlara lâf söyleyecek bir hâlde değildi. Guşamov ile Esma Can ise kâh Yunus'un yüzüne bakıp hâline acımak ve kâh birbirine bakışıp bu işteki hayretlerini birer tavr-ı mahzunâne ve meyusâne ile yekdiğerine işrâb eylemek suretiyle meşgul idiler.

Yemekten sonra bir saat kadar zamanlarını şu sükût-ı fecî ile bilimrâr Yunus vücuden değil vicdanen kendisini takatsız bulup işbu yorgunluğundan dolayı rahata ihtiyaç gördü. Kadınları veda ederek kendisi için müheyya bulunan odaya çekildi. O gittikten sonra Guşamov ile Esma Can hasbihale başladılar:

Esma Can - Aman Guşamov! Ya Yunus'u kardeşimin yanına gitmekten men edemezsen?

Guşamov - Ben de bunu düşünmekteyim kızım.

Esma Can - O zaman ne yaparız?

Guşamov - O zaman yapacak bir şey kalmaz. İki arslan boğaz boğaza gelirler. Ne yapacak isek şimdi yapıp behemehal gitmekten men etmelidir.

Esma Can - Sen kardeşim bu işe muvafakat etmez diye mi itikat ediyorsun?

Guşamov - Bunu neden sordun?

Esma Can - Şundan ötürü sordum ki eğer kardeşim muvafakat etmez diye itikat eyliyor isen, başka çaremizi aramak için Yunus'u kandıralım. Meselâ başımızı alıp daha uzağa gidelim.

Guşamov - Ya muvafakat edecek diye itikat eylersem?

Esma Can - O zaman ne yapar yaparız, tâ kardeşim muvafakat edinceye kadar Yunus'u onun yanına gitmekten men ederiz. O hâlde iş tabiatıyla hâsıl olmuş olur. Canım Guşamov! Aklın neye eriyor ise benden saklama. Bana beyhude teselli verme, doğruyu söyle ki ona göre biz de doğru düşünelim.

Guşamov - Vallahi kızım ömrümde kimseye yalan söylemedim. Bu işte de sana düşündüğümden başka hiçbir şey söylemeyeceğim. Aklımın erdiğine kalır ise elbette kardeşin birdenbire muvafakat etmeyecektir. Sen de bilirsin bazı kardeşler vardır ki kız kardeşini kocasına satmak nevinden verir.

Esam Can - Ama benim kardeşim bu kardeşlerden değildir.

Mal âşıklısı değildir. Soyzadedir.

Guşamov - Biliyorum. Bilmez miyim ya. Fakat ne kadar olsa böyle bir işte bir kardeşi razı etmek, bir babayı razı etmekten daha pek çok ziyade güçtür. Elbette naz edecek.

Esma Can - Öyle ise bari Yunus'un dediği gibi yine nikâhımızı kıysakta bu işi sonra uzun uzadıya görüp bitirsek.

Guşamov - Hayır. Bir kere nazı ne kadar olacağını anlamak için ilk cevabı bekleyelim. Bak sana yapacağımı haber vereyim. Eğer inadı pek ziyade değil ise kendim gidip diyeceğim ki, Esma Can ile Yunus nikâhlarını kıydılar bile. Artık senin inadın boştur. Onlar mahza senin hatırını saydıkları için senin de rızanı tahsile çalışıyorlar. Böyle söyleyince onun inadı bir dereceye kadar kırılır. Vakıa hiddet eder, gazab gösterir ise de, iş işten geçmiş olması mütalâası daima hükmünü, tesirini gösterir. Ondan sonra artık ısrar edemez. Ama nikâhı şimdiden kıyacak olsak şayet nikâhın kıyılmış olmasına daha ziyade hiddet edip de bir fenalığa kalkışacak olur ise, önünü almaya muktedir olamayız. Eğer dediğim gibi vereceğim haber inadını kırmaz da bilâkis arttıracak olur ise o hâlde dahi tertibimiz muvafık çıkar. Hemen deriz ki, nikâhın kıyıldığı yoktur. Biz işi teshil için böyle söyledik. Hiç senin rızanı tahsil etmeksizin nikâh olur mu? Biz buralarını bilmez miyiz? Bu surette söyleyeceğimiz sözler dahi onun koltuklarını kabartmaya başlayınca tesirden hâlî kalmaz. Hâsılı kızım, bu iş mutlaka olacaktır. Lâkin zaman ister. Sabır ister.

Esma Can - (Meyusâne) Evet ah öyledir Guşamov valideciğim.

Guşamov - Öyledir. Eğer Yunus da, Canberd Bey kadar soyzade bir adam olsaydı belki iş daha kolay olurdu. Lâkin o Canberd derecesinde değildir. Zengindir, filândır, ama soyzadelikte onunla beraber olamaması yine bir dereceye kadar mani sayılır. Ya Canberd "Bak şuna! Mal hatırı için hemşiresini tuttu da kendisinden küçük bir adama verdi diye ta'yîb ederler" mütalâasına düşer ise? Haklı değil midir? Ama doğru sözüme darılma.

Esma Can - Haklıdır Guşamov valide. Sen de haklısın.

Guşamov - İşte bu müşkilâtın hepsini bertaraf ederek işi becerebilmek için asla acele lâzım değildir. Buralarını Yunus'a

söyleyemem ki. Söylemiş olsam daha büyük fenalıklar çıkar.

Esma Can - Öyle öyle.

Guşamov - Sen de Yunus'u temin ve teskin etmelisin. "Artık birbirimizin olduk demektir. Bundan sonra acelemiz ne? Kardeşimle de işi ağız tadıyla bitirelim" diye mutlaka onu çocukluk etmekten men etmelisin.

Esma Can - Yaparım Guşamov valide yaparım. İşin içinden bir felâket çıkmasın da varsın biraz da geççe oluversin.

Bunlar şu hasbihali yine bu görülen surette yürütüp götürmüşler ve âdeta sabahı ele almışlardı ki, dışarıdan ve uzaktan doğru gelen nara gibi bir avaze uykuda olanları bile uyandırabilecek surette olduğundan bîçarelerin yalnız hasbihallerini tatil etmek değil, akıllarını başlarından almasıyla hanesi içinde birdenbire yangın zuhur edenlerde dahi ol derecesi görülebilecek olan bir heyecan ve halecanla yerlerinden fırlayıp kendilerini kapıdan dışarıya attılar.

Karye ıtlâkına pek de seza-vâr olmayan ve biri diğerine üçer beşer yüz hatve mesafede bulunan yedi sekiz hanenin her birisinden dahi erkek kadın ahali bu suretle dışarıya fırlamışlardı. Hatta Yunus bile bütün geceyi birçok tasavvurât-ı me'yusâne ile geçirip sabaha karşı gözleri güç hâl ile biraz uyku görmüş olduğu hâlde, ilk uykusundan uyanıp dışarıya çıkmış ve ahali-i sâire ile beraber o da sadanın geldiği tarafa havale-i sem'-i dikkat eylemişti.

Meğer beş on saatlik mesafeden gelerek o köy civarına inip iki günden beri hayvanlarını ra'y etmekte bulunan bir hergelenin üç yüz kadar âlâ hayvanları civardaki Kazakların nazar-ı taamlarını celp ederek gece vakti gelip basmışlar ve hayvanât-ı merkumenin ashab ve çobanları ile dövüşmeye başlamışlarmış.

Malûmât-ı mahalliyeden olmak üzere haber verelim ki Kafkasya ciheti Rusların tamâmî-i istilâsı altına girdikten sonra, asâkir-i müstahfızanın ve bilhassa Kazakların mezalimine nihayet olmayıp, bunlar nerede bir zengin haber alırlar ise bir aralık ikâmetgâhını basarak malını yağma etmeyi vukuât-ı âdîyeden addetmek derecesini bulmuşlardır. Canından, malından emin olmak için Rusya hizmet-i askeriyyesine girmek lâzım gelip hizmet-i askeriyyeye girmeyenler ise, mâmelekini ancak

Moskof me'mûrîn-i mülkiyye ve askeriyyesini birçok hediyelerle memnun etmek suretiyle muhafaza edebilir olmuşlardır.

Hergele ashabıyla çobanların ettikleri figan ve feryat kendilerinden daha kalabalık oldukları cihetle, mukabele ve mukavemet iktidarlarının haricinde bulunan zalemeye karşı köy halkından istimdat demek olduğu gürültünün uzanması üzerine, yavaş yavaş cümlesi bir yere toplanmış olan on, on beş kadar köy erkeklerinin malûmu oldukta, çünkü meydan-ı merdî ve kahramanîye edilen davete icabet göstermemek Kafkasîlik şanından olmadığı gibi, orada mevcut olarak şefkat-i mahsusaları hasebiyle mazlumlara acıyarak imdatlarına yetişmelerini rica eyleyen kadınların ve kızların redd-i ricası dahi o kahraman ahalice kabil olamadığından, bunların cümlesi derhâl silâhlanıp mazlumların imdatlarına müsâraat eylediler.

Köyden gidenler on dört kişi olup ashab-ı hayvanâtla çobanlar dahi sekiz nefer olduklarından, cem'ân yekûn yirmi iki kişiye baliğ olan şüc'ân-ı ehl-i İslâm mikdar-ı mevcutları altmışı geçen Moskof Kazaklar ile cenge mübâşeret eylediler. Herkes nakdîne-i himmetini tamamıyla sarftan çekinmez ve elden gelen gayreti asla dirîğ etmezdi. Hele bizim Yunus bîçaresi yüreğinde olan saika-i aşk ve sevdanın dahi sevk ve icbarıyla o kadar merdâne kılıç atardı ki, görenler kendisine aferin diyerek onun bu gayreti diğerlerinin dahi gayretlerini müzdâd eylerdi.

Cenk ü âşûbun tamamıyla kızıştığı hengâmede Yunus kendisini bir Kazağın karşısında buldu ki herif kendisini tanırdı.

Hatta "Vay bizim Yunus!" diye ismini dahi telâffuz eylemiştir. Yunus da bu habîsi tanımakta teehhür etmedi. "Sen misin oğlan Nikola?" diye ettiği istizaha cevâb-ı tasdik almakla beraber o mel'un "Al Yunus vaktiyle bana vurduğun mızrağın cevabını" diye yıldırım gibi bir sür'atle koşup elindeki Kazak mızrağını havale eyledi. Yunus ise fart-ı tehevvüründen nâşi Kazağın mızrağına mukabil sinesini kalkan ederek bununla beraber elindeki kılıcı da merkumun suretine havale etmekle sağ çene hizasından sol çene kemiğine kadar çehre-i menhusunu koparıp yere düşürdü ise de, ok yılanı gibi göğsüne hücum eden mızrağın ucu da Yunus'un ciğerlerine kadar geçip dokunmakla o kahraman-ı besâlet-unvan dahi kendisini kaybederek yere serildi.

Nihayet bir saatten ziyade devam eden muharebede Kazakların yirmi kadarı zemin-i helâke serilip İslâmın dahi beş neferi şehit ve üçü mecruh olmuş ve birisi şüpheli bir hâlde kalıp şu hâlde galibiyet dahi Kazaklar tarafında görülmekle, bunlar yüz kadar hayvanları yedeklerine takarak def olup gitmişlerdir.

Şüpheli bir hâlde kaldığını haber verdiğimiz zat bizim Yunus bîçaresidir ki, mızrağın açtığı yaradan pek ziyade kan akarak teninin rengi alev rengini aldıktan maada, ağzından, burnundan kan gelmekte bulunması pek fena bir alâmet idi.

Bîçareyi iki köylü omuzlayarak Guşamov'un hanesine kadar getirdiler. Guşamov ile Esma Can'ın nîm-mürde hâlde bulunan Yunus'u gördükleri zaman kopardıkları vaveylayı tasvire hangi kalem muktedir olabilir? Bunu istimâa tahammül edebilecek kulak bile tasavvur edilemez. İkisi birden kendilerini mecruhun üzerine atarak ol kadar feryad ü figan eylediler ki, bütün köy halkı âciz kalarak gözleri bu hâli görmemek için gözlerini yumarlar ve kulakları da bu avazeyi işitmemek için kulaklarını tıkarlardı.

Bu aralık Esma Can'ın kardeşi Canberd Bey dahi gelip çatmasın mı? Hem de öyle bir hışımla gelmiş çatmış ki her kim hâlini görecek olsa bu gelişi hayra yoramazdı. Zavallı Esma Can. Gözü önünde can verip gitmekte bulunan sevgilisinin iftirâkı ebedîsiyle saçlarını yolmakta ve sinesini paralamakta bulunduğu hâlde bir de kardeşinin öyle hışm ü huşûnetle geldiğini görünce "Eyvah! şimdi ben ne yaparım?" diye olduğu yere yığılıp bayılmıştı.

Şimdi siz düşünürsünüz ki kızcağızın harekat-ı vâkıası kardeşinin bu kadar hışmını mucip olacak bir şey olmadığı cihetle Canberd Bey o hışmı pek beyhude göstermiş ve Esma Can dahi çocukçasına bir mülâhazasızlığın sevkinden kendisini kurtaramayarak bu hâle duçar olmuştur.

Vakıa böyle bir mülâhazada bâdi-i emirde bir dereceye kadar hakkınız teslim olunur. Zira henüz ortada namus-şikenâne bir muamele olmadığından, Esma Can biraderi huzurunda da, nâs indinde de her zaman berâet-i zimmetini ispat eyleyebilir. Ancak hakikat-i hâl sizin anladığınız gibi değildir. Esma Can iki saat evvel Guşamov ile ettiği hasbihal üzerine bu nikâh işinde kardeşinin adem-i muvafakatını pek tehlikeli görmeye

başlamış olduğundan, henüz teessür kendi üzerinde baki olduğu ve Yunus'un mecruhiyeti ise olanca aklını da perişan eylediği hâlde, Canberd Beyin cân-sitânâne vürudu üzerine artık pek büyük bir felâketi kendi boğazına sarılmışçasına yakın görmesiyle bu kadar sademâta tahammül edememekte bilvücuh ma'zûr idi. Canberd Beye gelince işte istiğrâb ediniz ki bîçarenin gelişi Yunus ile Esma Can işini bozmak için olmayıp, belki işe bir sûret-i dostânede karar vermek için olduğundan, onun aleyhine hâsıl olan fikriniz bütün bütün haksızdır.

Acayip! Öyle ise bu hışm ve huşunetle gelmenin manası ne idi?

Nasıl hışımla gelmez ki "Hemşiremi de, Yunus'u da mes'ut edeceğim. Onların mes'udiyetiyle ben de mes'ut olacağım" diye iftiharından uçacağı gelerek kemal-i isti'câl ile takarrüp eyledikte, ashâb-ı hayvanât ile çobanların bakiyyesinden vak'ayı haber aldığı ve hele hem kendisini, hem de Yunus'u tanımakta bulunan bir çobandan, hatta makam-ı sitayiş ve tahsinde olarak "Ah beyim! Yunus'u görmeliydiniz Yunus'u. Arslan gibi saldırdıkça karşısındaki Kazağın korkusundan canı çıkıyor zannederdiniz. Lâkin bir dişli köpek mızrağı ucuna doğru kendisi göğüs vererek şehit olmasın mı? Şehit oldu ama o kadar şanlı, o kadar merdâne bir surette şehit oldu ki, kıyamete kadar ismi dillerde destan olacaktır" sözlerini işittiği zaman aklı başından giderek, işte mahza Yunus'un şehadeti üzerine hâsıl olan teessürât-ı azîmesinden münbais bir hışımla oraya gelmişti.

Şimdi şu hakikati anladınız ya? Bir de Yunus'u kanı içinde istiğrak eylemiş gördüğü zaman "Ah kardeşim! Pek beyhude yere harcandın!" diye Yunus üzerine kendisini atıp izhar eylediği teellümü görünce evvelki su-i fikrinizden hiçbir şey kalmaz.

Bîçare Esma Can dahi kardeşinin Yunus için ibraz eylediği âlâmı görseydi, o dahi kendisinden geçerek bayılmak derecesinde bir hâle duçar olmazdı. Ancak bunu görünceye kadar tahammül edemediğinden o hâle duçar olmuştur.

İşte şu sûret-i haile ve fâciadaki feryad ü figan bir çeyrek zaman kadar devam edip huzzar cümleden ziyade Esma Can'ın tedavisine bezl-i mâ-hasal-ı iktidar ile kızcağızın aklını başına getirebildiler. Onun bu hâli Canberd'in vürudundan neşet eylediği çocuğa bildirilmiş olduğundan, kız gözlerini açar açmaz Canberd

kızı tesliyete müsâraat eyledi ve "Sana ne oldu hemşirem? Ne için bu kadar teellüm ediyorsun? Küçücük bir yara dağ gibi bir kahramanı öldüremez ya. Hepimizin vücudunda birkaç yara vardır. Ben sizi birleştirmeye gelmiştim. Bir iki gündür geç kalışım evimizde olmayıp birkaç saatlik bir köyde olduğumdan neşet eylemiştir. Hatta senin buraya gelişinden de haberim yoktu. Sakın kardeşim bana gücendi diye gönlüne bir şey gelmesin. Bana beyhude yere iftira etmiş olursun. İnşallah Yunus'un yarası iyi olsun da derhâl nikânızı kıyacağım" yollu bin lâkırdılar ile kızın heyecanını teskin ederek kendisini kaldırdı Guşamov'un hanesi içine götürüp, yatırdı.

Dördüncü Bap

Vakıa ufacık yara dağ gibi bir adamı öldüremez. Hatta koca bir ayağını kesmiş oldukları hâlde de ölmez. Fakat eyvah ki kalbgâha isabet eden en küçük bir yaranın bile tehlikesi en büyüktür.

Esma Can'ı Guşamov'un hanesine götürdükleri sırada Yunus dahi za'f-ı hâli ber-kemal olduğu hâlde gözlerini açıp "Aman bir yudum su" diyebilmişti. Bu makûle mecruhların hararet-i mürg ile istedikleri suyu diriğ etmek hemen her yerde mutat olduğundan, kimse verilmesini tecvîz etmedi. Kız kardeşini yatırıp dışarıya çıkmış olan Canberd'in dahi inzimâm-ı re'yiyle mecruhu kaldırıp içeriye götürerek onu da Esma Can'ın yanına yatırdılar. Oraca mümkün olabileceği mertebede yarasını silip ve tiftik koyup sardılar ise de yarayı görenlerin hiçbirisi bundan felâh bulmaya ihtimal veremezdi.

Yattığı yerden Yunus'u gören Esma Can'ın hâlini ne siz sorunuz, ne de biz söyleyelim. Kızın Yunus'tan evvel vefat edeceğine inansanız yeri vardır. "Ah Yunus'um! Niçin gittin? Seni ben niçin gönderdim. Ah firakınla kıyamete kadar ağlamak için bu hâl vaki oldu" müeddalarını yüreğinden geçirdikçe gözlerinden yağmur tanesi gibi yaşlar dökülerek vakıa hastayı bütün bütün rahatsız etmemek için sesini çıkarmaz idiyse de, yattığı yerde kendisini eşg-i ızdırabı içinde boğacak gibi bir suret gösteren hâli takdir olunamayacak ahvalden değildi. Lâkin kızın bu hâlde kendisine edilecek imdad yine kendisini bu hâle getiren Yunus'un imdadına yetişebilmekten ibaret olacağı herkese malûm oldu-

ğundan, fazla kalabalığı savdıktan sonra baki kalanlar ellerinden gelen himmeti Yunus'a sarf etmeyi vacip gördüler.

İki saat kadar gayet zayıf, baygın bir hâlde kalıp nefesini pek güçlükle alabilen Yunus, ondan sonra gözlerini bütün bütün açarak bayağı kuvvetini iade eylemiş görününce Canberd Beyin sevincine nihayet mi olur? Bu esnada Esma Can dahi uyku gibi bir şeye dalmış, gitmişti. Zira sademât-ı vakıanın te'sirât-ı azîmesi olmasa dahi o geceyi sabaha kadar uykusuz geçirmiş olmak kendisini bayağı bîtap edebilirdi. Mecruh gözlerini açtığı zaman "Haniya Esma Can? Esma Can nerede? Acaba Kazaklar onu da kaptılar kaçtılar mı?" demesi üzerine Canberd "Yok kardeşim. Hiç öyle şey mi olur? Esma Can buradadır" diye kızı uyandırmaya mecbur oldu.

Esma Can uyandığı zaman Yunus'u iyi bir hâlde görmüş olmasından dolayı sevincinden sevgilisinin boynuna sarılacak bir hâl ile kardeşiyle sevgilisi bir mahalde iken kendisi dahi orada hazır bulunduğundan dolayı hicabından yerlere geçecek bir hâl arasındaydı. Binaenaleyh Yunus'un yanına sokulup elini eline alarak mahzun mahzun yüzüne bakmak gibi bir hareket için sevk ve meyl-i derûnîsine bir türlü galebe edemeyip, fakat hicabına olan mağlubiyetinin tesiratı dahi âşıkına mukabil şakk-ı şefe edememesi suretinde hükmünü meydana koymuştur.

Yunus - Canberd. Kardeşim. Sana karşı pek büyük bir kusur ettim ama aff...

Canberd - Estağfurullah kardeşim! Neye kusur olsun? Benden hiç çekinme.

Yunus - Zaten çekinecek bir şey kalmadı. Bir saat daha yaşayamam. Ah ciğerimin şerha şerha yaralı olduğunu ağrısından hissediyorum.

Guşamov - O ağrılar da geçer efendim. Yara da savuşur. İnşallah Canberd Beyin müsaadesiyle hepimiz mes'ut oluruz.

Yunus - Ah Canberd! Hicabımdan yüzüne bakamıyorum kardeşim. Lâkin affet! Bu hareketim sana husumet değildir. Milletimizin bu fikri yanlıştır. Ben seninle olan kardeşliği gerçekten kardeşlik suretine koymak için bu hareketi ihtiyar ettim.

Canberd - Emin ol ki bu hareketten dolayı sana zerre kadar hatırım kalmadı. Bilâkis memnun oldum. Evvelden haberim ol-

saydı buraya gelmek zahmetini de men ederdim. Fakat akacak kan damarda durmaz derler. Olacak var imiş de buraya kadar onun arkasından koşarak gelmişsiniz. Sen merak etme on güne kalmaz bu yataktan kalkarsın. Enişte olursun. Ben de senin gibi namuslu, yiğit, mert olan bir adam benim enişte olduğunu görerek iftihar ederim.

Yunus - Heyhat! Nafile bu sözleri söyleme Canberd. Bana bu sözler teselli vermez. Ben öleceğim. Bana teselli verecek başka sözler söyleyiniz.

Guşamov - Düşmanlar gebersin. Sen sağ ol! Sen aramızdan eksik olacak adam değilsin efendim.

Yunus - (Gayet meyusâne bir tavırla Esma Can'ın yüzüne bakarak) Esma Can.....

Esma Can - Efendim. Ne istersiniz?

Yunus - Esma Can. Canberd Beyin sözleri bana teselli veremez. Hasret kıyamete kalır iki gözüm.....

Esma Can - (Gözlerinin yaşını içine akıtıp zahirde sabır ve sükûnet göstermeye cebr-i nefs eyleyerek) Böyle fena sözleri niçin söylüyorsun efendim? Hasret niçin kıyamete kalsın? İşte Allah'ın emriyle Peygamberin kavliyle .....

Yunus - Hasretin kıyamete kalışı da Allah'ın emriyledir a kuzum! Allah'ın emri olduğu hâlde dünyada ne olabilir? Sen beni dinle diyorum. Bana teselliyi sen ver. Çürük söz istemem. Hasret kıyamete kaldı diyorum. Bana bir vaat verir isen ahrete müsterih olarak gideceğim.

Canberd - (Ağlayarak) Madem ki böyle istiyorsun her ne emrin var ise söyle.....

Yunus - Senden de ricam başkadır. Esma Can. Asıl ricam sanadır. Vakıa kardeşinin yanında ayıp ediyorum ama artık bu dünyadan elini çekmekte bulunan bir adamı herkes mazur görür.

Canberd - Yunus şu anda seni ta'yîb eden mel'ûn olsun.

Yunus - Teşekkür ederim kardeşim. Esma Can. Ah! Ne tatlı isim. Esma Can. Bana bir vaat verir isen ahrete müsterih olarak gideceğim.

Esma Can - Üzme kendini. Söyle efendim, ne istersen söyle.

Yunus - Üç gün evveli ormanda bana bir söz söylemiştin.

Esma Can - Evet.

Yunus - Hatırına gelir ya? Hangi söz? Haniya o söz ki beni ihya etmişti. Söyle bakayım o sözü bana bir daha. Bu söz üzerine Esma Can kıpkırmızı kızarıp neye karar vereceğini bilemediğine delâlet eder bir tavırla kardeşinin yüzüne bakakalmıştı.

Canberd - Esma Can. Bugünkü gün sair vakitlere benzemez. Sen de görüyorsun ya. Tahammül lâzım. Bugün güya ben hiç burada değilmişim gibi davranacaksın. Ormanda Yunus'a ne söyledin ise sıkılma söyle. İster isen ben dışarıya çıkayım.

Yunus - Hayır. Sen de burada bulunacaksın. Sen mertsin Canberd. Bu işte senin gibi bir mert şahide ihtiyacım vardır. Söyle Esma Can. Unuttun ise hatırına ben getireyim.

Esma Can - (Hâlâ kardeşinden mahcubiyetle mosmor olarak) Hiç unutur muyum Yunus'um? Ben o sözü ömrüm âhir oluncaya kadar unutmamak üzere söyledim.

Yunus - Aferin Esmacığım. Böyle isterim.

Guşamov - Aferin kızım! İşte böyle olmalı. Senin kadar soyzade, senin kadar ahlâklı bir kıza böyle doğru özlü, doğru sözlü olmak yaraşır. Canberd Bey gibi yiğit bir Beye yine senin gibi yiğit bir hemşire yaraşır.

Yunus - Tekrar et o sözü Esma Can.

Esma Can - Dedim ki Allah'ın emriyle olacak bir işe yine Allah'ın emrine havale ederim. Benim yüreğimle olacak işe gelince işte ben yürekten kendimi sana teslim ettim.

Yunus - (Za'f-ı hâli içinde bir ah-ı cangâh çekti ki işitenlerin yüreği sızladı) Kendimi sana teslim ettim sözünü o zaman söylemeye hacet kalmamıştı. Bunu şimdi itmam ettin. Teşekkür ederim Esma Can. Asilzadesin, meleksin. Allah'ın emriyle olacak işi yine Allah'a havale ettin değil mi? İşte Allah'ın emri bu imiş. Ben ölüyorum. Allah'ın emriyle ölüyorum. Benim için hiç ağlama. Madem ki sen itikadı bütün bir kızsın Allah'ın emrine razı ol. Fakat kendi yüreğinle olacak işe gelince ben yüreğin bu vaadi verdiği zaman safvetinin kefaletine itimat ettim. Madem ki bu vaadi yürekten verdin ve safvet-i kalbini de kefil gösterdin, o yürek darabat-ı ma'dûdesini vurup da hayatının suret ve keyfiyet-i bekasını sana haber verdiği müddet sen hep benimsin. Ne zaman yüreğin hareketten kalır ise verdiğin vaadin hükmü o za-

man bitecek öyle değil mi?

Za'fının izdiyâdisinden dolayı bu sözü yavaş yavaş ve aheste aheste söyleyen Yunus henüz lâkırdısını bitirmemiş olduğu hâlde Esma Can gayet meramını anlamıştı. Bu hâlde kâffe-i hissiyyâtının birdenbire hücum-ı sademâtını bir türlü yenemeyerek kendisini Yunus'un ellerinden kurtarıp ayağa kalktı ve gözleri çeşmhaneden fırlamış ve saçları, kaşları dimdik kesilmiş, rengi sapsarı sararmış ve dudakları ve sadası tirtir titremekte bulunmuş olduğu hâlde olanca cür'et ve kuvvetiyle şu sözleri söyledi:

Esma Can - Verdiğim vaadin hükmü hayatımla mı bitecek dedin? Sen ölüm hâlinde bulunuyorsun Yunus'um. İnşallah ifakat bulursun. Fakat bulamayacak olur isen her ne kadar emr-i ilâhî bundan ibaret olduğuna kanaat-ı kâmile ile kanaat edersem de, istediğim kadar ağlamak da yine haram. Beni öyle bir felâket vuracak olur ise emin ol ki verdiğim vaadin hükmü hayatımla bitmeyecek. Belki hayatımın bittiği gün vaadim hâsıl olmuş olacak. Cennette sana kavuşmaya gideceğim. Emin ol diyorum, emin ol. Yüzümün akıyla gelip sana kavuşacağım. Sana verdiğim vaatten beni hiçbir kimse caydırmayacaktır. Allah şahit olsun. Şu hazır bulunanlar da şahit olsun ki bu sözden müddetü'l-ömr dönmeyeceğim.

Yunus - (Geniş bir nefes daha alarak ve fakat bu nefesi alıncaya kadar yaralı ciğerinin ıstırabıyla bir hayli kıvranarak) Oh! İşte şimdi yüreğim rahat etti. Başka şahide de ihtiyacım yoktur iki gözüm. Ben senin vicdanına eminim. Oh! İşte şimdi rahat rahat ruhumu teslim edeceğim. Canberd kardeşim. Sana da bir ricam var. Benim intikamımı şu Moskoflarda bırakma. Her ne zaman fırsat bulur isen bir Kazak öldür. Canım için şerbet dağıtmaktan Kazak kanı dökmek ruhumu daha ziyade ferahlandırır.

Canberd - Emin ol. Bin Kazak kesmek nasip olur ise binbirincisini gördüğüm zaman dahi yine sevdâ-yı intikamın beni çıldırasıya bir iştiyakla onun boğazına sarılmaya sevk edecektir.

Yunus - Aferin Caberd. Bu yüzden de emelim hâsıl oldu. Artık dünyaca hiçbir emelim kalmadı. Of! Yoruldum. Çokça yoruldum. Yatırınız beni rahat yatırınız.

Filvaki yaralı ciğerlerinin ıstırabıyla söylediği sözleri pek ziyade zahmetle söylemekte bulunan bîçare Yunus ziyade-

siyle yorulup bilkülliye bîtap kaldığından rahat için gösterdiği ihtiyaç üzerine Canberd ve Esma ve Guşamov kendisini yatağı içine uzatıp yatırdılar. Eyvah ki bu yatak bîçare için gerçekten bir rahat döşeği oldu. Zira uzandıktan sonra za'f-ı hâli arttıkça artıp rengi ise kâğıt gibi ağarmıştı. Vakıa bıyıklarını kımıldatamayacak kadar hafif olan teneffüsü henüz bîçarenin hayat-ı müsteardan bütün bütün tecerrüt etmemiş olduğunu ispat eyler idiyse de, kendisinde eseri görülen şu bakiyye-i hayat yalnız bir teneffüs-i hafiften ibaret olup, yoksa baygınlık ve dalgınlık kendi varlığından kendisini de bîhaber olacak bir hâlde bulundururdu.

Bir aralık o cüz'î nefes dahi kesilmiş görüldüğünden Canberd Bey enfâs-ı ahîrenin de tekmil olduğuna zehabla güya seslenip uyandırmak hareketleri ihyâ-yı emvâtta dahi hükmünü icra edecekmiş zannına düşerek ve Yunus'u dürterek "Yunus! Yunus! Kardeşim Yunus" diye bîçareye seslenmişti. Vakıa bu hareketler üzerine Yunus birkaç defa gözlerini kaldırdı ise de teslim-i rûh etmiş olduktan sonra iade-i hayat etmek kabilinden gözlerini açmayıp, henüz dünyaca hesabını bitirmemiş olduğu için gözlerini açmıştı. Bir saat sonra ise artık gözlerini de açamaz oldu. Artık vücudunda görülen harekât, sekerât-ı mevtin icabâtından olan raşe-i asabiyyeden ibaret olduğu anlaşılarak Esma Can rafta bulunan Kelâm-ı kadîmi alıp sevgilisinin başı ucunda hem ağlamaya ve hem de Kelâm-ı kadîm okumağa başladı.

Kafkas'ta kadınlardan aglebinin Kur'anıkerim'i tecvîd üzere okuyabilmeye muktedir olmaları dahi memleket-i mübâreke-i mezkûrenin cümle-i hasenâtındandır.

Sevgilisinin enzâr-ı müşfikânesi önünde onun vaad-i sadakatini aldıktan sonra bülbül gibi Kur'an okuduğunu dahi kulaklarda baki kalan son kuvvetiyle dinleye dinleye ölmek saadetten addolunur ya. Hele başka bir ihtimal kalmadıktan sonra mütehassiren ölmekten ise böyle bezm-i visal içinde ölmek elbette müreccah görülür. İşte encâm-ı kâr bizim bîçare Yunus dünyasında yalnız böyle bir saadete nail olarak, sair mütehassirân-ı uşşâkın mahrum kaldıkları bir sûret-i müreccahada teslim-i enfâs etti ve yüzünün aklığıyla gelip kendisine kavuşacağını kaviyyen vaat eylediği sevgilisini cennetü'l-adende beklemeye gitti.

Bîçâre Yunus'un vefatı tahakkuk eyledikten sonra hane içinde kopan gürültüyü mü tasavvur eyliyorsunuz? Hane içinde son defa olarak topu bir gececik misafir kalacak olan mevtanın bu derece faniliğine edilmesi icap eyleyen hürmeti takdire muktedir bulunan milletler nezdinde ekseriya feryad ü figanla ilân-ı ızdırab etmek âdeti ol kadar mer'î değildir. Kafkas'ta vakıa mevtalar için uzun uzadıya ağlarlar. Lâkin ilân edilen ıstırapta ol kadar velvele ve telâş edilip herkes bir nevi bükâ-yı fecî ile ağlar ki, ıstırabı yürekler paraladığı hâlde derece-i şiddeti zahiren bihakkın takdir edilebilmek müşkildir.

Yunus için bir hiss-i karabetle doğrudan doğruya izhar ve ilân-ı âlâm eyleyecek valide ve birader sair hısım ve akraba olmayıp, âlemde en yakın akrabası, biraderinin süt validesi bulunan Guşamov'dan ibaret idiyse de, Esma Can'ın kendisinden müfarekat-ı ebediyyesi üzerine vuku bulan teessüf ve teellümü en şefkatli bir valideden, en merhametli hemşireden ve hatta en muhabbetli bir zevceden dahi ziyadeydi. Canberd Beye gelince, vakıa mumaileyh kadınları tesliye için olanca kuvvetini toplayarak ızdırâb-ı derûnunu ifşa etmemeye çalışır idiyse de, çehresindeki bin alâmet, bin nişane Yunus hakkında öz biraderini kaybetmiş olmaktan ziyade bir teessür ve telehhüfe duçar olmuş bulunduğuna şehadet ederlerdi.

Cenazenin derhâl defn edilmemesi ve kalb-i bî-rûh olduğu hâlde dahi Yunus'un mümkün mertebe uzunca bir müddetle orada misafir kalması cümlesi için bir emel-i umûmî hükmüne girmiş ise de, bunların ittifakı şehid-i mumaileyhi gayeti bir gece kadar misafir etmeye muktedir olabildi. O gün, o gece Canberd ve Esma Can ve Guşamov arasında ne gibi sözler teati edilmiş olduğunu sormaya hacet bile yoktur. "Zavallı çocuk!.... ve muradına eremeden gitti" sözleri üçünün dahi ağzında defaât-ı mükerere ile deveran eder bir söz olup, bundan başka hemen hiçbir şey söylenmemiş olduğuna kanaat edilse becadır. Ertesi sabah cenaze bir hâle girmişti ki ölümün o kıyafette cidden tecessüm eylediğine kanaat edilmek lâzım gelmişti. Göz hanesinin en derin a'mâkına doğru çukurlaşıp giden gözün ve ikisini dahil femde yekdiğerine temas edecek kadar çukurlaşmış olan yanaklar ve binaenaleyh sivrilip çıkan çene ve yayılıp giden ağız görenlerin dehşetini arttırmakta bulunduğundan meyyitin bir dakika evvel karargâh-

ı ebedîsine götürülüp teslim edilmesini icap etmekle köyce mümkün olan tedarikât dahilinde bu resm-i mukaddes dahi ifa olundu, bitti.

Anlıyorsunuz ya? Yunus ismi ondan sonra yalnız bir vesile-i rahmet olmak üzere anılan esâmî zümresine dahil olup yalnız Esma Can için bu isim gayet mukaddes bir mukavelenamenin imzası olmak üzere telâkki edilirdi. Hatta Guşamov'un hanesinde üç dört gün daha ikametle kendi meskenlerine avdet eyledikleri zaman, Canberd ile Esma Can arasında şöyle bir müşafehe dahi sebkat eylemiştir:

Canberd - Yunus için ne kadar acıdığımı hesap edebilir misin Esma Can?

Esma Can - Senin ne kadar acıdığını hesap edemem. Fakat benim ne kadar acıdığım pek belli bir şeydir.

Canberd - Evet. Onu ben de bilirim. Hem sadık zevci hem de sevgili biraderi beraber vefat etmiş bir şefkatli zevce ve hemşire kadar acırsın.

Esma Can - Lâkin pek mütehassis bir zevce ve bir hemşire kadar.

Canberd - Ben ise senden daha pek başka bir suretle acırım. Bana ve sana yar olacak bir enişte, bir öz kardeş, bir sadık arkadaş, bir lâtif ahbap hâsılı dünyada en mükemmel tanıdığım bir insanı kaybeylemiş olduğumdan, ona göre ve o nispette acırım.

Esma Can - Öyle ise intikamı için sana ettiği vasiyetin bir harfini unutmamalısın?

Canberd - Bu bapta senin tavsiyene hacet yoktur. Her ne zaman Yunus'a verdiğim vaadin hilâfında bir hareketimi görür isen, beni öldür. Kanım, katlim sana helâl olsun.

Canberd - Öyle ise demek oluyor ki biz bundan sonra Yunus'un ismini yalnız rahmete vesile olmak için kale almayacağız. Belki her ne zaman bu ismi yâd edersen bize tavsiye eylediği o mukaddes vazifelerimizi tahatturla beraber yâd edeceğiz.

Esma Can - Evet. Öyledir kardeşim.

Canberd - Evet öyle olmak lâzımdır kardeşim.

Bu müşafehe yalnız bir defaya mahsus olarak sebkat edip de ondan sonra kardeş, kız kardeş arasında artık bir daha şehit Yunus'un lâkırdısı açılmamıştır diye itikat etmezsiniz ya?

Tabiîdir ki bir hayli zamanlara kadar bunlar arasında Yunus'un lâkırdısından başka lâkırdı edilmemiştir. Hatta ol bapta söylenen sözler iki kardeşi Kafkas ahlâkının birbirine söyleyebilmelerini men edeceği derecelere kadar varmıştı. Ezcümle bir nümunesini gösterelim:

Bir gün Esma Can her zamanki hüzün ve kederi hilâfına fevkalâde bir hâl olmak üzere biraz şetaretlice göründüğünden, hemşiresinin âlâmından bittabi müteellim olan Canberd Bey dahi bu şetaret-i fevkalâdeden memnun olarak yanına sokuldu. Ve bu inşirahın sebebini sual eyledi.

Esma Can - Sebebini söylesem şaşarsın, gülersin.

Canberd - Aman ben de şaşmak, gülmek istiyorum. Zira Yunus'un şehadeti vak'asından beri hiç yüzümüzün güldüğü yoktur.

Esma Can - İşte ben de bunun için memnun oldum ya.

Canberd - Meramını anlayamadım. Hiç yüzümüz gülmediğine mi memnun oldun?

Esma Can - Evet! Yunus'a verdiğimiz vaadi bu güne kadar harfiyen tutmuş olduğumuzu ve bundan sonra dahi tutacağımızı nazarıdikkate alarak vicdanım bana aferin dediği için memnun ve münbasit oluyorum.

Canberd - Lâkin sana bir şey söyleyim mi Esma Can? Ben yavaş yavaş Yunus'a gıbta etmeye başladım.

Esma Can - Neden?

Canberd - Senin kadar güzel yürekli bir kızın yüreğinde bir muhabbet-i ebediyye bırakarak gittiği için. Vakıa sana kardeş olmak da benim için pek büyük bir şereftir. Ancak senin gibi bir de yavuklum olsa idi ....

Esma Can - Kafkas'ta senin beğenebileceğin kız yok değildir a? Fakat Yunus kadar olsun zahmetlere katlanıp da kızların yüreklerine vâkıf olarak o yürek içine kendi hava ve hevesinin meşguliyetlerini güzelce yerleştirebilmek lâzımdır. Bu ise sence pek müşkildir, öyle değil mi?

Canberd - Ama ne kadar müşkil ya.

Esma Can - Bilirim. Bunu o kadar müşkil gördüğün için hiçbir kıza ziyadece iltifat etmezsin. Hâlbuki yürek işlerini bu ka-

dar müşkilâta düşürenler yine sizsiniz.

Canberd - Yine mi biz?

Esma Can - Sizsiniz zahir. Sizin gibi kardeşler, babalar, amcalar, dayılar. Hatırından çıktı mı? Haniya bir gün Yunus'un akşam saat yarımda buradan çıktığını görmüştün de neler söylemiştin?

Canberd - Teessüf ederim ki hatırımdadır. Ah zavallı çocuğun böyle olacağını bilseydim vallahi hiç ses çıkarmazdım. Ama a kardeş! Kabahatin en büyüğü yine sendedir. Senin Yunus'u sevdiğini ben neden bileyim? Belki herif buraya mücerret kendisince bir uygunsuz fikir için geliyor? Senin onu o kadar sevdiğini ve muhabbetinizin bu derece temeyyüz-i sâfi olduğunu bilseydim, vallahi istediğiniz zaman, istediğiniz suretle görüşmenize hiç ses çıkarmazdım.

Esma Can - Bunu Yunus'un âkıbetini görerek acıdığın için söylüyorsun. Ah Kafkas kardeşleri hemşirelerinin en büyük hasudu olmasa idi, Yunus ile şimdiye kadar müştakâne olarak geçirdiğimiz zamanları birer muhabbetli zevc ve zevce gibi geçirirdik.

Canberd - Evet. Fakat bunun için yalnız Kafkas kardeşlerinin hemşirelerine hasud olması kifayet etmez. Hemşireler dahi kardeşlerini kendilerine mahrem ittihaz etmelidirler. Hâlbuki böyle yürek meselelerinde onlar kardeşlerini en büyük düşmanları gibi addederler.

Sevdiği adam hakkındaki müsaadesizliğini böyle serzeniş yollu bir surette olarak biraderinin yüzüne karşı söylemek Kafkas âdet ve ahlâkına sığar bir şey olmadığı hâlde, Esma Can'ın Canberd Beye o yolda sözler söyleyebilmek derecesine kadar varması mahza Canberd Beyin şehit Yunus'a olan muhabbet-i fevkalâdesi iktizasınca daima ondan bahsederek, nihayet sözü yine kendisinin bu vadilere sevk etmesinden neşet eylemiştir.

Buraya kadar hikâye eylediğimiz ahval Esma Can'ın yalnız kendisince sebkat eden bir mukaddime-i âşıkâneden ibaret olup, romanın bu kısmına henüz Kaplan Bey girmemiş ise de mumaileyhin Esma Can'la başladığı muamele-i âşıkânesindeki meyusiyetinin üssü'l-esası görülmüştür. Kaplan Beye gelince mîr-i mumaileyh bu hikâyenin içinde Yunus'un şehadeti vak'asından

ancak beş altı ay sonra isbat-ı vücud edebilmiştir ki, mukaddime-i teşebbüsâtı ber-vech-i âtî hikâye olunur.

Beşinci Bap

Yunus'un vefatı yukarıki bapta hikâye edildiği vechile vicdanen birtakım taahhüdât vesair tebligatın icrasıyla vuku bulmayıp da alelâde bir surette vuku bulmuş olsaydı bile, bunun Esma Can'dan maada sair bîtaraf bulunan zevat üzerindeki tesiratı dahi aylarca müddet devam eylerdi. Zira Yunus merhum etraf ve civar ahalisinin cümlesi indinde mergup ve mahcup bir çocuk olduğundan, Canberd Beyin dahi demiş olduğu vechile onun gaybubetiyle kimisi bir sadık dost, kimisi kıymetli kardeş, bazısı bir lâtif ahbap, hâsılı herkes kıymetli bir şey kaybetmişti.

Esma Can ise Yunus'un herkesten daha başka bir şeyi olduğundan ve binaenaleyh kızın ol baptaki tesiratı kimseye kıyas kabul edemediğinden şüphesiz bir altı ay kadar hanesi kapısından harice çıkmayıp daima Yunus için ağlamak ve onun ruhuna Kur'anıkerim okumak ile iştigal eylemiş ve yüzü güldüğü bir gün olmuş ise, o da kardeşine haber verdiği vechile mahza şehit Yunus'un matemini bihakkın tutabilmekte olmasından mütevellit bir memnuniyetten ibaret kalmıştır.

Kapıdan dışarıya çıkmaması yalnız altı aydan ibaret ise bu suret Yunus'a verdiği vaadin ve ettiği ahdin hilâfındadır. Zira vaadin müddeti ömrün hitamıyla dahi nihayet bulmayacaktı.

Evet öyle idi. Fakat altı ay diye kestiğimiz müddet-i vaadin hitam-ı müddeti olmayıp kızın hanesi içine kapanarak kapıdan dahi harice bakmamış ve çıkmamış olduğu müddettir. Ondan sonra ise ilk kapıdan çıkışı biraderinin ruhsatıyla Guşamov'un ikametgâhına kadar Yunus'un kabri üzerinde Kur'an okumak için vuku bulmuştur.

Guşamov kızı gördüğü zaman güya Yunus o gün vefat eylemiş gibi bir feryat ve vaveylâ ile koştu, geldi kızın boynuna sarılarak "Ah! Sen geldin haniya Yunus? Yunus nerelerde? Ah Yunus toprak oldu, gitti!" diye zaten yüreği kabarmış bulunan Esma Can'ı dahi hüngür hüngür ağlattı.

Bunların Yunus hakkında ettikleri hasbihalleri burada tafsile ihtiyacımız yoktur. Zira bir gaib-i ebedînin tahassür ile yadından ibaret bulunan hasbihallerde onun kâffe-i hasenâtı ta'dâd edildikten sonra, muâyıbı bile mehasin suretinde zikredilerek her biri için başka başka teessüfler edileceğini biliriz. Hatta Guşamov her şeyi yâd ve tezkâr eylemiş olduğu hâlde, Esma Can'ın Yunus'a olan mahut ahdini ihtara hacet görmemişti. Zira vak'a-i fecîanın vukuu üzerinden altı ay mürur eylediği hâlde tesirâtını henüz vak'a dünkü gün sebkat etmişçesine muhafaza eyleyen bir kızın ahdinde sebat edeceği şüphe götürür mevaddan değildir.

Esma Can'ın bu karyeye gelmek için kendi ikametgâhından hareketi bir perşembe gününe musadif olup, eğerçi Guşamov'un ikametgâhına akşam biraz geçce gelmiş idiyse de, cuma gecesinin füyuzatını kaybetmemek için Guşamov'un hanesine pek de uzak olmayan mezaristana azimetle sevgilisi müteveffa hakkında kendisini borçlu addeylediği merâsim-i mahsusanın icrasına müsâraat eyledi.

Esma Can Guşamov'un karyesine yanında bir köle olduğu hâlde gelmiş bulunduğundan, mezara gideceği zaman Guşamov bu köleyi yanına alarak onunla gideceğini hesap eylemiş idiyse de, kız köleye böyle bir emir vermeksizin kelâm-ı kadimi koltuğu altına alarak Yunus'un medfenine doğru yürümeye başlayınca Guşamov istîzâh-ı emele mecbur oldu.

Guşamov - Köleyi niçin almıyorsun? Oraya kadar yalnız mı gideceksin?

Esma Can - Evet. Yalnız gideceğim.

Guşamov - Hiç akşam üzeri oraya kadar yalnız gitmek olur mu?

Esma Can - Evet olur. Yunusumu ağyar ve engelden hâli olarak göreceğim. Zira kabrini ziyaret benim için Yunus ile görüşmek, mülâkat etmek demek olur.

Guşamov - Bari ben beraber geleyim.

Esma Can - Hayır. Hiçbir kimseyi istemem. Yalnız gideceğim.

Hiç şüphe edilemez ki bugün de kızın zihninde olan şey evvelce orman kenarında Yunus ile tek ve tenha kalarak eylediği

hasbihal kaziyyesi olup, güya yine böyle bir hasbihale gidiyormuş gibi yüreğinde gayet mukaddes ve muazzez bir muhabbet eserleri dolu olduğu hâlde, izzet ve kudsiyeti kezalik muhabbet-i kalbiyyesi derecesinde bulunan mezara kadar gitti.

Yunus'un meżarı etrafına tahtadan bir güzel parmaklık çevrilerek, hatta çivit ile boyanmış ve birisi başı ucuna ve diğeri ayağı hizasına iki fidan ile bir hayli de çiçekler dikilmiş olduğunu görünce ve Yunus'un âlemde Guşamov'tan başka kimsesi olmadığına nazaran bu hizmetin dahi mezbure tarafından ifa edildiğini anlayınca, Esma Can'ın Guşamov hakkındaki muhabbeti bir kat daha bir ter oldu.

Efkâr-ı şâirânenin bir cihetine kapılarak yârinin mezarını gördüğü zaman Esma Can'ın hemen kendisini mezar üzerine atıp "Aç mezarını, beni de yanına al. Zira sensiz dünya bana pęk tenha görünüyor. Hayatımdan hiçbir lezzet alamamaktayım. Ruhum sana kavuşmak ve şu çemenzâr-ı lâtif altında seninle sarmaşıp yatmak istiyor. Aç diyorum mezarını, gireyim. Muradıma ereyim" gibi sözlerle ibrâz-ı me'ser-i teessür ü tahassür eylediğini hikâye etmekliğimize muntazır iseniz, bu intizarınıza muvafık hizmet edemeyeceğimizi arz eyleriz. Zira Esma Can kabr-i şerîf-i mezkûr yanına huzû' ve huşû' ve gayet tevkîr ve ihtiramla yaklaşıp mezarın baş tarafı hizasından sağ cihetine oturmuş ve mecrasında hiçbir mania tesadüf etmeyerek kemâl-i sükûnetle akan nehir gibi gözlerinden sessizce, sadasızca nehr-i eşk ve ıstırap akmakla beraber elindeki mushaf-ı şerîfden sûre-i Yasini açıp cehren okumaya başlayarak, bundan maada hiçbir hareket-i müfrite ile fevkalâdelik göstermemiştir.

Okunan Kur'anıkerim'i dinlemek, ümmet üzerine farz olmamış bulunsa dahi, bu nüsha-i levh-i mahfuzun kıraat edildiğini işitenlerin behemehal onu can kulağıyla dinlemeyi kendilerine farz edinecekleri derkârdır. Hele usûl-i tecvîd ve kıraata dikkat edilerek okunan Kur'an kadar, letâfet-bahş-ı sımâh-ı ehl-i İslâm olacak hiçbir ses olmadığını dava edebilirim. Ya Kur'anıkerim'i bir kadının kıraatiyle dinlemek ne kadar lâtif olduğunu tecrübe eylediğiniz var mıdır? Bir kere hafıza-i Kur'an ve hâmile-i furkan bir hanımın mukabelesinde bulunmuştum. Her hangi suret ve makamla ismâ edilir ise edilsin, güzel sese pek ziyade muhabbetim olduğundan daima ses dinlemeye iştiyakım

hasebiyle şimdiye kadar pek çok şeyler dinleyerek mütelezziz olmuşumdur. Ancak hafıza-i mumaileyhanın tilâvet eylediği Kur'anıkerim kadar, kuvve-i sâmiama safa-bahş olmuş hiçbir ses işittiğimi tuhattur edemiyorum. İşte bizim Esma Can dahi Yunus'un kabri üzerinde okuduğu Kur'an'ı böyle letafetle okumakta bulunduğu cihetle, akşamın hulûlünden nâşi ortalığı bürümüş olan hüzn-i umûmî içinde ağaçların en hafif bir rüzgârdan dahi yapraklarını kımıldatmaksızın gösterdikleri sükûtu, güya kemâl-i taazzum ve tevkîr ile bu Kur'an'ı dinlemekte olduklarına hamletmek mümkün idi.

Kızın okuduğu Kur'an'ı yalnız dağlar, ağaçlar ile bunların içinde sakin tuyur u vuhuş dinleyip de başka hiçbir insanoğlu dinlemiyordu diye itikat etmeyiniz. Vakıa kız orada iştigâl eylediği müddet yanında hiç kimse bulunmadığından ve cananının ruhunu tek başına ziyaret eylediğinden emin idiyse de, orada bir dikkatli göz etrafı nazar-ı tedkikten geçirmiş olsa idi mezarın seksen yüz hatve kadar üst cihette ve meyli gayet yatık bir sırt üzerinde bir müsellesin üç zaviyesini teşkil edebilecek noktalarda kâin üç tane ulu çınar ağaçlarının altında on yedi, on sekiz yaşında bir delikanlının can kulağıyla kızın okuduğu Kur'an'ı dinlemekte olduğunu görürdü. Fakat bu çocuk kendisinin orada mevcudiyetini ispat ve ihbar edecek hiçbir harekette bulunmadığı gibi kız dahi gözlerini sayfa üzerinden kaldırmamakta bulunduğu cihetle bu delikanlıdan asla haberdar değildi.

Zaten ziyaret-i kabre geç gitmiş olduğu cihetle biraz daha sonra etrafı akşam karanlığı dahi basmış bulunmasıyla eğerçi bu hâlde kızın sadası delikanlının kulağına daha sühuletle ve daha letafetle vasıl olacağı derkâr ise de, mahiyeti biraz daha sonra anlaşılacak bir emel üzerine mezkûr delikanlı bulunduğu yerden kalktı, şikârını haberdar etmemek ve ürkütmemek isteyen avcı gibi gayet ihtiraz ile yavaş yavaş sokulup kıza gereği gibi takarrüp eyledi.

Kızın hâlâ haberi yok. Âdeta saat bire doğru geldikte Esma Can ellerini icabetgâh-ı Cenab-ı Yezdâna kaldırarak okuduğu Kur'anıkerim'in sevabını rûh-ı canana hediye eyledikten sonra kalktı köye doğru yola düzüldü. İşte bu zaman delikanlı kendisini kıza gösterip, hatta durmasını da emreylemiştir.

Esma Can - (Bayağı havf ü haşyetle) Ne istersin benden?

Niçin beni yolumdan alıkoyuverirsin?

Delikanlı - Korkma efendim, korkma! (Yanına tamamıyla yaklaşarak) Beni tanıyamadın mı yoksa?

Esma Can - A Kaplan Bey!

Kaplan - Evet Kaplan kölendir.

Esma Can - Benden ne istersin beyim? Niçin yolumdan alıkoydun?

Kaplan - Eğer bu hareketim seni korkuttu ise affını rica ederim.

Esma Can - Senin gibi yiğit beylerden benim gibi âciz kızlar niçin korksunlar? Bizim muhafazamız, himayemiz size ait olduğu hâlde ....

Kaplan - Evet. Size öyle bir hüsn-i hizmet edebilir isek kendimizi müftehir addederiz. Ben buraya mahsusen senin için geldim. Kabir üzerinde okuduğun Kur'an'ı baştan başa dinledim. Ah ne de güzel okuyorsun Esma Can.

Esma Can - Buraya kadar mahsusen benim için mi geldin? Benimle ne münasebetin var ki ...

Kaplan - Ne münasebetim mi var? Bunu sorduğuna taaccüp ederim Esma Can. Sen Yunus'a bu kadar sadakat ve ona verdiğin vaatte bu kadar sebat gösterdiğin hâlde biz senin bu hareketini takdir etmeyelim mi? O hâlde seni şâyân-ı dikkat bir kız olmak üzere telâkki eylemeyelim mi?

Esma Can - Böyle bir teveccüh gayeti beni pek büyük müteşekkir eder. Fakat Yunus'a olan sadakatimi takdir ediyor isen hiç arkama düşmemeliydin. Yunus'la benim bu kadarcık hatırımı sayarak bizi tenhaca bırakmalıydın.

Kaplan - Sen Yunus'la meşgul olduğun müddet sesimi bile çıkarmadım. Fakat arkana düştüğümden dolayı beni ta'yîb etme Esma Can. Bundan sonra Kaplan senin arkandan asla ayrılmayacaktır. Zira Kaplan senin kadar soyzade, terbiyeli hüsn-i ahlâklı, mert ve yiğit bir kızın kuludur, kurbanıdır. Seni esen rüzgârlardan muhafazayı kendisine büyük bir borç bilmiştir.

Söz bu surete tahavvül edince Esma Can daha Kaplan'ın sözlerini tamamıyla dinleyip bitirmeden arkasını döndü, köy semtine doğru hızlı hızlı yürümeye başladı. Kızda olan şu hareket Kaplan'ın sözlerine cevab-ı red demek olduğunu Kaplan tak-

dir eylemiş idiyse de, o hâlde kızın arkasını bırakmak cevab-ı reddi kabul demek olacağı cihetle bu manayı anlamış gibi davranmış ve köye doğru yürüyen Esma Can'ın adımlarını çiğnercesine arkasına düşmüştür.

Kaplan - Vakit geç olduğu için Guşamov'un hanesine vasıl olmakta istical etmekte haklısın Esma Can. Fakat ben buradayken vaktin gecikmesinden korkma. Kılına hata gelecek olan yerde canımı feda ederim. Niçin bir cevapla beni memnun etmiyorsun? Neye bu kadar acele ile yürüyorsun? Yoksa seni taciz mi ettim Esma Can? Ettim ise söyle.

Esma Can - (Başını arkasına çevirip) Estağfurullah! Fakat beni kendi hâlime terk etmiş olsanız daha ziyade memnun olurdum.

Kaplan - Demek oluyor ki taciz ettim. Fakat rica ederim Esma Can beni mazur gör. Şu hareketim sana taarruz değildir. Senin kadar ahlâk-ı hamîde sahibi müstesna bir kıza hizmetimi beğendirerek teveccühüne mazhar olur isem, pek büyük iftihar edeceğim. Yunus'a verdiğin vaad-i sadakati bozdurmak için benden hiçbir hareket görmeyeceksin. O hâlde zannederim ki benden böyle kaçmaya da mecbur olmayacaksın.

Esma Can - Pek teşekkür ederim beyim. Lâkin bak işte köy içine geldik. Guşamov'un seni benim arkama düşmüş görmesini istemem.

Kaplan - Acayip! Neden istemezsin? Neden korkuyorsun? Neden utanıyorsun? Aramızda seni utandıracak bir hâl sebkat etti mi?

Esma Can - Etmedi ama....

Kaplan - Öyle ise senin kendi kendine de emniyet ve itimadın yok demektir. Eğer senin kendinden şüphen olmasaydı, böyle bir mütâlâada bulunmaya hacet kalmazdı.

Şu lâkırdıları bitirinceye kadar filhakika Guşamov'un hanesine kadar geldiler. Eğer Kaplan Beye kalmış olsaydı mîr-i mumaileyh hane içine kadar kız ile beraber girecekti. Bunu Esma Can dahi anlamış olduğundan kapı önünde durup "Beyim, ayaklarını öpeyim. Artık buradan geriye dön. Beni hicabımdan yere geçirme. Eğer filhakika beni memnun ve müteşekkir edecek isen bu ricamı kabul et. Bundan sonra da arkama düşme.

Memleketimiz emin olduğundan muhafazaya hiç ihtiyacım yoktur. Senin himayen benim üzerimde olacak ise uzaktan uzağa dahi beni himaye edebilirsin. Yalvarırım beyim! Ayaklarını öpeyim. Dön artık buradan geriye" diye rica etmiş ve bu ricanın da reddi Kaplan Beyin işine gelmemiş olduğundan, mîr-i mumaileyh kızın ricasını kabul etmeye mecburiyet görmüştür.

Kaplan - Ver öyle ise öpeyim elini. Zira senin elini öpmek sana hizmetkâr olmak.....

Esma Can - Estağfurullah efendim! Ben senin cariyenim.

Kaplan - Ama benden bir el öpmeyi de dirig edersen sonra dönmem. Evin içine kadar beraber girerim.

Esma Can - Al öyle ise.....

Kaplan - (Manalı bir dıhk ile kızın elini öpmekten vazgeçerek) Ya Esma Can, demek oluyor ki sen beni başından def için elini öptürmeye müsaade gösteriyorsun öyle mi? Öyle ise öpmeyeceğim. Fakat sen de şunu hatırdan çıkarma ki, sana kendisini kul olmak üzere arz eden Kaplan sana gerçekten kul olmaya lâyık olmayacak kadar pespaye değildir. O şerefi ihraz edebilecek meziyet-i zâtiyyeye de maliktir.

Esma Can - Aman beyim Allah aşkına darılma! Onu sana can ü dilden takdim ediyorum.

Kaplan - Hayır efendim, hayır. Tamir kabul etmez bu muameleyi unutma dedim, unutma. İşte bu kadar söylerim. Allah'a ısmarladık fakat şunu da bil ki Kaplan'ın nazar-ı himayesi hiçbir vakitte senden ayrılmayacaktır.

Kaplan Beyin şu sözleri Esma Can'a o kadar tesir eylemişti ki içeriye girdiği zaman yüzüne dikkatle bakan Guşamov, kızın çehresini bembeyaz bulmuş olduğundan istîzâh-ı keyfiyyete müsâraat eylemişti:

Guşamov - Ne oldu sana Esma Can? Seni korkmuş gibi bir hâlde görüyorum.

Esma Can - Evet Guşamov valide. Biraz korktum. Ne kadar olsa kabristan değil mi?

Guşamov - Hayır. Bu kabristan korkusu değil. Ben demincek pencereden baktığım zaman oralarda bir erkek gezindiğini görmüştüm. Sakın o erkek seni korkutmuş olmasın.

Esma Can - (Bu defa mosmor morarıp) Yok Guşamov valide.

Ben kimseyi görmedim.

Guşamov - Hayır. Çehren seni tekzip ediyor. Senin gibi beyzade bir kız yalan söylemez. Doğru söyle bakayım.

Esma Can - (Teessüründen dudakları titreyerek) Evet. Bir erkek vardı.

Guşamov - Kimdi? Sana bir şey söyledi mi?

Esma Can - Kaplan Bey idi. Okuduğum Kur'an'ı dinlemiş de aferin dedi.

Guşamov - (Nazar-ı ehemmiyetini açarak) Kaplan Bey mi dedin? İnanamam, başkası olmalıdır. Zira Kaplan Bey olsaydı buraya da gelirdi.

Esma Can - (Pek büyük halecanla) Evet o idi. Buraya kadar geldi. İçeriye de girecek idi ama ben rica ettim de girmedi. Döndü, gitti.

Guşamov - Dönsün diye rica mı ettin? Aman a kız sen her lâkırdın ile benim istiğrabımı arttırdıkça arttırıyorsun. Hiç Kaplan Bey buraya kadar gelir de insan onu içeriye girmekten men edebilir mi?

Esma Can - Korktum da onun için.

Guşamov - Korktun mu? Neden korktun?

Esma Can - Ben dünyasından el çekmiş bir kızım. Benim arkama neden düşüyor? Elbette korkarım. Onu benimle beraber görenler ne derler? Daha Yunus'un kefeni solmadan ....

Guşamov - İyi ama ona geriye dön demekten daha ziyade korkmalıydın. Kaplan Beyin kim olduğunu bilmiyor musun? Timurtaş Beyzade Kaplan Beyin?....

Esma Can - Evet biliyorum. Vakıa ondan da korktum ama.....

Guşamov - Doğrusunu ister isen bunu yolsuz etmişsin.

Esma Can - Vakıa yolsuz ettiğime inanıyorum. Fakat bir iştir oldu. Elbette tamirin çaresini buluruz.

Eğer o anda Guşamov'un aklına gelmiş olup da dışarıya çıkarak Kaplan Beyi aramış olsaydı beyi kapının önünde bularak filhakika tamirin çaresini de bulabilirlerdi. Zira Kaplan Bey Esma Can'dan ayrılır gibi bir hareket gösterdikten sonra yine derhâl kapıya kadar gelmiş ve kızın Guşamov'a ne diyeceğini

dinlemek için kulak vererek söylenen sözlerin de kâffesini dinlemişti.

O aralık zaten yemek vakti gecikmiş bile olduğundan, sözü daha ziyade uzatmayarak kız ile beraber sofraya oturdular. Taamda yalnız şehit Yunus'un mahamidi ile bir de Canberd Beyin vak'a-i dil-sûz-ı şehadet akşamı göstermiş olduğu mürüvvet-i merdâneden söz açıp, ba'de't-taam yatağa girdikleri zaman ise Guşamov zaten zihninde büyütmekte olduğu Kaplan Bey vak'asını tekrarladı. Dedi ki:

Guşamov - Ben Kaplan Beyin mezarlıkta seni bulmasına hiçbir mana veremiyorum Esma Can. Bey oraya mutlaka senin için gelmiş olacaktır. Söylediğin sözlerde yalanı asla kabul etmeyeceksin değil mi?

Esma Can - Evet kendisi de öyle söyledi. Beni himaye için gelmiş.

Guşamov - Seni himayeyi neden kendisine vazife edinmiş?

Esma Can - İşte ben de buna şaşıyorum ya? Korkum da onun için değil mi idi?

Guşamov - Öyle ama aranızda bir geçmiş, bir söylenmiş olmasa, bey hiç bu cesareti bulamazdı. İnkâr etmeyeceksin diyorum. Çünkü Kaplan Bey başka adamlara benzemez. İhtimal ki kendi üzerine bir belâ sıçratırsın.

Esma Can - Vallahi aramızda ne bir söz geçmiştir, ne de bir muamele peyda olmuştur. Hemen diyebilirim ki çocukluğumuz zamanından sonra Kaplan Beyin bana tevcîh-i hitab etmesi ilk defa olarak bu akşam vaki olmuştur.

Guşamov - Sana ne dedi? Muhabbet ibraz eyledi mi?

Esma Can - Bir erkek muhabbetini kazanmak istediği kıza ne diyebilir ise hepsini dedi. Benim kulum olacakmış. Kurbanım olacakmış.

Guşamov - (Bir hayli teemmülden sonra) Bir kızı ilk defa olarak rast getiren erkek mümkün değil bu kadar serbestlik gösteremez. Elbette aranızda beye bu cür'eti verecek bazı hâller geçmiştir, ama söylemiyorsun.

Esma Can - Şehidin ruhuna yemin ederim ki bu işte sana söylemeyecek gibi hiçbir şey yoktur.

Guşamov - Öyle ise bu iş şaşılacak işlerdendir. Sana nasi-

hat ederim ki Kaplan Beye karşı ehemmiyetsiz davranma. Hatta gösterdiği muhabbeti kabul edebilecek olsan yine gayet ehemmiyetle hareket et. Zira ilk aşkında bu kadar cür'etli bulunan erkeğin muhabbeti pek tehlikeli bir muhabbet sayılır.

Kaplan Beyin Esma Can'ı mezara kadar takip etmiş olması, kıza kendisinin dahi itiraf eylediği vechile filvaki mahza arz-ı hizmetle kendisini kul etmek için idi. Hatta şu ilk mülâkatında arz-ı mâ-fi'z-zamîr yollu kıza söylediği sözler Guşamov'un dahi mütalâası vechile böyle ilk mülâkatında söylenebilecek söz derecesini aşmış olduğu hâlde, iştiyakının ziyadeliğiyle beraber Rusya içinde ve karılar mecâlisinde derece-i serbestîsini sair Abazalardan daha bâlâya çıkarmış olması kendisine bu cür'eti vermiştir.

Yakın vakte kadar Kaplan Bey Rusya taraflarında bulunduğu cihetle Esma Can hakkındaki muhabbeti o kadar eski bir şey değil idiyse de, bir hayli zaman sadıkâne konuşmuş olduğu âşıkâne bu'd-ı vefata kendi âhir ömrüne kadar dahi sadık kalacağı vaadini vermiş olması ve bu vaadin ilk icabından olmak üzere altı ay kapıdan dışarıya çıkmamış bulunması, Kaplan Beyin nazar-ı ehemmiyetine çarpmış ve Esma Can'ın vefret-i hüsn ü ânı ise bir anda celb-i kulûbe kifayet edecek derecelerde bulunmuş olduğundan, işte bu ahval Kaplan Beyin Esma Can hakkında peyda olan ilk muhabbetini en kuvvetli muhabbetlerden olmak üzere hâsıl eylemiştir.

Eğer Esma Can Yunus'un kabri ziyaretine daha evvel azimet etmiş olsaydı Kaplan Beyin dahi kıza daha evvel keşf-i mâfi'z-zamîr edeceği derkâr idi. Hatta kız ile bir dereceye kadar küçüklüğünden beri muârefesi olduğu cihetle taziye ve tesliyeti bahane edinerek ve hanesine kadar gidip bir münasebet düşürerek beyân-ı hâl etmek istemişti. Ancak tab'ı ne kadar serbest olsa bu suretin bütün bütün garip görüneceğini düşünemeyecek kadar da mülâhazasız bulunmadığı için, bundan sarf-ı nazar eylemiş ve artık kız hangi gün hanesinden çıkar ve ne tarafa gider ise kendisine haber vermeleri için adamlar naspederek vukuata muntazır kalmıştır.

Eğer Kaplan Bey Rus medeniyeti ile serbestî-i muâmelâtını biraz tevsî etmeyerek an-asl perveriş bulduğu Kafkas terbiyesinde kalmış olsaydı, aylarca ettiği intizar ve kız ile ilk mülâ-

katında aldığı cevab-ı red üzerine ümidini keserek teklifât-ı vâkıasını bir daha tekrara muvaffak olamaması lâzım gelirdi. Ancak mîr-i mumaileyhin serbestî-i efkârdan neşet eyleyen cür'et-i mahsusasını Esma Can'ın gösterdiği ret muamelesini bir türlü yenememiş ve mîr-i mumaileyh o vak'adan sonra dahi vukuât-ı saireye muntazır kalmıştır.

Kaplan Bey asıl Kafkas terbiyesinde kalmış olsaydı kızın reddi üzerine bir daha muvaffak olamazdı dedik. Fakat asıl Kafkas terbiyesinde olsaydı bu muâmele-i reddi görmezdi ki. Çünkü o hâlde kıza ilk hamlede bu kadar ileriye varamazdı. Kafkas'ta cari olan kanun ve kavaid-i muâşakaya bir dereceye kadar vukuf peyda eylediğiniz cihetle ihtara hacet kalmaksızın anlarsınız ki, o gün Kaplan Bey mukaddime-i teşebbüsatını yalnız kendisini kıza göstererek ondan başka hiçbir teklifte bulunmamak ve tâ Guşamov'un hanesine geldiği zaman yalnız iki çift lâkırdı ile oraya gelişi mahza kendisi için olduğunu anlatmak kâfi idi. Kaplan Bey on beşinci, yirminci mülâkatında arzına cesaret alınamamak lâzım gelen bir şeyi daha ilk mülâkatta arz eylemiş ve bundan dolayı cevab-ı red almıştı.

Altıncı Bap

Yunus'un kabri ziyareti meselesinden sonra Esma Can bir ay kadar zaman daha kendisini kendi hanesi içine ihtiyarıyla hapsederek kapıdan dışarıya çıkmamış idiyse de, bu defaki uzlet yalnız Yunus'a olan sadakatinden neşet etme bir şey olmayıp, en çoğu Kaplan Beyin tasallutundan emin olamadığı için çıkmamıştı. Şu hâl Kaplan Bey indinde pek büyük bir ehemmiyetten hâlî kalmadı. Her akşam, her sabah gözcü olarak koyduğu adamlar Esma Can'ın pencere önüne bile çıkmadığı haberlerini getirdikçe Kaplan hiddetini arttırıp kendi kendisine "Acayip! Bu kız dünyadan el çekecek değil a?" diye yerinden kalkar davranır hemen doğruca Esma Can'ın hanesine gidip söylemek istediği sözleri söylemeye cesaretlenir idiyse de, bu hâl kıza âdeta cebr demek olup o ise asla caiz olmayacağını der-hâtır edince yalnız bir şiddetli göğüs geçirmekle iktifa ederek "Bugün çıkmaz ise yarın çıkar ya" diye müteselli olurdu. Hâlbuki hanesinde kendisini cebr etmeye hak göremediği bir kıza dışarıda rast getirdiği zaman ne hakla arzuhal edebileceğini

mülâhazada bile bulunmaması istiğrâb edilecek ahvaldendir.

Günlerden bir gün memur olan gözcüler Esma Can'ın hanesinde hayvanlar hazırlandığı ve bir tarafa gidilmek tedariki olduğu haberini getirdiler. Artık genç âşık bu haberi husûl-ı matlab-ı beşâreti kadar mühim olmak üzere telâkki ederek kendi hayvanının dahi hazır olması ve her ne zaman ister ise o anda binebilmesi tembihatıyla kalktı, bizzat Esma Can'ın hanesi semtine giderek uzaktan uzağa gezinmek suretiyle harekât-ı vâkıayı gözlemeye başladı.

Vakıa biraz sonra Esma Can hanesinden çıkıp hayvana bindiyse de çi-fâide ki biraderi Canberd Bey dahi beraber olduğundan, şu hâlde kızın yanına yaklaşabilmek imkânının fıkdanı bîçare Kaplan Beyi son dereceye kadar hiddete götürmüştür. "Ben koca bir Timurtaş Beyzade Kaplan olayım da, bir Esma Can'a meramımı anlatıp kendisini irzâ edemeyeyim. Bu tahammül olunabilecek bir musibet midir?" diye ulüvv-i cenâbı pek fena tahkir edilmişçesine bir hisle nefsini levm etmeye kadar varmıştır.

İşte zihince böyle ziyadece bir perişanlık içinde iken bir gün validesi Şirinşah kendisini kendi dairesine çağırıp bazı hususât-ı beytiyyeye dair oğluyla söz söyleşirdi. Derken oturdukları odanın kapısı açılarak Esma Can içeriye girmesin mi?

Kaplan Bey bu hâli görünce gökte aradığını yerde bulmuş kadar sevindi ve öteden beri kıza söylemek için zihninde tedarik etmekte bulunduğu sözleri hemen söylemeye davrandı ise de, derhâl yine aklını başına alarak validesi yanında ve misafir hâlinde bulunan bir kıza borçlu olduğu riayeti nazarıdikkat ve ehemmiyete aldı. Kendisinin terbiyesine, nezaketine diyecek olmadığı malûmdur. Binaenaleyh validesi yanında Esma Can'a o kadar nazikâne muamelede bulundu ki, bunun bu derecesini Kafkas'ta hiçbir erkekte görmemiş oldukları gibi, Şirinşah oğlunun dahi her kıza o surette muâmele-i cemîlesini görmemiş bulunduğundan validesi de, Esma Can da Kaplan'ın pek büyük bir terbiye semeresi olmak lâzım gelen harekatına şaştılar kaldılar. Esma Can'a hiçbir hitabı kızın necâbetini, asilzadeliğini ihtar etmeden geçmezdi. Nefsine ait söylediği sözlerde dahi edna bir fırsat buldukça kendisi gibi adamların bu kadar âlicenap ve asilzade kızlara kul olması mucib-i şeref olacağını hemen dermiyan etmekte dakika fevt eylemezdi. Yarım saatten ziyade kızı taltif

eyledikten sonra artık validesiyle yalnız kalması için kendisi kalktı. Selâmlık makamında olan dairesine çekilip güya mütâlâa-i kitab ile meşgul oldu.

Ama hakikatte Kaplan Beyin mütâlâa değil Esma Can'a o gün gösterdiği riayet-i mahsûsadan ne yolda istifade edeceğini mülâhaza ile vakit geçirmekte olduğuna inanmalıdır. Bu muâmele-i fevkalâdeyi mahza ileride bundan istifade için sûret-i mahsûsada göstermiş olduğundan, bir hayli düşünüp taşındıktan sonra "Artık validemin yanında görüşüp hürmet ve riayeti hususunda kusur etmemiş olduğum bir kızı hanesindeyken dahi ziyarete muktedir olurum. Madem ki ben validemin yanındayken onun bize gelebilmeye salâhiyeti ve hakkı vardır ve gelmiştir. O hâlde benim de onun hanesine serbestçe gidebilmekliğim mümkündür" diye işe zihninden kat'iyyen karar verip, fakat bunun için bir iki gün vakit geçirmeye lüzum gördü.

Müddetü'l-ömr Kaplan Beye en uzun gelen günlerin bu günler olacağını mülâhaza etmelidir. Kızı kendi hanesinde göreceği gün söylemek üzere zihninde o kadar güzel lâkırdılar ve zarafetler hazırlardı ki, bu uğurda gece uykularını feda ederdi. Nihayet tesadüfât-ı cemîleden olmak üzere bir cuma gününe musadif olan yevm-i muayyen hulûl etmekle artık kendisine istediği gibi bir çeki düzen vererek kalktı, Canberd Beyin hanesine gitti.

Lâkin Canberd Beyin hanesine gidiş Canberd Beyi görmek, ziyaret etmek için olmayacağı derkârdır. Hatta Canberd Beyin o gün hanesinde bulunmadığı ve birkaç adamlar ile ava gitmiş olduğu dahi Kaplan'ın malûmu idi. Bu tesadüf kendisini bir kat daha memnun eylediği hâlde, Esma Can'ın o gün hanesinde tek başına yalnız bulunmaması ve dört kadar komşu kızlarıyla beraber olması eğerçi bir dereceye kadar beyin canını sıktı ise de, bu kadarcık bir müsaadeden dahi istifade mümkün olacağı mütâlâası genç beye teselli verebildi.

Esma Can'ın Kaplan Beyi kendi hanesinde gördüğü zaman hâl ü tavrında müşahede olunan tagayyür pek ziyade câlib-i nazarıdikkat idi. Genç ve terbiyeli bey olanca zarafetiyle selâm vererek yanlarına girdikte, kız vakıa oturduğu yerden sanki yapılı bir vücut imiş gibi asla eğilmeksizin, bükülmeksizin bir vaz'-ı amûdî ile derhâl kıyam eylediyse de, şu hâl-i nâgehânîden dolayı kendisine ârız olan şaşkınlık münasebetiyle bir türlü redd-i

selâma muktedir olamadı. Çehresini o kadar lâtif bir pembelik istilâ eylemişti ki âlemde pembe denilen rengin bu derece letafeti bir şeyde görülemez. Zira renge gelen letafet zemini demek olan vechin halâvet-i asliyye ve tabiiyyesiyle bir ter olduğundan, renkteki güzelliği yine o güzel yüzde görmek lâzım gelir. Ya sadematı haricen ve zahiren dahi hissedilebilecek derecede olan halecân-ı kalbe ne diyelim? Hatta kalbindeki halecan bir büyük veca' vü ızdırâb verecek derecede olduğundan elini sadrına koyup kalbi üzerini sımsıkı bastırmaya mecbur oldu.

Hele tavrında o kadar bedihî ve aşikâr bir alâmet-i nâhoşnudî ki var idi görseydiniz "Buraya ne geldin? Ne istiyorsun? Benim seninle hiçbir işim yoktur. Buyurunuz dışarıya!" diye hemen Kaplan Beyi kovacak zannederdiniz.

Yanında bulunan kızlar bile Esma Can'ın bu tagayyür-i ahvaline dikkat ederek şaşkın şaşkın birbirinin yüzlerine bakışmaya başladılar. Kaplan Bey ise kendi vürudu elbette kızda böyle bir tesir hâsıl edeceğini evvelce hesap eylemiş bulunduğundan, asla fütur ve telâş göstermeyerek "Maşallah memleketimizin ne kadar asilzade hanımları var ise buraya toplanmışlar. Cümlesine birden ubudiyetimi arz edeceğimden dolayı ne kadar sevinmekte olduğumu tarif edemem" mukaddematıyla her birini ayrı ayrı taltife müsaraat eyledi ve misafir bulunan kızlar dahi mîr-i mumaileyhe hüsn-i mukabelede kusur etmediler ise de Esma Can "Memnun oldum .... Teşekkür ederim ...."den ibaret bulunan iki çift cevabını dahi beher kelimeyi üçe, dörde bölerek söyleyebilmiştir.

Kaplan Bey Esma Can'ın bu derece teessürü üzerine hiçbir fütur getirmedikten başka bu hâle derunî olarak memnun dahi olsa becadır. Zira teessürât-ı mezkûre yalnız kendisinden cidden teneffüre delâlet edemeyip ekser aşk mukaddimelerinde âşıkını sevecek olan kızlarda dahi böyle zahirde teneffür ve istikrâha delâlet edecek zannolunan hâller görülür. Ancak Kaplan Bey Rusya'da ve aglebiyetle Rus kızları ve karıları içinde büyümüş ve onların tavırlarında daima hüsn-i kabul emareleri görmüş olduğundan, muaşakanın bu ince perdesini bilmez ve binaenaleyh kendisi yalnız fütursuzluktan ibaret bulunan hâl ü vaz'ını değiştiremezdi.

Kızlar içinde bulunan bir delikanlı neden bahseder?

Vakıa birçok memleketler vardır ki bu hâlde o delikanlı kızların hüsnünden, cemalinden sevimli olmalarından filânından bahsedebilir. Ancak Kafkasya'da bu bahislere mahal yoktur. Binaenaleyh Kaplan kızların ellerindeki sırma şerit ve dikiş gibi işleri medâr-ı suhan ittihaz eyleyerek ve fakat her hâlde serbestî-i mizacının yardımıyla lâkırdıyı bir dereceye kadar tabiî olan mecrasından da çıkararak "Elbette böyle güzel ellerin dokunduğu şeritlerde güzel olur ve bu şeritlerin parlaklığı yalnız sırmanın parlaklığından ibaret değildir. Sırmadan nazik olan parmakların pertevi bunlara dahi intikal eylemiştir" tarzına dökerek, kızlardan her birini ayrı ayrı senalar ile memnun eyledi. Bu yoldaki senaların en kuvvetlisi ve en hükümlüsü Esma Can hakkında söylediği şeyler olacağı kayıt ve izaha muhtaç değildir ya?

Bir buçuk, iki saat kadar bu suretle zaman geçirdi. Söze revaç geldikten sonra Esma Can'ın dahi evvelki teessürleri bir dereceye kadar itidal kesp eylemiş idiyse de, en neşeli göründüğü zamanlar dahi Kaplan Beyi memnun edemeyip binaenaleyh mezbureleri veda ile gideceği zaman "Sizi mutlaka rahatsız etmişimdir. Fakat her ne kadar rahatsız eyledim ise de affınızı rica ederim. Ben ise sohbetinizle pek münbasit ve mütelezziz olduğumdan, size sûret-i mahsusada teşekkürler ederim. Hele Esma Can'ın hâl ve tavrı bu yoldaki lâubalîliklerden hoşlanmayacağını işrap eylediğinden, bundan dolayı mahcubiyetimi ketm edemem" diye zımnen Esma Can'ın hâlini kendisine ihtar eyledi. Ümit olunurdu ki Esma Can bu söz üzerine birkaç estağfurullah ile beye teminat versin. Öyle değil mi? Heyhat! Bey geldiği zaman hâsıl olan teessürü gideceği zaman dahi hem de ma-ziyadetin kendisini istilâ eylemiş olduğundan, ağzını açıp da harf-i vahid bile söylemedi. Yalnız bir nazikâne kıyam ile iktifa ederek, hatta diğer kızlar birkaç adım yürüyüp beyi teşyî eylemiş oldukları hâl, Esma Can yerinden bile kımıldanmadı.

Beyin oradan ne hâl ile çıkmış olduğu malûmdur. O gitttikten sonra kızlar miyanında Kaplan'a dair söz açılıp evvelâ birisi "Şimdiye kadar Kaplan Beyi burada hiç görmemiştik. Seni ziyarete yeni başlamış demek" tarzında bir sual ile Esma Can'dan "Evet, fakat şimdiye kadar beni nasıl ziyaret edebilirdi ki, ben

yasta idim. Ondan evvel ise Yunus merhumun elbette hatırını sayar gelmezdi. Daha evvelisi de Rusya taraflarında bulunurdu" cevabını aldıktan sonra diğer bir kız: "Bari şimdi ziyarete başlamasından hoşnut musun?" Ve bir üçüncüsü dahi: "Bakılsa hoşnut olmamalıdır. Zira Kaplan Beye öyle bir tavırla muamele eyledi ki, hemen hemen beyin burayı teşrifinden memnun olmadığını âdeta açıktan açığa yüzüne vurdu" demesi üzerine Esma Can, a "Hayır, öyle değil. Vakıa ben Yunus merhumu istikbal eylediğim tavr-ı memnûniyyetle şimdiye kadar hiçbir erkeği istikbal etmemiş olduğum gibi, bundan sonra dahi bir kimseyi istikbal edebileceğimi ümit eyleyemem. Ancak Kaplan Bey gibi bir büyük beyin burayı teşrifi elbette benim için pek büyük bir şeref olur. Elbette beni pek ziyade memnun eyler" demiş ve refikalarından birisi, "Öyle ise o kadar iç sıkıntısı ile neşesizliğin neden idi?" istizâhını arzetmesi üzerine dahi Esma Can "Vallahi neden olduğunu bilemem. Bakılsa ne mahzun idim, ne memnun. Âdeta hasta gibi bir şey oldum. Eğer ağzımı açıp da iki lâkırdı ziyade söyler isem, pek büyük bir kabahat etmiş olacağım gibi bir itikatta bulunuyordum" yollu izahat vermişti.

Kızın hâl ü mevkiini burada kendi tarafımızdan tayine iktidarımız yoktur. Zira şu aralık Esma Can öyle bir inkılâp içinde bulunmaktadır ki, evvelki ye's hâlinde tamamıyla dahil olmadığı gibi henüz ondan kemaliyle çıkıp bir neşeli hâle dahi girmemiştir. Böyle ikisi arasında bir hâl-i fevkalâdede bulunanların ise filhakika kendi hâllerinden kendilerinin dahi haberdar olmayacakları bir perişanlık içinde bulunacakları derkârdır.

Kaplan Bey o gün hanesine avdet eyledikte ahval-i âşıkânesini gözü önüne alarak düşünmeye başladı. Evvelâ Esma Can'ın hüsn ü cazibesi üzerine bir hayli müddet it'âb-ı fikr eyledi. Zira kendisi Esma Can'ı her ne kadar görmüş, tanımış pek de beğenmiş ve böyle çıldırasıya sevmiş idiyse de, ekseriya az çok bir mesafeden görülen çehrelerin mahiyet-i hakikiyyesi takdir olunamayarak tamam yakından bakıldığı surette, ya uzaklığındaki letafetten ziyade bir letafet veyahut onu taklîl edecek bir sûret müşahede olunacağı mücerreb bulunduğundan ve Esma Can ise en yakından temâşa-yı cemali gözlere en ziyade çarpan güzellerden bulunduğundan, o günkü mülâkat üzerine bîçare çocuğun hevesi beş on misli artmış ve artık bu hevesi uğrunda her şeyi göze aldırtacak

dereceyi bulmuştur. İşte bu heves-i tâmla matlûba vüsulun çaresini taharri etmeye başladıkta evvel emirde Esma Can'a gayet acıklı bir mektup yazmayı ve onda kendi nazar-ı merhametini celp için her ne söylemek lâzım gelir ise söylemeyi kurdu ise de, Abaza lisanının hurufu olmaması ve Arabî hurufla yazabilmek için dahi Kaplan Beyin kendisinde iktidar görememesi derhâl bu yolu kapadı. "Aman ya Rab! Bir lisana malikiz ki harfi yok. Başka bir lisanın harfiyle yazmak için de imlâya gelmez. Artık buna insanlık mı derim? Medeniyet mi derim?" diye Abaza milletinden doğduğuna pişman olacağı geldi. Rusça ve Arapça vesair lisanda dahi kıza mektup yazmak ihtimalin haricinde bulunmakla tamam ye's-i küllî elinde mağlup olacak iken, bir de uşağı mahut Saatgiray içeriye girince sanki her ümidi merkum birlikte getirmiş gibi kendisini hüsn-i telâkki eyledi.

Kaplan - Gel Saatgiray, gel. Senden bir iş isteyeceğim. Ama icrasından mutlaka geri kalmayacaksın. Anladın mı?

Saatgiray - Efendim hangi emrinizin icrasından geri kalabilirim ki.

Kaplan - Yok yok! Sana tevdî edeceğim sır öyle bir sırdır ki, âlemde insan bunu kardeşine bile tevdî edemez.

Saatgiray - O hâlde siz efendimize nasıl teşekkür edeceğimi bilemem. Emriniz fedâ-yı can derecesinde bir şey bile olsa maatteşekkür kurban olurum. Zira sizin gibi bir velinimet beni kardeşinden daha yakın mahrem-i esrâr eder ise ....

Kaplan - Teşekkür ederim Saatgiray. Fakat öyle tehlikeli işlerden değildir.

Diye Esma Can'a olan muhabbetini zemin ve zamana muvafık bir suretle herife anlattıktan sonra, kendi tarafından kıza bazı haberler göndermek ve bu haberleri dahi ancak kendisine tevdî eylemek kararında bulunduğunu beyan eyledi.

Vakıa bu vesateti icra eylemek Saatgiray için güç değildi. Ancak merkum "Efendim bir kız yine kendisi gibi bir kızdan, karıdan emin olabilir. Benim gibi koskocaman bir adamdan emin olamaz. Binaenaleyh bu haberleri ben götürsem bir şey hâsıl olmak şöyle dursun, hâsıl olacağı olsa dahi bütün bütün mümteniü'l-husûl olur. Mahaza emreder iseniz gideyim" yollu beyân-ı mütâlâaya başladıkta hakikaten Kaplan'ın dahi buna

aklı ererek "Vakıa öyle. Hakkın var Saatgiray. Eğer Esma Can bir Rus kızı olsaydı bu mümkün olurdu. Ancak bir Kafkaslı kızın senin gibi bir erkek vasıta-i lisanından âşıkâne haberleri ahz ü kabul edebilmesi mümkün değildir. Ah işte Kafkas kızlarının bu müşkülâtı var" diye fikrini değiştirmeye mecbur oldu.

Ancak fikrince olan bu tebeddülün bir tebeddül-i küllî olmayacağı bedihîdir. Gayeti Esma Can'a göndermek için Saatgiray'ın yerine bir kadın aramaya lüzum gördü. Ve onu çok zaman aramaksızın bulabildi.

Bulduğu kadın Seher isminde bir kız idi ki küçükten beri validesi Şirinşah'ın yanında büyümüş ve aralıkta Kaplan Bey ile şakalar dahi ederek binaenaleyh bey ile bir dereceye kadar yüz göz dahi olmuştu. "Bunu söylesem söylesem Seher'e söyleyebilirim. Ondan başka bu sözü söyleyebileceğim hiçbir karı yoktur" dedi. Hemen hareme koşup Seher'i bir kenara çağırdı.

Kaplan - Canım Seher! Kuzum Seher! Sana bir ricam var ama kabul edeceğine dair söz vermezsen söyleyemem.

Seher - Tuhaf şey! Evvelâ ricanız ne olduğunu, ne olacağını anlamaz isem, kabul için nasıl söz verebilirim?

Kaplan - Sence hiçbir şey yok. Seni bir komşuya kadar gönderip yalnız birkaç söz söyleteceğim?

Seher - Ey bu o kadar büyük bir şey midir sanki?

Kaplan - Ama nereye göndereceğimi bilir misin? Canberd Beyin hanesine Esma Can'ın yanına göndereceğim.

Seher - (Biraz rengi atarak) O da bir şey değil. Demek oluyor ki Esma Can'dan bir ricanız var. Ya bir sırma gaytan dokutacaksınız, ya şerit, ya başka bir şey!

Kaplan - Yok! Gaytan, şerit filân değil. Bak sana derdimi söyleyemem. Sen benim hemşirem gibisin. Hemşirem olsan söyleyemem ya. Fakat sen hemşiremden daha başka daha ileride olduğun için sana söylemekten çekinmem! Ah Seher! Ben Esma Can'ı pek beğeniyorum. Dünyada benim için dahi bir karı almak müyesser olacak ise, alacağım karı Esma Can olsun diyorum.

Seher - (Daha fena surette bozularak) Sizin için her kim münasip ise Allah onu versin diye dua ederiz. Lâkin sizin böyle bir emeliniz var ise ben ona ne yapabilirim? O sizin yapacağınız bir iş. Esma Can'a siz gidiniz ....

Kaplan - Dinlemiyorsun arkadaş. Ben Esma Can'a gittim. Arzuhal ettim. Fakat o Yunus mu idi, ne idi? Hâlâ onun ye'sinden vakit yok ki. Şimdi sen beni dinle. Sen Esma Can'a gidersin. Benim hakkımdaki efkârı ne olduğunu yine benim tarafımdan sorarsın. Düzce kestirme bir cevap versin. Beni sevecek mi, sevmeyecek mi söylesin. Bilirsin ya ben öyle başka Kafkaslılara benzemem. Ben serbest bir memlekette büyümüşüm. Rusya'nın medeniyetli terbiyesini almışım. Bir kız tarafından hakaret görmeye tahammül edemem. Öyle oynak muamelede bulunmak hakarettir. Sevecek ise serbestçe söylesin. Sevmeyecek ise yine söylesin... Ne o? Ne taaccüp ediyorsun? İşte fikrim bundan ibarettir.

Seher - Vakıa taaccüp ediyorum. Kafkas için de kimsenin yapmadığı bir işi siz yapmak istiyorsunuz da onun için.

Kaplan - Ben kimseyi filânı da tanımam. Şimdi sen gidip bunu Esma Can'a söyleyecek misin?

Seher'in Kaplan Beyi dinlerken tavrında görülen tagayyüre dikkat etmiş olsa idiniz, bu kızın yüreğinde bin hissiyât-ı gûn-a-gûn meşhun olduğunu derhâl anlardınız. Zaten her karı kendisini en büyük erkeklere bile lâyık gördüğünden, kendisine böyle bir teklifte bulunan karının ve kızın bu teklifi kendisine bir hakaret-i azîme olmak üzere kabul etmemesi muhaldir. Eğer böyle Seher gibi Kaplan ile beraber büyüyerek birçok şakaları dahi mesbûk olur ve bir dereceye kadar yüreğinde ümitler dahi peyda olmuş bulunur ise o kızın verilen emirden daha ziyade teessür etmesi hükm-i zarurî sırasına geçer.

Evet! Biz haber verelim ki Seher'in yüreğinde böyle birtakım hisler vardı. Ama Kaplan ile küfüvv olmadığı ve gayeti o hanedanın esiri gibi bir şey olmak üzere bir beslemesi bulunduğu hâlde bu emele düşememeliymiş! Vakıa düşememelidir. Lâkin karılığın cümle-i hasâisinden olan hodbinlik bu mütâlâaya mahal bırakır mı? Bahusus karılar bu yoldaki hodbinliklerinde mazur da görülür. Zira araya aşk ve muhabbet girince başka küfüvviyyet taharrisine hacet bırakmayarak bilâkis bir hükümdarı bir kızcağıza yalvartır. Kuzu gibi meletir bile!

Öyle ise demek oluyor ki Kaplan Bey husûl-ı emel için bir dosta müracaat etmiş olmadı. Bilâkis işi bütün bütün duçâr-ı ukde-i işkâl etmek için bir rakibe, bir düşmana müracaat eyledi.

Ona hiç şüphe etmeyiniz. Seher her ne kadar zahir hâ-

linde Kaplan Beye hiçbir ser-rişte-i iştibâh vermeyerek "Baş üstüne efendim. Ben giderim elden gelen gayreti ederim. Lâkin bu yol ile husûl-ı emel mümkün olamayacağını size şimdiden temin edeyim" dedi. Ve bir aralık ol suretle Esma Can'ın yanına gitti.

Aman Allah'ı severseniz ne haber götürdü?

Götüreceği habere sizin kadar Kaplan Bey dahi kemal-i isti'câl ile muntazırdı. Ancak daha haber gelmeden hükmedeceğiniz vechile kızın getirdiği haber bir münasip haber değildi. Dedi ki "Adam siz de a beyim! Buldunuz buldunuz da öyle bir kibirli, azametli kızı mı buldunuz? Esma Can hanım öyle Moskof terbiyesi görmüş olan bir adama varamazmış. İşte verdiği cevap bundan ibarettir."

Esma Can'ın filhakika böyle bir cevap vermiş olmasına inanır mısınız? Bu cevap bir cevâb-ı bî-edebânedir ki bunu Kafkas'ta hiçbir kız veremeyeceği gibi Esma Can kadar cibillî ve tabîî nazik olan bir kız hiç veremez. Doğrusunu isterseniz Esma can ile Seher arasında Kaplan Beye dair hiçbir söz olmamıştı. Seher bir söz açmamıştı ki olsun. Bunun her harfini Seher ihtirâ edip o da mahza Kaplan'ı cihandan kıskandıracak olan bir hissi hasûdâne tarafından imlâ edilmişti.

Kaplan Bey Seher'den bu haberi alınca bir kere kaşlarını çattı. Deryâ-yı gazabın tâ ka'rına kadar daldı, çıktı. Artık Seher'deki memnuniyete nihayet olamazdı. Hele Kaplan'dan "Ben de ben isem bak görürsün Seher ben o mütekebbir kıza ne yaparım" sözünü aldığı zaman âdeta bir adû-yı candan intikam ahz edeceği vaadini almış kadar memnun oldu.

Yedinci Bap

Kaplan o mütekebbir kıza ne yapmayı kurmuş idi?

Bey bu sözü söylediği vakit henüz Esma Can'a yapacağını zihninden bile geçirmemişti. Onu badema düşündü. Hem de öyle bir gün, beş gün düşünmekle aradığı sureti bulamadı. Bu taharride haftalar geçirdi. Zihnine neler geldi, neler geldi ki, insan istiğrâb eder. Hatta bir aralık Esma Can'ı vurup öldürmeye kadar zihni varmıştı.

Bu sureti muhal addetmemelidir. Aşkında bu suretle bed-

baht çıkanların ye'si bir dereceye varır ki evvelce gül ile dokunmaya kıyamadığı mahbubesini, insan bir hançer-i gadr ile sinesini delip öldürmeyi göze aldırır. Biz bu muhakemeyi sair birkaç hikâyelerimizde dahi dermiyan etmiştik. Burada tekrarını fazla addederiz.

Nihayetü'l-emr bir gece Kaplan Beyin zihnine gelen son tedbir gayet muvafık görünmekle "dûr ü dırâz mütalâatta bulunur isem şayet bunun da mahzurlarını bulurum. Hâlbuki artık tahammül de kalmadı. Bari bunu hemen icra edeyim" diye yatağından kalktı. Alelacele giyinip dışarıya çıktı.

Nereye gidiyor? Korkarız Esma Can'ın hanesine gidecektir.

Evet. Hem de dosdoğru oraya. Gece ise bir karanlık idi, bir karanlık idi ki, göz gözü görmezdi. Bastığı yeri görmeye görmeye nasılsa Esma Can'ın hanesine kadar vardı. Avluya girdi.

Canberd Beyin hanesi teferruât-ı sâiresinden kat'-ı nazar salon gibi bir surette olan bir medhalin iki tarafında birer odadan ibaret şey olup, bunun birisinde Esma Can ve diğerinde Canberd Bey yatar ve köleleri ve cariyeleri ise diğer ebniyede beytutet ederlerdi.

Kaplan Esma Can'ın yattığı odayı bildiğinden, doğruca onun penceresi altına vardı. Düşünmeye başladı. Elbette düşünmeye mecburdur. Zira içeriye dahi girmek emel-i mahsûsu olup, böyle arslan gibi kardeşi yanı başında yatan bir kızın yanına Kafkas'ta değil dünyanın hangi tarafında olsa geri vermek müşkilât-ı azîmeden sayılır. Kapıyı zorlayıp açarak girmek Canberd'i uyandıracağı cihetle tehlikeli görüldü. Bir aralık duvarı delmeyi düşündü. Hatta belinden kamasını çıkarıp birkaç yere saplayarak tecrübe eyledikte, bu işi kolay dahi buldu ise de açacağı deliği sonra kapamak müşkül olacağı mütalâası kendisini bundan dahi caydırdı. Artık çaresiz pencerenin câm makamına kaim olan ve üzeri yağlanıp kursaklaştırılmış bulunan kâğıdını yırtıp, bu kâğıt için çerçeve suretinde haçvari olarak mıhlanmış bulunan iki tahta parçasını dahi yavaşça çekti, kopardı.

Bu hâlde başını pencereden içeriye sokarak oda derununu gözden geçirdiği zaman Esma Can'ı görmüş olması üzerine nasıl bir hâle gelmiş bulunduğunu mu hesap ediyorsunuz? Hâlbuki dışarının göz gözü görmez derecesinde olan karanlığı, içeride bir kat

daha zifirileşmiş olduğundan, kuvvet-i nazarı burnundan öteye kadar bu zulmet-i şedîdeyi delemezdi. Kaplan bu ihtiyatı evvelce etmiş bulunduğu cihetle yanına aldığı bir kutu kibritten bir tanesini çıkarıp yaktı. Fosforun parlayıp söneceği kadar müddet zarfında odanın içini muayene ederek Esma Can'ın tâ karşı tarafta yattığını ve yanında kimse olmadığını, oraya kadar yürümek için dahi ortada bir mani bulunmadığını gördü. Keşfin bu derecesiyle iktifa edemeyerek ikinci yaktığı zaman ise gözleri her tarafı yıldırım gibi dolaşıp kandile, muma benzer bir şey aramıştı. Rafın bir cihetinde sakız gibi beyaz balmumundan dökülmüş birkaç şem'a görerek mutmain ve müsterih oldu.

Artık iki eliyle pencereye abanıp kendisini içeriye atmaktan başka yapılacak iş kalmadı. İçeriye girdikte bir dakika kadar tevakkuf ile etrafını dinledi. Hatta Esma Can bile uykusundan uyanıp uyku hâliyle aldığı dikçe nefesleri hâl-i tabiîsiyle almakta yine devam eylerdi. Şem'aları gördüğü tarafa bittevecc üh el yordamıyla araştırarak bir tanesini buldu, aldı. Cebinden bir kibrit daha alıp şem'ayı yaktı. Ve dikecek başka bir şey bulamadığı cihetle rafın bir tarafına yapıştırdı.

Ondan sonra kızın yanına varıp temaşaya başladı. Ama Esma Can gerçekten temaşasıyla doyulamayacak bir hâl ü vaz'da idi.

Erbâb-ı dikkate malûmdur ki uyanıklık hâlinde iken emrâz-ı nefsaniyye ve hissiyât-ı kalbiyye her tebeddül ve tahavvülünde vech-i insana dahi bir tagayyür verir. Bir çehrede hâl-i tabiî ile tebessüm hâlinin peyda eylediği suret arasında o kadar fark vardır ki, hemen insanın bunlara ayrı ayrı iki çehre diye hüküm vereceği gelir. Uyku hâlinde ise emrâz-ı nefsaniyye ve hissiyât-ı kalbiyye dahi muvakkaten tatil olunmuş bulunacağından, bir yüzün sûret-i asliyye ve tabiiyyesi asıl o zaman görülür. Tuhaftır ki uyku hâlinin yüze tesiri elbette daima bir hüsn-i te'sîrdir. Ne kadar çirkin bir karı olur ise olsun, uyurken temaşa edilecek olsa elbette vechinde başka bir letafet bulunur. Ya haddizatında güzel iken bir de uyku hâliyle hüsn-ü letafeti artan karılara ne diyelim?

İşte Esma Can bunlardandı. Derece-i kemâlinde bulunmaktan nâşi fazla hiçbir letafete ihtiyacı olmayan çehresi uyku hâliyle öyle bir sûret kesp eylemişti ki, her kim görse dikkatle te-

maşasından edeceği teessürün sademâtına mümkün değil tahammül edemezdi. Hele Kaplan gibi zaten sevk-i derûnunun mağlubu olan bir adam.

Bir usta ressam bu nâimeyi tasvir edecek olsaydı, kalemi için mâbihü'l-iştigâl olmak üzere yalnız yüzünü bulmazdı. Başından aşırı fırlatıp atmış olduğu billur gibi safi ve mücellâ bir kol, bir kucak saçlar içine karışıp sarılmıştır ki, yek nazarda bu letafetin çeşm-i hayrete sıçramaması muhaldir. Ondan sonra güya nazar-ı ağyardan memelerini setr ediyormuş gibi bir suretle diğer kolunu gömleğiyle yarı mestur olan göğsüne götürüp, memelerinden belki daha güzel olan elini memeleri üzerine koymuş olması ve fakat o küçücük elin bir çift memeyi setr ve ihfaya kifayet edemeyip her tarafından taşırması ehemmiyetsizlikle terk ediliverecek suretlerden değildir.

Üzerine örtündüğü ihram vücudunun memelerden aşağıya doğru kısm-ı vasatîsini nasılsa setr edebilip, bacakları ise kemaliyle meydanda idi ki, en güzel kollardan daha güzel olan o bacakları ve en güzel ellerden daha güzel olan ayakları görüp de hevesinden çıldırmamak en müteabbid zahidlerin dahi kârı olamaz.

Şu vücûd-ı letafet-âlud eğer mermerden masnû, cansız bir şey bile olsa temaşa edenleri gerçekten çıldırmak mertebesine götüreceği derkâr iken, fazla olarak bunda ruh ve kalp dahi bulunduğu âsâr-ı bâhiresiyle görülürdü. Nefes aldıkça bir hareket-i muntazama ile kalkıp inen sadrın ve aheste aheste vurdukça hareket-i sadriyyeye bir başka ihtizar veren kalbin bu vücutta ispat eyledikleri canlılık elbette başka bir meziyettir. Eğer filhakika bir mermer parçasından ibaret olur ise, sizin ah ü vahınızı ve isti'tâf ve istirhamınızı işitmez bile. Mermere ne tesir eder? Zî-rûh ve zî-kalb olduğu surette ise elbette derd-i dilinizi işitip faraza merhamet etmeyerek reddeyleyecek olsa bile hiç olmaz ise bir müştakı reddetmek suretinden elbette ve elbette husulü tabiî ve cibillî olan bir hüzn ile müteessir olur ki bu da hakkınızda bir lûtf yerine geçer.

Dillerle vasfı kabil olamayan şu canlı levhayı bir hayli müddet temaşa ile vakit geçiren Kaplan'ın hâli kal ü kaleme sığar mı dersiniz? Kaldırıp kendisini kızın yatağı içine atmak ve derhâl bunda mahzur görmek ve yine o anda bu odaya girmiş ol-

duğuna nadim olmak, onu müteakip def-i nedâmetle şu temaşayı dahi bir büyük saadet bulmak gibi binlerce inkılâbın her biri, ancak sahifeler doldurarak tasvir edilebilir şeylerdir. Yalnız şu kadarcığını haber verelim ki işbu inkılâbâtın sademâtıyla hayretten hayrete düşen Kaplan, tamam uyku arasında uyanmak suretiyle gözlerini açarak bir de mum ışığı gözüne ilişince büsbütün uyanıp kalkarak, yatağı içinde oturan Esma Can'ın kemal-i halecan ve heyecanla "Kim o? Senin burada ne işin var?" dediğini görüp işitince şüphesiz çıldırmışçasına bir tavır ile hemen elini kamasına götürüp, çekti ve "Ne işim mi var? Onu şimdi konuşuruz. Fakat sakın ha! Ses çıkarma! Vallahi'l-azîm billâhi'l-kerîm görmüş gibi göğsünü şu demir ile delerek lâ'l hâline koyarım" sözlerini söylemekle beraber, kendisini kaybetmiş gibi sendeleye sendeleye bir sandığın üzerine kadar varıp oturdu.

Bu hâlde tarafeynden dört beş dakika kadar zaman sükûtla imrar edilmişti. Bu müddet zarfında Kaplan'ın hissiyât-ı derûnunu yenmek ile meşgul olduğu zahir hâlinden görülür, anlaşılırdı. Esma Can ise halecan ve heyecanını bâ-teskîn bir kere Kaplan'ı gözden geçirerek hâl ü şânını ve oraya geldiği vaktin fevkalâdeliğini mülâhaza ve mütalâa eyleyerek bu vak'adan korkmaktan ziyade buna karşı cesaretli bulunmaya lüzum gördü. Binaenaleyh sükutu evvel emirde kendisi ihlâle cesaret bulabildi:

Esma Can - Böyle gece vakti hırsız gibi bir eve girmek size yakışır mı Kaplan Bey? Size bu hâller yakışır mı?

Kaplan - Hırsız gibi değil efendim. Âşık gibi. Hem de en meyus bir âşık gibi. Tekrar edeyim ki lâkırdınızı yavaş söyleyiniz. Şayet kardeşinizi uyandıracak olur iseniz, her cihetle bittiğiniz saat o saat olur.

Esma Can - Kardeşimi niçin uyandırayım? Sizden korkar mıyım sanki? Sizin gibi bir yiğidin şiddetine karşı durmak için benim gibi bir âciz kızın aczi kâfidir. Dünya bir araya gelse inanamam ki siz bana bir fenalık edebilesiniz.

Kaplan - (Yerinden kalkıp) İnanınız Esma Can, inanınız. Ben şu anda size her fenalığı yapmaya muktedirim. Zira aklım .....

Esma Can - Öyle ise demek oluyor ki siz buraya dost suretinde mi geldiniz, düşman suretinde mi geldiniz, evvelâ bunu an-

lamalıyım. Mahaza yine korkmam. Sanki beni öldürür iseniz kıyamet mi kopar?...

Kaplan - (Kendisini kaybederek) Sus bu lâkırdının arkasını söyleme. "Yunus'uma bir gün evvel kavuşurum" mu diyeceksin? Anma o Yunus'un ismini. Billah hem sana hem kendime kıyarım.

Esma Can - Sizin gibi bir bey huzurunda Yunus'un ismini telâffuzdan haya etmeyecek kadar edepsiz zannolunduğuma teessüf ederim beyim. Rica ederim. Bu kadar hiddetli bulunmayınız da, ne konuşacak isen güzel güzel konuşalım. Yok eğer söyleşecek bir sözümüz yok da bana bir suikast için geldiniz ise, ölüme bir dakika evvel hazır olmaktan başka yapacak bir şeyim yoktur. Siz de bir âciz kızcağızı öldürmüş olmaktan ibaret olan yiğitliğiniz ile iftihar eylersiniz.

Aradan bir vakit daha sükûtla geçtikten sonra:

Kaplan - Esma Can. Sen şu benim arz eylediğim muhabbeti niçin kabul etmiyorsun bakayım? Benim sevilmeyecek nemi görüyorsun?

Esma Can - Estağfurullah beyim. Sizin sevilmeyecek hiçbir şeyiniz yoktur. Ama bu lâkırdıyı sizden korktuğum için söylüyorum zannetmeyiniz. İşte görüyorsunuz ki sizden hiç korkum yoktur. Korkmuyorum.

Kaplan - Öyle ise niçin benden nefret ediyorsunuz?

Esma Can - Hayır efendim. Bana iftira ediyorsunuz. Benim sizden asla nefret ettiğim yoktur.

Kaplan - Yalan söyleme Esma Can, yalan söyleme. Allah senin hilkatinde hiçbir kusur yapmamış. Yalancılıkla sen Allah'ın bu en mükemmel masnûunu bozma. Sana yalan yakışmaz. Asilzade bir kızsın. Nefret ediyorum diye dosdoğrusunu söyleyiver.

Esma Can - Dosdoğrusunu söylemek lâzım gelince efendim, yalnız nefret etmediğimi haber vermekle kalmamalıyım. Bana gösterdiğiniz teveccüh, beni ihya derecesinde kadrimi i'lâ eylediği için memnun olduğumu da haber vermeliyim.

Kaplan - (Müthiş bir dıhk ile) Hey hey. Elimde ucu sivri demir olmasa ve ben de buraya tâ senin şu odana girmiş bulunmasam, bu lâkırdıyı söylemezsin ya. Moskof terbiyesiyle büyümüş

bir adamdan nefretini ikrar edersin.

Esma Can - Size en doğrusunu söylediğim hâlde de inanmamakta ısrar eder iseniz, ben başka ne yapabilirim?

Kaplan - İnkâr ha? Zararı yok. Senin inkâr edişin de senin için bir azaptır. Bu azabını teşdit etmek istemem.

Kaplan bu sözü söylerken Seher tarafından aldığı haberi derhâtır eylediğini anlarsınız. Bîçare Esma Can ise böyle bir şeyden haberdar bile değil idiyse de, pek ziyade gazap hâlinde bulunan beyi bütün bütün ağzâb etmemek için sükûtu tercih eyledi. Binaenaleyh aradan bir hayli zaman daha sükûtla geçip bu müddet zarfında ise Kaplan Bey yalnız gazabını yatıştırmak için cebr-i nefs eyledi. Neden sonra:

Kaplan - Pekâlâ! Sen yalan söylemez bir kızsın değil mi? Ben de öyle inanmak isterim. Evvelâ sana haber vereyim ki senin aleyhinde benim hiçbir suikastım yoktur. Olamaz. Ah Esma Can, ben sana hiçbir suretle kıyamam. Senin lütfundan zerre kadar ümidim baki kaldıkça sana kıymak değil seni zerre kadar incitecek bed muamelede bulunmak benim kârım değildir. Hâlbuki ben hiçbir vakitte senin lütfundan da ümidimi kesemem. Sen gerçekten bir melek olduğun hâlde yüreğinde hiç merhamet bulunmadığına ve bulunmayacağına kanaat mümkün olur mu? İşte sana yüreğimi, vücudumu, kendimi, dünyadaki mevcudiyetimi bir daha arz ediyorum. Eğer benden nefretin olmayıp da sahihen arz eylediğim ubudiyyeti de kendine şeref addediyor isen, bana bir küçük vaat verirsin. Ama bu vaadi şu anda benim gazabımdan korkarak verecek isen kabul etmem. Ez-can ü dil vermeyi isterim.

Bu söz Esma Can'ı hayli düşündürdü mü kıyas edersiniz? Asla ve kat'a düşündürmedi. Akıllara hayret verecek bir cür'etle Kaplan Beye göğsünü arz ederek, "Öldürecek iseniz öldürünüz beyim. Ölümden asla ihtirazım yoktur. Size yalan söyleyip de nezdinizde yalancı tanınmayı da istemem. En doğru sözü işte söylüyorum. Siz sevilmeyecek bir adam değilsiniz. Vallahi ve billâhi size bir de muhabbet-i mahsusam vardır ki sizi kardeşim gibi severim. Lâkin emel eylediğiniz vechile sevmeye, mümkün değil muktedir olamam. Niçin aldanasınız? İşte dosdoğrusunu söyledim. Bu bapta bir büyük mazeretim vardır. Sizi sevemediğim gibi sizden başka hiçbir kimseyi sevemem. O cihetten de emin olunuz " dedi ve bunun üzerine beyde ne hareket olacak ise ona intizaren

hâlâ göğsü açık olduğu hâlde birkaç dakika bekledi.

Kaplan Beyin sözü Esma Can'ı düşündürmemiş olmasına taaccüp etmeyip edeceğiniz bir taaccüp var ise onu Esma Can'ın bu sözü Kaplan Beyi düşündürmüş olmasına sarf ediniz. Zira bîçare bey kızdan aldığı cevab-ı kat'î üzerine gerçekten düşünmeye başlamıştı. Düşündü. Hem de şüphesiz yarım saat kadar düşündü. Kız dahi bir tarafa çekilip asla ses çıkarmayarak beyi kendi hâline terk eyledi. Ondan sonra bey pek büyük bir mahzuniyet tavrıyla başını kaldırıp "Esma Can. Sen aklınca beni kat'iyyen ret ettin öyle değil mi? Fakat ben bu reddi asla kabul edemem. Senden bütün bütün ümidimi keser isem, cihandan ümidimi kesmiş olacağım. Ben henüz pek gencim. Acıyınız acı, bu yaşta cihandan ümidini kesmek pek acınacak bir hâldir. İşte ben gidiyorum. Lâkin aşkım, şiddetim, ümidim hep burada kalıyor. Sana bir hayli zaman için daha mühlet veriyorum. Elbette senden bir muvafık cevap alacağım" dedi, kalktı. Yine geldiği pencereden çıkıp gitmeye davrandı.

Kız bu son lâkırdısına cevaben hiçbir şey söylemeyip şu kadar var ki beyi pencereden çıkıp gitmekten men'le "Yok beyim yok. Bir haneye penceresinden girmek pek fena bir şey olduğunu siz herkesten iyi bilirsiniz. Oradan çıkmak ise fenalığı tekrar eylemek demektir. Bundan sonra bu fenalığı tekrar etmeyeceğinizi kaviyyen ve kat'iyyen bildiğim için, şimdi de tekrar etmenize müsaade göstermeyeceğim. Kapı denilen şeyi bir eve girmek ve çıkmak için yapmışlardır" diye beyi kolundan tutup sokak kapısından çıkmaya sevk eyledi.

Kaplan gitti. Gitti ama ne hâlde gittiğini güzelce mülâhaza etmelidir. Eğer Kaplan dediğimiz şey aklıyla, fikriyle, hissiyle, hevesiyle beraber bir Kaplan idiyse, bu Kaplan gitmedi. Yine odanın içinde kaldı. Yok Kaplan yalnız bir deri içine doldurulmuş beş on parça kemik ile beş on parçaca etten ibaret ise bu Kaplan gitti.

Esma Can'a gelince: Bu geceki vak'a üzerine asla fütur getirmedi diyemeyiz. Bilâkis Guşamov'un hanesindeki teessürâtı bir kat daha artarak Kaplan Beyin şiddetinden pek ziyade ürkmekle beraber bey tarafından gelen sademât-ı âşıkâneye tahammül edemez de mağlûp olur ise, Yunus'a vermiş olduğu vaad-i sadakattan dolayı ahirette şehid-i müşarünileyh huzuruna nasıl

çıkacağını dahi düşünmeye başladı. Kız bu tarafta Kaplan Beyden nasıl kurtulabileceğini ve Kaplan öte tarafta Esma Can'ı nasıl teshir eyleyeceğini düşünmekle imrâr eyledikleri vakitler yine haftalara baliğ oldu.

Bu sırada bir akşam üzeriydi ki Seher kız Kaplan Beyi tenhaca bulup Esma Can'a yapacağı işi yapıp yapmamış olduğunu sordu.

Kaplan - Sen merak etme Seher. Yapacağım şeyin mukaddimesini yaptım. İş yolundadır.

Seher - Ne yaptın bakayım? Bari şu azametli kızın azametini kırabildin mi?

Kaplan - Maksat onun azametini kırmak değil. Kendisini yola getirmektir. Geçen gece tâ hanesine kadar gittim. Penceresinden içeriye girdim. Uykuda idi. Aman ne letafet! Uyandı. Olanca kuvvetimle hâlimi arz ettim. Reddeyledi ama kuvvetle değil. Nazdan ibaret bir şey. Çünkü kendisine olan teveccühümle iftihar ediyormuş.

Seher - Vay yapacağın bundan mı ibaret idi?

Kaplan - Ya ne zannettiydin?

Seher - Ben zanettiydim ki Esma Can'a haddini bildirecek bir cezada bulunacaksın.

Kaplan - Ah Seher! Hiç Esma Can'a ceza edebilir miyim?

Diye o geceki vukuatın tafsilâtını Seher'e hikâye etmeye başladıkta vakıa Seher zahirde asla renk vermemeye çalıştı ise de, içinden kanlar gidercesine bir hiss-i hasûdâne ile "Sen bir şey yapamadın. Bak ben sana bir şey yapayım da sen de gör. Eğer Esma Can'ı sana aldırır isem dünyada da bana Seher demesinler. Sen benim olmadıktan sonra Esma Can'ın da olmayacağına emin ol" diye beyin hikâyesini min evvelihi ilâ ahirihi dinledi.

İnsan üzerinde en ziyade hükmünü yürüten hiss-i hasûdâne olacağına inanmalıdır. Hiss-i hasûdâne insana ol kadar şeyler telkin eyler ki havass-ı sâireden hiçbirisi bu dereceye varamaz. Meselâ hiss-i adavetkârânenin bir mürüvvet-i mahsusa ile tadil görmesi mümkündür. Hiss-i gazubâne kana serinlik geldiği zaman kendi kendisine itidal kesp eyler. Hiss-i âşıkâne içinde ise elbette bir büyük ulüvv-i cenab dahi bulunacağından, insan bu uluvv-i cenabın sevkine behemehal tâbi olur. Fakat hiss-i hasû-

dâneyi tadil eyleyecek âlemde hiçbir kuvvet yoktur. Müşkülât gördükçe istediğini yapamadıkça haset daha ziyade artar. Hissi hasûdâneye sükûnet verecek olan şey yalnız mahsûdun makhûriyeti olabilir. Bu olmadıktan sonra nâire-i hased dakika-bedakika alevlenir, sönmez.

Bu düstûr-ı tabiî kendi hükmünü tamamıyla Seher üzerinde dahi ispat eyledi "Esma Can'ın Kaplan Beyi reddetmesi evvelki sevgilisine bir vaad-i sadakat vermiş diye çıkan söz üzerine halktan utandığı içindir. Yoksa Esma Can Kaplan Beyi niçin reddetsin? Ayaklarını öperek kendisini ona cariye etmelidir. Mahaza Kaplan Beyin biraz daha ısrarı üzerine işin olacağı yine budur. Kaplan Bey ise o ısrarı elbette edecektir. Çünkü baksan a Esma Can'ı ne kadar seviyor. Âdeta muhabbetinden çıldıracak. Şimdi bu işi bozmanın en kestirme yolu keyfiyeti validesi Şirinşah'a bildirmektir. Gece yarısı hırsız gibi bir kızın hanesine giren oğuldan hiçbir valide memnun olmaz ki hatta Şirinşah dahi memnun olsun. Bunu haber aldığı anda oğlunu behemehal men eder" dedi.

Hiç şüphe etmeyiniz ki mucibince hareket dahi eyledi. Zira o günden iki gün sonra idi ki Şirinşah oğlunu huzuruna celp ederek aralarında şöyle bir müşafehe vukua geldi:

Şirinşah - Kaplan'ım.

Kaplan - Buyur anacığım.

Şirinşah - Uzaktan uzağa bir şey haber alırım. Elbette aslı da vardır. Elbette aslı neden ibaret ise, sen de inkâr etmez söylersin. Çünkü yalan söyleme ...

Kaplan - Evet anacığım. Haber aldığınız şey her ne ise söyleyiniz de bildiğimi arz edeyim.

Şirinşah - Sen Esma Can'ı seviyormuşsun öyle mi? Vakıa analar oğullarının bu misillü esrarına vukuf için çalışmazlar ise de, ne ben başka analara benzerim, ne de sen başka oğullara benzersin.

Kaplan - Evet anacığım. Huzurunuzda niçin inkâr ile yalancılardan olayım? Zannedersem Esma Can'ı siz dahi bana lâyık görürsünüz.

Şirinşah - Ona ne şüphe? Güzeldir, terbiyelidir, beyzadedir. Ama biraz fakrı var imiş. Ne zararı var? İnsanın iyisi para

ile olmaz ya. Şu kadar var ki Esma Can sana bazı mazeretler arz ediyormuş.

Kaplan - Vakıa henüz rû-yı muvafakat göstermemiştir.

Şirinşah - Sen de onun gönlünü gasben çalmak için penceresini koparıp, tâ odasına girmişsin.

Validesinin bu sözü Kaplan Beyin tavrını değiştirerek bozuldu, kızardı. Hatta inkâr vadisine dahi kaçmak istedi ise de, validesi yalancılık yollarını derhâl kapayarak oğlunu doğruluğuna davet etmesiyle Kaplan bunu da inkâr edemeyerek itirafta bulundu.

Şirinşah - Ey sen bu hareketi kendi hâl ü şânına lâyık buluyor musun?

Kaplan - Bulsam inkâr etmeye çalışır mı idim anacığım? Elbette muvafık bulmam.

Şirinşah - Öyle ise bu hareketi bir daha tekrar etmeyeceğine emin olayım. Öyle değil mi?

Kaplan - .....

Şirinşah - Neye sükût ettin? Sükût lâzım mı ya? Demek oluyor ki bu fenalığın tekrar etmeyeceği hakkında bana söz vermiyorsun. Hâlbuki ben seni yalnız öyle hırsızlar gibi bir haneye girmekten men'le kalmayacağım. Bundan sonra Esma Can'a tasallut etmekten de men edeceğim. Bak oğlum. Eğer memleketin âdet ve ahlâkını bilmiyor isen sana ben öğreteyim. Bir kızı kendine celp için, asla acele etmek istemez. İşi hâl-i tabiîsine bırakmalı. Hele cebrin, şiddetin hiçbir tesiri yoktur. İş kendi hâl-i tabiîsine kalır ise kendiliğiyle hâsıl olur. Bu kadar delikanlı arkadaşların var. Onlara sorsan a, anlasan a ki, yavuklularını nasıl tedarik etmişler? Sen sevgilini bir gazâl-ı vahşîyi sayd eder gibi koşarak, zorlayarak, ürküterek ele getirmek istiyor isen o gazâl-ı vahşî sana yâr olamaz. Ona birtakım ümitler, emeller otunu uzaktan uzağa gösterip kendine alıştırmalısın. Ondan sonra nereye gitsen o senin arkandan meleyerek gelir. Anladın mı dediğim lâkırdıyı? Eğer bundan sonra Esma Can'a bir tasallutun daha haber verilir ise sana ziyadesiyle gücenirim. Âdeta validen olduğuma nadim olurum.

Kaplan Bey gibi bir oğlu Şirinşah gibi bir validenin bu kadar tekdir etmesi pek büyük, pek mühim bir şey addolunacağı

derkârdır. Bîçare çocuk validesinin yanından çıkınca bu şikâyetin validesine Esma Can tarafından edildiğine asla şüphe etmeyerek doğruca Seher kızı buldu ve onunla hasbihale başladı.

Kaplan - Ah Seher! Gördün mü hınzır Esma Can'ın ettiği işi? Olanı biteni valideme söylemiş. Şimdi validemden bir tekdir yedim ki dünya nazarımda zindan kesildi.

Seher - (Tavr-ı galibiyet ve memnuniyetle) Ne olacak idi? Onun gibi mütekebbir olan kızların hain olması da zarurîdir. Size yalvarıp yakarıp elinizden kurtulmayı tenezzül addeylediği için, gitti validenize söyleyip sizi tekdir ettirdi. Zira o bunu galibiyet addeder. Sizin üzerinize böyle bir galebe çaldığı için de azameti cihetiyle kim bilir ne kadar memnun olmuştur.

Kaplan - Ey şimdi ben bu kızdan gerçek elimi çekebilir miyim diye itikat edersin?

Seher - Ne bileyim ben?

Kaplan - Ah Seher! Benim için Esma Can'dan vazgeçebilmek muhal derecesinde müşküldür. Severim kendisini Seher, severim. Mahaza bana bu taazzüm ve tekebbürü gösteren bir kızdan soğuyabilir isem memnun da olacağım. Fakat bunun çaresini bulamıyorum.

Seher - Onun çaresi ne yapar yaparsın başka bir kızı sevmeye çalışırsın. Hem de ondan intikam almak ister isen, hiç onun ümit etmeyeceği bir kızı alırsın ki o hâlde gazabından çatlar.

Kızın bu tavsiyeden emeli yongayı kendi tarafına doğru yontmak olduğu anlaşılmayacak bir şey değildir. Vakıa Kaplan Bey dahi bu tedbiri beğenip hiç Esma Can'ın ümit edemeyeceği bir kızı sevmek için cebr-i nefsi sevap gördü ise de, bu tasvip Seher'in ümit eylediği vechile onun için olmadı. Kaplan Bey Seher ile izdivacı o zamana kadar hayal ve hatırına getirmemiş olduğu gibi o zaman dahi getirmedi. Binaenaleyh Esma Can'ın hiç ümit edemeyeceği bir kızı başka cihetlerden arayıp düşünmeye başladı.

Sekizinci Bap

İşte Kaplan Beyin Esma Can yüzünden gördüğü meyusiyet bu suretle vukua gelmiş olup, şu kadar var ki şiddetli bir aşkın kâffe-i te'sirât ve ruhaniyyesi insan üzerinde tamamıyla hük-

münü icradayken birdenbire duçâr-ı ye's olması o kadar büyük bir sadmedir ki, ekser erbâb-ı aşk ve havanın bu sadme tesiratına mukavemet edememekte olduğu daima görülür. Ye'sin derecesine ve insanın tahammülü mertebesine göre sadme-i mezkûrenin haricindeki tesiratı az çok bir hastalık veyahut çıldırmak ve hatta nefsine veya maşukasına veyahut ikisine birden suikast etmek gibi şeylerdir ki, Kaplan Bey bunlardan en hafifiyle geçiştirmeye muvaffak olabildiği cihetle kendisini bahtiyar addeylemek lâzım gelir.

Sadme-i ye'sin en hafifi addeylediğimiz şey bir şiddetli humma olup, bîçare çocuk aylarca esîr-i firâş kalmıştı. Hummanın tâ dimağına kadar tesirden hâli kalmayan iltihabı esnasında gözü önündeki hayalât hep Esma Can'ın hayalâtı olup binaenaleyh ağzından sayıklamak nevinden çıkan kelimât dahi daima Esma Can'ın ismi veyahut ondan istirham yolunda söylenen sözlerdi.

Validesinin bu hâlde ne kadar telâşa düşeceği izaha muhtaç bir keyfiyet değildir. Zira dâr-ı dünyada bir tanecik evlâdını böyle bir ye's-i âşıkâneye feda edivermek ve bahusus buna bir dereceye kadar kendisi sebep olmak her valideyi deli divane edecek kazâyâdandır. Binaenaleyh oğlunun derhâl iade-i sıhhat edebilmesine medar olacağını hükmeyleseydi, elbette ne yapar yapar Esma Can'ı irzâ ederdi. Ancak kendisinden bîhaber olan bir hastaya bu tedbirin hiçbir faydası olmayacağı derkâr bulunduğu misillü, hastalıktan iyi olduğu zaman dahi bu ilâcın zamanı lüzûmu geçmiş olacağı aşikârdı.

İşte Kaplan Bey bu yataktan kalktıktan sonra hem Esma Can zalimini unutmaya medar olmak ve hem de ondan ahz-i intikam etmiş sayılmak için onun asla ümit edemeyeceği bir kızı bulup sevmek hakkında Seher'in kendisine verdiği fikr-i kuvvet bulmaya başladı. Bunun için dahi zihninde Katerina dö Branoviç'i bulmuştur.

Birinci kitabımızda zikredildiği vechile Katerina'nın babası Dö Brano, Kaplan Beyi kendi elinde büyümüş diye addederdi. Zira mîr-i mumaileyhin Rusya'da tahsilini en evvel teşvik eden kendisi olduğu gibi, çocuğu oraya göndermeye tavassut eden dahi kendisi olup şu suretle Kaplan Bey öteden beri Katerina ile münâsebet-i dostâne peyda eylemiş ve Esma Can'ın

imtinâından bîzar kaldığı zaman, bu münasebet-i dostâneye bir kat daha kuvvet ve şiddet vererek birinci ve ikinci kitaplarda gördüğümüz dereceye isal eylemiştir.

Ahvalin kesp eylediği işbu suretten şimdiki hâlde kârlı çıkan zat Katerina olacağı bedihîdir. Zira mezbure Kaplan Beyin kendi hakkında peyda eylemiş olduğu muhabbbeti kendi için pek büyük şeref addedebilmiştir. Kaplan'ın tasallutundan kurtulduğu için ikinci mertebede kârlı görünen dahi Esma Can addolunabilir. Kaplan Beyin kendisine gelince geçirdiği hastalığı hesaba katılmaz ise ne kârlı, ne zararlı çıkmıştır. Zira Esma Can'ı unutup kendisinden bilkülliye vazgeçmek için ne kadar cebr-i nefs eylemiş ise de, yine aralıkta bir kere Esma Can hatırına gelince yüreği sızlamakta bulunmuş ve hâlbuki Katerina'yı Esma Can'a rağmen sevmek için cebr-i nefs ede ede onu dahi bayağı sevip kız ile muhazaradan pek büyük lezzet almaya başlamıştır. Ol kadar büyük ki bu muhabbet başka bir adamda bulunacak olsa, o adamı bayağı en şiddetli âşıklardan addetmek lâzım gelir.

Seher'e gelince: Herkesin cezâ-yı amelini bulması kaide-i umumiyye gibi bir şey olup hasûdun cezası ise hırmân ve bu hırmânın mucib-i serî'î olmak üzere makhûriyet idüğinden Kaplan'ın Esma Can'a bedel Katerina dö Branoviç'i sevmeye başladığını görünce ve bu muhabbette kemâl-i sür'atle ileriye giderek daima kendisine Katerina'nın evsafını metheylediğini ve hatta Esma Can'a rağmen Katerina için kendi ismine mensup olan salonu yaptırmaya başladığını müşahede edince, Esma Can'a rağmen yapılan bu işler ondan evvel tesiratını Seher üzerinde göstererek bîçare kızcağız ahirü'l-emr verem döşeğine serilmiş ve birkaç ay zarfında gürleyip gitmiştir.

Kaplan'ın sûret-i müntakimânede yaptığı işlerin acaba Esma Can üzerinde hiçbir tesiri görülmedi mi?

Hiç görülmemek mümkün müdür? Evvelâ şunu pek kuvvetli bir suretle bilmelidir ki, her nasıl olur ise olsun bir erkek bir karıya "Sen pek güzelsin ah ben seni pek severim" dediği zaman yalnız bu sözün dahi o karı üzerinde tesiri olmamak mümkün değildir. Elbette o karı bu sözden teessür eder. Elbette memnun olur. Binaenaleyh Kaplan'ın Esma Can'a gösterdiği iştiyak ve heves-i âşıkânenin ve söylediği zarifâne sözlerin pek büyük bir

tesiri olmuş bulunması muhakkaktır. Katerina'yı sevmesi ve onun için bir daire-i mahsusa inşası gibi gösterişlere kalkışması hep Esma Can'a rağmen olduğunu kıza ismâdan dahi Kaplan hâlî kalmadığı cihetle evvelki tesirât üzerine bu da inzimam edince, kızı daha başka bir hâle koymaktan hâlî kalmazdı.

Ama öyle bir hâle koyardı ki şimdi şu anda hatırınıza hutûr eden hüküm ona asla benzemez. Bütün bütün aksinedir. Siz zannedersiniz ki bu hâllerin kıza sû-i te'sîri olurdu. Öyle değil mi? Kızın gösterdiği mukavemetten nadim ve pişman olacağı gelir idi gibi kıyas edersiniz. Hatta bundan dolayı hiddetlenir diye düşünürsünüz.

Hâlbuki Esma Can bilâkis bu hâlleri kemâl-i iftihar ve memnuniyetle telâkki ederdi. Evvelâ "Ben, fevkalhad sevilecek bir kız olmasam Kaplan Bey de beni fevkalhad sevmezdi. Beni fevkalhad sevdiğine delil ise muhabbetimden soğuyabilmek için bu külfeti ihtiyar edişidir" diye bir hiss-i mağrurâne ile sevinirdi. Saniyen "Yunus'uma verdiğim vaatten beni Kaplan Bey dahi çeviremedikten sonra âlemde hiçbir kimse çeviremez. Şu hâlde vaadimde hulfla, ne dünyada, ne de ahirette mahcup kalmaktan kurtulmuşum demek olur" diye bir de bu yüzden memnun olurdu.

Muamelenin bu surete inkılâbı Esma Can ile Kaplan Beyin validesi Şirinşah arasındaki münasebeti asla ihlâl etmemiştir. Zira bu inkılâbı icap eden esbabın yarıdan ziyadesini Esma Can ika etmeyip Seher bîçaresi ika eylemiş olduğundan, kız vak'anın ehemmiyetinden ancak yarı yarıya haberdardı. Haberdar olduğu derecede ise kendisini Şirinşah nezdinde öyle terk-i münasebet derecesinde mahcup bırakacak bir şey olmadığından, yine evvelki gibi Esma Can aralıkta bir Şirinşah'ı ziyaretle vazife-i vefaperverîyi ifada kusur etmezdi. Hatta birkaç kere Kaplan Beye dahi tesadüf eylemiştir. Bu tesadüflerde kız zerre kadar dargınlık yüzü göstermeyerek beye yine her zamanki derecede rû-yı iltifat gösterir ve vakıa Kaplan dahi hiss-i derûnunu anlatmamak için var kuvvetiyle cebr-i nefs eyler idiyse de, mukaddemen kızı validesi yanında gördüğü zaman oradan ayrılamadığı hâlde bademâ sûret-i iltifatta söyleyeceği sözleri hemen ağzından dökü vererek oradan çekilmeye can atardı ki, bu manayı Esma Can'dan ziyade Şirinşah tefehhüm etmekle âşık-ı mağlûbun şu hezime-

tine mukabil ma'şuka-i galibenin iftiharından ziyade, oğlunu hissiyât-ı âşıkânesine varıncaya kadar her hususta hükmü altında bulundurabilen validenin tavr-ı itminânı nâsiye-i hâlinde nümayan olurdu.

İşte bu sureti almış olan ahval birinci kitabımızın haber verdiği zaman, yani bu defaki mesâil-i diplomatikiyye ve harbiyyenin meydana çıkışına kadar devam eyledi. Ancak renk ve suretini asla tahvil etmeksizin devam eyledi. Kaplan'ın Esma Can hakkındaki hevesi ol kadar tadil gördü ki, hemen mezbureyi bütün bütün unutmuş olduğu hükmedilse becadır. Buna mukabil Katerina hakkındaki yeni hevesi başka birisinde olsa bayağı şiddetli bir muhabbet addolunacağına dair evvelce vermiş olduğumuz mikyasa dahi sığmayacak dereceyi buldu. Bu dereceyi takdir edebilmek için Kaplan Beyin gerek Sohum'da Dö Brano familyası nezdinde ve gerek kabilede kendi ikametgâhında Katerina'ya nasıl bir âşıkâne-i iştiyakla muamelede bulunmuş olduğuna tekrar dikkat eylemek lâzımdır.

Katerina'ya verdiği vaatler üzerine validesi oğlunun hissiyât-ı vatanperverîsini uyandırmak için her şeyi göze aldırarak elden ve dilden geleni diriğ etmediği sırada, Esma Can hakkındaki hevesini dahi tecdit etmemiş olsa idi Kaplan'ın bademe Esma Can'ı bütün bütün feramuş edeceği dahi derkâr idi. Zira bir kere bu derece muntafî olmuş bulunan nâire-i aşk ve havayı hariçten bir nesîm-i ümîd tekrar alevlendirmeyecek olur ise, bittabi derununda istiğrak eylediği göl içinde bütün bütün boğulup gider. Validesinin o hevesi tecdîdi üzerine ahvalin kesp eylediği sûreti cedîde ise yakında görülecek bir şeydir.

Şimdi burada bizim için izahı iktiza eden bir şey kaldıysa, o da Esma Can'ın Şirinşah tarafından aldığı emir üzerine asla tereddüt göstermeksizin hemen fırlayıp gelmiş olmasındaki hikmettir.

Bu kız hakkında buraya kadar almış olduğunuz malûmat üzerine öyle Kaplan'ın her hevesine muvafakat demek olmak üzere kılıcını kuşatmak için vuku bulan bir teklife muvafakat etmemesi lüzumunu hükmeylersiniz. Hatta validesi bu sureti teklif eylediği zaman Kaplan Beyin Esma Can tarafından buna muvafakat göstereceğini ümit edememekte haklı olması dahi bu kere nazarınızda tahakkuk eylemiştir.

Eğer iş evvelden Şirinşah ile Esma Can arasında tertip edilip hazırlanmış olmasa idi, Esma Can filhakika bu muvafakatı etmezdi. Ancak Şirinşah Kaplan Beyde olan Rus terbiyesinden naşi ekser hususatta mîr-i mumaileyhin Abazalara ve Abazalığa benzememesine öteden beri üzüldüğü gibi, en sonra bir de Rus kızı sevdiğini görünce ve bahusus bu kıza olan hevesi onun için bir daire-i mahsûsa inşasını emr edebilecek dereceye vardığını müşahede edince, üzüntüsü bir meyusiyet rengini almıştı. Kafkas'ta Rusya tarafına celp edilmesi ve hatta ma'âzallahu teâlâ dininden bile çıkarılması lâzım gelen zadegânın evvel emirde Rus mekteplerinde terbiye edilmesinden ve bir rütbe verilmesinden başlayarak, badehu yavaş yavaş bir Rus kızıyla tezvîci suretleriyle yoldan çıkarılmakta bulunduğuna dair bundan mukaddem vermiş olduğumuz malûmat hatırda ise Şirinşah'ın oğlu hakkındaki bu fikr-i tasallutkârânesinde dahi mazuriyetini teslim edersiniz.

Âlemde hemen hiçbir kimsede ol derecesi görülmemiş olan bir hamiyyete bir hiss-i vatanperverîye malik olan Şirinşah, oğlunun şu tehlikeden kurtarılması tarîkini zaten aramakta bulunduğu hâlde bir de muharebe-i hâzıra kendisini göstermeye başlayınca ve Kafkas beyleri miyanında "Şayet Devlet-i Aliyye Rusya ile muharebe eder ise bizim için dahi ahz-i intikam edecek bir zaman gelmiş olur. Zira biz Ruslarla musalâha içinde biraz daha yaşayacak ve hoşgüzârânîye biraz daha kuvvet verecek olur isek, genç takımından gayret-i milliyyenin bilkülliye kalktığını göreceğiz. Hiçbir şeye muvaffak olmayacak bile olsak yine bir muharebe etmeliyiz ki, bari husûmet-i kadîme teceddüt etmiş olsun" gibi sözlerle hasbihal edilmeye başladığını müşahede edince, Rus cihetine en ziyade münhemik bulunan beylerin birincisi kendi oğlu olduğunu görüp hiddetinden helâk derecesine varmıştı.

Kafkaslıların ya kendilerini kurtarmak veyahut hiç olmaz ise Ruslara olan husûmet-i kadîmesini tecdit etmek için edecekleri kıyamda oğlunu dahi müşterek eylemek, Esma Can'a olan hevesini tecdidden başka ne ile mümkün olabilir?

Zira bu işte evvel emirde Kaplan için Ruslara medâr-ı irtibat demek olan Katerina muhabbetini bozmak ve saniyen muharebe için kendisine başkaca bir şevk vermek lâzım gelir idi ki, bu

iki suretin ikisine dahi vücut vermeyi Esma Can'a olan hevesinin tecdidi meselesi temin edebilirdi.

Binâen-alâ-zâlik daha Kaplan Bey son defa olarak Sohum'a gittiği zaman, Şirinşah Esma Can'ı sûret-i mahsûsada davet eyleyerek ve oğlunun ahvalini uzun uzadıya anlattıktan ve kızın kendi hamiyet-i vatanperverânesini tahrik edecek yolda da birçok teşvikatta bulunduktan sonra, şayet aba ve ecdadından ırsen intikal etmiş olması lâzım gelen gayret-i milliyyeyi kaybetmeye yaklaşmış bulunan oğlunu ıslah için, kendisini kılıç kuşatmaya davet eder ise, dirîg-i himmet etmemesini kızdan sûret-i mahsûsada rica eylemiş ve işte bu suretle evvelce aldığı muvafakat üzerine tamam ikinci kitapta görmüş olduğumuz vechile demir tavına geldiği zaman Esma Can'ı bir kuvvet-i kalble davet ederek mezbure dahi yine evvelce verilmiş olan karar üzerine bilâ-tereddüt kalkıp gelmiştir.

Validesinin, oğlu hakkında olan şüphesi pek beyhude ve bu şüphe üzerine güya oğlunu ıslah için gösterdiği şiddet dahi pek haksız olduğunu Kaplan Beyin hiçbir taraftan hiçbir cebr-i tazyik görmeksizin mücerret tıynetinde ve cibilletinde meknûz olan cevher-i gayret muktezasınca Zogar ormanındaki dört beyler meyanında bulunmuş olması ispat eylemiştir. Binaenaleyh Kaplan'ın kuşandığı kılıç ne validesinin icbarı ve ne de Esma Can'ın hevesi ile kuşanılmamış olmasına şüphe yoktur. Fakat Esma Can Şirinşah'ın teklifini ne fikir ve mütalâa ile kabul ederek Kaplan Beye kılıç kuşatmıştır? Acaba şehit Yunus'a verdiği vaat sadakatten ibaret olup ve binaenaleyh beyhude yere ısrar etmekte olduğu vehmi artık bertaraf etti mi?

O vehmi kat'iyyen bertaraf edip etmemiş olduğunu şimdiden kestiremeyiz. Onu bize hikâyemizin neticesi irae edecektir. Şimdiki hâlde bildiğimiz şu ki Esma Can'ı dahi bu teklifi kabule mecbur eden şey, bir değil birkaç sebep tahtındadır. Birincisi Ruslardan hem vatanının ve hem de mağdur Yunus'un intikamını almak için Kaplan Bey gibi vücûh-ı iktidarı müsellem bulunan bir zatı harbe teşvik eylemek bu kabule mütevakkıf kalmak kaziyyesidir ki, böyle bir hâlde o kadarcık bir fedakârlığı göze aldırmak için icap eden hamiyyet Esma Can'ın yüreğinde ma-ziyadetin vardır. İkincisi Kaplan Bey kendi eliyle kılıç kuşanmaya razı olur ise, artık kendisine rağmen muhabbetini derece-i ifrata

vardırdığı Moskof kızı üzerine yine Esma Can'ın galibiyetini teslim etmiş olacağı kaziyyesidir ki, bu suret hem Moskof kızından, hem de Kaplan Beyden intikam demek olacaktır. Bu dakikayı takdir edebilmek fetaneti dahi Esma Can'da vardır. Üçüncüsü ise cenge giden bir adamın talihi iki suretten hâlî kalmayıp onun birisi fedâ-yı can etmek olmasıyla, eğer Kaplan Bey böyle rütbe-i âlü'l-al-i şehâdete vasıl olur ise kuşandığı kılıcın neticesi kendi kendisine akîm kalacağı ve şehit olmayıp da avdet eyleyecek olur ise, elbette başka bir çaresi dahi bulunabileceği kaziyyesidir. İşte bu kadar esbâb bilictimâ' Esma Can'ı dahi kılıç kuşatmaktan ibaret olarak teklif edilen hizmeti kabule sevk edebilmiştir.

Şimdi validesi yanından çıkarak misafirperverlik vazifesini ifa için Katerina'nın bulunduğu yeni salona giden Kaplan Beyin orada Katerina ile olan muamelâtından bed' ile Esma Can'a kılıç kuşatmak suretiyle vermiş olduğu vaatten muharebenin netayiciyle tayin edecek olan sureti görmek için hemen dördüncü kitabımızı küşada müsâraat etmeliyiz.

İntihâ-yı kitâb-ı sâlis

Dördüncü Kitap

Birinci Bap

Validesiyle olan macerasını bitirdikten sonra misafiri hakkında levâzım-ı mihman-nevâzîyi ifa için Katerinaski Salon'da Katerina dö Branoviç'in nezdine giden Kaplan Beyin pek ziyade perişan bir hatırla gitmiş olduğunu elbette tahattur eylersiniz.

Oraya vardıkta Katerina'yı ağır elbisesini çıkarmış ve yol çantası içinde birlikte getirdiği açık mâî renkli bir hafif fistanı giyerek, kütüphaneli odada üzerine uzanıp kitap mütâlâasına mahsus olan bir kanepeye serilmiş buldu. Bey içeriye girdiği zaman kendisini toplayıp doğrulmak isteyen Katerina'yı "Allah'ı severseniz rahatınızı bozmayınız. Eğer sizi rahatsız edecek isem şimdi döner giderim" diye men'e çalıştı ise de, Katerina "Hayır, asla rahatsız olmam. Böyle de rahat ederim" diye yine o kanape üzerinde oturup elindeki kitabı dahi kütüphanenin önünde raf gibi bir surette teşekkül eden tahta üzerine koydu.

Kaplan - Ne okur idiniz?

Katerina - Kafkas Esirleri diye bir hikâye tercümesi.

Kaplan - Ha! Şu Çeçenler eline esir düşen iki Rusyalının hikâyesi değil mi?

Katerina - Evet. Zavallılar ne kadar zahmet çekmişler.

Kaplan - Hikâye pek lâtiftir ama sizin esaretinizi bir hikâye suretinde yazsalar daha lâtif olurdu.

Katerina - Vay! Benim hangi esaretimi yazacaklar?

Kaplan - Siz şimdiki hâlde bir Kafkaslı elinde esir değil misiniz ya? İşte bu esareti yazsalar.

Katerina - O! Bu esareti yazsalar sahihen pek güzel olurdu. Öyle bir esaret ki ihtiyarımla vuku buluyor. Şimdi bizim Özden bu esâret-i ihtiyariyyeye de itiraz eder.

Bey ile Katerina bu sözde iken Özden dahi diğer tarafta hem Katerina'nın şapkasını mukavvadan mamul mahfazası içine koyar, hem de söylenen sözlere cidden kulak verirdi.

Katerina'nın kendisine tevcîh-i hitâb etmesi üzerine dedi ki:

Özden - Hayır, ne itiraz edeyim? Şu kadar var ki bu esareti pek tersine mütâlâa ediyorsunuz.

Katerina - Neden?

Özden - Sizin esâret-i ihtiyâriyyenizi yazmamalı. Bana kalsa Kaplan Beyin esâret-i ihtiyâriyyesini yazmalı.

Kaplan - (Neş'e-i tâm ile) Vallahi pek doğru söyledin Özden. Evet. Esir olan Katerina döğildir. Benim. Ben onun esiri, kurbanıyım. Öyle değil mi Özden?

Özden - Görünüşte öyledir.

Katerina - İşte gördün mü bir kere. Şimdi söylediğin lâkırdının hükmünü yine geriye aldın. Demek oluyor ki, yalnız görünüşte öyledir de hakikatte öyle değildir.

Özden - Bir adamın yüreği içinde olanı kim bilir? Biz daima zâhirde olanı görürüz.

Kaplan - Zâhir dahi hep bâtının aynıdır Özden. Yine hakkın var. Yine doğrusun.

Katerina - Hayır. Öylesi değil. Özden sizin bana olan muhabbetinizin derecesini lâyıkıyla bilmediği için, fart-ı muhabbetinize inanmamak ister de onun için söyledi.

Kaplan - Eğer Özden benim fart-ı muhabbetime inanır ise, onun bu imanından biz daha ziyade mes'ut olacak mıyız?

Katerina - Hayır ama .....

Kaplan - Öyle ise işe ehemmiyet vermenin hiç manası yoktur. Bahusus Özden'in buna inanmakta ol kadar suubet göstermesine memnun olmalıyız. Zira mücerrebdir ki, bir adam bir şeye pek kolay inanır ise ondan yine pek kolay vaz geçer. Şimdi Özden bizim muhabbette sebat ve devamımızı tamamıyla görüp de bir kere inanacak olur ise, artık muhabbetimizin en büyük hâmisi kendisi olur.

Özden - İşte en doğru bir lâkırdı olabilirse, o da budur.

Özden bu sözleri söylediği zaman öyle bir sûret-i mütenef-

fire ile söylemişti ki, mezburenin gerek Katerina Kaplan'a ve gerek Kaplan Katerina'ya esir olsun bunların her ikisinden dahi memnun olamayacağını Kaplan da, Katerina da anlamıştı.

Muhabbet-i esirâneden açılmaya başlayan söz âşıkâne fedakârlıklar vadisini dolaşarak ve bu vadide Kaplan hamiyyet-i milliyye ve gayret-i vataniyye gibi en mukaddes şeyleri bile sevdiği için feda edeceğini ve fakat bu fedakârlığı dahi az göreceğinden onlarla sevdiği üzerine minnet koyamayacağını temin eylediği gibi Katerina dahi Kaplan için familyasını, vatanını her şeyini feda edip, hâlbuki bu fedakârlık hakikatte yine kendisini mes'ut eyleyeceği cihetle bundan dolayı âşıkâne asla minnet ettirmeyeceğini temin eyleyerek nihayet silsile-i suhanı tâ politika vadilerine kadar uzatıp götürmüşlerdir.

Âşık ve âşıkanın işbu fedakârlık bahisleri üzerine mutaassıp Özden'in çehresinde görülmesi zarurî bulunan tagayyürleri burada biz tafsil ve izah etmeyeceğiz. O misillü dekayıkı erbâb-ı mütâlâanın kendi tasavvurlarına havale eyleriz.

Söz politika vadisine isal edildikte Katerina dö Branoviç cenapları bir saat kadar evvel Kaplan Beyden almış olduğu vaadi takviye için pek güzel bir münasebet düşmüş olduğunu görerek, hemen takviyeye müsâraat eyledi:

Katerina - Bak sevdiğim şu bizim muhabbetimiz ne mukaddes bir şeydir ki, yalnız bizim ikimizi mes'ut etmekle kalmayacak. Bundan Rusya devleti ve Kafkas ahalisi dahi müstefit olacaklar. Öyle ya Kafkas kıyam etmez ise bu hudut üzerinden memâlik-i Devlet-i Aliyyeye mürur eden orduların arkası emin olacak ve Rusya devleti Kafkas'ın teskini külfetinden kurtulacak ki bunlar devlet için az faide değildir. Buna mukabil Kafkas dahi Rusya'ya karşı isyan edip de bunca kanlar dökmeyecek ve Rusya'nın şiddetini kendi aleyhine davet etmeyecek. İşte bunlar hep bizim muhabbetimizin semerât-ı mukaddesesi olacak. Öyle değil mi?

Kaplan - (Bir sert nefes alarak) Ona şüphe mi edersiniz efendim. Elbette öyledir.

Katerina - Hem ben zannetmem ki siz bu hizmeti yalnız Rusya ve Kafkasya'nın istifadeleri için deruhte etmiş olasınız. Hayır. Sizi bu taahhüde cümleden ziyade sevk eden şey, mücerret

bizim birbirimize malik olabilmekliğimiz yolunu o surette temin edebilmek fikridir. Öyle değil mi sevdiğim?

Kaplan - Evet. Burası da böyledir. Ben size ne dedim? Dünyada sizden başka benim için mukaddes hiçbir şey yoktur demedim mi? Benim için sizin ni'met-i visâlinizden büyük hiçbir menfaat, hiçbir saadet olamaz. Her şeyi size ve sizin yüzünüzden hâsıl olacak saadetime feda ederim.

Katerina - Şimdi siz içinizden dersiniz ki bu kız mutlaka verdiğim vaade emniyet edemediği için onu takviyeye medar olmak üzere bu sözleri tekrar ediyor.

Kaplan - Hayır. Orası aklıma gelmez ya. Fakat böyle demiş olsam bile ne zararı vardır? Zararı değil bilâkis faydası pek çoktur. Zira siz bu işi takviye için ne kadar çalışmış olsanız benim mes'udiyetim esbabını takviye etmiş olacağınız için ben yine o nispette memnun olmalıyım.

Katerina - Hah! İşte ben de bunu söyleyecektim. Vaadinize emniyet edemeyişim sizin şâyân-ı itimad bir adam olmadığınız için değildir. Belki bu işi yürekten hem de pek ziyade iltizam edişimdendir. Ben bu bapta ne kadar emniyetsizlik gösterir ve sizi ne kadar mecbur eylersem, ikimizin de mes'udiyetimizi o kadar temin etmiş olacağım için yine bizim kendimize hizmet etmiş olurum.

Kız bu sözleri söylerken gözlerinin kuyruğuyla daima Özden'i gözetip gözü onun gözüne iliştikçe göz kuyruklarının tasvir edebildikleri sûret-i tebessüm ile "görüyor musun iş ne kadar ciddî, ne kadar kuvvetlidir? Sen yine inanma" meâlini karıya işrap eder ve o dahi başını sallayarak gözlerini havaya kaldırarak "aklına şaşarım senin" cevabını hâl ü tavrıyla anlatırdı. Kaplan Beye gelince kıza bu teminatı nasıl bir cebr-i nefs ile verdiğini bizim tasrîh ve tefhim etmekliğimize hacet görmezsiniz zannederim. Zaten siz Kaplan Beyin vuku bulan teşebbüsât-ı vatanperverîsini görüp anladıktan sonra hikâyemizden Katerina'nın ilk teklifi eylediği ve Kaplan'ın dahi sûret-i muvafakat gösterdiği parçayı tekrar okuyacak olsanız anlarsınız ki, o zaman dahi Kaplan Katerina'ya vermiş olduğu teminatı pek büyük bir cebr-i nefs ile vermiştir.

Vakit gurûb-ı şemsi bir saat kadar mürur eylediği cihetle taam zamanı hulûl etmiş bulunduğundan, cevizli tavuk, pasta,

ocak bacasında islettirmiş et ve yumurta ve âlâ Çerkez peyniri ve gözleme ve puf böreği gibi Kafkas et'imesinden mürettep olan akşam taamını tehiyye eylediler. Bunun üzerine Kaplan Bey Selim Kamaro'yu dahi davetle Özden de birlikte olduğu hâlde dört kişi sofraya oturdular. Sofrada ne âşıkâne, ne de siyasetkârâne olarak hiçbir lâkırdı teati edilmeyip, yalnız Kafkaş et'imesi üzerine bahsedilir ve bunlar kadar hazmı batî yemekleri olduğu hâlde ancak Kafkas'ın o lâtif ab ü havası hazm ettirebilip, başka yerde olsa bunların mümkün değil yenilemeyeceği hükmolunurdu.

Ba'de't-taam Selim Kamaro ertesi sabah için Sohum'a avdeti Katerina'ya teklif eylediyse de, bu teklif derhâl Kaplan Bey tarafından reddedildiği gibi bizzat Katerina dahi bu kadar sür'atle avdete razı olmayıp bilâkis ertesi sabah etraf ve civarda gezilecek ve görülecek olan yerlerin gezilip görülmesine karar verildi. Özden'e kalmış olsa idi mezbure bir gece için olsun oraya hiç de gelinmemek cihetini tercih eylemekte bulunduğundan ertesi sabah avdeti ez-can ü dil tasvip eylediyse de Kaplan ile Katerina'nın itirazlarını redde muvaffak olamadı.

Selim Kamaro Sohum'dan kabileye kadar olan mesafeden maada bir de Zogar ormanına dolu dizgin gidip Kaplan ile beraber gelmiş bulunduğundan pek ziyade yorgun düşmüş ve binaenaleyh istirahata arz-ı ihtiyaçla Kaplan'ı ve Katerina'yı veda ederek kendisi için tedarik edilen yatak mahalline çekilmişti. Özden Katerina'nın dahi istirahata ihtiyacını yine kendisine ihtar ile yatmayı teklif eylemiş ise de, Katerina için Kaplan ile iki dakika ziyade oturmak iki saat uyuyup rahat etmekten daha tatlı olduğu cihetle, kız bir türlü Kaplan'dan ayrılamadığı gibi Kaplan dahi (kimsenin ketm ve inkârına muktedir olamayacağı vechile) Katerina'yı kendisi için sûret-i mahsûsada yaptırmış ve her taşını nice bin tatlı hulyalar ile vaz ettirmiş olduğu daire içinde salınıp geziyor görmeye bir vechile doyamadığı cihetle ikisi dahi Özden'in vuku bulan ihtarı üzerine çehreyi eğdiler ve bu ihtara tebaiyyet etmeyeceklerini hâlleriyle, şanlarıyla anlattılar.

Bu hâlde Özden'in ne kadar dilgîr olduğunu güzelce mülâhaza etmelidir. Karının aklına neler geldi, neler geldi ki, bilseniz dilgîrliğini siz bile mazur görürsünüz. Herif ne kadar Rus

terbiyesi görmüş olsa her hâlde Kafkaslıdır. Katerina'ya dahi ziyade heveskârdır. Ya o akşam Katerina'dan hiç ayrılmayacağını dermiyan ederek kızı koluna taktığı gibi yatak odasına götürür ve Özden'e "Sen de şurada kendi odanda yatıver" der ise Özden buna ne ile mukabele eder? Bahusus ki böyle bir teklif Kaplan Bey tarafından vukua gelecek olsa Katerina'nın itirazı ve adem-i kabulde me'mûl değildir. Zira kız Kaplan Bey için her şeyi feda etmek davasındadır. Beyden aldığı vaat üzerine Kafkas'ı isyandan men gibi Rusya devleti için pek büyük bir hizmet görüp, onun mükâfatı olarak dahi elbette Kaplan'a bir rütbei askeriyye ile beraber kendi zevciyetini de kazandıracağını bilâ-şüphe ve lâ-tereddüt ümit eylemekte bulunduğundan Kaplan'ın edeceği böyle bir teklifi hemen ez-can ü dil kabul edivermesine de şüphe olunamaz. O hâlde Özden'e bir "Sen halt etme. Haddini bil" düşer.

İşte Özden bu hâli nazarıdikkati önüne alınca âşık ile âşıkanın yekdiğerinden ayrılmak istememelerine pek ziyade ehemmiyet vererek artık bir dakika bile başlarından ayrılmamaya karar verdi.

Vakıa Katerina'nın kendi emeline kalmış olsa idi Özden'in korktukları hep başına geleceğine şüphe bile edilemezdi. Zira Selim Kamaro gidip de kendisi dahi galebe-i nevmle esnemeye başladığı zaman iki gözlerini Kaplan Beyin iki gözleri bebeklerine tatbik ederek, o manalı bakışlarıyla emel-i derûnundan beyi dahi ihtar eylerdi. Bereket versin ki beyin havsala-i tahammülüne artık sığmayacak kadar dolmuş olan hissiyâtı miyanında validesinin tevbihleri ve Esma Can'ın tenezzülü keyfiyetlerinden münbais olan hisler dahi çocuğu perhize davet eylemiştir. Binaenaleyh gurub-ı şemsi üç saat geçerek kızın gecesi hayır olması temennisiyle Kaplan Bey dahi Katerinaski Salon'dan çıktı, kendi dairesine geldi. Ama hep gözleri, aklı fikri salondan çıkmak istemeye istemeye geldi. Katerina dahi beyi hiç istemeye istemeye gönderebildi.

Ertesi sabah Kaplan Beyin Katerina'yı gezdirmek için tertip eylediği sahra cemiyyeti gerçekten pek safalı bir şey idi. İkametgâhına en yakın mahallerde bulunan yirmi kadar mahir atlılara haber gönderip, bunları celp eyledi ki her birinin başlarındaki külâhlardan ayaklarındaki çarıklara varıncaya kadar

gerek elbisesi, gerek eslihası som sırma içindeydi. Yine bu derece müzeyyen bulunan otuz kadar piyadeyi dahi başkaca tertip eyleyerek bunlardan maada (her hâlde Esma Can'ın tenezzülünü takviye emel-i intikam-cûyânesinden hâlâ vaz geçemeyerek) kemençe ve düdük ve saireden mürettep birtakım Çerkez çalgısıyla on beş, yirmi kadar kızlar için dahi civarın en lâtif bir mevkiine ziyafet tertip eyledi.

Katerina için hazırlanan hayvan ol kadar müzeyyen idi ki bizzat Rusya imparatoru ömründe bu kadar müzeyyen bir hayvana binmemiş olduğunu hükmeyler isek mübalâgaya hamlolunamaz. Matmazel cenapları dahi Selim Kamaro ve Kaplan tarafından vuku bulan ihtar üzerine imkânın müsaadesi dahilinde kendisine pek güzel çeki düzen vermiş olduğundan, hayvana bindiği zaman letâfet-i mahsûsasıyla âdeta bütün Abazaları meftun eylemişti. Yirmi nefer süvariden on tanesi önde ve on tanesi arkada ve Katerina ve Özden ve Selim Kamaro ve Kaplan ile bir de uşağı Saatgiray ortada olarak yola revan oldular.

Çerkezlerin ata ne güzel bindikleri, ne mahir süvari oldukları el-hâletü hâzihi gözümüzün önünde bulunmakla cümlemizin malûmu ise de, şayet içimizden bir süvarinin letafet ve mahareti hangi cihetlerde ve ne suretlerde olabileceğini tecrübe etmemiş adamlar var ise, onları dahi haberdar etmek için ol bapta çend kelimeciği diriğ etmeliyim.

Bu keyfiyeti güzelce anlayabilmek için evvelâ aks-i hâle bir nazar edelim:

Bazı adamlar görürsünüz ki, binmiş olduğu hayvanı eşdirdiği zaman üzerine güya bir cenaze yükletmişler gibi durur. Bu cenaze soğumuş ve donmuş bir vücut olsa elbette hayvan üzerinde daha dirice durarak, binaenaleyh daha ziyade bir yakışık alır. O adam ise güya taze bir naaş imiş gibi başı ve kolları ve vücudu ve ayakları başka başka sallanarak hayvanın harekât-ı muvâzenesine mukabil, bunun hareket-i gayr-i mevzûna ve müşevveşesi nazarlarda o kadar çirkin görünür ki, insanın yüzünü öte tarafa çevirerek bu süvariyi temaşa etmemeye çalışması zarurîdir. Böyle bir süvari eğer hayvanı tırıs dedikleri yürüyüşe kaldıracak olsa, üzerinde ölü gibi çalkanmak hareketi baki kalmakla beraber bir de doğru durabilmek için asla kendisinde kuvvet ve muvazenet bulamayacağından, hayvanın ön tarafına doğru bir eğiliş eğilir

ki mazallah o hâlde hayvan biraz aksayacak olsa tepe aşağıya gelmesinden kat'-i nazar onun bu vaz'ı haricinden kendisini temaşa edenlerin gözlerine batar. Hayvanı tırıs sevk etmekte Avrupalıların usûl-i rükubları dahi gayet çirkindir. Ahvalini tasvir eylediğimiz işbu süvari mazallah hayvanı dört nala veyahut dolu dizgine kaldıracak olur ise artık temâşa-yı nefret-efzâsı bütün bütün tahammül edilemeyecek dereceye varır. Bacakları kartal kanadı gibi açılıp vücudunda ol kadar temevvüçler, sallantılar peyda olur ki, bir mahir biniciyi kahkalarla güldürür. Bu adamın olanca kuvvet ve dikkati yalnız şu hâlde kendisini hayvan üzerinde tutabilmeye münhasır kaldığından, hayvan üzerinde silâh kullanmak gibi harekata değil, hatta eline bir deste gül verseler bunu bile tutabilmeye muktedir olamaz.

Bir de o zarif Çerkez süvarisine dikkat ediniz. Hayvanı eşgin yürüttüğü zaman üzerinde o kadar doğru durur ki, insan yaya yürüdüğü zaman bile bu kadar doğru durarak, bu derece lâtif bir hırâma muktedir olamaz. Vücudundan hiçbir uzvu sallanmaz. Güya ata değil bir nehir üzerinde at şekline konulmuş bir sala binmiş de su ile beraber akıp gidiyormuş zannolunur. Hatta Çerkezlerin mihmîz kullanmamaları ayaklarındaki çarık yumuşak olup da mihmîz takmak mümkün olamamasından neşet eylediğine biz kail değiliz. Bunlar gerek mihmîzli ve gerek mihmîzsiz ökçeleriyle hayvanın karnına dokunmak, vücutlarına bir hareket-i gayr-i muntazama vereceği için tecvîz etmiyorlar da kamçı kullanıyorlar diye itikat etmek isteriz. Zira hayvan üzerinde duruşları o kadar güzeldir ki, insan bu vaziyette olan letafeti muhafaza için her fedakârlığı göze aldırmak lâzımdır. Çerkez süvarisi tırıs yürümeye o kadar itibar etmez. Ancak hayvanını tırısa kaldırdığı zaman dahi yine eşgin hâlindeki vaz'ını asla değiştirmediği görülür. Nasıl değiştirsin ki, insan bir Çerkez süvarisini gözü önünde tecessüm ettirecek olur ise süvari başka, hayvan başka bir vücuttur diye hükmedemeyerek, bunu yarısı insan, yarısı at olmak üzere mahsus bir vücut zannedeceği geliyor. Hele Çerkezler dolu dizgin gittikleri zaman hariçten bunları temaşa eden bir mahir binici şu temaşayı, âlemde her temaşaya elbette tercih eyler. Ama ya Rab! O ceylan gibi süzülüp akış veyahut güvercin gibi kanat açıp gidiş az talim ile mi hâsıl olur?

Bu hâlde Çerkez bindiği hayvan üzerinde o kadar rahat oturur ki iktiza edip de arka tarafına dönerek bakacağı zaman âdeta piyade olarak yürüyen adamdan daha ziyade bir kolaylıkla dönebilir. Pek çok adamlar var ki alabildiğine at koşturdukları zaman başlarındaki fesi atın hızıyla yere düşürürler. Ya bunların başlarında bir Çerkez külâhı olsa acaba hayvanı tırısa olsun kaldırabilir mi idi?

İşte bu sülün gibi süvarilerden yirmi tanesi Katerina'nın önünde ve arkasında bulunduğu hâlde yola revan olup yürümeye başladılar. Arızalı yerlerden kurtulup da at koşturmaya az çok salih olan çayırlara, meralara vardıklarında arkada on nefer süvari atlara hay hay ederek öndekileri dahi geçip gitmeleri ve şu hâlde onlara meydan okumaları cündîlik ve silâhşörlük için imtihan meydanının açılmasına bir mukaddime olurdu. Kafkaslıların bu yoldaki imtihanları gerçekten görülmeye şayandır. Yere bir kalpak bırakarak ve birkaç yüz adım birden atı doldurarak tamam elli adım kadar takarrüp eyledikten sonra, şu bakıyye-i cüz'iyye-i mesâfenin kat olunacağı yarım dakikacık zarfında o kalpağa bir tüfek ve bir de tabanca kurşunu yapıştırdıktan maada fazla olarak ya bir hamle kılıç çalmak veyahut eğer boşaltarak kalpağı kapıp kaçmak gibi harikulâde hünerler bu misillü imtihanlarda görülür.

Katerina dö Branoviç işbu silâhşörlerde gördüğü hünerlerin her birine başka başka şaşarak ol kadar inbisat gösterirdi ki, Kafkasya'da geçirilecek ömür bu kadar lâtif olduktan sonra hazır bir politika vesilesinden dolayı oraya gelmiş iken hemen bir daha avdet etmeyeceği gelirdi. Nihayet aheste revişle bir saat kadar gittikten sonra gayet güzel bir mevkie vardılar ki piyadelerle med'uv olan kızlar ve çalgıcılar orada idiler.

Bu mevkiin derece-i letâfetini tarif hususunda uzun uzadıya tafsilâta ihtiyacımız yoktur. Dokuz yüz metreden ziyade mürtefi bir tepenin, aşağıya doğru indikçe meyli artan ve nihayetinde âdeta düzleşen dameninde, turna gözü gibi bir kaynağın nebeân lâfzıyla tabiri yakışık almayan ve feverân lâfzıyla tavsifi lâzım gelen kaynayışı ve on beş yirmi kadar gayet cesim çınar ağaçlarının işbu saha üzerine saye salışı ve ipek gibi ince ve lâtif bir çemenin kaliçe-i zümridîn-âsâ oraları keçeleyişi tasavvur olunur ise, letâfet-i mevkiiye kendiliğiyle nazarlarda tecessüm

edebilir.

Oraya vasıl olundukta evvel emirde bir çalgı ve raks faslı icra olundu. Camiü'l-hasenât demeye vücûhla şayan bulunan Kafkasya'da en ziyade geri kalmış bir şey var ise o da musiki olduğuna asla söz yoktur. İcra edilen ahenkleri işitecek olsanız frenklerin ıstılahât-ı musikiyyesinden olduğu üzere monotonluğuna yani hep bir sadanın tekerrürde devamına asla tahammül edemezdiniz. Lâkin musikiyi başka kulakla dinlemeye alışmış olan bizim gibi halkın Kafkas musikisini asla beğenmeyişi, Kafkaslıların bundan aldıkları lezzeti taklîl eyleyemez. Zira herkesin küçüklüğünden beri kulağında yer tutan müzikadan mütelezziz olması tabiîdir. Afrika'da ve Cezayir Bahr-i Okyanus'ta birtakım ahali vardır ki çalgılarında düdük ve kemençe gibi ince sazlar bulunmayarak, yalnız bir tahta üzerine trampet deynekleri gibi deynekleri vurup takırdatmaktan ibaret bulunan çalgılarından fevkalhad lezzet alırlar. Ol suretteki bazıları en yanık olan makamların tesiratına takat getiremeyerek hüngür hüngür ağlarlar.

İşte şu kaideye binaen Kafkas'ın yerli çalgısı yine yerli kızlar ile erkeklerinin aşklarını tahrike kifayet eylediğinden, evvel emirde bir kız, bir erkek el ele veyahut bel kayışlarından tutuşarak hora oynamak suretiyle başlayan oyun, nihayet iki kızın ve bilmünâvebe iki erkek karşılıklı oynamaları derecesine vardı ki, Kafkas raksının bu sureti âdeta Avrupalı dansözlerin icra eyledikleri raks kadar ince hünerlerden addolunur. Zira bu rakslar ayakların tabanı veyahut tarağı üzerinde değil, cidden baş parmaklarının üzerinde icra edilir.

Çalgıdan, şarkıdan ve rakstan sonra süvari ve piyade cengâverlerine silâhşörlük maharetini göstermek için silâh atmaya ve manevralar icra eylemeye başladılar. Uzaktan kendilerine doğru piyade avcısı harekatıyla sokulmak için yere yüzü üzeri yatıp vücudunu dirsekleriyle sürükleyen yiğitlerin yalnız başlarındaki kalpaktan başka bir tarafını görememesi Katerina'nın cidden hayretini mucip olurdu. Hâlbuki o hâlde dahi mezkûr piyade silâh istimaline muktedir olduğunu kuru sıkı olarak attığı tabanca ve tüfeklerle gösterirdi. Süvariler ise bayır yukarı ve bayır aşağı ettikleri harekatı âdeta düz yerlerde icra ediyorlar gibi bir maharetle icra ederek hele altlarındaki at alabildiğine

giderken bunlar tüfeklerini doldurmaya dahi muktedir olurlardı ki, burası el-hakk şâyân-ı hayrettir.

Mevki'-i mezkûrde akşama kadar kalınıp yenildi, içildi. Birkaç defa çalgı ve raks ve silâhşörlük fasılları tekerrür eyleyerek eğlenildi. Akşam üzeri yine Kaplan Bey ikametgâhına avdet olundukta Katerina dö Branoviç o günkü gördüğü şeyler üzerine beyan-ı hayretten başka söyleyecek söz bulamazdı. Güya oraya yalnız kendisi gitmiş de Kaplan Bey birlikte gitmemiş veyahut gitmişse bile sebkat eden şeyleri görmemiş ve bunlar hiç kendisinin malûmu bulunmamış da Katerina bunları tarif ve tefhim ediyormuş gibi bir surette olarak, kız gördüğü şeylerin hepsini birer birer Kaplan Beye hikâye ve tarif eylerdi. Temaşa edilen ahvale pek ziyade hayran kalanlarda bu hâl her zaman müşahede olunan acayipdendir.

Daha ertesi günü Kaplan Bey Katerina'yı avdetten men eylediği gibi kız dahi avdeti istemediğinden o günü de bir sayd ü şikâr tertibiyle imrar eylediler. Fakat vakit hiçbir saydın mevsimi olmadığı cihetle bundan ziyadesiyle mütelezziz olamadılar. Birkaç kumru ve güvercin ve zayıf üveyik ve hatta karga ve bir iki tavşan vurmaktan ibaret muvaffakiyât-ı cüz'îye Katerina'yı eğlendiremedi ise de Abazaların tüfeğini doğrulttuğu noktaya saçmaları behemehal sarıvermeleri şâyân-ı dikkat ve ehemmiyet idi.

Moskof kızı hakkında bu kadar riayetkârlıkta bulunmasının bir vechi Esma Can'a rağmen olduğunu haber vermiştik. Vakıa Esma Can velvelesi bütün etraf ve civarı tutan Katerina dö Branoviç'e edilen riayetten dolayı asla renk vermediyse de, sabahleyin sahraya gider akşam üzeri Kaplan Beyin hanesine avdet ederken şu meşhur Moskof kızını behemehal görmek arzusunu ve gördüğü zaman dahi derin derin göğüs geçirmesini bir türlü men edemezdi. Şirinşah ise oğlunu vazife-i vatanperverîye celp eylemiş bulunmakla mutmain olduğundan ve bir muteber Moskof kızına oğlunun ol suretle riayet etmesi şöhret, nezaket ve terbiyetini arttıracağı malûm ve müsellemi bulunduğundan, ol bapta oğluna asla itiraz etmeyip bilâkis ettiği riayetten dolayı beyân-ı memnûniyyet dahi eylerdi. Hatta Kaplan Bey validesinden gördüğü rû-yı memnûniyyet üzerine eğer müsaade eyler ise Katerina'yı kendi yanına getirip görüştürmeyi dahi validesine

teklif eylediyse de, Şirinşah yalnız bu teklifi kabul edemeyerek "Sen ne kadar hürmet ve riayet eder isen et. Lâkin misafir kızcağızı nafile benim yanıma getirme. Zira ihtimal ki Moskoflar hakkında olan şiddet-i efkârım birdenbire hükmünü gösterir ve derhâl tamiri için bende iktidar bırakmaz da bir hata ederim" diye oğlunu bu mülâkattan men eylemiştir.

İşte Katerina üç gün misafirlik müddetini böyle eğlenceli bir surette geçirip, dördüncü günü daha akşamdan verilen karar üzerine ale's-sabah arabasına binerek avdete yüz gösterdi. Hîn-i müfârekatta Kaplan'dan aldığı vaadleri ve teminleri bir kat daha takviye etmeye müsâraat eylemiş olduğu bedaheten malûmumuzdur. Kaplan o teminatı dahi vermekten geri durmadı. Hatta bunların en son lâkırdıları şu sözler olmuştur:

Katerina - O gördüğümüz silâhşörler gibi üç bin beş yüz kişi çıkarabilirsiniz ha?

Kaplan - Evet ama hepsi burada hazır ve amede değildir. Şimdi derhâl tedarik edebileceğim ancak bin beş yüz kişiye varabilir.

Katerina - O kadar olsun ey, biz sizin Sohum'a vürudunuzu kaç güne kadar bekleyelim.

Kaplan - Hesaplarımızı bozacak bir şey çıkmaz ise zannıma göre bundan bir hafta sonra oradayız.

İkinci Bap

Vakıa bunların hesaplarını bozacak hiçbir şey çıkmamıştı. Vakıa bir hafta sonra bunlar Sohum'da bulundular. Ama bakınız nasıl:

Koca Semmûrkaş Bey Zogar ormanında kendi tedarikâtını tertip etmekle beraber sadakatine emniyet ve itimat eylediği beş altı nefer muteber ihtiyarları dahi Batum cihetine sevk ederek, orada gerek kuvve-i berriyenin ve gerek kuvve-i bahriyyenin en büyük kumandanı kim ise onunla görüşerek, Sohum üzerine birkaç gemi gönderildiği surette karadan bunların ve denizden dahi Abazaların hücumuyla kal'a-i mezkûrenin fethi müyesser olacağını haber vermeye ve bu bapta daha söylenecek ne kadar sözler lâzım ise hepsini söyleyip ümerâ-yı Osmaniyyeyi behemehal

kandırmaya memur eylemişti.

Bu zatların hareketleri gününden bed' ile tayy edecekleri mesafe bu badehu donanma-yı hümâyunun hazırlanacağı ve Batum'dan Sohum'a kadar gelmek için sarf eyleyeceği evkat hesab-ı ferah ile hesap edildikte Kaplan Beyin Katerina dö Branoviç'e vaat eylediği üzere o günden bir hafta sonraya kadar donanmanın Sohum civarına gelebileceği anlaşılarak işbu vürut haberini getirmek için dahi sahil tarafına lüzumu kadar gözcü atlılar gönderilmişti. Abazalar tarafından edilecek olan böyle bir davete icabet eylememek Osmanlılık şanından olmadığını ve davet kabul olunduktan sonra ise bililtizam vakit kaybedilemeyeceğini Semmûrkaş Bey ile rüfekası yakînen bildikleri cihetle, biraz ferahça yürüttükleri hesap yanlış çıkmadı. Zira Katerina dö Branoviç'in Kaplan Bey ikametgâhından hareketinin üçüncü günü sahil tarafında bulunan gözcülerin birdenbire gelerek Osmanlı donanmasının vürut eylediğini ve hatta bunlar derûnunda bulunan Abaza ve Gürcü ve Çerkezlerle görüştüklerini beyan etmekle beraber, Sohum'a hangi gün hücum edeceklerini ve karadan Abazaların ne suretle yürümeleri lâzım geleceği haberini dahi getirdiler.

Bu haber üzerine Semmûrkaş Bey diğer üç nefer rüfekasını da cem ederek akd eylediği meclis-i meşverette Zogar ormanı müzakerâtını mevki'-i fiil ü icraya çıkarmaya başladılar. Herbiri malûmü'l-mikdar süvari veya piyade ile hazır ve amade bulunmak emirlerini daha evvelden almış bulunan sair beylere ve muteberâna birer haber daha gönderilerek ertesi sabah için birer nokta-i muayyenede kendilerini beklemeleri dahi emr olundu. Bu noktalar öyle bir surette tayin edilmişti ki, daha içerilerden gelecek olan asker Kaplan Bey ikametgâhında kendilerini bulup birleştikten sonra, oradan Sohum civarına kadar mevâkide toplanacak olanları dahi cemiyet esnâ-yı râhda birer birer alıp fırka ilerledikçe büyüyecekti.

Tertibat-ı mezkûre o kadar ustalıkla, o derece sakitâne icra olundu ki, hatta orada birkaç Moskof casusu bulunsaydı bile Abazaların teşebbüsât-ı vâkıası üzerine şüphelenmeye medar olacak hiçbir telâş, hiçbir ehemmiyet göremezdi.

Mahaza Kafkaslıların muharebeye azimetleri dahi hakikaten görülmekle şayan bir şeydir. Yalnız Kafkaslılara mah-

sus değil her milletin harbe gidişleri görülmeye şayan bir şeydir. Bir maksad-ı millî için cenge giden kahramanın hiss-i fedakârânesi, hissiyât-ı sâiresinin kâffesine tefevvuk ve galebe eylemiş olduğundan böyle bir hiss-i âlü'l-al ile anasından, babasından, hemşiresinden, kardeşinden, sevgilisinden hâsılı akraba vü havîşânından ayrılan arslanzade arslanın tavrından, vaz'ından ziyade görmeye şayan ne olabilir? O kahramanın müfareket eylediği vücutlardan her biri kendisi için o kadar aziz, kıymetli, tatlıdır ki dört ay onları göremeyecek olsa iştiyakına tahammül edemeyerek her birini başka başka sorar, arar, bulur görür. Bu kere muharebeye azimeti üzerine ise bir daha ebediyen yüzlerini görememek ve onları dahi kendi iştiyakıyla ilâ-nihaye hasret bırakmak ihtimali dahi yüzde hiç olmaz ise elli nispetinde vardır. Ama diyeceksiniz ki müfarekat bu kadar acı olduktan sonra gitmeyiversin. İşte yalnız bu olamaz. İkinci kitabımızda Kaplan Beyin validesine söylediği sözleri derhâtır etmeliyiz. Vakıa âdi bir ahbaba varıncaya kadar taallûkatın cümlesi insan için pek aziz, pek kıymetli, pek tatlıdır. Ancak vatan bunların cümlesinden daha aziz, daha kıymetli, daha tatlıdır. Nazenin vatan ol kahramanın bazu-yı gazanferânesinden istimdat eyledi mi, artık o yolda nakdine-i hayatı da diriğ etmek olamaz. Şair-i âşık "Canı canan dilemiş vermemek olmaz ey dil" demiş. Siz bu âşıkın cananını görmüş olsanız ihtimal ki can değil beş para verilse istiksâr edilecek bir musibet olmak üzere telâkki eylersiniz. Onun nazarında ise o cananın kıymeti candan ziyadedir ki, onu da fedayı göze aldırıyor. Hâlbuki ma'şûka-i vatanın kıymeti herkes indinde müsellemdir. Onun için her ne feda edilse istiksâr edecek kimse bulunamaz.

Medeniyet medeniyet olalı, bunu istiksâr edecek hiçbir âkil görülmemiştir. Kendisini her kayıttan azade eden pek büyük ukalânın bile vatan borcu kaydıyla mukayyet olduğuna ve o yolda feda-yı can eylediğine dair misaller vardır. Ne hacet cenkte bir tehlikeli yara yemiş olduğu halde iltiyam bulur bulmaz bir dahasını yemek ve hatta kaderde var ise feda-yı can etmek gayretiyle tekrar harbe can atan kahramanlar her muharebede görülür. Bunlar budala değildirler ya. İşte onlara bu gayreti veren şey sevda-yı vatandır ki o sevdayı, o aşkı takdis etmemek mel'anettir. Hatta bu hiss-i celîl yalnız cenge giden feda-

kârda değil, onu cenge gönderen taallûkatında dahi vardır. Herbiri müfârekât-ı vâkıa üzerine canları tenden ayrılırcasına müteessir oldukları hâlde, her birinin yüreklerinde kudsiyet-i vatan namına kurban olmak için cenge bir arslan gönderdiklerinden dolayı bir büyük sevinç, bir büyük iftihar lezzeti de vardır. İşte gerek gidenlerin ve gerek gönderenlerin işbu teessürât-ı kalbiyyeleri her millet nezdinde birçok âdetler tevlit eylemiş olduğundan, her milletin dahi cenge adam gönderişi, resmi elbette rüsûm-ı sâireden ziyade şâyân-ı temâşa olacak bir sureti bulmuştur.

Milel-i malûme miyanında Kafkaslıların âdetleri binnisbe biraz sadece ise de sadeliği kadar da mütehassisâne ve şairânedir. Kahramanın elbise ve esliha ve cephane gibi levazımını elbette kadınlar ve kızlar tehiyye eyler. Bunların her birini ele aldıkça cengâverâne beyitlerle alkışlar. Eş'ar-ı mezkûreden en çoğu kadim şeyler olup, hatta elbette birkaç tanesi dahi yine o kahramanın babası veyahut ecdadı hakkında söylenmiştir. Zira Kafkaslılar gibi kitabet ve kıraattan bî-behre olan milletler miyanında eâzım-ı selefin yadigârını hıfz için bir terâcim-i ahval kütüphanesi bulunamayacağından, eâzım-i müşarünileyhimin yadigârını çend beytten ibaret bir şiir suretine koyup, onu da yüreklerinde ezber etmek suretiyle hıfz etmek âdeti hem kadim ve hem de umumî bir âdettir. Tedârikât-ı lâzımesi ikmal edilip, kahraman atına bineceği zaman validesinin ve pederinin vesair kendisinden büyük olanların ellerini öpmeye davrandıkta, öyle ağlamak, feryat etmek gibi hâller asla vukua gelmeyip, hatta çehrelerinde hüzne, kedere dair bir emare göstermemeye ve mümkün olduğu kadar.... (Evet. Mümkün olduğu kadar zira böyle azametli dakikalarda insan hissiyât-ı derûnunu ancak mümkün olduğu kadar zapt edebilir) Lâkin mümkün olduğu kadar o fedakârı güler yüzle göndermeye cebr-i nefs ederler. Kendisinden küçük olanlar dahi kendi elini öpüp resm-i vedâ'ı icraya geldikleri zaman ise bunlara güler yüz göstermek cengâverin vazifesidir. İcabına göre "Bakınız size seferden ne güzel hediyeler getireceğim" diye bunları semere-i galibiyyetini peşin olarak vaat ile taltif dahi eder. Hele o kahramanın bir de yavuklusu var ise, atına binip de tamam yola çıkacağı zaman yavuklusunun kapısı önünde bir iki dakikacık tevakkufla yekdiğerine iki çift lâkırdı söylemeye ikisinin de hakkı vardır ki, muâmele-i

âşıkâne babında ol kadar şiddetli bulunan Kafkaslıların yalnız bu hakkı iptale hadleri yoktur. Nişanlısının kapısı önünde duran kahraman attan inerek veyahut hayvanı tâ kapıya kadar sokarak kapının iç tarafında kendisini karşılayan cananı ile istediği yolda iki çift lâkırdısını ettikten sonra, eğer atta ise kaltak boşaltmak hareketiyle ve yerde ise alelâde bir davranışla başını kapıdan içeriye sokmaya kadar mütecasir olur. Bu hâlde başını nereye kadar uzatıp sokar? İşte bunu kimse göremez. Hatta bunlara uzaktan bile bakmak gayet ayıptır. Şu kadar var ki o zamana kadar burnu sızlayıp gözü sulanmamış olan merdin, kapıdan içeriye sokmuş olduğu başını geriye aldığı zaman burnunun ucu kızarmış ve göz pınarları dahi ayrıca iki damla göz yaşı elmasıyla ziynetlemiş olduğu görülür.

Herbiri bu suretle hanelerinden çıkan cengâverler dünyanın hemen her tarafında, her köyde vücudu eksik olmayan ya bir ayrılık ağacı veya ayrılık çeşmesi, ayrılık kaynağı, ayrılık deresi, ayrılık kayası hâsılı bir ayrılık alâmeti altında toplanarak arş kumandası verilinceye kadar bunları bir müessir sükût-ı umûmî istilâ ederek, herkesin gözleri mutlaka köy semtinde olur. Arş kumandası verildiği zaman dahi eğerçi bunların hatveleri ileriye doğru atılır ise de, yüzleri mutlaka geriye müteveccihtir. Bu hâl tâ zeminin ârızaları artık o mukaddes maskat-ı re'si görmeye mani oluncaya kadar devam eder. Bu sebebe mebnidir ki hemen her milletin lisanında (bir giderim beş ardıma bakarım) müeddasında beyitler vardır. Böyle olmamış olsa o azametli anın hiçbir zevki alınamadığına hükmedilmek lâzım gelir. Bu kadar hissizlik insanda değil a, ekser hayvanlarda bile bulunamaz.

Kafkas'ta eğerçi muntazam asker yok ise de, salifü'z-zikr suretle hazırlanıp meydana çıkan cengâverler icabına göre ya köy içinde ve fakat ekseriya herkesin hiss-i derûnuyla meşgul oldukları bir zamanda kendilerini işgal etmemek için köyden ayrıldıktan sonra bir münasip yerde akd-i cemiyyetle sekiz on kişiye kumanda edecek onbaşı mertebesindeki küçük zabitleri ve kırk elli kişiye kumanda edecek olan yüzbaşı mertebesindeki bölükbaşıyı intihap ederler. Bu intihap kendileri için asla müşkül bir iş değildir. Zira hakk-ı intihaba nail olmak, şecaat-ı zâtiyye ve maharet-i askeriyye ve tecârib-i harbiyyeye münhasır olduğundan ve bunların erbabı ise zaten herkes indinde malûm bulun-

duğundan, zabitlerin intihab ve tayini bir iki dakikalık bir iştir. Hem bunda ne müşkül olabilir ki, mücahidîn-i merkume meyanında neferlik payesiyle seraskerlik payesinde kahramanlıkça hiçbir fark yoktur. Nefer de seraskerini bir kahraman gibi görür, serasker de, neferini bir kahraman gibi görür. Bunlar miyanında baş kumandan her hâlde birçok ihtiyarlardan ve tecrübekârlardan ibaret bulunan erkân-ı harbiyye heyetinin re'y ve tedbirini tebliğ edecek olan zat demek olup, küçük kumandanlar dahi ârâ ve tedâbir-i mezkûreyi kâffe-i efrada neşr ve tebliğ eyleyecek olan memurlar demektir. Bunların cemiyet-i askeriyyelerinde yürekler hep birdir. Yürekler mütesavî olduktan sonra rütbelerin ihtilafı hep birer ihtilaf-ı zâhirîden ibaret kalır.

Semmûrkaş Beyin bu defaki tertibatını usul ve âdet-i kadîmeden farklı gösterebilecek bir hâl olduysa, o dahi yalnız Şirinşah'ın bir sancak getirmesi sureti oldu. Şöyle ki:

Ertesi sabah diye tayin olunan ferdâ-yı azimet hulûl edip de hemen o civardan toplanan otuz kadar süvari ve seksenden mütecaviz piyade dilâverler köy kenarında sessizce ve sadasızca içtima eyledikleri zaman, bunlar şimal-i şarkî cihetinden gelen ve kendi beyinlerinde "Şabsıh Yolu" diye yâd olunan yol üzerinde sair refiklerinin dahi vüruduna muntazır bulunurlardı. Tulû'-i şemsden yarım saat sonra yani henüz nûr-ı şemsin zerrin yaldızı solmak suretini almamış olduğu bir zamanda, bu yolun üç bin hatve kadar bu'dundan bir karaltı peyda olup dikkat edildikte, iki yüz kadar süvari ile altı yüz kadar piyadeden ibaret Abaza şeciânı fırkası olduğunu anladılar. Aradan beş dakika daha mürurunda asâkir-i vâride tarafından dolu dizgin gelip çatan birkaç nefer, süvari, gelenlerin hangi beyler olduğunu ale'l-esâmi haber vermişlerdi. Semmûrkaş Bey şamatayı mucip olmamak için asâkir-i merkumenin oraya uğramaksızın köyün üst tarafından geçip ilerlemesi emrini verdiği gibi, orada mütehaşşid olan kendi fırkasına dahi (hazır ol) kumandasını ita eyledi.

İşte bu esnadaydı ki Şirinşah, tepesinden topuklarına kadar yalnız bir beyaz tülbent sarkıtmış olduğu ve elinde bir de an-asl yeşil iken rengi solup ağarmış ve an-asl sırma işli iken sırmaları kararmış bir bayrak bulunduğu hâlde meydana çıktı.

Bu bayrak herkesin ve hatta Kaplan Beyin dahi tanıdığı bir şey olmadığından, bunu herkes tahayyürle telâkki eylemiş-

lerdi. Fakat Semmûrkaş Bey ile Arslan Koç Bey bayrağı görür görmez hemen Şirinşah tarafına koşup ol alâmet-i mukaddesenin birer ucunu ikişer elleriyle yakalayarak ve derûnlarında alevlenen hissiyât-ı kahramanânenin alevleri gözlerinden çıkıyormuşçasına parıl parıl parlayan gözlerinden akıttıkları dolu taneleri gibi yaşları ak sakalları üzerinden tekerliyerek, hararet-i garîziyyelerinin fevkalhad iltihabından dolayı ateş gibi yanan dudaklarıyla öpüp yüzlerine, gözlerine sürdüler. Bunu görünce cemaate daha ziyade bir hayret geldi.

Semmûrkaş Bey bayrağı öptükten sonra Şirinşah'a "Kardeşim! Şirinşah! Beni bugün iftiharın derece-i gayesine isal için mi bu kadim ve mukaddes yadigârı getirdin?" diye bayrağa el uzatmak istemişti. Fakat Şirinşah bayrağı yakalamış olduğu sağ elini geriye çekerek a'râz sureti gösterip "Hayır beyim. Bu mübarek sancak oğlum Kaplan'a altıncı ceddinden miras ve yadigâr kalmıştır. Babası Timurtaş Bey merhum henüz on yedi yaşında iken bunu Anapa muharebesine götürmüştü. Ondan beri bu bayrak sapı üzerine sarılmış ve gılâfı içine konulmuş olduğu hâlde benim odamın musandırası üzerinde mahfuzdur. Hatta on iki sene evvelki muharebede bunu ele almayı istemiştiniz de ben mani olmuştum. Aklınızdadır ya? Çünkü bu sancak İstanbul'dan gelmiş bir yadigâr olup ancak Devlet-i Aliyye-i Osmaniyyenin açtığı muharebelerde açılır. Bunu vâris-i hakikîsi olan ve geçen günkü imtihanında vâris-i hakikîsi olduğunu bana verdiği teminat ile ispat eyleyen oğlum Kaplan'ın eline vereceğim. Yok eğer onu münasip görmez iseniz artık bizzat kendi elime alıp kahramanlık meydanında size bununla delâlet edeceğim. Zira hatırınız kalmasın necâbet-i kadîmeyi takdis hissiyle söylüyorum ki şu civarda hiçbir familyanın necâbeti bu bayrağı eline almak için kendisine salahiyet veremez" demişti.

Şirinşah bu lâkırdıyı bir tavır ile söyledi ve bunu Kaplan Bey bir tavırla dinledi ki, o anda nasiyelerinde güneş gibi parlamakta bulunan âsâr ve alâim-i necâbet gerçekten bu sancak-ı mübareğin varisleri kendileri olduğunu herkese tanıttırmıştı. Semmûrkaş Bey şu haklı sözü işitince ez-can ü dil teslimiyet gösterip "Hakkın var hemşirem. Bizim için de bu sancağın altında kurban olmak şerefi yetişir" diye kemal-i ta'zîm ve tekrîm ile boyun eğerek iki adım geriye atıp takarrüp meydanını

Kaplan Beye terk eyledi.

Evet. Bu meydanın sahibi Kaplan Bey idi. Binaenaleyh o sancağa sahibâne ve malikâne bir cür'et-i mahsûsa ile ileriye çıkıp, sancağı validesinin elinden gasp edercesine aldıktan ve öpüp başına ve gözüne sürdükten sonra dedi ki:

Kaplan - Beni buna münasip mi görmeyecekler anacağım. Beni buna münasip görmeyecek olanlar kimler ise meydana çıkmalıdırlar. Ben bu sancağa varis olduğumu cümlesine ispat edebilirim. Ver şunu, ver. Yemin ederim ki, ecdadım miyanında hiçbirisi bu sancağı benim kadar kuvvet-i kalble bâzu-yı merdîye almamıştır. Emin ol ki anacığım bu yeminimde yalancı çıkmamak için vücudum zemin-i şehadete tekerleninceye kadar bunu elden düşürmeyeceğim gibi, son nefesimi verdikten sonra dahi hep şu kolumu havada tutacak o hâlde donup kalacak olan kuvvetim yine bu sancağın şanını i'lâ edecektir.

Şirinşah - Ben bundan eminim oğlum.

Huzzarın cümlesi - Hepimiz eminiz. Hepimiz eminiz.

İşte bu sûret-i lâyıka ile Şirinşah sancak-ı mübareği oğlunun keff-i kifâyesine teslim eyledikten sonra bir kere de alnından öperek "Bence yapılacak başka bir iş kalmadı. Bundan sonra haydi Hakk tevfîk ve selâmet versin" demesiyle Semmûrkaş Bey dahi hareket işâretini vermiş olduğundan asker yola düzüldü. Askerin azimetinden sonra köyün içi ne hâlde kaldığı bizce aranacak bir şey değildir. Zira biz dahi fikrimizi bu askere terfîken sevk ediyoruz.

Üçüncü Bap

Kaplan Beyin ikametgâhından hareket eden işbu asker bir saat sonra mukaddemen geçen cemiyet-i küllîyeye iltihak eyledi. Hâlbuki ondan öteye her bir saat üç çeyrek mesafelerde kırkar, ellişer, yetmişer, seksener neferden ibaret fırkalara dahi tesadüf edilerek cemiyet gittikçe büyür idi. Bunlar kateyledikleri mesafeyi o kadar şenlikle, şetâretle katederlerdi ki, Kafkas'ın ahvalini bilmeyenlerden birisi bu cemiyete tesadüf edecek olsa, bunların muharebeye değil mutlaka gelin almaya gittikleri zannına düşerdi. Yolda delikanlıların birbirini noksânî-i şecâatle itham ederek gülüşmeleri, bu cemiyete en ziyade şetaret veren hu-

susâttan ise de en ziyade câlib-i nazarıdikkat olan mevaddan birisi dahi budur. Zira noksânî-i şecâatine hükmolunan dilâverler ol arslan yavrularıdır ki, meselâ "Bir mecliste bulunsan, oraya seksen Moskof gelse, muharebeye tek başına başlasan, cephanen tükense, kılıcın kırılsa, Moskoflarda sana teslim olmanı teklif etseler teslim olur mu idin? Olmaz mı idin?" diye sorulan bir suale "Beyhude feda olacağıma teslim olurdum" cevabını vermiş de "Vay, şuna bakınız şuna bakınız. Bir can için Moskofa yalvaracakmış. Kuzum, sen bu akılda gezer isen köydeki yavuklun seni çiçeklerle değil ocak kurumu ile karşılar" diye eğlenmeye başlamışlar. Noksânî-i şecâati bu suretle istihza edilen kahraman, şâyân-ı ehemmiyyet değil midir? Arkadaşlar miyanında bazı güzel seslilik ile müştehir olanların eski kahramanlar hakkında inşad edilmiş bulunan eş'ârı kendilerine mahsus olan usûl-i musikî ile okumaları, ağır başlı olanlar için sükûtla istimâı vacip avazelerden addolunurdu. Hele birbirini kovalamak, yekdiğerinin başından külâhını kapıp kaçmak ve biraz dalgınca gidenlerin arka taraftan bel kayışına taktıkları bir tek tabancasını çalmaya çalışmak gibi hâller ihtiyarları ve beyleri dahi güldürürdü.

Semmûrkaş Beyin en ziyade iltizam eylediği şey, Ruslara asla renk vermeksizin Sohum'a kadar sokulmak sureti olmakla gayet mahir deliller delâletiyle dağlar içinde öyle yollar bulup geçerlerdi ki, oralardan senede bir kere bir yolcu geçemezdi. Bu suret ise her hâlde sür'ati men'le biraz ziyadece dolaşmayı icap eylediğinden, üç gün kadar yolda devam ettikten sonra nihayet Sohum'un şimal tarafında vaki Bogri nam karyeye kadar sokuldular.

Vakıa buraya gelinceye kadar sûret-i hareketlerinden Rusya hükûmetine asla renk vermemişlerdi. Karye-i mezkûrede rast getirdikleri on neferden ibaret bir Kazak postasının ikametgâhını birdenbire bastırıp, bunlar tarafından Sohum'a bir haber uçurulabilmek ihtimalini dahi ortadan kaldırmışlar ise de, orada bulunan bir arazi messâhı keyfiyete muttali olur olmaz, hemen hayvanına binip Sohum'a doğru kaçtığı haber alındığından ve şu hâlde artık Sohum'un keyfiyetten bîhaber kalmasına ihtimal kalmadığı gibi donanma-yı hümâyunun oraya vüsulü için tayin olunan gün ve saat dahi takarrüp eylediğinden icab-ı keyfiyyet ümera miyanında lede'l-müzâkere yolun ondan

ilerisini kemal-i sür'atle kat' etmeye ve Sohum'dan kendilerine mukabil asker çıkarılacak ise bari asâkir-i merkumeyi kal'aya mümkün mertebe daha yakın bir mevkide karşılayıp binaenaleyh donanma-yı hümâyuna dahi yakın bulunmaya karar verildi.

Bu karar üzerine gerek süvariler, gerek piyadeler imkân müsaade eylediği kadar sür'atle yürümeye başladılar. Vakıa salifü'z-zikr Boğri karyesi artık silsile-i azîmenin etekleri addolunmakla zeminin arızası o kadar sa'bü'l-mürûr değil ise de, bin beş yüz, iki bin kişilik gayr-i muntazam bir fırka-i askeriyyenin ziyade sür'atle yürüyebilmesini bir dereceye kadar tas'îb edebilir. Bununla beraber Abazaların gayret-i mahsusaları olur olmaz mevâni'i hiçe saydığından yolda devam ile o gün akşam üzeriydi ki Sohum Kal'a'ya yarım saat mesafeye kadar sokulabildiler. Fakat orada kendilerini tamam bir alay Kazak süvarisi karşıladı.

Birinci kitabımızda Sohum Kal'a'da in'ikadını haber verdiğimiz meclis-i hususîyi derhâtır eder, Kazaklar reisi Hartaba dahi aklınıza gelir. İşte Abazaları istikbal eden süvari alayı reis-i merkumun kumandası altında bulunan alay olup, salifü'z-zikr messâh at çatlatırcasına bir sür'atle Sohum'a yetiştiği ve bir cemm-i gafîr Abazaların ayaklanarak ve silâhlanarak Boğri karyesine hücumla orada bulunan Kazak postasını istisâl eyledikleri haberini getirdiği zaman, Sohum kumandanı müzakere ve mütâlâaya asla vakit bulamayarak hemen Hartaba'ya "bin" emrini vermiş ve o dahi derhâl alayını bindirip koşmuş imiş.

Gecenin hululü her ne kadar muharebeyi mani idiyse de Hartaba gayet cesur ve muannit bir adam olup ateş-i ihtilâli daha parlar parlamaz insan kanıyla söndürmeye gayet haris olduğundan gelip çatar çatmaz avcı suretiyle dağıttığı bir bölüğü derhâl hücuma dahi kaldırdı. Nagehânî gibi bir surette demek olan şu vukuât, Semmûrkaş gibi umûr-dîde bir pîr-i kâmilî ve yine tecrübekâr bulunan rüfekasını asla telâşa düşürmeyip, fakat her neferi yıldırım gibi hücum eden Kazaklara karşı yine süvari sevkinden ise piyade ile mukabeleyi müreccah gördüğünden ve bununla beraber beş altı yüz hatve geride vaki gayet taşlık ve arızalı bir mahalli tahassuna elverişli gördüğünden hemen mahall-i mezkûre çekilip ve süvarisini daha geriye alıp piyadesine ateş

ettirmeye başladı.

Vakıa piyadenin işbu ateşi ol kadar şiddetli değildi. Ancak tüfek-endâz neferat ol kadar dürüst nişan alırlardı ki, âdeta patlayan tüfek sadası bir Kazağın ya katl, ya cerh edildiğini haber verirdi. Aradan biraz zaman mürurundan sonra karanlığın gereği gibi her tarafı istilâ etmesi hem tüfek atanlar ve hem de hücum edenler için mani'-i azîm olmakla gerek ateş ve gerek hücum kesildi ise de Kazaklar ric'at denilebilecek bir suretle ric'at etmeyip ertesi sabaha muntazıran hep o hücum eyledikleri mahallerde geziniyorlardı. Biraz ziyadece sokulup da hayalini önde bulunan ve taş arkasında mütehassin olan Abaza tüfekçisine sezdiren Kazağın behemehal bir kurşun yediği sûret-i mahsûsada kayda şayan olan vukuâttandır.

Burada Semmûrkaş Beyin bir tedbiri oldu ki ertesi sabah vuku bulan muharebe için ondan pek büyük istifade edildi. O tedbir ise düşmana karşı pek büyük bir fütursuzlukla askerinden yalnız karakol hatt-ı müdafaasını teşkil eden iki yüz elli neferden maadasını kâmilen uykuya mezun etmesinden ibaretti. Rüfekasından bazıları bu tedbire itiraz eylediler. Kazaklar yalnız at üzerinde muharebe etmeyip iktizasına göre attan inerek piyade suretiyle dahi hücum eyledikleri cihetle, şayet bu gece dahi öyle bir hareket ederler ise kendilerini gafil ve zayıf bulacaklarını ihtar eylediler. Ancak Semmûrkaş Bey "Baskın edecek olan düşman, basılacak olan askerden ziyade ihtiyatlı davranır. Hiç Kazaklar daha bu akşam mukabelemize çıkarak bizim kuvvetimizin, istidadımızın derecesini tecrübe etmemiş oldukları hâlde baskın edip de başlarını belâya sokmaya mütecasir olabilirler mi? Bizim asker onlardan ziyade yorgundur. Bu gece rahat ettirmez isen, yarın sabah kimsede muharebeye takat kalmaz" diye bunların itirazını men ederek en ziyade yorulmuş ve binaenaleyh uykuya, rahata ihtiyaç görmekte bulunmuş olanları rahatlandırıp, karakol hizmetini dahi uykusu olmadığından ve yorgun bulunmadığından bahisle bu hizmete izhar-ı şevk ve hâhiş edenlere havale eyledi.

Vakıa rahata mezun olanlar güya düşman karşısında değillermiş de bir lâtif seyre de eğlenmeye gelmişler gibi kemal-i itmînân ile uykuya varıp rahatlandılar. Zira efradın cümlesi Semmûrkaş Beyin re'y ve tedbirinden kemaliyle emin olup mîr-i mumaileyh bu tertibi icra eyledikten sonra her neferi bizzat ken-

disi ayrı ayrı bekleyecek ve her kaza ve felâketten muhafazaya muktedir olacak imişçesine herkeste bir emniyet-i kâmile ve bir itimad-ı tâm vardı. Bundan maada asâkir-i merkumenin cesâret-i müfriteleri dahi itmînân-ı bâl ile uykuya varmalarına yardım eyledi. Ve illâ düşmanın kemâl-i huşûnet ve hiddet ile aldığı nefesler veya ta'bîr-i âhirle korkusundan dolayı kalbinin halecanla vurduğu darbeler işitilecek kadar yakınında bulunan bir adamın gözüne uyku girmemek dahi hesap içinde dahil olur.

Vakta ki sabah takarrüp ederek sabahın ziyası zulmet-i leyle galebe etmeye başladı. Karakolda bulunan Abazaların nazarıdikkatleri dahi yakında gezen Kazakları fark etmesiyle öteden beriden tek tük patlayan tüfeklerin kurşunları dahi muharebe başlayıncaya kadar bunların hangi mesafede bulunmaları lâzım geleceğini tayin eyledi. O aralık dahi uykuda ve rahatta bulunan Kafkaslılar uyandılar ve bunların dürbün gözleri Kazakları uzaktan dikkatle bilmuayene o gece hiçbirisinin uyumamış olduklarını, uykusuz kalanlara mahsus olan etvar ve alâimden anladılar.

Kazaklar reisi Hartaba güya işi bir suver-i muslihânede nasihatla tesviye etmek ihtimali var ise o ihtimalden istifade için iki eline bir beyaz bayrak alarak ilerlemiş ve bu alâmet görülünce ve bahusus kendisi bu alayın kumandanı olduğu üzerinde bulunan Kazak miralayı üniformasından anlaşılınca, Semmûrkaş Bey dahi iki deynek ucuna birer beyaz mendil bağlayarak ileriye varmıştı. İkisi birbirine mülâki olduklarında Hartaba "Hemşehriler! Niçin bu hareketi ediyorsunuz? İmparator hazretlerinin derece-i kuvvet ve şiddetini bilmiyor musunuz? Geliniz bu çocukluktan vaz geçiniz" diye nasihata başlamış idiyse de, Semmûrkaş Bey "Senin çocuk dediğin kim oluyor? Hem karşındaki ak sakallı kim olduğunu tanıyarak mı bu sözü söylüyorsun?" deyince ve bilhassa Hartaba Semmûrkaş'ın ismini sorup da beyden "ihtiyar Semmûrkaş" cevabını (Roman tamamlanmamıştır* .)

* Hazırlayanın notu.

dısı ayrı ayrı değileyecek ve her kaza ve felâketten mutlaCaya mukadder olacak insiyatine herkesle bir eşitliyet-i kâmile ve bir ittihad-ı tâm 'vardı. Bundan mada aşkın-ı merkumenin cesaretini müşterileri dahi ihtirâs-ı hâl ile uykuya vermalarına yardım eyledi. Ve ilâ dünyanın kemâl-i lüşfiyet ve hiddet ile aldığı neticeler veya ta'dîr-i ihtiraz korkusundan dolayı kalbinin hareketi vardığı darbeler işitilecek kadar yakınında bulunan bir adamın pozitif uyku yirmemek üzeri hesap içinde dahil olur.

Vakta ki sabah teessüf üderek saatının ziyası zulmeti-i leyle gaibe etmeye başladı. Karakolda bulunan Abdazaların nazarlıklarleri dahi yakınla gezen Kazaklara fark etmesiyle *üzeden benden tek tük* pulayan tüfeklerin kurşunları dahi mutaarebe başlayınca, kadar bunların hareketi mesafede bulunmaları *üzere* geleceğini tayin eyledi. O aralık dahi uykuda ve rahatta bulunan Kafkasyalı uyandılar ve bunların dürbün gözleri Kazakların uzaktan dikkatle bilmüayene o gece müdhişinin uyumamış olduklarını, uykusuz kalmalara mahsus olan erzar ve alâmetleri anladı.

Kazaklar reisi Hartaba güya işi bir suver-i muslihânede maslahatlı teşviye etmek ihtimali var ise o ihtimaldere istinade için iki eline bir beyaz bayrak alarak ilerlemiş ve bu alamet yüzünce ve fakat bu atayın kendisi bu atayın kumandanı olduğu üzerinde bulunan Kazak mirahyı üniformasından anlaşılınca, Semmûrkaş Bey dahi iki deynek uçuna biter beyaz mendil bağlayarak ileriye varmışlar. İkisi birbirine mülâki olduklarında Hartaba hemşehrileri Nigin bu barekeli ediyorsunuz? İmparator hazretlerinin derece-i kuvvet ve şiddetini bilmiyor musunuz? Gelinin bu çocuklukları vaz geçiniz" diye nasihata başlamış idiyse de, Sem ürkaş Bey "Senin çocuk dediğin kim oluyor? Hem kaşımdaki ak sakalı kim olduğunu tanıyarak mı bu sözü söylüyorsun?" deyince ve bilhassa Hartaba Semmûrkaş'ın isminî sorup da beyden "Hiliyar Semmûrkaş" cevabını (Roman tamamlanmamıştır.)

---

[1] Hiçmiyanın notu.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARIH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI
YENİ TÜRK EDEBİYATI KAYNAK METİNLERİ DİZİSİ: 2

AHMET MİDHAT EFENDİ

BÜTÜN ESERLERİ

Romanlar V

SÜLEYMAN MUSLÎ

Hazırlayan

Fatih Andı

ANKARA, 2000

Kırk Ambar İlâvesi
Hikâye Gözü

SÜLEYMAN MUSLÎ

Muharriri
Ahmed Midhat

Sahibi
Mehmed Cevdet

(Maarif Nezaret-i Celîlesinin Ruhsatıyla)
İlk Defa Olarak
Babıâli civarında Ebussuûd Caddesi'nde 8 numaralı Kırk Ambar Matbaası'nda basılmıştır.

İstanbul-1294

SÜLEYMAN MUSLÎ

Muharririn Bir Muhâtab-ı Mefrûz ile Muhaveresi

Muharrir -Birader, sizi pek durgun görüyorum. Çehrenizde neşeye benzer hiç bir şey yok.

Muhatap -Âlemin renk renk cilveger olan metâib-i mütenevviası biraz da mütecessis olan zihinleri yordukça insanda neşe mi kalır?

Muharrir -Metâib-i mütenevvia-yı âlemle it'âb-ı zihin etmeğe bir me'mûriyyet-i mecbûriyyeniz var mı?

Muhatap -Yok amma insan gördüğü şeyler üzerine icrâ-yı muhâkemeden fikrini menetmek kabil midir?

Muharrir -Bir dereceye kadar adem-i kâbiliyyetini hatırınız için teslim edeyim. Fakat zannedersem böyle bir me'mûriyyet-i mecbûreniz olsa bile o meşgûliyetin evkât-ı muayyenesi olup, insan zikrolunan muayyen vakitlerde vazifesini ifâ ettikten sonra bir de it'âb edilen zihni dinlendirecek zaman tahsis eyler. Bilirsiniz ya! Zihnin lâ-yenkatı' it'âbı sıhhat için ziyadesiyle muzırdır.

Muhatap -Hakkınız var. Ancak maddî ve manevî zihnimi yorabilecek bin türlü şeyleri nasıl defedebilirim?

Muharrir -Yine zihninizi yoracak bin türlü şeylerle.

Muhatap -Tuhaf söylüyorsunuz efendim. Yorgunluk yorgunluk üzerine inzimâm ederse, bundan zihin için bir dinlenmek nasıl hasıl olabilir? Siz ise zihnin aleddevam teabını muvafık bulmuyor idiniz.

Muharrir -Bunu size pek kolay tarif edebilirim. Bir kere oturduğunuz yerde birçok saatler otursanız, tahammül edebilir misiniz?

Muhatap -Tahammül olunur mu ya? Elbette otura otura yorulurum.

Muharrir -Demek oluyor ki oturmak metâibden madud bir şeydir. Oturmaktan hasıl olan yorgunluğu def için ne yaparsınız efendim?

Muhatap -Bedîhîdir ki biraz da ayağa kalkarım.

Muharrir -Ya bir çok saatler ayakta kalsanız tahammül edebilir misiniz?

Muhatap -Onun da derecesi aşınca insanı yorar.

Muharrir -O halde sabit olur ki ayakta durmak dahi başkaca bir teabdır. Oturmaktan hasıl olan teabı ayakta durmak teabıyla ve bunu dahi evvelkisiyle defetmek mümkün oluyor ya! Şu halde sabit oluyor kibir yorgunluğun üzerine diğerinin inzimâmı insanı iki kat yormayıp, belki dinlendiriyor.

Muhatap -Vakıa öyle oluyor.

Muharrir -Öyle ise bir takım maddî ve manevî meşâgil sizi üzerek yoruyor ise birçok meşâgil-i uhrâ ile kendinizi eğlendirerek dinlendirebilirsiniz.

Muhatap -Ah birader! Hangi tarafa baksam kendimi eğlendirecek hiçbir şey bulamıyorum ki...

Muharrir -Yok ama bu kadar da bedbin olmayınız. Her şeyden behemehâl üzülecek bir şey arayan insan için bu dünya büsbütün bir dâr-ı meşakkat kesilir.

Muhatap -Öyle ya, öyle ya! Dâr-ı meşakkat değil mi?

Muharrir -Değildir diyecek olsam ve bunu isbata çalışsam zaten şu mağmûmiyyet-i hâlinizde sizi bir kat daha üzmüş olacağımdan lûtfedeyim de bu sözünüzü tasdik edeyim. Fakat âlemin mihen ve meşakkatine mağlûbiyetle bir menkûbiyyet ve makhûriyyet-i ebediyye içinde kalmak reva mıdır?

Muhatap -Sanki şu mukaddemât ile hangi bir maksadınızı yürütmek istersiniz?

Muharrir -Şimdilik daha onu söyleyemem. Sizi gündüzleri ne zaman görsem böyle bir durgunluk ve yorgunluk içinde bulurum. Fakat gecelik halinizi bilmem. Evvela onu öğrenmek isterim. Geceleri nasıl vakit geçiriyorsunuz?

Muhatap -Hemen hemen herkes gibi. Yani akşamları ekser adamların fena ve muzır olduğunu bilerek mücerret bir neş'e-i cüz-'iyye için müracaat eyledikleri çareye biz de müracaat ederiz. Vakıa pek muvakkat bir neşe ise de artık nasılsa alışıldığından devam ediliyor. Badehu yemek. Ondan sonra da ya birkaç ahbap sana gelir, ya sen birkaç ahbaba gidersin. Gelsin laklakiyât.

Saat dörtte beşde de yatağına girer yatarsın. İşte bu kadar

Muharrir -Hepsi ne ise ne! Lakin o laklakiyât yok mu? İşte o laklakiyât hep gündüz zihninizi işgal ve it'âb eden meşâgil ve metâib-i maddiyye ve maneviyyenin tekerrürü demek olacağından ben size yemin ederim ki dağılmak zamanı gelip de laklakiyâta mecburen hitâm verildikten sonra yatağınıza girdiğiniz zaman dahi zihniniz rahat bulamayarak, hatta ekseriya uykunuz bile kaçar.

Muhatap -Vakıa itirafa mecburum ki burası da böyledir.

Muharrir -Güzel ama a birader, gündüz zihin yorgunluğu, akşam zihin yorgunluğu, gece yatakta zihin yorgunluğu! Buna polattan yapılmış zihin olsa tahammül edemez.

Muhatap - Pekâlâ! Gece laklakiyât ile vakit geçirmeyelim de, bezik veyahut vist [?] oyunlarıyla mı vakit geçirelim?

Muharrir -Gündüzki yorgunluğunuzu arttırmaz ise bile hiç olmazsa tecdid edecek musâhebât ile vakit geçireceğinize keşke bir oyunla vakit geçirerek gündüzki yorgunluğu defetseniz daha kârlı çıkardınız. Bana inanmazsanız en ziyade itimat eylediğiniz bir tabibe sorunuz da bakınız. Fakat metâib-i yevmiyyeyi defedecek meşâgil-i leyliyye yalnız oyuna da münhasır olamaz ya!..

Muhatap -Ha! Demek oluyor ki demin itâsını tehir ettiğiniz nasihati şimdi vereceksiniz öyle mi?

Muharrir -Estağfurullah! Size kendimi nâsih suretinde göstermekten teeddüb ederim. Zaten söyleyeceğim şey bilmediğiniz bir keyfiyet de değildir. Akşamları taamınızı edip kahvenizi, çubuğunuzu içtikten sonra uyku zamanına kadar vaktinizi mütalâa ile geçirseniz mümkün olamaz mı? Bu suret gündüzki yorgunluğunuzu bütün bütün tahvil ve tağyîr ederek yatağınıza o kadar istirahat-i fikr ile girersiniz ki tarif kabul etmez. Hele yatakta uykunuz gelinceye ve kitap elinizden düşünceye kadar mütalâayı itiyat etseniz sıhhat için bundan büyük hüsn-i tesir olamaz. Hatta hıfz-ı sıhhat kavâidiyle iştigal eden bazı etıbbâ meyanında bu nokta üzerinde büyük büyük bahisler vuku bulmuştur. Okunan şey fikr-i tecessüsü gıcıklayarak insana merak verecek husûsâttan olursa uykuyu kaçıracağı ve bunun da başkaca bir yorgunluk olacağı makãm-ı itirâzda dermeyan edilmiş bulunduğu

halde mütalâa edilen âsâr böyle uykuyu kaçırarak birkaç saat insanı işgâl edecek husûsâttan olursa bunun mazarratı şöyle dursun bilâkis daha ziyade faydası görüleceği hakkında ittifâk-ı ârâ hasıl olmuştur. Zira mütalâa edilen eserin zihne bu kadar tesirâtı olursa insanı evvelce bulunduğu yorgunluk âleminden büsbütün ve bilkülliye çıkarmış demek olacağından böyle âlem-i taab ve meşakkatten büsbütün tecerrüd sıhhat için elbette hüsn-i tesirden hâlî kalmayacağı tahakkuk eylemiştir.

Muhatap -Bu mütalâanızı teslim ettik. Lâkin ne okuyalım efendim? Gazetecilerimizin, esası hiç bir fenne, hiç bir kaideye mübtenî olmadığı halde kendi evham ve zunûn-ı mahsûsalarından ibaret bulunan muhakemâtını mı okuyalım?

Muharrir -Hiç bir şey okumamak takarrür eylediği halde bunları okumak dahi o kadar istikrah edilecek bir şey olmamalıdır.

Muhatap -Demek oluyor ki bir şey okumak mukarrer oluyor ise, bunları okumaz isek de zararı olmayacak. Vallahi efendim ben mütalâa taraftarıyım. Hemen her çıkan kitabı okurum. Fakat yakında kitap çıktığı da yok. Halkımız gibi üdebamız da acayip. Bir zaman vaki oldu ki eli kalem tutanlar da tutmayanlar da kitap yazmaya başlayarak, mütalâasına yetişemez olduk. Şimdi ise yeniden hiç bir şey çıktığı yoktur. İçlerinde en devamlısı siz olacağınız mukaddime-i teşebbüsâtınızdan anlaşıldığı halde hemen seneler geçti ki, siz de işten el çektiniz.

Muharrir -Hiç ben işten el çeker miyim? Benim bu cihanda ve sizin nazarınızda varlığımı isbat eden şey tahrir yolunda bin nekayısıyla beraber elden gelenden ibaret olmak üzere arz eylediğim hizmettir. Ben bu hizmetten feragat edecek olsam âlemde mevcudiyetimden feragat etmiş sayılırım.

Muhatap -Korkarım yine meydana koymak üzere yeni bir şey hazırladınız. Fakat *Hasan Mellah* serlevhalı hikâyenizi geçmez, bari onunla beraber olmazsa adeta itiraz etmekliğime müsaadenizi şimdiden rica ederim.

Muharrir -*Hasan Mellah*'ın sair hikâyelere rüchanı hakkında şimdiye kadar pek çok adamlardan sözler işittim. Lâkin suret ve keyfiyyet-i rüchânına dair ettiğim istîzâhâta kemâliyle muvafık cevap alamadım. Pek çoğunun efkârı bu hikâyenin

memleketimizde yazılmış olan yerli hikâyeler meyanında en büyük bulunmasından dolayı müreccah tutulacağından ibaret kalıyor.

Muhatap -Ben hikâyenin büyüklüğüne küçüklüğüne asla ehemmiyet vermem. Suret-i tertib ve tasvirine bakarım. Hikâye denilen şey yalnız bir zatın sergüzeşt-i ahvâlinden ibaret kalırsa, ona hikâye demekten ziyade bir tercüme-i hâl demek yakışık alır. Lâkin *Hasan Mellah*'ı biz bugün parça parça edersek içinden üç beş tane mükemmel hikâye çıkar.

Muharrir -Bu sözünüzü tamamıyla kabul ve tasvib ederim.

Muhatap -Sözümü daha bitirmedim. *Hüseyin Fellah* dahi pek güzel bir romandır. Lakin doğrusunu ister misiniz? O hikâyenin en büyük bir kusuru zemininin müsaadesi derecesinde tafsilli yazılmamasıdır. Eğer o dahi *Hasan Mellah* derecesinde tafsilli yazılmış olsaydı, Şehlevend'in, Ömer'in, Civelek'in, haydutlar reisi Ahmed'in ve bizzat *Hüseyin Fellah*'ın ahvâl-i husûsiyyesi lüzûmu kadar tafsilât ile şubelendirilmiş bulunsaydı, o da *Hasan Mellah* gibi bir eser-i azîm olmak mertebesini ihrâz ederdi.

Muharrir -*Paris'te Bir Türk*'e ne dersiniz?

Muhatap -Pek mükemmel! Paris'e gidecek olan Türk'ü bu asr-ı hâzırda göndermek matlûb olduktan sonra bundan âlâsı yazılamaz diye dava etseniz, kimse size itiraz ile hak kazanamaz. Hikmet-i İslâmiyye mükemmel, hikmet-i medeniyye âlâ. Hissiyât-ı insâniyyeye diyecek yok. Nukât-ı işvebâzâne insanı gerçekten mütehassis edecek bir surette. Hasılı evvelinden âhirine kadar insanı her bâbı bir başka suretle eğlendirebilecek bir eser-i cemîldir. Fakat onun da bir kusuru var.

Muharrir -Neresi?

Muhatap -Madem ki Paris'e bir Türk gönderecektiniz, niçin bundan bir asır mukaddem göndermediniz de asr-ı hâzırda gönderdiniz? Paris'in bundan bir asır mukaddemki ahvâli böyle bir hikâye için hâl-i hâzırdan daha pek çok ziyade müsaitti. Bunca politika mesâili, bu kadar hafî cemiyetler, ser-riştesi kaybolmuş nice bin esrar! Bunlar hep bir hikâye-nüvîsin fikr-i mütecessisine büyük büyük sermaye olacak şeylerdir.

Muharrir -Anladım efendim, anladım. Demek oluyor ki

hikâyede ezmine-i sâlifenin biraz daha uzacıklarına atf-ı nazarı şart koymaktasınız. Yani roman istorik (roman-historique) dedikleri surette esası tarih üzerine mübtenî hikâyeleri tercih ediyorsunuz. Bunda fikrim sizinle beraberdir. Paris'e gönderdiğim Türk'ü, buyurduğunuz vechile büyük ihtilâl zamanında göndermeyi kurmuştum. Lâkin ortada politika temevvücâtından başka hiç bir şey bulunmadığı bir devirde yalnız hissiyât-ı kalbiyye ve mesâil-i insâniyye ve medeniyyeden ibaret bir vak'a tasvirini zemin ve zamana muvafık bulmadım. Maahâza o devire isnâd ile diğer bir hikâye tasviri ihtimâlinin önüne set çekilmedi ya? Şimdiki halde ise elde mevcut ve eski tarihin en garip bir kaç mesâili üzerine mübtenî bir yeni hikâyem var ki ismine *Süleyman Muslî* tesmiye eyledim.

Muhatap -Ha! Demek oluyor ki hikmetten, hıfz-ı sıhhatten, edebiyattan dolaştırarak getirdiğiniz sözü bu yeni hikâyenizi tavsiye noktasına rabt edip bitireceksiniz. Fakat ben evvelki sözü tekrar ederim. Garâbet-i tertîb ve tasvîr ve tahrîrde *Hasan Mellah* derecesini bulur ve bâhusûs onu geçerse memnûnen mütalâasında devam eylerim. Zira laklakiyât ile geçen vaktin bu misillü âsâr-ı nefîse mütalâasıyla geçen vakit kadar tatlı mürûr etmemekte olduğunu tecrübe etmişlerdenim.

Muharrir -Madem ki bir hikâyenin ustalığı ve letâfeti yekdiğeri içine girmiş ve inde't-tahlîl üç beş hikâyeye inkısâmı kabil bulunmuş olan mesâil-i garîbenin esasları tarihe dahi tatbik olunmasıyla hasıl olacağını kestirmişsiniz, o halde bu yeni hikâyemi dahi nazar-ı tahsîn ile kabul buyuracağınıza şüphem kalmaz.

Muhatap -Bu hikâyeye de *Hasan Mellah*'a koyduğunuz gibi bir mukaddime koyacak mısınız? Ve o mukaddimede dahi itiraz için kâri'lerinize hak verecek misiniz?

Muharrir -Hayır efendim! Bu hikâyeme başka bir mukaddime koyacağım. İşte şu muhaveremizi mukaddime ittihâz eyleyeceğim. Her serbest fikir, her eseri muâhezede haklı olduğu gibi, bunu dahi muâhezede haklı olmak zarurîdir.

Muhatap -Öyleyse vesâyânızı kabul ettik. Ba'demâ gündüzki metâib-i zihniyyeyi akşamları *Süleyman Muslî* hikâyenizi mütalâa ile def'e çalışacağız. Lâkin tertib ve tasvirince ve

tarihe tatbik ve tahrirince fikrime muvafık gelmeyen yerler için itirâzâtıma dayanmaya şimdiden hazır olunuz.

Muharrir -İnşaallah sizi itiraz ve muâheze külfetlerini ihtiyâra mecbur edecek kadar kusurlarım vukû bulmaz.

Birinci Kitap

Birinci Bap

Âlemde insanoğlunun en ciddî bir suretle ehemmiyet verdiği şeyleri kahkahalarla gülünecek maskaralık yerine koyarak ömrünü bunlara gülmekle geçirmiş olan hakîm-i meşhûr Diyojen'in zamanında elhâletü hâzihî en ciddî bir nazarla telakkî etmekte olduğumuz fenn-i târih yalnız Homer'in hayâlât-ı latîfe-i şâirânesiyle, bir de Heredot'un şimdiki edebiyata nisbetle roman istorik (roman historique) yani esası tarihe müstenid hikâye suretinden pek de uzaklaşamayan rivâyâtından ibaret olmasa ve benî beşerin mezheb-i kelbî nazarında çılgınlıkları addolunan vukûât-ı umûmiyye kütüphaneler dolusu ciltlere dercedilmiş bulunsaydı insanoğlunun filhakika çılgınlığına haml edilmesi hemen zarurî olan vukûât-ı cesîmeye gülmekten hakîm-i müşârün ileyhin başka hiç bir şey üzerine gülmeye vakit bulamayacağı derkâr idi.

Bu kazıyyeye "derkâr idi" diye kuvvetli bir hüküm vermekle hata etmemiş olacağımızı itikad eyleriz. Zira teşebbüsât-ı cihangirânesinin neş'esiyle sermest olan İskender-i sâhib-kırânın hakîm-i müşârün ileyhe teveccühle kendisini davet eylediği zaman vermiş olduğu "Gölge etme başka ihsân istemem" cevabını elbette sâhib-kırân-ı müşârün ileyhin beşeriyete mahsus berminvâl muharrer mecnunluktan ibaret bulunan efkâr ve âmâl-i istîlâkârânesine karşı hande-i istihfâf ve istihzâ ile gülerek vermiş olmasına kim şüphe eder?

Evet! Diyojen ezmine ve a'sâr-ı cedîdede de gelmiş ve tarihi görmüş olsaydı müddet-i ömrünü bunun mevâdd-ı mündericesine karşı gülmekle imrâr edeceği derkâr idi. Çünkü kendi zamanından beri cihan ber-endâzlıktan ibaret efkâr-ı hodserânesi sevkiyle sâha-i arzı alt üst etmiş pek çok İskender'ler değil, böyle nice binlerce İskender'lerden mürekkep cemaatler, milletler dahi zuhûr eylemiştir ki bunların teşebbüsât-ı vâkıaları tahtında müstetir bulunan sır ve hikmet yalnız Diyojen gibi gülen hükemâyı değil, ağlamayı re'sü'l-hikmet ittihaz etmiş olanları bile gülmekten çatlatabilir.

Evlâd-ı Âdem'den böyle bir cinnet-i müştereke ile cihan berendâzlığa çıkmış olan halk meyanında en gülünç komedyayı

teşkil ve tesis etmiş olanlar ehl-i salîb denilen cemaat addedilse şayandır. Tevârîh-şinâsân-ı ihvâna hafî olmadığı vechile Pierre Lermit gibi cinnet-i mutlakası husûsunda tarihin asla şüphesi olmayan bir mecnunun sözüyle bütün Avrupa yerinden oynamış ve güya Kudüs-i Şerîf'ten ve hatta imkân müsaade edecek olsa bütün rû-yı arzdan ehl-i İslâm'ı ihrâc edip itikadlarınca zulemât-ı İslâmiyye'yi envâr-ı diyânet-i Mesîhiyye ile izâle için ta Avrupa'nın içerilerinden beri derlenerek toplanarak Kudüs-i Şerîf'e kadar bir seyl-i belâ gibi akıp gelmişti.

Bu keyfiyyet-i azîmenin ehemmiyyet-i târihiyyesinde olan büyüklüğü takdir edebilmek için Avrupa'nın içeri taraflarından Kudüs-i Şerîf'e kadar gelen bir cemm-i gafîri zihinlerde bugün gelivermiş gibi tasavvur etmek hakikate vusûlden insanı men eder. Düşünmelidir ol zamanı ki Avrupaca mürâsele tarîkinin darlığından ve suûbetinden nâşî cenup taraflarından bile Kudüs-i Şerîf ziyaretiyle mümtâz olanlar parmakla gösterilir ve kıt'a-i mezkûrenin memâlik-i vustâsınca mesela Fransa'ya gitmiş bir Alman veyahut Almanya'ya gitmiş bir Fransız şimdiki devr-i âlem seyyahlarından ziyade hüküm yürütürdü.

Terakkiyât-ı medeniyyenin şimdiki sürat ve suhûlete nisbetle binde bir sürat ve suhûleti dahi vaad ve temin edemediği bir zamanda Kudüs-i Şerîf'in fethi niyyet-i mutaassıbânesiyle yüzbinlerce karı erkek, çoluk çocuk, ihtiyar genç, pîr bernâ, sakat sağlam, kırık dökük, aç susuz, çırılçıplak sefelenin Almanya ve Avusturya ve Macaristan ve Bulgaristan ve Anadolu gibi hemen ömürlerinde isimlerini bile işitmedikleri garip memleketlerde sedd-i ramak edecekleri bir lokma ekmeği dilenerek ve soğuktan ve çıplaklıktan tir tir titreyerek, sürüm sürüm sürüne sürüne geldiklerini ve mesela henüz Bulgaristan'da iken karşıdan bir kubbe görecek olsalar "Kudüs-i Şerîf olsa olsa bu olmalıdır" diye hemen secde-i tazarrua vardıklarını hangi âkil görse veyahut işitse gülmez ki? Hatta Diyojen dahi bu komedyaya kahkahalarla [nasıl] gülmesin?

Eğer o zamanlar millet-i İslâm'ın kuvve-i müdâfaası bir takım tavâif meyânında münkasım bulunmamış olsaydı bu cemm-i gafîrin ümîd-i tâm ile azîmetlerinden ziyade mağlûben ve makhûren gayet yeis ile geldikleri tarafa doğru firarlarını görmek daha büyük bir komedya yerine geçebilirdi. Ancak memâlik-

i İslâmiyye'nin bir takım tavâif-i mütegallibe elinde münkasım olması her bir mânie mukabil iktihâmı göze aldırmış bulunan işbu mecânîn alayına filhakika hedef-i ümidleri olan Kudüs-i Şerîf'e kadar, velev ki muvakkaten olsun, yol açabilmiştir. Maahâza şu muvaffakiyyet-i muvakkate mes'ele-i azîmede intizâr edilen türlü türlü komedyaların ser-zede-i sâha-i temâşâ olmasını men etmiş zannolunmasın. Bilâkis nevbet nevbet arâzî-i mukaddeseye gelen ehl-i salîb sanki oralara cidden komedya oynamaya gelenler gibi her sene bir yeni mudhike ile kıyamete kadar erbâb-ı târihi güldürecek yâdigârlar bırakıp gitmişlerdir.

Süleyman Muslî serlevhasıyla tasvir ve tahririne şürû eylediğimiz şu hikâye işte memâlik-i İslâmiyye içinde böyle bir büyük oyunun zaten uyanmaya başlamış olduğu bir zamana yani hicretin altıncı asrı evâhiri ile yedinci asrı evâiline müsâdif olmuştur. Vakıa zikir ve hikâye edilecek olan fıkarâtın lezzeti bihakkın çıkarılmak için arâzî-i mukaddeseyi istîlâ eden Frenkler'in usûl ve âdât-ı beytiyye ve kavmiyye ve milliyye ve askeriyyelerine dair bir çok şeyleri bilmek veyahut bildirmek lüzûmu derkâr ise de hikâyemizin işbu birinci kitabını bir ehl-i salîb tarihi olarak kaleme almak azminde bulunmayıp erbâb-ı mütalâayı zevk-yâb eyleyecek bir hikâye olmak üzere tahrir etmekte bulunduğumuzdan ve hikâyemizin işbu tâife-i salîbiyyeye ait olan kısmını onların âdât ve usûlüne tatbîkan yazmak sâlifü'z-zikr maksûdu yine istihsâl edebileceğinden bir takım malûmat-ı mütekaddime-i târihiyye ile kâriîn-i kirâmı sıkacak yolda tatvîl-i makālden sarf-ı nazarla hemen maksûda şürû etmeyi daha münasip gördük.

İkinci Bap

Kudüs-i Şerîf'in tahmînen üç konak kadar cenûb-ı garbîsi semtinde "Kerek" tesmiye olunur büyücek bir köy vardır ki Lübnan dağlarının hemen hemen çöl ile hem-ser olacak mertebede inhitat peyda eyleyen etekleri civarında bulunarak, o tarafların guzât-ı İslâmiyân ile tâife-i ehl-i salîb meyanında bir ma'reke-i dâime halini aldığı zamanlar bu köyceğiz defeâtle eyâdî-i müslimînden Frenkler'e ve bunlardan müslümanlara intikāl eylemiştir.

Hikâyelerde bir âdet-i umûmiyye suretini kesbetmiş olduğu

vechile eğer burada karye-i mezkûrenin ahvâl ve letâfet-i mevkiiyesini tafsil etmekliğimize intizâr buyuruluyor ise erbâb-ı mütalâayı intizârda bırakmamak için hemen haber vermeye müsâraat gösteririz ki, karye-i mezkûre gerek bir ressamın ve gerek bir musavvirin kalemini tahrik için hevesini teşvik edecek letâfet-i tabiiyye ve sun'iyyeyi elhâletü hâzihî hâiz olmadığı gibi hikâyemizin taalluk eylediği a'sâr-ı sâbıkada dahi böyle bir husûsiyetle meşhûr değildi. Hikâyemizce bunun bir medâr-ı iştihârı varsa o dahi târih-i hicretin altıyüz otuz sekiz senesine doğru orada vukûa gelen bir vak'a-i garîbe ve acîbedir ki onu da ber-vech-i âtî haber veririz:

Sene-i mezkûrenin Haziran'ı içinde bir akşam üzeri papazlardan, şövalyelerden, ahaliden epeyce kalabalık bir cemiyet ehl-i salîbin kendi inşaâtından bulunan köy kilisesinin havlusunda bilictimâ mühim bir mesele üzerine idâre-i efkâr ederlerdi. Bu cemiyetin inkısâmını haber verdiğimiz üç sınıf erbâbından şövalye namıyla zikreylediğimiz ikinci sınıf, papazlar ve ahali tabirleri derecesinde erbâb-ı mütalâaca malûm olmasa yeri vardır. Yeni ve eski bir çok âsâr-ı Osmâniyye'de bu sınıf şövalye ve kavalyera diye kaydolunmuş ise de burada dahi sınıf-ı mezkûra dair çend kelimeden ibaret izâhât îtâsı faydadan hâlî kalmaz.

İşbu şövalyeler ehl-i salîbin İslâm üzerine açtıkları tarîk-i mücâdelede müddetü'l-ömr cenk etmek için vakf-ı vücûd eylemiş bir takım mücâhidîn-i dîn idiler ki elhak emr-i muhârebede bir hayli yararlıkları münker olmayıp, hele cenkcilik ve mertlik ve mürüvvet-perverlik şiârlarına pek ziyade süs vermeleri bunlara isnad olunan bir takım hikâyâtta her birini birer Kahramân-ı Kâtil kadar büyültmek için erbâb-ı kaleme bir sermaye-i mübalâğa olmuştur.

Kilise havlusunda edilen müzakere o gün yarın için ehl-i İslâm ile derdest bulunan bir muharebeye dair olup erbâb-ı müzâkere asâkir-i İslâmiyye'nin o civarda kâin bir mahalde bulunduğunu tahmin eyledikleri cihetle buna mukabil edilecek tedbiri üç sınıf erkân-ı müzâkereden her biri kendi hâl ve mevkilerine ve vaz' u tavırlarına pek güzel yakışık alabilecek surette ityân ederlerdi. Asâkir-i İslâm'ın sadme-i hücumu altında birkaç defa ezilmiş bulunan ahâlî-i karye düşmanın vürûdundan mukaddem çoluğu çocuğu Kudüs-i Şerîf taraflarına doğru aşırmak ve yalnız

cengâverler köyde kalarak İslâm'a mukabil ol suretle cenk etmek cihetini alâyim-i haşyet ve heyecan çehrelerinde nümâyân olduğu halde re'y edip, papaz gürûhu eğer çoluk çocuk Kudüs taraflarına aşırılırsa o halde büyücek mahallerden edilecek istimdâdların ol kadar tesiri olamayacağını ve bir takım karı kızan İslâm atlılarının pâmâl-i huyûlü olacağı gerek Kudüs ve gerek sâir büyük yerler de nazar-ı mülâhazaya alınırsa daha ziyade bir gayret ve ehemmiyetle imdada müsâraat gösterileceğini ve hatta şövalyeler dahi aceze-i nisvân ve etfâli esâret-i İslâmiyye'den kurtarmak gayretiyle fedâ-yı ser ü cân edercesine çalışacaklarını kendi kendilerine bilhesâb ahâlinin ber-minvâl-i muharrer reylerini cerh ederek şu kadar var ki müslümanlar gibi bire kadar izâlesini vacib itikad ettikleri bir düşmana karşı merdâne cenk etmek lâzım gelmeyeceğinden latîf bir hud'a-i harbiyye tertibiyle bunları bire kadar mahvedecek bir dâma düşürmek lüzûmunu tavsiye ederler ve şövalyeler ise galebeyi kılıç kuvvetinden başka bir şeyden beklemek kahramanlık şânına şayan olmadığından ve kendi pençe-i zûr-âverlerine mukabil Arap askeri hiç mertebesinde kalacağından bahisle düşman nerede ise hemen üzerlerine varılıp cenk edilmesi tarafında bulunurlardı.

Lâkin şövalyelerin bu dâvâ-yı mağrûrâneleri içinde sıdk ve hakikat ancak yüzde beş nisbetinde kalıp bu dahi meclis-i müzakerede hazır bulunan kadınlara horozlanmaktan neş'et etme bir şey bulunduğu ve gayretin yüzde doksanbeş nisbeti ise yalnız kahramanlık kibirinden münbais bir kuru gürültüden ibaret olup hele bu misillü müzâkerâtta hemen daima papazların reyi tefevvuk etmek o zamanın her halinde görülen usûlden olduğu münasebetiyle bu defa dahi rey papazlarda kaldı.

Arap askeri üzerine merdâne yürümektense bir hud'a-i harbiyye ile varılmak lüzûmu tekarrür eyledikten sonra bu hud'anın mahiyeti tayin edilmek lâzım gelip bir hayli kîl ü kâlden ve sözün en doğrusu bir çok güft ü gûy-ı bî-meâlden sonra bulunabilen tedbir İslâm üzerine geceleyin ale'l-gafle bir hücum etmekten ve fakat düşmanı şaşırtmak için başlarına kefiye ve arkalarına maşlah giymekten ibaret kalıp bu halde düşmanın nerede olduğunu öğrenmek lüzûmu meydana çıktı ve bunu tahkik edecek bir muktedir adam aranmaya başlandı.

Cemiyet ve umûmiyet üzere müzâkere edildiği zaman suret-i

fedâkârîde görünür ve hatta o yolda pek ileriye varır bir çok adamlar bulunduğu ve fakat iş için er taleb olunduğu zaman o fedâkârların hemen hepsi bulundukları noktadan bir değil beş on adım geri çekildiği adeta bu misillü müzâkerâtın cümlesinde görülüp tecrübe edilmiş ahvâldendir.Bu halin bir tecrübesi dahi o gün Kerek karyesi kilisesinin havlusunda mün'akid cemiyet-i müzâkerede sebkat eyledi. Zira beş on dakika evvel tenkîl-i a'dâ gayretiyle evc-i a'lâ-yı iğtirârda bâlâ-pervâz olan kahramanlar meyanında ordu-yı İslâm'ın ahvâlini sırran teftiş ve tahkîk edip haber getirmeye mütecâsir olabilecek hiç bir kahraman bulunamadı.

Papazlar bu emr-i mühimme kimi memur edelim diye etraftan adam aranıp durularken bir de onaltı onyedi yaşında bir çocuk meydana atılarak "Ben giderim. Hem bu işde muvaffak olacağıma hiç şüpheniz olmasın!" demesin mi? Halka bir durgunluk, şövalyelere bir istihfâf ve istihzâ tebessümü geldi. Papazların ise çeşm-i tecessüsleri fal taşı gibi açıldı. Zira bunlar pek çok tecrübeler geçirmiş adamlar olduklarından, ummadığın taş baş yarar şivesinde olan hakãyıkın bazı kere manadan fiile intikãl eylediğini dahi sâirlerinden âlâ bilirler.

Çocuk buğday renkli, nahîf endamlı, kara kaşlı kara gözlü, beyzî sîmalı, zekâ ve şecâat-ı tab'ına tavır ve sîmâsı şehadet eder bir âfet olup eğerçi Latince'yi pek dürüst söylemekte idiyse de şîve-i ifâdesi kendisinin Arap olduğunu yani an-asıl müslüman iken tanassur etmiş bulunduğunu gösterebilirdi. Bir cür'et-i hakîkiyye, bir azm-i ciddî ile ortaya çıkıp da ahalinin istiğrâbı ve şövalyelerin istihfâfı dava eylediği hizmetin kendisinden me'mûl olamayacağına delâlet eylediğini derhal tefehhümle dedi ki:

-Yapamayacağım bir şeyi arz etmiyorum. Vakıa pek tehlikeli bir işi deruhde ediyorsam da....

Bir papaz: -Senin kadar cüretli olanlar için hiç tehlikeli addolunamayacak bir iştir.

Bir şövalye: -Onun kadar bir çocuktan hiç de ümid edilemeyecek bir iştir zannederim.

Papaz: -Yararlık büyüklüğe mahsus değildir. (Çocuğa) Söyle çocuğum, söyle.

Çocuk: -Pek tehlikeli bir işi deruhde ediyorsam da bu hizmete mukabil sizden isteyeceğim mükâfâta nâiliyet için başka tarîk dahi göremediğimden, ya bu yolda ölmek veyahut maksûduma yine bu yolla nâil olmak için her tehlikeyi göze aldırmaktayım.

Diğer bir papaz: -Beklediğin mükâfât nedir?

Çocuk: -Eğer bu hizmeti îfâ edebilirsem, Mariya Konstanse'yi bana tezvîc eylemenizi isterim.

Papaz: -Hangi Mariya Konstanse'yi?

Bir şövalye: -O Mariya Konstanse kim oluyor?

Çocuk: -Mariya Konstanse oluyor. İşte şu kız.

diye hazır olan kalabalığın içerisine dalıp yirmi yirmibir yaşlarında uzun boylu, geniş omuzlu, endamı gayetle mütenasib, tence beyaz, çehrece pek güzel bir kızı elinden tutarak getirdi, hey'et-i müzâkereye gösterdi.

Bu hâle huzzârın istiğrâb edecekleri derkârdır. Fakat zaman ve mevki öyle uzun uzadıya taaccüb ve istiğrâba müsait olmadığından yalnız kızın bu çocukla izdivaca rağbeti olup olmadığı sual edildi ve kız, çocuğun köle olması münasebetiyle izdivacına amcası bulunan Leon Konstanse rıza göstermediğini ve kendisi ise bu çocuğun belâ-yı aşkıyla mübtelâ olduğunu der-miyân edip, filhakika Leon Konstanse denilen cengâver hemen ortaya fırlayıp "Kılıcımızla esir etmiş olduğumuz bir Arap köleyi familyamız a'dâdına nasıl idhal edebiliriz?" diye itiraz ve mümânaatını tekrar eylediyse de hey'et-i cemaat "Bugün fedakârlık günüdür. Eğerçi bu çocuk vaadini ifa eylerse, kızı sen vermeyecek olsan bile biz veririz" dedi ve her halde çocuk ile mukavele akdedilerek teftiş ve tecessüs için kendisinin i'zâmına karar verildi. Verilen karar çocuğun çehresinde nedamet ve peşîmânîye veyahut havf u hırâsa delâlet edecek bir alâmet göstermedikten maada bilâkis bir büyük itmi'nân ve istirâhat-ı kalbe delâlet edebilecek beşâşet emâreleri göstermiştir. Bu tavr-ı mücterâne ile "Ben hemen şimdi gideceğim. Lakin bilirsiniz ki bu iş piyade olarak görülemez. Bir at isterim. Silâh isterim. Hem de en âlâ atlardan, en âlâ silâhlardan isterim. Zırh, miğfer, kolçak, meç, hançer, kargı, ok, yay gayet mükemmel olmalı." d di ve şu levâzımı arz edişi he'et-i cemaat nazarında azminde olan kuvveti bir

kat daha teyid etmekle levâzım-ı mezkûre derhal tedârik ve teslim edildi.

Üçüncü Bap

Bu çocuğa köyce Baptistin ismi verilmekteydi. Tedarik edilen zırh takımını giydikten ve silâhları kuşanıp ata bindikten sonra matlûbu olan Mariya Konstanse'nin elinden tutup "İşte emelimizin husûlü zamanı hulûl eyledi. Vaadlerini unutmamalısın. Elbette bana şu ağır hizmeti tahmîl etmiş ve beni bu suretle silâhlayıp şu ata bindirmiş olan bu cemaat beni bundan sonra esir itikad edemez. Ben hür olduktan ve böyle şövalye suretiyle atlandıktan sonra sözünde durmayan maşukama neler yapabileceğimi hatırından çıkarmamalısın. Edeceğim nidaya güzelce kulak vermelisin. Sonra her mesuliyeti sana bırakırım ha!..." dedi ve altındaki ejder gibi atı mahmuzlayıp kıç ayaklarıyla yerden kaldırdığı toprakları yirmi otuz hatve mesafeye kadar fırlatarak tepti gitti.

Aman Yarabbî! Çocuk bu lakırdıları ne âlîcenâbâne bir tavır ile, ne cüretli bir yolda söyledi! Öyle bir suretle söyledi ki kendisine tevcîh-i hitâb edilen mutlaka yüreği içinde hissetlediği bir lerzenin zahirde tercümesinden ibaret olmak üzere yüzünü bir aralık ölü rengi gibi bir renk kaplayıp şu halin bittabi mucib olduğu behtten dolayı şakk-ı şefeye muktedir olamadı. O cüretli genç âşıka verecek bir cevap bulamadı. Bu tesir sanki yalnız kızda mı görüldü? Heyhat! Kızın duçar olduğu bu hal az çok cemaat efradının kâffesinde görüldü. En mağrur şövalyeler bile genç çocuğu, genç ve dinç at üzerinde sanki ejder ejdere binmiş gibi bir nazarla gördüler ve söylediği sözleri dahi ejder kükreyişi gibi bir suretle dinlediler. Çocuk atının tırnaklarından berhava eylediği toz ve duman içine gark olarak tebâüd eylediği halde hepsinin gözleri gittiği semte doğru bakakalmış ve bir hayli zaman sonraya kadar kimse o semtten gözlerini geriye alamamıştı.

Bu hal papaz takımın yüreklerinde küçürek bir şüphe uyandırdı. Kulaktan kulağa yekdiğerine "Sakın Baptistin bize bir oyun oynamasın! Zira ata bindikten sonra kölenin hali büsbütün değişti" sözünü ilkã eylediler.Bu söz dahi cümlesini bir hayli düşündürdü. Ancak aşk denilen şey gerçekten kükremiş ejderleri

bile sevgilisinin zülfü teline bağlamaya kifayet edebilecek bir rabıta-i kaviyye-i mâneviyye olduğu der-hâtır edilerek yüreklerde hasıl olan şüphe bu hatıra ile def edildi. Nihayet herkes "Bakalım Baptistin gelsin, ne haber getirecek? Ona göre başımızın çaresini düşünürüz." diye yerli yerine dağıldı.

O akşam çocuktan hiç bir eser zuhûr etmedi. Gece yarısı geçti. Yine bir eser yok. Ertesi sabah güneş doğarken Baptistin dahi köye girip doğruca köy muhâfızı bulunan şövalyeler reisinin kapısı önüne indi. Baş papaza dahi derhal haber gönderilerek mûmâ ileyh geldikten ve bir kaç serâmedân da toplandıktan sonra Baptistin isticvâb eylemeye başladı.

Çocuk- Arap ordusu şuraya yedi saat mesafeye kadar gelmiş. Ta ordularına kadar gittim. İçlerine girdim.

Reis- Bu kıyafetle nasıl girebildin?

Çocuk- Ben söyleyecek yalanı evvelden ezberleyerek gittim. Hrisitiyanlar elinde esirken nasılsa yakayı kurtarabilip kaçtığımdan bahsettim. Bana hüsn-i kabûl gösterdiler. Ordularının ahvâline dair yakînen malûmat aldım. Mevcutları iki bin süvariden ve üç bin piyadeden ibarettir. Lâkin piyadeler hemen hiç bir işe yaramazlar. En çoğu kılıç yerine sopalar ve kargı yerine yine uzun kazıklarla müsellâh. Tîr-endâzları pek azdır. Süvarilerin çoğunda mızrak yok. Ekserisinde kılıç var. Yani gördüğüme kalırsa bizim buradaki üç bin kadar süvarimizle iki bin piyademiz bu karga derneğini darma dağınık etmeğe kifayet eder.

Papaz- Senin nereden geldiğini sormadılar mı?

Çocuk- Sordular. Buradan gittiğimi söyledim.

Papaz- Ee! Bizim kuvvetimizi de sordular mı?

Çocuk- Evet sordular. Ben niyetleri buraya hücum olduğunu anladığım için kuvvetimizi pek az gösterdim. Sekiz yüz kadar süvari ve bin ikiyüz kadar piyade olduğunu haber verdim. Eğer çok olarak haber versem şimdiki kuvve-i kalîleleriyle gelmeyip kuvvetlerini arttıracakları derkârdır.

Bir ihtiyar- Ya sonra nasıl oldu da ellerinden kurtulup geldin?

Çocuk- Ben o kapıyı evvelden hazırladım. Kendilerine mü-

lâkî olduğum zaman merâmım oraya kadar gelmek olduğunu ve Mısır'a kadar gitmek niyetinde olduğumu anlattım. Sonra da gündüzleri pek sıcak olduğu için yolumda gece devam edeceğimden bahsettim. Henüz gece yarısı olmamıştı. Bindim. Yola çıktım

Papaz- Hud'a-i harbiyyelerine dair bir şey öğrenebildin mi?

Çocuk- Ha! Bak unutacaktım. İyi ki sordunuz. Öğrendim zâhir. Yarın sabah güneş ile beraber buraya hücum edecekler. Hem de dün sizin hatırınıza gelen hud'a-i harbiyye onların da hatırına gelmiş. Hristiyan askeri kıyafetiyle hücum edecekler. Fakat o kadar Hristiyan miğferleri olmadığından yalnız yedi sekiz yüz kadar atlıdan ibaret pîşdâr fırkaları ve bir de bayraklar, Hristiyan kıyafeti ve bayrağı olarak gelecekler.

Dördüncü Bap

Şu mukaddime-i muvaffakiyetin ehl-i salîbi ne derecelere kadar memnûn eylemiş olduğu mülâhazaya muhtaç bir keyfiyettir. Baptistin ile beraber tayin olunan mevkide pusuyu kurmak için rüesâ hemen dâmen-i gayreti dermeyân ederek ve kiliselerde çalınan çanlarla, nefîrlerle, borularla keyfiyyet-i hareket ve azîmeti ilân eyleyerek daha gündüzden askeri pusu mahalline çıkardılar. Her fırkayı icap eden mahallere ta'biye eylediler. Bu iş akşama kadar ancak görülebilmişti. Zira o zamanlar askerce nizam ve intizam bulunmadığından bir kumanda ile herkesin yerli yerini bulabilmesi gibi intizam semerâtından olan suhûletler hayal ve hatırdan dile geçmeyip orduca bir manevra icra edilmek lâzım geldiği zaman verilecek kumandalar dellâllar vasıtasıyla nida edilirdi. Hasılı asker-i ehl-i salîb akşam taamını pusuda yiyerek geceyi dahi askerce yelyavak [?] denilen usûl üzere sahrada geçirmeye ve ale's-sabâh Arap askerinin vürûduna intizâr etmeye mecburiyet hasıl oldu.

Sabah henüz ağarıp da bir çeyrek yarım saat mesafeye kadar gönderilen ince karakol süvarileri nefîrleri, boruları feryat ettirerek gelip düşmanın vürûdunu haber verdikleri zaman ehl-i salîbin hâb u istirahattan baş kaldırmaları cerâd-ı münteşireye dahi kıyas edilemeyecek bir suretteydi. Eğer düşman pek yakında olsaydı bu kadar velvele mümkün olamayacağı derkârdı. Ancak yarım saat kadar mesafede görülmüş olduğu cihetle askeri

derhal saff-ı harbde bulundurmak için böyle bir velveleye lüzum görüldü.

Baptistin'in dediği gibi filhakika tamam kurs-ı hûrşîd ilk şualarını âleme neşrederken şark tarafından düşman ordusu dahi baş gösterir. Bir surette ki ufuktan henüz yükselmeye başlayan ve eşi'a-ı ziyâ-pâşını tamam ordu üzerinden âleme neşreden şems-i tâbânı bir şâir-i hayâlât-perver görmüş olsaydı bunu cebhe-i kamerin ol orduya râyet-i zafer olmuş bulunmasına teşbih eylerdi.

Gelen askerin başlarında ehl-i salîb miğferi ve saflarında ehl-i salîb bayrakları görülmesi pusuda bulunan asâkir-i mağrûre için derûnî bir istihzâ tebessümlerini uyandıracağı şüpheden vârestedir. Tamam gelen düşman pusu hizasına kadar geldikte kemîngâhta bulunanlar kılıçlara, mızraklara sarılıp ale'l-gafle öyle bir fırlayış fırladılar ki, bu hücumu görenler şiddetine dağların takat getiremeyeceğini hükmederlerdi. Ancak gelen düşman dahi bu sadme-i şedîdeye karşı öyle bir metânetle göğüs verdiler ki yalçın kayaya çarpan tüfenk kurşunu kendi hızıyla yine kendi kendisini yassıltıp berbat edeceği gibi pusudan fırlayıp gelen askerin dahi yine kendi şiddet-i sadmesiyle berbat olmak ihtimali tasavvura sığmayacak olan ihtimâlât-ı baîdeden değildi.

Pençe pençeye, boğaz boğaza, gırtlak gırtlağa bir cenk ki maâzallâh! Arkadaş arkadaşın, kardeş kardeşin ciğerlerini deşmek gibi karışıklıklar işte bu muharebelerde vukûa gelmek zarurîdir. Gelen düşmanın kumandaları ve nağraları dahi Latince olması pusudan fırlayanları hayliden hayli şaşırtabilecek bir kazıyye idiyse de bunların rüesâsı kendi kendilerine "Biz haberi evvelden aldık. Kıyafetleri, bayrakları, kumandaları değiştirmekle bizi aldatmaya çalışmak pek büyük acemiliktir." diyerek "Vurunuz!" ve "İleri!" kumandalarıyla kendi askerlerini teşcî' ve teşvikten hâlî kalmadılar.

Bu muharebe bir saat kadar devam eyledi. Ortalık bir hale geldi ki henüz akan kanın içinde galtân olmayarak cenkte devam edenlerin dahi maktûlîn ve mecrûhînden farkları kalmamıştı. Zira maktuller hûn-ı mecrûhînle boyanmışlar ise katillerin dahi pençeleri, üstleri kan ile mülemma' olmuştu. Yekdiğerine karışan ve cem'an yekûnu sekiz on bine varan erbâb-ı ceng ü cidâl meydânı vegâda binden mütecâviz maktûl ve ol mikdardan ziyade mecrûh bıraktılar.

Nihayet yekdiğerini şahsen tanıyan rüesâ ve efrâd gelen düşmanın ve pusudan fırlayan cengâverlerin yine kendi hemcinslerinden ibaret olduğunu tanıdıkları zaman veleh ve hayretleri ne dereceye vardığını güzelce mülâhaza etmek lâzımdır. Bunlar hakîkat-i hâli yekdiğerinden istîzâh ve istifsâra müsâraat eylediler. Pusuda bulunanların bildikleri hakikat bizce mâlûm olduğu cihetle tekrarına hacet yoktur. Gelenlerse keyfiyeti şu suretle haber verdiler:

"Dünkü gün onbeş onaltı yaşında bir çocuk ordugâhımıza geldi. Biz burada dört saat mesafedeydik. Kendisinin buradan geldiğini, Arap askerinin ta köy civarına ve işte bu mevkie kadar gelip pusu tertibiyle gizlendiğini ve Kerek karyesi halkının ye'si derece-i gâyeye vardığını ve bizden istimdâd eylediklerini ve hatta Araplar'ın hariçten imdada gelecek olan ehl-i salîbi yanıltmak için Hristiyan kıyafetine girdiklerini ve ehl-i salîb bayrağı açtıklarını haber verdi ve sizin imdadınıza yetişmek için bizi teşvikte isti'câl gösterdi. Biz de hemen tedârikât-ı zarûriyyemizi bilikmâl alâ-cenâhi'l-isti'câl koştuk geldik ve siz pusudan fırladığınız zaman kıyafetinizi ve bayraklarınızı gördükse de bunun bir hud'adan ibaret olduğunu evvelce haber almış bulunduğumuzdan asla ehemmiyet vermeyip cenkteki gayretimizi taklîl etmedik. Meğer afacan çocuk bizi birbirimize kırdırmak için şu büyük hileyi kurmuş."

Baptistin'in tertip eylediği hile her iki tarafı deryâ-yı hayrete garkeylediği sırada cenup tarafından beşbin kadar güzîde Arap atlısının sanki bulutlar üzerinde at sürüyormuşçasına yerden havaya doğru kaldırdığı toz ve duman içinden yıldırım gibi hücuma başladığını ehl-i salîb görünce Baptistin afacanının hilesinden olan üçüncü perdenin dahi bu surette açılışını bi't-takdîr Frenkler'in hayreti bir kat daha arttı. Fakat mücâhidîn-i müslimîn dahi kazâ-yı âsumânî gibi geldi çattı.

Bir muharebe daha ki neûzü billâh!

Ehl-i salîbin bir saatten mütecâviz yekdiğeri aleyhine devam etmiş olan muharebe ile tâb u tüvânları kesilmiş olduğundan bu şiddetli hücum-ı nâgeh-zuhûr üzerine yarım saat kadar daha muharebede ancak devam edebilip badehu süvarisi, piyadesini çiğneyerek ve bir çok telefât dahi bu suretle bırakarak münhezi-

men köye doğru firâra başladılar.

Bu muhârebe-i fevkaladede bizim Baptistin dediğimiz afacan cengâverlerin en ilerisinde at oynatarak mızrak salladığını kendisini tanıyan salîbîler gördükçe gâh üzerine ok üşürürler ve gâh kılıçla üşüntü ederler idiyse de Baptistin'in sırtında olan polattan mamul zırh ile başındaki miğfer oklara mukavemetten aciz kalmadığı gibi etrafına üşüşenlere dahi elindeki çentiyan [?] kılıç pek âlâ cevâb-ı katı' verir ve on kişi hücum etmişse behemehal ikisi üçü baş verip, diğerleri ise ancak âr-ı firârı irtikâb pahasına başlarını kurtarabilirlerdi.

Beşinci Bap

Ehl-i salîb ber-minvâl-i muharrer bir hezîmet-i külliyye ile köy içine girerlerken mücâhidîn-i müslimîn dahi arkalarını bırakmayıp düşmanı tâkîben köye girdiler. Her sokakta, her meydanda bir başka muharebe daha baş gösterdi. Karılar bile damlardan, pencerelerden büyük büyük taşlar atarak müdafaa hususunda bezl-i makdûr ederlerdi. Ahvâlin bu suretle hercümerc olduğu bir sırada bazı sokaklara ve meydanlara girmiş olan asker-i İslâm'ın mikdarı oralarda bulunan salîblerden ziyade ve bazılarında bi'n-nisbe pek az olduğundan galibiyet ve mağlubiyet yer yer gâh İslâm tarafında ve gâh salîbîler cânibinde görülürdü.

Baptistin maiyyetinde bulunan cemaat ile bir sokağın ağzını tutan yüzelli kadar salîbîyi perişan ederek ortalarında bir yol yarıp ileriye geçti. Badehu tek başına at sürerek bir kaç sokağı döndükten sonra bir kapının önüne geldi. Orada Haydarâne bir vakar ile attığı nağra gerçekten dil-hırâş idi. "Mariya! Mariya!" diye haykırdı. Evvelki gün cemaat mahallinde göreceği iş için tezevvücünü şart koyduğu Mariya Konstanse içeriden ses vermekle beraber kapının önüne çıktı. Çocuk "Yaptığımı gördün mü? Beğendin mi? Kaybedecek vaktimiz yok. Hemen gel gidelim. Verdiğin sözden dönme. Billahi kahrıma kaleler bile mukavemet edemez. Buraları şimdi alt üst ederim." dedi ve kız bir cür'et-i tâm ile elini çocuğa uzatarak tutturup ve ayağıyla üzengiye basıp fırladı atın sağrısına bindi.

Baptistin şikârını bu suretle yakaladıktan sonra geriye at

kırıp refiklerini bırakmış olduğu mahalle geldikte onları hemen hemen mağlûb olmak derecesinde bulmasın mı? Sıyırakılıç yine daldı ve bu sefer arkasında bulunan maşûkasından mahçup kalmamak gayretinin dahi inzimâmıyla gerçekten şîr-pençe-i şemşîrini can-sitânâne bir suretle sallardı.

Bir de köy kiliselerinden çalınan çanlar Nasârâ'nın gãlibiyetini alkışlamak suretiyle tanîn-endâz-ı kubbe-i âsumân olmaya başlamasınlar mı?

Baptistin bunun farkına varmakla beraber kendi bulunduğu mahalde dahi cengâverân-ı İslâm'ın rûy-ı ric'at gösterdiklerini görünce arkasında bulunan maşûkasına yüzünü çevirerek "Ben fedâ-yı cân edinceye kadar cenk etmekten geri durmayacağımı pekâlâ bilirsin. Fakat şimdiye kadar sana bir zarar eriştirmeyecek surette muhterizâne cenk ettim. Son fedâkârlığımı göze aldırarak döğüşmek için sen bana mânisin. Binâenaleyh seni burada terk etmeye mecburum. Girişeceğim cenkden sağ çıkacağımı hiç ümit etmediğimden ve seni ağyardan ne kadar kıskandığım izâha hâcet göstermediğinden gül ile dokunmaya kıyamadığım sineni şuracıkta hançerle delerek öyle terk etmeyi düşündüm. Lakin insan vefat etse bile ümidi kendisinden sonra biraz daha yaşayacak. Şayet kurtulacağımı ve kurtulursam behemehâl seni de kurtarıp bekâm olacağımı hesap ediyorum. Gel bari! Bir kerecik öpeyim." dedi. Ve bu emelini istihsâl için davrandıysa da "Yok yok! Öpmeyeceğim. Şimdiye kadar senden bu kadarcık bir haz almamış olduğumu da düşündükçe sa'yde şiddetim artsın. İn!" dedi ve kızı atın sağrısından aşağıya kaydırıp kendisiyse sığırcıklar içine atmaca saldırır gibi ehl-i salîb içerisine saldırdı. Daldı, gitti.

Ne oldu? Kurtulabildi mi?

Edilen cenk kurtulanın kurtulmayanın fark olunabilmesi mümkün olabilecek cenklerden değildi ki bunu da anlamak mümkün olsun. Her taraftan zemin-i helâka tekerlenen şüc'ânı saymak bile mümkün değildi.

Filhakika köy içine girip de müteferrik bir suretle muharebeye başlandığı zaman asker-i İslâm evvelki gibi umumiyet üzere tertip ve tedbir görememiş olmasına mukabil salîbler evlât ve ıyâlleri meyânında mahcubiyet ve rezaletten kurtulmak için

canlarını dişlerine takarak son gayret-i meyûsâne ile saldırmış bulunduklarından bir saat kadar devam eden muharebede İslâm fırkaları birer birer ric'ate mecbur olduktan sonra köy haricinde bir daha kendilerini toplayamayarak yarım saat mesafeye kadar salîbler tarafından takip edildiler.

İşbu sonraki galebeleri üzerine ehl-i salîbin memnun ve mutmain kaldıklarını mı hesap edersiniz?

Heyhat! Erbabını merg-ı şâdîye duçar edecek mertebede memnun eden galebeler bu galebeye kıyas mı kabul eyler? Şüphesiz üç binden ziyade refiklerinin henüz kanları tebahhur eder ve naaşları çapalanır, kımıldar iken bu korkunç hali gören galiplerin dehşet ve heyecandan naşî ölü benzine dönen çehrelerinde emâre-i sürûr ve hubûr nasıl beklenebilir?

Maktûlînin akraba ve hîşânı naaşları tanıdıkça feryat ve figânlarını eflâka çıkarır ve girîbânlarını yırtarak ve sinelerini paralayarak kendilerini dahi maktullere peyrev etmeye çalışır idi.

Ne dehşetli hâl mi dediniz? Mebde-i kelâmımızda haber verdik ya!? İnsan evlâdının nezd-i ukalâda kahkalalarla istihza edilecek mecnunluklarından birisi dahi bu olması fikri korkarız ki sizin dahi beyninizde yer tuttu.

Tarif ve tasvirinde gerçekten belâgat-rakam olan kalemlerin dahi aciz kalacakları şu dehşetli hâl üzerine o gece Kerek karyesi ve koca bir ehl-i salîb ordusu adeta bir umumî mâtemhâneye döndü. Ahâli ve asker sabahlara kadar hâb u rahat görmeyip maktullerin defniyle iştigâl eylediler. Herkesin ağzında bir Baptistin ismi dolaşmakta olup eğer o anda çocuk ele geçmiş olsaydı duçar olacağı ukûbet-i mukabilinde ölüm dedikleri şeyin havf u haşyetten zehresi çatlardı. Sabah oldukta Baptistin ismine bir de Mariya Konstanse ismi terdîf edilmeye başladı.

Bazıları bu işte mutlaka o aşüfte kızın malûmatı vardır dediler. Bir de Mariya'yı Baptistin'in terkisinde görenler keyfiyeti ilân etmesinler mi? Şu hâl kızın efkâr-ı umûmîye pîşgâhında esbâb-ı ithâmını itmâm eyledi. Keyfiyeti rüesâya kadar haber verdiler. Fikr-i intikâm cümleyi istilâ etmiş olduğu cihetle teşeffî-i sadra medâr olmak için herkes olanca husûmetini Mariya Konstanse aleyhine hasreylediğinden kızın derdestiyle tevkîfi kararlaşdı.

Tevkîf ettiler. Hatta icrâ-yı muhâkemesini yarısı Engizisyon memurlarından ve nısf-ı diğeri dahi şövalye ve ahâd-ı nâs takımından mürekkep bir meclise havale eylediler. Engizisyon cemiyetinin ne olduğu mâlûmunuzdur ya? Ol cemiyet-i teftişiyye ki Hristiyanlık menâfi'inin hilâfında olanları mücâzât için tertip eylediği cezalar hemen insan oğlunun hatır ve hayaline gelmeyecek şeylerdir. Tafsilatını isterseniz *Dağarcık* serlevhalı mecmuamızda buna dair münderic olan bend-i mahsûsa müracaat eylersiniz.

Altıncı Bap

Akdolunan meclice Mariya'yı eli bağlı olarak getirdikleri zaman hükûmet tarafından dahi Alfons Bondi isminde bir şövalyeyi müddeî sıfatıyla ikame eylediler. Herif olanca belâgat ve talâkatını cem' ederek dedi ki:

– Efendiler! Mariya Konstanse isminde olan şu kız Baptistin namıyla tanıdığınız müslümandan dönme köleyi severek bu muhabbetinden naşî merkûmun Hristiyanlık aleyhine kurmuş olduğu hileyi bize haber vermedikden maada icra zamanı gelip de Baptistin faaliyete kıyam eylediği vakit ol hainin tertîbât-ı vâkı'asını tervîcde dahi olanca kuvvetini sarf eyledi. Binaenaleyh Mariya Konstanse gerek benim nazarımda ve gerek bütün Hristiyanların indinde dinine hıyânet töhmetiyle müttehemdir. Kendisinin yarı beline kadar toprağa gömülerek ve her sadık Hristiyan tarafından başına gözüne ve vücuduna taş atılarak recmolunmasını yani bu suretle idam edilmesini talep eylerim.

Mariya Konstane müddeînin bu sözünü işittiği zaman tertip edilen cezanın dehşetinden kehribâ gibi sapsarı kesilmiş ve kanı yüreğinde toplandığı cihetle akciğer gibi bembeyaz kalan dudakları bir kaç dakika titreyerek kelâma muktedir olamamışdı. Nasıl muktedir olabilsin ki kendisini itham eden şey yalnız Şövalye Alfons'un hükmünden ibaret olmayıp etrafını ihata eden korkunç çehrelerin her biri bir tavr-ı mahsûs-ı cân-sitânâne ile kendisini bilittifak itham etmekte bulunduklarından biçare kızcağız iltica edecek bir şefkat emaresini hiç bir tarafta göremezdi.

"İzâ ye'ise'l-insanu tâle lisânuhû" sözünün sadakı sabit olan

bir vak'ayı daha görmek ister misiniz? İşte bu gün şu meclis-i muhâkemeye dikkat ediniz. Ye's-i tâm filhâl bir cür'et-i tâma tahavvül eylediğinden Mariya Konstanse mukabeleye bir garip tebessümle ibtidar eyledi:

- Efendiler! Dinime hıyanetim tahakkuk ederse en şedid akıbete duçar olmaklığım lâzım geleceğini sizden evvel ben hükmederim. Şu kadar var ki bu muhâkemede Şövalye Alfons Bondi'nin müddeîliğini asla kabul etmem.

Bir papaz- Acayip! Bu adem-i kabulün hikmeti?

Kız- Aramızda geçmişimiz vardır da onun için.

Papaz- Bir şövalyenin senin gibi bir kızcağız ile ne geçmişi olabilir? İnanılacak şey değil.

Kız- Müsaade buyurursanız evvela bunu hikâye edeyim.

Hey'et-i meclis- Buyurunuz söyleyiniz bakalım, şu Şövalye Alfons Bondi'nin sizinle ne geçmişi olabilir?

Mariya Konstanse Şövalye Alfons Bondi ile olan macerasını ber-vech-i âti hikâye eyledi:

– Efendim, şövalye cenapları bana arz-ı muhabbet eyledi. Kendisini merdâne bir âşık-ı sâdık gösterdiği için ben dahi hüsn-i mukabelede bulunmuşdum. Şövalye tarîkince en mukaddes yeminleri ederek hatta sair mahallerde ettiği yeminlerin en mukaddeslerinden birisi dahi benim ismime ettiği yeminler olduğunu temin eyledi. Cenge girdiği zaman Allah'ın ve İsâ'nın ve Rûhulkudüs'ün isimlerinden istimdâd eyledikten sonra bir de bana olan aşkının kudsiyetinden istimdâd eylediğini söylerdi. Hasılı bu kadar teminat üzerine muhabbetindeki sıdkına itimat etmekliğim lâzım geldi. Bereket versin ki aramızda henüz maddeten bir macera vukû bulmamıştı. Birgün yine köylümüzden Dö Lakanda isminde bir kız ile konuşurken, kız Şövalye Alfons Bondi'nin kendisine olan muhabbetini safderunâne ve fakat müftehirâne bir yolda hikâyeye başladı. Bu hikâye beni şüphelendirdiğinden sem'-i tecessüsümü açtım. Bittabi kıza inanmamazlık sureti gösterdim. Dö Lakanda, Alfons'un en mukaddes yeminlerle temin-i muhabbet eylediğini serdetti. Halbuki o yeminleri bana dahi etmiş olduğundan kızın bu sözü şüphemi daha ziyade arttırdı. Şövalye cenaplarının bu yolda bana dahi vermiş olduğu

teminatı Dö Lakanda'ya haber vermedimse de sözlerine inanmamak hususunda ısrar ettim. Kız isbât-ı müddeâya mecburiyet gördü. "Kendi gözlerinle görür, kendi kulağınla işitirsen inanır mısın?" dedi. "İnanırım." dedim. Binaenaleyh verdiğimiz karar üzerine Alfons'un kendi hanesine geleceği bir gün beni dolaba sakladı. Şövalye cenapları geldi. Âşıkane mücâvebeye başladılar. O gün Dö Lakanda bilintizam şövalyenin teminatına inanmamazlık sureti gösterdi. Alfons Bondi dahi sıdk-ı muhabbetini temin için söylemedik söz bırakmadıktan maada etmedik yeminler dahi bırakmadı. Namusunu, dinini, kılıcını hep te'min-i müddeâ zımnında kefil gösterdi. Dö Lakanda yine inanmamazlıkta ısrar edip, "Nasıl inanayım ki senin benden başka daha bir çok sevdiklerin varmış." dedi. Aman Yarab! Bu sözü red için şövalyenin ettiği yeminleri işitmiş olsaydınız yüreğiniz titrerdi. Nihayet kendisinden başka hiç bir sevdiği olmadığını kıza inandırabildikten sonra Dö Lakanda dolaptan tarafa yani bana tevcîh-i hitâb ederek "Gördün mü Mariya? Kendi kulağınla işittin mi? İşte Şövalye Alfons Bondi beni seviyor. Saklamam, iftihar ile ilân ederim." dedi.

Artık benim de sabrım tükenmiş olduğundan dolap kapılarına bir yumruk vurup dışarıya fırladım. Şövalyenin yüzüne tükürerek "Dö Lakanda'ya söylediğin bu sözler, bana söylediklerinin aynı değil midir? Alçak, hain! Âlemin bî-günahlarını böyle yalanla dolanla aldatmak Hristiyanlığa, şövalyeliğe sığar mı?" dedim. Şövalye pek fena bozuldu. Lakin Dö Lakanda ondan daha fena bozuldu. "Vay! Alfons seni de mi seviyordu?" dedi. "Evet!" dedim. Şövalyenin beni dahi sevmiş gibi görünerek kendisine ettiği yeminlerin aynını bana da ettiğini haber verdim. Fakat teessürüm derece-i bî-nihâyeye vardığından artık duramayıp haneme geldim. Maahâza şövalye cenapları adam aldatmakta ve kızları baştan çıkartmakta pek mahir imiş. Çünkü yalancılığı, hıyaneti bu suretle meydana çıktıktan sonra Dö Lakanda'yı tekrar aldatıp baştan çıkarmaya muvaffak oldu. Kıza demiş ki "Ben Mariya'yı sevmiyorum. Sevmemiştim. O beni sevmişti. Ben de mahzun olmasın diye iltifatımı dirîğ etmezdim. Seninle olan muhabbet-i sâdıkamı haber almış, sâika-i hasedle bu işi yapmıştır." İşte bu gibi nice yalanlarla kızcağızı baştan çıkardıktan maada hatta telvîse dahi muktedir ve muvaffak ol-

muş! Artık aramızda böyle bir macera varken ben şövalyenin müddeîliğini nasıl kabul edebilirim? Şu hikâyemde zerre kadar hilâfım yoktur. Dö Lakanda'ya sorunuz, hatta şövalyenin kendisinden de sual ediniz. Zerre kadar namusu kalmış ise inkâr etmez. Doğruyu söyler.

Mariya Konstanse fıkrayı bu suretle hikâye edip bitirdikten sonra meydan-ı muhâkemeye oldukça güzel bir genç karı fırlayıp Dö Lakanda kendisi olduğunu haber verdikten sonra "Efendim! Mariya'nın söylediği sözler tamamıyla sahîh ve vâki'dir. Bu Şövalye Alfons Bondi cenapları beni aldattıktan sonra yine terk eyledi. Şân-ı iffetime sürdüğü leke yıkanır temizlenir bir şey olmadığından beni âhir ömrüme kadar dört paralık etti, bıraktı. Bu adam yalancıdır, hâindir." demesin mi?

Şövalye cenapları müddeîlik vazifesini îfâya bir neş'e-i müntakimâne ve bir gurûr-ı zebûnkeşâne ile başlamışken istimâ' eylediği şu sözler üzerine o neşeyi derhal kaybederek simsiyah kesildi ve hakikat-i emr kendisinden sorulmağa hâcet kalmaksızın "Efendiler! Şövalye tarîkine sülûk eylediğim zaman bir takım evâmir ve nevâhî üzerine yemin verdiğim gibi yalan söylememeğe dahi yemin verdim. Binaenaleyh bu kızların söyledikleri sözler doğrudur. İnkâr etmem. Şu kadar var ki ikisi dahi intikam gayretiyle sözlerinde mübalâğa ediyorlar. Ben kendilerine mâcerâ-yı aşk ve sevda içinde takviye-i muhabbet maksadıyla söylenebilmesi câiz olanlardan ziyade söz söylemedim. İkisi de bana muhabbet gösterdiklerinden ve hakikatte ikisi dahi sevmeğe şayan kızlar olduklarından ikisinin de muhabbetinden istifade suretini düşündüm. Eğer şu hâl şövalye nizamına mugayir ise cezama razıyım. Ve illâ yalancılığı ve hıyaneti asla kabul etmem." dedi.

Hey'et-i meclis bu hâl üzerine ne hükümde bulunsalar beğenirsiniz? Şövalyeler beyninde mutad olduğu üzere bunlardan her biri "dam" tabir ettikleri bir kadına güya galebe-i muhabbet ederler. Hatta damların en büyük zâdegândan olması dahi meşrût olup, eğer pest-pâyegândan bulunurlarsa damlar bir nevi yavuklu yerine geçerler ki şövalye tecerrüd ikrârı vermeyip de ba'dehû teehhül edecek olursa bu yavuklusuyla izdivaç eyler. Eğer dâm zâdegândan bulunursa arada tezevvüc meselesi olmayıp muhabbetleri yalnız kalpte bulunmak icap eder. Binaenaleyh dam-

ların müteehhil olmaları dahi muhabbete mani olmaz. Fakat her halde bir şövalyenin yalnız bir dama muhabbet etmesi kaide iktizâsından olup, eğer bir şövalye iki dama muhabbet peyda eylemişse bu uygunsuzluğun cezası olmak üzere rütbesi bir mertebe aşağıya indirilir. İşte Mariya Konstanse'ye gösterdiği sadakatsizlikten kat'-ı nazar, fakat Dö Lakanda'nın iffetini ihlâl etmiş olmak gibi bir cinayet üzerine Alfons Bondi'ye hükmedilen ceza yalnız bir rütbe tenzilinden ibaret kalıp, fakat bu cezanın tayininden sonra kendisi Mariya Konstanse aleyhine müddeî olmak memuriyetinde yine ibkã eyledi. Zira engizisyon kaidesince müttehemi bîzâr edecek her şeyin muhafazasına dikkat olunurdu.

Yedinci Bap

Biçare kızcağız beyan eylediği mazeretle müntakimi bulunan şövalyeyi müddeîlikten düşüremediğini görünce vâkıa ye'sini arttırdıysa da ye'sin inzimâmı cür'etin dahi inzimâmını mucib olduğu cihetle fütûr getirmeyerek dûçar olduğu felâkette son dereceeye kadar sebata hazırlandı. İstintâk ise ber-vech-i âtî devam eyledi.

Papaz- Müddeî senin müslümandan dönme Baptistin'e muhabbetin olduğunu iddia ediyor, buna müdafaan var mıdır?

Kız- Asla müdafaam yoktur.

Alfons- Demek oluyor ki Baptistin'e muhabbetin olduğunu ikrar ediyorsun.

Kız- Evet! Hem de biliftihâr ikrar ediyorum.

Leon Konstanse- (Mariya'nın amcasıdır) Efendim evvela şunu sorunuz ki bu muhabbet kanûn-ı muhabbetin dahi hilâfında bir şeydir. Zira Baptistin onbeş on altı yaşında bir çocuk olup Mariya ise yirmi yaşına varmıştır.

Bir ihtiyar- Acayip! Mariya'nın amcası olduğunuz halde siz dahi kızınız aleyhine müddeî mi kesildiniz?

Leon- Ne taaccüb eyliyorsunuz?! Hiristiyanlığa hıyanet eden ve iki üç bin dindaşımızın naaşını yerlere serdirmeye sebep olan bir kızı muhafaza mı edeyim? Familyam efradından bile saymam. Belâsını bulsun. Cezasını görsün.

Papaz -Amcanın sözüne bir mukabelen var mı?

Kız -Var efendim. Yaşça olan şu tefâvüt Baptistin ile mevki-i bahse konulmuştu. Baptistin, amcam olacak şu herif gibi ahmak olmadığından bunda bir mahzur göremedi. Dedi ki: Kırkbeş elli yaşında bulunan bir ihtiyarın onsekiz yaşında bir kız ile izdivac eylediği pek çok defalar görülür. Bunların arasında bulunan yirmibeş otuz sene tefâvüt karılığı kocalığı mâni olmadığı halde bizim aramızdaki üç dört sene farkın ne zararı olabilir? Ama bu fark evvelkinin makûsuymuş. Ben karıyı kocadan ve kocayı karıdan başka bir şey addetmem. Zaten şerîat-ı İseviyye'de dahi böyle değil midir? Karı ile koca bir nısf olup ikisinin ictimâından bir tam adam çıkmaz mı? Ekseriya erkek tesmiye olunan nısfı kaç yaş büyük olduğu halde varsın bazı kere de karı denilen nısfı bir kaç yaş büyük oluversin.

Papaz- Bu sözünü makbul görelim. Fakat madem ki Baptistin denilen afacan ile sevişiyordun, onun ne makûle bir adam olduğunu elbette tanırdın.

Kız- Aslı müslüman olduğundan başka hiç bir hâlini tanımazdım.

Şövalye Alfons- Bu lakırdının inanılacak bir lakırdı olduğunu teslim eder misiniz? Bir kız tanımadığı adamı nasıl sevebilir?

Kız -Tanımadığım hâli Hristiyan olmazdan evvelki hâlidir. Burada kendisini tanıdım. Hem de pek âlâ tanıdım.

Şövalye -Nasıl tanıdın bakalım? Haber ver.

Kız -Şöyle tanıdım ki Baptistin müddet-i ömrümde gördüğüm erkeklerin hem en güzelidir, hem en akıllısıdır. Hem de en yiğitidir. Ne hacet, ahvâl işte meydanda... Böyle olduğunu cümleniz görüyorsunuz.

Şövalye -Tamam işte. Benim dâvâ ettiğim de budur ya! Sen Baptistin'i böyle tanımış olduğun halde elbette onun şu hıyanetinden dahi evvelce haberin vardı.

Papaz- Öyle olmak lâzım gelir. Zira âşık ve âşıka arasında gizli bir şey olamaz.

Kız -Hayır! Yalnız bu hıyanetinden asla haberim yoktu.

Şövalye -Haberin yoktu da sizin kapının önüne geldiği ve seni çağırdığı zaman niçin ses verip; çıktın? Atın terkisine davet

eylediği zaman niçin muvafakat edip bindin?

Kız -Evet! Bindim. Zira Baptistin'e olan sıdk ve muhabbetim icabınca bir kere beni ölüme bile davet etmiş olsa icabete kendimi mecbur bilirdim. Sâniyen, eğer bilfarz emrine itaat etmemiş olsaydım, beni bir darbeyle dünyaya gelmemişe döndürebilirdi. Ben onun ne kadar yiğit bir âfet olduğunu bilirdim. Ne hacet, ettiği muharebelerde bunu elbet siz de görmüşsünüzdür.

Kızın şu suretle vermiş olduğu cevaplar erkân-ı meclisi epeyce düşündürdü. Bu cevaplar Baptistin'in tasmîm eylemiş olduğu hud'a-i azîmeden kızın haberdar bulunmadığını ve yalnız çocuğa muhabbeti olup, o muhabbetin icabıyla çocuğun davetine icabet göstermiş idüğini hükme medar olacak şeyler ise de, efkâr-ı umûmiyye kızın mutlaka ithâmı cihetine meyyal bulunduğundan sözlerde olan kuvvetin yürekler üzerine hiç bir tesiri görülemedi.

Hatta gayet ihtiyar bir papaz "Ben bu kızın ettiği harekete cinayet diyemem. Sehv ü hata derim. Zira âlemde hiç bir Hristiyan evlâdı tasavvur edemem ki Hristiyanlığın mahvı emrinde yüreği bir Arap yüreğiyle ittifak ve ittihad edebilsin. Bakılsa kusur Mariya Konstanse'de değil, bizde olmuştur. Arab'ın gösterdiği sadâkate biz inanmamalıydık. Biz ise o kadar kuvvetle inandık ki, hatta mükâfâtı olmak üzere kızı kendisine vereceğimizi dahi vaad eyledik. Ben Allah'tan korkarım. Ve korktuğum için işte aklıma gelen sureti kemâl-i serbestî ile söylüyorum." dedikte zaten heyecanda bulunan efkâr, merkûmun aleyhinde bir kat daha galeyana gelerek biçareyi taşa tutmaya ramak kalmıştı.

Vakıa bir davada davacı kadı olduktan sonra kurtulmak için imdâdın ancak taraf-ı Hak'tan gelebilmesi lâzım geleceği eski bir darbımesel hükmündedir. Ancak bu davada biçare kızcağızın avn-i Hak'tan dahi ümidi kesildi. Zira meclisin netice-i müzâkerâtı recimden kat'-ı nazarla her halde bele kadar yere gömülmek, badehu açlıktan, susuzluktan vefat edinceye kadar orada bırakılmak suretiydi. Bunun recim ile derhal idamdan daha şiddetli bir ceza olduğunu elbette hesap edebilirsiniz.Ancak erkân-ı meclis bu cezayı biçare kızcağız hakkında bir lûtuf olmak üzere tahdîd eyledi. Zira penitans olmayarak der-

hal idam edilirse, dine hıyanet gibi âhirette dahi muazzeb olması lâzım gelen bir cinayetle beraber âhirete gidecekti. Penitans ise bu cinayetten kendisini tathîr edeceğinden âhirete Hristiyanlığı mükemmel olarak gitmek taassubca elbette bir büyük nimet addolunur.

Sekizinci Bap

Zavallı kızın helâki hakkında verilen hükmün icabı derhal icra edilmeye kıyam edildi. İki gün evvel hariçten hücum edecek olan Arap askerine ne suretle mukabele olunacağını müzâkere için ictimâ edilmiş bulunan kilise avlusuna bir metre umkunda bir çukur kazılarak ve Mariya'nın elleri arkasına bağlanıp arkasına gayet eski elbise giydirilerek ve yüzüne gözüne ocak kurumları sürülüp siyahlandırılarak oraya götürüldü. Tütsüler, istavrozlarla kilise heyeti bir yandan teganni eyledikleri halde halk dahi envai hakaretlerle kızı memelerine kadar sâlifü'z-zikr çukura gömdüler. Yüzüne tükürenlerin adedi hasr u ta'dâdın haricine çıktı. Biçare müttehemin gözlerinden akıttığı yaşlar mermerleri delebilecek kadar tesirli olduğu halde karye halkının yüreğine tesir etmek şöyle, bilâkis teşeffî-i sadr etmelerine medâr olurdu.

Ömrünün şu son günlerinde müttehemi imkân yettiği mertebede ta'zîb etmek mültezem olmağla muharebe-i vakıada şehit olan ehl-i İslâm'ın ser-i maktû'ları getirilip "İşte gayretini güttüğün Araplar'ın ne hale girdiklerini gör!" diye kızın önüne atılırdı. Hatta bir aralık kocakarının birisi koşa koşa geldi. "Baptistin'in laşesini şurada köy kenarında gördüm. Başını kesip de getirecektim. Fakat muktedir olamadım." demesiyle biçare Mariya Konstanse feryadını göklere çıkararak "Ah Baptistin! Beni öldürüp sonra cenge girişmek sureti pekâlâ hatırına gelmişti ya, hükümsüz, kuvvetsiz bir ümit seni bu azminden men'eyledi. Keşke beni öldürmüş olaydın. Bu ukûbeti görmezdim, diyemem. Fakat senin katlin haberini almazdım." diye gömülü olduğu yerde kıvrandıkça, etrafında bulunan ve henüz sıkışmamış olan kaba toprakları sıkıştırıp kendi mahallini tevsî' eyledi ve bu hâli gören kocakarı bir hizmet-i dîniyye olmak üzere toprakların üzerinde tepinerek sıkıştırmaya himmetle haylice sevap kazandı.

O gün akşama kadar ve hatta akşamdan sonra gece yarılarına doğru bütün köy halkının kilise avlusunda haşr olmuş bulunduğu izaha muhtaç değildir. Gece yarısına doğru kalabalık çekilmeye başladı. Gidenler müttehemi veda makamında birer defa daha yüzüne tükürürlerdi.Herkes gittikten sonra Şövalye Alfons Bondi müsellâh olarak kızın yanına geldi. "Şu son günlerinizde sizi muhafaza hizmeti dahi bana havale olundu. Bu memuriyetimle iftihar etsem yeri vardır." diye kızcağızın tamam karşısında oturdu.

Kendisi bu memuriyetle iftihar etse yeri var mıdır, yok mudur, bunu bilemeyiz. Fakat zavallı kızcağız bunu cezanın en şiddetli ciheti olmak üzere telakki eylese elbette yeri vardır. Zira gelen herifin her dakika kızdan intikam alarak yüreği yağlanacağını Mariya bu hâl-i ye's ü nevmîdîde iken elbette düşünebilecektir.

Aradan bir saat kadar zaman mürûr eylediği halde habis herif asla susmayıp her kelimesi ok gibi kızın yüreğine saplanacak bin sözlerle ta'zîbde devam eyledi. Nihâyetü'l-emr Mariya'nın dahi sabrı tükenip mukabeleye mecburiyet hasıl oldu.

Kız -Sanki sen beni bu halde meyûs mu addediyorsun? Hiç de meyûs değilim.

Şövalye -Demek oluyor ki kurtulmak için bir ümidin vardır. Baptistin Hızır gibi yetişip seni kurtaracağını hülya ediyorsan boştur. Zira sevgiliniz bugün katlolundu.

Kız -Hayır, kurtulmayı ne ümid ediyorum, ne de istiyorum. Madem ki sevgili Baptistin katledildi, diyâr-ı ademe doğru ben dahi ona peyrev olmalıyım. Fakat şu size ettiğimiz işi de beğendiniz ya? Bir hud'a ile üç bin tanenizi yere serdik.

Şövalye -(Hiddetlenerek) Vay demek oluyor ki senin bu işde dahlin vardı.

Kız - Vardı zahir! Ne demek istiyorsun bakayım? Elinden ne gelir? Sanki şu halde beni öldürebilir misin? O benim canıma minnet. Fakat sen o kadar korkak, o kadar alçak bir herifsin ki yere gömülmüş olan bir karıyı öldürmek bile elinden gelmez.

Şövalye -Anlıyorum, anlıyorum. Meramını anlıyorum.

Kendini bana öldürtüp de bir saat evvel kurtulmak istiyorsun. Fakat öldürmeyeceğim. Ta sen aç susuz vefat edinceye kadar seni ben bekleyeceğim. Gündüzleri uyuyup, geceleri sabaha kadar buradan ayrılmayacağım.

Kız -Daha âlâ ya işte! Sen beni ne kadar çok müddet görürsen, o kadar muztarip olursun. Zira ben seni rüsvây etmiş bir kızım. Alçaklıklarını hem senin yüzüne vurdum, hem âleme ilân ettim.

Şövalye -İlân ettin de ne kazandın? Topu bir rütbe kaybettirebildin.

Kız -Vakıa sence bir büyük şey kaybetmemişsin demektir. Zira sende namus yoktur, gayret yoktur ki tarîkde bir rütbe kaybetmek ne büyük rezalet olduğunu düşünüp de utanasın.

Şövalye -(Hiddetini arttırarak) Ama sen ileriye varıyorsun.

Kız -Şu haldeyse istediğim kadar ileriye varabilirim. Sen bana hiç bir şey yapamazsın. Öldürecek olsan canıma minnet, dedim.

Şövalye -(Hiddetinden köpek gibi kudurup) Öldürmem! Döverim! Bayıltıncaya kadar döverim.

Kız -Tamam, tamam! İnanıyorum ki yaparsın. Çünkü senin gibi alçak, namussuz, hınzır, hain bir herife böyle boğazına kadar toprağa gömülmüş bir biçare kızcağızı dövmek yakışır. Yarın dahi ben o alçaklığı ilân ettiğim zaman sen yine utanmazsın. Belki iftihar edersin. Zira namussuz olanlar namussuzlukları ilân edildiği zaman utanmazlar. İftihar ederler.

Kızın bu lakırdısı üzerine şövalye cenapları kabına sığmayacak kadar hiddetlendi. Kudurdu. Kızı dövmeye davrandıysa da mülâhazâtı buna müsaade edemedi. Fakat orada oturmağa dahi muktedir olamadığından kalktı, yirmi otuz adım ileride taş üzerine oturdu. Ancak ye's-i tâm ile hiç bir şeyden pervası kalmamış bulunan kız bunu dahi bir medâr-ı istihzâ addeyleyerek "Görüyor musun ne alçaksın, ne acizsin, ne miskinsin?! Eşekçesine bir takım sözlerle beni bîzâr etmek istediğin halde muvaffak olamayarak köpek gibi kuyruğunu omuzlayıp mağluben kaçtın. Orada bozuldun oturdun." dedi.

Sabaha karşıydı ki galebe-i nevm ile biçare kızcağızın gözleri kapandı! Öyle bir halde uykunun Mariya semtine nasıl tekarrub edebilmiş olduğuna şaşmalıdır. Ancak alçak henüz za'fı tâmını göstermemiş olduğundan bu uyku o defaya mahsus olmak üzere müyesser olabilmişdi. Ertesi gün ise yine kilise avlusunu dolduran cemiyetin hakaretleri ıztırabı değil hükmünü derece derece artıran açlığın ıztırabı kızı pek fena bir hale getirdi. Aralıkta bir kere açlığın mucib olduğu baygınlık vücudunu istila ederken gözleri kapanıp boynunu bükerek başı omuzları üzerine düştükçe seyirciler " Mücrim kız vefat ediyor!" diye etrafına üşüşürler idi. Bu baygınlık geçip de yine başını kaldırarak gözlerini açtığı zaman dahi bir takım çoluk çocuk ürkerek "Ölü dirildi!" diye kaçarlardı.

Gece olup da yine Şövalye Alfons Bondi kızın yanına geldiği zaman açlığın gayet-i za'fını görerek "Bana biraz yalvarır isen sana bir lokma ekmek veririm." dediyse de kız idâre-i kelâma güç halle kudret bulabilerek "Affedersiniz hayatımın imtidâdı ceza ve azabımın imtidâdı demek olacağı cihetle siz bundan müstefîd olursunuz. Lakin ben bunu kabul etmem. Ölümümün dakika be-dakika tekarrüb eylediğini hissetttikçe memnun oluyorum." diye kabul etmedi.

Kızın bu geceki hâli gerçekten Şövalye Alfons Bondi'nin bile yüreğini sızlatacak bir hâl idi. Hatta bir aralık herif şu biçare kızı duçar olduğu felâketten kurtarmayı cidden düşünmeye başladıysa da bu kız yanındaki mahcubiyetini şöyle bir merhamet-i âlî-cenâbâneyi dahi hükümden düşürebilmiş olmasına taaccüb edilse sezâdır. Kâh olur ki insan oğlu melekler derecesinde iyilikler, güzellikler gösterir. Kâh olur ki irtikâb eylediği mel'aneti İblis bile irtikâbdan haya eyler. Zannederiz ki pek küçük bir kin ve gayzın sevkiyle bir biçarenin ölümünden teşeffî aramak işte böyle İblis'in dahi irtikâbından haya edeceği mel'anetlerdendir.

Biçare kızcağız o geceyi dahi sabaha îsâl eylediyse de aralıkta gözlerinin kapanışı uyku hâli değil bilâkis baygınlık icâbâtıydı. Gariptir ki ertesi günü dünkünden daha muktedirce bir halde bulundu. Vakıa mide baygınlık yerine sanki onu yırtıyorlarmışcasına bir veca' hissederse de bu veça' kızı kendisinden geçirmek gibi tesirât göstermeyip olsa olsa yakın bir zamanda

dünyasından göçüvereceğine delâlet eylerdi.

O gün kızın rengi kehribâdan daha ziyade sarardığından kendisini gören uslu akıllı bazı erbâb-ı şefkat ve nısfet gerçekten acıdılar. "Biçareyi öldürecekler idiyse bir defada boynunu vurup öldürmeliydiler. Böyle yürekler paralayacak bir surette üç dört gün kıvrandırmanın ne manası vardı?!" sözlerini lisanen yâd edemediler ise de bu manayı yüreklerinden geçirdiler

Evet bunu lisanen yâd edemezlerdi. Zira penitansa duçar edilen bir mücrim hakkında âsâr-ı şefkat ve merhamet ibrâz etmek yine penitans cezasını müstelzim cinayetten addolunurdu.

O akşam nîm-medfûn bulunan nîm-mürde kızın ahvâli Şövalye Alfons Bondi'yi bayağı ürkütecek bir suret peyda eylediğinden herif kızın yüzüne bakamamaya başladı. Zira insan diri çehresine diri ve bir meyyit çehresine meyyit nazarıyla bakabilirse de ikisi ortası bir çehreye ne nazarla bakacağında mütehhayyir kalır. Böyle bir cezaya duçar olanın ıztırâbâtı-ı vâkı-'aya nasıl tahammül eylediğini düşünerek kendisini deryâ-yı hayretin ka'rına daldırmış bulunan Şövalye Alfons bir de omuzları üzerine ağırca bir el dokunduğunu hissederek aklını başına topladı.

Gözünü açıp da arkasına baktıkta ne gördü? Sakallı, başı keyfiyeli, sırtı maşlahlı, pür-silâh iki Arap! Bu hâdise-i nâgeh-zuhûrdan Şövalye Alfons Bondi'nin vücudunda ne kadar kıl varsa herbiri bir kirpi dikeni gibi dimdik kesildi.

İkinci Kitap

Birinci Bap

Baptistin denilen Arap çocuğunun ehl-i salîbe karşı oynadığı oyunu insan zihninde büyülttükçe ol kadar tecessüm eder ki böyle onbeş onaltı yaşında bir çocuktan şöyle bir hizmet adeta vukûât-ı fevkalâdeden addolunur. Bu çocuğun an-asıl müslüman olduğunu haber aldık. Eğer aslı kim olduğunu ve şu ehl-i salîb esaretine nereden gelip düşdüğünü merak ederseniz biraz zahmeti göze aldırarak tafsîlât-ı âtiyeye müracaat eylersiniz.

Çocuğun maskat-ı re'sine kadar varmak için Kudüs-i Şerîf tarafında bulunan zihninize şu yolda delâletle irâe-i tarîk eyleriz ki:

Kudüs-i Şerîf tarafından kalkan cered atlı bir seyyah Cebel-i Lübnan'ın silsilesini sağ tarafa ve Bahr-i Sefîd'in sahilini sol tarafa alarak gayet latif tepeleri, sahraları, vadileri temaşa ede ede ve günde yedi sekiz saat yol gide gide onbir oniki günde Antakya'ya varır. Ol memlekete ki tarih nazarındaki ehemmiyet-i fevkalâdesinden kat'-ı nazar coğrafya-yı kadîmde Orantes denilen ve lisanımızda Âsi suyu diye yad olunan nehrin orta yerinden geçtiği bir boğazın şâmil olduğu Cennetü'l-Adn'i andırır bağlar ve bahçeler arasında bulunmaktan nâşi bir ressamın kalem-i tasvîri ve bir muharririn hâme-i tahrîri için pek büyük bir sermaye olacağından her hâlde nazar-ı dikkati câlib bir memlekettir. Antakya'dan Haleb'e doğru tahvîl-i istikâmet eyledikte eğerçi Amîk ovasına doğru birkaç saat mesafeye kadar Cebel-i Lübnan'ın letâfet-i mevkiiyyesi devam ederse de ondan sonra yalçın kayadan ibaret bulunan boğazlar Arabistan vahşetinin mukaddime-i çâşnisini seyyaha izâka eylemeye başlar.

Vakıa Haleb-i Şehbâ enzâr-ı dikkate letâfet-bahşâ bir memleket ise de seyyah kısmı şehir ve kasabâtta ancak yorgunluk çıkarabilip gezdiği gördüğü yerleri ise mahzâ ikmâl-i malûmat için ders okurcasına gezer ve görür. Yoksa seyyahı en ziyade ferahlandıran şey kırların ve yolların letâfeti olacağı seyahatle biraz ziyadece iştigâl edenlerin cümlesince mücerrebdir.

Haleb'den şimâl-i şarkîye doğru kat'-ı merâhil eylemeye başladıkta ve Ahterin ve Filâd ve Çamborlu karyeleri görülür ki

buralarda gittikçe mamûriyet ve letâfet azalıp, fakr ve harâbî her adımda bir başka suret-i müdhişe ile insanı istikbâl eyler. Çamborlu'dan bir konak ötede Birecik kasabasına vâsıl olursunuz. Bu kasaba eskiden Berta namıyla şöhret-şiâr olmuştur ki bu şöhreti kazanmasına medâr olan büyücek bir kalenin harâbesi hâlen Haleb'den giderken Fırat nehrinin öte yakasında ve sath-ı nehrden tahmînen dört beş yüz metre mürtefi' bir tepe üzerinde müşahede edilir. Birecik önünden Fırat nehrini geçmek için daima bir kayık hazır bulursunuz ki yalnız siz değil daha sizin gibi yirmi otuz yolcu hayvanlarıyla beraber bu kayığa girebilirler.

Tevrat'ta ve kütüb-i tefâsîrde sefîne-i Hazret-i Nûh hakkında verilen malûmat hatırınızdaysa bu kayığı gördüğünüz zaman oraca sefîne inşaatı altı bin seneden beri hemen asla terakki etmemiş olduğunu hükmedersiniz. İnşaât sefîne-i Nûh hakkında verilen tafsilâtın adeta aynıdır. Eğer nebiyy-i müşârün ileyhin sefînesi cesâmetçe pek çok ziyade olduğunu nazar-ı dikkate alırsanız o zamanla bu zaman arasında terakki değil, bir tedennîyi bile hükmeylersiniz.

Birecik'i öte tarafa geçtikten sonra Urfa'ya kadar yolunuz pek o kadar can sıkacak gibi değildir. Vakıa yolunuzu kesen silsile-i cebeli aşmak bir büyük zahmet ihtiyar etmek demek ise de Urfa ovasına düştüğü zaman seyyahın gönlüne adeta bir büyük ferah gelir. Urfa şehri pek de can sıkacak yer olmamakla beraber makãm-ı Halîlü'r-Rahmân gerçekten bâğ-ı cinândan nişan verir. Ayna gibi göl etrafındaki bahçeler her dem bahar bir gülistan olup ol makãm-ı mübareki ziyarete gittiğiniz zaman göl içinde bulunarak kesretinden nâşî adeta birbirinin sırtına binen milyonlarca balıklara birkaç okka leblebi atarsınız ki hemen her geçen yolcu için bu suret bir âdettir.

Urfa'dan sonra Diyarbekir'e doğru artık Allah selâmetler versin. Zira önünüze çıkan ve irtifâ cihetiyle bulutlara karışan Karacadağlar'ın keçi geçmekten aciz bulunan yolları yolcuyu da bindiği hayvanı da canından bîzâr eder.

Tamam Karacadağları'ndan kurtularak Diyarbekir ovasına düştüğünüz zaman uzaktan Diyarbekir'i görürsünüz ki ahâlisinden bir zarîfin "Dışı seni yakar, içi beni yakar" diye söylediği sözden kısm-ı evvelin sıdkını derhal teslim edersiniz.Zira çöller

üzerine hüküm sürmek için azamet-i hariciyyece bundan güzel bir şehir olamayacağı dava edilse becâdır. İçine girdiğiniz zaman sözün kısm-ı ahîrini dahi tasdîk edeceğinize asla şüphemiz yoktur. Çünkü dünyada en büyük bir mühendis kalbe kasvet verecek bir şehir tarhı için müddetü'l-ömr çalışsa bundan âlâsını vücûda getirmekten âciz kalır.

Diyarbekir'e gelmekle yolumuz tükenir zannetmeyiniz. Asıl bir belâlı seyahat bizi bundan aşağısı için bekleyip durmaktadır.

Diyarbekir'den havâlî-i Irâkiyye'ye doğru seyahat edecek olanlar ehven-i tarîk olmak üzere Dicle nehri tarafını tercih ederler.

Nehir tarîki dediğimiz zaman Amerika enhâr-ı cesîmesinde seyyahların her türlü esbâb-ı istirahatlarını ikmâle müstaid ve muktedir bulunan ikişer üçer katlı müteharrik saraylar âsâ vapurlar hatırınıza gelmez. Çünkü dünyanın nısf-ı küre-i şarkîsi hakkında söylenen bir sözden derhal nısf-ı küre-i garbîsine kadar intikāl pek baîddir. Fakat hiç olmazsa nehir tarîki denildikte hatırınıza Tuna nehri tarîkiyle seyir ve seyahati teshîl ve tehvîn eyleyen Osmanlı ve Avusturya vapurları hutûr ederse istib'âd olunamaz. Diyarbekir ve Irak tarafları için bu kadarcık bir terakkîyi de çok gördüğünüz halde hiç olmazsa Sakarya ve Meriç nehirlerindeki kayıkları olsun derhâtır edebilmenize diyecek kalmaz a?

Fakat bunu da derhâtır etmemekte ısrar eylerseniz davanızda biz size vekâlet ederek hak kazandırabiliriz.

Efendim! Mezepotamya, Irak isimleri kāle alındığı zaman medeniyyet-i nev'-i beşerin ilk gehvâresini yâd etmiş olacağımızdan ve tarihte Semiramis'in Bâğ-ı İrem ıtlâkına şayan olan bahçesi ve sarayı ve kule-i Bâbil ve Atakse ve Akasre [?] devletlerinin ve bilhassa Devlet-i Abbâsiyye'nin âsâr-ı mâmûriyyeti ve Fırat ve Dicle nehirlerinin mezraaları iskā ve irvâ için araziye taksimiyle bütün suları hâk-i feyz-nâke içirildiğinden bu iki nehrin Basra körfezine tekarrüb eyledikleri zaman bahre insıbâb edecek suları kalamaması gibi rivâyâta bir nazar-ı hayretle bakacak olur isek, işbu medeniyyet-i mütekaddime ve asliyyenin hâlâ eser-i umrânını aramaya zihinlerimiz müsâraat etmiş olacağından Diyarbekir'den aşağı inmek için hiç olmazsa

mükemmelce kayıklar tasavvur edebilmekte herkes mazûr görülebilir. Lâkin bakalım hakîkat-i hâl dahi bu bâbda bizi teyid edebilir mi?

Vay! Tarihin medeniyyet-i mütekaddimeye dair verdiği haber yanlış mıymış? Oralarda o kadar mamûriyet yok mu imiş?

Yanlış değilmiş efendim! Varmış. Lâkin nahiv hocaları "Küllü dır dır haber." dedikleri gibi medeniyet-i mütekaddime hakkındaki mış mış'lar için dahi "Küllü mış mış hikâye" demek mahzâ hakikattir.

Frenkler derler ki , iki müntehâ daima yekdiğeriyle telâkî eyler. Hatta büyük büyük hükemâ, büyük büyük sözlerle bu kaideyi bast ve şerh eylemişlerdir. Müntehâ-yı cehâletten ilme doğru uzaklaştıkça müntehâ-yı ilmin dahi yine cehâlet-i külliyyeye mülâkî ve vasıl olacağı gibi mesâil hep bu sözü tefsir eylemiştir. Lisân-ı zarâfetimizde buna mukabil olmak üzere "Her kemâlin bir zevâli olur." sözünü intihâb eylesek manadan tebâüd etmemiş olurduk. İşte gehvâre-i medeniyyetin ma'mûriyyet-i kâmile-i mütekaddimesi bugünkü günde öyle bir suretle de zevale yaklaşmıştır ki oraları seyahat eden insanın kendisini asr-ı Hazret-i Nûh'da zannedeceği gelir. Sefîne-i Nûh hakkında kütüb-i celîle-i tefâsîrin verdiği malûmattan anlaşıldığına göre bu sefîne tahtalardan yapılmış ve zift ile sıvanmış olduğundan bu suretteki ameliyât içinde sun'-ı beşerin pek büyük bir dahli olduğunu teslim etmek lâzım gelir. Ber-vech-i âtî hikâyesine şürû' edeceğimiz ameliyât içinde ise sun'-ı beşerin bu kadar da dahli yoktur.

Birkaç yüz tane keçi tulumu şişiriniz. Bedava değil mi? İçine ne kadar rüzgar koyarsanız koyunuz. Sonra bunları keçi kılından mamûl ip ile yekdiğerine bağlayınız. Tulumlar birbirinden ayrılmamak için aralarına birkaç boy gayr-ı muntazam ağaç uzatınız. Bunu şu halde kaldırıp nehre bırakınız. Ne olur?

"Sal" mı dediniz? Hayır! Mâlûmdur ki sal böyle olmaz. Sal denilen şey muntazam keresteden tertip olunur. Bu yaptığımız şeyin adıysa sal değil "kelek"tir. Kalem manasına olan "kilk" okumamanız için ihtar edelim ki hani ya şu İstanbul'da kavun ve hıyar gibi bazı meyvenin eciş bücüş, yamrı yumru fenalarına kelek denilmez mi? İşte o sizin sal zannettiğiniz u'cûbeye dahi

aynıyla bu ismi verirler. Mâmûlü görseydiniz, ismi müsemmâsına pek muvafık bulurdunuz.

Masnû'umuzu biraz ikmâl edelim:

Yukarıda haber verdiğimiz derecesine göre kelek üzerinde gezmek ve oturmak hemen hemen mümkün olamayacaktır. Binaenaleyh bunun üzerinde döşeme tahtasına bedel olmak üzere incecik ve upuzun ağaç dalları keserek ve bunları mümkün mertebe bir suret-i muntazamada döşeyerek ayaklar altından kayıp kaçmamaları için dahi icap eden yerlerinden iplerle bağlayınız.

Şimdi ihtiyacımız iki küreğe kaldı. Bunlar için dahi iki uzun sırık alınız. Uçlarına iki karış tûlünde bir ağaç parçasını haçvârî bağlayınız. Onun altına dört parmak mesafede bir dahasını, daha altına bir dahasını, hasılı yekdiğeri altına sekiz on tanesini bağlayınız. Bu halde de sırıkların uçları merdiven gibi bir suret peyda eder. Aralarına dahi kamış vurunuz. İşte kürekler de vücûda geldi. Amma sakın zannetmeyiniz ki keleği götürecek olan kuvvet bu küreklerdedir. Hayır! Keleği sevkedecek olan kuvvet nehrin cereyanından ibaret olup, nehir sizi ne kadar bir süratle, nereye götürürse götürecektir. Bir kere kenarı tutmak lâzım gelirse üç saat çalıştıktan sonra yirmi otuz metre kadar bir mesafeyi kat ile sahili tutmak için bu kürekler istimâl olunacaktır.

Keleğin üzerinde bulunan yolcunun filan yere kaç saatte varılabileceğini kaptandan sormaya asla hakkı yoktur. Vapur mu bu, saatte kaç mil mesafe katedeceği bilinsin de mesâfe-i matlûbe dahi ol mikdara taksim olunarak haber verilsin? Yelken gemisi bile değil. Zira yelken gemisi rüzgârı üstünden alıp, burada rüzgar daima geminin altında kalır. Nehirin suları coşkunsa daha çabuk gidersiniz. Değilse bu salın üzerinde vakit geçirmenin yolunu ararsınız.

Aralıkta bir kere oturduğunuz mahallin altından sular fokurdayarak hubûb-ı hava su içinden mini mini kürecikler teşkil ederek sath-ı mâya doğru hücum eylerler. Kelekçiler bu hâle "tuluk yellendi" derler. "Tuluk" demek, tulum demek olduğunu haber verirsek, lakırdının bakıyyesini kendi kendinize anlayabilirsiniz. Fakat her halde çirkin bir lakırdı, değil mi? Eğer tuluklardan beş on tanesi yellenirse kelek tehlikede kalacağından

kelekçi elinde bir kamış olduğu halde gelir. Yellenen tulumların ağızlarını açarak kamış ile üfleyerek doldurup yine ağızlarını sımsıkı bağlar.

Bu sallarla seyahat edilirken bir su çevrintisine veyahut çalkantılı bir mahalle gelindiği zaman kelekçilerde bir telaş! Rûhaniyetinden istimdâd etmedikleri evliyâ-yı kirâm bırakmazlar. Ama bunun bir faydası olacağı için değil. Hiç çalışmamış olsalar suların akıntısı keleği yine götürecektir. Fakat tecrübesiz olan yolculara mukabil güya bu beliyyeden keleği kendi himmetleri kurtarmış gibi görünerek ve altı okkalık yağlı, kirli, ...li bir külâhı yolcuların burunlarına kadar uzatarak bahşiş istemek için bu velvelede bulunurlar.

Demincek bir seyahatte vakit geçirebilmenin yolunu bulmanızı tavsiye eylemiştik.

Bu yolun en âlâsı Mezepotamya ve Ermenistan tarihlerini okuyup mevâki'e tatbik etmektir. Vay şu haber verdiğiniz kelek ve onunla suret-i seyahat zaten ezmine-i mütakaddimeye mahsus bir şey değil mi? Tevârîhin tasvir eylediği bir zaman içinde seyahat etmiyor muyuz?

Hakkınız var billâhi! Suret-i îmâlini tarif ettiğimiz keleğin içinde sun'-ı beşerin ne kadar hissesi olduğuna her kim dikkat etse bunu böyle söyler. Hatta yemin edebilirim ki medeniyetin ibtidâsında insan evlâdı öteye beriye seyahat ederken bir nehri geçmek için imâl eyledikleri salı bundan daha az mükemmeliyetle imâl etmemişlerdir. Tevrat'ın rivayetine göre medeniyyet-i nev'-i beşer yedi bininci yaşına varmakta olduğu halde bugünkü günde hâlâ o derece-i mükemmeliyette yapılmakta bulunması cây-ı dikkattir.

Amma yalnız cây-ı dikkattir. Bizce cây-ı teessüf değildir. Zira ağleb-i ahvâli hep medeniyyet-i nev'-i beşerin ibtidâlarını andıran bir mahalde işbu keleklerle seyahat edilmeyip de meselâ muntazamca bir vapurcukla seyahat edilse, bilir misiniz bu hâl neye benzer? Hani ya Amerika'ya giden Avrupalılar kabâili vahşiyye rüesâsına birer takım sırmalı üniforma vermezler mi? Hani ya reis dahi bunları maiyyetinde bulunan mûteberâna taksim ederek binaenaleyh çırçıplak bulunan vahşi yalnız başına sırmalı bir şapka veyahut sırtına bir sırmalı setre veyahut aya-

ğına bir pantolon giymez mi? İşte bi-aynihî ona benzer. Her taraf tarz-ı kadîmde bulunur ise kelek dahi tarz-ı kadîmde bulunmak hâlin ve mevkiin âheng-i umûmîsine daha ziyade muvafık düşer.

Diyarbekir'den böyle bir keleğe binerek Irak'a doğru giderseniz Ermenistan'ın o şehr-i şehîrinden ayrılır ayrılmaz Kürdistan dağları arasında Dicle nehrinin kendi cereyanı için kim bilir kaç bin sene çalışarak açabilmiş ve hâlâ nehrin rahat rahat cereyan edememekte bulunduğundan anlaşıldığına göre henüz itmâm ve ikmâl edememiş olduğu mecrâsına girersiniz.

İki taraf yalçın kaya. Kayaların ağlebi kül renkli olduğu halde şurada burada görülen kırmızı taşlar tarihin birkaç bin seneden beri bu mahallerde vukûunu haber verdiği muhârebât-ı cesîmenin bakıyye-i âsâr-ı hûn-rîzânesi olmak gibi bir suretle telakki edilir. Aralıkta bir letâfet-i kâmilesi içinde bir vahşet-i müteessirâne tasvir eyleyen ağaçlıklara gelindikte beyâbân-ı vahşette hemşehrisine tesadüf etmiş yolcunun sevinmesi gibi bir sevinç insanı epeyce işgal eyler. Hatta okyanus-ı bî-pâyânda uzaktan bir gemiye tesadüf edenlerin gözden kaybedinceye kadar o gemiyi gözlerinden ayıramamakta oldukları gibi kelek-süvâr-ı kasvet ve ıztırâb olan yolcu dahi tesadüf eylediği ağaçlığı gözden kaybedinceye kadar gözünü oradan ayıramaz.

Bu vahşi mecrâya ilk girildiği zaman sular gayet az olduğu cihetle keleğin yürümemesi ve göz önünde sıklet-efzâ olan kayalar bir an evvel bertaraf olamayarak bilâkis yerlerinde mıhlanmış gibi durdukça vahşeti nazarlarda bir kat daha tecessüm etmesi tamam insanı kemâliyle bîzâr eylediği anda sağdan veyahut soldan bir küçük derenin nehre karıştığı görülünce şu beş on katre su keleği tesrî'a medâr olacak diye insan ol kadar sevinir ki dereciğe karşı ağzını açıp gelen suyu yüreğine akıtacağı gelir.

Çağlayan mı dediniz? Onu burada görmeli. Bâhusûs ki çağlayan şey yalnız çağlayanların çağıltısı değildir. Çağlayanların çağıltısı etrafa yalnız tanîn-endâz olduğu cihetle her kaya, her tepe bir çağlayan kesilip çağıl çağıl çağlar.

Derken Hasankeyf dedikleri memlekete varırsınız ki oraya varıncaya kadar bunun evsâfını kelekçilerden pek çok defalar işitmiş olursunuz. Zira yolda Merza ve Osman namıyla ve köy ünvanıyla tesadüf eylediğiniz üç beş kulübeden ibaret yerlerde

tavuk gibi, yumurta gibi, süt, yoğurt, ekmek gibi taze erzak bulabileceğinizi hesap edip dururken bilâkis heriflerin sizden rızâen-lillâh bir lokma ekmek istemeleri ye'sinizi kemâle vardırdığı esnada kelekçiler "Gam yeme kara babam kurbanın olam. Hasankeyf de her şey çok şehirdir, ne dersin?" diye teselli verdikçe ve eğer tarihe âgâh iseniz bu mahallin tavâif-i mülûktan pek çoklarına payitaht olduğunu dahi düşündükçe Hasankeyf'e iştiyâkınız artar. Bir de varıp bakarsınız ki ancak şahinlere yuva olmaya salih bir yerdir. O zaman zurefâdan birisinin "Bu tavâif-i mülûk dedikleri zevât-ı kirâmın birer padişah olduklarına inandım. Fakat muharebeye gidecekleri zaman kulübeciklerinin kapısını kilitleyerek ve anahtarcığını dahi kuşağına sokarak öyle gittiklerini âsâr-ı hâzırasından anlayabilmek de güç bir şey değildir." sözündeki hakkı olduğunu teslim edersiniz.

Akalım efendim, akalım! Çünkü gidelim diyemeyiz. Bu yollarda gidilmez. Nehir insanı ne kadar akıtırsa insan o kadar akar.

Yolda Safe ve Bîzab gibi karyelerin ahvâl-i vahşet-iştimâli görüldükçe kelekçiler daha ileride Cezîre bulunduğunu tebşîr ile tesliyete başlarlar. Fakat Hasankeyf hakkındaki rivayetlerinin sizce hükümsüz çıkması Cezîre hakkındaki rivayetin dahi hükümsüzlüğü için delil olur. Maahâzâ aka aka burasını dahi görürsünüz. Gördüğünüz anda kendinizi gerçekten asr-ı Nûh'tan mukaddem bir zamanda kıyas edersiniz. Zira yekpâre kayayı oyup içini mesken ittihaz etmek tarihin asr-ı Nûh'tan mukaddemi için haber verdiği bir şey iken onu elhâletü hâzihî Cezîre hakkında tamamıyla muvafık bulursunuz.

Arasında aktığınız dağlar buraya kadar imtidâd ettikten maadâ nehir içine birçok enhâr-ı sagîre karışarak nehri büyüttükleri gibi sanki tepelerin üzerine dahi diğer bir çok tepeler binmişçesine bir suretle dağlar dahi yükseldikçe yükselir. Lâkin Cezîre'den Musul'a doğru yol verildiği zaman yalnız nehir büyümekte devam ederek dağlar ise Mezepotamya ve Irak çöllerine hürmeten ser-fürû etmeye başlar. Hele Beldetü'l-Hatîb denilen köy arka tarafa bırakıldıktan sonra insanın önüne gözün alabileceği kadar (halbuki hakikatte ondan pek çok ziyade) bir sâha-i vasîa açıldığı zaman yürek dahi öyle bir surette açılır ki bu hâlin mûcib olduğu ferah ve inbisât bir mahbûsiyyet-i medîdeden

kurtulanlarda ancak bir dereceye kadar vaki olabilir.

İşte bu tengnâ-yı belâ-yı ıztırâbtan henüz kurtulan seyyahı Musul şehr-i kadîmi istikbâl eyler. Buraya kadar sıklet-bahş-ı enzâr-ı seyyâhîn olan ârızalı yerlerden geçip bir bahr-i muhîte karışır gibi Mezepotamya ve Bağdad çöllerine giren Dicle nehri ta'zîmen ve tebcîlen Musul'un dâmenine yüz sürdüğü sırada keleği dahi oraya îsâl eyler. Kelekçi Kürtler hemen suya atılıp ervâh-ı tayyibînden istiâne ve istimdâdlarla keleği karaya çekerler. Son defa olmak üzere yağlı külâhı dahi burnunuza doğru uzatırlar. Zira seyahatiniz bundan aşağıya Bağdad'a doğru imtidâd edecek olsa bile Diyarbekir'den gelen kelekler Musul'da kalıp yolun ilerisini Musul kelekleriyle kat edeceksiniz. Her halde teşekkür etmeliyiz ki bizim yolumuz buraya kadardır. Zira Kudüs-i Şerîf'te vâki' Kerek karyesinde icra eylediği hud'a-i harbiyye ile nazar-ı dikkatimizi açan çocuğun maskat-ı re'si işte burasıdır.

İkinci Bap

Biz efkâr-ı kâriîne Kudüs-i Şerîf'ten Musul'a kadar delâletle icra ettirdiğimiz seyahati bu zamanda icra ettirdik. Halbuki Kudüs-i Şerîf vak'a-i salîbiyyesi tarih-i hicretin altı yüz otuz sekiz senesine doğru vukû bulduğunu mahallinde zikreylemiştik. Binaenaleyh Musul'da bugün etraf ve eknâfı nazar-ı dikkate alan gözlerin göreceği şeylerle o zaman etrafı temaşa eden gözlerin göreceği şeyler arasında büyücek bir fark vardır.

Bugünkü günde Musul şehrinin haricinde epeyce güzel bir hükümet konağı, bir kışla vesaire vardır ki oralarda tarz-ı cedîdin yegâne bir numunesi addolunabilir. Fakat bundan altı yüz sene mukaddem şehir surunun haricinde hiçbir şey bulunmadığı, o yerlerin ardı arası kesilmeyen muharebeler için ma'reke ittihaz edilmiş bulunmasıyla müstedildir.

İşbu hükümet konağı mahallinin önünde bulunup da insan mecrâ-yı nehrin yukarı tarafına doğru tevcîh-i nazar edecek olsa ön tarafıyla sol tarafı mâbeyninde asıl Musul şehrini görür ki câmilerinin kubbeleri ve minarelerinin tepeleri bunun gerçekten bir Arap memleketi olduğuna kavâid-i mîmâriyyeleriyle şehadet ederler.

Tamam ön tarafından Şatt'ı geçmek için bir köprü görülür.

Elhâletü hâzihî bu köprünün nısfından ziyadesi kârgir olup bir miktar yeri de duba üzerine mebnîdir. Ancak bundan altı yüz elli sene mukaddem dahi bu mevkide nehrin iki sahilini birbirine rabteder bir köprü mevcut idiyse de o köprü kârgir olmayıp sepet örer gibi çubuktan örülmüş, üzerine zift sıvanmış dubalar üzerine mebnî idi.

Eski zamanlarda bu misillü inşaatta zift istimâlinin pek revaçta bulunduğu ihtara muhtaç değildir. Eski zamanda dediğimize bakıp da yalnız altı yüz elli sene mukaddemini hatıra getirmeyiniz. İnşaatta zift istimâlinin kıdemi bundan pek çok ziyadedir. Adeta medeniyyet-i nev'-i beşer kadar eskidir. Hatta evlâd-ı Nûh'un kule-i Bâbil'i inşa ettikleri zaman tuğlalar arasına kireç ve harç yerine zift kullanmış oldukları tevârîh-i kadîmede mezkûr olduğu gibi bu kulenin harabesi aralarında aynen dahi müşahede olunmaktadır.

Bundan altı yüz elli sene mukaddemi iki sahili rabteden köprü akşam olduğu zaman ortasından kesilip ol surette karşı taraftan vukûu melhûz olan Kürt veyahut Arap muhacemesine hadd-i fâsıl hasıl edilmiş olurdu.

Bulunduğumuz mevkide nazarımızı biraz daha soldan sağa çevirirsek tamam sağ tarafımızda ve fakat nehrin karşı sahilinde uzaktan çok güzel bir çiftlik ebniyesi zannolunabilecek birkaç binalar görülür. Burası Hazret-i Yûnus aleyhisselâm'ın makãmıdır ki bu nam ile dahi Musul şehri iftihar etse becâdır. Hatta sefîne-i Hazret-i Nûh'un karar kıldığı dağ dahi bu mevkiden uzak olmayıp yukarıki bâbta haber verdiğimiz Hasankeyf ve Cezîre'ye civar Cebel-i Cûdî nam bir tepecik karargâh-ı sefîne-i Nûh olmak üzere nazar-ı dikkate alınırsa sefîne-i mezkûrenin ol mersâ-yı selâmete vusûl için hâlen bir büyük deniz sureti tasvir eden ve ahd-i tûfanda kim bilir ne dehşetli bir bahr-i muhît teşkil eylemiş olan şu çölden geçmiş bulunmasına kadar insanın hayali varabilir.

Makãm-ı Yûnus'un az öte tarafında elhâletü hâzihî zeminin on arşından mütecâviz umkuna gömülmüş ve Avrupalılar tarafından ameliyât icrasıyla âsâr-ı atîkası çıkarılmış meşhur Ninova şehri vardır ki Asur devlet-i kadîmesinin payitahtı olmakla sahâyif-i tevârîhte aldığı ehemmiyet muhtâc-ı tafsil

değildir. İnsan Ninova şehrinin bugün bakıyye-i âsârını görüp de bu şehre hariçten edilen hücumlarda ve dahilden gösterilen mukavemetlerde ne kadar adam nefsini cây-ı helâke atmış olduğunu düşündüğü zaman hâlâ yüreğinde bir teessür hisseyler. Lâkin bundan altıyüz sene mukaddem şehr-i mezkûrun üzerini örtmüş bulunan toprak adeta bir çöl sureti teşkil etmiş bulunmasıyla Ninova şehri yerle yeksân olduktan sonra değil, toprak altında nihân kaldıktan sonra dahi üzerinde boğaz boğaza cenk edenler kendi ayakları altında böyle bir payitaht-ı kadîmin medfûn olduğundan haberdar bile bulunmadıkları itikad olunabilir.

Kudüs-i Şerîf'te Kerek karyesinde edilen muharebede çevirmiş olduğu hile fırıldağı nazar-ı dikkatimizi celb eylemiş bulunduğundan nâşî aslını görmek için haylice metâibi göze aldırarak zihnimizi buraya kadar sevketmeye bizi mecbur eyleyen çocuğu görmek istersek, altı yüz otuz beş sene-i hicriyyesinde zihnimizi yine işbu hükümet konağı mahallinde bulundurmaklığımız lâzım gelir. İntizâr eylediğimiz zaman bir gecedir. Lâkin öyle bir gece ki onun mahiyetini takdir için biraz izâhâta ihtiyaç vardır.

Bu gece Haziran gecelerinden bir geceydi. Hatta çehre-i mâhın bedr-i tâm suretinde arz-ı dîdâr eylediği gecelerden olmayıp bizim bu taraflar tabirince ay karanlığı denilen gecelerdendi. Lâkin şunu bilmeli ki Mezepotamya ve Irak cihetlerinde ay aydınlığı olan gecelerde oldukça za'f-ı basarı bulunan adam bile ufarak yazılı bir kitabı rahat rahat okuyabilir. Küre-i nesîm içinde zerre kadar bulanıklık görülmez ki ziyâ-yı kamerin tamâmî-i kuvveti önüne perde çekebilsin. Havâ-yı nesîmînin fevkalâde berraklığı yıldızların dahi parlaklığını men edemediğinden ay karanlığı olan gecelerde dahi bayağı seherî denilebilecek bir ziyâ-yı latîf uzacak yarlardan bile ekser şeyleri setr edemeyecek mertebede sâha-i zemini tenvîr eyler. Ber-minvâl-i muharrer tavsif eylediğimiz gecede ise sakf-ı âsümânı tezyin eden milyonlarca ecrâmın ziyâ-yı müctemaı etrafı pek güzel izâe etmekte bulunmasıyla şimdiki hükümet konağı mahallinde etrafı teftiş ve tecessüs eden gözler epeyce uzak yerlere kadar her şeyi lâyıkıyla görebilirlerdi.

Bu halde Musul semtine atf-ı nazar olundukta görülürdü ki kale üzerinden birbiri arkası sıra üç adam bir ipten sıyrılıp aşa-

ğıya inerler. Halbuki bunlar ipten sıyrılıp inerlerken yine o mahalle yakın bir sel deliğinden on üç on dört yaşında bir çocuk dahi bir fare gibi çıkar.

Üç tane büyük adam ipten sıyrılıp inmek tehlikesini göze aldırmış olmaya mukabil bu küçük çocuğun sel deliğinden çıkmak suhûletini bulması cây-ı dikkat değil midir?

İpten inen herifler Dicle nehrine doğru yürümeye başlarlar. Çocuk dahi kırk elli adım arkalarından bunları takip eder. Lâkin takibi bir suret-i muhterizânede olduğundan kendisini bunlara göstermek istemediği derhal anlaşılır. Önde giden üç herif nehir kenarına vardıkta koltukları altından birer tulum çıkarıp şişirirler ve gömleklerini omuzlarına kadar sıvayarak kollarıyla tulumlar üzerine abandıktan sonra kendilerini nehre ilkã eylerler. O taraflarda kadîmden beri suda bu suretle yüzmek adeti vardır. Hatta Musul'dan aşağı Bağdad'a doğru gidilirken sahilde bulunan aşiretler halkı tulumlara abanarak ve başlarına bir gerdel süt veyahut yoğurt alarak satmak için keleklere kadar gelirler ki bunların ayaklarıyla tepine tepine yüzmeleri kurbağalara teşbih olunabilir.

Gecenin sükût-ı umûmîsine mütenasip olacak bir sükûnet-i mutlaka ile akan ve etrafın ziyâ-yı latîfi aksiyle gerçekten bir deryâ-yı simîn-âsâ parıl parıl parlayan nehir üzerinde şu üç adamın sabâhat-i harekâtına mahsus olan şamatalarla makãm-ı Yûnus'a doğru yüzüp gitmeleri vücûd-ı Hazret-i Yûnus'u tekrar yutmaya hâhişger Yunus balıklarına teşbih edilse sezâdır.

Mahûd çocuk dahi arkaları sıra suya girdi. Onun şişirecek tulumu olmayıp yalnız gömleğini sarık gibi başına sarar. Tulumsuz yüzdüğü halde önde giden üç adamı geçebilecek kadar süratli gittiğinden heriflere tekarrüb eyledikçe bi't-ta'tîl onların uzaklanmalarını bekler.

Üç adam karşı yakaya çıktıkta şişkin tulumları nehrin kenarında bırakarak ve gömleklerini uzatarak makãm-ı Yûnus'u sağ taraflarına alıp çöle doğru uzaklanmaya başlarlar. Çocuk dahi arkalarından takipte devam eyler. Bunların gittikleri tarafta ve yarım saat kadar mesafede yirmi otuz kadar çadır vardır ki mesafenin böyle epeyce uzaklığından maadâ çadırların rengi dahi siyah olmak münasebetiyle gece gece görünemeyip fa-

kat gündüzden görülerek semtlerini takrîbî olsun tayin mümkündür. Üç adam ve arkaları sıra çocuk o istikameti tuttukları için bunların zikrolunan çadırlara gittikleri anlaşılabilir.

Lâkin böyle gece yarısı kaçak gibi bir suretle şehrin surundan kendilerini sarkıtıp inen ve muhterizâne bir nazarla etrafı gözden geçirerek giden adamların hayırlı adamlar olacağına emniyet edilebilir mi? Mahûd çocuğun dahi uzaktan uzağa bunların peşine düşmesi büsbütün ehemmiyetten hâli kalacağı itikadıyla sükût etmek mümkün olamaz. Binaenaleyh nazar-ı tecessüsümüzü bunların arkaları sıra sevk etmeye mecburuz.

Üçüncü Bap

Öndeki üç adam gide gide ta çadırları uzaktan görebilecekleri bir mesafeye kadar yaklaştılar. Orada çadırların etrafını devr ile muhafazaya memur olan iki atlıdan ibaret bir ince karakolun üst baştan alt başa doğru yürüdüğünü ve her halde kendi önlerinden geçeceğini bildikleri için bittevakkuf hatta kendilerini göstermemek üzere yüzü koyun yere yattılar. Bu halde mahûd çocuk kendilerine o kadar tekarrüb eyledi ki merkûmların hemen ağızdan ağıza gibi bir suretle söyleştikleri lakırdıları dahi çocuk işitebilirdi.Bunlar şöyle konuştular:

Birisi -Yâ Selman! Şimdi şu atlılar aşiretin alt ucuna varıp da bize arkalarını döndükleri anda çadırlar semtine doğru hemen koşarız.

Selman -Evet yâ Sayhût! Zira öte tarafa varırlarsa çadırlar az olduğundan ihtimal ki bizi görürler. Sen ne dersin ey Şaban?

Şaban -Pek münasip! Fakat yavaş söyleyiniz! Gece vakti ses çok uzağa gider.

Selman -Çadırına vardığımızda üç hançerin üçünü birden ta yüreği üzerine saplamakla beraber müteâkıben ağzına dahi bir maşlah bastıralım. Sesi sadası çıkmaksızın geberir gider.

Şaban -Ya yanında kadın var da uyanırsa?

Selman -Onu ölümle ihâfe ederiz. Sesini çıkaramaz.

Süvariler gecenin sükût-ı umûmîsi içinde kulağa pek hazin, pek latîf gelen aheste-beste bir şarkıyı terennüm ederek geçtiler. Filhakika bunlar aşiretin alt başına vardıkları zaman üç Arap

dahi oldukları yerden yıldırım gibi fırlayıp çadırlara doğru koştular. Mahûd çocuk yine arkalarından ayrılmadı.

Çadırlar içine vardıklarında herifler sanki her çadır kazığı birer nöbetçiymişler de kendilerini gözetiyorlarmış gibi her kazıktan ihtirâz ede ede hâl u şânı aşiretin bey çadırı olduğuna delâlet eder bir çadırın önüne kadar geldiler. Yorgunluktan ve halecandan hasıl olan nefes tıkanıklığını geçirmek için durup soluk almağa karar verdiler. Bu sırada hâlâ su-i kasdları olan zatı nasıl öldüreceklerini yekdiğerinin kulağına fısıldarlardı. Çocuk bunların hâl-i gafletini fırsat ittihâz ederek "Sizi bu şekâvetten ölümle men'e muktedir burada bir el vardır." diye elektrik hareketi gibi süratli bir suretle belindeki kamayı çekip birer birer üçünü dahi arkalarından saplamağa muvaffak olmasın mı?

Heriflerden her biri darabât-ı selâseden kendi hisselerini yedikçe kemâl-i gafletlerinden nâşî neye uğradıklarını bilemeyerek sanki musibetin mevridini görebilmek için arkalarına ve etraflarına can havliyle bakmaktan silâha el sunmaya vakit bulamamışlardı. Çocuksa üçüne bir anda birer darbe yetiştirdikten sonra çadırların yekdiğerini tekâtu' eden gölgelerinden hasıl olan karanlıklar içine daldı, kayboldu gitti.

Mecrûhlardan birisi vurulduğu anda vefat etti. Diğer ikisi can acısıyla beraber kaçmağa davranmış idiyseler de arkalarından açılmış olan delikler çeşme gibi kan akıtarak bunların dahi her katresi kendilerini kuvvetten düşürmekle mecrûh oldukları yerlerden yirmişer otuzar adım ayrılır ayrılmaz bacaklarında kuvvet kalmamağa ve dizlerinin bağı çözülmeye, vücutları sendelemeye başladı. Yere yıkıldılar ve kesret-i ziyâ'-ı demden büsbütün baygın bir hale geldiler.

Aşiret etrafında dolaşan süvarilerin bu halden haberdar olamamalarına şaşmamalıdır. Zira bu vak'ada bir ses çıkmışsa o da mahûd çocuğun çıkardığı sesten ibaret kalıp, üç heriften ikisi yaralandığı ve birisi vefat ettiği halde herifler duyulmaktan ihtirâzla of bile dememişlerdir.

Sabah olup da esrâr-ı leyli enzâr-ı vukûftan setr eden perde-i siyah-ı zulmet ortadan kalktıktan sonra aşiret halkı uykudan uyanıp ayaklandıkta reisin çadırı önünde biri maktûl ve otuz kırk adım mesafede ikisi mecrûh ve medhûş üç adam görünce

cümleten istiğrâb eylediler. Hele aşiret reisi bu hârik-ı âdeden ziyadesiyle müteaccib olarak "Aman Yârab! Üç adam benim aşiretim içine girsin ve çadırım yanına kadar gelsin de kazaya uğrasın! Benim himâye-i misâfir-perverânem onların imdadına yetişemesin. Bu ne musibet! Bu ne felâket! Bu ne namussuzluktur!" diye kabına sığamaz oldu. O gecenin nöbetçilerini çağırtı, sordu. Herifler sabaha kadar etrafı gezip her cânibe dikkat eylediklerı halde hiçbir şey göremedikleri cevabını verdiler.

Reis "Öyle ise bu katil mutlaka aşiret içindedir." diye çadırları birer birer dolaşıp sandık sepet, hasılı aramadık hiç bir şey bırakmadı. "Mutlaka bu biçarelerin intikamını alacağım. Her kim bunların arkasına şu üç yarayı açmışsa onun arkasından böyle üç yara açarak kısas eyleyeceğim." dedikçe cemaati efradı tir tir titrerlerdi. "Zavallı adamlar, kim bilir nerelerden geliyorlar? Şehre yetişemeyecekleri için burada bana misafir gelmişler de belâlarını bulmuşlar." mülâhazâtı reisin teessürünü arttırdıkça arttırırdı. Yerde yatan ve kanları içinde boğulmak derecesine gelen mecrûhlardan birisi reisin bu derece teessüfü üzerine gözlerini açıp bir tebessüm eyledi. Aşiret reisi bu hali görünce hemen herifin yanına koşup "Vah biçare vah! Duçar olduğun hale tebessüm ediyorsun ha? Halbuki ağlayacak bir hale duçar olmuşsun. Söyle bana söyle! Seni kim vurdu? Sizi bu hâle koyan hangi eldir? Söyle bileyim, intikamınızı alayım!" dedi.

Selman -Evet! Söyleyeceğim. Senin bu kadar merdâne mürüvvetin üzerine hâlâ söylemezsem, pek büyük bir alçaklık etmiş olmaktan haya ediyorum.

Reis -Nasıl alçaklık? Şu halde alçaklığa yüksekliğe bakılmaz. Söyle, sizi hangi el vurdu?

Selman -Sen bize bu kadar acıma! Biz senin acıyacağın adamlar değiliz. Bizi Allah'ın yed-i intikâmı vurdu.

Reis -Acayip!...

Selman -Hiç acayip değil. Taaccübe de mahal yoktur. Kazdığımız kuyuya kendimiz düştük. Biz buraya sizin canınıza kıymaya gelmiştik. Adeta sizin yüreğinize hançer saplamaya.

Reis -Aman Yârab! Neler işitiyorum?

Selman -Evet söyleyeceğim! Doğrusunu söyleyeceğim. Zira

arkadan alınan bu kadar derin yaradan kurtulmak mümkün değildir. Alçaklar gibi hıyanetimi hançer ucuyla yaralanmış yüreğimde hıfz edemeyeceğim. Biz buraya seni öldürmeye geldik beyim, öldürmeye! Lâkin bir yed-i müntakim bizden üstün çıktı. Bizi şu hale koydu. Bu işde sizin bir gûne dahliniz, malûmatınız olmadığı muhakkakdır. Fakat kimin hançer-i gadrine uğradığımızı bir türlü anlayamadık.

Dördüncü Bap

Selman'ın şu sözü aşiret beyini evvelki istiğrabından büyük bir istiğraba duçar eyledi. Herif çenesini avuçları içine alarak bir çok düşündü. Ve işin künhüne varmak için Selman'ı bir çok daha istintâk eylediyse de Selman kimin tarafından vurulmuş olduklarını cidden bilmediği cihetle ol bâbda hiç bir gûne izâhât veremediği gibi buraya gelmekten kasıtları ne olduğuna dair verdiği malûmat dahi yalnız "Seni öldürmeye geldik"ten ibaret olup, işin hakâyıkını aşiret reisi sorduysa da Selman izah etmedi. Fakat reis munsıf adam imiş ki Selman'a asla hiddet göstermedi.

Reis -Acayip! Siz buraya bana suikast için geldiğinizde bir yed-i müntakim sizi bu hale koydu ha?

Selman -Evet!

Reis -Zararı yok. Madem ki böyledir, madem ki tertip eylediğiniz cinayetin cezasını da min-tarafillah görmüşsünüz, artık benim için yapacak hiç bir şey kalmamıştır. Ben intikam için her ne yapmış olsaydım, bundan ziyadesini yapabilecek değildim ya? Şimdi insaniyet icab ediyor ki sizi kendi kardeşim gibi i'zâz ederek yaranızı baktırayım.

Selman -Hayır! Bize hiç ikrâm etme. Zira bizim için senin her ikrâmın nazarımızda bizden tekrar tekrar ahz-ı sâr sayılır. Bize yalnız bir iyilik et. O da bizi Musul'a kadar göndermektir. Dârü'l-imâre'ye teslim ettir.

Reis -Pekâlâ.

diye heriflerin mümkün mertebe yaralarını sardırdıktan sonra mevtâyı da beraber olarak birer mahfeye yükletti ve yanlarına adam katarak vukû-ı hâli Musul emîrine i'lâm eyledi.

Ancak kendisi dahi bu emniyetsiz yerlerde daha ziyade oturamayıp çadırlarını toplayarak kalktı, şimal tarafına doğru çekildi gitti.

Şu hayme ber-dûşluk ne güzel bir şeydir. Küre-i arzın her tarafı vatan ittihaz edilmek gibi bir vâsi' daire dahilinde bulunmak arzu edilirse bu saadeti ancak hayme ber-dûşlukta bulmak mümkün olabilir. Sahra ve vadilerde hayme ber-dûş geşt ü güzâr olan bedevîler kendilerini asla mazlûm etmeyebilirler. Zira hangi tarafta gerden-i hürriyetlerine asılmak için bir zencîr-i esâret hazırlandığını görürlerse o taraftan rû-gerdân olarak hürriyet-i mutlakaya nâil olabilecekleri bir taraf-ı selâmete tahvîl-i mekân edebilirler.

Darbımesel hükmüne girmiştir ki "Terziye göç demişler, iğnem başımda demiş." derler. Bunun daha iyisi "Bedevîye göç demişler, çadır sırtımda demiş." suretine ifrâğ etmektir. Vakıa terakkiyât-ı medeniyyenin insanlar için bir medîne ve karyede sabit kalmalarını icab ettirdiği mâlûmdur. Vakıa tabiatın ham mahsûlâtından istifade ve nâ-tamâm icrââtına kanaat ile kalmamak ve insanoğlunun insanlık iktidarı haricindeki muvaffakiyâtı âsârını meydana çıkarmak medeniyete mütevakkıftır. Buralarını biliriz. Hatta insanın medenî bi't-tab' olduğunu ve cemiyyet-i medeniyyeden başka bir yerde mes'ûden yaşayamayacağını isbat eden hükemânın âsârını da okumuşuz. Belki bu muhakemeyi mübeyyin birkaç parça şeyi de kendi kalemimizle yazmışız. Emelimiz burada şu muhâkemât-ı medeniyyet-perverâneye itiraz ve kendi kavlimizde dahi tenâkuz etmek değildir. Yalnız şurasını erbâb-ı ezhânın nazar-ı muvâzenelerine arz etmek istiyoruz ki eğer daire-i medeniyyet içinde cidden medeniyet şânı ve uhuvvet-i beşeriyye şiârı olmak üzere hukuk ve kânun hükmedip de kuvvet hükmetmez yani medeniyetin cemiyyât-ı müteferride ve müstakillesi addolunan hükümetlerin yekdiğeriyle olan münasebâtında beyne'l-ümem mevzû' olan hukûk ve kavânîn hakim olup da her davayı millî kılıçla kat' etmek sureti kalkmazsa medeniyet ile bedeviyet arasında pek büyük bir fark görülmemiş olur.

Gözünüzün önüne iki muharebe getiriniz ki birisi bedevîler ve diğeri medenîler arasında vukû bulur. İki tarafın da yekdiğerini boğazlamaktan ibaret bulunan harekât-ı hûn-rîzânesi nazar-

ı hikmette mütenasib düşmez mi? Bu iki muharebe arasında bir fark ararsanız o da bedevîlerin istihsâl-i emel maksadıyla yalnız kendi kifayet-i şecîânelerine itimâd eyledikleri ve medenîlerin ise istihsâl-i emeli bir takım cihan yıkıcı sanâyi-i mühlikeye havale ettikleri kazıyyesi görülür.

Maddiyâta hayâlâttan ziyade ehemmiyet verenlerce bir şeyin ya böyle veyahut şöyle olması elzem olup bunun ikisi arasındaki şey'-i mahlût nazar-ı rağbet ve ehemmiyete alınacak kadar sâfî görülemez. Maahâzâ bir yandan terakkiyât-ı medeniyyenin bi't-tedrîc mertebe-i kemâle vararak cihanın bir dâr-ı selâm suretini kesb edeceğine intizârla beraber diğer taraftan şunu da nazar-ı dikkate arz eyleyelim ki:

Sâha-i arzın kâide-i tabiatle suret-i tarh ve teşkîline dikkat edilse insanın yalnız mıhlanmış gibi bir yerde kalmaya mecburiyeti bu muktezâ-yı tabiî ile tevfîk kabul edemeyeceği görülür. Sath-ı arz-ı kürenin mukteziyyât-ı coğrafiyye ve kozmografiyye ve meteorolojikaca soğuklukta ve sıcaklıkta ve itidalde muhtelif olduğu gibi mahsûlât-ı tabîiyyede dahi bir hayli ihtilâfı vardır. Madem ki insanoğlu sath-ı arza sahip görülür, şu ahvâl-i mütehâlifenin hepsinden edeceği istifadeyi bir suret-i sâhibâne ve mâlikânede etmelidir. Her hangi tarafta bulunmuş olsa orası kendi vatanıymış kadar oraya sahip ve malik olabilmelidir. Bunun için dahi ya âlemin bedeviyyet-i evveliyyesinde kalması veyahut kemâlât-ı medeniyyenin en son mertebesine varması tasavvur olunabilir. Yoksa bu ikisinin mâbeyninde insan maskat-ı re's ittihaz eylediği bir noktadan iki parmak tebâüd edince cihanın ecnebîsi sayılmak bir mes'ele-i sâfiyye ve mükemmele tarzında nazar-ı muhâkemeye alınacak ahvâlden olamaz.

Murad tenşît-i efkâr ve ezhândan ibaret olmasıyla efkâr-ı kâriîni hikâyemizin sadelik hâlinden bir de şu muhâkemenin suret-i mühimmesine tahvîl etmiş olmakla zannederiz ki kendilerini yormadık. Hikâyeden maksat aslı velev ki hayâlî olsun türlü türlü suretler vererek eğlenmek olduğuna göre âlemin suver-i maddiyyesinde dahi bu ihtilâf-ı surete göz gezdirerek eğlenmek mümkün olabilir. Bâhusûs ki şey'-i vâhidin yalnız muhassenâtını veyahut yalnız mazarrâtını görmek insanı vâsıl-ı hakîkat olmuş bir hakîm edemez. Muhassenât ve mazarrât her şeyde ta-

biî ve zaruri olduğu cihetle hakîmin nazar-ı dikkati işbu a'mãk-ı hakãyıka vâsıl olmak hikmet-i şânıdır.

İşte bizim aşiret reisi dahi bedeviyyet hâlinin kemâlât-ı medeniyye muvazenesince fena ve muzır ve güç addolunabilecek nice mehâzîri meyânında bir de büyük faydasını görmüş ve ondan istifade eylemişti ki bu fayda kendisine suikast edilen mahalden ayrılamamak mecburiyetinde bulunmayarak hemen ertesi günü tasını tarağını topladığı gibi şimale doğru üç beş yüz mil tebâüd eylediği halde o mahalde vak'anın yâdından başka hiç bir şey ve hiç bir ilişki kalmaması kazıyyesidir. Eğer orada yerli bir medenî olsaydı, nefsine suikast ile hayatı tehlikeye konulduktan sonra bu tehlike ilâ-âhiri'l-ömr devam eder gider ve kendi hayatında olan lezzeti ilâ-nihâye ihlâl eylerdi.

Beşinci Bap

Ölüm halindeki mecrûhlarla maktûl Musul'a îsâl edildikte, o zaman Musul emîrinin huzûruna çıkarıldılar. Emîrin bunları gördüğü zaman bembeyaz kesilen çehresini ve tir tir titreyen dudaklarını, hasılı heyecân-ı derûnuna cihet cihet delâlet eden evzâ' ve etvâr-ı hâriciyyesini görmüş olsaydınız, bu suikast içinde kendisinin dahi iştirâki olduğuna hiç şüpheniz kalmazdı.

O halde edilecek birinci tedbir mecrûhların tedavisinden ibaret bulunmakla emîr kudreti yettiği kadar telaş göstererek fenn-i cerrâhatten malûmatı olanları mecrûhların yanına üşürdü. Yaraları açtılar, yıkadılar, merhem sürdüler. Hastaları yatağa yatırdılar. Ancak bunların baygınlıkları artık ölüm derecesine varmış olduğundan kendilerine sual ve cevap için imkân yoktu. Binaenaleyh bu felâket katli için gittikleri reis tarafından mukabele suretiyle îkã edildiğine emîrin şüphesi kalmayarak ve eğerçi mecrûhları getirmiş olan deveciler kendi reislerinin selâmıyla beraber bu işde aşiret halkının kat'â malûmatı olmadığını tebliğ etmişlerse de emîr nezdinde bunların sözü rehîn-i kabûl olamayarak biçareleri derhal idam ettirmekle beraber aşiretin arkası sıra dahi asker sevk eyledi ve bir çok mesafeye kadar takip ettirdiyse de gidenler kaçan aşiretin izini kaybettiklerinden hiç bir şeye muvaffak olamadılar.

Beri tarafta mecrûhların birisi daha vefat edip fakat

Selman iki gün sonra gözünü açtı ve içindeki bir kaç kaşık çorba emîrin suallerine cevap verebilecek kadar derman hasıl eylediğinden emîr hemen istinkâh-ı maddeye tehâlük gösterdi.

Emîr -Ne oldu Allah'ı seversen Selman? Ne yaptınız? Kaçan aşiretin arkasından asker görderdim. Ne çare ki yetişememişler. Yetişmiş olsalardı analarının karnındaki cenîne varıncaya kadar umûmunu katliâm ettirecektim. Maahâzâ sizi buraya getiren devecileri olsun öldürüp sadrıma biraz şifa verdim.

Selman -(Bayıla bayıla) Yazık etmişsiniz efendim! Onların bir kabahati yoktu.

Emîr -Nasıl yoktu? Hep aşiret eşkiyası değil mi?

Selman -Hayır! Devecileri söylemiyorum. Aşiretin de kabahati yoktu.

Emîr -Ya sizi kim vurdu?

Selman -Allah'ın yed-i intikâmı!

Emîr -Sus! Hata ediyorsun. Hazret-i Allah kimsenin celladı değildir.

Selman -Aman efendim! Öyle bir mahir el ki üçümüzü bir anda vurduğu halde ne olduğumuzu biz de anlamadık.

Emîr -Aşiretten değil ha?

Selman -Hayır efendim! Aşiret reisi her çadırı birer birer aradı. Bu kasda delâlet edecek bir emâre değil, ucu kanlı bir iğne bile bulamadı. Amma bizi vuran el sanki semt-i semâdan uzandı. Aşiret reisinin gösterdiği insaniyetten mahcûbum.

Emîr -Acayip! O habîste de insaniyet ha!

Selman- Evet efendim! Bizim sû-i fikrimize suikasdimize göre hiç bu insaniyeti etmemeliydi ama...

Emîr -Semt-ı semâdan uzanmış bir el ha? Anladım Selman anladım!... Bu iş olsa olsa bâtinilerin işidir. Bu maharet başka adamlarda bulunmaz. Şeyhülcebel'in şerrine uğradınız.

Selman -Vakıa ihtimale pek karibdir.

Emîr -İhtimale yakınlığını asla arama. Bu iş mutlaka onların işidir. O hınzırların hançeri sahranın her kumları altında gizlidir. Sana suikasti kurdular mı, çölde nereye ayak bassan onların hançer-i intikamı üzerine basmış olursun. Onların tîr-i gad-

dârı havâ-yı nesîmin her zerresiyle beraber tayerân eder. Bir kere senin ölümünü hükmettiler mi, kule-i Babil'in tepesine çıksan teneffüs eylediğin havanın her zerresi bir ok kesilip ciğerine saplanır. Onların husûmeti sanki birer sâika olmuş da bulutlara gizlenmiştir. Bir kere husûmet ettiler mi, dünyanın öte ucuna gitsen ra'd-ı helâklerine hedef olmamak mümkün değildir. İşitmedin mi ey Selman ki mülûktan birisi bunların cemiyetlerini perişan etmek azmine düştüğü zaman ta yattığı odada yere bir hançer saplanmış ve yanına bir mektup bırakılarak mealinde "Bu hançeri şuraya kadar getirip saplayan el bunu senin sinene dahi saplayabilirdi. İşte bunu mülahaza et de ona göre davran." denilmiş.

Selman.-Evet ya Emîr! İnandım. Onların pençe-i kahrına duçar olmuşuz.

Emîrin Bâtinîler dediği fırka-ı garîbe hakkında söylediği şeyleri mübalâğaya haml etmek caiz değildir. Filhakika o zamanlar böyle bir belâ-yı fırka vardı. Biz erbâb-ı mütalâayı bu fırkanın garaîb-i ahvâlinden haberdar edeceğiz. Lakin o malûmatı vereceğimiz yer burası değildir.

Emîrin bu işi Bâtinîlere isnâd etmesi doğru olup olmadığını şimdiden kestiremeyiz. Nice hükümler vardır ki ayn-ı savâb olduğuna asla şüphe olmaksızın verilmiş iken sonra zaman o hükmün ne kadar yanlış olduğunu meydana koymuştur. Binaenaleyh biz şimdiki halde emîrin hükmünü ayn-ı savâb olmak üzere telakkî edecek olursak sel deliğinden çıkıp üç herifi bi't-takîb nihayet mecrûh eden mahûd çocuğun Bâtınî fırkasından olduğuna inanmaklığımız lâzım gelir.

Halbuki bu çocuk bir bîvâye yetim idi ki daima dârü'l-imârenin civarında, önünde, içinde, dolaşıp şunun bunun merhametinden istitâf eylediği bir lokma nân-pâre ile teayyuş ederdi. Binaenaleyh eğer o gece bu üç herif çocuğun yüzünü görmüş olsaydılar tanıyacaklarına asla şüphe yoktur.

Tuhafını mı istersiniz? Çocuk güya hiç bir şey yapmamış, sanki hiç bir şey olmamış ve hiç bir şeyden haberi yokmuş gibi hâlâ oralarda geziniyor ve emîrin en müntehabı bulunan üç adamın bir gece Bâtıniyye eşkiyası tarafından vurulduğuna dair herkesin ağzında deverân eden sözleri gayet ehemmiyetsiz bir

tavır ile telakkî eylerdi. İşin üzerinden bir hafta on gün kadar zaman mürûruyla Musul içinde Bâtınîyye eşkiyasının iğne arar gibi arandığını Bâtınıyye eşkıyâsı olmak üzere bir takım bîgünâhların salb ve katledildiğini görüce, işte o zaman çocuk "Zulme kendi elimizle meydan açtık. Buna insaf kâil olmaz. Madem ki bu derde biz sebep olduk, dermanını dahi hazırlamalıyız." dedi ve bir iki gün zarfında Bâtınîler aleyhine arttıkça artan şiddetin bir takım biçaregân aleyhinde cevr u cefâyı dahi arttırdığını görünce zihnindeki kararı kuvvetlendirip "Ama terk-i vatan etmek lâzım gelecek imiş!... Bunda bir şey kaybetmiş olmam. Hatta kârlı bile çıkarım. Zira insanın kendi vatanında büyümesi için asâlet ve necâbet lâzımdır. Pespâyegân pek güç büyürler. Muvaffak oldukları zaman dahi hemşehrileri onun mesûdiyetini çok ve büyüklüğünü küçük görürler. İnsan gurbette terakki eyler. Velev ki terakki etmeyeyim. Hiç olmazsa üç alçak hainin cezasını ben vermiş olduğumu ilân ederek bir takım günahsızları kurtarırım ya? Ama asıl müstehakk-ı cezâ olan hınzır henüz cezasını görmemiş. Bu arada onun dahi lâyık olduğu cezayı veririm." diye kalktı. Son defa olmak üzere vatanı, maskat-ı re'si bulunan Musul şehrini bir daha tavaf ederek gündüz olmak ve köprüden mürûr mümkün bulunmak hasebiyle köprüden geçerek ve kendi kendisine şarkıları homurdanarak şimale doğru teveccüh etti gitti.

Musul'dan tahminen yarım saat kadar ayrılabilmişti ki yol üzerinde bir dervişin kendisine avuç açarak sadaka istediğini gördüğü ve zihninde kararlaştırmış olduğu hizmete bu dervişi ehil gördüğü için bililtizâm durup söze başladı.

Çocuk -Sen saçlı sakallı muktedir bir adam olduğun halde benim sabâvet-i hâlimi görüp dururken nasıl sadaka isteyebilirsin?

Derviş -Kerem hususunda büyüklüğün çocukluğun dahli yoktur. Verilen şeye bakmalı.

Çocuk -Kerem denilen şey yalnız birkaç dirhem vermekten ibaret midir? Öyle ise bende bu keremi göremezsin. Çünkü bende dirhem ve dinardan eser yoktur. Eğer keremin bir de mânevîsi olduğuna kâilsen sana pek büyük bir inayet edebilmeye muktedirim.

Derviş -Kerem olsun da, maddî olsun mânevî olsun ben razıyım.

Çocuk -Tamam! Öyleyse sana bir iş haber vereceğim. Lâkin bunun icrâsından geri durmayacaksın.

Derviş -Evelallah!

Çocuk -Geçenlerde Musul emîrinin üç adamı vuruldu? Bundan haberin var mı?

Derviş -Haber! Ben buraya Kürdistan taraflarından yeni geliyorum. Hiç bir şeyden haberim yoktur.

Çocuk -Öyleyse hikâye edeceğim vak'ayı güzelce dinle. Sonra tavsiye edeceğim şeyi hakkıyla icra eylersen pek büyük faydasını göreceğine asla şüphen olmasın. İyi dinle.

Altıncı Bap

Çocuk vurulan üç adamın surdan nasıl sarkınıp indiklerinden başlayarak bunların nasıl vurulduğunu ve dârü'l-imârede bu iş Bâtıniyye erbabına ne suretle isnad edildiği fıkrasına varıncaya kadar bizim bildiğimiz şeyleri kâmilen hikâye eyledikten sonra ol bâbda izâhât-ı âtiyeyi dahi serd eyledi. Dedi ki:

"Bu işi elhâletü hâzihî dârü'l-imârede Bâtıniyye erbabına hamlediyorlar. Fakat yanlıştır. İşi yapan adam emîrin hâcibi bulunan Osman Şemrî'dir. Şu da güzelce bilinsin ki Osman şimdi emîrin işbu üç adamını harcadıktan sonra nihayet bizzat emîri dahi idam edecek ve bu suretle zimâm-ı imâreti emîrin elinden alıp kendisi müstakil kalacak. Binaenalyeh emîr nafile birtakım bîgünâhın kanına girmesin. İntikamını asıl hâcibi bulunan Osman Şemrî'den alsın. Sen gidip bu hakikati arz edersen emîrin pek büyük mükâfatını görürsün. Hatta emîr nezdinde sıdkı müddeânı isbat için şu hakikati arz et ki, geçen günler şurada hayme kuran Şeymûn nam Kürt aşiretinin reisi bulunan Mahmud Şeymûn hakkında emîrin hiç bir husûmeti yoğiken kendisini hâcibi bulunan Osman Şemrî iğfâl etmiştir. "Bunlar buraya tevekkeli gelmediler. Behemehâl imâret hakkında bir su-i niyetleri vardır. Mahmud'u gizlice idam edelim. Sâir aşâir-i Ekrâd dahi görsünler ki Musul tarafları mihmân-nüvâz değildir. Ol taraflara inen Kürt beyleri katlolunur. Bu suret bir kere şüyû bulursa

buraları Kürt ayağından hâli kalır." dedi ve daha nice bin sözlerle emîri kandırdı. Hatta emîr bu işi kime havale etmek lâzım geleceğini sordukta vurulan üç adam ki, emîrin en sadık bendeleridir, bunları dahi Osman Şemrî intihab eyledi. Biçare üç adam emîr tarafından aldıkları tâlîmât mûcibince kalenin surundan kendilerini ip ile sarkıtarak indiler. Halbuki Osman Şemrî'nin bunları katl için arkalarından gönderdiği adam hiç böyle kendisini ip ile sarkıtmak külfetini ihtiyara mecbur olmamıştır. Onların indiği yerden kırk elli adım bu'dunda bulunan sel deliğinden çıkmıştır. Bu tertipler dahi Osman Şemrî'nindir. Bu esrârı emîrden başka kimse bilmediği için sen bu sırları emîre arz ettiğin zaman Osman Şemrî aleyhinde söylediğin sözlerin dahi sıdkı meydana çıkar. Şayet emîr sizi muvâcehe ve muhâkeme ederse sen Osman'ın yüzüne karşı bu haberi Süleyman bin Cafer-i Kerhî'den aldığını söylersin. Bu ismi işittiği anda Osman'ın dili tutulur. Kabahati sabit olur. Hıyanetinin cezasını görür. Sen dahi ümit ederim ki Osman'ın yerine hâcib olursun."

Şu vak'anın sebkat eylediği zamanlar Musul'da Selâçika fürûundan Aksungur denilen ve bir suret-i âdilede idâre-i umûr-ı cumhûr ile zîr-i idâresinde bulunan halkı epeyce mesut eyleyen hanedan rehîn-i inkırâz olarak o güzel yerler rast gelen eşkıyâyı Urbân ve Ekrâd'ın zabt ve idaresine geçtiği ve halbuki mevki-i imârete gelen adamlar zâdegân-ı mülûktan olmayarak her heveskârın gözüne kestirebilmesinden nâşî sık sık vukûa gelen entrikalar, hıyanetler, suikastlar üzerine bir sene zarfında üç beş emîrin değiştiği münasebetiyle dervişin çocuktan aldığı malûmat emîr-i lâhıka vasıl olunca fevka'l-had tesirden hâlî kalmayacağı derkârdı.

Bizim çocuk Horozâbâd karyesine kadar giderek oradan kulağını arkaya verip gönderdiği haberden ne ses çıkacağını dinler idi. Aradan üç dört gün daha mürûrundan sonra gelenlerden Osman Şemrî'nin bir çuvala konularak nehre atıldığı ve ne idüğü belirsiz bir dervişin hâcib nasb olunduğu haberi sâmia-zîb-i ıttılâı olunca "Tamam! İşte asıl intikamım dahi alındı. *"El-cezâu mine'l-cinsi'l-amel"* sırrı yerini buldu. Şimdi ver elini Kürdistan." diye yola revân oldu.

Yukarıda ayn-ı savâb olmak üzere verilen bir çok hükümleri zamanın tashih edeceğini haber vermiştik. Aradan az bir zaman

mürûruyla çocuğun gönderdiği haber üzerine emîrin zannı tashih edilmiş olmasına kanaat eyler misiniz? Eğer kanaat edecek olursanız, biz size haber verelim ki meselenin henüz suret-i sahîhası meydana çıkmamıştır. Hikâyenin musavvir ve muharriri bulunduğumuzdan bu işin içindeki sır bize mâlûmdur. Binaenaleyh hakîkat-i keyfiyyeti murad ediyorsanız izâhât-ı âtiyemizi sem'-i kabûl ile dinlemelisiniz.

Çocuğun dervişe Süleyman bin Cafer-i Kerhî diye haber verdiği zat kendisi olacağı lakırdının siyâk u sibâkından anlaşılabilecek bir maddedir. Hikâyemizin kendi nâmına mensup olduğu Süleyman Muslî dahi bu çocuk olduğunu işte şimdi haber veririz. Pederinin mensubiyetiyle "Kerhî" diye yad edilmeyip de kendi maskat-ı re'sine nisbetle "Muslî" diye yad edişimizin sebebi pek de anlaşılmayacak bir şey değildir. Âlem-i kevn ü mekânda yalnız kendi namıyla iştihâra kendisini muktedir görmeyenlerin pederi namını ahz etmeleri doğruca bir şey görülür ise de kendi şöhret-i şâyiası pederinden ziyade olanların yine mensubiyyet-i pederle yad edilmesine bir mana verilemeyecek olsa becâdır. Bu gibi mensubiyetler iştihâra medâr olmak içinse mensûbun ileyhin mensûbdan eşher olması lâzım gelir. Eğer emr ber-aks olur ise o halde mensûbun ileyhin mensûbla iştihâr edebilmesine kanaat daha müreccahtır. "Filipos'un oğlu İskender'dir" denilirse Filipos'a mensub olmak İskender'in şöhretini arttırmaya medâr olamaz. Belki "İskender-i Kebîr'in babası Filipos" denilirse Filipos'un İskender ile iştihâr edebilmesi mümkün olur. Hikâyemiz âleminde ise elbette Süleyman'ın iştihârı pederi Cafer'den pek çok ziyade olduğundan ve artık şöhret-i pederle iştihârı aranmak lâzım gelmeyeceğinden biz kendisine "Muslî" diye müstakilen bir şöhret vermeye mecbur olduk.

Musul'da dârü'l-imârece cinâyet-i ma'hûde Bâtıniye eşkıyasına haml edildiği esnada bir takım bî-günahların idamını görerek hakikati meydana koymayı murad edindiği zaman Süleyman'ın asıl müstahakk-ı cezâ olan hınzırı dahi cezasız bırakmayacağını tefevvüh eylemiş olduğu hatırda duruyor ya? Öyle ise derviş vasıtasıyla gönderdiği haber üzerine çuvala konularak Şatt'a atıldığı haberini dahi Horozâbâd karyesinde istibşâr eylediği Osman Şemrî'nin işte bu asıl müstehakk-ı cezâ olan adam olduğunu sahih olmak üzere kabul etmelidir. Zira

Süleyman Muslî'nin bu zattan alınacak bir büyük intikamı vardı. Şu idi ki:

Süleyman'ın pederi Bağdad'ın en benâm tüccarından olup muâmele-i ahz u i'tâsına bir kat daha revac vermek, Musul şehrini karargâh ittihâzına mütevakkıf olduğu cihetle on beş yirmi seneden beri Musul'a gelmiş ve ta Diyarbekir'e ve Kürdistan'ın içeri taraflarına varıncaya kadar uzak mahallerden celbeylediği emtiayı Bağdad ve Basra tarîkıyla Hind'e kadar göndermek ve Hind emtiasını dahi Kürdistan içlerine kadar îsâl etmek suretiyle ticaret etmekte bulunmuştu.

O aralık henüz serseri bir halde bulunan Osman Şemrî bir çok zamanlar yersiz yurtsuz gezdikten sonra Cafer-i Kerhî'nin yanına kapılanıp, şeytan kadar dirayet ve fetaneti sayesinde hizmetini efendisine beğendirerek bayağı havâss-ı bendegânı sırasına geçmiş idiyse de tab'ında meknûz olan şekâvet iktizâsınca Cafer-i Kerhî'nin yerine bir Osman Şemrî ikâmesini arzu eylediğinden gece gündüz bu hırsın nâire-i ıztırâbı içinde kavrulur giderdi.

Adamının şu sû-i emelinden hiç bir haberi bulunmayan Cafer-i Kerhî herifte gördüğü dirayete, gayrete kapılarak kendisini ta konağına kadar aldıktan ve her bir umûruna mahrem ittihaz eyledikten sonra o kâfir-i ni'met melun efendisinin haremini ele alırsa vâsıl-ı emel olmak yolu daha ziyade emniyet kesb edeceğini mülâhazaya başladı. Tenâsüb-i endâmı ve halâvet-i şekl ü sîmâsı bu işte kendisine hizmet edeceğini bihakkın ümid edebilirdi. Zuhûr eden en küçük fırsatları ganimet bilerek nihayet efendisinin haremine gayet müştâk ve mütehâlik bir âşık gibi arz-ı muhabbet eyledi. Ancak kadın Gürciyyü'l-asl ve gayet ehl-i iffet bir muhaddere olmağla merkûmun melûnâne ve şeytanetkârâne sûz u güdâzına asla ehemmiyet vermeyerek damenini lekedâr etmemek azmine fütûr getirmedi.

Kadıncağız "Ben senin bu tecavüzünü zevcime haber verirsem dünyanın felâketi senin başın üzerinde kopacağını sen de bilirsin. Fakat ben bunu dahi iffet şanına muvafık bulmam. Sen belânı Allah'tan bul. Şu kadar var ki benden elini çek." diye her halde mâsûmâne ve mahcûbâne müdafaa göstermekte olduğu halde Osman Şemrî bunu kadının korkaklığına haml ederek adeta tehdide ve "Eğer sen benim istid'âmı is'âf etmezsen ben senin

iffetin aleyhinde olarak zevcin Cafer'e bin söz söylerim. Nihayet seni bed-nâm eder bırakırım." diye cebr ve tazyike başlamasın mı?

Mel'ûn-ı merkûm eğerçi Cafer-i Kerhî'yi izâle ederek yerine kendisini ikâme etmek emelini kadına açmamış idiyse de biçare kadıncağızı mertebe-i gâyede meyus etmek için yalnız kendi dâmen-i ismetini telvîsten ibaret bulunan emeli dahi kifayet ederdi. Binaenaleyh "Eğer benim aleyhimde zevcime böyle bir iftirada bulunursa gayeti zevcim beni tard eder. Velev ki helâk etsin, ben iffet ve ismetime halel getirmeyeyim de ne olursam olayım." diye biçare kadıncağız bir âkıbet-i fecîaya muntazıran hayatının kâffe-i lezzetini dahi kaybetti gitti.

Bizim Süleyman Muslî bu aralık henüz dünyaya gelmişti. Fakat vâ-esefâ ki familyası için bu geliş makdem-i hayr olmadı. Zira pederi Cafer-i Kerhî bir büyük muâmele-i ticariyye için Bağdad'a gitmeye lüzûm görüp Osman Şemrî ise icrâ-yı mâ-fi'z-zamîr için bu seferi pek büyük bir fırsat ittihaz eylemişti. Artık efendisinin yanından ayrılmayacak mertebede tekarrüb eylemiş olduğundan ikisi birlikte olarak Dicle nehrinden Bağdad'a doğru kelek ile akıp giderken gece vakti belinden hançeri çıkarıp tulumların en çoğunu delmiş ve derûnunda mahbus olan havanın sebilini tahliye eylemiş olmasıyla Cafer-i Kerhî uykuda iken garîk-i lücce-i gadr ü hıyanet oldu.

Cafer-i Kerhî gark olduğu halde Osman'ın kendisine dahi bir zarar erişip erişmediğini mülâhazaya hacet görmezsiniz ya? Çünkü kelek denilen şeyin ne olduğu mâlûmunuz oldu. Merkûm kendi selâmeti için bir şişkin tulum alıkoymakla kendisini muhafaza edebilir. Kelekçilere gelince bunlar keleğin birden bire suya battığını görünce hemen kendilerini nehre atarak ve balık gibi yüzerek sâhil-i selâmete çıkmışlardı. Ne olduysa biçare Cafer-i Kerhî'ye oldu. Zira ne olacak idiyse kendisine olmak üzere tertip edilmişti.

Musul'da bulunan zevcesinin hiç bir şeyden haberi yok ya, aradan yirmi otuz gün mürûr ile Osman Şemrî Musul'a gelerek Cafer'in hanesinde isbat-ı vücûd eylediği zaman kadıncağız kocasınının dahi gelmiş olduğuna şüphe etmeyerek nerede ve ne halde olduğunu Osman'dan suale can atmıştı. Bir de Osman'dan

beşâret yerine bir kara haber alınca zavallı kadıncağız ne hale geldi hesap ediyorsunuz ya? Osman hınzırı ise kadının cinnet derecesindeki ye's ve fütûruna dikkat bile etmeyerek "Efendim! O gittiyse Allah size ömür versin! Osman kulunuz size köle gibi hizmetkârlık eder." diye hâlâ Cafer-i Kerhî yerine kendisini koymak kararını kuvveden fiile ihrac edecek mukaddimeler bast eder dururdu. Zavallı kadıncağız herifin bu hezeyanlarına kulak bile vermeyerek kadınlık haysiyetiyle büyük ziyneti addolunan bir kucak saçlarını elleriyle yolarak sokağa fırladı. Ağzından "Caferim! Caferim!" sözünden başka lafız çıkaramayarak gerçekten mecnûnâne bir cüretle sokaklarda koşmaya başladı. Nihayet kale kapısından harice fırladı. Ve köprü semtine doğru koştu. Öyle bir sürat ve şiddetle ki bir kimse kendini men'e muktedir olamazdı. Köprünün ortasına kadar geldikte "Benim Cafer'imi bel' eden nehir beni de bel' etsin!" dedi. Ve kaldırıp kendini nehre ilkã eyledi.

Âlem bu hale hayrette kaldılar. Kadıncağız yalnız bir defacık suyun yüzüne çıkıp ağzından su ve köpük saçarak "Caferim!" sözünü bir daha tekrar edebilmişti. Ondan sonra nehir filhakika onun vücud-ı nazikterini dahi bel' eyledi.

Osman Şemrî'deki mel'anetin derecesine dikkat ediniz ki Bağdat yolunda efendisi aleyhine irtikâb eylediği cürm ü cinayetin neticesi olarak hanımı dahi bir yeis cinnetiyle kendini nehre atıp gark eylediği halde hâlâ gözleri efendisinin ikbaline nâiliyetten başka bir şey görmeyip "Hanımın telef-i nefs etmesi husûli maksadı daha ziyade tehvîn eyledi. Gider Sülayman'ın dayesi olan Meymûne ile işi görürüm. Elbette Sülayman'ı bakmak büyütmek işini ona havale ederler. Ben de kendimi yetime vasî nasbettiririm. Cafer'in benden sadık, benden yakın adamı kim var? Bir kere vasî olduktan sonra işin ötesi kolaydır. Babasının hakkından gelen Osman üç aylık oğlunun hakkından gelemez mi?" dedi ve bu tasavvur-ı mel'ûnâne ile yine Cafer'in konağı semtine koştu.

Meymûne bir sadık cariye olup hanımı ile efendisini ana baba gibi severdi. Binaenaleyh vukû bulan felâket üzerine kendi ocağı sönmüş kadar meyûs ve müteessif olduğundan Osman'ın kendisine gelip de güya teselli yüzünden görünerek "Ağlama! Gam yeme! Efendimiz, hanımımız gittiyse yine velinimetzâdemiz

olan Süleyman sağ olsun! Baş başa verip çocuğa bakarız. İnşaallah yakın bir zamanda Cafer-i Kerhî yerine bir Süleyman ibn-i Cafer Kerhî koyarak hânümânımızı yine ihya ederiz." demeye başladığı zaman karı "Yıkıl oradan alçak! Seni bir daha buralarda gözüm görmesin! Billah gırtlağını dişimle koparıp seni gebertirim! Hain! Kâfir-i nimet!" diye herifi kapıdan dışarıya tard u def eylemiştir.

Şimdi hikâyemizde halledilecek bir mesele kaldı ki o dahi Süleyman Muslî gibi pederinden kendisine hazâin-i Kârûn intikâl etmiş olan bir çocuğun sonraları darü'l-imâre içinde ve dışında sürünerek, dilenerek yaşamak mertebesinde bir fakr u ihtiyaca duçar olması kazıyyesidir. Ancak bu meselenin halli için pek uzun tafsilata ihtiyaç görülmez.

Üç dört aylık bir yetimin malı ne kadar muhafaza olunabilir? Bu hususu birçok tavâif-i mülûkun Musul'u payitaht değil sür'at-i vürûd u zevâllerine nazaran adeta menzilhane haline koymuş oldukları bir zamanda üç dört aylık yetimlerin malı ne suretle ve ne dereceye kadar muhafaza edileceğini düşünmek kifayet eder. Fazla olarak bu malın tama'kârı olmak üzere ortada bir Osman Şemrî ile bir Selman, bir Şaban ve bir de Sayhût vardı ki dördü dahi gittikçe artan kuvve-i mütegallibeleri yardımıyla Süleyman'ın kâffe-i emvâl ü emlâkini zabt ve müsadere ederek çocuğu sokaklarda bırakmışlar ve aradan onüç ondört sene mürûr eyledikten sonra Musul şehri ahalisi bir vakit memleketlerinde Cafer-i Kerhî denilir zengin bir adam bulunduğunu bile unutmuşlardı. Bereket versin ki dadısı sadık Meymûne beş altı sene yaşadı da cami kapılarında dilenerek Süleyman Muslî'yi besleyebildi. Altı yaşında dâr-ı dünyada kimsesiz kalmış olan ve esbâb-ı felâketini kâmilen dadısından istimâ' eylemiş bulunan Süleyman Muslî'nin onüç ondört yaşına vürûduna kadar çektiği sefalet kendisine zulmedenler aleyhine olan hırs-ı sârını ne kadar teşdîd eylemiş olduğu hesap edilirse bu defa nail-i emel olması üzerine hasıl olan derece-i memnûniyyetine dahi yakîn hasıl edilir.

Yedinci Bap

Süleyman Muslî'nin maskat-ı re'sini ne suretle terk eyledi-

ğine dair velev ki muhtasaran olsun buraya kadar aldığımız malûmat kâfidir. Bundan sonra mûmâ ileyhin Kudüs-i Şerîf'e kadar olan seyahatiyle sergüzeşt-i ahvâlini göreceğiz. Ancak bir şüphe vardır ki burada üç beş lakırdı ile bilîzâh izâlesine mecburiyet görmekteyiz. O da Süleyman Muslî tesmiye eylediğimiz onüç ondört yaşında bir çocuğa bayağı olur olmaz büyük adamların dahi göremeyecekleri büyük büyük işler gördürmüş olmaklığımızı kâri'lerin mübalâğaya haml etmesi şüphesidir.

Eğer nazar-ı muvâzene ve mukayesemiz önüne sakin olduğumuz şimal taraflarını getirecek olursak onüç ondört yaşında bir çocuğa nisbet eylediğimiz vukûât pek büyük görülür.

Ancak bir de Süleyman Muslî'nin ezkiyâ-yı evlâd-ı Arab'dan olduğunu nazar-ı dikkate getirmelidir.Ol ezkiyâ-yı evlâd-ı Arab'dan ki vaktiyle bir tanesi Hârûn er-Reşîd'i dahi mebhût eylemişti. Bilemeyiz fıkra hatırınızda mıdır? Maahâzâ ihtar yollu olsun hikâye edelim:

Birgün Hârûn er-Reşîd sokakta gezerken nâsıyesinde pek büyük bir alâmet-i zekâ gördüğü çocuğun birisini yolundan alıkoyar. Nereden gelip nereye gittiğini sorar. Çocuktan mektepten gelip hanesine gittiği cevabını alınca okutup derece-i tahsilini şayan-ı mükâfât bulur. Çıkarır çocuğa bir altın bahşiş verir. Çocuk bu ihsanı kabul etmek istemez. Harun sual eyledikte "Validemden korkarım. Sen bunu bir yerden sirkat etmişsindir diye beni tekdir eder." cevabını verir. Harun "Oğlum, korkma! Validene haber ver ki bunu sana padişah vermiştir." derse de çocuk "Bu inanılacak bir lakırdı değildir ki validem dahi inansın. Zira bir padişah adama yalnız bir altın ihsan etmez. İhsan ettiği zaman pekçoğunu ihsan eder." demesiyle Harun mebhût olarak çocuğa bin altın verip iknâdan başka çare bulamaz.

İşte Süleyman Muslî'nin zekâsı dahi böyle Hârun er-Reşîd'i mebhût eden zekâlardandı. Arabistan hep o Arabistan ve orada tabiatın tesîrâtı hep o tesîrât olduğu halde Hârun zamanında çıkan zekâlar tavâif-i mülûk zamanında niçin çıkmasın?

Memâlik-i hârrede zekânın bu derece mükemmel olmasının vechi anlaşılamayacak bir şey de değildir. Memâlik-i mezkûre ol memleket-i mükemmele değil midir ki orada on yaşındaki kızlar valide ve on üç on dört yaşındaki çocuklar peder olmak isti-

dâdını ihrâz ederler. Demek oluyor ki valideliğe, pederliğe lâzım olan mükemmeliyeti bu yaşlarında buluyorlar. O mükemmeliyet içinde insanlığın aşk gibi, gayret gibi, cür'et gibi her esbâb-ı kemâlâtı dahi vardır. Memâlik-i bâride bunun aksinedir. O iklimin tesîrâtı iktizâsınca on beş on altı yaşlarına varan gençler hâlâ çocuk sayılırlar.

Bâhusûs bu misillü muhâkemâtta terbiyenin dahi işde dahli küllîsi inkâr edilemez. İnsanın istidatları sin ve sâl ile münbasıt olmaz, görgü ve tecrübe ile münbasıt olur. Küçücük yaşta büyüklüğün kâffe-i gavâili kendi üzerine yığılmış olan insanlar görülür ki insan-ı kâmillerin derece-i mükemmeliyetini dahi tecâvüz etmişlerdir. Ömrünü haremlerde geçirmiş saçlı sakallı adamlar vardır ki henüz âlem-i kevn ü fesâdda hiç bir tecrübe ile istidâtlarını açmış olmadıklarından hâlâ çocukluk acziyle âcizdirler. Bizim Süleyman Muslî ise fıtraten ve cibilleten Hârun'u mebhût edecek bir zekâya malik olduğu gibi altı yaşında kimsesiz kalmak suretiyle ömrün en müessir acılarını dahi görerek onlar içinde aldığı terbiye iktizâsınca en cür'etli adamların göze aldıramadıkları şeyleri kendisi göze aldırabiliyor ve muvaffak dahi oluyordu.

İşte Süleyman Muslî'yi böyle yaşı küçük olduğu kadar zekâsı ve iktidarı büyük bir yegâne-i rûzgâr olmak üzere tanıyarak nazar-ı dikkat ve tecessüsü.mûmâ ileyhin arkasından ol suretle sevk edersek şimdiye kadar görmüş olduğumuz garâib-i ahvâlinden daha garip sergüzeştlerini görerek ibret alabiliriz.

Çocuk Musulca olan işlerini ikmâl eyledikten sonra şimâle doğru tevcîh eylemiş olduğu inân-ı azîmeti sağa sola çevirerek ve herşeyden mahrumiyetinden nâşi yine olur olmaz mütehammil adamların tahammül edemeyecekleri bir çok meşâkk u mihene dûçar olarak Bitlis kasabasına kadar vardı. Ancak buraya bir fikr ü karar ile gelmiş değildir. Oraya kadar mürûr eylediği köylerde kendisini barındırıp geçindirebilecek hiçbir şey bulamadığı gibi diğer cihetten gurbette terakki fikri dahi kafasında yer tutmuş olduğu cihetle sâik-i nasîb kendisini ne tarafa doğru sevk ve tesrîb ederse o tarafa gitmek suretiyle kasaba-yı mezkûreye kadar varmıştır.

Henüz memâlik-i İslâmiyyenin ahvâl-i coğrafiyyesinden

dahi malûmatı olmadığı cihetle dünya yüzünde Konya denilir bir büyük memleket olduğunu ve Sultan-ı Selâtîn olan şehinşâh-ı Selçukînin orada ikamet eylediğini ve etraf u eknâftan Konya'ya toplanıp gelen pek çok garibânın orada medâr-ı ma'îşet bulduktan mâada bir çokları dahi devlet umûrunda feyz aldıklarını ilk defa olmak üzere Bitlis'te öğrenince Konya'nın Bitlis'e pek uzak olmasını gözüne kestirerek ol savba azîmeti kurmuştu. Bu kararını dahi mevki-i fi'l ü icrâya çıkarmak için Konya'ya gider bir kervan aramakta iken sem'ine vasıl olan ikinci bir haber işbu Konya kararını tebdîl ettirebildi.

Bu ikinci haber Mısır taraflarından Bitlis'e bir memur gelip Mısır için asker cem'etmekte bulunduğu haberiydi. Tabiatında olan cevher-i şecâat iktizâsınca Süleyman'ın askerliğe olan meyli her şeyden ziyade bulunmasıyla ve bâhusûs Mısır taraflarında olan asker-i İslam'ın her zaman ehl-i salîb ile cenk ederek bir çok ganâime nâil oldukları ve hatta kedd-i yemînleri olan cariyeler pek hasnâ-yı müstesna bulundukları haberi kendi hevesini takviye etmesiyle Mısırlı beyin teşkil edeceği fırka-ı askeriyyeye nefer yazılmak suretine katiyyen karar verdi.

Hemen vakit kaybetmeyerek beyin ikâmetgâhına vardıkta orada şeyh u şâb bir çok adamları yığılmış görerek işin tafsilâtına dair bunlardan malûmat ahzına müsâraat eyledi. Fakat aldığı malûmat intizarının hilâfında ve ümitlerini kıracak bir suretteydi. Zira Mısırlı kumandanın öyle her arz-ı hâhiş eden ipsiz sapsız adamları hizmet-i askeriyyesine kabul etmeyip şecâatle nam almış kahramanları aramakta bulunduğunu öğrendi.

Maahâzâ herkes bir kere beyin huzuruna çıktığı gibi Süleyman dahi olanca cüretini toplayıp kumandanın yanına girdi ve maiyetleriyle Mısır'a gitmek ve hizmet-i askeriyyede can-siperâne fedâkârlık etmek azminde bulunduğunu söyledi. Kumandan ismini, memleketini, sanatını sual eyledikte çocuk ismi Süleyman ve memleketi Musul olduğunu kemâl-i serbestî ile dermeyân ettiyse de sanat bahsinde vereceği cevabı birden bire bulamayıp nihayet kekeleyerek "Efendim, sanatım da cesurluk, silâhşörlük, askerliktir." dedi. Lâkin bu cevabın sümme't-tedârik bir cevap olduğu besbelliydi. Kumandan etrafında bulunan sekiz on kadar babayiğit adamlarına "Böyle bir avuç çocuğun cesurluğundan, silâhşörlüğünden, askerliğinden ne umarsınız?" diye

çocuğa dahi kendisi daha pek genç olduğunu ve büyüyüp babayiğit olduğu zaman askerliğe heves etmesi lâzım geleceğini bilifâde çıkmakta mezun olduğunu bildirdi.

İnsan bir şeyin husûlünde şüphesi olmadığı halde cevâb-ı red alırsa yüreğinde ne kadar fenalık duyar? İşte bizim biçare Süleyman Muslî dahi bu fenalığı hem de tesirâtı pek ziyade olduğu halde yüreğinde hissederek ve boynunu bükerek meskenine geldi. Meskeni neresi olduğunu haber vermiş miydik? Vermemiş isek şimdi haber verelim ki bu misillü serserilerin her memlekette meskenleri, camilerin son cemaat mahallidir.

Zaten hergün akşamları yiyeceği bir lokma ekmeği gündüzden dilenmeye mecbur olduğu halde o gün bütün vaktini Mısır kumandanının karargâhı etrafında geçirdiğinden dilenmeye dahi vakit bulamamış olmasıyla o akşam camiin son cemaat mahallinde aç taksîr yatmaya mecburiyet hasıl olmuştu. Vakıa camide yatsı namazı kılındıktan sonra o da başını son cemaat mihrabına çevirerek yattıysa da gerek açlıktan ve gerek gündüzki adem-i kabûlünden nâşi hiddetinden bir türlü gözlerine uyku girmezdi. Gece yarısı tekarrüb eyledikte "Bu böyle olmayacak. Varayım bir ekmekçi fırınına kadar gideyim, halimi kemâl-i sûzişle arz ederek bir lokma ekmek isteyeyim. Erbâb-ı merhamete Allah zeval vermesin. Elbette halime acırlar, verirler." diye kalktı. Her zaman ekmek için boyun büktükçe sahibi dirîğ-ı merhamet etmeyen bir fırına doğru teveccüh eyledi.

Halbuki Mısırlı kumandan geleliden beri Bitlis içinde birikmiş olan serserilerin etmedikleri fenalık kalmadığından gece geçmezdi ki kasabanın bir kaç yerinde dayak, cerh vukû bulmasın. Hatta birkaç katl bile vukû bulmuştu. Binaenaleyh sokakta gezmek bu kadar tehlikeli olmasından ve bizim Süleyman Muslî ise sokak ahalisinden bulunmasından nâşi dilenmek için fırına giderken mahûd üç herifi yaralayan hançer dahi yanındaydı.

"Acaba bir beliyye dahi bizim önümüze çıkacak mı?" diye her tarafı muhterizâne teftiş ile giderken önüne çıkacağı intizarında bulunduğu beliyye arkasından zuhûr etmesin mi? Üç tane herif dalkılıç oldukları halde bir dükkan peykesi üzerinden kalkıp "Hey! Önde giden! Selâm vermeden geçtin! Dur bakayım, kozumuzu pay edelim de öyle geç!" diye peşine düştüler.

Süleyman'ın bu geceki ihtirazını haber verdik ise ne kadar gözü pek olduğunu dahi bundan mukaddem haber vermiştik. Binaenaleyh çocuğun böyle bir meydan okuyuştan ürkerek firar edecek makuleden olmadığını burada biz ihtar etmeden siz anlarsınız.

Süleyman "Duralım babam, duralım. Bu hançer üç arka delmiştir. Üç tane de göğüs delebilir." diye olduğu mahalde sâbit-kadem olarak durdu. Ve heriflerin vürûduna muntazır bulundu.

Gariptir ki herifler Süleyman'da bu cüreti görünce kendileri üç oldukları halde bir tek çocuğun üzerine varamadılar. Yekdiğerini tahrîs edecek üç beş lakırdı söyledikten sonra sözde olan şiddetin kuvvetini dahi azaltıp nihayet karanlık bir sokağa daldılar gittiler. Bir aralık Süleyman kendisi heriflerin peşine düşmeyi düşünmüşse de "Belâ senden kaçtığı zaman sen belâyı takip etme derler. Doğru bir sözdür. Ben bir lokma ekmeğe muhtaç bir biçareyim. Hazır belâ benden kaçtı, işime gideyim!" diye yolunda devam eylemiştir.

Memleketin emniyetsizleği derecesini şundan anlamalı ki, çocuk ekmek dilenmek için fırının kapısını vurduğu ve içeride uyanık bulunan aşçılardan birisi kapının aralığından bakıp "Ha! bizim deli oğlan!" diye kendisini tanıdığı halde gece vakti fırının kapısını açmaya mütecâsir olamayarak çocuğun istediği bir ekmeği kapının altındaki bir delikten uzattılar verdiler. Anlamalı Süleyman'daki fütursuzluğun dahi derecesini ki gelirken yolda arkasına düştüğü tehlikenin dehşeti hâlâ zail olmamış bulunmak lâzım gelir ve avdetinde böyle bir tehlikenin vukûu ihtimal dahilinde bulunurken yine fütûr göstermeyip karargâhı olan camiye kadar kemâl-i cür'etle gelmiştir. Fakat bu defa hiç bir vak'aya tesadüf etmemiştir.

Hatta gece tesadüf eylediği tehlikeli vak'a uykusunu bile teşvîş etmemiştir. O gece rüyada meşgûl olduğu bir şey varsa o dahi Mısırlı beyin maiyyetine askerlikle girebilmek kazıyyesiydi. Bütün gece rüyasında bununla iştigâl eyledi. Binaenaleyh ertesi sabah uykudan uyandığı vakit aklında yine Mısırlı beyin karargâhına gitmekten başka hiç bir şey yoktu. Vakıa bir aralık şayet yine kabul edilmezse mahçup kalacağı hatırası tereddü-

dünü mûcib olmuş idiyse de içini yiyip bitiren merak yine sabr u sâmânını tükettiğinden arzularına mukavemet mümkün olamayıp kalktı, bilâ-ihtiyâr oraya kadar gitti.

Mısırlı kumandanın karargâhı etrafında ihtiyar genç birçok kalabalık yığılmakta olduğunu haber vermiştik. Bunların kendi aralarında söyleştikleri sözler hep askerliğe kimler kabul olunarak, kimler kabul edilmedikleri suretinden ibaret olacağı derkârdır. Bir iki babayiğit adam Süleyman Muslî ile dahi ol bâbda söz açtılar. Dediler ki:

Birisi -Sen niçin asker yazılmıyorsun?

Süleyman -Yazılmak istiyorum amma...

Diğeri -Amması ne?.. Yazmadılar mı yoksa?

Süleyman -Evet dün müracaat ettim. Yazmadılar. Cevâb-ı red verdiler.

Evvelki adam -Bugün bir daha müracaat et.

Süleyman -Yine dünkü cevabı verecekler değil mi?

İkinci adam -Hayır! Pekçoklarını ilk günü reddeyledikleri halde ikinci günü yine kabul ettiler.

Süleyman -Gerçek mi?

İkinci adam -Pek gerçek söylüyorum. Hatta biz de bugün ikinci defa olmak üzere bir daha müracaat edeceğiz.

Süleyman -Öyle ise gireyim.

diye Mısırlı kumandanın huzuruna tekrar girdi. Kumandan güya bu çocuk dünkü gün cevâb-ı red verdiği çocuk değilmiş de tamam askere lâyık bir babayiğit imiş gibi kemâl-i minnetle kendisini kabul etmesin mi?

Şu hal Süleyman'ı bir hayli düşündürdü. Bir aralık oldu ki içinden doğru gelen bir kahkahayı bir türlü men edemedi. Çocuğun kahkahası kumandanın dahi tebessümünü mûcib olarak herif gülmesinin hikmetini sordu. Süleyman "Bunu herkesin yanında söyleyemem. Pek merak ediyorsanız halvet ediniz de söyleyeyim!" dedi ve halvet oldukta Süleyman "Bu gece geçirmiş olduğum imtihan hatırıma geldi de onun için güldüm." dedi.

Kumandan -Nasıl imtihan?

Süleyman -Dünkü gün arz-ı hizmet edişim üzerine derece-i

cesaretimi anlamak için bu gece üzerime üç kişi saldırmaktan ibaret bir imtihan!

Kumandan -Bunun imtihan olduğunu neden anladın?

Süleyman -Bugün askerliği tekrar istidâ etmekliğim için edilen teşvikten ve sizin tarafınızdan dahi kabul yüzü gördüğümden anladım.

Kumandan -Ee, bunu halk yanında niçin söylemedin?

Süleyman -Bu pek ehemmiyetli bir şeydir. Zira anladım ki siz yazdığınız adamları hep böyle birer imtihanla yazıyorsunuz. Eğer bu sırrı meydana çıkarır isem sonra askere yaramayan birtakım korkaklar dahi imtihanlarda yararlık göstererek kendilerini kabul ettirirler.

Çocuğun bu sözü üzerine kumandan "Aferin evlâdım! Hem gözünü budaktan esirgemez yiğit imişsin, hem de cin gibi dirayetli, zeki bir adam imişsin. İşte ehl-i salîb ile cenk etmek için senin gibi adamlar lâzımdır. İnşâallah bu yolda feyz alırsın." diye Süleyman Muslî'yi kendi yanına aldı ve yanından bir tarafa ayırmadı.

Sekizinci Bap

Bitlis kasabasında harb ve darba muktedir sekiz dokuz yüz kişi çıktığı halde Mısır kumandanının ancak otuzyedi nefer asker yazabilmiş olması bunların intihâb-ı efrâd hususundaki dikkatlerinin derecesini muvâzeneye medâr olabilir. Tarihin dahi şehâdet eylediği vechile bunlar hizmet-i askeriyyede istihdâm eyledikleri her neferi birçok tecrübeler ile kabul ederek terfî-i rütbeleri emrinde dahi ehliyet ve husûl-i istihkâka pek ziyade dikkat ederlerdi. İşte kendilerinin üç beş misli düşmana mukâvemet ve hatta galebeleri gibi havârık-ı âdât hep bu dikkatin semerâtındandır.

Kumandan Bitlis kasabasından aldığı askeri muvakkaten yine orada terkle ta Van'a kadar seyahat ederek her köyden birer ikişer ve her kasabadan yirmişer otuzar adam tahrîriyle badehu geriye avdet eyledi. Ancak bu azîmette Süleyman Muslî daima beraberindeydi. Bitlis askerinin de ilâvesiyle yüz yirmiye varan askerinin levâzım-ı seferiyyesini ikmâl ederek Mısır'a doğru yürüdü gitti. Her uğradığı yerlerde gelirken yazdığı nefe-

râtı toplayarak mevcudunu arttırdıkça arttırırdı. Haleb'e girdiği zaman fırkası altıyüz nefere baliğ oldu ki cümlesi güzide asker olmağla üç dört bin askere bedel olacağı derkârdır.

Haleb'den öte Mısır'a varıncaya kadar memâlik ahalisinden eli silâh tutanlar ya ehl-i salîb aleyhine veyahut her tarafı parça parça taksim eylemiş olan tavâif-i mülûkun yekdiğerine karşı edilen muhârebâtla meşgul oldukları cihetle vakit ve himmetlerini cidden gazâya hasretmiş olan Mısrîler öte taraflarda yazacak asker bulamazlardı. Binaenaleyh bizim Süleyman Muslî'nin mensup olduğu kumandan Haleb'e kadar fırkasını büyülte büyülte geldiği halde ondan öteye artık kuvvet-i mevcûdesi olan altıyüz neferle gitmeye başladı. Baalbek şehrine geldiklerinde Süleyman Muslî bir eser-i zekâ ve iktidar daha gösterdi ki mücâhidîn-i Mısriyye meyânında birden bire akıl ve iktidar ile iştihârını müstelzim olduğu cihetle burada meskûtun anh bırakmaya insaf kail olamaz. Şöyle ki:

Havâlî-i Filistin ve Suriye ve Irak'tan malûmat veren Arap tarihlerinde epeyce tafsilâtla mezkûr olduğu vechile zikri sadedinde olduğumuz hikâyenin vukû bulduğu evânda yani hicretin altı yüz otuz beş ve otuz altı senelerinde Şâm-ı Şerîf'te hânedân-ı Eyyûbiyye'den Melik Salih hükûmet etmekte iken amcası Melik Kâmil kuvve-i cebriyye ile gelmiş Şam'ı istîmân suretiyle Melik Salih'ten zabt eylemişti. Bu mağlûbiyet üzerine Melik Salih menkûben Baalbek'te ihtiyâr-ı ikâmet eylemiş ise de gözü kaybolan hükûmetinde olduğuna ve bu dahi amcası merkûm Kâmil'den sonra hükûmet-i Dımışk'ın zimâmını eline alan ve Nablus şehrinde ikâmet eyleyen oğlu Eyyûb nezdinde mâlûm bulunduğuna mebnî merkûm Eyyûb, Sadeddîn-i Dımışkî isminde hükemâdan bir zatı Baalbek'e göndermiş ve orada Salih'in ahvâl ve niyyât ve teşebbüsâtını daima kendisine ihbâr etmek için memuriyet vermişti. Hakîm-i mûmâ ileyhin Baalbek'e vürûdu Mısır kumandanı maiyyetinde olarak Süleyman Muslî'nin dahi oraya vürûduna müsadif olup kumandanla Salih'in muârefe-i mesbûkaları olmak cihetiyle ziyaretine gittikte Süleyman dahi birlikte gitti. Ancak bunlar Salih'i gayet endişede bulmakla mahzun oldular. Sebebini istifsâr eylediklerinde Melik Salih Sadeddin-i Dımışkî meselesini haber verdi ve "Bu herif benim kaç defa nefes aldığımı bile emmizâdeme haber verecektir. Şu halde benim hiç

bir şeye muvaffak olamayacağım derkârdır." dedi.

Süleyman -Buna karşı hiç bir hile düşünmediniz mi efendim?

Salih -Sadeddin-i Dımışkî gibi bir hakîme karşı kim bir hile bulabilir?

Süleyman -Elbette birisi bulabilir. Mesela bir Süleyman Muslî!

Salih - Süleyman Muslî kim oluyor?

Süleyman -Müsaade buyurursanız bu kulunuz oluyorum. Sinnime bakmayınız efendim, aklıma bakınız.

Kumandan -Aklı kendisi gibi küçük değildir efendim.

Salih -Ee, ne hile bulabilirsiniz bakalım?

Süleyman -Herif haberi gökten uçurmayacak ya! Tatarlarını yoldan çeviririm.

Salih -(Gülerek) Evet! Haberlerini gökten uçurmak kararındadır. Yanında bir alay Nablus güvercini var. Mektubunu onların kanadına bağlayıp güvercinleri salıverdiği gibi doğru Nablus'a varıyorlar. Ok yetişmez. Yetişse bile vurulmaz ki men edesin.

Süleyman -Daha âlâ söylediniz ya efendim! Daha kolay ya! Sadeddin-i Dımışkî hazretlerine bol bol iltifat ediniz. Fakat el altından onun yanında olan güvercinleri çaldırıp yerlerine sizin sarayınıza alışmış Baalbek güvercinleri koyunuz. Hakîm hazretlerinin bu güvercinlerle Nablus'a göndereceği haberler doğruca sizin sarayınıza gelir. Haberlere muttali olduktan sonra istediğiniz meâlde mektuplar yazıp Nablus güvercinleriyle Melik Eyyûb'a gönderirsiniz. Bu suretle hasmınızı istediğiniz gibi iğfâl ederek beri taraftan dahi kendi işlerinizi görürsünüz.

Süleyman Muslî'nin verdiği şu rey pek ziyade muvâfık-ı maslahat görülmekle Melik Salih mucibince amel etmeye başladı. Muvaffak dahi oldu ya! Süleyman Muslî kumandanla beraber Mısır'a gittikten üç dört ay sonra idi ki Salih tarafından kumandana şöyle bir mektup gelmişti:

An-Dımışki'ş-Şâm,

Ba'de's-selâm inhâ olunur ki maiyyetinizde bulunan Süleyman Muslî'nin tedbiri bi-inâyetihî teâlâ müsmir oldu. Sadeddin-i Dımışkî yanında bulunan Nablus güvercinlerinden

kendi yanıma alıp onun yanına dahi kendi sarayım güvercinlerinden koydum. Bu halde Sadeddin'in güvercinlerinden birisinin kanadına bağladığı mektup doğruca sarayıma geldi. Okudum. Tamamıyla benim aleyhimde ve Eyyub'u iğzâb edecek surette idi. Mektubu değiştirip kendimin salâh üzere olduğuma ve sevdâ-yı hükûmette bulunmadığıma dair bir cevabnâme yazarak Nablus güvercinine bağladım, gönderdim. Ondan sonra her haberi bu surette tebdil ederek diğer taraftan dahi tedârikâtımı gördüm. Ale'l-gafle Şam üzerine yürüyerek bi-lutfihî teâlâ nâil-i zafer oldum. Bu muvaffakıyyeti evvela Allah'tan ve sâniyen Süleyman Muslî'nin hüsn-i tedbîrinden bilirim. Kendisine mahsûsen selâm ederim. Her ne zaman hizmetinin mükâfâtını benden isterse edâsına hazırım.

el-Ma'lûm
Melik Salih

Artık Süleyman Muslî gibi bir şecâat-i mücesseme ve bir zekâ-yı mücessem ele geçirmiş olduğundan dolayı zaten ümerâ-yı Mısriyye içinde iftihar etmekte bulunan kumandan bu mektubu dahi aldıktan sonra kemâl-i ibtihâcından mektubu irâe etmedik kimse bırakmamış ve binaenaleyh Süleyman Muslî'nin hüsn-i sıytı vasıl olmadık Mısır'da hiç bir kulak kalmamıştı.

Filhakika Süleyman Muslî Mısırca ehl-i salîbe karşı edilen muharebelerde ol kadar yararlık gösterdi ki mensubu olduğu kumandanın iftiharları boşa çıkmadığı gibi Melik Salih'in teşekkürü dahi değersiz bir şey olmadığı umûmen teslim olundu. Ne hacet? Son defa olarak Kerek karyesinde icra eylediği hud'a-i harbiyye ile vukû bulan muharebede gösterdiği yararlık ilk kitabımızda hikâye edilmişti. Bu yararlık nazar-ı muvâzeneye alınır ise çocuğun kazandığı hüsn-i sıyt u şöhrete cidden lâyık olduğu erbâb-ı mütalâa nezdinde dahi teslim edilir zannındayız.

Nihayet bir defa Akkâ civarında yine Mısrîler Salîbîler ile muharebeye bulaştıkları zaman icra olunan şiddetli bir hücumda Süleyman Muslî râkib olduğu atın dizginlerini kopartarak ve binaenaleyh atın başını alamayarak düşmanın ta kalbgâhına kadar varmış ve etrafını derhal seksen yüz nefer şövalyelerin ihata eylediğini görmüş olması üzerine eğerçi bir aralık fedâ-yı cân edinceye kadar uğraşmayı göze kestirmiş idiyse de "Kurtulmak yolu bâki kaldıkça ölüme razı olmak hamâkattir.

Biraz yalvarır yakarır isem belki şövalyelerin merhametini celb ederim. Bir defa dahi çocukluğumuzdan istifade edelim." diye ca'lî bir bükâya ve affı için istirham ve istid'âya başlamakla filhakika Salîbîler "Adam! Araplar bu zavallı çocuğu Allah bilir amma muharebeye zorla sevk etmişlerdir. Bundan ne olur? Hatta süvarilik ne olduğunu bilmediği cihetle muharebeye başlarken hayvanının dizginlerini yoklamayı bile düşünememiş." diye çocuğu öldürmekten vazgeçtiler. Ve yalnız esaretiyle iktifâ eylediler.

İşte bu esaret altında olarak Süleyman Muslî Kudüs-i Şerîf civarında vaki Kerek karyesinde Mariya Konstanse'nin hanesine kadar gelmişi. Böyle ele avuca sığmayan bu afacanın kendisini kayd-ı esâretten dahi kurtarabilmesi lüzûmunu biz de tasdik eyleriz. Ancak Mariya Konstanse gözüne pek parlak göründüğü gibi cana dahi pek yakın zuhur eylediğinden çocuk karye-i merkûmede zencîr-i esâretle bağlı olmayarak, belki Mariya'nın zülfü teli ile merbût kalmıştı. "Salîbîler'den bir kız alıp sarmak arkadaşlar meyanında en ziyade iftihar edilen şanlardandır. Allah müsaade ederse ben de bu Mariya ile bekâm olurum. Hem de bir surette aşırayım ki lisân-ı âlemde bu da bir destân olsun." dedi. Kitâb-ı evvelde Süleyman Muslî'yi Baptistin ismiyle ve Hristiyan sıfatıyla görmüş olmaklığımızda hiç bir beis yoktur. Bir adamın beş on damla su ile Hristiyan olabilmesi mümkün olduktan sonra istedikleri kadar Süleyman'ları bu suretle varsınlar Hristiyan etsinler. Süleyman kendi zihninde olan niyetleri mevki-i icrâya çıkarmak için bir yandan Mariya ile Latin lisanını tahsile ve diğer taraftan dahi Hristiyanlık erkân u âdâbını teallüme bezl-i mechûd ederdi. Hele Mariya ile geçirdiği âşıkâne demleri tafsile burada hiç ihtiyaç yoktur. Zira âşık ve âşıka meyânında geçen demlerin nasıl geçtiğini bilmeyenler zaten hikâye kitaplarında gördükleri tasvîrâtından dahi bir lezzet alamazlar. Hikâye mütalâasına rağbet edenler meyanında ise bu ilmin âlimi olmayanları yüzde iki nisbetinde dahi addedemeyiz.

Îmâl-i letâifü'l-hıyelde, şecâatte, besâlette Süleyman Muslî derecesinde olan bir âfetin Kerek karyesinde vukû bulan muharebenin nihayetinde Mariya Konstanse'yi aşıramayarak yine orada terk etmiş olmasını bir muvaffakiyetsizlik addedebilir misiniz? Bize kalırsa, biz bunu muvaffakiyetsizlik addede-

meyiz. Elbette yine bir kolayını bulabileceğine kãiliz. Ne dediniz? "Süleyman Muslî sağ kalmışsa..." mı dediniz? Süleyman'ın bu işde muvaffakiyeti için sağ kalmasını şart koymaktasınız öyle mi? Halbuki şart yalnız bundan ibaret değildir. Kız dahi sağ kalmak veyahut medfûn olduğu yerde bulunmak lâzım gelir. Ancak sözün doğrusunu isterseniz muvaffak olmak için sa'y lâzımdır. Cenâb-ı Allah dahi bu sözü böyle söylüyor. Sa'y olduktan sonra ise bir kaç yerde denildiği gibi şâhid-i muvaffakiyet arz-ı dîdâr hususunda naz gösterecek bile olsa insan o şâhid-i zîbânın boynunu koparırcasına çevirip zorla arz-ı dîdâr ettirir.

Hele bir kere kilise avlusunda nîm medfûn olan nîm mürdenin âkıbet-i hâlini görelim.

Üçüncü Kitap

Birinci Bap

Birinci kitabımızın nihayetinde biçare Mariya Konstane'nin âkıbet-i hâlini yani ölüme cidden vusûl derecesindeki tekarrübünü hikâye eyledikten sonra kilise avlusuna başı kefiyeli, sırtı maşlahlı iki Arab'ın girdiğini dermeyân eylemiş ve işbu ikinci kitabımızın nihayetinde dahi Süleyman Muslî'nin Kerek karyesindeki mağlubiyet üzerine asla meyus olmayacağını ve ber-hayat kalmak şartıyla nâil-i emel olmaya çalışmaktan yine geri durmayacağını bildirmiştik. Şu iki kitabın neticeleri nazar-ı muvâzenede cem' edilirse kilise avlusuna giren Araplar'dan birisinin behemehal Süleyman Muslî olduğu hatıra hutûr eder. Fakat bu hâtıra boştur. Bu gelenler saçlı sakallı adamlar oldukları cihetle ikisinden hiç birisi Süleyman Muslî olamayacağı muhakkak bulunduğu misillü onun tarafından gönderilmiş adamlar olmadıkları dahi hikâyenin muharriri bulunduğumuz haysiyetle bizce mâlûmdur. Zira mürûr eden eyyâm hesap edilecek olursa Süleyman Muslî'nin ehl-i salîb elinden kurtularak cây-ı selâmete henüz vasıl olduğu ve sağ iken boğaza kadar toprağa gömülmek gibi Mariya'nın başına gelen felâketten henüz bîhaber bulunduğu anlaşılabilir.

Bu gelen iki Arab'ın kim olduklarını anlamak sureti teahhur edecek olsaydı burada kim olduklarını size ihbâra müsâraat eylerdik. Ancak bu suret teahhur etmeyerek karîben hikâyemizde sevk-i kelâm iktizasıyla kendi kendisine meydana çıkacaktır.

Mariya'yı suret-i zâhirede muhafazaya ve hakikatte mümkün olduğu kadar ta'zîb ve iz'âca memur olan Şövalye Alfons Bondi'nin işbu Araplar'ı gördüğü zaman derûnunda pek büyük bir hiss-i haşyet duyduğu hatırdan çıkmamış olmalıdır. Ancak şövalyeliğe mahsus olmak lâzım gelen kahramanlık iktizasınca zâhirde hiss-i derûnundan renk vermemeye mecburdu.

Araplar sellemehü's-selâm bunların yanına kadar geldiler. Birisi Latince'yi iyice söyler ve diğeri çat pat bir kaç kelime tekellüm eylerdi. Oldukça mültefitâne bir suretle selâm verdiler.

Latince'yi epeyce söyleyen Arap ile Şövalye Alfons ber-vech-i âtî konuşmaya başladılar:

Arap -Bu kızı buraya niçin gömdünüz?

Şövalye -Böyle bir muamele bedîhîdir ki dostluk yüzünden edilmez.

Arap -Evet! Bunu ben de anlarım. Elbette bir kabahati vardır da ceza olarak gömmüşsünüzdür. Fakat o kabahati nedir?

Şövalye -Dince bir mesele.

Arap -Ben Hristiyanlığı epeyce bilirim. Dince hangi kabahattir ki bu kızı şu cezaya duçar etmiştir?

Şövalye -Pek büyük bir kabahat.

Arap -Hele hele?

Şövalye -Sizde bir müslüman tanassur etse ne kadar büyük kabahat etmiş olur? İşte bu da ona muâdil bir kabahat etmiştir.

Arap -Müslüman mı olmuştur?

Şövalye -Hayır! Müslüman oldu demiyorum. Ona muâdil bir kabahat etti diyorum.

Arap -İyi ya? İşte o kabahati söyle.

Şövalye -Şüphe etmem ki siz dahi müslümansınız.

Arap -Elhamdülillah.

Şövalye -Öyle ise bunun ettiği kabahat müslümanlara söylenemez.

Arap -İstersen Hristiyan olayım da öyle söyle.

Şövalye -Sümme't-tedârik bir lakırdı.

Arap -Demek oluyor ki söyleyemeyeceksin.

Şövalye -Evet söyleyememekte mazurum.

Arap -Öyleyse ben söyleyeyim de sen dinle.

Şövalye -Demek oluyor ki siz işi biliyorsunuz!

Arap -Bilmemiş olsam söylemeyi teklif eder miyim?

Şövalye -Madem ki biliyorsunuz, benden sormaya hacet yoktur. Madem ki ben de biliyorum, bana söylemeye de ihtiyaç kalmaz.

Arap -Vakıa öyledir. Bunda hakkın var. Biz de sözü bu ka-

dar uzatmak istemezdik. Amma laf olsun, yarenlik olsun diye söyledik.

Arap bu sözü söylemekle beraber başı ile refikine bir işaret etti. Refîki maşlahı altından çıkardığı bir süngeri şövalyenin burnuna doğru uzattı. Şövalye ise şu hareketi bir nevi silâha davranış zanneylediği cihetle ürkmüş ve o dahi aklınca silâha davranmak istemişti. Lâkin süngeri koklar koklamaz çehresini bir suret-i müstekrehânede ekşitip ayak üzerinde durduğu halde muazenesini dahi kaybetmeye başladı. Sendeledi, sallandı. Nihayet mest-i lâ-ya'kıl gibi değil bir meyyit-i gayr-ı mütehar-rik gibi olduğu yere yıkılıverdi.

Bunun üzerine Araplar evvel emirde çukuru eşerek derhal medfûn olan kızı çıkardılar. Latince bilen Arap cebinden bir şişe şarap çıkarıp kızın çenelerini zorla açarak ağzına doldurdu ve bu suretle bir yudum kadar şarabı kıza içirebildi.

Aradan iki üç dakika mürûrunda kız gözlerini açıp çukurdan çıkarılmış olduğuna şaştı ise de kemâl-i za'fından nâşi söz söylemeye mecâli olmadığından hayrete bile iktidar bulamadı.

Arap cebinden bulama halinde bir suluca helva çıkarıp beş on dirhem miktar ağzına tıktı ve yine cebinden çıkardığı diğer bir şişeden yarım kadeh miktar su dahi verdi.

Kız bu helvayı yedikten ve suyu içtikten on dakika kadar sonra yattığı yerden kalkıp oturabilecek bir hale geldi. Fakat yine lakırdı söylemeye mecali olmayıp Arap'tan işaret ile biraz daha helva istedi. Arap beş on dirhem kadar daha verip yedirdiği halde kız biraz daha istemiş ise de Arap "Birden bire çok yemek sana ziyan eder. Korkma, kendini kurtulmuş bil. Gayretini topla. Kalk gidelim" dedi.

Mensup olduğu kavmin bilvücûh adâvet-perveri olan şu iki nefer Arab'ı görmek Mariya Konstanse için havf ve heyecanı mucib olmak lâzım gelirken bilâkis kızın çehresi beşâşet göstermeye başladı. Hele "Kalk, gidelim!" teklifi üzerine mevtâ çehresi gibi korkunç bir suret peyda eylemiş olan çehrede acîb ve garip bir tebessüm görüldü ki kızın Araplar'la gitmeye can attığını işrâb eylerdi.

Latince bilen Arap evvela meyyit gibi yerde yatan Şövalye Alfons'u refikinin sırtına yüklettikten sonra kendisi dahi kızı

sırtına alıp yola revan oldular. Köy kenarına kadar gittiler. Meğer orada diğer bir Arap ile iki re's beygir ve bir tahtırevân bunları beklemekteymiş. Tahtırevân içinde bir de yatak serili olarak kızı bu yatağa yatırdılar. İçlerinden birisi atın birisine binip Şövalye Alfons Bondi'yi terkisine aldı ve bağladı. Diğeri dahi öteki ata binip, birisi piyade kaldı. Cenuba doğru yola düzüldüler. Sabaha kadar ol minvâl üzere gittiler.

Sabah oldukta bir büyük incir ağacının altına inerek Latince bilen Arap o civarda koyunlarını ra'y eden bir çobanın yanına vardı. Ve yüz dirhem kadar taze süt sağdırıp Mariya Konstanse'ye içirdi. Ağaç dibinde yarım saat kadar dinlenmişlerdi. Bu müddet zarfında sütün hüsn-i tesiri Mariya Konstanse'de maddeten müşahede olunduğu cihetle Arap bir yüz dirhem kadar daha süt sağdırarak kıza takdim eyledi.

Şövalye Alfons Bondi bu aralık gözlerini açıp da kendisini sahrada görünce dûçâr-ı hayret olmuştu. Ancak Araplar "Seni rûhun tesiri şimdiye kadar kıskıvrak bağladığından senden gelecek mazarrattan emindik. Fakat şu halde senden emin olamamakta mazuruz." diye kollarını bağlamaya kalkıştıkları ve kollarını arkasından sımsıkı bağladıkları zaman şövalye cenaplarının hayreti bir kat daha arttı.

Bu kere şövalyeyi piyade olarak atın önüne katıp yolda biraz ağırlaşacak olsa kamçılayarak sürmeye başladılar. Ve o gün var kuvvetleriyle ta akşama kadar giderek gece yatısı vaktinde bir müslüman köyüne vasıl oldular.

Gündüz Araplar Mariya Konstanse'yi sütle, helvayla birkaç defa beslemiş oldukları gibi o akşam dahi sıcak çorbayla, et suyuyla bi't-tedrîc beslediklerinden ertesi sabah kız rahat rahat uyuduğu altı saat uykudan uyandığı zaman kendisini lakırdı söylemeye değil kalkıp gezebilmeye dahi kifayet edebilecek bir kuvvette buldu.

İkinci Bap

Araplar'dan Latince bilen herif mutlaka tabâbete biraz âşina olmalıdır ki Mariya Konstanse'yi tedrîc ile tağdiyenin lüzûmunu hükmedebilmiştir. Zira öyle birkaç günler aç kalanları birden bire tıkabasaya doyuracak olurlarsa helâk mukarrer olduğu bilinmelidir.

Arap karye-i mezkûrede iki gün daha ihtiyâr-ı ikâmetle Mariya Konstanse'yi tedavide devam eyledi. Ve bu arada kızın nasıl bir kabahatle o belâ-yı tâkat-güdâza duçar olduğunu söyletti. Kız birinci kitapta almış olduğumuz malûmatı kâmilen Arab'a itâ ve telkin eyledi. Süleyman Muslî'yi ne dereceye kadar sevdiğine dair biçare Mariya'nın verdiği izahat Arap'ta hafif hafif tebessümleri mucib olur ve mutlaka Arab'ın bu yoldaki sohbetten lezzet almış bulunmasına mebnîdir ki sergüzeştin o cihetlerini kıza tekrar ve tafsil ettirirdi.

Hikâye tamam oldukta bağlı bulunan ve hergün yiyeceği birkaç lokma ekmek Mariya Konstanse eliyle ağzına verilen Şövalye Alfons Bondi dahi isticvâb edilmeye başladı. Herif Mariya'nın muhakemesi günü suret-i müdâfaasında görülen cüret ve serbestîyi kâmilen Kerek karyesinde bırakmış olduğundan verdiği cevapları bir meskenet-i mahsûsanın icab eylediği suret-i zelîlânede verirdi. Hele yarıya kadar toprağa gömülüp idamı matlûb olan bir kızın son günlerinde hançer-i lisân ile yüreğini paralamaktan maksat ve emeli ne olmak lâzım geleceğine dair edilen suallere bir türlü cevâb-ı kâfî bulamayarak "Ben kendisine hiç bir fenalık etmedim. Hatta bana yalvarmış olsaydı halâsına bile muktedir olabilirdim. Çünkü ben ona dargın değildim. O kendisi bana dargın olduğundan gömülü iken dahi beni tahkir ederek şefkat ve merhametten müstağnî olduğunu ve Süleyman Muslî arkasından kendisi dahi fedâ-yı cân etmek istediğini beyan eylerdi." gibi yeni peşine uymayan sözleri söyledikçe Arap gevrek gevrek gülerdi ki bu handesi esnasında ateşler fırlayan gözlerini ve gıcır gıcır gıcırdayan dişlerini görmüş ve işitmiş olsaydınız handesinin inbisât handesi değil, kin ve gazap handesi olduğunu derhal anlardınız.

İstintâk ve isticvâb işi hitâm buldukta Arap Mariya Konstanse'yi ber-vech-i âtî istimzâca başladı.

Arap -Ee, şimdi bu Şövalye Alfons Bondi cenaplarını ne yapmak istersin?

Mariya -Ben ona ne yapabilirim?

Arap -Her istediğini yapabilirsin. İntikamını ne surette almak istersen elindedir.

Mariya -Bende sevdâ-yı intikâm yoktur. Ben derim ki varsın

cezasını Allah'tan bulsun.

Arap -Allah'tan bulacağı ceza herhalde yine kullar vasıtasıyla gelir. Sen söyle. Hiç korkma. Muradın neyse bana söyle, icrası benden.

Mariya -Ben yalnız canım kurtulduğuna teşekkür etmekteyim. Şövalye aleyhine hiç bir emelim, hiç bir intikamım yoktur.

Arap -Tuhaf! Bu ne kadar meleklik? İnsan evlâdında bu kadar meleklik olamaz. Yakışmaz bile.

Mariya -Ondan da haberim yoktur.

Arap -Pekâlâ! Madem ki senin alacak intikamın yoktur, sen kendi zevkine bak. Fakat bizim alacak intikamımız vardır.

Şövalye -(Hüngür hüngür ağlamaya başlayarak) Aman, Allah aşkına bana kıymayınız. Mariya! Şefkatli Mariya! Bana merhamet et! Beni kurtar!

Arap -Sen ona vaktiyle ne kadar merhamet ettinse o dahi şimdi o kadar merhamet eder. Velev ki bu kaidenin haricine çıkarak sana şefkat yüzü göstersin. O halde şefkatin başka bir faydası kalmaz. Meğer ki üç gün evvel çıkmış olduğu çukura seninle beraber girmeye razı olsun.

Şövalye -(Havf u hırâsından tüyleri ürpererek) Aman! Beni çukura mı gömeceksiniz?

Arap -Biz Arab'ız. Araplığımıza mahsus olan her sözü, her kanunu tamamıyla ve harf be-harf icra ederiz. Bizde ceza amelin cinsindendir denilir. Hristiyanlığa töhmetiyle bir kızı bi-gayri hakkın toprağa gömdünüz. Bu ise dolayısıyla İslâm'a hıyanettir. Biz de İslâm'a hıyanet eden bir adama aynıyla bu cezayı tayin ederiz.

Şövalye -Aman, Allah aşkına olsun beni öldürünüz de tek çukura gömeyiniz. Ben razıyım.

Arap -Hükm-i kãnûn bozulmaz.

Şu istimzâc üzerine Arap, refiki olan diğer iki Arab'a "Bu zata Latin lisanıyla söylediğim sözleri anlamadınız. Size olanı anlatayım." diye keyfiyeti Arabî'ye tercüme eyledikten sonra "Bu cezayı icra size kalmıştır. Ben ise Mariya Konstanse cenaplarıyla beraber yoluma devam edeceğim. Şövalyeyi almalı, bura-

dan Kerek karyesine kadar piyade olarak götürmeli. Yolda bir lokma ekmek ve bir yudum su vermemeli. Gece vakti Mariya Konstanse'yi çıkarmış olduğumuz çukura gömmeli. Sabaha kadar başı ucunda bekleyip, sabah açılırken oradan savuşmalı. Anladınız mı? Bu emrim kat'idir." dedi ve Araplar bu emre "Semi'nâ ve ata'nâ" cevabını vermesiyle Arap, arkadaşlarına veda ederek Mariya Konstanse'yi tahtırevanına bindirerek yola çıktı.

Aman Allah'ı seversen Arap Mariya Konstanse'yi nereye götürüyor?

Evvel emirde refiklerine verdiği emrin suret-i icrâsına bakalım. Nazar-ı dikkatimiz seri'dir. Badehu Arab'ın arkasından dahi nazar-ı dikkatimizi yetiştirebiliriz.

Vay, şövalyenin suret-i mücâzâtı hakkında verilen emrin icrası mümkinâttan mıdır?

Bunlar nezdinde icrası mümkinâttan olmayacak hiç bir emir bulunamaz.

Şövalyeyi karye-i mezkûreden yola çıkardıkları zaman zaten karnı açtı. Binaenaleyh arka taraftan ok yılanı gibi kıvrılıp duran kamçı havfıyla sıkıca yürümek üzere altı saat kadar yol yürüdükten sonra şövalye cenaplarında tâb ü tüvân kesildi. Şu halde rûy-ı niyâzı yerlere sürerek "Aman dövmeyiniz! Kudretim bittiği kadar yürürüm. Vakıa kudretim kalmadıysa da yıkılıp geberinceye kadar gayret ederim." demişti. Araplar bu sözü anlamadılarsa da herifin evzâ' ve etvârından muradı ne olduğunu derk ederek tek tük Latince söylediğini mukaddemâ haber vermiş olduğumuz Arap kendisini süratle sürmek matlûb olmadığını ve şu kadar var ki yolu aheste giderse açlık müddetini uzatmış olacağından yine kendisi zararlı çıkacağını dili döndüğü kadar anlattı.

O gün akşama kadar gittikleri halde evvelce bir gün zarfında katettikleri mesafeyi katedemediler. Zira şövalye gittikçe kuvvetten düşmesiyle bacakları vücudunun sıkletine ancak tahammül edebilecek bir dereceye varmıştı. Kerek karyesine dört saat kadar mesafesi bulunan bir küçük ormana geldiklerinde güneş dahi gurûb eyledi. Bunlar yola yine devam eylediler. Açlığa, yorgunluğa bir de uykusuzluk inzimâm eylediği cihetle Şövalye

Alfons Bondi artık sarhoşun yürümesine de kıyas edilemeyecek surette sallanmaya sendelemeye başlamıştı. Bu halde üç dört saat daha yürümüşler iken bir saatlik mesafe katedemediler. Ondan sonra ise şövalye cenapları yoldan bilkülliye izhâr-ı acz ile olduğu yere yıkılıverdi.

Temâşâsına canlar dayanmayacak şu hal Arap müntakimlerince hemen hemen nazar-ı dikkati bile câlib değildi. Onlar aldıkları emri harf be-harf icraya kendilerini memur ve mecbur bildiklerinden Şövalye Alfons yere düştüğü zaman herifi karga tulumba dedikleri surette kaldırarak yine yolda devam eylediler. Sabaha karşı Kerek karyesine yarım saat mesafede kâin bir kayalığa gelip mağara gibi bir küçük deliğe girdiler ve gizlendiler.

O günü orada geçirdiler. Fakat Şövalye Alfons Bondi o günün suret-i güzerânından adeta bîhaberdi. Aralıkda bir kere gözlerini açarak, fersiz bir göz ile etrafına nazar eder idiyse de hiç bir rûy-ı şefkat göremezdi. O gün akşam olup da zulmet-i leyl perdesi saḥa-i arzda olan tekevvünâtı enzâr-ı vukûftan setr eyledikten sonra Araplar hemen kalıb-ı bî-rûh suretini almış olan Şövalye Alfons Bondi'yi omuzlayarak köye girdiler ve ta kilise avlusuna kadar vardılar.

Mariya'nın medfûn olduğu çukur örtülmüş ve bastırılmıştı. Kızın kaçırıldığı gecenin ferdası halk kiliseye gelip de çukuru boş gördükleri zaman kim bilir ne kadar müteaccib kaldılar ve bu gecenin ferdası çukuru yine dolu gördüklerinde kim bilir daha ne kadar müteaccib olacaklardır.

Araplar hançer ucuyla mahûd çukuru kazmaya başladılar ve iki üç saat çalıştıktan sonra bir metreden ziyade umka varıp şövalyeyi defn eylediler. Bundan sonra şövalyeyi sabaha kadar beklemeye hacet kalmamıştı. Geceyi hafr ve defin ameliyatıyla imrâr ederek işi bitirdikleri zaman dahi sabah gereği gibi tekarrüb eylemişti. Binaenaleyh hemen işleri bittiği gibi çekildiler ve bir iki saat sonrası için meydan-ı temâşâyı köy halkına bıraktılar.

Filhakika aradan bir iki saat mürûr edip de sabah açılırken duâ-yı subhgâhî için çan çalmaya çıkan papaz kilise avlusunda yine bir adamın medfûn olduğunu görünce hayal mi, yoksa

hakikat mi gördüğünü fark ve temyîz edemeyerek donmuş kalmıştı. Binaenaleyh dua çanı çalacağı yerde toksin [?] dedikleri surette çanı çaldı ki bu suret yangın ve hücum gibi afetler vukûunda halkı ayaklandırmak için çalınır.

Zaten hergün bir tehlikeye muntazır bulunan halkın bu çan sadasını işittikleri anda nasıl bir heyecan ile sokaklara fırladıkları ve kilise avlusuna nasıl bir tehâlükle toplandıkları mülâhazaya muhtaç kalır. Hele avluda medfûn bulunan zatın Şövalye Alfons Bondi olduğu anlaşılınca merkûmun güya üç dört günden beri orada medfûn imişçesine baygın ve ölüme karîb bir halde olduğu görülünce hayretlerden bütün ahalinin parmakları ağızlarında kaldı. İhtiyar ve tecrübekâr olanlar hemen şövalyenin tedavisine müsâraat gösterdiler ve bütün ahali bilittifak "Bu iş olsa olsa Asâsinler'in işi olabilir." dediler ve bu hükümde karar kıldılar.

Üçüncü Bap

Halkın verdikleri hükmün derece-i sıhhatini anlamak için bunların "Asâsin" dedikleri adamların kimler oldukları bilinmek lâzım gelir.

İşbu "Asâs" lafzı yine Arabî'den muharref olup aslı "haşîş" olmak maznûndur. Frenkler bu ismi Arap tarihlerinde Bâtıniyye ve İsmâiliye diye zikredilen bir fırkaya alem ittihaz etmişlerdir. Fırka-i mezkûre erbâbı aşağıya doğru zikredilecek bir takım garâibi esrar dedikleri ot vasıtasıyla icra eyledikleri cihetle vech-i tesmiye dahi bu olmak lâzım gelir.

Sahâyifü'l-ahbâr tercümesi olan *Müneccimbaşı Tarihi*'nde bu fırkaya dair münderic olan malûmatı ber-vech-i âtî hülasa eyleriz:

"Bunlara Alevîler Bâtıniyye ve Melâhide ve İsmâiliyye ve Alamûtiyye dahi derler. İbtidâ-yı zuhûrları 483 ve inkırâzları 654 ve müddetleri 171 senedir. Alamut kalesi Kazvin nevâhîsinde bir müstahkem kale olup dâî-i kebîr Hasan bin Zeyd, Tâberistan hakimi iken bina eylemiştir. Gayet sarp bir mevkide bulunan Bâtıniyye fırkası bundan maada bir kaç kaleye dahi mâlik idiler.

Tâife-i merkûmenin evveli Hasan Sabbâh olup hendese ve

hesap ve ahkâm-ı nücûm ve sihir ilimlerini bilirdi. Selâçika'dan Alparslan zamanında Nizâmü'l-mülk'e intisab eyledi. Evvel emirde zühd ve takvâ izhâr ederdi. Ancak Nizâmü'l-mülk'ün Ebû Müslim namındaki damadı Hasan'ın etvârını beğenmeyip bu herifin ileride âleme bir belâ olacağını haber verirdi. Nihayet Hasan'ın idamına kadar sa'y eyledikte Hasan firar eylemiştir. Merkûm İsmâiliyye mezhebini Abdülmelik namındaki hocasından teallüm eyledi. Sâhib-i *Kâmil* der ki, Bâtıniyye mezhebi biaynihî Kırâmıta mezhebidir.

Hasan firarı üzerine bir hayli serseri gezdikten sonra Mısır'a varıp Alevîler'den Mustansır'ın ikrâmını gördü ve halkı Mustansır'a bîate davet için Şam ve Diyarbekir ve Rûm vilâyetlerini ve Kaşgar'ı ve Mâverâünnehr'i dolaşıp rast geldiği eblehleri ıdlâl ederdi. Nihayet Alamut kalesine geldi ve metânetini görerek emeline bu noktada vasıl olacağını derk ile orada halkı ıdlâle başladı. Kale Şah-ı Caferî'nin hükmünde olup bir ebleh adam muhafaza ederdi. Hasan'ın zühd ve salâhına o dahi firîfte oldu.

Hasan tamam işine istihkâk verdikten sonra muhafızın huzuruna varıp, "Sen bu kaleden çık, yerine ben oturacağım." dedi. Herif bunu latife sanıp tebessüm eylediyse de, Hasan başına topladığı halk ile muhafızı kaleden çıkardı. Ve hatta bilcümle malını dahi arkasından gönderdi. Bu haber Bağdad'da Nizâmü'l-mülk'e vasıl oldukta bir bölük asker gönderip kaleyi tazyîk ettirdiyse de Hasan bir fedâyi irsâliyle Nizâmü'l-mülk'ü katlettirdiğinden muhasaradan kurtuldu.

Elhâsıl Hasan gittikçe istilâsını arttırıp en sarp yerlerde kalelere malik oldu ve her tarafa halîfeler gönderip halkı gizlice kendi mezheb-i bâtılına davet eylerdi. Kendisi asla halka görünmeyerek mezheb-i bâtılına dair kitaplar telif eyler ve nusûs-ı Kur'âniyye'nin hâşâ zâhiri murad değildir, bâtını muraddır, diye tevillere kalkışırdı. Hükûmetinde ol kadar tasallüb ve istibdâdı vardı ki hatta kānûn-ı bâtılı hilâfına hareket ettiği için kendi oğlunu değnek altında helâk eyledi. Bir bölük mürîdleri olup, onlara fedâyi denilirdi. Etraf ve eknâfta mülûk ve vüzerâdan kendi aleyhinde olanları haber alınca fedâyileri gönderir ve onlar dahi elbette bir fırsat bularak öldürürlerdi. Eğer bu yolda can feda ederlerse zu'm-ı bâtıllarınca âhirette derecât-ı

azîmeye nâil olacaklarını itikad eylerlerdi.

Her vilayette Hasan'ın dâîleri olup kendilerine uyanlara emân verirler ve muhalifleri fırsatını buldukça katlederlerdi. Isfahan'da bunlardan birçokları ele girip ateşte ihrâk olundular. Zira bînihâye adam katletmişler ve ol maktûllerin bazı âsârı kendi hanelerinde çıkıp, mel'anetleri isbat eylemişlerdi. Sultan Muhammed bunların hilâfını ihtiyar eyledikte Hasan Sabbâh birçok fedâyiler gönderip pek çok ümerâsını şehit ettirirdi. Sultan Bergiyâk dahi işbu Bâtıniyye fırkasından pek çok adamları kılıçtan geçirmiştir. Bunların ettikleri şekâvetlere nihayet yoktur. Nihayet Melikşâh'ın oğlu Sultan Muhammed binnefs gidip bunları muhasara eyledi ve Hasan Sabbâh'ın hocası oğlu Ahmed'i derdest edip, bu haber karısına vasıl oldukta kocasına fart-ı muhabbetinden nâşi kendisini kale duvarından atıp helâk eylemişti. Sultan'ın emriyle Ahmed'in derisini yüzmeye başlayarak, ol melûn inat ve istikbârı elden bırakmayıp bir kere âh u enîn eylemedi. Fakat Sultan Muhammed bundan ziyade bir şeye muvaffak olamayarak Hasan Sabbâh takımı yine büyüdükçe büyümeye devam eyledi. Hatta Alamut kalesini beş sene müddet muhasara eylediği ve mahsûrların hali pek ziyade yamanlaşarak istîmân eyledikleri halde asâkir-i muhâsırîn kabul etmemeleri üzerine bi-hikmetihî teâlâ Sultan Muhammed vefat edince bunu Hasan'ın sihrine haml ederek asker dağıldı.

Sultan Muhammed'in yerine gelen oğlu Sultan Sencer dahi muharebeye azîmet eyledikte Hasan, sultân-ı mûmâ ileyhin yattığı odaya bir hançer saplatıp azîmetinde devam ederse bu hançerin kendi göğsüne dahi saplanacağını işrâb etmekle sultan korktu ve azîmetinden vazgeçti."

Sahâyifü'l-ahbâr şu malûmat-ı mütekaddimeyi itâdan sonra Hasan Sabbâh'ın yedi sekiz kadar ahlâfını birer birer tâdâd ve hülâsa-i mel'anetlerini zikr ve beyân eyler. Meâlinden mâlûm olur ki bunlar hâşâ sümme hâşâ şerîatın zâhiri matlûb değildir vesilesiyle ferâiz-i şer'iyyeyi kâmilen inkâr ederek bilcümle menâhîyi irtikâb eylemişler ve dünya yüzünde kendilerinden maada her sınıf halkın malını, ırzını, canını mübah itikat etmişlerdir.

*Sahâyifü'l-ahbâr'*dan daha mufassal Arap tarihleri eli-

mizde bulunmadığına ve Frenk tarihleri ise bu mes'ele-i mühimme ve garîbe ve acîbe üzerine daha ziyade tafsilât verdiklerine mebnî *Sahâyifü'l-ahbâr*'ın ber-minvâl-i muharrer icmâl eylediğimiz malûmatını Avrupa tarihlerinin tafsilâtıyla biraz daha izah etmeyi lâzımeden addeyledik.

Bunların rivayetine göre bu fırka Mısır'da teşekkül eden İsmâiliyye fırkasının ancak bir şubesi olup hatta Mısır'da Fâtımiyye hanedanının tesisi dahi bunlar sayesinde müyesser olmuştur. Bunların Mısır'da Dârü'l-hikme namıyla bir büyük mektepleri olup onda fünûn-ı âdiyyeden bed' ile ulûm-ı âliyyeye varıncaya kadar fenler kemâl-i maharetle tedrîs ediliyordu. Bu mektebin aşağı sınıfları yalnız talîm ve tefennün etmekle kalıp, sınıflar büyüdükçe yavaş yavaş İsmâiliyye mezheb-i bâtılı şâkirdânı ıdlâle başlar ve nihayet İslâmiyet'ten bilkülliyye tecerrüdle Dârü'l-hikme'den çıkarlardı. İşte Hasan Sabbâh'ın mezheb-i bâtılı bu mektebin mahsulü olup şu kadar var ki merkûm kâffe-i hîle ve hud'ayı ve envâ-ı gadr ü cevri maksad-ı âlemgîrânesine vasıta ittihâz ederek bütün dünyayı zaptetmek kararıyla Alamut kalesine kapanmış ve kendi fırka-i mahsûsasını teşkil eylemiştir.

Bu fırkanın derecât-ı muayyenesi olup reisi bulunan Hasan Sabbâh'a ve ahlâfına "şeyhü'l-cebel" tesmiye ederlerdi. Merkûmun mertebesi hâşâ mertebe-i rubûbiyyet gibi bir ehemmiyette olduğundan istiklâl ve istibdâdına nihayet yoktu. Ondan sonra ikinci mertebede olarak "dâiyyü'l-kebîr" dedikleri rüesâ vardı ki bunlar üç kişiden ibaret olup birisi şeyhü'l-cebel'in yanında veziri makamında ve diğeri Kuhistan vilâyetinde ve üçüncüsü dahi Suriye memâlikinde Bâtıniyye fırkasının zaptetmiş oldukları kalelerde kemâl-i istiklâl ile ferman-fermâ idiler. Üçüncü mertebede bululanlara "dâî" ve dördüncü mertebede bulunanlara "refik" denilip dâîler tarîkin kâffe-i esrârına idiyseler de refikler vâkıf-ı esrâr olmayıp yalnız aldıkları emir mûcibince hareket ederler ve halka kemâl-i zühd ve takva ile görünüp Şeyhülcebel'in kerâmâtından bahisle halkı onun taraftarlığına davet eylerlerdi. Beşinci mertebede bulunanlara "fedâvî" yahut "fedâyî" denilip aşağıda görüleceği vechile Şeyhülcebel'in kerâmetini re'yü'l-ayn görmüş ve hâşâ dünya ve ahiret şeyhin elinde olduğuna ve hatta insanı öldürüp yine dirilteceğine ez-cân

u dil inanmış bir alay gençlerdi ki şeyh tarafından aldıkları evâmiri harfiyyen icrâda can feda etmeyi saâdet-i ebediyyenin medâr-ı mahzı itikat ederlerdi. Altıncı mertebede bulunanlar "lâsık" denilen taife olup bunlar dahi Şeyhülcebel'de bir büyük kuvvet-i mâneviyye bulunduğuna kanaat getirmişler ise de henüz re'yü'l-ayn görmemiş olan ve kerâmât-ı mezkûreyi görmeye ez-cân u dil müştak bulunan şâkirdlerdi. Bunlardan sonra yedinci mertebede olarak köylü takımı bulunup onlar ferâiz-i İslâmiyye'ye harf be-harf riayet ve Şeyhülcebel tarafından tarh edilen verginin tediyesine gayret ile mükellef idiler.

İmdi lâsık denilen şâkirdlerden birisi fedâyî kısmına idhâl edilmek lâzım gelince dâîler merkûma bir bardak zehir içirirler ve bu zehirin tesirâtıyla bir iki saate kadar vefat edeceğini haber verirlerdi. Bu tarîkde her emir ve nehye ale'l-amyâ itaat farz olduğu cihetle zehir içmekten ibaret bulunan emrin dahi bilâ-tereddüd kabul edileceğine şüphe olunmamalıdır. Halbuki hakikatte lâsıkın içtiği şey kuvvetlice bir haşîş şerbetinden ibaret bulunduğu cihetle biraz zaman sonra esrarın sekriyle lâsık bayılırdı. Gözünü açtıkta kendisini cennette bulursa lâsıkın duçar olacağı hayrete nihayet olmayacağını teslim edersiniz ya? Amma gerçekten cennet gibi bir şey! Elvânıyla nazarı ve revâyihiyle meşâmı hoşlandıracak envâî çiçekler ve en latîf ağaçlarla müzeyyen bahçe içinde güzel güzel köşkler! Nefsin arzu edebileceği her nevi et'ıme ve eşribe mevcut ve mebzûl! Her biri zer ü zîvere müstağrak yüzlerce hûriler emre muntazır! Fevvârelerinden çağlayan sular gül yağıyla muattar. Sözü uzatmak ne lâzım? Cennet gibi bir şey vesselâm!

Amma bu müşâhedât öyle hayâlden ibaret şeyler değil. Hakikatte hepsi mevcut. Fedâyî olmak üzere buraya giren lâsık birkaç günler zevk-i tâm ile imrâr-ı eyyâm eyler. Cennete konulan gençlerin her bir emri filhâl icra edilmek bâbında Şeyhülcebel'in fermanı bulunduğundan lâsıkın burada edeceği zevk u safâya nihayet yoktur. Çalgılar, hanendeler hep kendi emrine muntazırdır.

Oradan çıkmak lâzım gelince kızlar ber-takrîb yine mahûd şerbeti içirirler ve lâsık yine bayıldıktan sonra memurlar kendisini dışarıya çıkarırlar. O halde dâîler "Gözünle gördün mü? Şimdi ez-cân u dil inandın mı? İşte şeyhin evâmirini icra yolunda

fedâ-yı cân edenler bu nimethânede müebbeden mütena'im kalırlar." yollu iğfâllerle lâsıkı dünya ve mâfîhâyı fedaya hazır bir fedâyî ederler ki bunu herhangi hükümdarın yahut vezirin veya sair bir kimsenin idamına sevk etseler behemehal ya fedâ-yı cân eder veyahut idamına memur olduğu adamı öldürür.

Seyyah-ı meşhûr Marko Polo kal'a-i Alamut'u ziyaretle bizim buraya mücmelen itâ etmiş olduğumuz malûmatı mufassalan seyahatnamesine yazmıştır. Tarihlerde mukayyed olduğuna göre ehl-i salîb rüesâsından Kont dö Şampani kal'a-i Alamut'a azimetle Şeyhülcebel'i ziyaret eyledikte şeyh-i merkûm kendi adamlarının itaati ne derecede olduğunu Kont'a göstermek için kale bedeni üzerinde nöbet bekleyen iki nefer fedâyîye "Cennetimi gözünüzün önüne getiriniz, ona vusûl için kendinizi şu duvardan aşağıya atınız." dedikte ikisi birden derhal duvardan atılıp soluğu dâr-ı ademde almışlardır.

Hasılı pek çok hükümdarlar, pek çok vezirler, pek çok namdarlar bunların zencîr-i esâretine düştüler. Eğer bir himmet sahibi zuhûr edip de fırka-i mezkûrenin târîh-i mufassalını cem' ve tertib edecek olsa acayib ve garâible meşhûn bir eser-i ibretnümûn olurdu.

Dördüncü Bap

İşte Şövalye Alfons Bondi'yi Mariya Konstanse'nin medfûn olduğu çukura defn edilmiş gören Kere karyesi ahalisinin "Bu iş olsa olsa Asâsinler'in işi olabilir." dedi ri zaman murat ettikleri fırka bu fırka-i bâtıla-i Bâtıniyye idi. Ahâlî-i merkûme Şövalye Alfons'u tedavi ile iştigâl ededursunlar, biz nazar-ı dikkatimizi Arap ile Mariya'nın arkasından sevk ederek gittikleri yeri tedkik eylersek Kerek karyesi ahalisinin tahminleri pek doğru olduğunu teslim eyleriz.

Demek oluyor ki kız Bâtıniyye fırkasının eline düşmüş. Bu halde daha büyük bir belâya çatmış oluyor.

Vakıa fırka-i mezkûrenin dünyâ cennetine giren kızların rast gelen lâsıkları fedâyîlik rütbesine is'âd için her türlü fedakârlığı ihtiyara mecbur olacakları nazar-ı muvâzeneye alınırsa bunun erbâb-ı iffet için ölümden beş beter bir felâket olduğu teslim edilmek lâzım gelir. Hele bir kere vukû-ı hâle atf-ı nazar edelim.

Latince bilen mahûd Arap Mariya Konstanse'yi Şam'a muazzezen, mükerremen îsâl eyledi. Kızcağız esnâ-yı râhda Arap'tan lâ-yenkatı' Baptistin'i sual eder ve Arap güya Baptistin'in Süleyman Muslî idügini ve onun dahi muharebeden sonra ne olduğunu bilirmiş gibi bir tavırla davranarak "Baptistin uzaktadır uzakta. Siz onu asla merak etmeyiniz. Bu yollarda sizin kılınıza halel gelmez. Müddet-i seferinizde daima izzet ve ikrâm göreceksiniz." diye kızı tesliye eder ve biçare Mariya bu tesellilerle kanaat getiremeyecek olsa bile Arab'ın çehresi pek yaman olduğuna dikkatle sabır ve sükûtu vacib görürdü.

Şam'a vardıklarında Arap Mariya Konstanse'yi üstü başı müzeyyen diğer bir zatın huzuruna çıkarıp teslim eyledi ve "İşte Şeyhülcebel'in aradığı kız budur. Bundan başkası olamamak gerektir. Ben vazifemi ifâ ettim. Gelen memura teslîmen gönderiniz." dedi.

Acayip! Bâtıniyye fırkasının reisi bu kızı neden tanıyor? Sakın bu reis bizim Süleyman Muslî'den ibaret olmasın?

Vakıa mecmûa-i garâib olmak üzere bir suret-i musanna'ada tertip edilen hikâyelerde efkâr-ı kâriîn ekseriya bu misillü şüphelerle garâibin nihayetine bir anda vasıl olmayı isti'câl ederler, ancak Bâtıniyye fırkası hakkında verdiğimiz malûmata dikkat etmiş olanlarca bu zan pek baîddir. Zira Şeyhülcebel olmak için beş altı mertebeyi atlatmak ve bu yolda yirmi otuz seneyi geçirmek veyahut Şeyhülcebel sülâlesinden bulunmak lâzım gelir. Şu halde Süleyman Muslî gibi bir genç adamın şeyhülcebellik mertebesine vusûlü mutasavver olabilir mi? Binaenaleyh ol kadar isti'câli elden bırakarak hikâyenin sırasını bozmamak lâzım geleceğini ihtar eyleriz.

Latince bilen Arab'ın kızı teslim etmek istediği zat Mariya Konstanse için me'mûriyyet-i mahsûsa ile gelmiş bulunan fedâyîyi davet ederek kızı teslim eyledi. Ancak fedâyî "Ben bu kızın lisanına vakıf değilim. Esnâ-yı râhda bunun benden isteyeceği hizmeti hüsn-i îfâya muktedir olamam. Münasip görürseniz kendisini getiren ve lisanına da vakıf olan zat birlikte gelsin." dedi ve bu rey savâb görülmekle o dahi maiyyetine verildi.

Şu suretle Şâm-ı Şerîf'ten hareket eden Mariya Konstanse filhakika her uğradığı yerde hürmet ve riayet görerek kal'a-i

Alamut'a doğru revan oldu. Hâl ve şanlarından bunların kendi lisanlarınca Asâsin denilen İsmâiliyye eşkıyası olduklarını anlayarak fırka-i mezkûrenin meşhur olan derece-i şekâvetlerini düşündükçe içi titrer idiyse de esnâ-yı râhda gördüğü riayetler pek fevkalâde olduğundan bu kadar mer'iyyü'l-hâtır olduktan sonra artık bir tehlike görmeyeceğini ümit eyler ve hatta bu riayet mutlaka Süleyman Muslî tarafından geldiğini mülahaza ederek kendi kendisine "Baptistin'in ağzı pek yüksekte olması tehî değilmiş. Meğer kendisi Asâsinler'denmiş. Hatta onların da büyücek mertebelilerinden olduğu mücerred kendi namına olmak üzere bana gösterilen hürmet ve riayetten anlaşılıyor. Vakıa bir güç maîşete gidiyor isem de bir tehlikeli yere gitmiyorum. Zira Baptistin'in bana gösterdiği muhabbet hakkımda hiç bir tehlikeyi tecvîz edecek surette değildi." diyerek asıl ümitlerine bu sözleriyle kuvvet verirdi.

Şam'dan hareketlerinin tamam elli sekizinci günü kal'a-i Alamut'a vardılar. Kız eflâke ser çekmiş olan kayalar üzerinde bi-aynihî şahin yuvasına benzeyen o sarp kaleyi görünce tüyleri ürpermişti. Bu aralık Arap'tan ber-vech-i âtî istîzâhâta müsaraat gösterdi.

Mariya -Gideceğimiz yer şu görülen kale midir?

Arap -Ben de ilk defa geliyor isem de arkadaşımdan haber aldım ki gideceğimiz yer yani kal'a-i Alamut burasıdır.

Mariya -Aman Yârab, bu ne kadar sarp kaya! Bunların üzerinde hiç insan oturabilir mi? Burada ancak şahinler oturabilirler.

Arap -(Tebessüm ederek) Vakıa öyledir. Hatta Alamut demek eski lisanda doğan yuvası demekmiş. Rivayet ederler ki Deylem mülûkundan birisi sayd ve şikâra çıkıp elindeki doğanı salıverdikte kuş gelmiş buraya konmuş. O da buraya bir kale bina edip onların lisanında doğan yatağı manasına olan Alamut lafzını bu kaleye isim takmış.

Mariya -O herif deli miymiş neymiş? Hiç böyle sipsivri bir kayanın tepesinde insan barınabilir mi?

Arap -Lâkin sehviniz vardır. Kalenin içini görseniz cennet gibidir.

Mariya -Pek tuhaf söylüyorsunuz. Bunun neresi cennete benzer?

Arap -Siz hakîkat-i keyfiyyeti bilmediğiniz için böyle söylersiniz. Cennet bile onun içindedir. Zira Şeyhülcebel efendimiz bunun içinde oturuyor. Cennet-i âlâ onun has bahçesi gibi bir şey demektir. Hangi bendesini isterse cennete gönderebilir.

Mariya Konstanse Arab'ın bu lakırdısı üzerine kahkahalarla gülmek istediyse de Bâtıniyye fırkasının ahvâlini bildiği cihetle kendisini yine kendi eliyle tehlikeye ilkâ etmiş olmamak için sabır ve sükûtu vacib gördü.

Hayvan çıkması adîmü'l-imkân olduğu cihetle piyade olarak çıkılmak lâzım gelen yollardan keçi gibi tırmana tırmana çıkmak icab eyledikte bu mahallin dehşeti Mariya Konstanse'yi o zamana kadar yüreğinde henüz hissetmemiş bulunduğu bir haşyet-i tâkat-güdâz içine atmıştı. "Aman Yârab! Ne garip yerlere düştüm. Maâzallah bir kere ayağım kayacak olsa aşağıya kadar inmeden vücudum parça parça olur. Her lokmam bir kayada kalırdı." diye biçare kızcağız geçtiği yerlere dönüp bakmaya bile cesaret edemezdi. Tamam iki saat tırmandıktan sonra kalenin kapısına vardılar. Lâkin derhal içeriye girmek mümkün mü? Kapıyı muhafazaya memur olan kırk kişinin reisi bunlardan o günkü parolayı sual eyledi. Şam'a kadar gelmiş olan memur lafzı mahûdu irâd eyledikte kimse tanımayıp, şu kadar var ki merkûm fedâyî tarafından edilen ihtar üzerine gitti, parolayı daha büyük zabitine tebliğ eyledi. Büyükten büyüğe teblîğât ile söz ta Şeyhülcebel'in veziri makamında bulunan dâiyyü'l-kebîre kadar vardıktan sonra merkûmun verdiği müsaade üzerine kapıya haber gelerek içeriye girdiler.

Latince bilen Arap ilk kapıdan girildiği zaman mevcut olan koğuşlarda kalmıştı. Şam'dan beri beraber gelen fedâyî ise ikinci duvarın kapısından dahi içeriye girebildi. Halbuki kal'a-i Alamut üç sur ile muhât olup üçüncü surdan içeriye girmek için fedâyîlerin dahi mezûniyeti olmadığından, merkûm ikinci kapıda kaldı. Oradan kızı iki hâdim ahz ile üçüncü kapıdan idhal ederek asıl derûn-ı kal'aya götürdüler.

Burasının tezyînâtı-ı vâkıası akıl ve iz'ânın haricinde bir şey olduğundan Mariya Konstanse o zamana kadar yakasından

ayrılmayan dehşeti sanki üçüncü kapıda bırakmış gibi kendisini bir ferah ve inbisât içinde bulmuştu. Hâdimler mezbûreyi bir güzel saraya soktular ve gayet muntazam ve müzeyyen bir kaç dairelerden geçirdikten sonra asıl Şeyhülcebel'in ikâmetgâhı olan salona idhâl eylediler.

Mariya Konstanse bu salon içinde Baptistin'i bulacağına muntazır iken nâgâh ona hiç benzemeyen başka bir adamı görüp de herkesin tazîm ve tebcîlinden o mahallin en büyüğü bu adam olduğunu anladığı zaman o müzeyyen saray gerçekten nazarında zindan kesildi.

O zamanlar kal'a-i Alamut'ta şeyhülcebellik makamında bulunan melun Hând Alâeddin dedikleri mecnun idi ki otuz beş sene müddet devam eden hükûmetinde irtikâb etmediği fuhuş ve rezâil, yakmadığı yürek, ağlatmadığı göz kalmamıştı. Zât-ı mel'anet-sıfâtına tamamıyla yakışık alabilecek bir tavr-ı ifritâne ile kızcağızın yüzüne bakıp da ismini ve memleketini sual eylediği zaman sanki bir demir pençe yüreğini ve ciğerlerini söküyormuş gibi bir heyecan ve ıztırâb-ı derûn kızcağızı titretmişti. Mariya Arabî bilmediği halde şeyhin yalnız tefevvühü üzerine bu derece korkup hazır bulunan ve Latin lisanını pek güzel tekellüm eden bir tercüman şeyhin kelâmını kendisine tefhîm eylediği zaman orada lisân-âşinâ bir adam bulduğuna ol kadar memnun oldu ki sevincinden tercümanın boynuna sarılacağı gelmişti. Herifin sualine cevap vermeden evvel kendisi bir takım suallere müsâraat gösterdi.

Mariya -Aman kardeşim, Allah aşkına olsun burası neresidir?

Tercüman -Burası neresi olduğunu hiç bilmiyorsan, şimdilik şu kadarını bilmek kifayet eder ki burası asla korkacak bir yer değildir.

Mariya -Beni öldürmezsiniz ya?

Tercüman -Estağfurullah! Sen burada izzet ve riayetten başka bir şey görmezsin.

Mariya -Beni buraya niçin getirdiniz?

Tercüman -Şeyhülcebel Efendimiz'in sualine cevap ver de sonra anlarsın.

Mariya -Baptistin burada mıdır?

Tercüman -Nasıl Baptistin?

Mariya -Canım hani ya şu Baptistin yok mu? Nasıl diyeyim, işte Baptistin!

Tercüman -Burada öyle adam yoktur. Nerelisin? İsmin nedir? Onu haber ver de Şeyhülcebel Efendimiz'e anlatayım.

Mariya -Ben Kudüs-i Şerîf'te Kerek karyesinde Konstanse familyasındanım.

Tercüman kızdan aldığı cevabı Şeyhülcebel'e beyan eyledikte şeyh, kızın yüzüne birkaç defa daha dikkatle baktıktan sonra "Hayır! Benim aradığım kız bu değildir. Ne çehre o çehre, ne sima o sima, ne de isim o isimdir." dedi.

Tercüman -Maahâzâ pek güzel, pek nazik bir kızdır efendim!

Şeyh -Orası öyle, fakat matlûbum olan kız değil. Neyse! Cennetime koysunlar. Lâsıkları fedâyî rütbesine pek kolaylıkla terfi edebilir. Fakat getiren adama matlûbum olan kız bu olmadığını söylemeyiniz. Sonra muvaffakiyetsizliğini anlar da gayretine fütûr getirir. Yine kendisine mükâfât ediniz.

Beşinci Bap

Şeyhülcebel'in ağzından çıkan emrin icrası zerre kadar teahhur eder mi ki, tekrarına hacet kalsın? Tercüman "Efendim, bu kız nazar-ı rağbetinize mazhar olamayacak mı? Asıl matlûbunuz ele geçmezse ne yaparız?" sözlerini mahzâ bir beyân-ı efkâr yollu dermeyân edip şeyhten "Benim gönlüm hoşlanmadı. Ben de Şeyhülcebel isem elbette matlûbuma zafer-yâb olurum." cevabını aldıktan sonra tercüman evvelki emrin icrasına müsâraat gösterdi.

Şu halde Mariya Konstanse'yi Şeyhülcebel'in dünya cennetine idhal eylediler. Kızı getiren Arab'ın ne türlü mükâfat istediği kendisinden sual edildikte Arap bu tarîkde tefeyyüzden başka hiç bir emeli bulunmadığından bahisle haiz olduğu lâsık rütbesinin fedâyîlik rütbesine terfiini istidâ eyledi.

Mâlûmumuz olduğu vechile tarîkde bu rütbeyi ihrâz dünya ve âhiret hâşâ Şeyhülcebel'in elinde olduğuna kanaat-ı kâmile

hasıl etmek için bir kere vefat edip badehu Şeyhülcebel mürüvvet ederse yine dirilmeye mütevakkıf olduğundan işin buraları ve verilecek zehirin içilmesi lâzım geleceği Arab'a anlatıldı. Arap "Ben bu tarîka intisab ettiğim zaman her şeyi göze aldırarak intisab eyledim. İsterseniz zehir veriniz içeyim. İsterseniz şu hançeri yüreğim üzerine sokayım. Öldürmek ve öldürdükten sonra yine diriltmek Şeyhülcebel Efendimiz'in yed-i iktidârında olduğuna çoktan kanaat eylemişim." dedi ve verilen şerbeti cidden zehir olmak itikadıyla ve kemâl-i cür'etle içti. Bu şerbetin esrarlı bir şerbet olduğunu elbette der-hâtır edersiniz.

Esrarın tesiriyle yavaş yavaş beyni dönmeye ve kendisinden tecerrüd etmeye başladığı zaman Arab'ın Şeyhülcebel'i takdîsen kemâl-i teslîmiyyetle söylediği sözleri işitmiş olsaydınız, bunların itikâd-ı bâtılında olan kuvvet-i taassub ve tasalluba şaşardınız.

Nihayet Arap zıbardıktan sonra iki adam kendisini birinci sur dahilindeki koğuşlardan kaldırıp ikinci sur kapısına getirdiler ve oradan iki hadım ağası alıp dünya cennetine soktular.

Bu makule cennete yeni girenler ol hâlet-i bîhûşîde doğruca bahçelere ve köşklere sevk edilmeyip, bîhûşların vaz'ına mahsus gayet karanlık bir daireye bırakılır ve bîhûşun aklı orada başına gelip dairenin bir tarafından içeriye giren cüz'îce bir ziya cennetlik cana zevk u safâ dairelerine duhûl için delâlet edebilirdi.

Arap bu daireye bırakıldıktan beş altı saat sonra gözlerini açtıkta bir takım "Lâ havle"ler çekerek ayağa kalktı ve "Acaba burası kabir midir? Yoksa A'râf mıdır?" diye bir hayli hayretten sonra "Kabir olsa kefenli bulunmaklığım lâzım gelirdi. Ben kabir âlemini çoktan geçirmişim. Üstümde elbisem var. Cennet hullesi olmalıdır. Lâkin bu ne karanlık yer!" diye etrafı aranmaya başladı. Bir taraftan giren ziyanın kendi nazar-ı dikkatini ol tarafa çekeceği bedîhîdir. Arap etrafını aranırken zikrolunan ziyayı görünce "Dur gideyim, şu delikten bakayım, ne görünür?" diye o tarafa teveccüh eyledi ve delikten baktıkta ilerisini pek müzeyyen bir salon görmekle oraya vusûl için bir kapı aranmaya başladı.

Eliyle duvarları yoklar ve yolun ilerisi uzadıkça giderdi. Birçok kırmalardan, dönmelerden döndü, büküldü. Evvelce bak-

mış olduğu delik gözünden kayboldukça ön tarafında bir diğeri peyda olur ve devam edeceği tarîki irâe eylerdi. Nihayet gide gide yolun zulmeti azalmaya başladı ve önüne çıkan bir mükellef kapı yine bir mükellef salona açıldığı cihetle Arap kapıdan içeriye girdi.

Gerçekten cennet-misâl bahçe ile gerçekten hûri-misâl kızlar birdenbire Arab'a arz-ı dîdâr edince Arap "Tamam! Filhakika vefat ederek cennete girmişim." diye selemehü's-selâm o âlem-i zevk u safâya daldı.Birkaç yüz kız pervane gibi herifin etrafına üşüştükleri zaman hayretinden hangisinin yüzüne evvel bakacağını bilemeyerek şaşırdı kaldı. Bir de epeyce uzacık bir mahalde Mariya Konstanse'yi görmesin mi?

Hemen kızın yanına koştu ve ber-vech-i âtî istîzâh-ı mes-'eleye müsâraat gösterdi:

Arap -Vay! Sen de vefat ettin mi?

Mariya -Ne bileyim ben? Bir şey oldum amma ne olduğumu ben de bilmiyorum.

Arap -Evet, evet! Vefat ettin. Sen de benim gibi vefat ettin.

Kız -Vay sen vefat mı ettin?

Arap -Ettim zahir!

Mariya -Halbuki ber-hayatsın.

Arap -İşte sen de ber-hayatsın ya?

Mariya -Canım sen çıldırdın mı Allah'ı seversen? Bir adam hem vefat eder, hem ber-hayat olur mu?

Arap -Ne ben çıldırdım, ne sen çıldırmışsın. Hakîkat-i hâle vâkıf değilsin de onun için işe bir mana veremiyorsun. Biz vefat ettik. Hele ben zehir içtim. İhtiyarımla vefat ettim. Sonra Şeyhülcebel Efendimiz kemâl-i kereminden bizi dirilterek buraya cennetine idhal eyledi.

Mariya -Ben hiç zehir filan içmedim. Üzerime bir baygınlık gibi bir şey geldi. Kendimi kaybettim. Gözümü açtığım zaman kendimi bir karanlık...

Arap -Tamam tamam! Demek oluyor ki sen ecelinle vefat etmişsin. Senin ölüm dediğin şey de bir baygınlıktan ibarettir.

Mariya -Ee, şimdi biz ölüp cennete girdiğimize inanacak mıyız?

Arap -Hiç şüphe etmemeli! Maahâzâ istersen inanma. Fakat işte bedîhîdir ki cennet-i âlâdayız. Dur şu kızlara da soralım.

diye keyfiyeti etrafta bulunan birkaç kıza sual eyledi. Gariptir ki kızların kâffesi kendilerinin vefat etmiş olduklarını ve badehu iâde-i hayat ile bu cennete girmiş bulunduklarını Arab'a haber verdiler. Bunun üzerine Arab'ın sıhhat-i keyfiyette asla şüphesi kalmadığı gibi Mariya Konstanse bile inanmak derecesine gelmişti. Zira "Baptistin dahi buraya gelecek mi? Çünkü onun Kerek muharebesinde vefat eylyediği haber verilmişti. Eğer o zaman katledilmemişse kendi eceliyle öldüğü zaman buraya geleceğini ümid eyler misiniz?" demeye başlamıştır.

Arap -Ben öyle Baptistin filan tanımam. Eğer o da Şeyhülcebel Efendimiz'e iman getirmiş ve fedâyîlik rütbesine varmışsa öldüğü zaman buraya vasıl olur.

Mariya -Her vefat eden buraya girer mi?

Arap -Öyle ya! Öyle ya! Cennetlik olanlar hep buraya girerler.

Mariya -Güzel amma burada senden başka erkek yok. Hep girenler buraya girecek olsalar görünmezler mi?

Arap -Lâkin bir lakırdı söylüyorsun ki seni cennet ne olduğunu da bilmiyor zannediyorum. Hiç cennetin ucu bucağı olur mu? Yüzbin yıl ömrün olsa da yıldırım gibi bir süratle gitsen yine bir ucundan öteki ucuna varamazsın. Burası yalnız bana mahsus bir dairedir. Şu kızların hepsi benimdir. Hatta sen dahi benimsin.

Mariya -Ben neden senin olayım? Hiç de senin değilim.

Arap -Ya kimin olacaksın?

Mariya -Elbette birgün olur da Baptistin dahi vefat eder.

Arap -İyi amma Baptistin'in ba'de'l-vefat buraya geleceğini neden biliyorsun? Burası benimdir diyorum, benim. Şeyhülcebel Efendimiz burasını bana tahsis etmiştir. Sen kadın olduğun için buraya girebilmişsin. Lâkin buraya benden başka erkek giremez. Eğer Şeyhülcebel Efendimiz bana başka bir cennet verir veyahut beni dünya yüzüne çıkarırsa o zaman belki buraya başka bir erkek girebilir. Şimdiki halde buranın sahib-i müstakili benim.

Arap kendisinde bu suretle hak ve salâhiyet gördükten sonra kızdan istîfâ-yı hazza kıyam eylemişti. Ancak Mariya olanca kuvvet ve inadıyla mukabele ve mukavemete başladı. Arap dahi ısrarından vazgeçmezdi. "Ben senin için tekmil müddet-i seferimizde arzû-mend idim. Şeyhülcebel Efendimiz'den korktuğum için ızhâr-ı mâ-fi'z-zamîr edemezdim. Madem ki Şeyhülcebel senin vefatın karîb olduğunu görerek çâh-ı helâkten çıkarıp buraya getirmiş ve madem ki beni dahi cennetiyle müşerref eylemiştir, elbette nâil-i emel olmalıyım." der, bir daha demezdi. Bunların güftügûları bütün ehl-i cenneti bîzâr etmek derecesine vardı. Tanzîm-i umûra memur olan bazı ihtiyar hûriler aralarını bulmaya çok çalıştılarsa da muvaffak olamadılar. Galiba iş Şeyhülcebel'e kadar aks etmiş. Zira kızın beyhûde ısrar etmemesi ve fedâyînin her emrine itaat eylemesi hakkında onun tarafından bir emir gelmişti. Lâkin duhter-i salîbî Şeyhülcebel'in ulûhiyyetine kail olamadıktan başka yüreğinde ve ağzında Baptistin'den başka bir kimse olmadığı cihetle mümkün değil rûy-ı mutâvaat göstermedi.

Ne olduysa biçare Arab'a oldu. Zira Mariya Konstanse hakkında hasıl olan hevesini bir türlü başka bir hûriye tahvil edemediğinden beş altı gün müddet cennet-i âlâda ikâmet eylediği halde hiç bir şeyden kâm alamayıp yine girdiği gibi çıkmıştır.

Buradan çıkmanın vech ü sureti hakkında şu îzâhâtı dahi verelim ki cennetlik kul dâr-ı dünyaya çıkarılacağı zaman uykuda iken ihtiyar hûriler tarafından burnuna bir ruh koklatılır ve cennetliğin o halde kapanan gözü bir daha koğuşunda açılırdı.

Bizim Arap gözünü açtığı zaman iâde-i hayat etmiş olduğuna ne kadar müteaccib müteaccib kaldığını mı hesap ediyorsunuz? Biz ise size herifin ne kadar müteessif kaldığını haber vermek isteriz. Gözünü açarak yine âlem-i vücûda avdet ettiği zaman Hoca Nasreddin'in yaptığı gibi derhal gözlerini kapayıp tekrar ölümü cana minnet bilmiş ve bunu mahzâ bu defa cennete girdiği zaman Mariya Konstanse olmazsa bile hiç olmazsa sâir hûrilerin zevkini çıkarmak hasret ve iştiyakıyla yapmış idiyse de artık bunun faydası kalmayıp bir daha vefat etmeyi beklemek lâzım gelmişti.

Altıncı Bap

Mariya vakıa Şeyhülcebel'in dünya cennetinde lâsıklıktan fedâyîliğe terfî'-i rütbe edecek olan Arab'ın kendisine gösterdiği taşkınlık üzerine bir hayli muztarip olduysa da Arap mahrûmen ve mahzûnen oradan çıkarıldıktan sonra kızcağız bütün bütün yalnız kalarak öyle bir âleme alışmadığı ve harf-i vâhid lisan bilmediği cihetle Arab'ın taşkınlığını arzu edecek daha büyük ıztıraplar içinde kalmıştı. İnsan neye alışmaz? Kocakarıların tabirince kabire bile alışırmış. Aradan birazcık zaman mürûrundan sonra Mariya Konstanse dahi yavaş yavaş Şeyhülcebel'in dünya cennetine alışmaya başladı. Alışmaktan kat'-ı nazar kendisinin filhakika vefat ederek badehu yine iâde-i hayat ile buraya girmiş olduğuna cidden inanmak derecelerine de yaklaştı.

Aradan üç dört ay mürûrundan sonra bir de birgün dünya cennetine yeni idhâl edilen ve binaenaleyh yüzlerce hûriler tarafından etrafı ihâta olunan fedâyînin kendi sevgili Baptistin'i olduğunu görmesin mi?

Yukarıda bir yerde söz sırası gelmek münasebetiyle gurbette hemşehrisini gören adamın sevincinden bahseylemiş idik. Burada dahi âhirette kendi sevgilisine tesadüf eden Mariya Konstanse'nin nasıl çıldırasıya bir suretle sevinmiş olduğunu erbâb-ı mütalâanın mülâhaza-i mahsûsasına havale eyleriz

"Ah benim sevgili Baptistinim!" diye koştu, Süleyman Muslî'nin boynuna sarıldı. Kızın ağzından bir zamana kadar "Baptistinim! Baptistinim!" sözlerinden başka bir kelime çıkmayıp, fakat iki gözlerinden çağlayan seyl-i sirişk ikisini de gark etmek derecesinde cereyan eylerdi. Süleyman Muslî ise kızın şu tehâlük-i mütehassirânesi üzerine mukabele-i lâzımede pek büyük kusur eylerdi. Zira herkesin tahmin edeceği vechile o dahi kıza sarılıp sarmaşıp hasret ve iştiyâkın icab eylediği evzâ'-ı hâriciyyeyi ızhâr etmek lâzım gelirken bilâkis mermer gibi donmuş kalmış ve bir kelimecik tefevvühüyle kıza tesliyet vermek için şakk-ı şefeye dahi iktidar bulayacak bir hale gelmişti.

Bunların temaşası için oraya yığılmış olan iki hûri, gerek Mariya Konstanse'nin harekât-ı müştâkane ve mütehassirânesi ve gerek Süleyman Muslî'nin her hiss-i beşerîden mahrum bir cemâd imişçesine lâ-yeteharrik bir halde kalması üzerine kemâl-i

hayretle yekdiğerinin yüzüne bakmaya başladılar. "Acaba şu dil bilmeyen acemi kız bu yeni gelen adamı kendi tanıdığı bir adama mı benzetti? Çünkü delikanlının onu hiç tanımadığı bedâheten görülüyor" sualleri her iki kız arasında teâtî edilir oldu.

Şu hal şüphesiz yarım saat kadar devam eyledikten sonra Süleyman Muslî iki eliyle hafifçe kızın göğsüne dayanıp itmek ve tavır ve simasında dahi nefret ve istikrâh gösterip bu hal ile kızı kendisinden teb'îd etmek istedi. Mariya Konstanse, Süleyman Muslî'nin şu hareketi ne demek olduğunu derhal anlamağla "Ah benim sevgili Baptistinim! Sen beni unuttun mu? Sen Mariya Konstanse'ni hatırından çıkardın mı? Benim için çektiğin meşakkatler kolay kolay unutulacak şeyler değildir. Benim de senin için çektiklerim kolay kolay unutulmaz. Senden sonra beni idama hükmetmişlerdi. Memelerime kadar toprağa gömmüşlerdi. Ben birkaç gün o halde kalarak adeta kendimden geçmiş, ölüme tekarrüb eylemiştim. Bir dest-i mânevî beni oradan kurtarmıştı. İşte ben sağım ve daha doğrusunu istersen ba'de'l-vefât Şeyhülcebel beni tekrar ihyâ ederek buraya koydu. Şu halde geçmişlerin acısını şimdi çıkarmalıyız." diye mâ-sebakı tezkâr ve mâ-seye'tîden nasıl istifâde etmek lâzım geleceğini ihtara kalkıştı.

Buna mukabil Süleyman gayet garip ve fakat müthiş bir tavr-ı mücterâne peyda ederek kıza kim bilir neler söylemeye hazırlanmış ve maahâzâ söyleyeceği şeylerin bir ye's-i tâm neticesi olacağını hâl ve tavrıyla evvelden anlatmış iken bir hadım ağası koşarak gelip "Süleyman Muslî, Süleyman Muslî!" diye kendisini aramaya müsâraat etmesiyle Mariya Konstanse'ye söyleyeceği lakırdılar dudakları arasında kalıp Arab'a "İşte Süleyman benim. Buradayım!" cevabını vermiştir.

Arap -Sizi derhal Şeyhülcebel Efendimiz'in huzuruna götürmeye memurum.

Süleyman -Ben buraya daha şimdi geldim.

Arap -Ben ne vakit geldiğinizi sormaya memur değilim. Sizi hemen alıp götürmeye memurum. Asla muhalefette bulunmamanız lâzım geleceğini dahi bir mürüvvet-i mahsûsa olmak üzere ihtar eylerim.

Şu sözler Arap ile Süleyman Muslî arasında teâtî edilirken

bir hadım ağası daha gelip, Süleyman Muslî'nin tanıdığı hûrinin dahi beraber gelmesi Şeyhülcebel'in emri iktizâsından olduğu haberini getirdi. Artık bu haber üzerine Mariya Konstanse ile Süleyman için hemen kalkıp huzûr-ı Şeyhülcebel'e gitmekten başka iş kalmadı.

Meğer Şeyh cennetin bir dairesine gelmiş imiş. Kız ile Süleyman'ı huzuruna kabul edip, şu kadar var ki Şeyhülcebel müddet-i ömründe hiç bir kimseye kıyam etmemiş olduğu halde bunları kıyam ile i'zâz eyledi ve bu hareketi Süleyman Muslî'nin zihninde hesab etmekte olduğu tehlikeyi hükümsüz bırakmaya yardım edebildi.

Biçare Mariya Konstanse azamet-i mahsûsasını ilk geldiği gü görmüş olduğu şeyhin huzurunda kendisini bir daha görünce hayli telaş ederek "Söyle bana Baptistin, söyle. Bu adam bizim için dost mudur, düşman mıdır? Zira ben bu adamdan pek çok korkmaktayım." suallerini Süleyman Muslî'nin kulağına fısıldar ve tavr-ı dehşet-nümâsıyla bu suallerin cevabını lâ-yenkatı 'istîcâl eyler idiyse de sanki Süleyman Muslî bu kızın hiç dostu değilmiş ve kız nezdinde en mühim olan bir şey kendisince tamamıyla ilişiksiz imiş gibi bir kayıtsızlıkla kızın sözlerine kulak bile vermezdi. Fakat Şeyhülcebel'in emriyle perî-peyker dört cariyenin getirip gerek Mariya Konstanse ve Süleyman'a ve gerek sâir huzzâr-ı meclise takdim eylediği şekerlerle şerbetler ve bilhassa şeyhin "Buyurunuz" makamında gösterdiği mütebessim çehreler kızı dahi mutmain ve müsterih edebilmeye kifayet eyledi.

Yedinci Bap

Şeyh iltifat ve ikram ile Süleyman Muslî hakkında pek büyük bir teveccüh göstererek kendi etbâ' ve asdıkâsını bile hayrette bıraktıktan sonra Süleyman'ı ber-vech-i âtî isticvâba başladı.

Şeyh -Ey Süleyman! Bu kız şimdiye kadar cennetimde vahşi gibi bir halde bulunur iken seni görür görmez sevincinden boynuna sarılıp alâyim-i iştiyâk ve muhabbet ızhâr etmiş. Demek oluyor ki sen dahi bu kızı tanırsın, seversin. Fakat vereceğin cevapta bir harf yalan olmamalı. Senin kadar fatîn ve habîr olan bir adam

şu bulunduğu mevkiin hesap ve kıyasa sığmayan ehemmiyetini takdir edebilir. Burada kizb ve dürûğun cezası ne kadar elîm olduğunu düşünerek vereceğin cevapları ona göre vermelisin.

Süleyman -Baş üstüne efendim. Bu kızın ismi Mariya Konstanse'dir. Salîbîlerdendir. Bir vakit kendisini tanımış, sevmiştim. Fakat şimdiki halde kendisini sevmeyi şanıma ve yüreğimdeki hisse mugâyir bulmaktayım. Maahâzâ buraya gelişim kendisini buradan kurtarmaya yol aramak emeliyledir. Zira kendisini kurtarmayı kendi zimmet-i hamiyyetime müterettib pek büyük bir borç bilmekteyim. İşte size söylenememesi lâzım gelen hafî esrârımı dosdoğruca söyledim.

Şeyh -Aferin! Ben de senden bunu beklerdim. Sen bizi ne kadar tanımışsan, emin ol ki biz de seni ol kadar tanımışızdır. Tanıdığımızı sana isbat için haber vereyim ki Musul'da Mahmud Şeymûn'u öldürmeye giden üç kişiyi vuran sensin, öyle değil mi?

Süleyman -Evet öyledir.

Şeyh -Dımışk'ta Melik Kâmil'in imdadına yetişen ve bir rey ile ona mülkünü tekrar kazandıran sensin.

Süleyman -Evet efendim.

Şeyh -Mısır'da Kudüs-i Şerîf taraflarında ehl-i salîbin başına olmadık işleri açan sensin öyle değil mi?

Süleyman -Evet efendim, o da öyledir.

Şeyh -Nihayet Kerek karyesindeki hîle-i azîmeyi tertib ederek Salîbîleri o kadar telefât-ı külliyye ile perişan ettiren de sensin. Bunları söylemekten muradım senin buraca meçhul olmadığını ve bilâkis nezdimizde marûf ve mâlûm bir adam bulunduğunu sana isbat etmektir.

Süleyman -Mâlûm efendim, mâlûm!

Şeyh -Şimdi madem ki sen buraya bu kızı kurtarmaya geldin, evvel emirde benim cennetimden harice bir kızı çıkarmak bizce ne kadar mühim olduğunu takdir etmekliğin lâzım gelir. Cemiyetin yalnız bir sır üzerine kâim olduğunu bilerek, o sır dahi cennetten dışarıya bir kızın çıkmasıyla fâş olabileceğini hesab etmek iktiza eyler.

Süleyman -Ne demek istediğinizi anlıyorum efendim. Lâkin siz bu kızdan emin olabilirsiniz. Zira bu kız dil bilmez. Buranın

ahvâlinden haberdar değildir. Buradan çıkacak olursa nereye girip, nereden çıkmış olduğunu anlamaksızın girip çıkmış olacağından hesab eylediğiniz tehlike bunda yoktur.

Şeyh -Orası da öyledir. Fakat madem ki bu kızın kurtarılması sence bir emeldir, bu emele vusûl için bence pek mühim olan diğer bir emelin husûlü lâzımdır. Bâhusûs ki iki emelin arasında bir münâsebet-i kâmile dahi vardır. Zira bu kızı buraya ben getirttim. Ancak sehv etmişler. Şimdi sen o sehvi tashih edersen kızı alıp buradan götürebilirsin. Tashihe de bilvücûh muktedirsin. Zira anladığımıza, inandığımıza göre âlemde senin muktedir olamayacağın hiç bir iş yoktur. Benim emelimin husûlü başkaları için mümteni' derecesinde addolunabilecek müşkilâttan ise de senin için pek kolaydır.

Süleyman -Buyurunuz efendim! Emelinizi beyan ediniz. Şu kızın yanında mahçup kalmamak ve mahcubiyetlerin kâffesini onun üzerine havale etmek için her ne emrederseniz icrası yolunda can ve baş feda edeceğim. Hemen emirlerinizi veriniz.

Şeyh -Yok! Biz emirlerimizi öyle hemen veremeyiz. Âdet-i kadîmemizi bozmayız. Ben sana kapalı bir kağıt vereceğim. Sen buradan dört gün tebâüd eyledikten sonra o kağıdı açacaksın ve emirlerimi onun içerisinde münderic bulacaksın. Sen buradan gittikten sonra ben bu kızı ayrıca bir daireye koyacağım. İ'zâz ve ikramı için evâmir-i şedîde vereceğim. Eğer istediğim işi başa çıkarabilirsen buraya gelir, kızı alır götürürsün. Başa çıkaramayacak olursan nafile bir daha buraya gelme. Zira kızı buradan çıkarmaya mümkün değil muktedir olamazsın. İhtimal ki kendini bu yolda zâyi edersin.

Şeyhin şu teklifâtı üzerine Süleyman Muslî bir kere başını önüne eğdi. Birkaç dakika düşündü. Şu müddet-i mülâhazâtı içinde âlem-i imkânda tasavvur edilebilecek müşkilâtın kâffesini gözü önüne getirdi. Her müşkilâta göğüs verebilmek için kendisinde kuvvet-i tâm bularak şeyhe "Efendim! Memhûr mektuba her ne ki derc edecek olursanız harf be-harf icrasına çalışacağımı değil muvaffak olacağımı vaad eylerim. Fakat muvaffak olup da geldiğim zaman siz dahi hiç bir mülâhazaya sapmaksızın şu kızı bana teslim edeceğinize dair verdiğiniz sözü tutacak mısınız?" dedi ve şeyhten bunun için muvafakat cevabı alarak ol

bâbda ayân ve asdıkâsı dahi şehadet ve kefalet göstermekle Süleyman mukaveleyi akdeyledi.

Bu müzakere ve karar üzerine Mariya Konstanse'yi Süleyman'ın gözü önünde bir güzel daireye koydular. Ol Mariya Konstanse'yi ki cereyan eden ahvâlin filhakika hiç birisinden haberdar olmayıp Süleyman Muslî'den harf-i vâhid cevap almadığı ve bir dalgın tünd ve meyus çehreden başka bir şey görmediği için üzüntüsü derece-i gâyete varmış ve güya Şeyhülcebel'in cennetinde iken kendisini azâb-ı elîm-i dûzah içinde bulmağa başlamış idi.

Süleyman ise kızı veda bile etmeyerek Şeyhülcebel ile beraber cennet dedikleri bu mahalden çıktı ve selâmlık dairesine giderek orada şeyhin kendi hatt-ı destiyle yazdığı ve bir zarfa koyup üzerini temhîr eylediği muhtasarca bir mektubu koynuna koydu. Şeyhülcebel, Süleyman Muslî'ye her halde bir emniyyet-i kâmile ile muamele etmekte bulunarak onun iktidâr-ı bî-nihâyesine nisbetle uhde-i reviyyetine havale eylediği işleri dahi ifâya muktedir olabileceğini ümit eylediği için bu işin icab eyleyeceği mesârife sarf edilmek üzere bin tane dinar çıkarıp Süleyman'a itâ eyledi ve Süleyman "Ben bunun lüzûmunu hesap edememiştim. Lâkin iş görmek için icab eden kuvvetlerin birisi de paradır. İktiza ettiği kadarını sarf ederim. Artarsa bâkîsini yine iade eylerim." diye onu da kabul ederek badehu cümleyi veda ile Alamut'tan çıktı gitti.

Ancak Süleyman Muslî'nin kal'a-i Alamut'tan çıkıp gittiğini görmüş olsaydınız çocuğun çehresinde ümit ve itminân ve şevk ve şetarete dair hiç bir alâmet göremeyip bilâkis ye's ve fütûra yakın haller görebilirdiniz. Acaba bu surat, yanında mahçup kalmamak ve kâffe-i mahcûbiyyetleri kendi üzerine yükletmek istediği bir biçare kızı yine elem ve endûh içinde bırakmasından mı neş'et ediyor? Yoksa deruhde eyldiği işin müşkilâtı mukabilinde kendi aczini ve adem-i muvaffakiyyetini mülâhazadan mı iktiza eyliyor? Burasını takdire hiç bir kimse muktedir olamaz.

Dördüncü Kitap

Birinci Bap

Hikâyemizde rivâyâtın suret-i teselsülüne dikkat edilirse kal'a-i Alamut'ta Mariya Konstanse huzurunda isbât-ı vücûd eylediğini üçüncü kitabın nihayetlerinde gördüğümüz Süleyman Muslî'yi birinci kitabın nihayetlerinde ehl-i İslâm'ın Kerek karyesi içine duhûl ile ric'ate mecbur olduğu zaman gözden kaybetmiş olduğumuzu der-hâtır eyleriz.

Asker-i İslâm köyün her sokağından fevc fevc dışarıya sahraya çıkıp da köye yarım saat kadar mesafede vaki bir vadide ictima eyledikleri zaman Süleyman Muslî serdarları başına toplayıp "Köy içinde görülen inhizâmın sebebini düşündünüz buldunuz mu? Bu inhizâm dışarıda kazandığımız galebe-i külliyye üzerine neşve-i gâlibiyyetle sekrân ve artık hiçe saymak lâzım geldiğini hükm eylediğimiz düşmanı tertipsiz ve karmakarışık bir suretle köy içine kadar takibe şitâbân olduğumuzdan neş'et eylemiştir. Bunun acısını çıkarmak için şurada iki saat daha tevakkuf eyledikten sonra köy içine muntazaman bir hücum daha edelim. O halde düşmanı bütün bütün gaflette ve bizi ric'ate mecbur eylediklerinden dolayı nasıl iftihar edeceklerini bilemeyerek şaşırıp kaldıkları bir meşgûliyette bulur bastırırız." diye tekrar bir hücuma teşvik eylediyse de serdarlar köy içinde karılara, kızlara, çocuklara varıncaya kadar herkes bir surette mukabele eyledikleri cihetle muharebe müşkil olduğunu ve düşman askeri adetçe pek çok ziyade olup bâhusus son muvaffakiyetleri üzerine cesaretleri arttığını dermeyân ederek acı çıkarmayı başka zamana bitta'lîk ric'ate karar verdiler.

O gün ve o geceyi aheste-revişle yolda geçirdikten sonra ertesi sabah mebde'-i hareketleri olan ordugâhlarına gelip istirahate başladılar. Bu halde Süleyman Muslî zihninden muharebe meşguliyetini çıkarıp zihninin olanca vüs'atini Mariya Konstanse meşgûliyetine tahsis eyledi. Ancak kızın bu hud'ada kendisiyle birlik addolunacağı ve şu töhmetle idamına kadar varılacağı Süleyman'ın hatırına gelmeyip mûmâ ileyh muahharen kendisini kurtaracağı hakkında kıza vermiş olduğu vaadin suret-i îfâsını düşünürdü.

Eğer Bâtıniyye kolundan mahûd iki Arap Mariya Konstanse'yi medfeninden kurtarmamış ve Süleyman dahi mülâhazât-ı âtiyesi üzerine işinde isti'câl etmemiş olsaydı biçare kızın kilise avlusunda helâk olacağı şüphesizdi. Lâkin Süleyman "Ben Mariya için bir iş görebilecek isem köyün şu kargaşalığı arasında görebilirim. Köyde sükûnet ve istirahat avdet eyledikten sonra iş görmek müşkil olur. Vukûbulan muharebe-i cesîme üzerine tahkik ve tedkik ve ahz-ı malûmat için her taraftan oraya bir çok adamlar gelecek ve köy kalabalık olacaktır. Bu kalabalık arasına ben de sıkışırım. Elbette Mariya'yı kurtarmaya bir yol bulurum." dedi ve bu fikir üzerine harekete karar verdi.

Şüphe yok ki Süleyman'ın şu mülâhazâtı hal ve tavrında pek büyük bir durgunluk göstermeyi mucib olmuştur. Hatta arkadaşları dahi bunun farkına vararak Süleyman'dan istîzâha kıyam eylediler.

Arkadaşlar meyânında ehemmiyeti az olan bir takımları için "Ey Süleyman, ne düşünüyorsun? Pek gamlı, pek kasavetli görünüyorsun. Bunun sebebi nedir?" tarzında irad edilen suallere yalnız bir "Hiç bir şey yok! İnsan kısmı düşünmez mi? Her düşündüğü şeyi herkese söylemek için de kimsenin bir mecburiyeti yoktur" cevabı kifayet edebilirdi. Ancak rüfekâsı meyânında birtakım adamlar vardı ki Süleyman onları nazar-ı bî-kaydî ile göremezdi. Bu adamlar ta Bitlis'ten beri rabt-ı râbıta-i uhuvvet etmiş olduğu refikler olup bunca vakittir esarette kalması üzerine bunların ıztırabı gerçekten öz karındaşların teessürü derecesindeydi. Binaenaleyh bunlar "Yok Süleyman! Senelerce esir kaldın. Senelerce bizi teessüfte bıraktın. Şimdi yine deryâ-yı hayrette sefînen batmış veyahut çiftliğini dolu vurmuş gibi dalgın bir halde bulunmanın manası yoktur. Bir derdin varsa söyle de devâsını birlikte arayalım." dedikleri zaman Süleyman bunlara berminvâl-i mesbûk bir cevap ile mukabele edememişti.

"Ah kardeşler! Büyücek bir derdim vardır. Fakat devâsı emrinde hiçbirinizin muâveneti kâr etmez. Ben onun devâsına da muktedirim. Zihnimde kararımı verdim bile. Şimdi beni dalgın görüyorsanız bu dalgınlık verdiğim kararın suret-i icrâsını düşünmekten neş'et ediyor." diye Mariya Konstanse ile olan macerasını bizim dahi bildiğimiz surette refiklerine hikâye eyledi.

Mücerrebdir ki âşıkın derdine derman olmak isteyenler ekseriya devâ olmak üzere aşkından vazgeçmesini tavsiye ederler. Ne boş şeydir!.. Hummaya tutulan bir adama "Gel sen bu hummadan vazgeç. Zira bu şöyle mühlik, böyle belâlı bir hastalıktır." demekten ne fayda çıkar?

Süleyman Muslî'nin refikleri dahi yine bu suretten başka bir devâ bulamamışlardı. "Adam sen de... Bir Mariya Konstanse olmazsa bir Eleni Konstansi oluversin. O da olmazsa bir Ayşe Zennûbe oluversin. Düşündüğün şeye bak. Şimdi ufacık bir heves uğrunda bir büyük tehlikeyi daha göze aldırmak yakışık alır mı?" yollu Süleyman'ın yüreğine asla tesir etmeyecek ve binaenaleyh hiç bir faydayı müfîd olmayacak sözlerin envâını tekrar eylemişlerdi. Süleyman ise "Bu söylediğiniz lakırdılar bence mâlûm şeylerdir. Hatta içinizden biriniz benim şu duçar olduğum hastalığa duçar olsanız benim de size söyleyeceğim nasihatler hep bundan ibaret olacaktır. Lâkin iş sizin anladığınız gibi değil. Benim Mariya Konstanse'ye olan muhabbetim, muhabbetten addolunmasa becâdır. O bir nevi dostluktur ki sizden herbiriniz için olan dostluğum uğrunda nasıl fedâ-yı can edebilirsem onun dostluğu uğrunda dahi öylece fedâ-yı cân etmek ulüvv-i cenâba, yiğitliğe müterettib bir vazifedir. Ama bu dostluğun içinde bir de büyük heves varmış, hem de ol kadar büyük ki o hevesi yenmek benim iktidarımın haricindedir. Bu heves ise dostluğumu takviyeden maada bir şeye hizmet etmez. Düşününüz bir kere ol kızı ki benim için familyasını hatta dinini cidden feda etmeye hazırdır. Evet! Arkadaşlarımızdan pek çoğu birer salîbî cariye ile bekâm oldular. Lâkin aldıkları kızlar ol biçare esirlerdir ki onlara gösterdikleri itaat hiç bir vakitte muhabbetten addolunamaz. Mecburiyetten ibarettir. Mariya Konstanse ise benim esirim iken değil, ben onun esiri iken bana muhabbet etti. Ben ona sadakat vaadettim. Bu vaadimden beni caydırıp da bir karı nezdinde mahçup kalmaklığımı tecvîz etmeyiniz. Kendim gibi bir erkek nezdinde maâzallah mahçup kalacak olsam teessür ve teessüf etmemek için belki bir medhar-ı teselli bulabilirdim. Ne yapalım? O benden daha mertmiş, diyebilirdim. Lâkin bu sözü bir kız hakkında söylemeli miyim? Bir kızın benden daha mert, daha fedakâr çıkmasına razı olmalı mıyım?" diye cümlesinin nesâyihi uhuvvetkârânesini katiyen reddeyledi.

Vakıa Süleyman'ın bu fikrini refikleri yine kabul etmediler. Lâkin çocuğun Mariya Konstanse'ye bu dereceye kadar rabt-ı kalb etmekte pek haklı olduğunu biz teslim etmeliyiz. Zira hengâm-ı muharebede Süleyman'ın bir işareti üzerine at terkisine sıçramış olmaktan kat'-ı nazar ondan sonra yine Süleyman'ın muhabbetini muhafaza yolunda cidden fedâ-yı cana kadar vardığını biz geçen kitaplarda gördük.

Rüfekâsı Süleyman'ı azminden caydıramadıklarını görünce serdara kadar haber verdiler. Serdar çocuğu yanına çağırıp öteden beri kendisi hakkında peyda eylediği hüsn-i teveccühten bahisle bu işin pek tehlikeli bir iş olduğunu ve eğer Mariya'nın muhabbetinden vageçmeyecekse bile kurtarmaya şimdi tasaddî etmeyip işi bir münasip vakte kadar tehir etmek lâzım geleceğini gayet dostâne ve pederâne bir surette tavsiye eyledi. Ancak bu tavsiye dahi hiç bir hüsn-i tesiri mucip olamadı. Süleyman "Efendim! Ben kendimi tehlikeye atmıyorum. Bi-tevfikihî teâlâ muvaffak olacağımı yakînen bilerek öyle gidiyorum. İnşaallah muvaffak olur avdet eder ve yine hizmetinizde can-siperâne gayret eylerim. Eğer beni azmimden men için ısrar gösterecek olur iseniz sonra firara icbâr etmiş olursunuz." dedi ve bu söz serdarı ikna edebildi.

İkinci Bap

Süleyman Muslî menviyâtını fiiliyâta çıkarmayı katiyen azmeyledikten sonra bu iş için evvel emirde tebdîl-i kıyafeti derpîş eyledi. Zira bu kazıyye pek mühim bir şeydi. "Hangi kıyafete girmiş olsam heriflere kendimi tanıtırım. Tanıttığım anda beni parça parça edecekleri şüphesizdir. Bunun en eslem yolu bir miskin keşiş kıyafetine girmektir ki külâh ile cüppe nazar-ı dikkate karşı bir siper olabilir." dedi.

Lâkin bu papaz külâhı ile cüppesini ordugâhta ne kadar aradıysa da bulamayıp civarda kâin köylere adam çıkarmaya mecbur oldu ve sarf eylediği para ile birkaç yeni keşiş elbisesi yaptırabilirken kendisince en müreccah olmak üzere tedarik ettirdiği gayet eski elbiseden pek ziyade memnun kaldı. Derbeder bir keşiş olmak için uzun saç edinmeye lüzûm gördüğünden bir köylü kızın saçlarını satın alıp kestirdi ve bunları gayet munta-

zam bir surette dâiren mâ-dâr külâhın içine raptettirip külâhı başına giydiği zaman saçlar kendi saçı gibi göründü.

Elhâsıl kıyafetini tebdil edip de ayna gibi sâfî bir dereye bakarak kendi suret-i mün'akisesini temaşa ve tedkik eyledikte hemen kendi kendisini tanımayacak bir dereceye gelmiş olduğunu gördü. Rüfekâsı çocuğun bu halini görerek gülerler idiyse de gülüşleri müstehziyâne olmayıp müteaccibâne idi. Nihayet Süleyman Muslî arkadaşlarıyla resm-i vedâı bilicrâ yola revân oldu.

Âheste reftâr ile iki gün gittikten sonra Kerek karyesine tekarrüb ederek yolda Kerekli birkaç adamlara rast gelmiş ve "Acaba beni tanıyacaklar mı?" diye dikkatlice davranmıştı. Zaten kendisini arayan yok ki hatta dikkat eden bulunsun. Her rast geldiği mütedeyyin Hristiyan keşiş efendiye selâm vererek geçer giderdi.

Ta köy içine girdiği zaman dahi kimsenin kendi yüzüne dikkatle bakmamakta bulunması Süleyman Muslî için pek büyük bir emniyet ve itminân vaad eyler idi. Maahâzâ pek yakın görüştüğü bazı adamlara tesadüf ettikçe bir hareket-i ihtiyâtiyye olmak için başını öte tarafa çevirerek veyahut elindeki kirli mendil ile terini silerek her hal le kendisini muhafaza eylerdi.

Lâkin bunlara ne hacet? Sanki o gün köyde Süleyman Muslî'ye dikkat değil, öyle bir adamın dünyada vücudunu tahattur edecek bir hal var mıydı? Her tarafta bir telaş, her tarafta bir velvele! Herkes kiliseye doğru koşar giderdi.

Süleyman "Bugün köyün içindeki telaşı görenler, sanki düşman kapıya gelmiş de mukabele hazırlığı görülüyormuş zannederler. Elbette bunda bir iş olacak. Tanınmayacağıma artık emniyet hasıl ettim. Dur bari kiliseye kadar gideyim. Bakayım, ne var, ne yok, göreyim" diye kilise tarafına teveccüh eyledi.

Avludan içeriye girdiği zaman ne görmüştür diye tahmin edersiniz? Vukûâtın suret-i teselsül ve mürûruna dikkat etmekteyseniz Süleyman'ın kilise avlusunda ne görmüş olacağı size mâlûm olabilir ise de, çocuk hiç ummadığı ve hatır ve hayalinden bile geçirmediği bir vakayı görmüş, şaşmış kalmıştı. Gördüğü şey Şövalye Alfons Bondi'nin Mariya Konstanse medfenine defn edilmiş olmasından ibarettir. Zira Süleyman'ın köye vusûlü günü tamam Alfons'un Araplar tarafından defn edildiği güne tesadüf eylemiştir.

Şövalye Alfons Bondi'nin şu felâketi neden neş'et eylediğini bilmediği cihetle bir aralık buna kendi zihninde merkûmun kim bilir ne günahından dolayı engizisyon pençesine duçar olmuş bulunduğuna zâhib olduysa da Alfons Bondi ile bir vakit Mariya Konstanse arasında cereyan eden vaka mâlûmu olduğu cihetle herifin sebep ve menşe'-i felâketini anlamak Süleyman için bir büyük merak oldu.

Orada bir ihtiyar karı vardı. Süleyman "Na işte tamam, kocakarı Roza! Hani ya şu solmuş gül diye eğlendiğimiz karı. Ben gider keyfiyeti kendisinden sorarım. Zaten gözleri kendi burnunu bile görmez ki hatta beni fark edebilsin." diye karının yanına gidip gerçekten keşişlere mahsus olan bir tavır ile selâm verdi. İhtiyarlıkta ileriye varıp da bir ayağı çukura girmiş olanların ahiretten ne kadar korkacakları herkesin bildiği bir şeydir. Bâhusûs Hristiyan olan kocakarılar, papazlar ahirete mâlik ve dilediklerini cennete ve istediklerini cehenneme atabilmeye muktedir itikad eylediklerinden bunların ahiret korkusuyla papazlara olan itimadları ve tevâzuları pek fevkaladedir. Süleyman'ın Roza dediği kocakarı ise bu nevi kocakarılar meyânında ahiret korkusu ve papazlara itimad ve tevâzu cihetiyle fevkalade addolunurlardan idi. Binâen alâ-zâlik Süleyman Muslî'nin kendisine selâm verişinden ve verdiği selâma dahi "Allah senin canını şeytandan korusun ve kurtarsın ve seni melekûtunun en bâlâ tabakâtına kabul eylesin." duasını dahi terdîf edişinden pek ziyade memnun ve münbasıt olarak redd-i selâm bâbında yerlere kadar eğildi. Fazla olarak bir de istavroz çıkardı.

Süleyman "Gördün mü bu kıyafetin meziyetini? Bundan başka hangi kıyafette olsaydım bizim kocakarı Roza bana riayeti etmez ve teslimiyeti göstermez idi. Şimdi ise kıyafetim karıyı tamamıyla teshîr eyledi. Soracağım şeylere cevap alabilmek şöyle dursun, bu akşam beni hanesine misafir kabul etmesini bile rica edecek olsam karı bunu da kemâl-i minnetle kabul eder." dedi ve kocakarıyı ber-vech-i âtî ferîh ü fahûr istintâk etmeye başladı.

Üçüncü Bap

Süleyman -Bu günahkârın kabahati neydi de onu buraya rekz ettiler?

Roza -Susunuz aman papaz efendi, susunuz. Zavallı Şövalye Alfons Bondi günahkâr değildir. Martirdir, şehittir, mazlumdur.

Süleyman -Ee! Öyleyse buraya kim koydu?

Roza -O adı batası Araplar yok mu? İşte onlar.

Süleyman -Bu nasıl lakırdı? Bu köylerde Araplar mı hükmediyorlar?

Roza -Onlar hükmetmiyorlar amma hüküm yine onların elindedir. Dünyadan vücutları kalkmayınca rahat edemeyeceğiz ki.

Süleyman -Ya zavallı Şövalye Alfons Araplar'a ne yapmış ki bu belâyı biçarenin başına getirmişler?

Roza -Mariya Konstanse'yi penitansa koyduklarını biliyorsun ya?

Süleyman -(Heyecan ile) Penitansa mı? Mariya Konstanse'yi ha? Kabahati neymiş?

Roza -Vay bilmiyor musun?

Süleyman -Hayır, beri Kudüs taraflarından daha bugün geldim.

Roza -O hınzır kahpe Baptistin denilen kölesiyle ittifak etmiş. Bu köle müslümandan dönmüş bir uğursuzdu. Hiç müslümandan dönme Hristiyan'ın dininde sadakatine inanılır mı? Kızı da kandırmış. Sözü bir etmişler, Arap ordusuna haber göndermişler. Nâsârâ ordusunu iğfal etmişler. Dört beş gün evvel buraları insan selhhânesine benzedi ki sebebi o Baptistin dedikleri hınzır ile Mariya Konstanse dedikleri aşüfte idi.

Süleyman -Acayip!

Roza -Evet, pek acayiptir zahir! Nihayet şeytanların mağlup ve meshûru olan aşüfte kız Baptistin'in terkisine binip kaçmak istemiş. Yakalamışlar. Engizisyon bilmuhâkeme idamına hükmeylemiş. Keşke habisi ateşlere atsaydılar. Tutmuşlar da şu çukura gömmüşler.

Süleyman -Ya? O da burada inleye inleye vefat etmiş gitmiş ha?

Roza -Hiç öyle şeytanlar şerîkine ne olur?

Süleyman -(Gözlerini açarak) Ee! Korkarım bir şey olmamıştır.

Roza -Olmadı ya! Birkaç gün çukurda kalır. Şövalye Alfons Bondi kendisini beklemekte olduğu halde bir gece iki Arap semt-i semadan inen ifritler gibi buraya gelirler. Hem şövalyeyi, hem Mariya Konstanse'yi kapıp götürürler.

Süleyman -Demek oluyor ki sonra şövalyeyi tekrar getirip bu çukura gömerler öyle mi?

Roza -Tamamıyla öyle. Zavallı şövalye! Cennetlik bir adamdır. Baksana, baksana! Bütün köy halkının çehresinde hüzün ve matem görüyoruz.

Süleyman -Senin gözlerin çehrelerdeki hüzün ve matemi görebilir mi?

Roza -Ah papaz efendi! Henüz o kadar yaşlı değilim ama gözlerimde hiç kuvvet kalmamış. Halk söylüyor da ben de işitiyorum.

Kocakarının verdiği malûmat üzerine Süleyman Muslî'ye hayret gibi bir hâl ârız olarak, sevinmek mi lâzım gelecek, yoksa kahırlanmak mı icap edecek, bir zamana kadar burasını temyiz edemedi. "Mariya'nın böyle bir dehşetli ölümden kurtulması şayan-ı teşekkürdür." diye sevinmek isteyişini müteakip "Ah, bu işi yapanlar mutlaka Bâtıniyye takımıdır. Mariya gibi genç, güzel bir kız onların eline düşeceğine, Azrail'in eline, zebânilerin pençesine düşse daha hayırlıdır." diye teellüm ve teessüfe de başladı.

Zira Süleyman Muslî Haşîşîler'in ahvâlini pekâlâ bilenlerdendi. Binaenaleyh Mariya Konstanse'nin bunlar eline düşmesinden dolayı duçar olmuş bulunduğu tehlikenin derecâtını zihninde büyülttükçe teessüf ve telehhüfü dahi artıp "Bunların eline düşen bir kızı kurtarmak nasıl mümkün olur ki, dünyada onlara galebe etmek değil, sû-i azimlerinden tevakkî ve mücânebet bile muhâlâttan addolunur." dedi ve bu söz ile olanca ümitleri ye's ve fütûra münkalib oldu gitti. Hele Haşîşîler'in böyle bir kızdan alıp verecekleri ne olabileceğini düşünmeye başlayıp da kal'a-i Alamut'taki dünya cennetinin hûrilerini çoğaltmak için fırka-i

mezkûrenin öteden beriden kız ayartıp veyahut kapıp kaçırıp götürdüklerini der-hatır edince zavallı çocuğun pîş-i nazarında rûzı rûşen şeb-i pür-zulmet kesilip gözleri kararmaya başladı. "Eyvahlar olsun, eyvahlar olsun! Ümidim elden yere düşen sırça gibi bin pare oldu gitti. Bir daha toplanıp eski suretiyle müteşekkil olabilmesi muhaldir. Haşîşîler'in dünya cennetine giren bir kızda iffetten, ismetten ne kalabilir? Orası bir dâr-ı fuhuştur. Aldatmak için oraya konulan delikanlıları Şeyhülcebel'in rubûbiyyetine inandırmak için Mariya Konstanse gibi muhadderâtın ismet ve iffetleri feda edilmek onların kavâid-i bâtılasındandır. Gitti Mariya, gitti. İş bitti." diye sahîfe-i ümîdini silerek üzerinde bir nokta bile bırakmadı.

Biçare Süleyman'ın bu ye'sindeki mazûriyetini kal'a-i Alamut'un ahvâlini bildiğiniz cihetle mutlaka teslim eylersiniz. Bir aralık "Acaba Mariya Konstanse bana verdiği vaadini Alamut kalesinde dahi muhafazaya muktedir olabilir mi?" diye kendisi için bir teselli kapısı açmaya çalışmışsa da bu kapının bir sâha-i ümîde yol vereceğini asla hükmedemediği için arttıkça artan ye's ve nevmîdîsini bir türlü tahfîf edememiştir. "Bundan sonra Mariya'yı aramak beyhudedir. Bari ordugâhıma gideyim. Gerek sevdiğimin ve gerek kendimin şu bedbahtlığımıza ömrüm oldukça yanayım ağlayayım." dedi ve filhakika avdet eyledi.

Sanki ordugâhta bir ümit kendisini bekliyormuş da ona sür'at-i vusûle çalışıvermişçesine seri yürümeye başlayan Süleyman Muslî beş saat miktarı meşy ü hareketten sonra tâb ü tüvânı kesilip bir ağacın dibine uzanmış yatmıştı. Orada ahvâli tekrar nazar-ı itinâya alıp mesâili zihninde bir çok evirdikten çevirdikten sonra artık kızın arkasından gitmemek için verdiği kararın savâb olmadığını derpîş etmeye başlamıştı. "Kız bu belâya benim için giriftâr oldu. Halbuki kendisini behemehâl kurtarmaklığım için vaadim vardır. Gidip bu vaadi ifâ etmeliyim. Eğer muvaffak olamazsam, o yolda fedâ-yı can edip gitmeliyim. Lâkin kurtarırsam bile bu kurtarışım bir ümit üzerine ibtinâ edemez. Yalnız kendisini kurtarır ve taraf-ı selâmete çıkardıktan sonra "İşte kuzum, sana dostluğum bundan ibaretti. Sen cismen ve maddeten eski Mariya isen de mânen ve hakikaten benim kendisi için sadakat vaad eylediğim kız değilsin, der ve kendisiyle ak-

dolunan mukaveleyi fesheylerim." dedi.

Şu mütalâa ve karar üzerine Süleyman'ın levâzım-ı seferiyyeyi ikmâl için ordugâha kadar gelmesi lâzım idiyse de eğer Mariya Konstanse'nin Haşîşîler tarafından kapılıp kaçırıldığını rüfekâsına haber verir ve bunlar kendisinin kal'a-i Alamut gibi bir mühlikeye can atacağından haberdar olur ise mutlaka mümânaat-ı kat'iyyede bulunacaklarını kestirdiğinden ordugâha gitmeyerek velev ki piyade olsun hemen oradan kal'a-i Alamut'a teveccüh eylemek vacip olduğunu mütalâa eyledi. Kalktı, ne maksat üzerine olduğunu kendisi dahi bilemediği halde etrafa bir göz gezdirip şark tarafına doğru adım atmaya başladı.

Dördüncü Bap

Herşeyden mahrum olan Süleyman Muslî'nin bu defaki seyahati pek takat-fersâ olup, suret-i devamı Musul'dan Bitlis'e kadar etmiş olduğu seyahati andırırdı. Aralarında şu fark var ki Musul'dan Bitlis'e giderken cebinde beş parası olmayıp her vardığı yerde bir lokma ekmeğini şundan bundan dilenmeye mecbur olduğu halde bu defa cebinde beş on parası bulunduğundan onu gayet mutasarrıfâne idare ederek, yalnız dilencilik ârını irtikâbdan vâreste idi. Asıl ehemmiyet verilecek cihet şudur ki biçarenin kıyafeti papaz kıyafeti olduğundan memâlik-i ehl-i İslâm içinden geçmeyi hasbe'z-zaman kendisi için pek büyük bir tehlike addedip.salîbler elinde bulunan köylerden geçmeye lüzûm görmüştü. Yolda tahvîl-i kıyafetin bir imkânını bulamadığından bu kıyafetle Sayda'ya kadar geldi.

Halbuki kendi kıyafeti için asıl tehlike bundan ötede başlayacaktı. Nihayet mütevekkilen alallâh Sayda'dan dahi yola çıkıp bir hayli gittikten sonra ilk rast geldiği müslüman köyünde ehl-i İslâm etrafını aldılar. Kimisi kendisinin casus olduğundan ve kimisi lâ-ale't-tahsîs Frenk papazı bulunduğundan bahisle behemehal öldürmeyi ve en merhametlileri taht-ı esârete almayı rey eylediler. Süleyman her ne kadar İslâm olduğunu iddia ve Kudüs-i Şerîf'te esir iken firara yol bulduğunu dermeyân eyler idiyse de bu misillü hileler çok defa tekerrür eylemiş olduğundan halkı ikna edemezdi. Âhirü'l-emr muayeneye karar verilerek ba'de'l-muâyene çocuğun müslümanlığı alâmet-i hitândan ve ab-

dest ve namaz gibi erkânı şurûtuyla bildiğinden sabit olup derhal köylü tarafından tedarik edilen elbise ile kıyafeti yine İslâm kıyafetine tahvil edildikten maada Şam'a gitmekte bulunan bir kervancı kendisine bir de merkep ihsan eyledi.

Süleyman için şu iyilik pek büyük avâtıf ve inâyâttan addolunabilirdi. Zira cebindeki beş on para dahi tükenmiş olduğundan yolun ilerisi için yine dilencilikten başka çare kalmamasıyla bir de karnı tok sırtı pek ve merkeb-süvâr-ı izz ü vakâr olarak yol yürümek arasındaki münasebet gerçekten fevkalâde addolunacak ahvâldendir.

Yolda kervancı ile ahvâl-i âleme dair söz söyleşir ve her vardıkları mevkie göre mebhûsün anhları değişir iken tamam Dımışk-ı Şâm'a yaklaştıkları vakit kervancıdan elhâletü hâzihî Şam'da Melik Salih'in hükûmet sürdüğü haberini almasın mı? Bu haber Süleyman için pek yeni ve pek nâgehânî bir haberdi.

Melik Salih'i asla tahattur etmeyip azmi önüne kûh-ı Kāf'ı set çekseler onu dahi aşmaya çalışmak mertebesinde cüretli, gayretli, fedakâr bulunan Süleyman ta kal'a-i Alamut'a kadar böyle sürüne sürüne gitmeyi göze aldırmış idi. Hem de kervancı Melik Salih meselesini öyle bir surette haber verdi ki Süleyman Muslî için pek çok ve pek büyük ümitler bu suretin tahtında müstetir olabilirdi. Herif demişti ki "Ne dersin yahu? Âlemde neler var! Melik Salih emmisi tarafından mağlûp edilerek Şam'dan çıkarılmış olduğu halde yedi sekiz yaşında bir çocuğun verdiği nasihat ve gösterdiği yol üzerine hareketle yine nâil-i emel olmuş."

Der-hâtır edersiniz ki bu nasihati veren çocuk Süleyman Muslî'dir. Siz kervancının yedi sekiz yaşında demesine bir ehemmiyet vermeyiniz. Zira insanoğlunun herşeyde mübalâğa etmesi dahi cibilliyet-i insaniyyesi iktizasından olup büyüklüğüyle câlib-i nazar-ı istiğrâb olacak mevâdda hey'et-i asliyyeyi büyültü büyülte hadd-i evvelinden çıkardıkları gibi, küçüklüğüyle celb-i enzâr-ı dikkat edecekleri mevâdda dahi küçülte küçülte yine hadd-i evvelinden çıkarırlar. Teşekkür etmeli ki üç dört yaşında bir çocuk dememişler. Zira bu suret-i mün'akisedeki mübalâğa ve tefritte Melik Salih'e nasihat veren çocuğu kundağa

kadar indirmek için yol açıktır.

Süleyman kervancıdan bu haberi aldığı zaman öyle sevincinden çıldırmak gibi hazımsızlıkta bulunacağını ümit etmezsiniz ya? Zâhir-i hâlinde hiç bir gûne teessür-i derûnundan renk vermeyerek herif ile ber-vech-i âtî müşâfeheye girişti.

Süleyman -Yedi sekiz yaşında bir çocuk ha?

Kervancı -Evet! Belki daha küçük imiş.

Süleyman -Ee, nasıl akıl öğretmiş?

Kervancı -Onu kim bilir? Ne akıl öğretmişse öğretmiş.

Süleyman -Ee! Şu Melik Salih'e akıl öğreten çocuğa rast gelsen ne yapardın?

Kervancı -Ne yapacaktım? Yüzüne bakar bakar da şaşardım.

Süleyman -Bari Melik Salih'ten onun vasıtasıyla bir şey istemez miydin?

Kervancı -Ne hakla? Çocuğa bir hizmet etmeyince...

Süleyman -Faraza çocuğa bir hizmet etmiş olsan. Meselâ bana yaptığın gibi ona da kemâl-i kereminden bir merkep versen, yiyecek içecek vermiş olsan...

Kervancı -Ee öyle bir şey olsa elbette bir şey isteyebilirdim.

Süleyman -Ne isteyebilirdin? Melik Salih'ten isteyebilecek ne emelin olurdu?

Kervancı -Hayvanlardan birkaçı pek ihtiyarlandı. Onları def edip de yerlerine üç dört tane genç, dinç hayvan mübâyaasını isterdim.

Süleyman -Başka bir şey?

Kervancı -Bir kervancı adamın başka ne emeli olabilir?

Süleyman -Birkaç bin altın istemek. Yahut bir iş istemek...

Kervancı -Ben bu sakalı değirmende ağartmadım. Öyle kolaylıkla gelen hazır paranın ne kadar muzır olduğunu bilenlerdenim. Şimdi farz et ki Melik Salih bana bin, ikibin, ne kadar bin olursa olsun, altın vermiş. Biz de kervancılıktan çıkıp ağa olmuşuz. Daire, debdebe, uşak, at, it mükemmel. Derken paralar tükenmiş. Yine kervancılığa inmek lâzım gelmiş. Kervancılıktan

ağalığa çıkmak ne kadar tatlı ise ağalıktan kervancılığa inmek o kadar acı olur.

Süleyman -Bu kadar ağa var. Onlar paraları bitirdikten sonra kervancılığa mı iniyorlar? Hem ağa olmayıverirsin, tüccar olursun. Ticaretle sermayeni arttırdıkça arttırırsın.

Kervancı -Onu da biliriz oğlum. O da fayda vermez. İnsan ağa olarak yaşamak için ağa doğmak lâzımdır. Özü ağa olan adamda bir para bulunmamış olsa yine ağa olarak yaşayabilir. Özü ağa olmadıktan sonra definelere malik olsa yine paraları bitirir. Tüccar olmak için de çekirdekten tüccarlığa alışmalıdır. Böyle olmadıktan sonra ne kadar sermayesi olsa yine müflis olur. Biz anamızdan kervancı doğmuşuz, kervancı büyümüşüz. Şu en önde giden beyaz eşeği gördün mü? İşte kocaya kocaya tavlabaşı oldu. Canına yandığım[ın] eşeği benimle beraber kocadı gitti.

Süleyman herifin şu son lakırdısı üzerine kahkahasını men edemeyerek "Bakalım Şam'a varalım da belki Melik Salih'e nasihat veren sekiz yaşındaki çocuğu bulur, bir iş gördürürüz." dedi. Ve kervancı Süleyman'ın hâl ve şanından o sekiz yaşındaki çocuk kendisi olabileceğine asla ihtimal veremedi.

Beşinci Bap

Aradan iki gün daha mürûruyla Şam'a vardılar. Süleyman bir kağıdın üstüne (Süleyman Muslî) diye yalnız ismini yazıp koynuna koydu ve doğruca Melik Salih'in sarayına vardı. Böyle pejmürde-kıyâfet bir zatın mülûk ve selâtîn huzuruna def'aten çıkarılamaması dünyanın her tarafında ve her zamanda mer'iyyü'l-icrâ bir kaidedir.

Daha kapıcılar çocuğa mümânaat etmeye başladılarsa da Süleyman gayet ciddi bir tavırla "Siz şu kağıdı Melik Salih hazretlerine îsâl ediniz. Ondan sonra da gelip i'zâz ve tekrîm ile koltuklarıma girerek beni huzûr-ı melike götüreceksiniz." demiş ve eğerçi bu söz bazılarını güldürmüş ise de diğerleri kendi ismine bu kadar itimadı olan zatın şayan-ı ehemmiyet olacağını bi't-takdîr daha o zamandan temelluka başlamışlardı.

Şuna dikkat etmelidir ki böyle büyük mahallerde ne muhabbet ve ne teveccüh kemâl-i safvet-i kalb ile olmayıp, mutlaka zımnında birçok emeller münderic bulunacağı cihetle daima

kendisinden yukarı bulunanlara tabasbus-ı kelbî ve kendisinden aşağı bulunanlara gurûr-ı gazanferî ile muamele etmek hemen hemen bir kaide-i külliyye hükmündedir.

Elhasıl kapıcılardan birisi Süleyman'ın pusulasını elden ele huzûr-ı melike kadar îsâle muvaffak oldu. Melik Salih, Süleyman Muslî namını görür görmez "Vay! Bana şu tac u tahtı kazandıran Süleyman ha? İzzet ü ikrâm ile huzuruma getiriniz!"demiş. Bu emir pusulayı getiren kapıcıya vasıl oldukta herif çıldırmış gibi bir süratle koştu geldi. Süleyman'ın eteğini, ayaklarını öperek koltuğuna girip huzûr-ı melike doğru delâlete başladı. Diğer kapıcılar ise evvelden göstermiş oldukları kayıtsızlıktan dolayı nadim ve pişman oldular.

Süleyman huzûr-ı melike girdikte Melik Salih'in kendisini kapıya kadar bilistikbâl kucaklaşmış olması gibi dekãyık-ı i'zâz u ikrâmda ne derecelere kadar bezl-i mâ-hasal-ı iktidâr eylemiş bulunması erbâb-ı mütalâanın mülâhaza-i mahsûsalarına havale edilmiştir. Esbâb-ı istirahat istikmâl edildikten sonra Melik Salih nereden gelip nereye gittiğini Süleyman'dan sual ile elbette başka bir yere gitmeyip orada kendi yanında kalacağını dermeyân eyledi. Süleyman kendisini Şam'a kadar getiren ve bizce mâlûm olan ahvâli min-evvelihim hikâyeye başladı. Kervancı fıkrasına geldikte Melik Salih bu fıkranın suret-i güzerânından be-gâyet münbasıt olup "Aman Allah'ı seversen, hikâyesine bakılırsa şu herifin cihan-dîde bir adam olduğu anlaşılır. Celb edelim. Hem ihsan ile tatyîb, hem de eğleniriz." diye Süleyman'ın verdiği mûlûmat üzerine herifin karargâhına adam gönderildi.

Aradan çok zaman geçmedi. Kervancı geldi. Süleyman'ı huzûr-ı melikte görünce herif hayretini bir türlü ketmedemeyip "Vay, Melik Salih hazretlerine akıl getiren çocuk sen imişsin ha?"diye şaşırdı kaldı.

Melik -Evet baba budur.

Kervancı -Öyle ise yolda bana kendini niçin bildirmedin? İkrâmında kusur etmişsem kusur benim değildir.

Süleyman -Hayır baba, eğer benim Melik Salih hazretlerine olan ubûdiyyetim mâlûmun olduktan sonra bana ikrâm etmiş olsaydın hiç makbule geçmezdi. Yolda piyade ve aç susuz kalmış

bir biçareye kemâl-i kereminden mürüvvet etmiş olmaklığın gerek bence ve gerek Melik Salih efendimizce pek makbule geçti.

Kervancı -Öyle ise söylediğin şeyi yapacaksın ha? İstediğimiz hasıl olacak demek?

Melik -Hay hay! Her ne istersen hasıl olacak.

Kervancı -Beş tane genç, dinç ester isterim.

Melik -Canım beş esterden ne olur?

Süleyman -İste baba, iste! Melik efendimiz kesîrü'l-keremdir.

Kervancı -Allah vücutlarına afiyet versin, yolda söylediğim söz daimî olmak üzere söylenmiş bir sözdür.

Süleyman -Canım yoldaki söz yolda kalır.

Kervancı -O sözden dönmek mümkün değildir. Bâhusus şimdi şurada o sözden inadına dönmem. Zira sonra dersin ki kervancı yoldaki kanaati saadetten ümidvar olmadığı için göstermiş. İkbâl kendisine teveccüh ettiği zaman o kanaatkârlıktan vazgeçti.

Süleyman -Bu sözü söylemem. Zira bir padişahtan istemek ayıp değildir. Belki istememek muayyebâttan sayılsa becâdır.

Kervancı -Ben isteyeceğimi istedim. Başka hiçbir dileyeceğim yoktur.

Melik Salih, herifin böyle cidden tokgözlülüğünü yine cidden bi't-tahsîn matlûbu olan beş re's esteri en âlâlarından olmak üzere ihsan eyledi.

Birkaç gün Süleyman Muslî, Melik Salih'in nezdinde misafir kaldıktan sonra kal'a-i Alamut'a gidip Mariya Konstanse'yi kurtarmak fikrini dermeyân eyledikte bu mesele melik ile uzun uzadıya bir mübahaseyi mucib oldu.

Melik -Bu tarîka evvelden intisabın var mı?

Süleyman -Hayır efendim, yoktur.

Melik -Tarîkin ahvâlini bilir misin?

Süleyman -Bilirim efendim.

Melik -Öyleyse kal'a-i Alamut esaretine duçar olan bir kızın artık heves ve arzu edilecek hiç bir yeri kalmayacağını bilmelisin.

Süleyman -Bunu da bilirim efendim. Lâkin kızın bunca felâketine sebep ben oldum. Hiç olmazsa kendisini sâha-i selâmete çıkararak hâl-i sebîline salıvereyim.

Melik -Madem ki kal'a-i Alamut'un ahvâlini biliyorsun, oraya düşen bir kızın bir daha kurtulması muhal olduğunu da bilmelisin.

Süleyman -Ben âlemde hiçbir şeyin muhal olduğunu hükedemem.

Melik -Âlemde hiçbir şey muhal olamazsa bile kal'a-i Alamut'tan Mariya Konstanse'yi kurtarmak muhal olur. Hem bakalım sen kendini kal'a-i Alamut'a kabul ettirebilecek misin?

Süleyman -Elbette bir kolayını bulacağım.

Melik -Kendini oraya kabul ettirebilinceye kadar sana muavenetim olabilir. Ondan sonra kızı kurtarmak için hiçbir şey yapamam.

Süleyman -Beni oraya kadar serîan ve müsterîhan îsâl edeceğinizi lutfunuzdan ümid eylerim. Fakat kabulüm için ne yapabilirsiniz?

Melik -Bâtıniyye tarîkine benim de mensûbiyyetim vardır. Lâkin bunların butlânına itikat ettiğimden değil. Cümlesinin katli vacip eşkıyadan olduklarını hükmeylerim. Mahza şerlerinden kendimi muhafaza etmek için onlara lâsık olmuşumdur. Fakat bizim lâsık rütbesi sâirlerinin fedâyî rütbesinden daha büyüktür. Zira melik olduğumdan onlara hizmetim bir fedâyîden de ziyade olabilir. Binaenaleyh ben sana Şeyhülcebel'e hitaben bir kağıt veririm ve onun içine senin ne afet olduğunu ve şimdiye kadar neler yaptığını yazarım. Edeceğim tavsiye üzerine seni yekten fedâyîliğe kabul ederler. Şeyhülcebel'in dünya cennetine girersin. Orada Mariya Konstanse'yi bulursun. Fakat mektupta ona dair bir şey yazmam. Çünkü senin böyle bir mecburiyetini anlarlarsa şayet hizmet-i tarîkde sadakatine emniyet edemezler. Artık sen kızı kurtarmak için ne tedbir bulabileceksen onu orada düşünür bulursun.

Süleyman -Va'dettiğiniz kadar muavenet benim için ümit ve intizârımın fevkindedir bile. Teşekkür ederim efendim. Şimdi istidâ edeceğim şey beni burada tehir etmeyerek hemen yola çıkarmanızdır.

Melik -Mani olmam. Gönül mümânaati arzu ederse de madem ki bu işin sence ehemmiyeti ziyadedir, emel edindiğin şeyin muhal olduğunu bir ayak evvel görerek buraya avdet etmen için yolundan alıkoymak istemem.

Filhakika melik, Süleyman'ı daha ziyade tehir etmedi. Böyle uzun bir seyahati tantanalı bir surette icra etmek tehlikeli olacağından Süleyman'a gayet kuvvetli ve genç bir at verip mesârif-i seferiyyesine medâr olacak altını dahi kemerine doldurdu. Esnâ-yı râhda toprağından geçeceği tavâif-i mülûktan muârefesi olan zatlara dahi birer tavsiyename yazıp Süleyman'a itâ eyledi ve işte Süleyman Muslî bu tedârikâttan sonra Melik Salih'e veda ederek hayvanına binip yola çıktı.

Altıncı Bap

Şimdi bir hikâyenüvîs murad etse, Şam'dan hareket eden Süleyman Muslî'yi bir kelime ile kal'a-i Alamut'a kadar isâl edemez mi?

Biz dahi kâri'lerimizi tafsîlât-ı bîhûde ile yormamak için tayy-ı menzilde böyle bir sürat göstermek isterdik. Ancak yolda tesadüf eylediği bazı ahvâl izah edilmeksizin geçilirse hikâyede bir eksiklik kalacağını düşündüğümüzden izahât-ı mezkûreyi dahi itâya mecburiyet görmekteyiz.

Süleyman Şam'dan hareket eyledikte altındaki atın gençliğinden, kuvvetinden ziyade belindeki kemerin kuvvetine itimad ederek hayvanı alabildiğine sürmeye başladı. Hayvan yel gibi giderken Süleyman dahi "Süzül ey çöl kuşu! Dünya meşakkatinden kurtulmaklığın yakındır. Nerede çatlarsan sen kurtulursun. Senin yerine diğerini mübâyaa edecek para kemerde hazırdır." der ve bu keyfiyet üzerine bir de Musul mavalı çağırmaya başlardı.

Vakıa beş altı günde bu süratle Fırat nehrine varabildiyse de orada hayvan çatladı. Süleyman Muslî hayvanın bu kadar tahammül edebilmiş olmasına da teşekkür ederek o civarda bulunan ve Anze aşiretine mensup bulunan bir oymağa giderek hayvan mübâyaası azminde olduğunu Araplar'a anlattı.

Çöldeki Araplar'ın bedeviyyet-i hâlleriyle beraber ne derece zeki ve şeytan olduklarını tafsile hacet yoktur. Araplar

bâdî-i emirde Süleyman'a bir fena hayvan göstermeleriyle Süleyman bunun binilir şeylerden olmadığını ve fiyatına bakmayıp en âlâ bir hayvan mübâyaası azminde bulunduğunu irad edince Araplar işbu müşteriyi zengince bir adam olmak üzere hükmederek zihinlerinde tasavvur eyledikleri oyunu biraz sonra oynamak için aşiret içinde mevcut olan en güzel hayvanı Süleyman'a irâe eylediler.

Süleyman hayvanın pahalıca olmasına bakmayarak bilmübâyaa hemen binip yola çıktı. Lâkin birkaç saat ayrılır ayrılmaz sekiz nefer Arap süvarisi yolunu keserek "Ünzil!" emrini verdiler ki eşkıyâ-yı Urban nezdinde "Attan in! Davranma! Soyun! Teslim ol!" gibi evâmirin cümlesine birden delâlet eder.

Heriflerin yüzü kefiye ile örtülü olduğu cihetle Süleyman yüzlerini yine göremediyse de oyunun suret-i tertibinden bunların atı mübâyaa eylediği aşiret adamları olduğunu derhal anladı. Süleymanca mâlûm idi ki Arap eşkıyasına mukabeleye kalkışmak ölümü davet demek olup suret-i teslîmiyette bulunur ise cana kıymazlar. Şu malûmat üzerine mukabelesine muktedir olamadığı düşmana zarurî teslimiyet gösterdi.

Araplar Süleyman'ı çırçıplak oluncaya kadar soyduktan sonra çıkarıp bir eski gömlek ve bir fena beygir ve üç günlük de yiyecek verdiler. Zira bunlar çölde soydukları adamı açlıktan, susuzluktan pençe-i helâke teslim etmeyi Araplığa mahsus olan ulüvv-i cenâba muvafık bulmazlar. Soydukları adamın sırtında yeni gömlek varsa onu çıkarıp setr-i avrete kifayet edecek kadar bir eski gömlek verirler. Hasılı o adamı mamûreye îsâl etmek için ne lâzım ise itâsından geri durmuzlar.

Hatta hikâye ederler ki Bağdad'dan çöl tarîkıyla Şam'a giden bir yolcuyu yolda bir aşiret soyduktan sonra ileride bir aşiret daha yolunu keserler. Halbuki evvelce kendisini soymuş olanların verdikleri eşya tükenmiş ve biçare yolcu çöllerde aç taksîr helâke tekarrüb eylemiş imiş. İkinci eşkıya bunu görünce "Allah belânı versin! Sağlık selâmet ile yolunu kesmemiş olaydık. Senden bir fayda görmedikten sonra fazla olarak bizim sana yol nevâlesi vermekliğimiz lâzım geliyor." diye biçarenin erzâkını derece-i kifayeye iblâğ etmişler.

Bereket versin ki Süleyman'ın hâmil olduğu mektuplar

Araplar'ın hiç bir işine yaramayacağı cihetle bunları da kendisine iade eylemişlerdi. Binaenaleyh Süleyman Araplar'ın verdiği bir murdar gömleğe bürünerek ve miskin beygire binerek mektuplarını dahi istishâb ile yolunda devam eyledi ve beş on gün sürüne sürüne Melik Salih tarafından tavsiye edilen tavâif-i mülûktan birisinin karargâhına geldi.

Tavsiyenamenin hükmünden ziyade Araplar elinde duçar olduğu felâket hüküm göstererek kuvvetlice bir beygir ile iktiza ettiği kadar cep harçlığı dirîğ olunmadı. Ondan öteye dahi her tavsiyenin küllî ve cüz'î yardımı görülerek her halde mesâib ve müşkilât-ı sefere duçar olmaksızın Şam'dan hareketinin sekseninci günü kendisini kal'a-i Alamut'un mebnâ olduğu kayanın altında buldu.

İşte Süleyman Muslî başını önüne eğerek asıl mülâhazayı bu kayanın dibinde etti. "Melik Salih'in tavsiyesiyle kendimi Şeyhülcebel'in dünya cennetine kadar sokabilmek bir şey değil. Lâkin oradan Mariya Konstanse'yi çıkarmak için ne yol bulabilmeli?" mülâhazâtında pek ziyade ta'mîk-i fikr eylediyse de hiç bir şeye karar veremeyerek kalktı mahzun mahzun o kayaları tırmanmaya başladı.

Kal'a-i Alamut'un birinci kapısına vardıkta lâsıkların vereceği parolayı dahi bilmediği cihetle nöbetçiler "Yabancıdır. Ecnebîdir. Düşmandır." diye hemen etrafını sarmışlardı. Eğer Şeyhülcebel'e olan tavsiyenameyi merkûmun destine îsâl edip de ol taraftan derhal emir gelmemiş olsaydı Süleyman'ı oracıkta parça parça edeceklerine şüphe bile yok idi. Çünkü dış kapıya her hangi bir ecnebi gelirse söyletmeye bile vakit bırakmayarak idam eylemek Şeyhülcebel'in evâmir-i kat'iyyesi iktizasındandır.

Şeyh, Süleyman Muslî'yi fena kabul etmedi. Mektubun mazmûnundan dahi bahse hacet kalmadı. Hatta mâlûmumuzdur ki Şeyh mektubun hükmünü Süleyman'a kendisince adeta malûmat-ı şâkkadanmış gibi satmış olması ikinci mülâkatında vukû bulmuş ve o halde Süleyman dahi mazmûn-ı mektûbdan haberdar değil gibi bir suret-i mütecâhilânede görünmüştür. İlk mülâkatta Şeyh "Senin gibi zekâ ve gayret-i fevkalâde erbabını yekten fedâyiliğe kabul etmek caizdir." yollu bir muâmele-i latîfe ile

Süleyman'a öldürmek diriltmek kendi elinde olduğunu ikrar ettirip hatta zehir namı verilen esrar şerbetini de kendi eliyle sunmuş ve Süleyman'ı bilimâte dünya cennetinde yine ihyâ eylemiştir.

İşte Süleyman'ın kal'a-i Alamut'a muvâsalatı hakkında vereceğimiz malûmat-ı mücmele şundan ibaret olup, bu malûmat meyânında Süleyman'ın Mariya Konstanse'ye gayet soğuk bir muamele göstermiş olmasının vechi dahi kendiliğiyle anlaşılabilecek mevâddandır.

Şeyhülcebel ile olan mukavelesi üzerine ne harekette bulunduğunu merak ederseniz bunun için biraz sabretmeniz lâzımdır. Zira hikâyemizin o noktasına varabilmek için bazı malûmat-ı evveliyye ve mütekaddimeye ihtiyacımız vardır.

Beşinci Kitap

Birinci Bap

Elhâletü hâzihî İstanbul'a Anadolu'dan, Rumeli'den, Avrupa'dan, Asya'dan, Afrika'dan velhasıl dünyanın kıtaât-ı hamsesinden adamlar gelir. Bu sebebe mebnîdir ki İstanbul'a nev'-i beşerin sergi-i umûmîsi denilse becâdır. İstanbul'a her gelen adam bu şehr-i şehîre hayran olur kalır. Cümlesi dünyada bunun emsâli bulunmadığını hükmeder. Bunu seyahatnamelerine yazar, gazetelere derceder.

Fakat hakka'l-insâf bir düşünelim. Acaba bunca seyyahlar İstanbul'umuzun letâfet-i sun'iyyesine mi hayran kalırlar?

Vakıa İstanbul'un ol kadar güzel minareleri vardır ki fenn-i mîmârî erbabını hayrette bırakırlar. Bunlar yekpare bir taş olsa bir kürsî-i metîn üzerine oturtulup boraya, fırtınaya, hareket-i arza mukavemet edebilecek bir metânet verilebilmesi adeta müşkilâttan addolunabilir. Hele üzerlerine çıkmak için yapılan merdivenler gerçekten her mîmâr-ı mâhirin engüşt-i hayretini ağzında bırakırlar. Kezalik güzellikte bu minarelerle mütenasip camilerimiz vardır. Saraylar ve kışlalar gibi birtakım ebniye-i cesîmemiz dahi şehrimiz için ziynetten addolunabilirler. Lâkin bunlar şehrimizin cesâmetine nisbetle yüzde yarım derecesinde dahi kalmazlar. Ebniye-i âliye ve muntazaması bu kadar az olan ve sahil-i bahrde olduğu halde henüz bir muntazam rıhtımı bile bulunmayan şehrin letâfet-i sun'iyyesi hiç bir kimseye hayret-bahş olamayacağını kemâl-i tevâzu ile teslim etmeliyiz. Viyana gibi, Petersburg gibi, Paris gibi, Newyork gibi usûl-i cedîde üzere tarh veya tecdid edilmiş şehirlerin sun'î hasıl eyledikleri letâfet mukabilinde şehrimizin ne letâfeti olabilir ki ukûl-i seyyâhîne hayret-fermâ olabilsin? Hâlâ Üsküdar tarafına bir nazar-ı teftîş havale ediniz. Boyası solmuş, tahtaları kararmış, kanburu çıkmış veyahut bir tarafına meylederek sıkletini komşusuna yükletmiş olan ahşap haneleri usûl-i mîmâriyyeden hangisine tatbik edebilirsiniz?

Dedik a! Şehrimizde tezyînâta daha dün başlanmış ve cesâmetine nisbet olundukta sarf edilen himmetin payitahtımızı

bihakkın tezyîn edebilmesi için henüz pek çok senelere ihtiyaç görülmekte bulunmuştur.

Şu hale göre hayret-efzâ-yı enzâr-ı seyyâhîn olan letâfetin bir letâfet-i tabiiyye olmasından başka hiç bir hüküm veremeyeceğiz.

Amma ne letâfet! Bundan altıyüz sene mukaddem elhâletü hâzihî evlâd-ı mekârim-mu'tâdı bu belde-i tayyibenin sahip ve maliki bulunan ve nâm-ı nâmîsi millet-i muazzamamızın ilâ-mâşâ'allah unvân-ı sâmîsi olup kalan Gazi Osman hazretleri görmüş olduğu meşhur rüyasını tarif ederken berreyn ve bahreynin nokta-i telâkîsinde vaki olan bu şehr-i celîli iki sarı yakut ile iki zümrüt arasında parıl parıl parlayan bir elmaspâreye teşbih ederek ol suretle tabir eylemiş ve bu letâfetin bir letâfet-i sun'iyye olmadığı ve Gazi-i müşârün ileyhin mahza şehrimize mahsus olan letâfet-i tabiiyeden bahsetmek istediği gerek tarifin ve gerek mahallin suret-i zâhiresiyle mâlûm olmuştur. Şu hale göre hükmedilmek lâzım gelir ki memleketimiz bugünkü günde küre-i arzca emsâli nâ-meşhûd bir nokta olduğu gibi bu mevki altı yüz ve altı bin sene mukaddem dahi yine bu meziyeti haiz idi.

İhtimal ki o zaman letâfet-i tabiiyyesi daha mükemmel idi. Zira Boğaziçi'nin iki sahilinde vaki Rumeli ve Anadolu hisarları ve Balta Limanı ve Mîrgûn ve Arnavutköyü gibi birçok köyler sonradan asr-ı Osmâniyân'da yapılmış yeni şeyler olup mukaddemleri bunların mahallerini dahi gayet latîf ormanlar ve eflâke ser çekmiş çınarlar vesair ağaçlar işgâl etmekte bulunmuş idi.

Vakıa mamûriyet bir mahalli bir dereceye kadar tezyîn edeceğini inkâr edemeyiz. Ancak efkâr-ı şâiriyyetin mamûriyet letâfetinden ziyade bir mahallin letâfet-i tabiiyyesine ehemmiyet vereceği dahi lütfen inkâr edilmemelidir. Bu bir hakikattir ki terakkiyât-ı medeniyyenin şimdilerde görülen kemâlâtı bu hakikati maddeten ve fiilen itiraf etmektedir. En muntazam gördüğünüz bahçeler, hutût-ı muntazama ile taksim edileceği yerde hutût-ı gayr-ı muntazama ile tarh edilmemiş midir? Niçin suni yapılan çağlayanlarda şimdi san'at-ı nefîse ile tırâşîde mermerler istimâl olunmuyor da tabiî kayalar taklit ediliyor?

Niçin bunca külfetlerle vücuda getirilen küçücük ormancıklarda vahşet içinde bir letâfet aranıyor? Bunlar hep nazar-ı şâiriyyette letâfet-i tabiiyyenin rüchânını isbat eder şeyler değil midir?

Bir de düşününüz bu Boğaziçi'nin ol zamanının halini ki Bayezid-i Evvel'in Güzelhisar namıyla yaptırdığı Anadoluhisarı mahallinde Jupiterorius nam mabuda mensup bir mabed eseriyle Rumelikavağı tarafında Merkür nam mabuda mensup diğer bir ibadethaneden ve bazı tepeler üzerinde vaki ufak tefek manastırlardan başka âsâr-ı sun'-ı beşer olmayıp, Karadeniz'e kadarki sahil serâpâ koruluktan ibaret idi.

Müverrih Hammer'in haber verdiği üzere o zamanlar bile İstanbul'un letâfetine dair söz söylemek isteyen bir şair nazar-ı dikkati önüne yalnız letâfet-i tabiiyyeyi alarak "Ol mevki-i dil-küşâda ki orada gayet hafif ve serin esen poyraz rüzgarı pek latiftir. Ol mevki-i ferah-fezâda ki henüz sayd edilmiş taze balıklar sahil üzerinde sıçrarlar ve azîm Yunus balıkları suyu yarıp giderler. Ve emvâcı bir suret-i sîmîn teşkil eden kaynaklar ile derecikler her taraftan enzâra halâvet-bahş olurlar. Ve kırlangıçların âvâzı ve bülbüllerin figanı vesair kuşçağızların feryadı seyyahların sâmiasına halâvet-bahş olur." demiştir.

Şüphe yok ki bu söz vaktiyle en şairâne bir söz olmak üzere söylenmiştir. Lâkin ne yavan tavsif. İnsan Bosfor halicine gelip de gözlerini yumacak ve bir letâfetini görmemek için inadında ısrar edecek olsa yine bundan daha başkaca bir söz söyleyebilirdi. En eski zamanlarda Karadeniz sularının şimal rüzgarıyla peyda eyledikleri emvâc, birbirini takip ederek ve birbirine ditiştikçe çiğneyerek gelip Boğaz'ın iki tarafında vaki kayalara çarpmasından hasıl olan inilti sem'-i dikkati davet eylemiş ve fakat vâesefâ ki suların bu latif çağıltısı benzetile benzetile köpek sadasına benzetilip oralara kızıl köpek manasına olan bir lâfız alem ittihaz edilmiştir.

Bosfor'un letâfet-i tabiiyesini görmek isteyen adam nazar-ı dikkatini patlatırcasına açmaya muhtaç değildir. Bir yüksek tepe üzerine çıkılsın da Boğaz'a boylu boyuna bir nazar edilsin. Sular gayet râkid ise akıntılarla anaforların tekâbül ve tesâdümünden hasıl olan hareler kadar bir güzellik tasavvur bile edi-

lemeyeceği teslim edilir. Böyle râkid ve berrak havalarda iki taraf sahilinin dağları, tepeleri kâmilen suya mün'akis olarak güya taht-ı bahr dahi başkaca bir latif Boğaziçi imiş de suları boylu boyuna ve yekpare bir cisr-i billûr olmak üzere temdid edilmiş zannolunur. Eğer hava bulutlu olacak olursa tekevvünât-ı semâviyyenin kâffesi bu âyine-i sâfîye aksederek gökyüzü yere inmiş kıyas edilir. Sular mütemevvic ve müteharrik olur ise burunlara çarpmasından hasıl olan sadâ boylu boyuna koca bir çağlayan teşkil etmiş olur ki rûy-ı arzda emsâl-i nâ-meşhûddur. Gece hava râkid ve berrak ise ecrâm-ı semâviyyenin suya in'ikâsı nazarlarda bir şehrâyîn-i bahrî tasvir eder. Hava karanlık ve sular mütemevvic ise hasıl olan yakamozlardan boylu boyuna bir bahr-i nûrânî vücuda getirir.

Şu ta'dâd etiğimiz noktaları Boaziçi'nin letâfetçe herkesin fark ve takdir edemeyeceği nukât-ı dakîkadan addetmek muhaldir. Bunlar anadan doğmaca âmâların bile nazar-ı hayretlerine sıçrayacak şeyler olup eğer mevki-i mezkûrun tedkik ve taharrî-i letâfeti bâbında en ince noktalara kadar icrâ-yı taharriyât ile irâe ve tasvir edilmek lâzım gelse böyle el kadar üç dört sayfayı değil yastık kadar üç dört cildi doldurmak icab ederdi.

Boğaziçi'nin letâfet-i tabiiyesine tamamıyla malik olduğu zamanlarda Rumeli canibince pek meşhur iki mevkii vardı ki birisi Tarabya olup âb u havâsının fevkalhad nefasetinden nâşî bir takım hastegânı tebdîl-i âb u havâ zımnında oraya götürürler ve diğeri Ortaköy mevkii olup gayet latif bir ormanı hâvi olmasından ve bu ormanın pek çok sayd ve şikârı şamil bulunmasından dolayı İstanbul hanedân-ı imparatorîsinin prensleri sayd ve şikâr tenezzühü için oraya giderlerdi.

Hikâyemizce İstanbul'dan ve Boğaziçi'nden nazar-ı dikkate alacağımız mevki işte Ortaköy mevkiidir. Zira orada bundan altı altı buçuk asır mukaddem bir sayd ve şikâr cemiyeti görülmüş ve bu cemiyet fevkalâde garip bir vaka ile iştihar eylemiş olduğundan her halde câlib-i nazar-ı dikkattir.

İkinci Bap

Mevsim-i sayfın hulûl etmiş olduğu bir zamanda İstanbul hânedân-ı imparatorîsi azası sayd ve şikâr için Ortaköy sahra-

larına çıkmışlardı. Ancak İstanbul hânedân-ı imparatorîsi dediğimiz zaman zihniniz birden bire mahud Rûm-ı Şarkî İmparatorluğuna gitmesin. Bir aralık olmuş idi ki ehl-i İslâm'ı arâzî-i mukaddeseden sürüp çıkarmak için Avrupa'nın her tarafından derilip toplanıp gelen Salîbî haşerâtı İstanbul'a muvasalat eylediklerinde "İslâm'ı Kudüs-i Şerîf'ten sürüp çıkarmaya ne hacet? Rûm-ı Şarkî hânedân-ı imparatorîsini şu güzel memleketten sürüp çıkarır ve bu latif yerlere biz malik oluruz." demişler ve mucibince hareketle Rum hânedân-ı imparatorîsini Anadolu tarafına tard ederek İstanbul'u kendileri zapteylemişlerdi. İşte Ortaköy sahrasına sayd ve şikâra çıkan hânedân-ı imparatorî azası İstanbul'u bu suretle zapteyleyen Latin imparatorluğu hânedanının azasıdır.

İstanbul, hânedân-ı celîlü'l-unvân-ı Osmânî'nin zîr-i zabt u temellüküne girmesini müteakip eski fenalıkların kâffesi def'aten bertaraf olarak her şeyde bir inzibat ve her halde bir intizam hasıl olduğu gibi acaba Rum imparatorluğunun Latin imparatorluğuna tahavvülü esnasında dahi böyle bir intizam ve inzibat hasıl olup olmadığı şu aralık hatırınıza hutûr eder mi?

Vakıa bu garip sualdir. Zira bizde târih-i Osmânî'nin taharriyât-ı dekâyıkına lâyıkıyla girişilmemiş olduğundan, târih-i millîmiz dahi mertebe-i kemâline isâl edilememiş ve bulunduğumuz yerlerde bizden evvel bulunan halk ile âlemin sair taraflarında peyda olan bizden başka halkın ahvâl-i târihiyyesi merak bile edilmemiş bulunduğu halde Rum-ı Şarkî imparatorluğunun ahvâli kütüb-i ecnebiyye tetebbuuyla iştigâl etmeyen ihvânımıza nasıl mâlûm olabilir ki, hatta bu hanedanın müddet-i hükûmetinde görülen sû-i ahvâl diğer hanedanın vücuduyla nasıl bertaraf olduğunu muvazene meselesi hatırlara hutûr edebilsin?

Zaten hikâyemizin suret-i cereyânını tefhîm için ihtiyacımız olduğu cihetle Rum hânedân-ı imparatorîsi müddet-i hükûmetinin sonlarında İstanbul'un ahvâl-i husûsiyyesine dair gayet mücmel olmak üzere bir nebzecik malûmat vermeliyiz.

Mâlûmdur ki İstanbul'da birkaç asır devam eden hükûmete Rûm-ı Şarkî imparatorluğu denilmesi, öte tarafta yani Roma'da bir de Rûm-ı Garbî imparatorluğu bulunmasından neş'et eylemiş

ve bu iki imparatorluk an-asl cism-i vâhid iken milâdın 395 tarihinde ve Teodos nam imparatorun vefatı esnasında oğulları Honorius ile Arkadius'un Roma mülkünü Şarkî ve Garbî diye iki kısma ayırıp, her kısmı birer müstakil imparatorluk olmak üzere teşkil etmelerinden vücuda gelmiştir.

Bu hengâm Roma imparatorluğunun ol hengâmı idi ki isti'dâd-ı zamanın gösterdiği imkân mertebesinde medeniyeti terakkî ederek o zamanın mertebe-i kemâline varmış ve fakat terakkiyât-ı medeniyyenin cihât-ı seyyie ve muzırrası cihât-ı hasene ve müfîdesinden daha ileriye geçip ahlâk ve âdât şimdilerde hemen hemen tasavvur bile edemeyeceğimiz derecede bozulmuş idi. Bir hazineye bir kuşluk taamı etmek ve bir aşüftenin fuhşu yolunda cihanı feda eylemek, zevciyyet ve sıhriyyet büsbütün muzmahil olmak Roma'nın şu mertebe-i kemâlinde görülmüş ahvâldendir.

Tarihin sair taraflarca gösterdiği pek çok numunelerden dahi mâlûm olacağı vechile terakiyât-ı medeniye bir kānûn-ı kavî baskısı altında cereyan etmezse cemiyet-i insaniyye içinde takdis edilmek lâzım gelen husûsât-ı maneviyyenin bilkülliyye inkırâz ve izmihlâline kadar varabilir. Halbuki insaniyyet hiç bir vakitte maddiyat ile muhafaza edilemeyip, selâmet-i beşeriyyenin muhafazası emrinde en büyük kuvveti maneviyat gösterir. Terakkiyât-ı medeniyyenin mertebe-i kemâle tekarrübüyle maneviyatın bütün bütün münkariz olduğu hakkındaki emsâl-i tarihiyye meyânında Roma İmparatorluğu'ndan ibaret bulunan misal hiç birisine kıyas kabul edemez. Bir numunesini görmek isteyen olur ise *Kırkambar* nam mecmuamızda "Karılar" serlevhalı bend-i mahsûs-ı mufassala müracaat edilmelidir. Bir cemiyet-i medeniyye içinde maneviyatın mi'yârı karılar olacağı cihetle o mi'yâr ve mikyâs üzerine iktiza eden mukāyesât ve muhakemât kolaylıkla bina edilebilir.

Avrupa-yı şimâlî ve vasatî akvâm-ı bedeviyyesi Rum-ı Garbî imparatorluğu üzerine yüklenerek nefs-i Roma şehrine varıncaya kadar memâliki tamamıyla istilâ eyledikleri zaman kısm-ı garbînin ahvâli adeta tamamıyla düzeldi. Zira akvâm-ı bedeviyye yine bedeviyyete mahsus olan hüsn-i ahlâk ve mekârim-i evsâf ile gelip Roma'da birçok asırlardan beri istihsâl edilmiş bulunan terakiyât-ı medeniyyeye sahip olmuş ve bede-

viyyet ve medeniyyetin haiz olduğu iki türlü hasenâtın ictimâından meydana pek güzel bir hüsn-i mürekkeb çıkmıştır.

Vakıa Rum-ı Garbî kısmı dahi Anadolu cihetinden Arap ve Türk (Selçuk) akvâmının ve Rumeli cihetinden Bulgar vesaire kabâilinin istilâsıyla birçok yerleri elden çıkararak ve vüs'ati hemen İstanbul ve civarından ibaret kalarak kısm-ı garbî gibi şu'le-i şevketi bilkülliyye müntafî olmak derecesine gelmiş ise de akvâm-ı bedeviyye yalnız istilâ eyledikleri kadar memâlike ahlâk-ı hasene-i bedeviyyeyi neşrederek İstanbul ise zaten Roma İmparatorluğunun yekpareliği zamanında mertebe-i gãyete yaklaştırmış olduğu sû-i ahvâliyle kaldıktan maada bir kaç asır daha zaman mürûruyla ahvâl-i seyyie-i mezkûreyi mertebe-i gãyetin de öte tarafına îsâl edebilmiştir.

Sevdalısını imparatorluk makamına kadar is'âd edebilmek için kocasına kasdeden imparatoriçeler mi istersiniz? Kezâlik müntehabını bu belalı mevkie çıkarmak için o mevkiin varisi kendi ciğerpâresi evlâdını kurban eden imparatoriçe valideler mi istersiniz? Zevcesine malik olmak için kardeşine kasdeden biraderler mi istersiniz? Hasılı hayal ve tasavvura bile sığamayacak bir hal ki maâzallâh!

Salîbîler İstanbul'u fetheyledikleri zaman işbu sû-i ahvâle mümânaat göstermeye asla muktedir olmadılar ve olamazlar idi. Zira Avrupa'nın her tarafından gelen haşerât-ı merkûme vakıa Rûm-ı Garbî seyyiât-ı sâbıkasını tadil ve ıslâh etmiş olan babaların evlâdı idiyseler de mürûr-ı zaman ile bunların ahlâkı dahi fena halde bozulmuş olduğundan İstanbul'a geldikleri zaman buranın halini beş kat daha beter etmekten başka bir tesirleri görülmedi. Nasıl ki zikri sadedinde bulunduğumuz vaka bu keyfiyeti şerh ve izah edecektir.

Evvelden haber verelim ki işbu Süleyman Muslî serlevhalı hikâyemizin hemen her noktasının esası tarih üzerine mübtenî olduğu gibi ber-vech-i âtî hikâye edeceğimiz vak'a-i garîbenin esası da yine tarih üzerine mübtenî olup hikâye-nüvîsin vehim ve hayalinden ibaret değildir. Bu eserde muharririn hüner olarak arz etmeye çalıştığı bir şey var ise o da tasvir eylediği hikâyede vukûât-ı tarihiyyeyi mümkün mertebe bir hüsn-i rabıta ile yekdiğerine rapt edebilmekten ibarettir.

İşte Ortaköy tarafında vukûunu haber verdiğimiz sayd ve şikâr cemiyeti İstanbul'un ber-minvâl-i mesbûk malûmat-ı mücmeleden anlaşılabilecek olan hâli hengâmında vukûa gelmişti. Bir çok amele ve asker ta Ayasağa taraflarından doğru envâ-ı vuhûşu sürüp Ortaköy semtine sevk etmekte olsunlar, Ortaköy'de prensler, prensesler, şilahşörler, karı ve erkek bir hayli davetliler sanki bir düşman ordusunun vürûduna muntazır imişler gibi herkes halince silâh be-dest olarak hazır ve âmâde bulunurlar idi. Gayet süslü okları, mızrakları, teberleri, topuzları, kılıçları, kementleri, sapanları görmüş olsaydınız bu ordu-yı garîbin efrâdında olan ziynetle beraber bunların dahi ictimâını pek latif bulur idiniz.

Öte tarafta edilen gürültülerden, şamatalardan ürküp beri tarafa doğru gelen vuhûş meyânında tavşanlar, vürûduna intizar edilen düşman ordusunun pîşdârı veyahut keşşâf kolları imişler gibi en evvel zuhûr eylediler ise de biçareler gerideki gürültüye kulak vermekle beraber nasıl bir beliyye geldiğini görmek için başlarını da daima arkalarına doğru çevirmekten ön taraflarını teftişe muktedir olamazlar idi.

Düşmanın şu mukaddime-i cüyûşu baş gösterir göstermez nefîrlerin, boruların acı acı avazeleri sayd ve şikâr ordusunu ikaz eyledi.

Genç ve güzel prenseslere yaranmaya çalışan yine genç ve güzel zabitlerin o biçare tavşanlara karşı böbürlenerek ednâ-yı muvaffakıyetleri üzerine matmah-ı nazarları olan kadınlara mukabil göğüs germeleri bugünkü günde bile bir tiyatro sahası üzerinde tasvir ve irâe edilse mutlaka inbisâtınızı mucip olur.

Maahâzâ bu muharebe-i latîfede kadınlar dahi kahramanlık âsârı göstermek hususunda erkeklerden geri kalmamaya çalışırlar ve nazik elleriyle çekip attıkları okları hedeflerine yaklaştırabilmeğe kadar muvaffak olurlar idi.

Üçüncü Bap

Mevcut olan kadınların içinde bir tanesi sâirleri kadar ızhâr-ı şevk ve inbisât etmeyip güya orada kendisinin hiç bir işi yok imiş de oraya çarnaçar gelmiş gibi bir vaz' ve tavırda bulunması câlib-i nazar-ı dikkat olabilir idiyse de yalnız bir zabitten

maada herkes işiyle veyahut eşiyle meşgul olduğundan bu kadının haline dikkat edenler bulunmazdı. O zabitin dikkati ise mâbihi'l-iştigâli bu kadın olmasından neşet edeceği derkârdır.

Kadın yüksecek bir tepe üzerinde bulunarak nazar-ı dikkatini Ayasağa tarafından gelen hayvanâta değil yalnız sahilde taşlar arasında çalkanıp duran ufak bir sandala nasb eylemişti. Bir hayli müddet sandala baktıktan sonra bir aralık güya şikâr arkası sıra gidiyormuş gibi vaz'lar göstererek ve li-ecli't-tecessüs etrafı daima gözden geçirerek kalabalıktan ayrılmaya ve sahile doğru tebâüd etmeye başladı.

Kendi haline dikkatten hali kalmayan zabit kadının bu tebâüdünü kendisine sokulmaya ve yaranmaya vesile ittihaz ederek arkasına düşmüş ve ikisi birlikte bir hayli gittikten sonra kadına bayağı yaklaşmıştı. Kadın arka taraftan bir ayak sesi geldiğini işitince birdenbire arkasına dönüp baktı.

Hikâyenin şu noktasını bir ressâm-ı mâhir kalem-i maharetiyle tersîm ederse pek latif bir levha vücuda getirebileceğine şüphe etmeyiniz. Ol levhayı hayalinizin önüne getiriniz ki zemin Ortaköy tepeleridir. Lâkin gayet latif bir orman ile muhât olan tepeler. Bu tepelerin üzerinde yani nazar-ı temâşâ noktasından hayli uzakta süslü süslü prensler, prensesler ellerinde türlü türlü silâhlar olduğu halde ağaçlıklar arasından baş gösteren tavşanlara, karacalara karşı silâha davranmışlar. Bazıları fırlattıkları oku bir karacanın sinesine saplayabilmiş olduğundan dolayı gayet münbasıt. Ön tarafta, yani nokta-i nazarımıza en yakın bir yerde sahildeki sandal sahile bir beyaz dantela çeken köpüklü emvâc meyanında çalkanıyor. Lâkin şimdi sırası geldiği cihetle şunu da haber verelim ki yine sahilde bulunan büyücek kayaların arkasından iki tane mahûfü'ş-şekl adamların başları görünüyor. Kalabalıktan tebâüdle sahile doğru tekarrübünü haber verdiğimiz kadın yirmi üç, yirmi dört yaşlarında fidan gibi uzun boylu ve yine fidan gibi nahif endamlı, renkçe gayet beyaz ve fakat kim bilir ne türlü hissiyât-ı derûndan mütevellid bir hastalığın alâyiminden olmak üzere soluk beyaz ve gözler elâ ve fakat yine bu çehre ile mütenasip olmak üzere gayet baygın elâ. Saçlar açıkça kumral bir renkte olup giydiği elbise dahi sâir mükellef giyinmiş kadınlara nisbetle gayet sadedir. Elinde bir zarif yay ve boynunda yine zarif ok kesesi içinde ucu temrenli oklar görünür. Kadın

arka taraftan gelen sese doğru teveccüh etmiş ve kendisine tekarrüb eden orta boylu, etine dolgun, geniş omuzlu, ince belli, kara kaşlı ve iri kara gözlü, pırasa bıyıklı (Ah! Üdebamız şu tabiri değiştirseler pek isabet etmiş olurlardı. Zira bıyığın pırasaya teşbihinden hiç bir letâfet çıkmıyor.) gerçekten insan güzeli ve tepeden tırnağa kadar pür-silâh olan zabiti görmüş idiyse de te'sîr-i aşkı yüreğinde yer etmiş olan zatın bu zat olmadığı kadının çehresinde âşıkını gören âşıkaya mahsus bulunan tavr-ı inbisât olmayıp, bilâkis menfûr bir adamın tekarrübünden hasıl olan gazap emareleri görülür. Buna mukabil zabitin tavrı gayet müsterhimâne olacağı derkârdır.

Nasıl? Allah için söyleyiniz, bu levhayı beğendiniz ya?

Kadın levha tarifinde dahi zikreylediğimiz vechile zabiti görünce ber-vech-i âtî istîzâh-ı emeline müsâraat eyledi:

Kadın: -Ne istiyorsunuz Pol? Arkama niye düştünüz?

Zabit: -Ah! Gözüm nûru Margerit! Şu tenhalıktan istifade etmek tarîkini arıyorum. Derd-i derûnumdan size iki kelimecik söylemek için bundan münasip bir vakit bulamayacağımı hesap ediyorum.

Kadın: -O ne demek? Huzurumda böyle bir tefevvühte bulunabilmek cesaretini nereden alıyorsunuz? Ben size hiç bir hal ve vaz'ımla böyle bir ümit, böyle bir cesaret verdim mi?

Zabit: -Hayır Margerit! Bana çîn-i cebînden başka hiç bir şey göstermediniz. Ben bu cesareti gönlümün icbârıyla kendim alıyorum.

Margerit: -Gayret-i merdânesi olan bir erkek tünd çehre gördüğü kadına hiç bir vakitte böyle zilletle muamele etmemelidir.

Zabit: -Ah benim perî-peyker Margerit'im! Gönlümü en ziyade istilâ eden şey o tünd çehre, o nazar-ı gazabnâk değil midir?

Margerit: -Efendi, efendi! Siz bu lakırdıları gidiniz de yukarıda bu misillü lakırdılardan hoşlanan sair prenseslere söyleyiniz. Bence bunların hiç birisi bir akça etmez. Rica ederim, beni kendi halime bırakınız.

Zabit: -Uğrunuzda fedâ-yı can için bir emir verecek olsanız billâhi şu anda icrasına hazırım. Âlemde kabul ve icrasına muk-

tedir olamayacağım bir emriniz varsa o da buradan savuşmaklığım hakkında verdiğiniz şu emirdir. Buna zinhar muktedir olamayacağımı katiyen arz ederim.

Margerit: -Allah Allah! Eğer müsaade ederseniz şunu da söyleyeyim ki muâşaka derken adeta edepsizlik derecesine varıyorsunuz. Bazı iktizâ-yı tabiî ile tenhalık arayan bir kadının arkasından ayrılmamaya çalışmak edepsizlikten başka hiç bir şeye haml olunamaz.

Kadının şu son lakırdısı üzerine zabite fena halde bir hicap gelerek gerisi geriye avdet eyledi. Bu aralık tepe üzerinden diğer bir zabit kendisine nida ile imparator cenaplarının kendisini çağırdığını haber vermesiyle bu emre sür'at-i itaati vacip görüp hemen kadından uzaklandı gitti.

Zabitin Margerit tesmiye eylediği kadın oralarda aşağıya yukarıya biraz daha gezinerek kendisini cemiyet halkına lâyıkıyla unutturduğunu hükmeyledikten sonra bi-aynihî şikârının arkasından koşan avcının sürat ve telaşı gibi bir sürat ve telaş ile sahile kadar koştu geldi. Taş arkasında gizli bulunan haydut kıyafetli iki herife kendisini teslim eyledi. Bunlar bir kocaman şapka ve bir geniş manto çıkarıp Margerit'e giydirdiler. Sandal sahile karın karına yanaşamamış olduğundan iki herifin birisi kadını kucaklayıp sandalın kıç tarafına bindirdi. Diğeri ise yelkeni fora ve sandalı avora etti. Oldukça şiddetlice esen poyraz rüzgarının şişirdiği yelken sandalı Marmara'ya doğru cirit gibi bir süratle sevk etmeye başladı.

Görüyorsunuz ki tepeler üzerinde sayd ve şikâr ile meşgûl olan cemaat bu hal ve hareketten asla haber alamadılar. Ta akşam üzeri İstanbul'a avdetleri esnasında Margerit'in cemiyet meyânında mevcut olmadığı anlaşılıp pek çok arandı tarandıysa da kimse izini bile bulamadı. Vakıa bir dereceye kadar bu tebâüdden Margerit'in Pol tesmiye eylediği zabitin haberi vardı. Ancak zabit kendisinde olan malûmatı ortaya çıkarmaya muktedir olamadı. Şayet kendisine bir mesuliyet terettüb eder diye korktu. Nihayet ormanları güzelce aramak üzere adamlar bırakarak cemiyet halkı avdet eylediler. Fakat bıraktıkları adamlar ormanda kimi bulacaklar? Nihayet bir kaç gün aradıktan taradıktan sonra onlar dahi avdet ettiler. "Gaybûbet etmiş.

Bulunamamış." sözü ol bâbda edilen telâşların hâtimesi oldu gitti.

Bakılsa böyle haydut kıyafetli heriflerden manto ve şapka alarak Margerit'in kendi ihtiyarıyla sandala girmiş olmasından işin evvelden müretteb olmasına hüküm verilir. Şu kadar var ki çend gün sonra bir miskin rahip saray-ı imparatorîye bir sandık getirip ehemmiyyet-i mahsûsa ile imparatora takdim eyledikte sandık açılıp da içinden bir insan burnu ve bir çift dudak ve bir de mektup zuhûr etmesi ve mektup da "İşte seni öpen dudaklarla koklayan burnu yine gönderdim." kelimâtı muharrer ve Şövalye Leon di Burkinyon imzasıyla mümzâ bulunması bu hal üzerine imparatorun çıldırmış gibi bir suretle yerinden fırlayarak tacını ve tahtını henüz sabî bulunan oğluna terk ile bakıyye-i ömrünü Roma'da geçirmek üzere yola çıkarak, fakat esnâ-yı râhda kahrından vefat etmesi böyle karının ihtiyarıyla evvelce tertib edildiğine hüküm verebilmiş olduğumuz işin içinde daha neler bulunduğunu dahi işrâb eyler.

Bu fıkra hayâlât-ı şâirâne nev'inden değildir. Tarihte, olduğu gibi mukayyettir. Ancak meselenin tafsilatına dair yine tarihin verdiği malûmat bir hikâye-nüvis nazarında matlûb olan izahâtı müfîd olamadığından ol bâbda hikâye-nüvislik sanatının yardımıyla bir takım tafsilât itâsına mecburiyetimiz derkârdır.

Dördüncü Bap

Margerit dediğimiz işbu prenses an-asıl Avrupa kibâr-zâdegânından olarak ehl-i salîbin arâzî-i mukaddeseyi fetih ve orada bir Hristiyan hükümeti teşkil eyledikleri vakit Yafa'ya gelmiş yerleşmiş idi. Arâzî-i mezkûre fatihleri bulunan şövalye zâdelerinden Leon di Burkinyon nam asilzâde dahi âbâ ve ecdâdı tarîkine sülûk ile şövalye yazıldıkta kendisine "dam" ittihaz etmek ve muharebât-ı vâkıada kendi ismini yâd ile rûh-ı aşkından istimdâd eylemek için bir kız aradığı sırada mezbûre Margerit'i bulur. Hüsn ve cemâlini ve terbiye ve tavrındaki kemâlini matlûbuna muvafık bularak günden güne teveccühünü arttırır.

Leon di Burkinyon pek büyük bir familyaya mensup oluğu halde Margerit'in familyası asilzadelikçe kendisine küfüv olabilecek bir derecede değil idiyse de cemâl ve kemâlde vefret bir kız

için hemen asilzâdelikten daha mukaddem görülebilecek bir meziyet olmağla Leon di Burkinyon bu kıza olan aşkını kendisine şeyn değil, şan addettiği gibi kız dahi bu kadar asilzâde bir zatın kendisine arz eylediği muhabbeti kabul etmeyi faydadan hâlî görmemiştir.

Burada Margerit'in Leon di Burkinyon'a muhabbeti olduğunu haber vermemiş bulunduğumuza dikkat isteriz. Böyle derece-i küfviyyetleri pek nispetsiz olan izdivaçlarda muhabbet rütbece a'zam olanda aranıp küçük olanda ise muhabbetten ziyade menfaatperestlik aranmak hemen tabiiyyâttan gibi bir şeydir.

Leon di Burkinyon Margerit için familyası halkından aldığı va'd-i kavî üzerine her ne zaman istemiş olsa nâil-i emel olabileceğine şüphe bile etmeyerek memnûnen ve müsterihan vakit geçirmekte olsun, diğer tarafta İstanbul Latin imparatoru bulunan Rober di Kortney teehhül etmeye başlayıp da arz ve ta'dâd olunan yüzlerce kızlardan hiç birisini beğenmediği sırada ta Yafa'daki Margerit'in dahi hüsnünü kendisine pek büyük mübalâğa ile medh ederler.

İmparator bu! Güçlük mü var?! Bâhusus o zamanın imparatorları! Margerit'in hüsnüne dair edilen medâyihdeki mübâlagât imparator cenaplarının merakını arttırarak Yafa'ya bir tahrîrât istârıyla Margerit'i familyasıyla beraber İstanbul'a davet eyler.

Bunlar davetin esbâb-ı mûcibesini bilmedikleri cihetle gah ümîd-bahş-ı hayâlât ile memnun ve gah sâlib-i ümîd olacak evham ile mahzun olarak İstanbul'a kadar gelirler.

Rober di Kortney kızı ilk defa olarak gördükte hakkında edilen medâyihin azlığına kanaat edilmesi lâzım gelecek bir nazar-ı hüsn-i kabul ile telakkî eylediği cihetle derhal teklîf-i izdivâca müsâraat gösterir.

Zaten ciddi bir alâka ve muhabbet kızı hiç bir tarafa bağlamamış ve koca imparatorun zevcesi yani Şark imparatorluğunun imparatoriçesi olmak şerefi baş gösterdiği zaman ise Leon di Burkinyon'un kendisinde olan hevesi büsbütün tesirsiz kalacağı derkâr bulunmuş olduğundan kız dahi imparatorun uzattığı dest-i izdivâcı eline alarak rûy-ı kabûlde bulunur. Amma dikkat etmeli ki bu mesele içinde dahi bir muhabbet-i mahsûsası yoktur. Kız mahzâ ikbâlperestlik hissinin icâbâtına tevfîk-i hareket ediyor.

Şövalye Leon di Burkinyon'un bu işi haber aldığı zaman ne kadar dilhûn olmuş bulunacağı mülâhazaya muhtaç kalır. Zira mûmâ ileyhin Margerit'e olan muhabbeti muâmelât-ı sâireye kıyas kabul etmeyip muhafazası uğurunda erbabına her fedâkârlığı kabul ettirecek hislerden idi. Binaenaleyh Şövalye Leon di Burkinyon'un aklı başından gitti. Cihan nazarında zindan kesildi. "Ne olursa olsun, intikamımdan vazgeçemem. Sonra ben akran ve emsâlime ne yüzle bakarım? Bunlar bana ne demezler?! Ne deseler haklı olmazlar?! Muhârebâtın tamam can alıp, can verdiği müşkil dakikalarda ismini yâd ve kudsiyyet-i aşkından istimdâd eylediğim mahbûbemin âgûş-ı ağyâra düşmesi üzerine hiç bir şey olmamış gibi sükût eder kalır isem hakikaten alçaklar zümresine dahil olurum. İntikamımı almalıyım. Ben intikamımı almalıyım, âlem dahi bizden ibret almalıdır." dedi ve bu ibret-i âşıkâne üzerine kalktı, tebdîl-i kıyafetle İstanbul'a kadar geldi.

Haber verelim ki hâlâ tarihin verdiği haberi naklediyoruz. Henüz kendiliğimizden bir gûne izâhâta girişmedik. Zira daha tarihin rivâyâtını bitirmedik. Hâlâ biraz dahası var:

Şövalye Leon di Burkinyon İstanbul'a geldiği zaman bâdî-i emrde bizzat İmparator Rober di Kortney'den intikam almayı düşünmüş idi. Ancak bir mülâhaza-i muhikka bu kararını tebdil ettirdi. Kendi kendisine dedi ki: "İmparatorun ne kabahati var? Bu adam mahzâ kendi hazz-ı mahsûsunu istîfâ etmeyi istedi. Ona çalıştı. Muvaffak dahi oldu. Benim aşkıma riayet imparatorun vazifesi değildi. Bu suret Margerit'in vazifesi idi. Benim arz ettiğim muhabbete rûy-ı kabûl gösterdiği ve bana sadakat ve sebat vaad eylediği halde imparator tarafından edilen imparatoriçelik teklifine red ile mukabelede bulunmalıydı. Rûy-ı rızâ ve muvafakat göstermemiş olsa idi, Rober di Kortney onu cebren firâş-ı izdivâcına sokamaz idi ya? Kabahat Margerit'indir. Margerit'in... İntikamımı ondan almalıyım. Ben de Leon di Burkinyon isem bu intikamımı bırakmam, alırım."

İşte bu mütalaa ve karar üzerinedir ki Şövalye Leon di Burkinyon nazar-ı intikamını yalnız Margerit'e dikti.

Yukarıki bâbın nihayetinde gösterildiği vechile papazın getirmiş olduğu sandık içinden zuhur eden burun ile dudaklar Margerit'in burun ve dudakları olup Şövalye Leon di Burkinyon'un

sikkîn-i intikamıyla kesilip gönderilmiş olduğuna şüpheniz kalmadı ya? Zira zuhur eden mektubun imzası Leon di Burkinyon olması buna delalet eder.

İşte tarihin verdiği malûmatın hülâsası budur. Meselenin bîtarafâne muhâkemesine girişir isek Şövalye Leon di Burkinyon'u bu suret-i intikamda mazur dahi görebiliriz. Ancak biz yukarıki bâbda Margerit'in kalabalıktan ayrılarak deniz kenarındaki kayalar arkasında bulunan haydutlardan kocaman şapka ve siyah ve geniş mantoyu kendi eliyle alması ve sandala dahi kendi ihtiyarıyla binmesi delâletiyle bu işin evvelden müretteb bir iş olduğunu ve bunda Margerit'in dahi reyi munzam bulunduğunu hükmeylemiş idik. Elbette bu hükümde hakkımız vardır. Zira Margerit'i kaçırmak için kendisine hiç bir türlü cebir ve şiddet gösterilmemiştir. Öyleyse ne hikmete mebnîdir ki Margerit burnu ve dudakları kesilmek gibi bir felâket-i azîmeye kendi ihtiyarıyla kendisini duçar eylesin?

İşte tarihin izâhâtını veremediği yer burasıdır. Vukûât-ı tarihiyyeye müstenid bulunan hikâyâtta bu misillü şayan-ı îzâh olan nukât-ı mühimme hakkında icap eden tafsilâtı vermek dahi hikâye-nüvise ait ve râci' olan bir vazifedir. Binâen alâ-zâlik şu vazifemizi ifaya müsâraat edelim.

Beşinci Bap

İmparatoriçe Margerit'in gönlü Şövalye Leon di Burkinyon'a bağlanmamış olduğu gibi İmparator Rober di Kortney'e dahi irtibat eylememiş olduğunu yerlerinde haber vermiş idik. Ancak mâlûmdur ki gönül denilen şey bir yere bağlanmaksızın edemeyip behemehal herkesin gönlünde bir arslan yatacaktır. Hele Rum-ı Şarkî imparatorluğunun bast ve tevsî' eylemiş olduğu isti'dâd-ı âşıkâne üzerine Bizans sarayında zevk ve sefahete daha ne cihetlerle vüs'at ve revaç vermekten başka hiç bir şey düşünmemekte bulunan prens ve prenseslerin hiç bir vakite gönül eğlencesiz kalmadıkları malûmat-ı yakîniyye-i tarîhiyyedendir.

Bunlar meyânında Margerit bir kaç vakit yeni gelinlik icâbâtından olarak gönlünü zapt eylemiş ise de emsâlinden ettiği imtisâl kendisini gönlüne ait umûrda dahi serbest olmaklığa sevk

eylediği gibi kocası bulunan İmparator Rober di Kortney pek de kendi muhabbetiyle biliktifâ kanaat etmediğini ve Rozali namında bir dam dönorun (saray hizmetine memur kibar kadın) imparatorla pek lâubâliyâne görüşüp, adeta işvebâzâne muamelede bulunduğunu hissedince "Kendi halinde yaşayacak bir budala yalnız ben mi kalmışım? Ben de kendimi eğlendirmenin yolunu düşünmeliyim. Ben de gencim, gençliğimin hakkını vermeliyim." sözünü zihninden geçirip mucibince harekete karar dahi vermişti.

Şu halde Margerit'in gönlü çiçekten çiçeğe konan ve fakat aradığını hiç birisinde bulamayıp, her konduğu çiçekten yine derhal kalkan kelebek gibi gözü önünde bulunan genç ve süslü, nazik, terbiyeli adamları birer birer dolaşmaya başladı. Kimisinin pek küçük rütbede bulunması ve kimisinin ol kadar şayan-ı itimad adamlardan olmaması bunlardan birisinde karar kılamamasını intâc eyler idi. Hatta sayd ve şikâr mahallinde arkasına düşen ve Margerit tarafından Pol tesmiye olunan zabit bu aralık imparatoriçenin celb-i kulûb için kimseden dirîğ etmemekte bulunduğu şeker-handeler üzerine aklını çilesinden çıkarmış ise de merkûmun sâlifü'z-zikr Rozali'ye dahi pek münbasitâne muamelede bulunması Margerit'in kendisine kemaliyle itimad edememesini müstelzim olmuştur.

Nihayet sarayın sır kâtiplerinden Teodor isminde bir zat pek şair, pek mütefennin, pek hüsn-i ahlâklı, pek kendi halinde ve bilhassa âşüftegân-ı zamandan mütevakkî görünmekle Margerit kendisine yar olabilecek yalnız bu zatı hükmeyledi ve mâ-fi'z-zamîrini dahi ancak Teodor'a açabildi.

Sırrının suret-i ızhârı pek tuhaf olduğundan bir kaç kelimecikle izah etmeyi münasip gördük:

Kâtib-i mûmâ ileyhi imparatoriçeliğe mahsus olan ulüvv-i vakâr ve belki teazzum ve istikbâr suretiyle bir kaç defa taltîf eyledikten ve binaenaleyh Teodor'u ehass-ı bendegânı mertebesine çıkardıktan sonra bir gün latîfe yüzünden şöyle bir söze başladı:

Margerit: -Sizi her ne vakit çağırtsam, giden adam sizi elinizde bir kitap olarak mütalaa üzerinde bulur.

Teodor: -Ya ne halde bulmasını istersiniz efendim?

Margerit: -Mütalaa fena değildir. Muradım onu fena gös-

termek değil. Fakat sâir emsâliniz siz hâlde olmadığından...

Teodor: -Sâir emsâlimin ne halde bulunduklarına dikkat bile etmedim efendim.

Margerit: -Onlar ekseriya yumruklarını çenelerine dayamış, dalgın bir halde bulunurlar ve kendilerini davete gidenler seslendikleri zaman birden bire toplanamayıp sanki gaflet denizinden çıkıyorlarmış gibi gayet ağırlıkla kıyam ederler.

Teodor: -Kim bilir ne mütalaaları vardır efendim? Kim bilir zihinleri ne mühim işlerle meşgûldür?

Margerit: -Vakıa zihinleri pek mühim işlerle meşgûldür. Hangi mühim işlerle meşgûl olduklarını da bilirim.

Teodor: -Hangi mühim işlerle meşgûl olduklarını sormaya salâhiyetim olsa sorardım.

Margerit: -Salâhiyetiniz vardır. Hatta ben sormanızı bile isterim. Onlar gibi genç ve mütecessis yürekli, süslü adamların meşgul oldukları işler kendilerini prenseslere, dam dönorlara beğendirebilmek meselesinden başka ne olabilir?

Teodor: -Öyleyse efendim, benim onlara benzeyememekliğimde mazeretim olduğunu teslim edersiniz.

Margerit: -Evet! Çünkü siz kadınları şayan-ı perestiş bir mahluk olmak üzere telakki etmezsiniz. Onlara daima istiğnâ gösterirsiniz. Bu da galiba feylesofluktan ileri gelir.

Teodor: -Estağfurullah efendim!.. Bendeniz bunun aksini mütalaa ederim. Meşgûliyyet-i muhibbânede bulunanlar için evvela genç dediniz. Bir kere bendeniz genç değilim. Otuz beş yaşımı geçtim. Kırka yaklaşıyorum. Saniyen süslü dediniz. Bendenizde o da yok. Hüsnüm yok, cemâlim yok, letâfetim yok. Hanımlar benim nemi beğensinler? İşte şu özürlerimi görerek haddimi biliyorum.

Margerit: -Ne kadar yanlış mütalaa! Otuz yaşından aşağı bulunan adam bazı meyvaların körpesi olduğu gibi insanların körpesi addolunurlar. Vakıa bazıları bunlara pek ziyade rağbet ederler. Ancak kemâlât-pesend olanlar her şeyi mertebe-i kemâlinde severler. Süs ârızî bir şeydir. Haricîdir. Her vücut ile kâim olabilir. Hüsne, cemâle gelince böyle muayyen ve muhakkak olmayan bir şey mevki-i bahse çekilemez. Mesela pek güzel bir

adam olur da bana pek çirkin görünebilir. Zarafet cihetine gelince sizin zarafetiniz cümlesine galip olduğu halde mücerret tevazu ve hazm-ı nefs ile bunu inkâr ediyorsunuz. Eğer etrafınızı aramış taramış olsanız kendinizde sevilmeyi mâni özür olmak üzere bulduğunuz halleri tamamıyla sizi sevmeyi mucib hasenâttan olmak üzere görür ve hükmeder kadınlar dahi olduğunu bulabilirsiniz.

İmparatoriçenin bu ihtarı üzerine Teodor kendisinin her kubhunu hüsn olmak üzere telakki edecek kadının kim olduğunu beş on günler aradıktan sonra bunun yine imparatoriçeden başka kimse olmadığını hükmeylemiş ve bu hükmünü imparatoriçenin kendisine dahi tasdik ettirerek rabıta-i muhabbet ve sadakati işte bu suretle rapteylemiştir.

Maahâzâ Teodor'un kendi ahvâline dair söylediği sözler yanlış değildi. Yalnız zarafetten mahrumiyetine dair vukû bulan ifadesi nefsine bir iftira idi. Zira gençliği, nezâfeti, hüsnü pek mutavassıt addolunabilecek bir halde olup, fakat zarafeti her halde ve bilvücûh fâiku'l-akrân idi.

Bunlar bâzâr-ı muâşaka ve muvânesenin ahz u i'tâsını ol kadar gizli bir surette yürütürler ve mercimeklerini ol kadar gizli ve mestûr olarak fırına verirler idi ki saray içinde yalnız imparator Rober di Kortney ile pek lâubâliyâne muamelesi olduğunu yukarıda haber verdiğimiz Rozali nam dam dönordan maada hiç kimse bunların sırrına vakıf olamamıştı. Mezbûrenin emeli imparatordan ibaret olduğu cihetle bakılsa imparatoriçenin ahz u i'tâsına asla ilişik etmemek lâzım gelir. Ancak kendisinin imparator hakkında olan emeli yalnız gönlüne malik olmaktan ibaret olmayıp imparatoriçelik tacını tetevvüc etmek dahi bu emelin içinde dahil bulunduğundan Margerit'in muamelesi kendisince ilişik edilmeyecek muamelelerden değil bilâkis arkasını bırakmayıp parmağına dolaması lâzım gelecek umûrdan idi. Zira Rozali imparatorun henüz yüreğine de malik değildi. Rober di Kortney Margerit'i pek ziyade beğenmiş ve gerçekten sevmiş olduğundan ve bâhusus henüz bu perî-peykerden bıkıp usanacak kadar vakit dahi geçmemiş bulunduğundan Rozali'nin celb-i kalb için gösterdiği oynaklıklara yalnız bir inbisât ile mukabele edip yoksa mezbûreye cidden ümit verecek ne bir fiil ve harekette bulunmuş ve ne de bir söz söylemiştir.

Rozali içini yakıp yıkan nice emellerin husûlü emrinde müracaat etmedik tedbir bırakmadığı sırada ta mağrib-zemînden yeni gelmiş olduğu kendisine haber verilen bir Yahudi sihirbaza kadar müracaatla istimdad eyledi. Yahudinin bazı tedâbîr-i mütekaddimesi hüsn-i muvaffakiyet eseri gösterip mesela merkûmun tütsülemiş olduğu bir şişe şarabı içtiği akşam imparatorun Rozali'ye olan iltifatı daha başkaca olduğundan ve sözün doğrusu iltifat hep eski derecesinde iken Rozali'ye daha başkaca gibi göründüğünden artık karının sihirbaza olan emniyet ve itimadı derece-i gâyeye kadar artmış ve merkûmu her sırrına mahrem eylemiş idi.

Epeyce zamanlar imparatoru sihir ile teshîr etmeye çalışıp da bir semere hasıl olamaması Rozali'nin canını sıkmaya başlaması üzerine sihirbaz Yahudi bazı adamlara sihirin kuvveti tamamıyla tesir etmediğinden bahisle o halde nâil-i emel olmak için tarîk-i hileye sapmak lâzım geleceğini ihtar eyledi. Derdi için derman arayanların hemen her ihtara rûy-ı muvâfakat gösterecekleri derkârdır. Rozali dahi rakib ölsün de ne yüzden ölürse ölsün fikriyle Yahudi'nin reyini tasvip ederek ba'demâ nâil-i emel olmayı temin edecek bir hile tarîki düşünmeye başladı.

Altıncı Bap

Beş on günler yapılacak olan hileye bir suret ve karar vermeye çalıştığı halde hatıra gelen şeylerin herbirisinde bir başka suretle mahzur görülmüş olması Rozali'yi hayliden hayli üzmüş bulunmasıyla Yahudi'nin en sonra bulmuş olduğu hile matlûba tamamıyla muvafık zuhur ettiğini görünce hasıl olan memnuniyeti evvelki üzüntülerini bilkülliye unutturmuş idi. Yahudi demişti ki:

"İmparatoriçeyi kündeden atmak için en evvel sevgilisi olan sır kâtibi Teodor'u tekerlemek lâzımdır. Evvela o tekerlendikten sonra arkası sıra Margerit kendi kendisine tekerlenir gider. Bunun için pek âlâ bir yol buldum. Rûm-ı Şarkî tarihinde kocasını izâle ederek, sevgilisini imparatorluk makamına çıkarmış olan imparatoriçeler nadir değildir. Burası imparator hazretlerine de malûmdur. Şimdi imparatorun kulağına koyalım ki Margerit sır kâtibi Teodor'u sevdiğinden zât-ı imparatorîlerini bilizâle onun

makamına sevgilisini ikâme etmek kararındadır. Eğer şu söz imparatoru iknâa kifayet eder de tesirâtını dahi tamamıyla gösterirse ikisi bir anda giderler. Tesirâtını bu suretle bittamam göstermezse mutlaka sır kâtibi burada kalmaz. Ondan sonra Margerit'e bir çare bulmayı bana havale ediniz."

Filhakika Rûm-ı Şarkî İmparatorluğu'nda böyle imparatora hıyanet etmiş imparatoriçeler ve imparatoriçelere hıyanet etmiş imparatorlar nadir olmadığından saray-ı imparatorîde hiç bir vakit, hiç bir suretle kardeşin kardeşe emniyet edemediği bir zaman içinde Yahudi'nin kurmuş olduğu şu tertip tesirât-ı külliyyeden hâlî kalmayacağı derkârdır. Binâen alâzâlik Margerit bu tedbiri kuvveden fiile çıkarmak hususunda bir dakika teahhuru tecvîz etmedi. Hem de Yahudi'nin tavsiyesi mucibince Margerit ile Teodor'a isnat edilen cünhayı imparatora birdenbire arz etmeyerek evvela imparatoriçenin Teodor'a pek fevkalâde teveccühü ve biraz sonra bu teveccühün aşk ve muhabbet derecesinde olduğu ve daha sonra Margerit'in imparatordan nefret eylediği ve nihayet âşık ile âşıkanın hayat-ı imparatorîyi tehlikede bırakacak tedâbîr-i mel'ûnânede bulundukları haber verilmek suretiyle işe başlandı.

Eğer imparatorun Margerit'e bir muhabbet-i fevkalâdesi bulunmasa ve zevcesinin dahi kendisine sıdk-ı muhabbetinden emin olmasa idi, söylenen sözler üzerine derhal kanaat-ı kâmile ile icab eden halin icrasına müsaraat eyleyeceği derkâr idi. Ancak karısına olan muhabbet-i fevkalâdesinin icabıyla söylenen sözlere tamamıyla havâle-i sem'-i kabûl etmediğinden yine Yahudi'nin dahi inzimâm-ı reyiyle keyfiyeti fiilen isbata karar verdiler.

Bu karar üzerine Rozali, sır kâtibi Margerit dairesine bermutâd fırsat-yâb-ı duhûl olduğu bir gece keyfiyeti imparatora arz ederek ve elinden tutarak getirdi, Margerit'in kapısı arkasından daire-i mahremiyyeti dahilini seyr ile beraber söylenen sözleri dahi dinletti. Âşık ve âşıkanın niyâz u nâzdan ibaret sözleriyle bu sözlerin icâbât-ı fi'liyyesinden olan teâtî-i bûse ve musâfaha gibi ahvâl imparatora verilen malûmatın sıdkına dâl olmağla biçare imparatorun aklı başından giderek hemen kapıyı bir tekme ile açmak ve içeriye girerek ne yapacak ise yapmak suretlerine müsaraati vacip gördüyse de Margerit hakkında olan

pek fevkalâde muhabbeti bu kararını o anda icraya mümânaat eyleyerek iktizâ-yı hâlin icrasını âtîye bitta'lîk kemâl-i ye's ve gazapla kendi dairesine geldi. Rozali ise bu dereceye kadar becerilmiş olan işi bir kat daha takviye için asla vakit kaybetmedi.

Rozali -Nasıl efendim? Gözünüzle gördünüz, kulağınızla işittiniz mi?

İmparator -Evet amma, sevgili Margerit'imin bunda bir sun'u yoktur. Bu kadar zaman kadıncağızın ahvâlini tetkik ettim. İffeti hilâfında zerre kadar bir hareketini görmedim.

Rozali -Bu akşam gördünüz ya!

İmparator -Evet! Fakat dedim ya, kabahat Margerit'te değildir. O sinsi Teodor kim bilir nasıl şeytanetkârâne iğfâlât ile biçareyi yoldan çıkarmıştır.

Rozali -Ah efendim! Hâlâ emniyet edemeyecek misiniz? Hâlâ cariyenizin sıdk u hulûsundan emin olamayacak mısınız?

İmparator -Size emniyetim var. Ancak Margerit'e de emniyetim vardır. Vakıa şimdiye kadar Margerit'in iffeti üzerine yemin ederdim. Şimdi ise nazarımda bu kudsiyeti kalmadı. Ancak Teodor gibi bir şeytan kendisini iğfâl ederse kadıncağız mazur görülmelidir. Hem iffet hususunda bu kayıtsızlık imparatoriçeler için âdet yerine geçmiştir. Vakıa yüreğim yanar. Ancak haber verdiğiniz tehlikeleri men için yalnız Teodor'u sarayımdan çıkarmak kifayet eder.

Rozali -İmparatorlar için şefkat ve merhamet lâzım ise de merhametin bu derecesi de fazladır, ifrattır, zannederim. Teodor'u yalnız saraydan çıkarmakla iktifâ...

İmparator -Ben yapacağımı bilirim. İmparatorlar için asla lâzım olmayan bir şey varsa o da aceledir. Bu misilü nazik işlerde asla acele etmek lâzım gelmez.

Vakıa imparator acele etmemek lüzûmunu kendisi itiraf eylediyse de Margerit'e olan aşkı bu bâbda teennînin hükmünü bilkülliye unutturdu. Bazı kere şiddet-i gazabı Margerit'in dahi kahredilmesini re'y eylerdi. Her halde aşkında olan şiddet, gazabında olan şiddete galebe ederek sır kâtibi Teodor'un adalardan birisine nefyiyle iktifâyı re'y eyledi ve bu re'y üzerine verdiği emir derhal icra olundu.

Demek oluyor ki sihirbaz Yahudi'nin keşfiyâtı pek muvafık çıktı. Hatta sır kâtibi Teodor tekerlendikten sonra Margerit'in dahi kendi kendisine tekerleneceği hakkındaki keşif ve tahmini bile doğru çıkmıştır. Zira biçare Margerit kocası imparator nazarında çehre-i iffetinin kararması teellümünden ziyade sevgili Teodor'un nefyi ve teb'îdiyle lezzet-i muvânesetinden mahrum kalması suretinin ıztırâbât-ı maddiyye ve ma'neviyyesine takat getirememeğe başladı. Bu ise âşıkının duçar olduğu helâk uçurumuna kendi ihtiyarıyla kendisini dahi fırlatıp atmak arzusunda bulunduğunu işrâb eyler idi.

Sihirbaz Yahudi bu keyfiyetin farkında olur olmaz ol bâbdaki tedâbîrini düşünmeğe başladı. Bazı hariçten kendi kendisine gelen tesadüflerin dahi inzimâmıyla bu tedbiri bulmakta sukûbet görmedi. Teodor'un menfî olduğu adada muhafazasına memur bulunan zabitlerden birisi olmak üzere tedarik edilen vasıta Margerit'i hafiyyen görüp kendilerini birleştirmeye muktedir olabilecek bir adam varsa o da sihirbaz Yahudi olabileceğine dair Teodor tarafından bir haber getirdi. Teodor'un menfâsında pek rahat yaşayıp her istediği zaman firara muktedir olduğu ve bunun için bir âlâ Venedik gemisinin hazır ve âmâde bulunduğu ve dünyada saadet olmak üzere yalnız bir şey tanımış ise o da Margerit ile birlikte ömür sürmek maddesi olup, bu suret-i maîşetlerini bir kat daha mesut etmeye muktezî olan servet dahi kendisinde mevcut idügi ve şu halde sihirbaz Yahudi ile bilmüzâkere bir kolayını bularak savuşmaktan başka yapılacak iş olmadığı ve Yahudi'ye biraz ziyadece para verilir ise bu bâbda dirîğ-i himmet etmeyeceği dahi Teodor tarafından gelen yani getirtilen haberler cümlesinde dahil idi.

Yahudi'nin kullandığı ustalığın derecesine dikkat buyuruluyor mu? Herif kündeden atılması matlûb olan biçare Margerit'e kendisi müracaat etmeye tenezzül bile etmiyor. Margerit'i bilâkis kendisine müracaat etmeye mecbur eyliyor. Bu tedbirde Yahudi muvaffak dahi olmasın mı? Denize düşenler yılana sarıldıkları gibi deryâ-yı ye's ü nevmîdîye düşenler dahi bir Yahudi sihirbaza sarılırlar ise çok görülmemelidir.

Biçare imparatoriçe Yahudi'ye bilmürâcaa halini arz eyledikde Yahudi "Bu kadar mühim bir işe ben nasıl cesaret edebilirim? Siz buradan gaybûbet eyledikten sonra beni ne yapmaz-

lar?" yollu bir hayli nazlarla mükâfat-ı mev'ûdenin miktarını arttırdıktan sonra bundan mukaddem gördüğümüz vechile Ortaköy sayd u şikârında imparoriçeyi sevgilisi yanına kaçırabilmek suretini göze aldırarak yine orada görmüş olduğunuz suretle kaçırmıştır.

İşte bu sebebe mebnîdir ki imparatoriçe kayaların arkasında gizli olan adamlardan şapka ve mantoyu ihtiyarıyla alarak ve sandala rızasıyla binerek Marmara'ya doğru yelken açtırıp firar eylemiştir.

İyi ama bu işin içinde Şövalye Leon di Burkinyon'un sâika-ı sevdâ-yı intikam ile hiç bir iş yaptığı görülmedi. Yalnız işin en sonunda Margerit'in burnuyla dudakları ve Şövalyenin mektubu geldiği görüdüyse de bu sârı nasıl ve ne suretle almış olduğu anlaşılamadı.

Evet! Bir hikâye içindeki esrar katmerlerinin cümlesi bir anda kalkar ve hakâyık-ı ahvâl yek nazarda görülürse o hikâyenin lezzeti mi kalır? Hikâye-nüvislik sanatında hüner addolunan şey esrâr perdelerinin birer birer inkişâfıyla erbâb-ı mütalâanın alacakları lezzetlerin daima teceddüt ve takviye edilmesinden ibarettir. Bu tertip ile kaleme alınan hikâyelerde hikâyenin hey'et-i umûmîsini teşkil eden ve her biri bir mes'ele-i mahsûsa ve müstakille suretinde görülen ve vukuatın güzerânı bâbında bir âheng-i mahsûsa riayet edilmezse iş karma karışık olur gider. Ortaköy saydgâhında güzerân eden vak'anın tafsilâtına dair bir hayli malûmatı buraya kadar ahzeylediniz. Şimdi de size şövalyenin ne suretle muvaffak olduğuna dair icab eden tafsilâtı da verebiliriz.

Yedinci Bap

Şövalye Leon di Burkinyon'un sevdâ-yı intikâmla İstanbul'a geldiği zaman bir aralık doğrudan doğruya ve bizzat imparator Rober di Kortney ile boyunu ölçmeyi kurmuş ise de sonra bir mülâhaza-yı muhikka ile imparatoru bu işte mazur görerek kendi aşkını muhafaza edemediği için şayan-ı intikam olabilecek zatın yalnız Margerit olmasına karar vermiş olduğu bundan evvel zikrolunmuştu. Sevdiği ve hatta muhabbet-i fevkalâdesinden nâşî fikrini bu dereceye kadar ileriye sürdüğü bir kı-

zın burnunu, dudaklarını kesmeye şövalyenin nasıl muktedir olabileceğini akıllar bir türlü kestiremeseler sezâdır.

Şimdi şövalyenin bu dereceye kadar şiddet göstermesinin vechini anlamak için şunu da ihtâr etmeliyiz ki İstanbul'a vâsıl olduktan ve bir aralık bazı mukaddime-i tedkîkâtı icra eyledikten sonra Margerit'i suret-i ithâmı biraz tegayyür etmiş ve "Rober di Kortney de pek güzel bir adam imiş. Bahusus ki imparatordur. Şu halde Margerit benden kat'-ı ümîd etmesi üzerine imparatoru sevebilmekte mazur görülebileceği gibi imparatoriçelik mevkii dahi kedisini bu meyil ve rağbetinde takviye edebilir." demiş ise de daha sonra hakâyıkın biraz daha a'mâkına vasıl olup da Margerit'in imparatora da muhabbet ve sadakati olmadığını ve gönlü bir sır kâtibinde idügüni anlayınca işte o zaman nefret ve şiddeti mertebe-i gayete varmış ve "Ya! Seni gidi ciğeri dört paralık kahbe seni! Demek oluyor ki senin nazarında hiç bir meziyyet-i kahramanâne ve bahâdırânenin, hiç bir yararlığın kadri yoktur. Demek oluyor ki sen şehvet-perest bir kahpesin. Öyle ise ben de sana bir iş yapayım ki âlem beğensin." demişti.

Bir sathî ve zâhiri muhakeme ile kalınır ise bu davada dahi Şövalye Leon haksız görülür. Zira bir âşık aşkında tali'siz çıktıktan sonra, velev ki mahbûbesini bir adam sevsin, velev ona bir kaç kimse çarpılsın, kendisi için bunların müsâvi olması lâzım gelir. Lakin bu işte evvel be-evvel aşkın suret ve keyfiyetini tayin etmek lazımdır.

Bazı muhabbetler vardır ki mahbûbeyi âşık nazarında takdis ettirir. Âşık zanneder ki mahbubesi yalnız şayan-ı muhabbet değil adeta şayan-ı perestiştir. Hatta bu surette olan âşık zanneder ki mahbûbesi bu fazilet ve meziyyet-i zühre-medârını kendisi dahi tanır ve binaenaleyh kendisine arz-ı perestiş derecesinde muhabbet edilmezse mahzun kalıp, böyle kadirşinâsâne bir muhabbeti olan âşıkını ise kendisi dahi takdis eder.

İşte bu havalarda gezinen âşıklar bir kere de itikâdının bilkülliyye butlânını görüp de Şövalye Leon di Burkinyon'un dediği gibi ma'bûdu mertebesinde bulunan mahbûbu hakkında "Seni gidi ciğeri dört paralık kahpe seni!" der ise artık mahbûbesinin yalnız alelade bir karılığına mahsus kalmak lâzım gelen hürmet

veyahut şefkat dahi bertaraf olarak öyle burnunu, dudaklarını ısırmak mertebesindeki intikamı bile kâfi görememeye başlar.

Şövalye Leon di Burkinyon sevgili Margerit aleyhinde bu derece bir nefret peyda eylemiş olduğu halde mezbûre ile mülâkat eylemiş olduğunu haber verirsek, bu mülâkatta iki tarafın dahi nasıl davranmış olduklarını merak eder misiniz? Bakılsa merak edilecek bir şeydir. Binaenaleyh muvafakatiniz cevabını almaya hacet bile görmeyerek keyfiyeti hikâye edeceğiz.

Leon İstanbul'a geldikte bir hayli vakitler sırran ve hayyen casuslar istihdamıyla Margerit'in ahvâlini güzelce tahkîk ettirdikten sonra saray-ı imparatorî teşrifâtçısına bir mektup yazarak ve kendisini Kudüs-i Şerîf'ten yeni gelmiş gibi bildirerek cenâb-ı imparatorî ile mülâkat şerefine nailiyyet arzusunda bulunduğunu arz eyledi. Böyle bir şövalye mülâkat arzusunda bulunduğu zaman reddedilmemesi o zamanın kavâidinden idi. Zira bir prensin şevket ü istiklâlinin kuvveti kendisini tanıyan ve seven ve gayretini güden şövalyelerin miktar ve derece-i kemâlûsları ile mütenâsip olup her prens ve hükümdar şövalyelerin kadr ve mikdarına mazhariyeti cana minnet bilirler idi.

İmparator cenapları Leon di Burkinyon için kabul cevabını vermesini teşrifâtçıya emreyledikten sonra İmparatoriçe Margerit'e dahi "Kudüs-i Şerîf'ten bir nâmdâr şövalye gelmiş. İsminden anlaşıldığına göre asilzâdegândandır. Leon di Burkinyon diyorlar. Bugün ziyaretime gelecektir." diye mezbûrenin de hazırlanıp şövalyeye iltifat için mülâkat etmesini tavsiye eyledikte imparatoriçe bir aralık fena halde bozularak o gün keyifsiz olduğunu arz eylediyse de imparator "Şimdi hiç bir şeyin yoktu. Ben rica ettiğim anda mı hastalandın. Nafile hiç itizâr etme. Üşenme. Mutlaka mülâkat edeceksin." diye ısrara başlayıp Margerit dahi işin rengini belli etmemek için artık cebr-i nefs ederek şu ziyaret beliyyesini baştan savıncaya kadar gayreti lâzım gördü ve muvafakat gösterdi.

Vaktâ ki şövalye Leon di Burkinyon'u imparator ve imparatoriçe huzuruna idhâl eylediler, Margerit her ne kadar cebr-i nefste olanca gayretini sarfeylediyse de "Kemâl-i ubûdiyyet ve hususiyyetimi imparatoriçe Margerit de la Roka cenaplarının hâk-i pây-ı asîlânelerine takdim ederim." diye önünde baş kesen

şövalyenin "de la Roka" diye kendi familyası namını da yâd etmesi eski macerâ-yı aşk ve sevdâyı kâmilen ihtar demek olacağını fark ve teyakkun eylediği zaman Margerit cebr-i nefs gayretini falanı kaybeyledi. "Aman! Başım dönüyor! Safram mı kabardı, ne oldu? Rica ederim şövalye! Müsaade buyurunuz da şuraya, şu kanape üzerine serileyim!" diye kendisini kanape üzerine serdi.

Ya Leon di Burkinyon bu sözü ne halde söylemişti? Vakıa böyle karılık rütbesinin en sonuna varmış bulunan ve hadd-i zatında dahi hüsnüyle, kemaliyle mertebe-i gaye erbabından bulunan bir kadına tevcîh-i hitâb eylediği zaman kalbe bir dereceye kadar halecan ve lisana lüknet ve sadaya ihtizâr gelmek zaruri gibi bir şeydir. Ancak Şövalye Leon'un mâlûmumuz olan ahvâli ve bu ahvâlden mütevellid bulunan hiss-i derûnî iktizâsınca şu hitapta kendisine ârız olan halecan ve lüknet ve ihtizâz adeta imparatorun dahi nazar-ı dikkatini davet eyleyecek bir derecedeydi.

İmparator Kudüs-i Şerîf'in ahvâlinden suale başladıkta Leon tamam Margerit'in ikametgâhı ile onun etraf ve civarı ahvâlini arz ve tarife başlamasın mı? Vakıa imparator zevcesinin ikametgâhını bilmediği cihetle şövalyenin tarifâtını pek bîtarafâne dinler idiyse de Margerit şövalyenin halinden tavrından târifâtı yalnız kendi mahall-i ikâmetine hasr etmekte olan manaları dahi birer birer bulup çıkardığından tarifât-ı mezkûreyi pek muzdaribâne dinlerdi.

İmparator - Bizim imparatoriçe dahi Kudüs-i Şerîf'in şeref ve kudsiyetiyle teşerrüf etmiş olanlardandır.

Şövalye - Evet efendim! Oraya mensubiyetle bizleri dahi şereflendirmiş bulunan necîblerdendir.

Margerit - (Iztırabından ciğerleri açılmaya açılmaya) Estağfurullah! Bende bir şeref var ise o da izâfîdir. Zât-ı imparatorîye peyda eylediğim sıhriyetten münbais bir şereftir.

İmparatoriçe cenabları şu sözü pek de mahiyetini takdir edemeyerek söylemiş idiyse de kendisinde olan şerefin bir şeref-i izâfî olmasını ve bu da imparatorla peyda eylediği sıhriyetten neş'et etmiş bulunmasını ihtar eylemesi şövalye nezdinde adeta bir serzeniş olmak üzere telakkî edildiğinden bu hâl Leon di

Burkinyon'a fena halde tesir eylemiş ve damarlarındaki hiddet kanının birden bire galeyanıyla orada hemen bir pot kırmasına ramak dahi kalmamıştı. Bereket versin ki imparatorun kelâmda devamı ve şövalye için dahi kelâm-ı imparatorîyi dinlemek mecburiyetinin zuhuru tekarrüb eden rezaleti tehir ve nihayet men eylemiştir.

İmparator - Arazi-yi mukaddesenin dince olan kudsiyetinden kat'-ı nazar letâfet-i tabîiyye ve mevkiâsı dahi pek fevkalâdedir. Öyle değil mi senyor şövalye?

Şövalye - Evet efendim! Dünyanın firdevs-i âlâsı oraları itibar edilse şayandır.

İmparator - Nasıl bari Arapları cenûba doğru biraz daha teb'îd edebildiniz mi? Yoksa...

Şövalye- Ah efendim! Zannıma kalırsa onlar bizi süre süre Akdeniz'e dökecekler. Vakıa biz gayret-i fedâkârânede kusur etmiyorsak da Arapların hud'a-i harbiyelerine de asla mukavemet edilemiyor. Geçenlerde on beş on altı yaşında bir Arap çocuğunun hud'a-yı harbiyesi Kerek dedikleri karye civarında ehl-i salîbi birbirine kırdırdı.

İmparator - Acayip! Bir çocukta bu kadar maharet!

Şövalye - Evet efendim! Habîs esir düşmüştü. Hatta vaftiz de edilerek ismini Baptistin tesmiye etmişler idi. Gider her iki tarafa birer sanatlı yalan söyler. Bu yalan üzerine her iki taraf yekdiğerini ehl-i salîb kıyafetine girmiş Arap askeri zanneder. Bir muharebe ki! Bütün sahralar lâşe ile dolar. Sonradan bir azîm Arap ordusu zuhur eder. Vakıa son fedakârlığı da göze aldırarak ric'ata mecbur eyledik amma verdiğimiz telefâta nihayet yoktu.

Şu suretle açılan sözün İmparatoriçe Margerit cenaplarına biraz teneffüs için meydan vereceği derkârdır. Söz uzayacağı kadar uzadıktan sonra gitmek zamanı hulûl etmekle şövalye evvel be-evvel resm-i vedâı imparatoriçeye ederken imparator salonun bir tarafında bulunan silâh dolabına doğru yürümüş ve Margerit şövalyeye iki çift lakırdı söylemeye imkan bulmuştu. Demişti ki "Ah zalim! Buraya beni huzurunla kahretmeye mi geldin?" Şövalye dahi gözlerinden ateş fırlarcasına hiddetli olduğu halde hiddetinden eser göstermemek için elden gelen gayreti ederek şu cevabı vermişti:

- Hayır Margerit! İmparatoriçelik tacı sana ne kadar yakışmış olduğunu görmek için geldim.

Fakat bu ikişer çift lakırdının hemen ikişer saniye zarfında edilip bitirilmiş olduğunu hesaba koymalıdır. Zira iki saniye sonra imparator silâh dolabından kabzası gayet müzeyyen olarak işlenmiş bir küçük hançer çıkarıp geldi. ve bunu şövalye Leon'a takdim ederek "Vakıa pek layık hediye değilse de nezdinizde bir yadigârım kalmasını arzu eylerim. Kabul buyurmanızı rica ederim senyor şövalye! Sizin dahi burada hüsn-i teveccühünüz yadigârı bâki kalacağını ümit eylerim!" dedi ve Leon hançeri kemâl-i şükrânla kabul eyledikten sonra "Efendim! Kulunuz dahi burada hulûs ve sıdk-ı ubûdiyyetimi efendimize ve bilhassa imparatoriçe cenaplarına!.. yâdigâr-ı husûsiyyet olarak bırakıyorum!" cevabını verdi.

Sekizinci Bap

Yukarıki bâblarda i'mâl-i letâifü'l- hıyel emrinde numûne-i iktidarını görmüş olduğumuz sihirbaz Yahudi'yi şövalye Leon di Burkinyon işte bugün huzûr-ı imparatorîden çıkıp da saray senyorları dairesinde biraz teneffüs için eğlendiği sırada görmüş ve kendisinin Yahudi olduğunu anlar anlamaz oraca memuriyeti ne olmak lâzım geleceğini tahkike dahi hacet görmeyerek yüreğinde olan emelin icrasına bu Yahudi'nin tavassut edebileceğini hükmeylemiş ve derhal iltifata başlamıştı. Yahudi'ye ol kadar iltifat eyledi ki nezaketinde, riayetinde gösterdiği ifratla kendi yüzünden hasıl olacak bir emeli bulunduğunu adeta herife ifham edebildi. Zira Yahudi'nin bir kerecik yüzünü görenlerin inkâr edemeyecekleri vechile şeytana külâhı tersine giydirmeye kifayet edebilecek olan zekâsı gözlerinden fırlar idi.

Görenlerin bunları kırk yıllık ahbaptır, dosttur, kardeştir zannedecekleri bir muameleden sonra şövalye cümleye veda ile giderken Yahudi'ye "Aman canım efendim! Allah'ı seversen görüşelim! Zirâ muhâzaranızda olan lezzete böyle bir çeyrek mülâkat ile doymak mümkün olamaz." diye kendi ikametgâhını haber verdiği gibi Yahudi'nin ikametgâhını da haber alarak ol suretle gitmiştir.

Vakıa aradan iki gün geçmedi ki Şövalye Leon di Burkinyon

sihirbaz Yahudi'nin hanesine adam saldırarak davet eyledi. Herif geldiği zaman riayetinde ne dereceye kadar ifrat göstermiş olacağı mülâhazaya muhtaç kalır. Hele Yahudi'nin Mağrib-zemîn ahalisinden olarak Arabî'yi adeta kendi lisanı gibi söylemesi ve şövalyenin dahi Kudüs taraflarında oldukça Arabî'yi söylemeye alışmış bulunması bunların yekdiğerine daha ziyade tekarrübleri için pek güzel bir vasıta olacağı derkârdır.

Şövalye yavaş yavaş ve fakat biletrâf Yahudi'nin saray-ı imaparatorîde hâiz olduğu ehemmiyeti anlamaya başladı. Yahudi kendisine edilen bu derece hürmet ve iltifatın ne gibi bir emel üzerine mübtenî olduğunu inceden inceye istintâkda kusur etmezdi. Nihayet ikisinin dahi uzuktan uzağa verdikleri malûmat yakınlaşa yakınlaşa tamam tekabül etmek derecesini bulduktan sonra artık emeller doğrudan doğruya meydana atıldı.

Yahudi - Basteylediğiniz mukaddemât ve bahusus hâl u tavrınızda görülen alâmât sizin saray-ı imparatorî içinde istihsal edilecek bir büyük emeliniz olduğunu bana ifhâm ediyor.

Şövalye- Sizin de bast eylediğiniz mukaddemât ve bâhusus hâl u etvârınızda görülen alâmât saray-ı kralî içinde istihsâl edilecek olan emellerin husulü için muâvenet edebileceğinizi bana ifhâm eyliyor.

Yahudi- Evet! Bende böyle bir iktidar olduğunu inkâr edemem. Ancak sözü daha ziyade çiğneyip ve ezip büzmeden merâmınız neyse onu söyleseniz de işi anlasam. Eğer olabilecek bir şey ise icabına bakarız.

Şövalye- Siz benden daha genç bir adamsınız. Binaenaleyh gençliğin icabâtını bilmek ;şöyle dursun, Allah bilir amma siz de o icabâtın içindesiniz.

Yahudi- Mesele galiba aşk meselesi olacaktır.

Şövalye- Evet efendim. Daha imparatoriçe Kudüs'de iken birbirimize meyletmiştik. Vakıa kader onu imparatoriçelik mevkiine îsâl eyledi ise de yüreğimde olan muhabbetini bir türlü silemedi. Eğer nâil-i emel olmaklığım emrinde bana muâvenet edebilirseniz ben de bilmukabele lâzım gelen mükâfâttan asla geri durmam.

Yahudi- (Birçok düşündükten sonra) Madem ki birbirinize

meyliniz var idi, bu iş ol kadar ehemmiyetle davranacak şeylerden değildir. Hem de olmamalıdır. İmparatoriçeye tarafınızdan bir haber gitse elbette o dahi sizinle mülâkata can atacağından, bir mahal tayiniyle...

Şövalye- Hayır, hayır! Bu olamaz.

Yahudi- Neden?

Şövalye- Haber benden gider ise gelmez.

Yahudi- (Nazar-ı dikkatini açarak) Niçin gelmesin? Size muhabbeti olduktan sonra gelmemek olur mu?

Şövalye- Olur ya! Çünkü bugün ben onun haline dikkat ettim. Benden pek ziyade mahçup kaldığını anladım ve gördüm. Şimdi o mülâhaza eder de şayet hükmeyler ki ben ona dargınım. Bu hüküm üzerine beni şayet intikama gelmiştir diye itham eder. Binaenaleyh bana emniyet edip de gelemez. İşte benim size asıl müracaatımın vechi de budur.

Yahudi- (Bir çok daha düşünüp taşındıktan sonra) Şayet sizi intikam için gelmiş zanneder ha! Öyleyse karıyı bir surette iğfâl edeceğiz ki sizin yanınıza gideceğinden haberi olmayacak. Öyle değil mi?

Şövalye- Tamam! İşte öyle!

Yahudi- O halde ben size şimdilik hiç bir cevap veremem. Zira bu iş pek mühim bir madde olduğundan ziyade düşünmeye muhtaçtır. Hem baksanıza benim bir halim vardır ki ben bir işe bir kere evet dedim mi, o iş mutlaka olmalı bitmeli. Onun için bir işi gayet etrafıyla düşünmez isem hiç kimseye evet veyahut hayır cevabını veremem.

Şövalye- İyisi de budur.

Bu güne mahsus olmak üzere şu edilen ilk müzakere üzerine Yahudi kalktı kendi ikametgâhına gelerek düşünmeye başladı. Vakıa Yahudi'nin bu işte pek etraflı düşünmeğe mecbur olduğunu siz de teslim edersiniz. Zira şövalyenin İstanbul'a vürûdu ve Yahudi'ye müracaatı öyle bir zamana tesadüf eylemiştir ki bu zamanda imparatoru teshir etmeğe çalışan Rozali dahi biçare Margerit'i kaydırmak için yine bu sihirbaz Yahudi ile müzakereler ederdi. Yahudi düşündü taşındı. Fakat makâsıd hep bir noktada ictimâ edip öyle birisi diğerini tas'îb ve işkâl edecek emel-

ler bulunmadığı ve böyle hep bir noktada ictimâ eder makâsıdın birisi diğerini teshîl edeceği noktasından mülâhaza ve mütalaaya girişince karar-ı mes'ele az müşkilâtla kendisini istikbal edebildi.

Yahudi kendi kendine dedi ki "İmparatoriçeyi tepe aşağı getirmek için en evvel sır kâtibini kaydırmağa karar vermiştim. Onu kaydırdık. Adalara nefyeyledi gitti. Şimdi de imparatoriçeyi sevgilisinin yanına kaydıracağız. Yani Rozali cenaplarına verdiğimiz vaad mucibince Margerit'i Hayırsız Ada'ya gönderip sevgilisiyle birlikteyken bastırıp imparatora "Gördünüz mü bir kere zevceniz sizin muhabbetinizi ne kadar muhafaza edebiliryormuş?" diyeceğiz. Bunun üzerine yine hesapca imparator Margerit'i yok edecek Rozali nâil-i emel olacak. Halbuki bu işlerin içinde ben kendi emelimi hiç hesaba katmıyorum değil, katıyorum. Ama kimseye ondan renk vermemek lâzım geldiğinden onlarla ettiğim mübahaselerde yalnız kendilerine hizmet eylediğimi dermeyan ederek onlara hizmetin netîcetü'n-netâyici kendime hizmet olacağını kimseye ifşa etmiyorum. Şimdi Margerit'i sır kâtibi yanına kaçıracağımızı Rozali'ye vaad etmedik miydi? Bir yandan ona bu vaadi takviye ve icrasını temin etmekle beraber diğer taraftan dahi şövalye cenaplarına bu esrarı kâmilen açarım. Rozali'nin imparatorda emeli ve Margerit'in sır kâtibine olan aşk ve hevesini ve sır kâtibinin menfî idügini ve Margerit'i de onun yanına göndermek mukarrer olduğunu hep anlattıktan sonra derim ki, işte Margerit'i kendi sevdiği adamın yanına götürmek üzere aldatıp da saraydan çıkardıktan sonra doğruca senin eline teslim ederim. Artık bu vaad şövalye cenaplarını lüzûmu vechile temine kifayet eder. İşin ondan sonrası da bana kalır."

Yahudi'nin şu mütalaa ve kararına söz yoktur zannederiz. Sizce söz olsa bile Şövalye di Burkinyon buna hiç bir diyecek bulamamış ve şu mukaddime-i muvaffakiyeti için çıkarıp Yahudi'ye yediyüz elli tane düka altını vermiştir. Şu kadar var ki Yahudi suret-i kararı kendisine arz eylediği sırada tamam Margerit'in sır kâtibine alâkası olduğunu ve hatta bu aşkının icbârıyla saray-ı imparatorîyi ve imparatoriçelik tacını terk ederek âşıkının menfâsına kadar kaçmağa razı olacağını anlattığı zaman şövalye cenapları bir türlü kendisini zapt edemeyerek "Ah kâfir! Zalim! Hain! Ah!.. Benim aşkımı... Benim sana olan o

melekâne muhabbetimi bu kadar tahkîr ha?.." demişti ki bu söz ve bahusûs bu sözü söylerken şövalyenin ağzından burnundan alevler çıkarırcasına gösterdiği tavr-ı gazap Yahudi'nin nazar-i ehemmiyetini bir kat daha açmış ve "Bu herifin muhabbeti pek tehlikeli bir muhabbet! Margerit'in kendi hakkındaki hıyanetinden şayet intikama gelmiş olmak şüphesine düşeceğine dair evvelce arz eylemiş olduğu mütalaa pek becâ imiş!... Neyse! Benim neme lazım? Ben yalnız bunu da mahz-ı hakikat gibi bilerek işlerimin en sonu için ona göre davranayım!" demiştir.

İşte Şövalye di Burkinyon'un sâika-i sevdâ-yı intikamla yaptığı şey yalnız şu sihirbaz Yahudi'yi elde edebilmek kaziyyesi olup ondan sonra şövalyeyi aksâ-yı emeline îsâl eden hüner mahzâ Yahudi'nin hüneri ve bu yolda müracaat eylediği letâifü'l-hayâl dahi ta Ortaköy saydgâhında Margerit'in cemiyetten ayrılarak sandala bininceye kadar kullanılan hilelerdir.

Öyle ise bu işte en ziyade yazık olan bir zat varsa o da burnu ve dudakları kesilmiş olmasından dolayı Margerit biçaresi olup ikinci mağdur dahi nâhak yere nefy ve tagrîb edilen sır kâtibi zavallısı olmak lazım gelir.

Fakat öyle mi bakalım!

Altıncı Kitap

Birinci Bap

Kal'a-i Alamut'ta Şeyhülcebel ile Süleyman Muslî arasında akdedilen mukavele üzerine oradan hareket etmiş olan Süleyman'ın avdetine ne derece şiddetle intizâr eylediğini hatırdan çıkardınız mı? Bu şiddet-i intizârı yalnız Mariya Konstanse etmiyordu. Ol Mariya Konstanse ki sevgili Baptistin'in kendisine gösterdiği muamele-i gayr-ı muntazıra üzerine ye'si derece-yi gayeye vardırmış olmaktan maada gerçekten şahin yuvası gibi sipsivri bir kaya üzerinde vaki' kale içinde bir mahbusiyet-i ebediyyenin ızdırâb-ı tâkat-fersâsı dahi biçareyi canından bezdirmek derecesine getirmiştir. Süleyman'ın avdetine Mariya kadar, belki de ondan daha ziyade intizâr eden bir zat dahi Şeyhülcebel idi. Ol Şeyhülcebel ki emel edindiği şey bin kan pahasına olsa elbette hasıl olmak lâzım gelirken mazrûf ve memhûr mektupla Süleyman Muslî'ye anlatmış olduğu emeli husûl bulamadığından dolayı dünya kendi nazarında zindan kesiliyordu.

Süleyman gittikten sonra aradan üç buçuk ay zaman mürûr eylediği halde henüz nâm u nişanı zuhûr etmemesi Şeyhülcebel'in ye'sini arttırarak şayet medâr-ı teselli olabilecek bir cevap alırım ümidiyle Mariya'yı kendi yanına celb eylemiş ve tercümân vasıtasıyla kıza bir çok teminât vererek kalbini mutmain eyledikten sonra şu suretle isticvâba başlamıştı.

Şeyh- Ee! Ne düşünüyorsun bakalım? Süleyman gelmedi diye canın sıkılıyor mu?

Mariya - Pek ziyade sıkılıyor. Lakin mutlaka gelecektir.

Şeyh - Ümit eder misin?

Mariya - Benim ümidim şudur ki Baptistin canı tende oldukça verdiği sözden asla dönmez.

Şeyh - İyi ama ben ona bir iş sipariş etmiştim. Eğer o işi göremezse buraya gelemez.

Mariya- Eğer sipariş eylediğiniz iş insanoğlunun görebilmesi imkân dairesinde olan işlerden ise elbette Baptistin onu görebilir.

Şeyh - Ümidin bu derece kuvvetlidir ha?

Mariya: – Evet, belki de bundan bile ziyade!

Şeyh: – Şayet gelemeyecek olursa? O halde düşündüğün nedir bakalım?

Mariya - Allah'ın takdiri neyse onu çekerim diye düşünmekteyim!

Şeyh - Allah'ın takdiri pek belli! Üç buçuk aydan beri oturmakta olduğun odada vefat edinceye kadar oturmak!

Şeyhülcebel'in şu lâkırdısı kızcağıza bir derin mülâhaza verip biçare Mariya şüphesiz beş dakika kadar şakk-ı şefeye muktedir olamadı. Ondan sonra ise gözyaşları içinde kendisini boğacak mertebede bir bükâya başlayıp Şeyhülcebel dedikleri seng-dil ise kızın bu bükâsını temaşadan lezzet bulurdu.

Hatta o günden sonra üç dört günde bir kere kızı yanına davet ve celb ederek zavallının mahbes-i derûnunda düşünmekten hâlî kalmadığı nice mühlik şeyleri kıza ihtar ve her halde biçareyi ağlatmakla evkâtını imrâr etmeyi itiyad eyledi. Fakat Mariya Cenâb-ı Hakk'a şükretmelidir ki her belâdan daha ıztıraplı olan şu azabı çekmesi üzerinden çok vakit geçmedi.

Aman! Korkarım kızcağız tahammül edemeyerek vefat eyledi.

Hayır! Aradan yirmi gün kadar mürûr eyledikten sonra nöbetçiler Süleyman Muslî'nin cebel-i Alamut denilen taş eteğinde göründüğünü haber verdiler.

Bereket versin ki Şeyhülcebel bu haberi Mariya'ya derhal isâl etmedi. Zira kızcağız ihtimal ki merg-i şâdîye uğrar idi. Vakıa bakılsa Süleyman'ın avdeti için bu kadar sevinmemesi de lâzım gelir. Zira Süleyman'ın kendisini dünya cennetinde nasıl bir soğuk tavırla gördüğü ve giderken dostâne ve âşıkâne bir veda bile etmediği o zaman kıza tesirden hâlî kalmamıştı.Avdetinde yine öyle bir tavr-ı tündî ve dürüştî ile gelecek değil mi?

Burası böyledir. Hatta size haber verelim ki biçare kızcağız tenhalığın verdiği bitmez tükenmez meydan içinde zihnini her tarafa gezdirdiği sırada buna dahi uğratmış ve Süleyman'ın kendisine gösterdiği durgun bir tavır behemehal eski aşkın mahv olmuş bulunmasına delâlet edebileceğini düşünmüş idi. Bunu düşünmüş idi de Süleyman'ın gelmesiyle hasıl olacak bir murad

kalmayacağı kazıyyesi yüreğini dağdâr eylemişti.

Şu kadar var ki Mariya sevgili Baptistin'in gösterdiği durgunluk muvakkat bir şey olarak onu bertaraf eylemek mümkün olduğu gibi her ne mani olsa kendisini bu belâdan kurtarmak gayretinin Süleyman'ı menedemeyeceğini yakînen teslim ederek bu halde Süleyman'ın vusûlü kendisi için visal olmayacak olsa bile bari bu habs-i ebedîden rehâ olacağını düşünür ve işte bundan mütevellid bir intizâr-ı şedîd ile Süleyman'ı bekler idi.

Süleyman Muslî'nin vürûdunu haber verenlerin beraberinde bir de kadın bulunduğunu haber vermeleri Şeyhülcebel'i memnuniyetinden nâşî yerinden fırlatacak bir dereceye getirmişti.

Taşları suûbetle çıkarak teahhur etmemesi için Şeyhülcebel adamlar saldırarak Süleyman'a ve yanındaki kadına yardım ettirdi.

İhtisâr-ı kelâm Süleyman yanındaki kadın ile beraber Şeyhülcebel'in yanına gidip de Şeyh kadının yüzünü dikkatle muayene edince "Vay benim Margerit'im! Sen beni unuttun mu? Bak ben sana verdiğim va'di nasıl ifâ ettim! Sen de va'dinde sebat ediyorsun ya?!" diye fırlayıp kadının boynuna sarıldı.

Acayip! Bu Süleyman'ın getirdiği Margerit, Bizans imparatoriçesi Margerit midir?

Artık öyle olmak lâzım geliyor. Şeyh kadının boynuna sarıldı demiştik. Şu halde şiddet-i iştiyâk Şeyh'in pervâsını izâle etmekle kadını kemâl-i tehassürle gözlerinden, yanaklarından, dudaklarından öpmekten asla çekinmedi.

Dudaklarından mı? Hani ya Margerit'in burnu, dudakları kesilmedi mi ya?

Kesilmemiş ki öpüyor. Burnu dahi yerinde olup hatta görseniz teslim ederdiniz ki burunlar içinde en güzel bir burun aranırsa o da Margerit'te bulunur.

Bu derece tehâlük ve tehassürle üzerine hücum eden Şeyh'i dahi Margerit tanıyarak, vakıa hüsn-i mukabelede bulunmuş idiyse de bu hüsn-i mukabeleyi ihtiyârîye hamletmekten ziyade veleh ve hayrete hamletmek daha münasip olur. Zira kız Şeyh'i görüp de tanıdığı anda "Aman Yârab! Kimi görüyorum? Piyero! Sen misin? Allah'ı seversen Piyero, sen misin?" sözlerini güç hal

ile bitirebilip bâkî şakk-ı şefeye muktedir olamayarak gerçekten bir şaşkın gibi gözlerini devirmiş kalmıştı.

Şeyh ile Margerit'in bu halleri hâzır bi'l-meclis bulunanlara da hayret verip fakat Süleyman Muslî tedbirini kaybetmemiş bulunduğundan Şeyh'i ihtar ile Margerit'i ayrıca bir odaya aldılar. Ve orada esbâb-ı istirahatini istikmâle müsâraat eylediler. Halbuki Süleyman Muslî'nin dahi hemen bir istirahat-i külliyyeye ihtiyacı vardı. Zira meşakkat-i sefer biçareyi tanınmayacak bir hale getirmişti. Binaenaleyh Şeyh, Süleyman için dahi esbâb-ı istirahatin âmâde edilmesini emreyledi. Bâhusus ki Mariya'nın sakin olduğu daire-i mahsûsada misafir edilmesine müsaade buyurdu.

Süleyman'ın tedbirini zayi edecek bir hâl-i hayrette bulunmadığını haber vermiştik. Mûmâ ileyh biçare Mariya'nın ne kadar mütehassis bir kız olduğunu bildiği gibi kendi avdetine intizâr hususundaki derece-i mecbûriyetini dahi kestirdiğinden evvel emirde Süleyman'ın bu yakında vürûdu haber alındığından ibaret bir beşaret ile kızcağızı sevindirip yarım saat sonra dahi ihtimal ki bu akşama kadar gelebileceği haberini gönderdi. Nihayet dağ eteğine geldiğini bittebşîr on dakika sonra dahi Mariya'nın dairesinde isbat-ı vücûd eylemiştir.

Bununla beraber sevgili Baptistin'i gördüğü zaman Mariya'nın suret-i memnûniyyeti içindeki çılgınlık kalem ile tarif olunur şeylerden değildir ki! Süleyman ise yine ilk defa kendisini Şeyh'in dünya cennetinde gördüğü zaman gösterdiği soğuk tavrın aynı bir tavırla mukabele eyledi. Bereket versin ki kızın o çılgıncasına sevincine mukabil Süleyman böyle kendisini mahzun edecek bir surette görünmüştür. Zira gözlerinden sel gibi eşk-i sürûr akıtarak kendi üzerine hücum eden kıza evvelki ihtiyatıyla beraber yine bir fenalık gelmek ihtimalin haricinde değildi.

Süleyman Muslî'nin vürûdu sabahleyin erken bir zamana tesadüf etmişti. Yolcular akşama kadar istirahatta kalıp, kendi rahatlarını ihlâl edecek hiç bir şey zuhûr etmedi. Şeyhülcebel ise Margerit'e varlık göstermek için o akşama gayet âlî ve mükellef bir ziyafet emreylemişti. Akşam oldukta Margerit ve Süleyman'dan maada Mariya Konstanse dahi bu ziyafete davet olunarak Şeyh'le beraber sofrada dört kişi bulunur ve bâkî en rüt-

beli ayân ve ensârı bile ancak şeref-i hizmetle müşerref olur idi. Dünya cennetindeki en güzel hûrilerden kırk kadar kızlar gayet mükellef olarak giyinmiş bulundukları halde sofranın iki tarafında el pençe divan durup bir tarafta dahi dünya cennetinin en güzel muzikası terennümsâz olur idi. Hasılı ziyafet ol kadar muntazam ve mükellef bir surette tertip olunmuştur ki Margerit bu kadar külfet ve azameti Bizans İmparatorluğu sarayında dahi görmemiş olduğunu yanında bulunan Süleyman Muslî'ye itiraf eyledi.

Öyleyse demek olur ki Margerit, bu çâh-ı felâkete düştüğünden dolayı asla mütevahhiş değildi.

Burasının çâh-ı felâket veyahut evc-i a'lâ-yı saadet olması adamına göredir. Bu mahal hakkında vermiş olduğumuz malûmatı hatırdan çıkarmamış iseniz bilirsiniz ki Bâtıniyye erbâbı cenneti bu mahaldedir itikadıyla o yolda fedâ-yı ser ü can ederlerdi. Margerit ise Şeyh'le ilk mülâkātında görüldüğü vechile buraya Mariya Konstanse'nin gelişi gibi gelmeyip adeta bir bildik mahalle gelir gibi gelmişti. Şu kadar var ki İstanbul'dan kal'a-i Alamut'a kadar geçtiği mahallerde hep insanı tevhîş ve tehdit edecek fakirlik, mahrumiyet, perişanlık ve haraplık gördüğü halde hariçten görünüşü cümlesinden bin beter olacağına delâlet eden bu mahalli cennet gibi müzeyyen gördükçe hayretini lâ-yenkatı' arttırır idi. Yoksa kendisini bir tehlike içinde görmek şöyle dursun yine yanıbaşında duran Mariya bunun Latin olduğunu anlayarak "Aman kardeşim! Sen buraya nereden duçar oldun?" diye sorduğu zaman "Vakıa nereden duçar olduğumu bilemem. Şu kadar var ki izzet ve hürmetten başka hiç bir şey görmeyeceğimden emin olduğum bir yerdeyim." diye ona dahi arz-ı itmi'nân eylemiştir.

İkinci Bap

Yoldan gelenlerle hanede bulunanlar arasında henüz eski maceraya dair söz açılmamış olduğu gibi bunlar sofradan kalkıncaya kadar dahi ona dair bahis açılmamıştı. Sofradan kalktığı zaman ser-rişte-i sühan o tarafa doğru çekildi götürüldü. Ancak biz o zamana kadar kari'lerimize başka bir meseleyi hikâye edeceğiz ki o dahi Süleyman Muslî'nin Şeyhülcebel'den aldığı emri

ne suretle icraya ibtidâr eylemiş bulunduğu kaziyyesidir.

Mektûb-ı mazrûfu açması için Şeyhülcebel'in tayin eylemiş olduğu müddet güzerân eyledikten sonra mektubu küşad eyledikte şöyle yazılmış olduğunu okudu.

"Arz-ı Filistin'de (...) sancağında (...) karyesinde sakin La Roka familyası nezdine gitmeli. Orada Margerit isminde bir kız vardır ki eşkâl-i sâiresinden kat'-ı nazar fakat gerdanı altında siyah üzüm kadar bir beni vardır. Ne yapmalı yapmalı o kızı kapıp kal'a-yı Alamut'a getirmeli. Buna muvaffak olursan Margerit benim ve Mariya senin olur. Buna muvaffak olamazsan ben Margerit'ten mahrum kalacağım gibi sen de Mariya'dan mahrum kalacaksın."

Bir kız kapıp kaçırmak muhâlât ve mümteniâttan olmadığı cihetle Süleyman Muslî "Öyleyse Mariya Konstanse'yi kurtarmak pek kolaydır." diye tekrar arz-ı Filistin'e doğru kat'-ı mesafeye başladı. Esnâ-yı râhda Şam'a uğrayıp vukû'-ı hâli Melik Salih'e hikâye etmeyi ve birkaç gün kendisinde misafir kalmayı düşünür idi.

Ancak Şam'a muvasalat eyledikte biçare Melik Salih'in bir takım muhâlifîn tarafından idam edildiği haberini alarak keder ve eseften başka eline bir şey geçmemiştir.

Süleyman Muslî'nin öğrettiği tedbirle iâde-i hükûmet eyledikten sonra Melik Salih iki buçuk sene kadar icrâ-yı hükûmet etmiş olduğunu az görmeyiniz. Tavâif-i mülûk içinde bu müddet olur olmaz bahtiyarlara nasip olamazdı. Zira her tarafta karınca gibi kaynamakta bulunan heveskârân-ı müstevliyenin her biri vâsıl-ı emel olmak için elden geleni dirîg etmemekte bulunduğu bir zamanda sandalî-i hükûmet üzerinde sâbit-kadem ve ber-devam olmak ne kadar müteassir olacağı ednâ-yı mülâhaza ile mâlûm olacak ahvâldendir.

Melik Salih'in musibet-i hali üzerine derûnu dağdâr olan Süleyman oradan dahi Mısır'a doğru tevcîh-i inân-ı azîmet ederek Süveyş berzahına geldikte maiyyetiyle oralara gelmiş olduğu Mışırlı kumandanı ve kendi silâh arkadaşlarını aradıysa da bunların dahi Said içine doğru memuriyetle gitmiş oldukları haberini alınca "Demek oluyor ki hiç bir dosttan yardım beklemek lâzım gelmeyecek. Her muvaffakiyeti Cenâb-ı Hakkk'ın

avn-i Samedânîsinden beklemek lâzım geliyor." diye Şeyhülcebel'in mektûb-ı mazrûfunda beyan olunan karyeye azimet etmesi lâzım gelmişti.

Bunun için tebdil-i kıyafete mecburiyeti derkârdır. "Her ne kıyafete girmiş olsam kendimi belli ederim. Sonra nefsimi ehl-i salîbin yed-i intikâmından kurtarmak muhal olur. Yahudi kıyafetine gireyim. Vakıa Yahudilik ehl-i salîb meyânında hürmet ve ikram kazanmaya yardım eder bir hâl değildir. Ancak hiç olmazsa nazar-ı ehemmiyeti de celb etmez. Edilecek hakaret yalnız nefsime ve Yahudiliğime münhasır kalır." dedi.

Henüz ter ü taze bir suret-i latîfede olarak yanaklarını tezyîn etmekte bulunan müzellef bir sakalı koyuverdi ve Mağribîlere mahsus olan kıyafetle mazrûf mektupta ismi gösterilen karyeye kadar vardı. Bu karye içinde La Roka familyasını bulmak için uzun uzadıya tedkikata ihtiyacı yoktu. Zira bu familyanın ismi adeta karyenin isminden daha ziyade müştehir olduğundan köy içinde bu namı aramak değil bilâkis bu nam ile köyü aramak daha doğru olabilirdi.

Familyanın ikametgâhını haber aldıktan sonra işin rengini belli etmemek için efrâd-ı âzâsı hakkında pek uzaktan uzağa tahkîkata başladı. Karı erkek bir takım ihtiyar âzâsını haber aldıktan sonra sıra gençlere geldikte en evvel Margerit'in ismi anıldı ki zaten bu familyanın şöhretini bu dereceye kadar îsâl eden dahi bu zat olduğu mâlûmdur. Mezbûrenin İstanbul imparatoriçesi olduğunu haber aldığı zaman Süleyman Muslî'nin nazar-ı ehemmiyeti başkalaşıp işi biraz daha deştikte mezbûrenin zâdegândan bir şövalyeye dam olması üzerine cemâl-i meşhûru sayesinde Bizans imparatoruna zevce dahi olduğu hakkındaki tafsilatı kendisine verdiler ve tafsilât-ı mezkûreyle nazar-ı ehemmiyetini bir kat daha arttırdılar.

"Bir şövalyeye dam olduktan sonra bir devlet-i çesîmeye imparatoriçe olmuş! İşin içindeki müşkilât büyüdükçe büyümektedir. Öyleyse Mariya Konstanse kal'a-i Alamut'ta galiba habs-i ebedîyle mahpus kalacak." diye oradan dahi İstanbul'a kadar azimetin yolunu düşünmeğe başladı.

İşte yalnız burada bir iyi tesadüf Süleyman'ın imdadına yetişti. O ise bu aralık Yafa taraflarına bir İstanbul sefinesi gel-

mesinden ve bunun İstanbul'a kadar gitmek üzere bulunmasından ibaretti. "Tamam! İstanbul'a Magribî bir Yahudi suretinde girmek için bundan âlâ bir vesile olamaz." diye sefîne-yi mezkûreye rakip olarak yola çıktı. Bu sefer de Süleyman'ın teshîl-i ûmûrdan başka zihnini hiç bir şeyle işgal etmeyeceği haber vermeden bilinmeyecek ahvâlden değildir. Bu mütalaâtı içinde sarây-ı imparatorîye duhûl için en kestirme yol sihirbazlık yolu olduğunu kararlaştırdı. Zira o zaman Bizans daire-i imparatorîsi içinde en memduh ve makbul olan sanâyi' casusluk, sihirbazlık falan gibi bir kaç şeye münhasır olup, hele bunlar meyanında sihirbazlığın cümlesine tekaddüm etmekte bulunduğunu Süleyman Muslî evvelden biliyordu.

İstanbul'a sihirbazlık hususunda bir şöhretle beraber girebilmek için daha gemide bu sanata mahsus olan tavırla görünmeye başladı. İspanyolların böyle sihre, efsuna ne kadar mutekid oldukları tafsile muhtaç bir kaziyye değildir. Vakıa papaz takımının sihirbazlara olan husûmeti de mâlûmdur. Ancak nâs daima men' olunduğu şeye harîs olduğundan papazlar sihirbazları ateşlere yaktıkları halde âhâd-ı nâs bunlardan yine istimdâd ederler. Bu sefinede dahi Süleyman Muslî en aciz tayfadan ta kaptana varıncaya kadar cümlesine baht açıklığı, düşmana galebe ve sevgilisinin celb-i kalbi için sihirler ve efsunlar yapıp, İspanyolarsa maksadlarının husûlü zamanı geldiği anda te'sîr-i sihirle mutlaka hasıl olacağına şüphe bile etmezlerdi.

Binâen alâ-zâlik sefîne İstanbul'a geldiği zaman çünkü böyle uzak yerlerden gelen sefîneler hükümet tarafından yoklanıp havadis alınmak, posta ve sair tarîk-i muhavere mâlûm olmayan o zamanda mutâd olduğundan işbu İspanyol sefînesine dahi memurlar gelip geminin nereden ve nerelere uğrayarak geldiğini ve gelip geçtiği yerlerden ne gibi havadis aldığını ve İstanbul'a ne yük ile vasıl olup içinde yolcu olarak kimler bulunduğunu dahi tahkîke başladılar.

Vakıa gemiciler Süleyman'ın mahiyetini yani sihirbaz olduğunu bu memurlara haber vermemek istemişlerdi. Ancak Yahudi'nin başka türlü tayin-i mâhiyetinde aciz kalarak ve tabib vesaire olması hakkında verdikleri malûmatı kendileri dahi yakışık aldıramayarak nihayet merkûmun gökteki yıldızları yere indirmeye muktedir bir sihirbaz olduğunu haber verdiler.

Şimdi siz dersiniz ki Yahudi'nin sihirbazlıkta bu derece mahareti neden mâlûm ve ne ile müsbettir? Fakat bilmelisiniz ki ağleb kimseler için böyle bir fikrin yalnız mukaddimesini vermek bu kadar kuvvetli bir netice almak için kâfidir. İnsan aldığı ilk fikri kendi kuvvet-i vâhimesiyle büyülte büyülte böyle sihire dair hiç bir malûmatı olmayan adamı, gökteki yıldızları yere indirmeye muktedir itikad etmek derecesine vardırmağa bilvücûh muktedir değil adeta o cibilletle mecbûldür. Eğer böyle olmasaydı dünyada hiç bir şarlatan bulunmaması veyahut şarlatanların ikbal görememesi lâzım gelirdi. Halbuki âlemde gerçekten adam olanlardan ziyade şarlatanlar bulunur. Ve kâmil olan insanlardan ziyade şarlatanlar nâil-i ikbâl olur. İşte bu hâl insanların her şarlatanı ihtisas-ı dâvâ eylediği şeyde vâsıl-ı sermenzil-i kemâl olduğunu vehetmelerinden neş'et eder. Bu halde şarlatanın sehv ü hataları yeni keşfolunmuş birer hakikat yerine geçer ve ednâ malûmatları ise gayet -i malûmat addolunur.

İstanbul'da Bizans hanedan-ı imparatorîsi ahvâlini öğrendik ya? Şu halde gelen memurların aldıkları havadis meyânında en ziyade ehemmiyetle telakkî eyledikleri şey Mağribzemînden gayet muktedir bir Yahudi sihirbaz gelmesi ve merkûmun gökteki yıldızları yere indirmeye kadar muktedir bulunması kazıyyesi idi. Bunun üzerine biraz dahi memurlar zammederek ve mesela "Gökteki yıldızları yere indirmeye kadar muktedir olduğu gibi kendisi dahi yerden ta gökteki yıldızlar üzerine çıkmağa muktedir imiş." gibi bir söz katarak icab eden mahallere ihbâra müsâraat gösterdiler. Binaenaleyh aradan üç dört gün mürûr eyledikten sonra Süleyman'ın şimdiki Çemberlitaş civarında tedarik eylediği ikametgâhına bir memur gelip kendisini saray-ı imparatorîden istediklerini teblîğ eyledi.

Sihirbaz Yahudi'yi bu suretle saray-ı imparatorîye celb ve davet eyleyen zat Rozali idi ki imparatoru istediği gibi bitteshîr imparatoriçeyi dahi mutlaka kündeden atmak için böyle muktedir bir sihirbaza cümleden ziyade ihtiyaç gösteren kendisi olmağla bu yolda gece gündüz taharriyâttan asla hâli kalmazdı.

İşte Süleyman Muslî şu suret-i suhûletle ve mağribî bir Yahudi namıyla saray-ı imparatorîye fürce-yâb-ı duhûl olup ondan sonra sarayda ne gibi entrikalara mübaşeret eylemiş olduğu bundan mukaddemki kitapta zikredilmişti.

Evet amma asıl merak olunacak şey İmparatoriçe Margerit'in burnu ve dudakları kesilmiş olduğu halde mezbûre kal'a-i Alamut'a geldikte burnu ve dudaklarının kesilmemiş olması kazıyyesidir. Acaba Süleyman Muslî sihirbazlığı bu kadar ileriye götürerek hokkabaz Yahudi refikinin burnunu kesmiş gösterdiği halde kesmemiş olduğu sonradan sübût bulduğu gibi o da böyle bir ustalık mı etti?

Onu kendi hikâyesinden anlarız.

Üçüncü Bap

Sofradan kalkıldığı zaman ser-rişte-i sühanın eski maceraya doğru çekilip götürülmüş olduğunu haber vermiş idik. Hakkı kelâm zaten büyüklerin olmak zaruri bulunduğu cihetle bu kere dahi mâ-sebaktan bahsetmeye Şeyhülcebel mübaşeret eylemişdi. Ahvâli şu suretle hikâye eyledi ki:

"Tâli' beni Şeyhülcebel etmek için yine bir Şeyhülcebel sulbünden indirmiş bulunduğu cihetle bu saadete nâiliyyetim derkâr ise de bizde Şeyhülcebel olan zatın kâffe-i merâtib-i tarîki bilmesi lâzım geleceğinden ben dahi en küçük rütbelerden başlayarak bu rütbeye kadar cümlesini birer birer katetmeye mecburdum.

İmdi fedâyi rütbesinde bulunduğum bir zamanda idi ki Hristiyanlık âleminin ahvâlini öğrenmek için bizi esir makamında Hristiyanlara füruht eylediler. Henüz genç idim. Birkaç esirci elinden geçtikten sonra Margerit'in familyası eline düştüm. Beni mübâyaadan maksatları kıza lisân-ı Arabî'yi öğretmeye medâr olmak içinmiş.

Binaenaleyh Margerit'in yanından asla ayrılmamaya başladım. O bana kendi lisanını söylemekten memnun idi. Ben ise ona daima Arabî söylemeye mecbur idim. Bu sebebe mebnîdir ki bir buçuk seneden ziyade bir müddet onlar içinde bulunduğum halde hemen hiç bir kelime onların lisanından öğrenemedim. Yani benim esaretimden matlûb olan şey dahi hasıl olamadı. Hatta daima tahkîk-i ahvâlime memur olan Bâtınîler bu hali takdir ederek kal'a-i Alamut'a huzûr-ı pedere i'lâm eylediler ve bilâ-fâide hâl-i esârette kalmaklığım tecvîz edilmeyerek kurtarıldım.

Neyse!.. Şimdi buraları lâzım değil. Margerit Arabî'yi bir hayli öğrendi. Kendisi hayran kalınmayacak bir kız olmadığını görüyorsunuz. Bende ise gençliğin ilk ateşi heva ve heveslerim rüzgârlarıyla ciğerimi, yüreğimi, hasılı derûnumu cayır cayır yakmakta olduğundan biz Margerit ile konuşmaya mecbur olduğumuz Arabî sözleri daima hevâ ve hevesten konuşmaya başladık.

Benim ismimi bunlar Piyero koymuşlardı. Vakıa hesap edilse hâl-i esârette bulunan bir biçare Piyero'nun Margerit gibi muteber bir familyaya mensub ve zaten dürr-i ferîd-âsâ kıymetdâr ve mergûb olan kızdan hiç bir şey ümid edememesi lâzım gelir. Ancak o zamanlar ben bu hesaba muktedir değildim. Hatta Margerit bile muktedir değildi. Binaenaleyh ben ona âşıkâne niyazlarda bulundukça o dahi bana mâşûkâne nazlar gösterir ve ateşimi bir kat daha parlatırdı.

Çocukluk bu ya! Güya Margerit'e kendimi sevdirmeye medâr olur itikâdıyla benim babam büyük bir adam olduğunu anlatmaya başladım. Ama babamın büyüklüğünü nasıl anlatayım? Şeyhülcebel demekten Margerit hiç bir şey anlayamaz. Çaresiz Bâtıniyye tarîkinin ahvâlini uzun uzadıya hikâyeye başladım. Pederim dahi bu tarîkin reisi olduğunu söyledim. Fakat tarîkin ifşâya şayan olmayan ahvâlini fâş edecek kadar da çocuk ve ahmak değilim. Yalnız kuvvet-i hükümrânîsinden malûmat verdim. Bunun üzerine Margerit dedi ki: Öyleyse senin baban hükümdardır, prenstir, padişahtır. Ben de bu söze evet cevabını verdim. Ancak bir hükümdar-zâde hâl-i esârette kalır mı? Şu mütalâa Margerit'i benim sözlerime inanmaktan meneyledi. Ben ısrar ettim. O inkârda sebat gösterdi.

Bu dava ikimiz arasında sık sık teceddüt ederdi. Artık ben kız nazarında isbât-ı müddeâ için birgün olup da ben Şeyhülcebel olursam kendi kuvvetimi, şevketimi göstereceğimi ve o zaman kendisinin mahçup kalacağını dermeyân etmeye başladım. Bu sözlerime hande-i istihfâfla gülerdi.

Hasılı benim ne kadar büyük bir adamın oğlu olduğumdan ibaret bulunan şu davadan maada her hususta Margerit'le fikirlerimiz mütttehid olarak imrâr-ı evkât eylerdik. O dahi kendi gönlünün arzularını bana açardı. Bu arzular meyanında hiç bir

Şeyhülcebel karısı olmak arzusu göremedikçe yüreğim sızlardı. Binaenaleyh sözü yine bizim Bâtıniyye Şeyhülcebelliğinden açardım. Bu suret dahi tekrar ede ede bir gün Margerit dedi ki "Eğer sen davan gibi Şeyhülcebel olursan ve bu tarîkin kuvveti dahi senin dava eylediğin vechile muhayyirü'l-ukûl olan bu dereceye varmaktaysa beni her nerede bulunsam çaldırıp huzuruna celb edebilirsin. İşte senin için ümid-bahş olacak bir mütalâa varsa o da budur."

Ne dersiniz? Margerit'in bu sözü bana bayağı bir ümit vermesin mi? Bayağı değil pek ziyade ümit verdi. Kendi kendime dedim ki kızın pek büyük hakkı vardır. Şeyhülcebel olduğum zaman Margerit yerin dibine geçmiş olsa buldururum. Ona şevketimi kuvvetimi gösteririm."

Artık ondan sonra bakiyye-i müddet-i esaretimi bu ümitle geçirmeye başladım. Her söz sırası düştükçe bu lakırdıyı tekrar eylerdim. Sözünden dönmemesi lâzım geleceğini ve Şeyhülcebel olduğum zaman kendisini mutlaka kapıp nezdime celb edeceğimi ihtar eylerdim. O dahi bana, eğer dediğim gibi Şeyhülcebel olur da onu yanıma celb edersem, bu hali kendisi için mesudiyet addedeceğini cidden vaad eylerdi. Hatta birkaç defa vaki' oldu ki Şeyhülcebel olup da onu yanıma celb edeceğim zaman almakta haklı olduğum buselere mahsup edilmek üzere yani alelhesab tarîkıyla daha o zaman bir hayli buselerini dermişimdir.

İşte Margerit'le olan suret-i irtibâtım bundan ibarettir. Kendisiyle bir buçuk sene kadar birlikte yaşadıktan sonra peder bizi hâl-i esâretten kurtarıp ondan sonra dahi Şeyhülcebel oldum. Bu mesnede geçer geçmez Margerit'i der-hâtırım eyledim. Bir kaç defa adamlar sevk ederek arattımsa da ellerinden hiç bir kâr-ı müşkil kurtulamayan Bâtıniler bu işte aciz kaldılar. Margerit'in ikametgâhını sana haber verdiğim gibi cümlesine dahi haber verdiğim halde bir türlü bulamadılar. Hatta senin Mariya Konstanse'yi dahi bir sehv üzerine buraya getirdiler. Lakin bu sehv pek ziyade teşekkür edilecek sehvlerdenmiş. Zira kızcağızı pek dehşetli bir ölümden kurtarmış oldular."

Şeyhülcebel Margerit'e olan suret-i irtibâtını bu yolda hikâye ederken Margerit her fıkrasında kendisini tasdik eder ve hatta filan yortu günü gayet süslü giyinmiş olduğu halde bahçede

filan ağacın altında konuşurlarkan yine alelhesab olarak bir buse daha aldığı gibi fıkratı ihtar eyleyerek, eğer hesap edilirse kendisinden pek çok buseler almış olduğu meydana çıkacağından ta bir zamana kadar kendisine asla buse vermeyeceğini dahi dermeyân eylerdi. Zira her ne kadar İstanbul'dan kal'a-i Alamut'a seyr u seyahati esnasında kendisini pek büyük dehşetler içinde bularak korkmuş idiyse de kal'a-i Alamut'a gelip de kendi meftûn ve mütehassiri olduğunu bildiği ve şu mevkideki derece-i şevket ve azametini evvelce kendisinden haber almış bulunmakla beraber elhâletü hâzihî âsârını bizzat dahi görüp durmakta bulunduğu Şeyhülcebel'in iltifât ve ihtirâmları içinde görünce imparatoriçeliğe mahsus olan azamet ve vakarını tecdîd eylemiş ve bir âşık-ı mütehassiri bu misillü latifelerle neşelendirmek için icab eden fikr-i istirahatini bulmuştu.

Süleyman Muslî dahi Şeyhülcebel'in hikâyât-ı vakıasını kemâl-i dikkatle istimâ' eyledikten sonra Bâtınîler'in bu işte aciz kalmaları Margerit de la Roka'nın kendi familyası nezdinde bulunmayıp İstanbul'da Bizans imparatoriçeliği makamına vasıl olmuş bulunmasından ve kendilerini o makama kadar dest-i muvaffakiyeti isâlde aciz görmelerinden neş'et eylediğini dermeyân eylemişti. Şeyhülcebel bu işte kendisinin nasıl muvaffak olduğunu sual etmesi üzerine Süleyman, Margerit'in familyası nezdine kadar nasıl gittiğini ve oradan İstanbul'a ne suretle vasıl olduğunu ve sihirbazlığa ne cihetle revâc verip, ne entrikalar çevirdiğini, velhasıl buraya kadar bizce mâlûm olan hususâtı tamamıyla nakil ve rivayet ederek nihayet Şövalye Leon di Burkinyon'un huzuruna Margerit'i idhal eylediği zaman herifin can havliyle kıyam ve kızın üzerine hücum ederek elinde hazır bulundurduğu bıçakla burnunu ve dudaklarını kestiği fıkrasına gelince Margerit iyice acıklanıyor gibi bir şeyler hissederek ve yüzünde alâim-i nefret göstererek Süleyman'ı böyle korkunç sözler söylemekten men eyledi.

Süleyman - Ne korkuyorsunuz ya? Bu hâl sizin kendi başınızdan geçmedi mi?

Margerit - Nasıl hâl?

Süleyman - Canım ben sizi eski âşıkınız şövalye Leon di Burkinyon'un huzurunda ihzâr eylediğim zaman şövalye sizin

üzerinize hücum ederek burnunuzu ve dudaklarınızı kesmedi mi?

Margerit - Aman söylemeyiniz Allah'ı severseniz! Ben öyle korkunç hâller görmedim. Başka bir latife bulamadınız mı?

Süleyman - Latife etmiyorum. Pek ciddi söylüyorum. Herif sizin burnunuzu dudağınızı kestikten maada onları bir papaz vasıtasıyla kocanız imparator nezdine göndermiş olduğunu dahi sonradan haber aldım. Malûmat-ı sahîha ve yakîniyyeden olmak üzere haber aldım.

Şeyh - Ee böyle bir hâl oldu da, Margerit ondan nasıl haberdar olamadı?

Süleyman - Acayip! Gökteki yıldızları yere indirmeğe ve kendisini dahi yerden fırlayıp gökteki yıldızlar üzerine çıkmaya kadar muktedir olan Magribî sihirbaz Yahudi için bu kadarcık bir mahareti çok mu görüyorsunuz?

Margerit - Sihirbaz Yahudi için bu kadar bir maharet çok değilse de o sihirbazlığın dahi boş ve uydurma olduğunu şimdi anladık.

Şeyh - Canım Süleyman! Bu sihri nasıl icra ettinizse bize söyleyiniz. Zira hikâye eylediğiniz vukuât-ı garîbe içinde cümlesinden agreb bu fıkra olacaktır.

Süleyman - Söyleyeyim efendim! Ömrümde cinayet olarak hiç bir gaddarlık etmedim. Kan dökmüş olduğum halde mahzâ gazâ gibi bir suret-i meşrûada ve bihakkın intikam gibi bir keyfiyet-i mecbûrede döktüm. Ömrümde yegâne bir cinayetim varsa, o da sizin arzunuzu yerine getirmekten ziyade Mariya Konstanse'ye olan vaadimi îfâ etmiş olmak için irtikâb eyledim. Zira bu hizmetinizi deruhde edişimden maksad-ı aslî Mariya için olduğunu ketme hacet yoktur. Fakat şunu da haber vereyim ki hikâye edeceğim cinayeti büsbütün amden irtikâb etmedim. Bir şüphe üzerine bu yolsuzluğu icra eyledim, diye ber-vech-i ati bu keyfiyeti dahi hikâyeye başladı:

Dördüncü Bap

Şövalye Leon di Burkinyon'un İstanbul'a gelişi ve huzûr-ı imparatorîye çıkıp gerek onu ve gerek Margerit'i görüşü eski mahbûbesini kapıp kaçırmak gibi bir maksad-ı âşıkâneden neş'et

eylediğini hikâye ettim. Fakat herifin bana suret-i mürâcaatında bazı ahvâl nazar-ı dikkatimi celbeylemişti. Anlamıştım ki bu zat maşûkasını saray-ı imparatorîden kurtarıp nâil-i merâm olmak için çalışmıyor. Belki emeli maşûkasından intikam almaktır.

İstanbul'a gidişimden maksat Margerit'i sâlimen alıp buraya getirmek olmasaydı ihtimal ki Şövalye Leon'un makâsıd-ı hakîkisi üzerine bu kadar düşünmezdim. O halde dahi ihtimal ki Margerit cenaplarının burnu dudağı elhâletü hâzihî cidden kesilmiş olurdu. Gerek imparatora âşık bulunan Rozali'nin ve gerek Margerit'e âşık bulunan şövalyenin netice-i emelleri benim netice-i emelimde vasıl-ı ser-menzil-i hitâm olmak yani Margerit cenapları sâlimen benim elime girmek matlûb olduğu cihetle bu bâbda pek ziyade ta'mîk -i fikr eyledim.

Netice-i mütâlaâtım hep şövalyenin Margerit hakkında olan sû-i fikr u niyetine dair verdiği hükmü takviye ve teyîd eylediği cihetle evvelden ihtiyatlıca davranmaya lüzum gördüm. Benim için en ziyade suûbetli olan iş bu ihtiyat oldu. Zira ihtiyatlıca bulunmak için İstanbul'da az çok Margerit'e benzer bir kız bulmak lazım geldi. Bu maksada vusûl için İstanbul içinde baş vurmadık yer bırakmadım. Hemen her sokağa girdim, hemen her kapıda, her pencerede gördüğüm karılara kızlara dikkat eyledim. Bir değil birkaç kız buldum ki az çok Margerit'e benzerlerdi. Bunlar içinde en ziyade benzeyeni Galata'da bir Latin kızıydı.

Kendisi fakîrü'l-hâl olup bende ise imparator hazretlerini teshîr için cihanı fedaya hazır bulunan Rozali sayesinde akçenin hesabı olmadığından ve bulduğum kız fakîrü'l-hâl olduktan fazla biraz da oynakça bulunduğundan kendisini kolaylıkla celbedebildim. Bir yandan saray-ı imparatorî içindeki entrikaları çevirir ve bir yandan dahi bu kız ile açtığım ca'lî bir muâmele-i âşıkâneyi idare eylerdim. Ta Margerit'i sayd ve şikâr mahallinden sandala koyup Marmara denizinin Anadolu sahiline ve evvelce tedarik eylemiş olduğum mahalle çıkardıktan sonra Galata'ya gittim ve o akşam Latin kızını aşıracağımı haber vererek bir sandal da onun için tedarik eyledim.

Şövalye Leon di Burkinyon kızı Korn Dor (Halic-i Dersaadet'in ismidir) nihayetinde vaki' mahallede ve zahir-i

hâli gayet fakîrâne bir hanede Margerit'e muntazır idi. Şayet Margerit'i ziyade dikkatle ararlar ise ele geçmemek için bu ücra haneyi tedarik eylemiş idik.

Biçare kızcağız! Hâlâ hatırıma geldikçe yüreğim sızlıyor. Bu cinayeti ömrümün sonuna kadar unutamayacağım. Bu günahımı hiç bir şey ile affettiremeyeceğim. Benimle kaçacağı için o kadar memnûniyet gösterir idi ki tarife sığmaz. Fakat tekrar edeyim. Bu cinayeti büsbütün taammüden irtikâb etmedim. Eğer şövalye habîsinin sevdâ-yı intikâmda bu dereceye kadar varacağını bilse idim, mümkün değil buna yüreğim razı olmazdı. Dedim ya, ihtiyatlı bulunmak istedim. Asıl niyetim şövalyenin Margerit'e göstereceği ilk muameleyi görüp Margerit hakkında bir gûne tehlike olup olmayacağını anladıktan sonra filhakika imparatoriçeyi şövalye ile görüştürmek ve ondan sonra maşûkasını onun da elinden alıp buraya getirerek hikâyenin içine şu mücâmeleyi dahi katmak idi. Eyvah ki, bu hesabım yanlış çıktı.

Latin kızını alıp şövalyenin intizar eylediği mahalle kadar götürdüm. Bu hanenin kapısından girildiği zaman derûnu yalnız bir büyük salondan ibaret idi. Hane için fakîrâne demedik mi ya? Salonun bir köşesinde yanan kandil, her tarafını tamamıyla izâe edemez idi.Kapıyı çaldık. Hanenin sahibi bulunan papaz kapıyı açtı. İçeriye girdiğimizde gelen zatın İmparatoriçe Margerit olduğuna asla şüphesi bulunmayan şövalye oturduğu yerden fırlayıp kızın üzerine yürümesin mi?

Evvel emirde ben boynuna sarılıp müştâkâne ve mütehassirâne öpecek zanneyledim. Halbuki o gaddar, kızcağızı çal yaka ederek "Muhabbette sebatsızlığın cezasını ben sana göstereyim." diye aşağıya aldı ve elindeki bıçak ile evvela burnunu, sâniyen dudaklarını kesti.

Ben bunu görünce bir hale geldim ki tarif edemem. Nutkum tutuldu. Buz gibi dondum. Şövalye kan çanağına dönmüş olan gözleriyle her tarafta beni arar idi. Vakıa o aralık kendi elimle bu belâya giriftar eylediğim biçare kızcağızın intikamını da yine ben almalı idim. Ancak bu sureti şimdi düşünmekteyim. O zaman bu da aklıma gelmedi. Hesabımda bu kadar büyük sehvin zuhuru her tedbirimi şaşırttı. Gerek kendi nefsime ve gerek şövalyeye kalben lânetler okuyarak oradan çıkıp sandala bindim. Gece ya-

rısından sonra adeta sabaha karşı idi ki Margerit'i bırakmış olduğum yere geldim.

Süleyman Muslî şu fıkrayı öyle bir tavr-ı teessüf ve teessürle hikâye eyledi ki adam öldürmeye bir sivrisinek ezmek kadar da ehemmiyet vermeyen Şeyhülcebel'in bile zavallı Latin kızcağızı için yüreği sızladı. Hele Margerit'in gözünden adeta yaş geldi. Eğer Süleyman bu hikâyeyi Arapça olarak nakletmeyip de Latince nakletmiş ve Mariya Konstanse dahi keyfiyeti anlamış olsa idi, onun elbette cümlesinden ziyade yufka olan yüreği bu gaddarlığa daha ziyade acır idi.

Şeyh- Sonra bu kız ne oldu?

Süleyman- Ben yalnız burun ile dudaklarının birkaç gün sonra imparatora gönderildiğini haber aldım. Fakat kızın ne olduğunu öğrenemedim.

Margerit- Allah bilir amma, kızcağız vefat etmiştir.

Süleyman- Orasını bilemem.

Şeyh- Acaba şövalye bu kızın asıl Margerit olmadığını anlamış mıdır kıyas edersiniz?

Margerit- Hayır bunu ümid edemem. Zira hakikati anlamış olsaydı burun ve dudakları imparatora göndermemesi lâzım gelirdi.

Şeyh- Ben kıyas ediyorum ki kızcağız oradan sağ çıkmamıştır.

Süleyman- Bu suret benim de aklıma geldikçe zihnim bir kat daha perişan oluyor.

Şeyh- Neyse bazı böyle hata uğrunda dahi canlar yakılır. Adamlar harcanır. Bu gibi şeyler olağandır. Fakat siz Margerit'i cezîrede menfî bulunan güzîdesi sır kâtibi için götüreceğim diye aldatmış bulunduğunuz halde sonra bu hilenizi ne ile setrettiniz?

Süleyman- Oo! Orası pek kolay! Dünyada bundan kolay iş mi olur? Sır kâtibinden getirdiğimiz haberlerde her ne zaman isterse kendisini kaçırmak için âlâ bir gemi hazır bulunduğunu Margerit'e temin etmedik mi ya?

Margerit- Evet öyleydi. Sır kâtibini bu gemi ile İzmir'e kaçırttık. Ve Margerit'i orada beklemek üzere İzmir'de ikâmet et-

tirdik. Sonra biz dahi İzmir'e gitmek üzere yola çıktık. Ta buraya kadar hep İzmir'e gitmek üzere geldik.

Margerit- Adam aldatmak bu zata mahsus.

Şeyh- Demek oluyor ki buraya geldiğinizden memnun değilsiniz?

Margerit- Geldiğim yer burası olduğunu bilseydim, daha evvelden memnun olurdum.

Şeyh- Vallahi size doğrusunu söyleyeyim Margerit, buraya gelişten ister memnun olunuz, ister olmayınız. Bu kazıyyenin bana taalluku pek azdır. Fakat ben sizi ele geçirdiğimden dolayı ol kadar memnunum ki âlemde beni bundan ziyade hiç bir şey memnun edemez. (Süleyman'a) Demek oluyor ki, bu meselede sizin mağdûrunuz yalnız o biçare Latin kızı değildir. Sır kâtibi dahi menfâsına dest-i himmetinizle inmiştir.

Süleyman- Orası da öyle ama bu herif o cezaya lâyıktır. Efendisinin namusuna taarruz gibi cinayette bulundu. Cezâ-yı amelini çekene mazûr denilemez.

Margerit- Hayır, öyle değil. Her latife bir tarafa kalsın, âlemde yalnız haksızlığı kabul edemem. İnsan fenalık ettiği zaman bile mürüvvetten ayrılmayarak haksızlığı itiraf etmelidir. Bu işde sır kâtibinin hiç bir kabahati yoktur. O biçareyi baştan çıkaran benim. Binaenaleyh gerçekten burnu, dudakları kesilmek suretiyle cezâ-yı sezâya ben duçar olmalıydım. Kızcağız pek beyhûdeye gittiği gibi Teodor dahi benim seyyiemle o belâya duçar oldu.

Yemekten sonra edilen muhavere şu suret-i ma'rûzadan ibaret olup ondan sonra herkes yerli yerine gitmiştir. Herkes yerli yerine gitmiş demekten maksat Margerit'in Şeyhülcebel harem-serâyına gittiği gibi Süleyman Muslî'nin dahi Mariya Konstanse dairesine gittiğini anlarsınız öyle değil mi? Öyle ise yalnız burada sehv etmiş olursunuz. Mariya Konstanse kendi dairesine yalnız gitti, Süleyman Muslî dahi bir odada yalnız başına beytûtet eyledi. Bu sureti de kendisi yine kendi ihtiyarıyla tertip eylemiştir. Hikmetini mi sual ettiniz?

Bu suale hacet var mı? Süleyman'ın Mariya hakkında olan son nazarını unuttunuz mu? Hiç Şeyhülcebel'in dünya cennetine

girmiş çıkmış olan bir kızı Süleyman Muslî kendisine can ve cânân ittihâz edebilir mi?

Beşinci Bap

Sorduğunuz sual üzerine icra eylediğimiz şu iki satırlık bir muhakemeyi kâfî göremeyeceğiz. Zira bu hâl her erbâb-ı aşk u hevâya her zaman vaki olan ahvâlden olmayıp derecesi ise ya başa gelmeden veyahut başa gelenlerin hikâyesini ve mütâlaâtını dinlemeden tahmin edilebilecek husûsâttan değildir. Hele biraz işi deşelim de bakınız:

Evvel emirde Mariya Konstanse ile Süleyman Muslî'nin geceler hayır olsun vedaını ne suretle icra etmiş oldukları nazarlarda tecessüm etmelidir. Biçare Mariya Konstanse her emr ü nehyi kendi rey ve iradesine terk etmek istediği zattan o gece için yalnız bir kelimeye intizar ediyordu. O kelimenin hangi kelime olduğunu mu sormak istiyorsunuz? Ah o kelimenin tayini pek müşkil bir şeydir. Eğer cidden bir kelime olarak telaffuz edilecek ise bunun hangi hurûftan mürekkep olduğunu tayin müşkil olduğu gibi ondan sonra bunun cidden bir lafız olarak ağızdan çıkıp çıkmayacağını tayin dahi müşkildir. Bu misillü muazzam dakikalarda acaba tekellüm ve telaffuza hakikaten ihtiyaç kalır mı? Yürekten yüreğe seyyâle-i hissiyât ile ilkâ-yı meânî yolları açılmış olduğu bu dakika-i fevkalâdede lafız ve kelime denilen şeylerin pek kaba, pek sade, pek adi bir vasıta-i teâtî-i efkâr yerine geçeceği hesap edilemeyecek keyfiyet midir? Böyle bir ân-ı âlü'l-âlde bir nazar-ı tahassürün bir vaz'-ı müştâkânenin yarım saatte manası tafsil ve tefsir edilemeyecek veyahut sekiz on sayfada şerhi mümkün olamayacak kadar mânîdar olacağı anlaşılamayacak bir şey midir?

Biçare Mariya! Kızcağız Süleyman Muslî tarafından beyân ve irade ve ihtar yolunda bir şeye intizar ederse de doğrusunu isterseniz intizar eylediği şey kelâm ve lafızdan ibaret değildi. Bin kelimeye, bin elfâza bedel olabilecek böyle bir nigeh-i tahassürle bekledi. Eğer bu nigehe derecâtı herkesin takdir edemeyeceği kadar hafî ve latîf ve dakîk bir de tebessüm ilâve eder iseniz bu dahi bin manaya delâlet eden ol nîm nigeh-i tahassürün bin yolda şerh ve tefsiri makamına kâim olur.

Kızcağız buna cidden intizâr eyledi. Hatta tavr-ı intizârında öyle bir vaz' gösterdi ki bunun içinde istirham ve isti'tâfa delâlet edecek pek çok ahvâl ve alâyim dahi vardı.

İyi ya! Süleyman bu ahvâl ve alâyimi anlamadı mı?

İşte meselenin asıl ehemmiyet verecek noktası bu noktadır.Eğer Süleyman'ı bunları anlamamış diye farz edebilirseniz kendisini pek mesut ve bahtiyar addetmekte dahi haklı olabilirsiniz. Fakat vâesefâ ki Süleyman pek ehl-i tedkîk ve tahkîk olanların güç hâl ile temyiz edebilecekleri şu alâyim-i dakîkanın cümlesini temyiz ve tefehhüm edebildi.

Evet! Bu tefrîk ve temyizi için teessüfte hakkımız vardır. Zira Süleyman kızın etvâr ve evzâından ve mütehassirâne ve müştâkâne nigehlerinden ve hatta suret-i istirhâmı için bir delâlet-i zâide makamına kâim olan tebessümlerinden istihrâc eylediği meânî üzerine hemen bir elini beline dolayıp diğer eliyle sımsıkı tuttuğu elini öperek "Bihakkın mesut olacağımız gece bu gece midir Mariya?" [demiş], hem kızı mesut ve hem de ikisinin dahi keyfiyyet-i mes'ûdiyyetini ilân etmeye davranmış ve şu niyetini mevki-i fi'l ü icrâya çıkarmasına ramak dahi kalmamış olduğu halde bir de karşısında hazin hazin boynunu büküp duran melek-sîmânın o melekâne vaz' u tavrı içinde kendisinin dünya cennetine girmiş çıkmış olduğunu tahattur edince yüreğinden bir kaynar su cereyan eylediğini buna mahsus olan ıztırabtan anlamış ve bu ıztırabı men için burada tarif ve tayininden aciz kaldığımız bir gayret-i fevkalâde ile kıza arkasını çevirip kendisine mahsus olan daireye gelmiştir.

Yukarıda "Geceniz hayır olsun." vedaını icra ve burada kıza arkasını döndüğünü ifade eyledik.

Şu iki ihbârın arasındaki tafsilâtımızın hemen an-ı vâhidde cereyân etmiş olması bunların muhâkeme-i ahvâli emrinde adeta en ziyade mülâhaza edilecek bir şeydir. Mariya Süleyman Muslî'den bu suretle müfârakat eyledikten sonra kendi odasına doğru bir gidiş gitmiştir ki memeleri hizasına kadar toprağa gömülmeğe gittiği zaman yüreğinde olan teessür şu andaki teessürüne nisbetle adeta sürûr u hubûr addolunabilirdi. Odasına vardığı zaman soyunmak lüzûmunu tahattur edemeyerek ve tahhattur etmiş olsa bile bu mecburiyetin muktezasına tevfîk-i ha-

reket için vakit ve iktidar bulamayarak güya kendi zatından yine kendisi mahcûp kalmış gibi iki elleriyle yüzünü örtmüş ve fırlatıp kendisini yatağa atarak bârân-ı sirişkiyle yatağı sele boğmuştu.

İtiraf etmelidir ki Süleyman Muslî dahi bundan aşağı bir teessürle kendi hâbgâhına gelmemiştir. "Ah! Dünyada ye's ü hırmân için can feda edercesine çalışmak kadar büyük musibet mi olur? İşte o musibete duçâr olan benim. Evet! Kerek karyesine gidip de Mariya Konstanse'nin Haşîşîler tarafından kurtarılarak aşırıldığını haber aldığım günden beri ömrüm içinde tesâdüf eylediğim müşkilâtın en büyükleri olmak üzere kendi ihtiyârımla nefsimi ilkâ eylediğim müşkilât ve mehâlikin cümlesini me'yûsiyet-i külliyyeye duçar olacağım günü kemâl-i muvaffakiyetle bir an akdem tecîl etmek için ihtiyar eyledim. İşte hırmân-ı küllînin mukaddimesini bu gece gördüm. Ah Mariya, Mariya! Seninle olan irtibatım bu ana kadar olduğundan bahisle müfârakat-ı ebediyyeyi ilân edeceğim güne şunda bir şey kalmadı. Bence ben kendi nefsime bu ilânı ettim. Zira şeb-i visâl olduğuna şüphe etmemekte bulunduğun bu geceyi işte ben kendi nefsim için şeb-i firâk olmak üzere hükmettim. Sana arkamı çevirip yatağıma gidiyorum. Ol yatağa ki orada hissiyât-ı meyûsânenin muhâcemâtına karşı sabahlara kadar yine kendi nefsim ve efkârımla boğuşacağım." diye o da kendisini yatağa attı. Fakat Süleyman Muslî Mariya Konstanse gibi kendisini kendi gözyaşları içinde boğacak bir surette ağlamamıştı. Bu nimet-i bükâya nâil olamamıştı. Evet! Bu halde bükâ bir nimet-i uzmâdır. Zira insanın yüreğinde ne kadar acı varsa hâl-i bükâda sirişk-i ateşîn ile beraber gözlerinden çıkar gider. Süleyman ise yüreğinden doğru kabarıp boğazına doğru gelen bir hafakanın ıztırabıyla simsiyah kesilmiş olduğu halde yatağa kendisini fırlattı ve filhakika nefsiyle mücâhede ve muhâcemeye başlayıp birkaç saat bu cidalde devam eyledikten sonra yorulup baygınlık nev'inden addolunabilecek bir suretle kendisinden geçti gitti.

Altıncı Bap

Ertesi günü Şeyhülcebel ve Süleyman Muslî ile Margerit ve Mariya hep bir mahalde ictimâ eylemişlerdi. Bu ictimada iki karıyla iki erkek başka başka birer bâb-ı meşveret açtılar. Sâbık

Bizans imparatoriçesi Margerit de la Roka cenapları o zaman bir nazar-ı istihfâfla ve istihkarla baktığı kızcağız kimin nesi olduğunu ve bu mahalle nasıl düşmüş bulunduğunu güç hâl ile bu sabah sual etmeğe tenezzül eyleyerek, biçare Mariya Konstanse dahi sergüzeşt-i ahvâlini bildiğimiz surette arz ve hikâye eyledi. Şüphe yok ki Margerit kızın sergüzeşt-i ahvâli üzerine taaccüp eyledi ve bu taaccübüne mebnîdir ki ber-vech-i âti bazı izâhâta dahi girişti.

Margerit - Suret-i hikâyenize nazaran siz bu mahalden memnun değilsiniz gibi anlaşılıyor.

Mariya - Bir habs-i ebedîden kim memnun olabilir?

Margerit - Nasıl habs-i ebedî?

Mariya - Öyle ya! Buraya her kim girse bir daha çıkamaz.

Margerit - Acayip! Böyle şahane bir mahalde safâyla imrâr-ı vakt etmek habs-i ebedî addedileceğini hiç ümit etmezdim. Refikiniz sizi sevmiyor mu yoksa?

Mariya - (Göğüs geçirerek) Evvelleri pek çok seviyordu. Hatta beni bu tehlikeli yerden kurtarmak için kendi canını dahi tehlikeye koymuştur.

Margerit - Demek oluyor ki şimdi sevmiyor.

Mariya - Bunu da söylemeğe dilim varmaz. Beni sevmemiş olsaydı...

Margerit - Öyleyse muradınız ne olduğunu anlamak mümkün olamayacak. Eğer refikiniz sizi seviyorsa onunla birlikte bulunmak şartıyla sizin için her yer dâr-ı sürûr olur. Bakınız bana! Ben eminim ki beni buraya getiren zat beni pek ziyade sever. Ben dahi ondan müteneffir değildim. Vaktiyle kendisine meylim vardı. Elhâletü hâzihî bu meylim arttı. Koca bir imparator sarayını terk etmiş olduğum halde buraya gelişimden asla müteessif değilim. Bu zat dahi hükümdar gibi bir şey demektir. Bahusus ki sarây-ı imapartorîde duçar olduğum bir çok entrikaları burada görmeyeceğime emniyet edebiliyorum.

Mariya - Ondan emin olabilirsiniz. Fakat ben her halde kendime saadethâne ittihâz edebileceğim bir küçük kulübeyi bu şâhâne mahalle tercih eylerim.

Margerit - Herkes kendi efkârında serbesttir. Binaenaleyh

kendi mesudiyetiniz için her ne düşünmekteyseniz onun husûlüne dua ederim. Fakat bana kalırsa ben hükmetmek isterim ki refikiniz sizi kendi canından ziyade sever. Sevmemiş olsaydı sizin hatırınız için en tehlikeli işleri göze aldırabilir miydi?

Mariya - Gördüğüm bazı ahvâlinden hükmetmeğe yaklaştığım vechile eğer benden soğumayıp da dediğiniz gibi hâlâ meyli bendeyse o halde benim için dahi her yer bir dâr-ı sürûr olabilir. Lâkin eyvah ki hükmü verebilecek henüz bir ser-rişte bulamadım.

Kadınlar bu tarafta şu müşâfeheyi yine bu vadide olarak uzatıp götürmekte olsunlar, öte tarfata Şeyhülcebel ile Süleyman Muslî dahi şu yolda bir mesele üzerine söz söylerlerdi.

Şeyh - Ee Süleyman! Senin muvaffak olduğun şu iş yok mu? Ben bu muvaffakiyeti hükmüm altında bulunan Bâtınîlerin hiç birisinden ümit edemem. Arzusunu çektiğim kadını bana îsâl ettiğin için değil. Ona olan irtibâtım şiddetlice bir hevesten ibarettir. Fakat bu maksada vusûl için müracaat ettiğin tedbirler senden başka bir kimsenin tasavvur bile edemeyeceği şeylerdir.

Süleyman - Benim itikâdıma kalırsa dünyada insanoğlunun iktidârına nisbetle muhâl hükmüne girebilecek şeyler pek azdır. İnsan evlâdı bir şeyin husûlünü murad etmeye görsün. Onun için bilcümle suûbet ve muhâlât kapıları sırtına kadar açılıp sâha-ı suhûlet ve mümkinâta yol verirler.

Şeyh - Fakat şu buyurduğnuz şey herkes için değildir.

Süleyman - Hayır efendim! Herkes içindir. Görüyorsunuz ki hilkatte insanların yekdiğerinden farkı pek azdır. Muvaffakiyet bâbında dahi ancak bu kadar farkları olur. Ben dedim ki insanoğlu bir şeyin husûlunü murad etmeye görsün. Murad ederse onu behemahâl hâsıl eder. Hâsıl edememişse murad etmemiş demek olur.

Şeyh - O halde nazar-ı dikkati o maksadın husûlünü ne dereceye kadar emel edinmiş olduğuna hasredeceğiz öyle mi?

Süleyman - Evet efendim! Eğer o maksadın husûlünü iltizâm edişi ciddi olmayıp da sathî olursa muvaffak olamaz. Zira âlemde hiç bir maksat yoktur ki az çok müşkilâtsız husûle gelebilsin. Sizin kendisine olan rağbetinizden ziyade kendisinin size

rağbeti olan bir kız yüzünden husûle gelecek maksatta bile müşkilât vardır. Zuhûr edecek ilk müşkilât müteşebbisin cesaretini kırıp sebatını ihlâl edince müteşebbis ye's-i küllîye duçar olur da onun için muvaffak olamaz. Muvaffakiyet için devâm-ı sebât, hatta inat şarttır. Size bir fıkra hikâye edeyim. Başladığı işlerde muvaffak olamayan bir zat bir gün yolda giderken mermer bilezikli bir kuyuya tesadüf eder. Bakar ki ip delk ü temasdaki devamıyla mermerin bir tarafını yemiş, yer etmiştir. Kendi kendisine der ki ip gibi yumuşak bir cismin mermer gibi sert bir cisme bu suretle galebesi, devamdan başka bir şeye mebnî değildir. Eğer mermer kadar sert olmak üzere benim teşebbüsâtıma mukabele eden mevâni'e karşı ip kadar yumuşak ve aciz olan sa'yim yine o kadar sâbit ve dâim olsa imiş ben dahi muvaffak olacak imişim.

Şeyh - Evet! Bu misillü fıkarât-ı hikemiyye bende de vardır. Ez-cümle mermer üzerine damlayan ve damlamakta devam eden suyun mermeri delmesi gibi. Lakin ben bu devama muvaffak olabilecek adam isterim.

Süleyman - Öyleyse muazzamât-ı umûrunuz için öyle maymun iştihâlı adamlara müracaat etmeyerek devamlı adamlar ararsınız.

Şeyh - O adam siz olabilirsiniz ve sizsiniz. Binaenaleyh sizin burada kalarak bizi terk etmemenizi rica ederim.

Şu son lakırdı Süleyman Muslî'nin midesini bulandırmıştı. Zira Şeyhülcebel'in kendi iktidarını bu kadar takdir eyledikten sonra kal'a-i Alamut'ta kalması için ettiği teklifi kabul etmeyecek olursa netice-i emrin neye müncer olacağını derhal kestirmişti. Öyle ya! Şeyhülcebel Süleyman Muslî derecesinde kudret sahibi bulunan ve kendi tarîkinin esrârını ve içinde bulunduğu kalenin ahvâlini öğrenen bir zatı hîn-i hâcette kendi aleyhine kıyâm edebilmek için elinden kaçırır mı? Bu iktidardan kendisi istifâde edemez ise başkasının dahi istifâde edememesi için o iktidarı sahibiyle beraber mahvetmek ister.

Süleyman Muslî bir kiyâset-i fevkalâde ile bunu derhal teferrüs ederek Şeyh'e göstereceği mukabeleyi ona göre tedarik eyledi. Dedi ki

Süleyman - Hizmetinizde devam cana minnet olduğunu tafsile hâcet yoktur. Hatta bunu ben kendim bizzat teklif edecektim.

Fakat işin içinde şu biçare kız vardır. Onu kendisince cây-ı selâmet addolunan bir yere îsâl etmeyince şu emrinize muvafakat cevabını veremem.

Şeyh- Acayip! Bu kız için sizin âgûş-ı visâlinizden daha emin bir cây-ı selâmeti mi olabilir? Zaten bu kadar zahmeti çektiğiniz bir kızı âgûş-ı hazzınızdan bir cây-ı selâmete terk edebilmeğe muktedir olabilecek misiniz? Ben olsam yapamazdım.

Süleyman - Meramınızı anlıyorum efendim. Fakat benim bu kız yüzünden istîfâ edilecek hiç bir hazzım olmadığı gibi, onun dahi benden istîfâ edilecek bir gûne hazzı olmamak lâzım gelir. Davamız merdâne bir davaydı. Çok şükür muvaffak dahi olduk.

Süleyman'nın şu ifadesinden Şeyh'de hâsıl olan istiğrâb üzerine Süleyman bu keyfiyeti arîz ve amîk tafsilâtla Şeyh'e izâh eylediyse de kızda istîfâ edilecek bir hazzı kalmaması mezbûrenin dünya cennetine girmiş olmasından neşet eyleyeceği gibi şeyhin nazar-ı dikkatini celb edecek şeyleri meskûtün anh geçeceği derkârdır.

Hâsılı tafsîlât-ı vâkıa üzerine Şeyh, Mariya Konstanse'yi istediği mahalle kadar götürmesi için Süleyman Muslî'ye müsaade verdiği gibi Süleyman Muslî dahi işini bitirdiği anda yine kal'a-i Alamut'a geleceğini Şeyhülcebel'e vaad ve temin eyledi.

Bunun üzerine yol tedârikâtı görülmeye başladı ve tedârikât-ı vâkıa iki gün zarfında görülüp Süleyman Muslî dahi bu müddet içinde yorgunluğunu çıkarmış bulunduğu cihetle Margerit'i ve Şeyhülcebel'i bir vedâ'-ı muvakkatle veda ederek Mariya Konstanse'yle beraber kal'a-i Alamut'tan çıktı.

Yedinci Bap

Kal'a-i Alamut'tan çıkmış Mariya Konstanse için memesine kadar gömüldüğü nîm kabirden çıkmış kadar ve belki daha ziyade memnuniyet ve şükrânı mûcip olacağı ihtara muhtaç bir keyfiyet değildir. Fakat bu memnuniyyet-i azîme içindeki hüzn-i azîm her halde ihtâr ve ihbâra muhtaçtır.

Kızcağız o zamana kadar Süleyman Muslî'de gördüğü durgunluğa hiç bir mana verememekte olduğu halde bu durgunluk kal'a-i Alamut esaretinden rehâyâb oldukları zaman esnâ-yı râhda

şevk u şetârete münkalib olacağını ümit ederken yolda dahi Süleyman'ın kendisine hemen hiç bir söz söylemeyerek ve at üzerinde başını önüne eğerek kendi mütâlaâtıyla meşgul olduğunu görünce biçare Mariya'nın fikri büsbütün perişan olmuştu.

Bir kaç defa keyfiyeti Süleyman Muslî'den istîzâh etmeği düşündü. Bir çok mütâlaât bu bâbda dahi kızın cüretini kırdı. Binaenaleyh o da Süleyman'a mukabil şakk-ı şefe etmeksizin yolunda devam ederdi.

İlk konakları gayet güzel bir Kürt karyesine tesadüf eyledi. Süleyman bir misafirhane tedârik ederek Mariya'yı oraya indirip akşam için levâzım-ı istirâhatı dahi sipariş eyledi. Yediler içtiler, fakat yemekte içmekte Mariya'nın hissesi ol kadar azdır ki Mariya için yemedi içmedi demek dahi mümkün olabilir.

Kızın intizâr eylediği şey yatak vaktiydi. Süleyman için zihninden geçirdiği şeylerin hükm-i kat'îsini bu vaktin hulûlü hâlinde verecekti. Her âtî karîb değil mi? O vakit dahi hulûl eyledi. Misafir oldukları Kürd'ün hanesi yekpare bir odadan ibaret bulunduğu cihetle Mariya'yı ayrıca bir odada yatırmak ihtimali olmadığını gören Süleyman Muslî ayrı ayrı iki yatak serdirdi ve bunlardan birisi kendisine mahsus olduğunu Mariya'ya bilihtâr diğerine dahi yolcuların şanından olduğu üzere soyunup dökünmeye hâcet kalmaksızın kendisi uzandı yattı.

Zavallı Mariya Konstanse! Hâlâ vereceği hükm-i kat'îyi vermek için Süleyman tarafından vukû bulacak hâl ve hareket ve işarete muntazır bulunur. Ancak netice-i intizârında Süleyman'ın horul horul uyumasından başka hiç bir şey göremeyince artık bu zat yüzünden hiç bir şey ümit edilmemek lâzım geleceğini kat'iyyen hükmeyledi. Bu hüküm üzerine o dahi yatağa girdiyse de uyku dedikleri istirahat-ı maddiye ve maneviyyeyi o gece için hemen büsbütün kayıp eylemişti.

Sabah olup da yola düzüldükleri zaman Mariya'nın Süleyman'a gösterdiği çehre adeta dargın bir çehreydi. Fakat teessüf olunur ki Süleyman kızda olan bu tavra dikkat bile etmedi. Hatta o gün geçtikleri mevki ağaçlık ve çimenlik, suluk hâsılı tabiatın tezyîn-i mevâki' için tehiyye eylediği esbâbın kâffesini câmi' bulunmasıyla ve Süleyman ise bu misillü letâfetleri takdire

cidden muktedir bir genç olmasıyla letâfet-i mevkiîden hâsıl olan inbisâtı üzerine lahn-i Arabla gayet ferahnâk bir surette tegannîye dahi başlamıştı.

Mariya halinde bulunan bir me'yûsun her şeyi kendi hâl-i ye's ü nevmîdîsinin icabına göre tevcîh ve tevil eyleyeceği derkârdır. Zavallı kızcağız Süleyman'ın bu inbisâtını kendisine rağm olmak gibi bir suretle tefsîr etmesin mi? Bilâ-ihtiyar ağlamaya başladı. Lâkin ağladığını Süleyman'a sezdirmek istemediğinden için için ağlardı.

O günü dahi bu suret-i fâcia ile geçirdiler. İkinci konakları yol üzerinde bir kervansaraydı ki bunda müteaddid odalar bulunmasıyla Süleyman Mariya'ya mahsus bir oda temizletip kendisi dahi başka bir odada beytûtet eyledi.

Şu muamele Mariya'nın dün gece kat'iyyen vermiş olduğu hükmü bir kat daha takviye ve teyid eylemiş olmaktan kat'-ı nazar, kızcağız kendi kendisine dedi ki: "Madem ki Baptistin'in benden bir alıp vereceği yoktur, beni alıp nereye götürüyor? Ben bunu behemehal kendisinden sormalıyım. Bir kadın ile bir erkeği yekdiğerine rabteden muamele, bu muamele değildir. Buna irtibât ve ittihâd denmez. Bu adeta iftirâktır. Ben şu halde Baptistin'in refiki değil, tanıdığı bir kız bile addolunamam. Beni hiç tanımıyor demektir. Onun nazarında dünyada Mariya denilir bir kız bulunduğu mâlûm değil demektir. Zira ben kendisinin ecnebisi bile olsam madem ki yoldayız, bana iki çift lakırdı olsun söylemesi lâzım gelirdi. Onun nazarında ben mevcut değilim demektir. Bu hâlin hikmetini anlamalıyım. Buna yaşamak denilemez. Yaşamalıyım veyahut..."

Kızcağız kendi kendisine söylediği şu sözleri bir cüret-i tâmme ile söyleyip azmine dahi karâr-ı kat'î verdikten sonra kalktı doğruca Süleyman'ın yattığı odaya gitti. Böyle bir nagehânî geliş Süleyman'ı müteaccib etmeyecek olsaydı bile kızın hâl u şânında bedâheten görülen perişanlık Süleyman'ın nazar-ı dikkat ve ehemmiyetini açabilirdi. Binaenaleyh o dahi bir ehemmiyet-i mahsûsa ile davranıp kızın söyleyeceği söze mukaddime olmak üzere "Ne istersiniz Mariya? Niçin beni çağırmadınız da kendiniz geldiniz?" dedi.

Mariya - Size bir şey sual etmeye geldim.

Süleyman - Buyurunuz.

Mariya - Beni nereye götürüyorsunuz?

Süleyman - Köyünüze, familyanızın yanına.

Mariya - Demek oluyor ki penitans cezasından kurtulduğuma memnun değilsiniz.

Süleyman - Neden?

Mariya - Ya beni köye götürmek demek, bir daha çukura gömdürmek demektir.

Süleyman - Öyleyse başka herhangi yeri isterseniz oraya götüreyim.

Mariya - Ben başka bir yer bilir kız mıyım? Benim bildiğim yer senin bulunduğun mahal olabilir. Bundan sonra benim vatanım ancak senin tayin edebileceğin yerdir. Seninle beraber oldukça ben hiç bir yerin yabancısı olmayacağım Şu dağ başlarında bile işte kendi hanemizdeyiz gibi beytûtet edebiliriz.

Süleyman - Hepsi doğrudur. Yalnız benim sizinle beraber bulunabileceğim hakkındaki hesabınız yanlış.

Mariya - (Gözleri sulanarak) Evet! Bu hesabın doğru olduğuna benim de itimadım yoktur. Fakat yanlışlık neresinde olduğunu bir türlü görememekteyim.

Süleyman - Sen mesut olmak istemiyor musun Mariya?

Mariya - Mesudiyeti kim istemez?!

Süleyman - Öyleyse seni mesut edebilecek serveti ben kemerime koydum. Nerede olsan bununla mesut olabilirsin. Baptistin için hiç bir ihtiyacın yoktur.

Mariya - Vay beni mesut edecek şey yalnız para mıdır? Ben köyüme avdet edemedikten sonra her nerede bulunsam yalnız başıma mesut olabilir miyim?

Süleyman- Siz her nerede bulunsanız yalnız başınıza kalmazsınız.

Mariya- Bunu anlayamadım. Beni terk etmek istediğinizi görüyorum. Muhabbette bu adem-i sebatınızı hiç ümit etmezdim. Fakat zararı yok. Erkekte sebat olmaz der geçeriz. Şimdiye kadar yalnız bir şeyi anlayamıyordum. O da sizi benden dilgîr eden şey ne olduğu meselesinden ibaretti. Şimdi anlayamadığım bir

şey daha zuhur etti. Söyleyiniz Baptistin, söyleyiniz! Ben her nerede bulunsam yalnız başıma kalmam demek ne demektir?

Süleyman- Gençsiniz ,güzelsiniz. Herkes size rağbet eder demek istiyorum.

Mariya- (Sapsarı kesilerek) Aferin Baptistin! Teşekkür ederim. Eğer bu yoldaki hakaretlerde bir saat kadar daha devam ederseniz size bâr olan bir aciz kızdan pek kolaylıkla kurtulabilirsiniz. Zira bu sözünüz yüreğime yıldırım iner gibi indi.

Süleyman- (Saçları dimdik kesilerek) Bana darılmayınız Mariya! Ben size yüreğimde olandan başka bir şey söyleyemiyorum. Fakat siz hakikati söylemiyorsunuz. Hakikatten başka bir şey söylüyorsunuz. Şeyhülcebel'in dünya cennetine giren bir kıza "Sen hiç bir yerde yalnız kalmazsın." denilirse bu lakırdı o kızın yüreğine yıldırım iner gibi inmemelidir.

Mariya- Anladım. Bu sözden meramınızı da anladım. Lakin Şeyhülcebel'in dünya cennetine ben kendi hevesimle mi girdim? Oraya seni arayarak gitmedim mi? Zaten beni ihtiyarımın haricinde olarak götürmediler mi?

Süleyman -Evet! Bu sözünüz gerçektir. Fakat âşığını cidden seven bir kız böyle kazaen bir tehlikeye duçar olursa canını o yolda feda eder de namusunu muhafaza eyler. Yoksa kendisini Şeyhülcebel'in ulûhiyyetine ikna edilecek olan her haydudun âgûş-ı hırs u hevesine atmaz.

Süleyman bu sözü söylerken kız bu sözü öyle bir tavır ile dinledi ki eğer görmüş olsaydınız mutlaka cinnetine hükmederdiniz. Dinledi dinledi ve Süleyman'ın merâmını ilme'l-yakîn anladıktan sonra lakırdıyı bitirinceye kadar sabredemeyerek kaldırdı kendisini Süleyman'ın kucağına attı ve sel gibi akan gözyaşları içinde boğula boğula şu hakãyıkı arz eyledi:

Mariya -Ah benim Baptistinim! Seni benden meyus eden bu mudur? Penitans kuyusundan çıkan bir kızda ölüm havfı kalır mı? Senin ye'sin bu ise boştur Baptistin!.. Ben hâlâ senin bildiğin Mariya'yım. Ben hâlâ anamdan doğduğum gibiyim. Kendimde zerre kadar şüphem yoktur. Mürüvvet et! Bu şüphe senden dahi zâil olmak karîbdir.

Kızın şu lakırdısı üzerine Süleyman'a gerçekten bir hayret

geldi. Bir çok zamandan beri vermiş olduğu hükmü derhal geriye alamadı. Lakin Mariya'nın dediği gibi bu bir dava idi ki kâide-i tabiatla fasledilebilir idi.

Ertesi sabah bu âşık ve âşıkanın çemenzâr-ı letâfet-disâr üzerinde yekdiğerini bir kat daha şetâretlendirecek sözlerle, sohbetlerle kat'-ı mesafe edişlerini görseydiniz o akşam davayı Mariya Konstanse'nin kazanmış olduğunu hükmeyler idiniz. Hatta Süleyman bir münasebetle kıza dedi ki:

- Ben senin aleyhinde bu fikri peyda etmiş olduğum için en büyük teşekkürü şimdi ediyorum. Seni gözümden kıskanmak derecesindeki cinnet-i aşkım devam etmiş olsa idi ben seni kal'a-i Alamut'ta nasıl terk eder de Margerit'i aramaya giderdim. Hiç şüphe etmemeli ki ikimizin dahi hayatı orada o gün hitama resîde olurdu.

Yedinci Kitap

Birinci Bap

Bir gün evveline gelinceye kadar kendilerini dünyanın en bedbahtlarından addeden Süleyman Muslî ile Mariya Konstanse, bedbahtlıkları bir sehivden, bir sû-i endîşeden ibaret olduğunu gördükten sonra dünyada en mesut kendileri olduğuna kanaat eylediler. Binaenaleyh yekdiğeri hakkındaki tahassür ve iştiyâkları her dakikada bir başka suretle teceddüt eyleyen bu mesut yolcuların garp tarafına doğru on beş gün kadar devam eyleyen suret-i seyahatları hemen dünyada hiç bir kimseye müyesser olmuş saadetlerden değildir. Her gün kuşluk taamlarını en latif bir mevkide, en soğuk sular başında ederek, her akşam dahi bir başka konak mahallini kendilerine zifafhane ittihaz eylerler idi.

Bu suretle edilen seyahatlerin erbâb-ı seyahate asla ve kat'â yorgunluk vermeyeceği ednâ mülâhaza ile mâlûm olacak bir keyfiyettir. Binaenaleyh seyahatin on yedinci günü Süleyman Muslî'nin at üzerinde sanki metâib-i sefer kendini ziyadece yormuş gibi bir tavırda bulunması Mariya Konstanse'nin nazar-ı dikkat ve ehemmiyetini celb ederek bâhusus on beş on altı gün mukaddemki cesaretsizlik şimdi bir cür'et-i tâmmeye mübeddel olmuş bulunduğu cihetle kızcağız refikinin durgunluğu neden neş'et eylediğini derhal istîzâha müsâraat eylemiştir. Dedi ki:

Mariya -Seni bugün durgun bir halde görüyorum Süleyman'ım. (Zira artık Baptistin'in Süleyman olduğunu anlamış ve öğrenmişti).

Süleyman -Vakıa bugün zihnim biraz dolaşıktır.

Mariya- Neden? Bana dargın değilsin ya?

Süleyman- Bundan sonra ben sana dargın olabilir miyim a kuzum?

Mariya- Fakat ben her halde senin neşeni kaçıran şeyi bilmeliyim.

Süleyman- Ben de bunu senden ketm etmeyeceğim. Şeyhülcebel'i düşünüyorum.

Mariya- O kâfirin nesini düşünüyorsun?

Süleyman- Evet! Derece-i küfür ve ilhâdını ben senden âlâ bilirim. Hatta korktuğumun en büyük vechi dahi budur. Herif beni kendisinin yanında alıkoymak istedi. Muvafakat etmemiş olsam belki kalesinden sağ çıkamazdık. Oradan bir aralık kendimizi kurtarmak için muvafakat yüzü gösterdim. Yalnız seni familyanın nezdine götürüp bırakmak için ruhsat alarak ondan sonra yine kendi yanına gideceğimi vaad eyledim.

Mariya- Bir namuslu adam böyle bir hayduda her ne vaad vermiş olsa o vaad kendisi için bir deyn olamaz. Sen de ona verdiğin vaadi tutmazsın.

Süleyman- Elbette tutmayacağım. Vaadi tutayım da ben de onun gibi Allah'ın en büyük ukûbetine lâyık bir haydud mu olup kalayım? Fakat vaadimi tutmazsam sonra kendimi habîsin belâsından nasıl muhafaza ederim? Bunların derece-i iktidârını sen benden ziyade gördün.

Mariya- Âh, vâkıa burası da düşünülecek bir şeydir.

Süleyman- İşte beni düşündüren budur.

Mariya- Şimdi biz nereye gidiyoruz?

Süleyman- Düşündüm taşındım. Bizim için en ziyade emniyetli bir cây-ı selâmet Konya'yı buldum. Orası makarr-ı saltanattır. Her halde kendimizi daha güzel muhafaza edebiliriz.

Mariya- Sen bilirsin dostum. Benim böyle şeylere aklım ermez. Sen neredeysen ben de oradayım. Ben yalnız sana dua ederim. Allah senin üzerine vereceği belâların cümlesini benim üzerime versin. Sen beni muhafazaya muktedirsin amma senin için benim elimden ne gelir?

Süleyman- İnşaallah ikimize de bir zarar gelmez. Allah ikimizi de birbirimize bağışlasın.

Vakıa bu duaya kızcağız ez-can u dil "Âmin" demiş idiyse de Süleyman her hâlükârda Cenâb-ı Hakk'a tevekkül ile beraber kendi elinden geldiği kadar çalışmak dahi lâzım olduğunu bilenlerden idi. Binaenaleyh Mariya'yı müteselli etmek için icabına göre şetaretten, neşeden geri kalmamakla beraber Şeyhülcebel'in şüpheden berî olan buğz ve adâvetine ne yolda mukabele edeceğini ve kendi selâmetini nasıl temin edebileceğini düşünmekten dahi bir dakika hâli kalmaz idi.

Süleyman bu keyfiyeti zihninde ol kadar büyüttü ki bir aralık kendisi için en ziyade emniyeti seyahatte bulmakla bililtizâm müddet-i seyahati uzatmaya başladı. Güzel bir köye rast geldikçe orada bir hafta, on gün ikamet eyler ve büyücek bir kasabaya gelir ise on beş gün kadar da kalabilir idi. Mariya Konstanse bu betâetin dahi sebebini merak eyledi. Süleyman'dan sordu. Dedi ki:

Mariya -Şeyhülcebel'in kalesinden çıkalı iki buçuk ay oldu. Konya şehrinin bu kadar uzak olduğunu me'mûl etmem. Biz zamanımızın en çoğunu köylerde, kasabalarda müsaferetle geçiriyoruz.

Süleyman- Canın mı sıkılıyor? Seyahat seni sıkıyor mu?

Mariya -Hayır! Seninle beraber olduktan sonra hiç benim canım sıkılır mı? Fakat gideceğimiz şehre gitsek de içinde müddet-i ömrümüzü mes'ûden geçireceğimiz yuvayı tanzim etsek derim.

Süleyman- Âh Mariyacığım! Zannedersem bizim müddet-i ömrümüzde en ziyade saadetle geçireceğimiz ömür şu seyahat zamanı olacaktır.

Mariya -Bu nasıl lakırdı? Bu lakırdı benim tüylerimi ürpertmeye başladı.

Süleyman- Evet! Bu lakırdı en doğru bir lakırdıdır. Zira Şeyhülcebel'in adâvetinden endişem arttıkça artıyor.

Mariya- Allah bu habisin vücudunu kaldırsa...

Süleyman -Maahâzâ canın sıkılmasın. Konya'ya yakınız. Eğer doğrudan doğruya yolumuzda devam edersek, bundan bir hafta sonra Konya'da bulunabiliriz.

Mariya- Bana kalsa Konya'ya gitmeliyiz de esbâb-ı emniyetimizi orada düşünmeliyiz.

Süleyman- Peki, öyle olsun.

Kızın metâib-i seferden usandığını anladıktan sonra Süleyman Muslî artık müddet-i seyr ü seyahati uzatmayarak hergün sekiz saat mesafe katetmek suretiyle vakıa bir hafta sonra Konya şehrine vasıl oldu. O vakitler Konya'nın en kibar mahallesi addolunan mahallesinde güzelce bir konak istîcâr ve yine kibârâne bir suretle tefrîş ederek artık zevcesi, refikası, câ-

nânı gibi binlerce isimlerden hangisi ile tesmiye etmek isterseniz muhtâr olduğunuz Mariya ile beraber ikâmet eyledi.

Kerek karyesi esaretinden sonra Melik Salih-i Eyyûbî'den ve Şeyhülcebel'den gördüğü ikram ve bilhassa İstanbul imparatorunu teshîre çalışan Rozali'den ve Margerit'i ele geçirmeye gayret eden şövalyeden aldığı paralar Süleyman Muslî'yi bir hayli zamanlar mes'ûden iâşeye kâfi idi. Bundan fazla kendisi hallâkı servet ıtlâkına sezâ bir kâr-güzâr olmağla Konya'da biraz zaman ikâmet ederek kendisini memlekete ve memleketi kendisine alıştırdıktan sonra o zamanlar Devlet-i Selçukiyyece pek ziyade revaç üzere olan iltizâmât işlerine girişip bundan dahi milyonlar kazanır idi. Hatta akıl ve iz'ânı ve kemâl-i irfânı Devlet-i Selçukiyye küberâsı nezdinde meşhûd olmasıyla kendisine bir kaç defa divan hizmeti teklif edilmiş ise de Süleyman Muslî artık evâhir-i eyyâmına vasıl olduğu binlerce alâyiminden anlaşılan ol köhne binâ-yı devleti tamire kâfi iktidar kendisinde dahi olmadığını görerek hakkında hasıl olan teveccühten dolayı bitteşekkür fakat teklif olunan hizmetleri kabulde beyân-ı mazeret eyledi.

İkinci Bap

Konya'ya vürudu üzerinden iki sene kadar zaman mürûr eylemiş olduğu halde Şeyhülcebel tarafından kendi lezzet-i maîşetlerini bozacak hiç bir emâre zuhur etmemesi Mariya Konstanse'yi bayağı temine başlamış ve artık Şeyhülcebel'in Süleyman'ı unutmuş olması gibi fikirler emniyetini günden güne takviye etmekte bulunmuş idi. Hatta bir gün buna dair Süleyman ile söz açtıkta bir dereceye kadar Süleyman'ı dahi bu efkâra şerîk buldu. Şöyle ki:

Mariya- Şeyhülcebel'in gazabından korktuğumuz galiba boşa çıkacak.

Süleyman- Neden?

Mariya- Kendisinden müfârakat edeli iki seneyi geçti, hâlâ bir eser zuhur etmedi.

Süleyman- Evet! Orası öyle.

Mariya- Acaba herif bizi unuttu mu dersin?

Süleyman- Öyle demek lâzım geliyor. Ama o hınzırlara asla emniyet edilemez.Onların mel'anetleri kadar sabırları da büyük olur.

Mariya- Bana kalsa izimizi kaybetmiştir derim.

Süleyman- Bu sözde hakkın vardır. Bâhusus bu Konya tarafları onların güzergâh-ı dâimîlerine nisbetle sapa kalır.

Mariya- Ben bizi unuttukları itikadına kuvvet vereceğim. Zira bu itikad mesûdiyyetimi bir kat daha ikmâl ediyor.

Aradan bu kadar zaman mürûr etmiş olduğu halde filhakika kal'a-i Alamut tarafından hiç bir eser zuhur etmemiş olması Süleyman'da dahi böyle bir itikad tevlîd eylemiş ve her gün bu itikadı zayıflandıracak hiç bir vak'a zuhur etmedikçe itikad-ı mezkûr kuvvetlenmekte bulunmuş idi. Aradan bir altı ay kadar daha zaman mürûr eyledi. İki muhibb-i vefâ-şiârın emniyet ve itmi'nânları bayağı mertebe-i kemâle yaklaşmış idi.

Bir de günlerden bir gün mechûlü'l-ahvâl derviş-kıyafet iki şahıs Süleyman Muslî'nin konağına bir mektup getirip bıraktıkları ve birkaç gün sonra gelip cevabını alacaklarını ifade eyledikleri uşaklar tarafından ihbâr ve mektup dahi teslim edilmesin mi? Üzerinde gayet murdar Acemâne bir yazı ile Arapça olarak yalnız "Li-cenâb-ı Süleyman Muslî dâme bekâhu" yazılı olduğunu görünce Süleyman'ın sinirleri gevşeyip elindeki mektup yere düştü.

Şu halde çehresine ârız olan tegayyür-i küllî Mariya Konstanse'nin nazar-ı dehşetine çarpıp istîzâh-ı keyfiyyete müsâraat gösterdi.

Süleyman- Korktuğumuza uğradık. İşte şu mektubu açmadan bilirim ki Şeyhülcebel tarafından gelmiştir.

Mariya- Neden bilirsiniz? İnşaallah onun tarafından değildir.

Süleyman- Üzerine yalnız Süleyman Muslî yazmış. Demek oluyor ki nerede ikâmet eylediğimi henüz haber alamamış olduğu bir zamanda yazmıştır. Adamları dahi araya araya beni bulmuşlar.

Mariya- Aç bakalım, aç! Belki ondan değildir.

Süleyman- Na işte!

diye mektubu açtıkta gözleri derhal imza cihetine müsâraat edip "Hând Alâeddin Şeyhülcebel" kelimâtını görünce meyusâne bir tebessümle "Mektubun dışından içini görüyormuşum gibi bildim. İşte o hınzırın imzası." dedi. Şu cevaptan biçare Mariya dahi sapsarı kesildi.

Mektup bir suret-i iltifatkârânede yazılmıştı. Hülâsa-i tercümesi şudur:

"Fazîlet ve Dirâyet Sahibi Süleyman Muslî Hazretleri,

Şu mektubu sizin buradan hareketinizin bir sene altı ay ve on beşinci günü yazdım. Size ne zaman ve nerede vasıl olabileceğini bilemem. Şu kadar var ki dünyanın her neresinde bulunsanız behemehal yedinize vasıl olacağını yakînen ümid eylerim. Eğer bu meâlde müteaddit mektuplarımı alır iseniz taaccüp etmeyiniz. Zira bunlardan sekiz kıtasını yazıp her birini bir cihete sevk eyledim. Diyebilirim ki bugün memâlik-i marûfenin kâffesinde Süleyman Muslî taharrî edilmektedir. Bu mecburiyet size olan muhabbetimden ileri geldiğine şüphe etmezsiniz. Hesapca şimdiye kadar kal'a-i Alamut'a avdet ve muvâsalatınız lâzım gelirdi. Bunun için ne mâni zuhur eylediğini bilemem. Eğer zuhur eden mevâni'in def'i için benim muâvenetime ihtiyacınız varsa bu mektubu size getiren adamlara müracaat eylersiniz. Paraca, kuvvetçe size muâvenetten geri durmazlar. Eğer refikiniz bulunan duhter-i Salîbî hâlâ refâkatinizde ise selâmımı kendisine tebliğ ediniz. Sizi avdetten men eden mezbûrenin muhabbeti ise kendisi dahi birlikte gelsin. Dünya cenneti içinde en ziyade beğendiği daire ve hazine-i mücevherât tamamıyla kendisinin olacaktır. Bizim Konstantiniyye melikesi Margerit ise bir iltifatnâme yazdı. Leffen irsâl eyledim. Cevap yazar iseniz elbette memnun olacaktır. Fakat ben cevap yazmanızı istemem. Avdetinize çâr çeşm ile intizâr etmekteyim.

İmza

Hând Alâeddin Şeyhülcebel

Şu mektubun bu kadar iltifatlı olması gerek Süleyman'ı ve gerek Mariya'yı asla memnun edememişti. Bunları derince bir mütalâa meşgul eylediği cihetle hatta Margerit'in mektubunu derhal açıp mütalâada isticâl göstermediler. Şeyhülcebel'in bu iltifatına ne yolda mukabele edilmek lâzım geldiğini düşünmeye

başladılar. Keyfiyeti bilkülliye meskûtün anh bırakmak muvafık olamazdı. Zira mektubu kendilerine isâl eden Bâtınîler'in cevap almaksızın Konya'dan avdet etmeyecekleri derkâr idi. Buna behemehal bir cevap vermek lâzım gelip, o cevapta ise katiyyen red yolunda söz söylemek dahi muvafık olamayacağını düşündüler. Mümâşât suretinde cevap yazarak vakit kazanmak evlâ olacağı ikisinin dahi ittifak-ı reyiyle kararlaştı.

İşte bu ilk kararı verdikten sonra Margerit'in iltifatnâmesini dahi açtılar ki bunun ismi iltifatnâme ise de müsemmâsı ona mutabık değil idi. Bakınız biçare kadıncağız ne yolda beyân-ı hâl ediyordu.

"Sinyor Süleyman,

Şeyhülcebel'in bana ilk gösterdiği riâyet meğer pek muvakkat imiş. Sizin müfârakatinizden üç ay sonra Şeyhülcebel'de benim için pek büyük bir kayıtsızlık görmeye başladım. Bu adam adeta maymun gibi bir şeydir. Hele ol kadar deniyyü't-tab', o kadar fevâhiş-perverdir ki dünyada onun bir misli daha olmadığını dava edebilirim. Harekât-ı vâkıasını tarif ve izâhtan haya eylerim. Bu ahvâlden dolayı kendisine bazı mertebe şikâyetler etmiştim. Şikâyetim benim hakkımdaki kayıtsızlığı adeta gazab ve husûmete tahvîl eyledi. Şimdiki halde siz burada iken tertip eylediği ziyafette raks eden cariyelerden benim hiç bir farkım kalmadı gibidir. Bir imparator sarayından çıkan bir imparatoriçe için bu ahvâlin ne kadar tahammül-güzâr olduğunu mülâhaza etmelisiniz. Bazı kere kendimi yokluyorum da kendimin dahi pek çok cihetlerce tahvîl-i ahlâk etmiş olduğumu görüyorum. Şimdi ben dahi kendi nazarımda şayan-ı nefrîn ve tel'în bir karı oldum. Eğer biraz vakit daha Haşîşîler içinde kalır isem ben de bütün bütün Haşîşî olacağım. Bu kale içinde polis o kadar kuvvetlidir ki buradan kendimi kurtarmak hemen hemen muhal hükmündedir. Velev ki kaleden dışarıya çıkabileyim. Benim tanıdığım memleketlere yedi sekiz yüz saat mesafesi olan bir yerden kenâr-ı selâmete nasıl vasıl olabilirim? Burada Latince okumaya muktedir hiç bir kimse bulunmadığını yakînen bildiğim için bu mektupta size şu suretle beyân-ı hâl edebildim. Ol bâbda emniyetim ber-kemâl olmasaydı ahvâlimi size bildiremez idim. Zira Şeyhülcebel'in beni lokma lokma paralaması için bu mektup kâfidir.

İşte merkûmun nezdinde ne ehemmiyetim olduğunu bundan anlarsınız. Hiç şüphe etmem ki benim böyle bir hâl içinde bulunuşumdan memnun olmazsınız. Buraya avdet ederseniz kendimi daha başka bir hâlde bulurum itikad ediyorum. Buradan birlikte götürmüş olduğunuz kız nezdinizdeyse kendisine selâm eylerim. Vakıa içinde bulunduğum belâya başkasının dahi iştirâkini arzu etmek hata olacağını bilirsem de bir derdin ortağı çoğalırsa tesiri azalacağını tahmin etmekte olduğumdan avdetinizde mezbûreyi dahi birlikte getirmenizi rica ederim.

Mektubun şu son cümlesine geldiğimde imza koymak lüzumu meydana çıkdığı zaman nasıl imza koyacağımı hayli düşündüm. "Sabık Bizans imparatoriçesi" demek pek eski bir zamanı yâd etmek olduğu gibi "Haşîşîler imparatoriçesi" demek dahi pek hükümsüz bir şeydir. Binaenaleyh vaz'ında daima haklı olduğum imzamı koyacağım. O da şudur:

İmza

Margerit De la Roka

Margerit'in beyan eylediği ahval üzerine Süleyman'dan ziyade Mariya müteessir oldu. "Ah! Dostum! Hiç bu mel'un herifften hayır mı gelir? Bunca külfetlerle ele geçirdiği bir kadına, bak ne yolda muamele ediyormuş? Cariyelerle onun hiç bir farkı yokmuş. Biz de gidersek bizim de olacağımız bu değil mi? En büyük adamlarının ziyafet gecesi bize uşak gibi hizmet ettiklerini gördük. Bir zaman sonra ben de Margerit gibi bir cariye sen de öteki adamlar gibi bir uşak olup kalacağız. Aman Süleyman'ım! Dünya cenneti denilen o cehenneme bir daha gitmeyelim." diye Süleyman'ı caydırmak için bin muhâkemâta müsâraat göstermiş idi. Süleyman ise zaten kal'a-ı Alamut'a avdet hevesinde bulunmadığı cihetle Mariya'nın muhâkemâtını tamamen sem'-i kabûl ile dinledi ve kızı müsterih edecek teminatı itâda dahi kusur etmedi.

Üçüncü Bap

İlk vermiş oldukları kararı üç dört gün zarfında vukû bulan mütâlâat ve mülâhazât-ı müşterekeleri dahi takviye etmekle nihayet mechûlü'l-ahvâl dervişlerin cevap ahzı için geldikleri

gün Süleyman Muslî kalemi eline alarak şöyle bir mektup yazdı:

"Sâhibü'l-avâtıf ve'l-ihsân Hând Alâeddîn-i Azîmü'l-cebel Tavvelallâhu ömrehû,

Mektûb-ı mergûb-ı mekârim-mahsûbunuz dest-i tekrîm u ibcâle vasıl oldu. ve iltifât-ı bî-gâyâtınız bizi fevka-mâ-yetesavver memnun ve minnetdar eyledi. Kal'a-i Alamut'ta hizmet-i bâisü'l-mefharetlerinde dâmen der-miyân-i ihtimâm olmak şerefine bir an akdem nâiliyyet için adeta mütehassir isem de Konya'ya muvâsalatımda ömrümün şimdiye kadar geçmiş olan eyyamı içinde duçar olduğum mihen ve metâib olanca kuvvetini bir iki aylık istirahat zamanı için meydana koymuştur. Şimdiki halde zaafım ol mertebeye varmışdır ki buradan kal'a-i Alamut'a kadar yol zahmeti beni helâke yaklaştırmak mukarrerdir. Binaenaleyh iade-i sıhhatim için bir kaç vakit daha istirahatime müsaade buyurulmasını niyaza mecburum. Zira kendimi bir kalıb-ı nâtüvân olarak kal'a-i Alamut'ta size musallat etmenin hiç bir manasını görememekteyim. Maksat ve meramım hüsn-i hizmet olduğuna göre maiyyet-i âliyyelerine ber'-i tâm ile varmak lüzumu aşikârdır.

Birlikte götürmüş olduğum Latin kızı hâlâ maiyyetimde olup yine maiyyetimle kal'a-i Alamut'a gelecektir. Margerit cenaplarının iltifatından memnun kaldık. Kendisine yazdığımız cevapnameyi merbûten takdim eyledim. Bakî bekā-yı izz ü ikbâl-i efhamîlerine dua etmekteyim.

İmza

Süleyman Muslî

Vakıa yazılan şu cevap üzerine bir hayli zaman daha istirahat edilmiş olacağı derkârdır. Yani Süleyman ile Mariya'nın ettikleri tahmin pek doğru çıkmamıştır. Ancak biçare Margerit'in tahmini doğru çıkmadığı muahheren anlaşılmıştır. Zira Süleyman Muslî Margerit'e Latince olarak yazdığı cevapta Şeyhülcebel aleyhine olan efkârını itiraf eylemiş bulunduğu ve halbuki Şeyhülcebel Margerit'in tahmini vechile Latince mektupları okutmadan geçirmeyip bunları kıraat ve tercüme ettirdikten sonra gönderdiği cihetle gerek Margerit'in Süleyman'a ve gerek Süleyman'ın Margerit'e Şeyhülcebel merkûm aleyhine ola-

rak serd eyledikleri husûsâtın kâffesi merkûmun mâlûmu olmuştur.

Margerit ile aralarında olan sırrın Şeyhülcebel indinde mâlûm olduğunu Süleyman henüz haber almadı ya! Fakat mektupları yazması üzerinden ancak bir ay kadar daha vakit mürûr eyledikten sonra yine mechûlü'l-ahvâl iki dervişin Süleyman'a bir mektup getirdiklerinden bahisle kapıya kadar gelmesi talebinde bulundukları Süleyman'a uşaklar vasıtasıyla haber verildiği zaman zaten mülâhazasız hiç bir iş görmemekte bulunan Süleyman Muslî cevapnamenin bu kadar çabuk gelmesi üzerine bir kere deryâ-yı mülâhazaya daldı.

Süleyman'ın her hâl ve hareketine hem de ta cüz'iyyât ve müfredâtına varıncaya kadar Mariya tarafından dikkat edilmekte bulunduğunu ihtâra hâcet yoktur. Kızcağız gelen haber üzerine Süleyman'ın levni değiştiğini görünce hemen istîzâh-ı keyfiyete müsâraat gösterdi!

Mariya - Ne oldu sana Süleyman! Yine tavrın tagayyür etti.

Süleyman - Şeyhülcebel'e yazdığımız mektupların cevabı gelmiş.

Mariya - Bunda bu kadar bozulacak ne var sanki?

Süleyman - Bir kere hesap etsene? Biz mektupları yazalı henüz bir ay olmadı. Buradan kal'a-i Alamut'a gidip gelmek lâakal iki buçuk üç aya mütevakkıftır. Şu halde cevapların bu kadar tez gelmesi içinde elbette pek büyük bir ehemmiyet olacaktır. Bir de gelen dervişler behemehal kapıya kadar gidip mektubu kendim almaklığımı musırrâne talep ediyorlarmış. Bu dahi şayan-ı dikkat değil midir?

Mariya -Sanki sana bir fenalık erişmesinde mi korkuyorsun?

Süleyman -Korkmakta mazur değil miyim?

Mariya - Mazursun efendim mazursun! Senin kılına bir hata gelmemek için her şeyde mazursun.

Süleyman- Öyle ise sen şu benim ince zırhımı getir bakayım.

Mariya Süleyman'ın gayet ince ve musanna' olan bir zırhını getirdi. Süleyman bunu gömleği üzerine giydi. Badehu mütevekkilen alallâh kapıya kadar gitti.

Meğer bu ihtiyâtta yerden göğe kadar hakkı varmış. Zira çocuk kapı önüne çıkar çıkmaz Arapların ikisi birden "Margerit ile bilittifak Şeyhülcebel'e hıyanet edenlerin cezası budur!" diye ellerindeki hançerleri Süleyman'ın göğsüne dayadılar. Fakat fayda vermedi. Hançerler sanki polat duvara isabet etmişler gibi kalakalıp bunların şu halde hâsıl eyledikleri sadme üzerine elleri kabzalarından demire doğru kaydı ve avuçları kesildi.

Bu suikast üzerine Süleyman derhal kendisini içeriye çekip kapıyı kapadı. Yukarıya çıkdığı zaman Mariya'yı serilmiş bayılmış bulmasıyla evvel emirde onun imdadına koşup su serperek, yün yakıp koklatarak kızcağızın aklını başına getirdi.

Mariya- Aman Süleyman! Ne oldun? Hançer tesir etti mi? Ah seni o iki celladın elinde görünce...

Süleyman - Pek büyük çocukluk ettin Mariya! Giydiğim zırhı sen kendi elinle getirmiş olduğun halde böyle çocuk gibi müteessir olmanın manası var mı?

Mariya- Ah Süleyman'ım! O haydutların seni dişleriyle yiyecekler gibi diş gıcırdatarak ve gözleriyle yutacaklar gibi gözlerini fırlatarak üzerine hücüm eylediklerini görünce..

Süleyman- O hücumu biz daha evvelden keşfetmiştik de hançerlerine mukabil zırh dahi giymiştik. Neyse bereket versin ki kazayı evvelden düşündük. Savuştu gitti.

Mariya- Ah, ben savuştu gitti diyemem. Bunlar artık bize hiç rahat vermezler.

Süleyman- Onun çaresine bakarız. Sen kendine gel.

Mariya- Acaba bu neden neş'et eyledi?

Süleyman- Benim aklıma gelmişti ama kal'a-i Alamut'ta Latince bilir kimse yoktur diye mülâhaza ederek işte bu mülâhazamda yanılmıştım. Mutlaka mel'un Margerit'in ve benim Latince mektuplarımızı okudu anladı da bunu yaptı.

Mariya- Acaba Margerit'e de bir zararı dokundu mu dersin?

Süleyman- Hiç şüphe bile etmem.

Mariya- Bu hınzır haydutların elinden biz de yakamızı kurtaramayız Süleyman'ım! Onlar mutlaka sana da bir zarar

eriştirirler.

Süleyman- Bunda haklısın ama çaresini buluruz diyorum.

Mariya- Bu memleketten kaçalım gidelim! Frengistan'a gidelim.

Süleyman- Kaçmanın hiç faydası yoktur. Dünyanın öteki ucuna kaçmış olsak onların cellâtları yine gelirler bizi bulurlar. Buna başka bir tedbir bulmalı.

Mariya- Ne tedbir bulacaksın? Mümkün mü? Dur bakalım biraz aklımız başımıza gelsin. Elbette bir çare bir tedbir buluruz.

Dördüncü Bap

İş bu suikast maddesinin vukûu üzerine Süleyman hanesini pek ziyade muhafaza altına alıp hariçten karı erkek küçük büyük hiç bir kimseyi konağa sokmamayı iltizam eyledi. Bu bâbdaki mazûriyeti derkâr idi. Zira Bâtıniyye eşkiyasının hiç ümit edilemeyecek ve hatır ve hayale gelmeyecek suretlerde imâl-i hıyel ve desâyise muvaffak olacaklarını yalnız Süleyman değil, şimdi biz bile anlarız.

Bir aralık Süleyman Devlet-i Selçûkiyye'ye müracaatla kendi selâmetini resmen temin ettirmeği düşündü. Ancak "Bu heriflerin elinden bizzat Sultan-ı Selçûkî bile kendisini muhafaza edemez. Hükümete müracaatın hiç bir manası yoktur. Bunun için kendime bir çare-i serî aramalıyım!" diye bu tasavvurdan vaz geçti.

Süleyman Muslî aradığı çare-i serî'i bir ayda bulabildi. O bir ay zarfındaysa sokak kapısından harice çıkmaktan bihakkın ihtiraz eyledi. Bulduğu çarenin mahiyetini burada izaha hacet yoktur. Zira hemen bir satırdan sonra suret-i icrâsını hikâye edeceğiz.

Yapacağı işi zihninde güzelce karlaştırdıktan sonra Süleyman Mariya'yı Konya'da bırakarak kendisi bir kaç gün için gaybûbet eyleyeceğini kıza haber verdi. Vakıa Mariya Konya'da Süleymansız kalmak istemedi ise de bu sefer de kadının kendi icraâtına mâni ve müzâhim olacağını Süleyman'ın temin eylemesi üzerine çârnâçâr kalmağa razı oldu. Süleyman "Eğer aradığım adam vefat etmemişse muvaffak olacağıma hiç

şüphe etme!" diye kızcağıza bir çok itmi'nânlar vererek ve derviş kıyafetine girerek bir adi hayvana râkiben Konya'dan cenûb-ı şarkîye doğru hareket eyledi.

Artık bu sefer de Süleyman'ın hedefü'l-hareketi neresi olduğunu ve oraya kaç günde varılabileceğini veyahut vardığını sormak ve düşünmek icab etmez. Zira Süleyman bir adam aramağa çıkmıştı. Binaenaleyh aradığı adamı kaç günde ve nerede bulabilecekse oraya kadar gidecekti. Aradığı adam bir yerde sâbit ve mukîm olsaydı elbette kendisine daha kolaylıkla vusûl müyesser olabilirdi. Ancak bu adam seyyar ve bir hafta evveli nerede vakit geçirmiş olduğu mechul olduğundan yalnız tesadüfün mürüvvetine arz-ı ihtiyaçla gidip yoksa menzil-i maksûda vusûl için kendisince bir tahmine bile muktedir olamazdı.

İşte böyle bi-aynihî serseri gibi bir suretle Kürdistan taraflarını bir hayli döndü dolaştı. Her nerede her kime rast gelse "Şeymûn" aşiretini sorardı. Bu ismi müddetü'l-ömr işitmemiş adamlar pek çok olup işitmiş olduğu halde mahallini bilmeyenler dahi az değildiler. Mahall-i ikametini bilmek davasıyla falan yerde olduğunu haber verenlerse Süleyman'ı beyhude yormuş olurlar idi. Zira Süleyman aldığı haber üzerine bir çok metâib-i seferiyyeyi ihtiyar ederek oraya kadar gittiği halde kimseyi bulamayıp veyahut Şeymûn aşiretine bedel başka bir aşiret görüp meyus olurdu.

İşbu taharriyât arkasında tamam iki ayı beyhude geçirmiş olması Süleyman'ın gayretine fütûr getirmiş zannolunmamalıdır. Zira Süleyman bir kere azm u cezm eylediği şeyden öyle kolaylıkla yüz çevirir adamlardan değildi. Ancak ümidinin daha mukaddematına bile iki ayda varamaması ve şu halde Konya'ya ne zaman avdet edebileceğini hesap eylemek mümteni bulunması kendisini Mariya Konstanse için ziyadesiyle düşündürüp "Biçare kızcağız! Sanki dünyaya hep benim yüzümden belâ ve mihnet çekmeğe gelmiş! Bu kadar zaman mürûr eylediği halde benden hiç bir haber alamaması kendisini kim bilir ne kadar bîzâr etmiştir?!" diye yalnız buna hayıflanırdı.

Şimdi şu halde terakkiyât-ı medeniyyeye arz-ı ihtiyâc eylediniz ya? Bu zamanda olsaydı rast geldiği bir kasabadan Konya'ya bir telgraf çekerek nerede ve ne halde bulunduğunu

Mariya'ya ilâm edebilir idi. Telgraf yoksa postaya bir mektup verebilir idi. O zaman ise Kürdistan tarafından Konya'ya mektup yazmak ancak bir gider vukûuna mütevakkıf olup gidenler dahi öyle her zaman vukû bulmaz idi.

Elhasıl Süleyman'ın zihninden herbiri bir mütehammil adamı bîzâr ve meyus edecek bin şeyler geçe geçe bir aralık Urfa'ya kadar geldi ve orada ettiği tahkikat üzerine Şeymûn aşiretinin Habur nehri menbaı bulunan Re'sü'l-ayn'da bulunduğunu haber alarak "İşte sana bir beyhude yorgunluk daha! Gidip bulamayacağımı ra'nâ bilirim. Fakat çare yok. Mutlaka gitmeliyim." diye oraya kadar vardıkta filhakika aradığı aşireti bulunca sanki âmâlinin tamamına nâil olmuş kadar bir memnuniyetle Cenab-ı Hakk'a şükürler eyledi.

İşbu Şeymûn ismini hatırdan çıkarmamış iseniz Süleyman'ın aradığı adamın aşiret-i mezkûre reisi Mahmud olduğunu dahi derhatır eylersiniz.

Aşirete muvâsalatıyla beraber verdiği Mahmud Şeymûn ismi üzerine çocuğu Mahmud'un huzuruna çıkardılar ise de Süleyman, Mahmud'u vicâhen görmemiş ve tanımamış olduğundan bunların ilk mülâkatları iki âşina mülâkatına asla benzemedi. Mahmud ise Süleyman Muslî ismini dahi işitmemiş idi bile. Maahâzâ ehl-i bâdiyenin misafirperverlikleri iktizasınca herif Süleyman'a izzet ve riayette kusur etmeyip onların âdetleri mucibince yiyerek içerek rahat yerine geldikten sonra "Nereden gelip, nereye gidiyorsun bakalım hemşeri?" mukaddimesinden söz açıldı. Biçare Süleyman nereden gelip nereye gittiğini Mahmud'a anlatmak için söze hangi ucundan başlasın? Zihninee münasip gördüğü bir kaç ucundan başlamak istedi ise de kendi ahvâli hakkında Mahmud'un hiç bir gûne malûmat-ı mütekaddimesi olmadığından hangi taraftan başladı ise Kürt beyine bütün bütün garip gelecek bir söze başlamış olduğunu görerek lakırdısının alt tarafını yutmaya mecbur oldu. Nihayet Musul mukabilinde güzerân etmiş olan vak'ayı ihtar edince Mahmud'un yüzünde bir takım dikkat ve ehemmiyet alâmetleri gördüğünden mebde-i kelâm bu kazıyye olacağını hükmederek o yolda söze devam eyledi.

Süleyman- Siz bir vakit Musul şehri karşısına inmiş idiniz.

Bir sabah uykunuzdan uyandığınız zaman çadırınız yanında biri maktûl ikisi mecrûh üç Arap görünce müteaccib kalmış idiniz.

Mahmud- Evet evet! Hatırıma geliyor.

Süleyman- Bu Araplar sizin canınıza kasdetmek için geldiklerini kendileri itiraf eylemişler, siz ise bunların şerrinden sizi muhafaza eden dest-i gâib hangisi olduğunu bilemeyerek taaccüpte kalmış idiniz.

Mahmud- Hâlâ da taaccüpteyim.

Süleyman- Sizi böyle beliyyeden kurtarmış olan adamın kim olabileceğini hiç düşündünüz mü?

Mahmud- Çok düşündüm. Ancak hiç bir şeye zihnim karar veremedi.

Süleyman- Eğer ben şimdi size o adamın bir sabî olduğunu haber verirsem inanır mısınız?

Bu lakırdı üzerine Mahmud Şeymûn daha ziyade istiğrâb ederek Süleyman Muslî tafsilât ve izâhât-ı lâzımesiyle merkûmu böyle bir kazadan kurtaran kendisi olduğunu isbat eylediği zaman eğerçi Mahmud şaşmış idiyse de şu hizmete mukabil bir mükâfât kararında bulunduğuna dair hiç bir tavır göstermeyince Süleyman "Eyvah! Bu kadar emekler bütün bütün bedavaya mı gidecek?!" diye hemen husûl-i emelden ye's getirmek derecesini bulmuştu.

O gece sözün yalnız bu kadarıyla iktifâ eylediler. Aşiretlerce akşamları erkenden yatıp sabahları dahi şafak ile beraber uyanmak mutad olduğundan Süleyman dahi bu âdete tebaiyyetle kendisi için hazırlanmış olan yatağa girdiyse de Mahmud Şeymûn yüzünden umduğu şeyi merkûmun ifâ edebileceğine dair hiç bir istidad görememesinden hasıl olan ye's uykusunu kaçırmıştı. Ertesi sabah herkes uykudan kalktıkları zaman Süleyman dahi içinde uyku görmemiş olduğu yataktan kalktı ve yine Mahmud Şeymûn ile birleşti.

Beyhude imrâr edecek vakit Süleyman'da olmadıktan maada Mahmud'dan ne cevap alacak ise bir an evvel alıp işini de ona göre düşünmek için bu sabah herifle doğrudan doğruya kendi işi üzerine söz söylemeye cesaret eyledi. Sergüzeşt-i ahvâlini hemen bizim bildiğimiz derecesinde olarak tamamıyla

Mahmud'a anlatmaya başladı. Vakıa Mahmud hikâyenin acayip ve garâibi üzerine ızhâr-ı hayretten kendisini men edemezdi, ancak bu hayretin Süleyman'ı bihakkın ümidvâr edecek hayretlerden olmaması dahi Süleyman üzerine tesirden hâlî kalmazdı. Gele gele "El-hâletü hâzihî Şeyhülcebel'in gazabından kurtulmak için sizden başka ilticâ edecek sahib-i kerem yoktur." dediği zaman Mahmud bir çok düşündükten sonra bula bula bulduğu söz "Öyle ise hareminizle beraber buraya geliniz, birlikte konar göçeriz."den ibaret kalmasın mı?

Süleyman Kürd'ün merhamet ve mürüvvet damarlarını tahrikten aciz kalacağını yakînen hükmeyledikten sonra aklının son kuvvetini dahi toplayıp artık merkûmu ıtmâ'dan başka çare kalmadığını düşündü ve ol surette idare-i kelâma başladı:

Süleyman- Elbette sizin gibi bir şanlı bey ile konup göçmek pek büyük bir nimettir. Ancak benim başka bir muradım da var. Anlattık ya! Şeyhülcebel kal'a-i Alamut'a bütün dünyanın hazinelerini cem' etmiş. Bu misillü fecerenin malı mübahtır. Ben demek istiyorum ki herif bana bir oyun oynamaya çalıştığı sırada ben ona bir oyun oynayarak cihanı kendisine zindan edeyim. O dünya hazinelerini elinden alayım. Bunun için dahi hazırladığım tedbirler vardır. Bir noksanım varsa o da kuvvettir. Tedbir benden kuvvet sizden olursa padişahlar hazinesinde bulunmayan emvâle biz nâil oluruz.

Vakıa Süleyman'ın şu son tedbiri Mahmud Şeymûn'u gerçekten tama'a düşürebildi. "Dediğin ganimet pek büyük, pek güzel bir ganimet ise de ele geçirmeye biz muvaffak olabilir miyiz? Mülûkun galebeden aciz kaldığı Şeyhülcebel'e biz nasıl galebe edebiliriz?" deyince Süleyman maksadın husûlüne ramak dahi kalmadığını görerek ve olanca kuvvetini talâkatinde cem' ederek lüzûmu kadar adam tedâriki Mahmud'a ait olmak üzere kendisi tedâbîr-i lâzıme ile bu işe behemehal muvaffak olabileceğini Kürt beyine isbat ve temin edebildi.

Mahmud Şeymûn'un kendi başında bulunan halk yüz elli kadar süvari çıkarabiliyor idiyse de bunun içinden asıl güzîdesi ancak yüz nefere bâliğ olabilirdi. Fakat mîr-i mûmâ ileyh sair oymaklar üzerinde riyâset eden akraba ve taallukâtına dahi haberler gönderip umûmunun kuvveti her biri birer güzîde silâh-

şör olmak üzere üç yüz süvariye bâliğ oldu. Her biri yağmadan birer hisse-i mütesâviyeye nâil olmak kavil ve kararıyla Mahmud Şeymûn ve sair üç nefer Kürt beyleri kendilerini de Süleyman'ın kumandası altına koydular ve her emir ve nehyini harfi harfine icrada nokta kadar kusur etmeyecekleri kararıyla bir sabah atlara binip kal'a-i Alamut'a doğru yola düzüldüler.

Beşinci Bap

Süleyman Muslî'nin bu defa göze aldırmış olduğu iş müddet-i ömründe görmüş olduğu işlerin en tehlikelisi olduğunu izaha hacet bırakmazsınız. Zira Mahmud Şeymûn'un dahi dediği vechile mülûk ve selâtîn-i zamanın galebeden aciz kaldıkları bir müstevlînin kuvve-i maddiyye ve maneviyyesi mukabilinde Süleyman'ın gerek küçücük ordusu, gerek bir tek aklı aciz kalırsa istib'âd olunamaz. Binaenaleyh zihnimizi bu ordunun arkası sıra sevk ederek Süleyman'ın teşebbüsât ve icrâât-ı vâkıasını temaşa etmeyi elbette arzu eylersiniz. Ancak bir zamandan beri kal'a-i Alamut dahilinde vukû bulan bazı ahvâl Süleyman'ın teşebbüsâtı için mukaddemât makamına kâim olacakları gibi bunlar haddizâtında başlıca bir nazar-ı ehemmiyete dahi şayan olduklarından fikirlerimizi şimdiden kal'a-i mezkûreye sevk ederek ahvâl-i mezkûreyi gördükten sonra Süleyman'ın orducuğunu dahi oradan istikbâl eylemiş olsak daha muvafık düşer.

Tarih yazar ki, şöhret-i şâyia-i hikemiyyesiyle maskat-ı re'sini dahi elsine-i âlemde dâstân etmiş olan Hakîm Nasîr-i Tûsî bir aralık Şeyhülcebel Hând Alâeddin'in eline düşüp feylesof-ı müşârün ileyhin akıl ve hikmetçe olan behre-i âlü'l-âli Şeyhülcebel'in nazar-ı ehemmiyetine çarpmış ve kendi ebâtılına bir kat daha vüs'at vermek için Nasîr'i yanından salıvermeyip bayağı ihtirâmât-ı fâika ile muameleye başlamıştır. Biz dahi hikâyenüvislik sıfatıyla haber verelim ki Nasîr-i Tûsî'nin ol surette kal'a-i Alamut'a vürûdu Süleyman Muslî'nin Mariya Konstanse'yi kurtarıp Konya'ya doğru azîmet etmesinden üç ay kadar sonraya tesadüf eylemiştir.

Nasîr-i Tûsî gibi bir akl-ı mücessemin öyle Bâtıniyye ebâtılı misillü ebâtıla nasıl bir nazar-ı nefretle bakacağı burada tafsile muhtaç değildir. Her meselede dürdâne-i hakikata zafer-yâb-ı

vusûl için beyin patlatan ukalâ aslı esası bir takım sebükmağzânı yalan ile, dolan ile aldatmaktan ibaret olan hezeyanlara iltifat mı eder? Lâkin Şeyhülcebel'in eline düşmek ne büyük bir tehlike olduğunu görüp duran Nasîr şu belâdan kurtuluncaya kadar merkûma mümâşât etmeyi kendi selâmetinin mucibi bilmiştir.

Kezalik tarih haber verir ki bu aralık Şeyhülcebel'e cünûn gibi bir hâl ârız olup hiç bir insanoğlunun irtikâb edemeyeceği ve lisana getirmekten âlemin haya eyleyeceği fuhşu, mel'aneti bilâ-pervâ irtikâb eylerdi. Ancak buna cinnet diyemeyiz. Cinnet bir marazdır ki duçar olanlar her gûne ef'âl ve harekâtında mazur görülürler. Şeyhülcebel'in cinneti ise gururun son derecesinden ibaret idi. Zira bir Bizans imparatoru sarayından nefs-i imparatoriçeyi celb ettirmeye kadar muktedir olması artık merkûma "Bu dünyada benim muktedir olamayacağım hiç bir şey yoktur. Gerçekten ihyâ-yı emvâta dahi şurda bir şey kalmadı." dedirtmişti.

Hatta azgınlığının bu derecesi üzerine İmparatoriçe Margerit'e dahi haysiyet-i sâikasına lâyık muameleye lüzûm görmeyerek adeta kendi huzûzat-ı nefsâniyyesine hizmet etmeye mecbur bir esir nazarıyla bakmaya başlaması cây-ı dikkattir. Nasîr-i Tûsî bir kaç mâh kal'a-i Alamut'ta ikametle Margerit'in sergüzeşt-i ahvâlini öğrendikten ve böyle ehemmiyetli bir kadın hakkında Şeyhülcebel'in muamelesi günden güne fenalaştığını dahi gördükten sonra karıya acımaktan da yüreğini men edemez oldu.

Hakîm-i müşârün ileyhin akıl ve hikmet muktezâsınca herkese nazikâne muamelede bulunacağı şüphesiz olup bilhassa Margerit'in gerek yalnız karılığına ve gerek ehemmiyet-i asliyyesine hürmeten daha ziyade mültefitâne yüz göstereceği derkârdır. Halbuki Margerit haddizâtında olur olmaz ukalânın akıl ve hikmetini yağmaya muktedir bir sahib-i cemâl olduğunu da biliriz. İşte şu vücûh-ı müteaddidenin icbârıyla Nasîr-i Tûsî'nin Margerit'e gayet mütevâzıâne ve kadirşinâsâne muamelesi (Şeyhülcebel'in kibir ve gururu dahi bir yandan yardım ederek) Margerit'i dahi mukabele bi'l-misle teşvik eylemiş ve binaenaleyh aradan biraz zaman daha mürûrundan sonra bunlar arasındaki revâbıt ol sureti bulmuş idi ki eğer Şeyhülcebel bu işe bir

nazar-ı hasedle baksaydı gerçekten hak kazanabilirdi.

Ama diyeceksiniz ki Nasîr-i Tûsî gibi bir hakîme böyle bir hevâ-perestlik yakışır mı? Ancak erbâb-ı tecrübe ve dikkate göre hafî değildir ki, aşkın kuvve-i kahhârânesi akıl ve hikmeti dahi zebun ederek en büyük ukalâ ve hükemâyı bile zincir sallayacak mecnunlar derecesine getirmekten aciz değildir.

Maahaza Nasîr-i Tûsî böyle zincirini sürükleyecek mecânîn-i aşk u sevda derecesine de varmamıştır. Benât-ı nev'inin en hasnâ ve müstesnâlarından bulunmakla beraber nezâket-i evzâ' ve halâvet-i ifadesiyle, hatta emvâtı zevkinden, şetaretinden münbasıt etmeğe muktedir olan ve fakat Şeyhülcebel'in kibir ve gururundan nâşî bu hünerini ibrâzdan artık bîzâr olmuş bulunan Margerit'in bezm-i ünsiyet ve iltifatından bihakkın suret-i hakîmânede istifade eyler idi.

İşte her biri nezâket ve kadirşinâslıklarından nâşî tamam birbirine lâyık olan şu iki zat bu suretle imrâr-ı evkât etmekteler iken bir de nâgehân bir günde Şeyhülcebel ifrit gibi bir şiddet ve hiddetle Margerit'in bilâ-emân katledilmesini emretmesin mi?

O mel'unun ağzından çıkan söz iki defa tekrar edilmeye ihtiyaç kalır mı? Bir saat evvel ne kadar olsa kal'a-ı Alamut'un melikesi makamında tanınan biçare Margerit'in şimdi cellâtlar elinde akbeh suretle katil ve idam edilmesi lâzım gelince âkil-i Nasîr'in aklı başından gidip doğruca huzûr-ı Şeyh'e vardı ve rûy-ı niyâzı hâk-i pâyına sürdü. Fakat ne fayda? Herif kudurmuş! Kulakları söz işitecek bir halde değildir ki hakîmin ricasını işitsin. İhtimal ki gözleri dahi dünyayı görecek bir halde olmadığından karşısında niyâz eden zatın Nasîr-i Tûsî olduğunu da fark edemezdi.

Akibet-i haline yakîn hâsıl eden Margerit'in feryad u figânını mülâhaza ediyor musunuz? Bedbaht kadıncağız! Saçlarını Bâtıniyye eşkiyasının en vahşi kaplanlara dehşet-bahş olan cellâtları eline dolanmış görünce feryad u figânını ayyuka çıkardı. Avazını işitenler koştu. Ama imdada değil! Koşanlar temaşaya koşarlardı. Şu hâl kale içinde azîm bir velveleyi mucib oldu.

Bir de bu aralık bir kaç yüz nefer Kürt ellerinde kat'a denilir kısa mızraklar, yalın kılıçlar, hançerler ile cellâtların üzerine hücuma başlamasınlar mı?

Kimsenin o zaman için değil, hiç bir zaman için ümit etmedikleri şu hücum-ı nâgehânî herkese bir telâş verdi. Kale halkını birbirine kattı. Herkes Kürtlerin mızrağından göğsünü kurtarmak için bir köşeye, bir deliğe can atarlarsa da mızraklar her halde yetişip kaçanların arkasını delerlerdi. Şu hal Nasîr'e, Şeyhülcebel'e hatta Margerit'e dahi hayret verdi. Hele gelen Kürtler meyanında Süleyman Muslî'yi tanıyıp da "Aman! Beni bu felâkete sen uğrattığın gibi yine beni kurtamaya gel! Yetiş!" diye haykırdığı zaman Süleyman Muslî dahi Margerit'i henüz ber-hayat bulduğundan dolayı mütehayyir kalmıştı.

Gecikmeksizin haber verelim ki meğer giden cellâtların Süleyman Muslî aleyhine tertip eyledikleri suikastte muvaffak olamamalarıyla beraber Süleyman'ın Konya'dan gaybûbet eylediğine dair Şeyhülcebel'e gönderilen haber dahi yolda muhbirin hastalanmasından nâşî bu güne kadar teahhur etmiş ve Şeyhülcebel Margerit'in idamı emrini şayet Süleyman'ın Konya'dan gaybûbeti kendi aleyhine bir teşebbüs içinse bu teşebbüste medâr-ı suhûlet tedârik edecek Margerit gibi bir zatın kale derûnunda bulunmaması için vermişti.

Kale içinde bulunan eşkiyadan bir çoğu Kürtlerin tu'me-i şemşîri olup ondan kurtulanlarsa kendilerini kale burçlarından aşağı atmağa mecbur edildiler ki bir kaç minare boyu kayadan aşağı atılanların her lokması bir taş üzerinde kalırdı. Bir tarafta bu facia devam ededursun, diğer taraftan Süleyman Muslî Margerit'in istimdâd ve istiânesine kulak bile vermeyerek doğruca Şeyhülcebel'in dâire-i hâssasına hücum eyledi. Şeyh, Süleyman'ı görünce ye'sinden ifrit kesilip "Ah! Zalim! Son sonunda bana edeceğin bu muydu? Gel bari canıma kıyma da postumu sana vereyim!" diye meyûsane bir takım güftügûlara müsâraat eylediyse de Süleyman bunların bir harfine havale-i sem'-i kabul etmeyip "Hasmını öldürmeye cellât göndermek hüner değildir. Hasımla böyle göğüs göğüse öldürüşmek yiğitlik şanıdır!" diye elindeki hançeri mel'unun sine-i pür-kînesine soktu ki bu hançer hala Musul karşısında üç Arap'tan intikamını aldığı hançerdi.

Altıncı Bap

İş başladığı surette nihayet bulmak lâzım geleydi Kürtlerin kal'a-i Alamut'ta taş taş üzerinde bırakmayacakları derkârdı. Ancak Kürtler artık ortada öldürecek eşkiya bulamamaları üzerine yağma suretini müzâkereye başlamalarıyla, Süleyman Muslî ortaya çıkıp Mahmud Şeymûn'u ve onun akraba ve hîşânından ibaret bulunan rüesâyı etrafına alarak "Arkadaşlar! Başladığımız işi elhamdülillah kolaylıkla bitirdik. Bir surette ki hemen içimizden kimsenin burnu bile kanamadı. Şimdi bu hizmetin mükâfatını da benden isteyiniz. Şuradan buradan hırdavat mukavelesi olarak alacağınız eşyadan ne çıkar? Ben sizi başka suretle ihya etmenin yolunu bilirim!" diye cümlesini sükût ve sükûnete davet etmesiyle herkes kendi emir ve işaretine tâbiiyyet gösterdiler.

Bunun üzerine Süleyman "Hând Rükneddin neredeyse meydana çıksın!" diye bir nida eyledi. Hând diye çağırdığı zat maktûl Hând Alâeddin'in oğluydu ki Kürtler'in vürûdu üzerine kendi havâss-ı etbâıyla beraber evvelce tedârik etmiş oldukları emin bir yere çekilmiş olduğundan Süleyman'ın nidası üzerine meydana çıktılar. Az kalmıştı ki Kürtler bunlar üzerine dahi hücum etsinler. Fakat Süleyman "Sakın ha! El kaldırmayınız! Ben sizin tarafınızdan bunlarla ahd u peymân etmişimdir. Bunlarla ahdimiz olmasaydı bu muvaffakiyete nâil olamazdık." diye o zamana kadar cümlesi nezdinde mektûm olan bir sırrı ortaya koymasıyla Kürtler artık taarruzdan el çektiler.

Meğer Süleyman Muslî Re'sü'l-ayn'dan ta kal'a-i Alamut'a gelinceye kadar düşüne taşına bulduğu yegâne tedbir üzerine kal'a-i Alamut civarlarına geldiği zaman Hând Alâeddin'in oğlu Hând Rükneddin'in ehass-ı nüdemâsından olduğunu evvelden tanıdığı bir zatı görerek onun vasıtasıyla Rükneddin'e bir mektup yazmış ve bu mektupta pederinin sâikâ-i hasedle oğlunu öldürerek kendisini verasetten men edeceğini veliahda bildirip badehu gayet hafî ve hatta Mahmud Şeymûn ve sairenin dahi haber alamamaları suretiyle teâtî edilen muhâberât üzerine pederinin suikasdinden Rükneddin'i lâyıkıyla korkuttuktan maada muayyen bir günde Rüdneddin'in adamları vasıtasıyla kal'a-i Alamut kapılarından girerek peder-i zâlimi tard ve izâle ve onun maka-

mına Rükneddin'i iclâs suretine dahi karar vermişlermiş.

İşte bu karar üzerine Süleyman Muslî ve maiyyeti halkı kale kapısına geldikleri zaman eğerçi orada mevcut fedâîler mürûrlarını men etmeğe kıyam eylemişlerse de bunlar zaten Süleyman kadar nâgehânî ve cüretli ve kuvvetli gelecek bir düşmana hemen o anda müdâfaa-i lâzımeyi gösterebilecek kuvvette olmadıkları gibi içeriden veliaht Rükneddin'in tertip eylediği adamlar dahi vehleten hücum edince her biri başı ucunda dörder beşer kılıcın ve göğüslerinde üçer dörder hançerin cana kast emrinde birbiriyle rekabet eylediklerini görerek artık Şeyhülcebel'in dünya cennetine bir an evvel vusûldan başka birşeye muvaffak olamadılar.

Meclis müsâlaha akdeylediği zaman rüesâ-yı Ekrâd'dan bazıları bu kaleyi bî-nâm ve bî-nişân etmek efkârında epeyce ısrar etmiş idiler. Ancak Süleyman Muslî ahid-şikenlik Kürtler'e yakışır mertliklerden olmadığını anlatmak emrinde var kuvvetini talâkatına vererek rüesâdan beherine beşer bin ve neferâttan birinci mertebede bulunanlara beşer yüz ve ikinci mertebede olanlara dahi yüzer altın verilmek suretiyle genç Rükneddin post-ı pederi Kürtler'den satın alabildi.

Süleyman ise bu yağmada hiç bir pul kabul etmeyip yalnız sâbık Bizans imparatoriçesi Margerit'i kurtarmakla iktifâ eylemişti. Hakîm Nasîr-i Tûsî'yi genç Rükneddin dahi yanından ayırmayıp i'zâz ve ikram eylemiş ise de tafsilâtı tevârihde mestûr ve burada bizim vazifemizden hariç olduğu üzere bir az sonra kal'a-i Alamut'un harita-ı vücûddan Hülâgû vasıtasıyla isminin bütün bütün hakk edilmesi dahi Nasîr'in himmetine kalmak için hakîm-i müşârün ileyh orada kalmış, demek olmuştur.

Şimdi burada bizim için merak edilecek yalnız bir şey kaldı ki o da Margerit'in Süleyman'ı ne tavırla telakki etmesi kaziyyesidir.

Ama diyeceksiniz ki artık kendisini cellât elinden kurtaran ve halbuki cellât elinden kurtardıktan sonra dahi Süleyman'ın pençe-i kahrından kurtulabilmek imkânına mâlik olmayan bir kadının elbette Süleyman'a temellük edeceği derkârdır. Hayır! Margerit gibi etvâr-ı imparatoranesine kal'a-i Alamut'ta dahi halel getirmemiş olan bir kadın hakkında şu mütalâa becâ

değildir. Margerit evvel emirde Süleyman'a pek dargın bir çehre gösterip, hatta "Beni sevgilim Teodor'un yanına kaçırmak kararıyla buraya kadar getirmeniz ve ta cellâtlar elinde paralanmak derecesinde felâketlere dûçar etmeniz hiç affolunamayacak bir zulümdür." diye tekdire de mücaseret eylemiştir. Ancak Süleyman Muslî derhal bir cevâb-ı muknî' bularak karıyı ilzâmdan aciz bıraktı. Dedi ki:

"Efendim! Bu işte şu tekdirinizden kurtulmak için kendi mazûriyyet-i bî-nihâyemi arz etmem. Zira ihtimâl ki bu mazûriyet sizin için makbul olamaz. Lâkin şunu hem de maa'l-mahcûbiyye arz ederim ki bir âşık-ı sâdıkın kudsiyyet-i aşkını ayaklar altına aldıktan sonra bir muhibb-i zevcin hukûk-ı zevciyyesini de ihlâl eden kadının kâffe-i mücâzât-ı müntakimâneden kurtulmuş bulunmasına mukabil şu kadarcık bir cezâ-yı mâneviyyesini çekmiş bulunması çok görülmemelidir."

Bu söz Margerit'in çehresinde azîm bir humret-i hicâbı mucib olmuştur. Bir kaç vakit Süleyman'a söz söylemekten dahi haya ederek nihayet yola çıktıkları zaman bir çok havâic-i seferiyye karıya kelâm için cüret verdiği gibi, Süleyman tarafından "Sizi elbette sevgili Teodor'unuza kavuşturabilmeye muktedir olurum"dan ibaret aldığı vaad dahi Margerit için bir itmi'nân-ı tâm hasıl eylemiştir.

Kocası imparatorun duçar olduğu âkıbet üzerine menfâsından sebîlî tahliye kılınmış olan Teodor'u bulup vaadini ifa etmek Süleyman için asla müşkil bir iş olmayacağını teslim edersiniz. Binaenaleyh hikâyemizin bundan aşağısında o tafsilâta dahi asla ihtiyaç göstermezsiniz.

(İntihâ-yı kitâb)

ÖZKAN
MATBAACILIK
229 59 72 - 229 59 74

Çengı

2 789009 929151

ISBN : 975-16-1330-2
Fiyatı: 5.000.000 TL